שו״ת · אחרונים

באר חיים מרדכי חלק א

רבי חיים מרדכי רולר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

באר חיים מרדכי חלק א

רבי חיים מרדכי רולר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/באר-חיים-מרדכי-חלק-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 5
תפארת בנים אנותם 14
חלק אורח חיים 17
סימן א 17
סימן ב 19
סימן ג 28
סימן ד 35
סימן ה 38
סימן ו 41
סימן ז 54
סימן ח 57
סימן ט 60
סימן י 62
סימן יא 65
סימן יב 69
סימן יג 70
סימן יד 71
סימן טו 74
חלק יורה דעה 79
סימן טז 79
סימן יז 95
סימן יח 99
סימן יט 102
סימן כ 103
סימן כא 108
סימן כב 117
סימן כג 120
סימן כד 121
סימן כה 123
סימן כו 126
סימן כז 131
סימן כח 134
סימן כט 135
סימן לב 148
סימן לג 149
סימן לד 152
סימן לה 154
סימן לו 167
סימן לז 169
סימן לח 172
סימן לט 173
סימן מ 174
סימן מא 181
סימן מב 181
סימן מג 187
סימן מד 188
סימן מה 193
סימן מו 198
חלק אבן העזר 200
סימן מז 200
סימן מה 209
סימן מט 213
סימן נ 218
סימן נא 219
סימן נב 222
סימן נג 233
סימן נד 251
סימן נה 272
סימן נו 277
סימן נז 280
סימן נח 283
סימן נט 284

סימן ס 287
סימן סא 290
סימן סב 304
חלק חושן משפט 316
סימן סג 316
סימן סד 324
סימן סה 327
סימן סו 330
סימן סז 333
סימן סח 336
סימן סט 338
סימן ע 341
סימן עא 344
סימן עב 345
סימן עב 350
מפתחות בספר 352

הקדמה

בספר ישעיה הנביא: יאיר הנבואה ותבוא הבטחת צור עולמים, ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך, ודברי אשר שמתי בפיך, לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, (שם נ"ט) וא"ר פרנך אמר ר' יוחנן כל שהוא ח"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח, שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם. שנאמר ואני זאת בריתי אותם וגו', לא ימושו וגו', מאי אמר ה' אמר הקב"ה אני ערב לך בדבר זה, מאי מעתה ועד עולם, א"ר ירמיה מכאן ואילך התורה מחזרת על אכסניא שלה (ב"מ פ"ה) ולהבין דעת קדושים, נקדים אמרות טהורות של הני דרדקי קדישי. (שבת ק"ד) אמרו ליה רבנן לריב"ל אתו דרדקי אהידנא לבי מדרשא, ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותייהו. אלף בית, אלף בינה, ג' ד' גמול דלים, ה' ו' זה שמו של הקב"ה, ז' ח' ט"י, כ"ל, אם אתה עושה כן הקב"ה זן אותך, וחן אותך ומטיב לך ונותן לך ירושה, וקושר לך כתר לעוה"ב. הנה (שבת קנ"ג) תניא, זה אלי ואנוהו. התנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה כו', אבא שאול אומר, ואנוהו הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום. אף אתה היה חנון ורחום, אשר יבואר, למה שנאמר (ישעיה ג') אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו וגו' טוב לשמים ולבריות זה צדיק טוב (קידושין מ') שהוא הישר באדם, שנאמר עליו (ישעיה מ"ט) ישראל אשר בך אתפאר (כאמרם ז"ל ביומא פ"ו) בעטרת תפארת שם ישראל על שם, כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל (בראשית ל"ב) להיות לטוב וישר לפני ה' ואדם. והוא הנרצה באמרם ז"ל זה א' ואנוהו, התנאה לפניו במצות עשה לפניו, דייקא, במצות שבינו לבין קונו סוכה נאה ולולב נאה כו', אבא שאול אומר, ואנוהו הוי דומה לו מה הוא חנון ורחום. אף אתה היה חנון ורחום. שהוא קיום המצות בינו לבין חבירו אשר לשון חכמים ואבא שאול ביחד משולבים, להורות האדם את הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשה, בכפילת הטוב לבריות ולשמים, ככל הכתוב ונאמר בתורת א' חיים. כי הקב"ה חפץ לזכות את ישראל. לפיכך הרבה להם תורה ומצות. (משנה שלהי מכות) גם המצות אשר שכל אנושי יחייבם, חסד צדקה ורחמים, ואהבת לרעך כמך, וחי אחר עמך. כל חיובי האדם שבינו לחבירו בא בפקודי ה', למען יעשה אותם האדם וחי בהם, גם בעולם הנצחי, כי אם עושה אך מצד חיוב אנושי, אם כי הקב"ה איני מקפח שכר כל בריה, (מכילתא משפטים) אבל כאשר עושה רק מחיוב הגבלת דעת האדם, כן גם שכרו ישולם אך בעוה"ז שהוא עולם מוגבל. אמנם אם לבו לקיים בזה רצון אבינו שבשמים, ככתוב בתורת א' חיים. הלא המה מהדברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז (פאה פ"א) כי כל המרחם על הבריות מרחמין עליו משמים (שבת קנ"א) והקרן

שהוא רב טובו צפון לעולם הנצחיי, וגם כל מה שמשפיע ה' מטובו לצדיקים בעוה"ז, כמתנת חנם יחשב להם למען לא יגורע מאומה בעולם הנצחי משכרם, וכאמרם ז"ל (ב"ר מ"ד) ורבנן אמרו כו' שהיה אברהם אבינו מתפחד ואומר ירדתי לכבשן האש ונצלתי, ירדתי למלחמת המלכים ונצלתי, תאמר שנתקבלתי שכרי בעוה"ז ואין לי כלום לעת"ל. א"ל הקב"ה אל תירא אנכי מגן לך, וכל מה שעשיתי עמך בעוה"ז, חנם עשיתי עמך. אבל שכרך מתוקן לעת"ל שכרך הרבה מאוד. המד"א (תהלים ל"א) מה רב טובך אשר צפנת ליריאך, ע"כ והוא אשר הורה לנו התנא ה"א, אבא שאול, שלא תהיה חנון ורחום אך מהטבע ומחיוב דעת אנושי רק יען כי כן נצטווינו מבוראינו ית"ש באחת מתרי"ג מצות (מצוה תר"ח) מצות להדמות בדרכי השם. הטובים והישרים, שנצטווינו לעשות כל מעשינו בדרך היושר והטוב. כי בצלם א' עשה את האדם, בראשית ט') לזאת הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום. אף אתה היה חנון ורחום.

ושערי אורה בדרך האורה פתחו לנו הני דרדקי קדישי בפתיחת אמרי קודש, לאמור, א' ב' אלוף בינה, תורה שנתנה מפי הגבורה, שנקראת בינה, כמ"ש (משלי ח') לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה, ונאמר (משלי ד') קנה חכמה קנה בינה, ונאמר, (איוב ל"ג) ואלפך חכמה אשר ראשית האותיות, אלף, רומז לראשית חכמה ובפתיחת האותיות הקדושים, משמי שמים, המאירים כספירים, מעולם ועד עולם, תתאחד א"ב, לאמור לנו. אוף בינה, התורה הקדושה שנקראת חכמה ובינה וגדול התלמוד שמביא לידי מעשה (קידושין מ') להכרעת דעת הממוצעת בדרך התפארת לפני ה' ואדם להיות גמול דלים למען ה"ו זה שמו של הקב"ה כלומר כי גם מצות השכליות לעשות אך למען כי כן נצטווינו מפי בוראינו ית"ש בתורה שנתנה לנו משמים. ואם אתה עושה כן בזאת הכוונה. הקב"ה זן אותך בעוה"ז בכל מילי דמיטב וחן אותך להחשיב לך מה שתקבל מן הטוב בעוה"ז כמתנת חנם בחנינה וכל שכרך מתוקן לך לעת"ל, ומטיב לך ביום שכולו טוב בזכות מעשיך. ונותן לך ירושה בזכות מעשי אבותיך, אשר ינחילו מטובם וזכותם לבניהם אחריהם, וקושר לך כתר לעוה"ב, כצדיק וטוב לו הזוכה לשתי שלחנות בנחלת שני עולמים.

ויש לפרש עוד א"ב אלוף בינה, ג"ד גמול דלים, ה"ו זה שמו של הקב"ה, ואמרו מ"ט פשוט כרעיה דג' לגבי ד', שכן דרכו של ג"ח לרוץ אחרי דלים ומ"ט פשוט כרעיה ד"ד לגבי ג', דלמציא ליה נפשיה ולא לצטערן, ומ"ט מהדר אפיה ד"ד מ"ג דלתן ליה בצנעא, כי היכי דלא ליכסוף מיניה, כי אחז"ל (ויק"ר ל"ר) יותר מה שהבע"ב עושה עם העני, העני עושה עם בעה"ב, ולזאת דרך הגומל חסד לרוץ אחרי דלים כמו הוא צריך להם אשר

באמת הוא המקבל מהם, אמנם העני לעצמו צריך להכיר הטובה, ולאמור כאורח טוב (ברכות נ"ח) כל מה שטרח בע"ב לא טרח אלא בשבילי, ולזאת למצי ליה נפשיה ולא לצטערן, שלא יהיה דל גאה השנוא לפני ה' ואדם (פסחים קי"ג) אך בהכנעה והחזרת תודה וברכה. ושלא יטריח העני את הנותן ביותר, דזה הוא בכלל גמ"ח. שגם העני מצווה עליה כיון שהוא בגופו, (פי' המהרש"א ז"ל שם) ויען כי העני לבו נשבר בקרבו ופניו משתנה ככרום לברכות ו') כי יודע בנפשו שהוא הנצרך, לזאת החיוב על הג"ח לתן ליה בצנעה, כי היכי דלא ליכסוף מיניה:

וכנאמר (תהלים מ"א) אשרי משכיל אל דל, ואלוף בינה, גמול דלים הן המה ב' עמודי עולם תורה ונמ"ח (מהרש"א ז"ל שם) אשר עמוד הגמ"ח נכלל גם בתורה, וכאמרם ז"ל (סוכה מיט) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה (משלי ל"א) וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד, אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד, תורה שלא לשמה, זו היא תורה שאינה של חסד. א"ד תורה ללמדה, זו היא תורה של חסד שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד, וארי"י אמר רב (פסחים נ' וכמה דוכתי) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אעפ"י שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, כי יוה"כ או תשובה, מכפר על מחשבת חוץ שהוא שלא לשמה, ושוב נעשה מהתורה ומצוות לשמה. יעיון בש"ע הרב ה' ת"ת פ"ד ה' ג' ובספרי שער נפתלי בהפטרת פ' תבוא ביארתי זאת באריכות יע"ש) ובפי' המפרשים אשר רבים הם כזה המאמר, נאמר גם זאת הכוונה. כי לעולם יעסוק אדם בתו"מ אע"פ שלא לשמה. בזאת השעה אשר אינו במדרגה ללמוד אך לשמה, יכוון שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ויבוא עי"ז למדרגה שיהיה עבודתו זכה וברורה בלתי לה' לבדו. (בשם הגאון מהר"ח ז"ל מוואלאזין, ומפשטות האיבעיא (ערכין ט"ז) דענוה שלא לשמה ותוכחה לשמה. מבואר כי בוודאי יבוא לשמה יע"ש). וזה "אלוף בינה" בעמוד חכמת התורה, בדרך בינה ותבינה, להבין דבר מתוך דבר (ברטנורא ס"ג דאבות) ולחדש חידושי תורה, כבקשתיני (באהבה רבה) ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד. דייקא. ללמדה גם לאחרים כי חיים הם למוצאיהם בפה. או ע"י ספר גם לאחרים שהיא תורת חסד. וכן לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תורה "באהבה" דייקא לשמה, אשר אהבה מספר אחד, שיהי' עבודתינו בלתי לה' לבדו, וכדרך זה של אלף בינה. תהיה גמול דלים ללמדה לאחרים, ולמען ה"ו זה שמו של הקב"ה, אשר ללמד לאחרים, ולשמה גם שניהם יקראו בשם תורת חסד. וכדתניא (נדרים ס"ב) לאהבה את ה' אלקיך לשמוע בקולו ולדבקה בו, שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם כו' אלא למד מאהבה וסוף הכבוד לבוא כו' ראב"צ אומר עשה דברים

לשם פעלם ודבר בהם לשמם, ופי' אא"ז רש"י ז"ל שתהא כל כוונתך לשמים ויומתק עוד יותר לאמרם ז"ל (ב"ב י') גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, שנאמר, ישעי' נ"ו) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות. וכן בחידושי תורה להוציאם לאירה, כ' הגאון האמיתי מהרש"ק ז"ל בהקדמתו לספר טוב טעם ודעת מהד"ת, כי יש בזה התקרבות לגאולה אמיתיות, ויסודו במקראי קודש ובדחז"ל, עד שהעלה בזה"ל. ולכן בצאת כל ספר וספר כדת הוא התקרבות הגאולה ב"ב, וזה טעם בן עזאי ומה שקיי"ל כן באה"ע דמי שחשקה נפשו בתורה פטור מפ"ו. ומה ענין זה לזה אך לפי הנ"ל א"ש, טעם אחד לשניהם ענין פ"ו הוי לקרב הגאולה ולהיות נפשו חשקה בתורה להוציאה לאורה, בעוה"ז הוא נמי התקרבות הגאולה וענינו אחד יע"ש באריכות דברי קדשו כי נעמו, ואחז"ל לפרש מה שנאמר (שמות י"ז) כי יד על כס י"ה כי אין השם והכסא שלם עד שימחה זרע עמלק ויהיה גאולה האמיתיות בביאת משיח בן דוד צדקינו ובנין בית מקדשינו אשר אז יתאחדו ה"ו לי"ה ויהיה השם שלם, וזה אלף בינה חכמת התורה, בדרך בינה להבין דבר מתוך דבר ולחדש חידושי תורה. וגם תהיה בזה גמול דלים ללמדה לאחרים בפה וע"י ספר. וכפשוטו גמול דלים בצדקה וחסד, ה"ו למען שמו של הקב"ה. כי בכח שניהם מקרבין את הגאולה אשר אז יתאחדו ה"ו עם י"ה ויהיה השם שלם, וכנאמר וזכריה י"ד) והיה ה' למלך על כל הארץ, שיהיה הכסא שלם, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד שיהיה השם שלם.

מ' פתוחה מ' סתומה, מאמר פתוח, מאמר סתום, כי לית מלה באורייתא או אות חד באורייתא דלא אית ביה רזין יקירין ועלאין (זוה"ק שלח) וכל מאמרי חז"ל על רזין דאורייתא אתייסדו (זוה"ק בכמה דוכתי) והמאמר פתוח שנראה פתוח בפשטות חיצונית הכוונה, הלא הוא גם מאמר סתום בפנימיות הכוונה שהוא להמאמר נשמה, וזה שאמר דוד מלך ישראל ברוח קדשו, (תהלים קל"ט) כי אין מלה בלשוני הן ה' ידעת כולה כי בכ"ח עתים שמנאם והגבילם מלך החכם מכל אדם (קהלת ג') יש בין עת לעת גם עת הממוצעת, אך בין עת לדבר ועת לחשות. לכאורה אין ממוצע כי בשעה שמדבר אינו שותק, ובזמן שאוחז בפלך השתיקה. הלא אז אינו מדבר. אמנם באמת יש גם בזה הכרעת הדעת בשעה שמדבר, או כותב חידושי תורה בדברי א' חיים. באלו הדברים יהיה פי שנים פשטות הכוונה בגופי התורה שנתנה לגלות, אשר ע"ז נאמר (משלי א') חכמות בחוץ תרונה (כר' חייא מויק ט"ז) בחוץ דייקא המדברים מפשטות הדברים שבחוץ אולם בזה הענין יהיה צפון גם כוונה פנימיות בנשמת התורה, אשר ע"ז נאמר (שה"ש ז') חמוקי ירכיך מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר (כרבי שם) וכאמרם ז"ל (זוה"ק ויחי) כל

מה דאיצטריך לגלאה, גלי וסתים אמר מלה וגל לבר וסתים לגו, ומי שזוכה לזה, הלא אז בעת שהוא לו לדבר מה דגלי לבר. תתאחר עמו גם העת לחשות במה דסתים לגו. אשר אך איש תבונה ידלנה פנימיות, הכוונה שבאותו הדבור, ולפרקים אך לפניו ית"ש גלוי וידוע הגיון לבו וזה, כי אין מלה בלשוני כלומר כי לא כל המלה בלשוני לגלות לבר. אך שהן ה' ידעת כולה מה דסתים לגו ובזה נאמר "פיה פתחה בחכמה, בסייג לחכמה" שתיקה. בהעלם וברמז פנימיות הדבר גם באותו עת אשר ותורת חסד על לשונה ללמדה לאחרים. וכנאמר (דברים כ"ט) הנסתרות לה' אלקינו, והנגלות לנו ולבנינו והוא שהורה לנו הני דרדקי קדישי, ללמוד מכפילת המ"ם פתוחה וסתומה, כי במאמר פתוח דגלי לבר, יהי' גם מאמר סתום מה דסתום לגו בקדושת פנימיות נשמת התורה.

ג' כפופה ג' פשוטה נאמן כפוף נאמן פשוט ופי' אא"ז רש"י ז"ל אדם כשר צ"ל כפוף ועניו, וסופו להיות פשוט זקוף לעוה"ב וגם בעוה"ז לו אחרית לטוב וכדאמר ר"ג (יבמות קכ"א) פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה, והייתי מצטער על ת"ח שבה, ומצו ר"ע וכשעליתי ביבשה בא וישב ודן לפני בהלכה אמרתי לו בני מי העלך, א"ל דף של ספינה נזדמן לי וכל גל וגל שבא עלי, נעניתי לו ראשי, מכאן אמרו חכמים. אם יבואו רשעים על אדם ינענע לו ראשו, וע"י שהוא כפוף להם בתחלה כולם תשאם הרוח והסערה תקום לדממה, ואדם הכשר היה, פשוט וזקוף בצאתו מהמלחמה. ויש להסביר עוד ולבאר יותר, דאם כי מדת ענוה הוא מדה טובה מכל המדות טובות, מכל זאת הלא נודע כי צריכה להיות מתובלת בחוזק הלב בדבר הנוגע לקיום דת התורה, ומי לנו גדול מרבינו הקדוש במדת ענוה, עד שאמרו עליו (שלהי סוטה) משמת רבי בטל ענוה, אמנם כשמסר סדר נשיאות לרבן גמליאל בנו (כתובות ק"ג) אמר לו בני נהוג נשיאתך ברמים, זרוק מרה בתלמידים, שתהא אימתך עליהם (פירש"י ז"ל שם), וכנאמר (ישעיה מ"ב) ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים ופירשתי בספרי שער נפתלי בהפטרת ואתחנן (אשר כל המקרא נתבאר איך לשעבד כח ה"ד יסודות אמריע לעבודתו ית"ש, יע"ש באריכות) בזה"ל:

והנה מיסוד הרוח, נמשך הגאוה והתרוממת הנפש לאדם לעלות מעלה, כטבע הרוח אשר מאוד מאוד צריך האדם, לשקול במאזני הדעת מתי ישתמש בזאת המדה לטוב יען כי נאמר בה (משלי ט"ז) תועבת ה' כל גבה לב כל לרבות גם ח"ש (יומא ע"ד) ולזאת ארנב"י לדרוש מזה, לא מינה ולא מקצתה (סוטה ה') וגם מלך ומנהיג אשר תוה"ק צותה עליו להתנהג בכבוד, ולהטיל אימה על הצבור למען נהלם על דרכי התורה, כך נצטוה להיות לבו בקרבו שפל וחלל (רמב"ם ז"ל פ"ב מה"מ) ואך נגד העם יתראה בגבורה,

וז"ש (במדבר כ"ז) יפקוד ה' א' הרוחות לכל בשר איש על העדה, כי בשר מורה שיהי לב האדם רך ועניו כבשר, וכדאמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים לבו כבשר (סוטה שם ופירש"י ז"ל) אשר זה גלוי וידוע אך לפניו ית"ש היודע רוחו של כאו"א אמנם יהיה איש על העדה בגבורת איש בהנהגת העם, שיהיה הוא על העדה למעליה מהם בכבודו ובמוראו עליהם (וכדאמרי' בכתובות שם הא בצנעה הא בפרהסיא יע"ש) וזה ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים, כי מיסוד הרוח, שנמשך הגאוה להיות חזק כהר וגבעה נגד הסתת היצר והרשעים אולם זולת זאת יתנהג בענוה ושפלות הרוח ומאוד מאוד צריך לאחוז בפלס מאזני הדעת, ולשקול בחכמה ותבונה. מתי יתנהג במדת הגבורה וביד חזקה לטוב עכ"ל אשר זה אנו למדין מכפילת ה"נ אם כי ה"נ כפופה, ללמד בא לאדם כשר להשפיל עצמו כאזוב. הלא סמוכין מן התורה, שהוא ה"נ פשוטה, להיות זקוף כארז, בדבר הנוגע לכבוד מלכות שמים, ולחיזוק תורת א' חיים וז"ש ומרדכי יצא בלבוש מלכות (מגלת אסתר ח') אם כי מרדכי בדורו כמשה רבינו בדורו (אחז"ל במדרש) מוכתר עד מאוד מאוד במדת ענוה (יעיון י"ד ח"ב דרוש ו') מכל זאת לעיני העם יצא בלבוש מלכות בלבוש דייקא אולם פנימיות לבו הטהור היה גם באותה שעה, שפל בעיני עצמו ועניו מכל האדם. לדברים הנוגעים לכבוד מלכות שמים וזאת המדה מדת הענוה יביאהו להיות ס"ע סמוך עניים שיזכה לאמיתת קנין התורה שנמשלה למים, שמניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך כך ד"ת אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה, (תענית ז') ויצא מעניות של תורה שהוא סימן לגסות הרוח (קידושין מ"ט) וזה סמוך עניים ע"י הכפיפה יסמוך העניות שבתורה, ויזכה להיות עשיר בדעת התורה לא סימנין עשה בתורה וקנה איתה כאמרם ז"ל (יומא פ"ו) ואהבת את ה' א' (דברים ו') שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא אדם קורא ושונה ומשמש ת"ח ודבורו בנחת עם הבריות, ומשאו ומתנו בשוק נאה, מה הבריות אומרים עליו אשרי פלוני שלמד תורה. כמה יפים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו עליו ה"כ אומר (ישעיה מ"ט) ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר, והוא הנרמז סימני] עשה בתורה כי תהיה מסומן ומצוין בקיום לימוד התורה, ואז וקנה אותה להיות לך לקנין עצמיות בפעולת הגוף ומלאכת מחשבת הנפש, שיהיה בטהרת קדושת התורה, יען כי אך באהבתה תשגה תמיד.

פ' כפופה פ' פשוטה, פי פתוח פי סתום, כדא"ר יצחק (חולין פ"ט) מ"ד (תהלים ניח) האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם. מה אומנתו של אדם בעוה"ז ישים עצמו כאלם, יכול אף לד"ת ת"ל צדק תדברון. יכול ינוס דעתו ת"ל מישרים תשפטו בני אדם, ועל זה בא ללמד כפילת ה"פ להיות שפה לפיו. אשר יהיה הפי סתום לדברים

בטלים של תחת השמש שהוא עוה"ז, ופי פתוח בשפה ברורה להאיר לעולם באור תורה, אולם לא יגיס דעתו ויהיה נחשב אצלו כאלו פיו סתום ועוד רמזו בזה למה שאמרו אנשי כנה"ג (אבות פ"א) והעמידו תלמידים הרבה, מ"מ עשו סייג לתורה לידע למי לפזר ולגלות סתרי תורה, ולמי לכנוס (כפי' המד"ש שם) וזה פי פתוח ופי סתום וכמובן.

צ' כפופה צ' פשוטה, צדיק כסוף צדיק פשוט היינו נאמן כפוף נאמן פשוט הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו. מכאן שנתנה התורה במנוד ראש, כי איזו היא דרך הישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושה. ותפארת לו מן האדם (אבות פ"ג) שהיא דרך הממוצע, אשר זה בכח האדם לבחור בדרך הטוב והתפארת שהוא הממיצע בין הקצוות, אמנם במדת ענוה אשר עליה נאמר (אבות פ"ד) מאוד מאוד הוי שפל רוח, לאחוז בזאת המדה עד קצה האחרון, אשר זה למעלה מכח האנושי. ואך הבא לטהר ועושה עד מקום שידו מגעת, אז ה' בעזרו להגיעו לשלימות המדה. וזה, הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו להוסיף על כפיפה הממוצעת עוד כפיפה לקצה האחרון (וכפי' המהרש"א ז"ל) זה הוסיף לך הכתוב כלומר כי תורת ה' היא אשר תהיה בעצותך להביאך לשלימת מדת הענוה בקצה האחרון דלכ"ע בשבת נתנה תורה (שבת פ"ו) להורות בא כי כקדושת שבת הבא מעצמותה מלמעלה (כבפסחים קי"ז) כן בכח התורה לקדש את האדם בקדוש מלמעלה מכח אנושי, ולזה רמזו:

מכאן שנתנה התורה במנוד ראש אשר הנדידה דאותיות ראש לאותיות הסמוכות, המה שבת, וכקדושת שבת, אם דלית לה מגרמה כלום. אך מהכנת הטוב דששת הימים. בר זאת מתברכין מיניה כל שתא יומין עלאין זוה"ק בכ"ד) כן הוא מדרגת אדם השלם בקדושת מדת הענוה בשלימות. והמשכיל יבין את זאת.

ובאות צדיק אמר מרדכי לייחד הדבור של חבה. וברגשי כבוד לפני השנוים הרבנים הגדולים חכמים ונפלים. להצדיק את עצמי בהתנצלותי לפניהם. על אשר לא כבדתים בראשי תשובתי בתוארים שונים. כראוי לערכם הרס. כי זאת התשובה, הלא כתובה היא עלי ספר שו"ת מהרש"ס ז"ל מהד"ק, בזה"ל:

טרם יהיה כל שיח אחלה פני הרבנים ומופלגי תורה אשר בענותנותם שאלו ממני ולא הדפסתי שמותיהם בתואר הוד והדר. כפי ערכם הרם והנשגב, זולת בקיצור בשם הרב וכו' וכדומה לבל ירע הדבר בעיניהם, כי הלא תיבת וכו' כולל כל מיני שבחים. ודרכי לשנות בדרך קצרה. ובעקבות הגאון האדיר ר"ע איגר ז"ל בתשובותיו הלכתי בפרט זה, כמ"ש בהקדמת שו"ת רע"א ז"ל, וכבוד חכמים ינחלו ושיאם יגדל למעלה ראש, ובמקום גדולתם שם מהי תנותנותם עכ"ל. ואו הדברים אשר יצאו מפי מח"ו הכהן הגדול הגאון

האמיתי כו' מו"ה שלום מרדכי הכהן ז"ל בהשכל ודעת, גם ממני הקטן ועני בדעת נשנים ונאמרים.

ק' **קדוש** ר' רשע מ"ט מהדר אפיה דקוף מריש אמר הקב"ה אין אני יכול להסתכל ברשע, ומ"ט מהדר תניה ד"ק לגביה ריש אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותו. ומ"ט כרעיה ד"ק תלויה אי הדר ביה ליעייל, וליעולי בהך מסייע ליה לר"ל דאר"ל מאי דכתיב (משלי ג') אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן. בא ליטמא פותחין לו, בא ליטהר מסייעין אותו. הן הברוך ברצוני וחפצו הטוב רוצה להפך את הארור לברוך, והוא שדייקו חז"ל (רש"י ז"ל פ' חיי) לאמור אין ארור מדבק בברוך ולא אמרו אין ברוך מדבק בארור, כי הברוך רוצה וחפץ בתשובת הארור שהוא הרשע אך בעוד שהוא ארור אז אין הקב"ה יכול להסתכל בפניו, והוא שפירש"י ז"ל מ"ט מהדר אפיה ד"ק מריש, לישנא דמעליא הוא שאחוריו של ר' לגבי קוף. שאין הקב"ה רוצה להסתכל בפני רשע, כלומר דמסך המבדיל הוא מסבת הרשע, אמנם הקב"ה הטוב ומטיב, צופה לרשע וחפץ בהצדקו מהדר תגיה ד"ק לגבי ריש' ופי' אא"ז רש"י ז"ל כמין זיין שעושין בסופו של גג קוף לרמז בא כי בתשובה יתקן כל ז' ימי הבנין, וכקטן שנולד דמי, אשר יאמר לו אבינו שבשמים, בני אתה אני היום ילדתיך והקב"ה אומר אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותו כי ע"י תשובה נחשב לצדיק (ולר"א ברכות ל"ד יש לו עוד קדומה כי במקום שבע"ת עומדין. צדיקים גמורים אינם עומדין) אשר עליו נאמר (שמואל ב' כ"ג) צדיק מושל יראת אלקים ואחז"ל:

(מו"ק ט"ז שבת ס"ג) גי' מושל בי צדיק. צדיק גוזר והקב"ה מקיים. ודבריו המה כדברי א' חיים. יען כי ה' קשר כתר מלכות בראש הצדיק ומ"ט כו' דאר"ל מאי דכתיב כו' בא לטמא פותחין לו. בא ליטהר מסייעין לו, כי הקב"ה מקיים כל התורה כולה. ונאמר לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא י"ט) וגם בחד עברא דנהרא מ"מ מדרבנן אסור (תוס' ורא"ש ז"ל פ"ק דשבת ור"ן ז"ל פ"ק דע"ז. יו"ד קנ"א) ולזאת הבא ליטמא אך פותחין לו אמנם הבא לטהר, שנאמר (שמות כ"ג) עזוב תעזוב עמו, לכך מסייעין אותו משמים.

ש' **שקר ת' אמת** מ"ט שקר מקרבין מיליה אמת מרחקין מיליה, שיקרא שכיח קושטא לא שכיח, ומ"ט שיקרא אחד כרעיה קאי ואמת מלבן לבוני קושטא קאי שיקרא לא קאי, כי אמת לעד קיימת ואם כי הוא זעיר בראשיתו הלא הוא הולך וגדול באחריתו. אולם השקר מוכרחין לדבר ולעשות במהירות עד שלא תתברר האמת. וזה:

שקר מקרבין מיליה, כי עוד מעט ואין ועד ארגיעה לשון שקר, אמנם האמת מרחקין מיליה כי שפת אמת תכון לעד, ואם כי "שיקרא שכיח וקושטא לא שכיח" והשקר הוא

הרוב בזה העולם מכל זאת האמת לא יבוטל חלילה. אך סוף כל סוף, "קושטא קאי שיקרא לא קאי" כי משלשה דברים אשר העולם קיים עליהם הוא האמת (פ"א דאבות) המעמיד העולם. ודבר המעמיד אפי' באלף לא בטיל. ושפת אמת תכון לעד לנצח נצחים חי וקיים מעולם ועד עולם.

והנה ריב"ל הוא איש אלקים. אשר לא טעם טעם מיתה אך בחיים. שוור לגן עדן עץ החיים, יען כי ביתר עוז היה מסכן נפשו להרבות ולכבד את התורה תורת א' חיים. (כתובות ע"ז ופירש"י ז"ל יעיש) ולזאת אמרו ליה רבנן לריב"ל דייקא, אשר בכח השפעתו לדורו היה התפשטותא דחכמה גם לינוקי דבי רב (ע"ד הנאמר בזה"ק על דרא דרשב"י) עד כי אתו דרדקי אהידנא לבי מדרשא. ואמרו:

מילי דאפי' בימי יב"נ לא אתמר כוותייהו. מכח השפעתו חכמת התורה בשפע רב לדורו ועוד דייקא מלת אהידנא, אם שהיה לאחר חורבן בית מקדשנו וגלינו מארצנו, וגזרו עלינו גזירות חלילה להשכיחנו תורתינו מכל זאת כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ. עד דגם דרדקי דבי רב אמרו מילי בדברים העומדים ברומו של עולם ובכל דור ודור זאת אנו רואים. וגם עתה אשר רבות שבעה לה נפשינו ממלחמות כל העולם. וביחוד החורבן לנשמת ישראל סבא ודת התורה. אשר כל המקומות שהיו מקודש ביותר בישיבות ואור תורה. גדלה חורבנו ביותר, אשר אין לנו להשען אך על אבינו שבשמים לתקן העולם במלכות שמים. בימים האלו ובזמן הזה. לאחר כל זה. ב"ה כי אנו רואים. אשר תתרבה ישיבות בעולם, וספרים חדשים בחידושי תוה"ק יוצאים לאור עולם, כי ח"ו שתשתכח תורה מישראל (שבת קל"ט) וכנאמר (דברים ל"א) כי לא תשכח מפי זרעו, יען כי תוה"ק שנתנה לנו מאבינו שבשמים ית"ש. היא למעלה מן הזמן ובכל עת היא בנצחיות החיים, כי חלק ה' עמו (דברים ל"ב) ואנו דבוקים ע"י תוה"ק במקור החיים כנאמר (דברים ד') ואתם הדבקים ב"ה א' חיים ע"י התורה לזאת חיים כלכם היום, כי בכל דור ודור יאמר עלינו זאת כי אנו חיים וקיימים גם היום בנצחיות תורת א' חיים. וגם יעקב חבל נחלתו והוא השלישי באבות, זכות אבי אביו וזכות אביו וזכותו (פי' אא"ז רש"י ז"ל אשר ראו זא"ז חמש עשרה שנים (יעוין תוס' כתובות ס"ב ב"ב נ"ט ד"ה והחוט המשולש) ואין אבות אלא שלשה מכלל בית ישראל ושוב אין תורה פוסקת מזרעם לעולם. בכח חוט המשולש אשר קב"ה ואורייתא וישראל חד הוא (זוה"ק בכמה דוכתי), והוא הנאמר בהבטחת צור עולמים "ואני" זה קב"ה "זאת בריתי" תושב"כ ושבע"פ המרומזים בזאת בריתי שהוא אורייתא, "אותם" אלו ישראל אשר על שלש אלה אנו אומרים בתפלתינו אתה אחד ושמך אחד דא אורייתא אשר כולה שמותיו של הקב"ה ומי כעמך ישראל

גוי אחד בארץ. אמר ה' לישראל סגולתו בכח דבקתכם בתורתי הלא בכח "רוחי אשר עליך" אשר מלת עליך מציין על הגלוי פשטות והתגלות תוה"ק, ודברי אשר שמתי בפיך שהוא פנימיות, נשמת התורה אשר ע"ז נאמר (שה"ש) דבש וחלב תחת לשונך דברים שהן מתוקים מדבש יהיה תחת לשונך, כהוראת בפיך דייקא לא ימישו מפיך ומפי זרעך וזרע זרעך עד עולם אמר ה' אשר דבר ה' לעולם תקום מעתה ועד עולם כי הקב"ה ערב לנצחיות התורה לקיום ישראל סבא קדישא מעולם ועד עולם.

ואחתום בהודאה לה' בכל רוחי ונשמתי, אשר בתורתו הקדושה שם חלקי, ולהאיר עיני ולבי גם לחדש חידושי תורה ומעט מחידושיי **להוציאם** לאורה, וגם עתה בחסדו הגדול עזרני להוציא לאור ספרי זה הקטן שו"ת באר חיים מרדכי חלק ראשון על ד' חלקי ש"ע כן יעזריני ה' להוציא לאור עוד שאר הספרים אשר הם אתי בכתובים, ונפשי בשאלתי וזאת בקשתי, כי יהיה לרצון לפניו ית"ש, ושלא אכשל בדבר הלכה ואזכה בחידושיי לכוון לאמתה של תורה, וזכות אבותיי הקדושים גאוני עולם מדור דור (ככתוב בהקדמה עלי ספרי חידושי בן יאיר) יגין עלי לשמח את לבי ונפשי. ולעשות עמי אות לטובם, אשר יקיום בי מה שנאמר, ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך וזרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, ויהי נועם ה' א' עלינו לטוב לנו ולבנינו כל הימים, ויקיום בנו במהרה מה שנאמר, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, ותגלה ותראה על כל העולם כולו מלכות שמים באור פני מלך חיים. כו"ח יום ועש"ק י"א סיון לסדר ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, בשנת לישועה ולברכה לפ"ק.

חיים מרדכי ראללער

בהרה"ג כו' מו"ה יצחק יהודה אייזק ליב זללה"ה.

תפארת בנים אנותם

חיים מרדכי

הוא הקטן אומר, ידעתי גם ידעתי, כי אשר עזרני ה' בחסדו להוציא גם ספרי זה לאור עולם, הוא אך בזכות אבות, הזוכר חסדי אבות, ומביא גואל לבני בניהם, לזאת אמרתי, לשום עטרה גם בראש ספרי זה, ש"ת באר חיים מרדכי, דברי אאמ"ו הרב הגאון וירא ה' כו' מו"ה יצחק יהודה אייזק ליב זללה"ה. ביחוס הגזע מדור דור של אבותיי הקדושים וגאוני עולם זצ"ל, הכתובים בהקדמתו עלי ספרי חידושי בן יאיר על ש"ס וז"ל שמה.

והנה מזקנים אתבונן כי רבינו הגדול הגאון הקדוש מרן שעפטיל זצ"ל כ' בספרו ווי העמודים בצוואתו הקדושה שמהראוי שכל איש יעשה סדר יוחסין לזרעו ולזרע זרעו שיהיה לאות ולמשמרת יע"ש טעמו וכן עשה. לזאת בניי הנחמדים אספרה לפניכם את מקור מחצבתכם. לא להתגדר ביחוס חלילה. אלא להגדיל תורה ולהאדירה. למען תדעו כי מקורכם קדוש וברוך. ממשפחה זכה וטהורה והעתירו לד' שיהי' בעזרתכם כי תלכו בעקבי אבותיכם הקדושים כאמרם ז"ל שיאמר אדם מתי יגיע מעשי למעשי אבותיי. וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

אבי אבי מור ת"ח וירא ד' מופלא ומופלג בתורה וחסידות מו"ה שמשון זצ"ל בן הרב הגאון הגדול מו"ה מאיר זצ"ל גדול בתורה וחסידות נפטר בימי עלומיו לעוה"ב. בן הרב הגאון המפורסם מו"ה מרדכי זצ"ל אבד"ק האדרוב. בן הרב הגאון המפורסם מו"ה יחיאל מיכל זצ"ל אבד"ק יאברוב. בן הרב הגאון המפורסם מו"ה דוד אלטשילער זצ"ל בעהמ"ח ספר מצודת דוד ומצודת ציון על נ"כ. בן הרב הגאון המפורסם מו"ה אריה ליב זצ"ל דמו"צ בק' פראג. בן הגאון מרנא ורבנא מו"ה פסחיה זצ"ל אבד"ק פראג נכד הגאון מאור הגולה רבינו יצחק חיות זצ"ל בעהמ"ח ספר אפי רברבי מגזע חסידי פרובנציא. שהיה אבד"ק לבוב וקראקא. ופראג יע"א:

זקנתי הרבנית הצדקת מ' חוה ע"ה אשת זקיני הרב הגאון המפורסם מו"ה מרדכי זצ"ל אבד"ק חאדרוב היתה בת הגאון המפורסם אשר זכה לשתי שלחנות מו"ה מאיר חיות זצ"ל מטיסמינן (הוא היה חתן הגאון המפורסם מו"ה שמואל זצ"ל אבד"ק טיסמיניץ) בן הגאון המפורסם מו"ה יצחק חיות זצ"ל שהיה פומי דד"א ועלה לאה"ק ושם מנוחתו כבוד כן הגאון המפורסם מו"ה אליעזר חיות זצ"ל אבד"ק פשעוורסק ונעמרוב. בן הגאון המפורסם מו"ה, יצחק חיות זצ"ל אבד"ק סקאלא בעהמ"ח ספר זרע יצחק על משניות. בן הגאון המפורסם מו"ה יעקב זצ"ל. בן הגאון מרנא ורבנא מו"ה מאניש חיות זצ"ל אבד"ק ווילנא. בן הגאון מרנא ורבנא רבינו יצחק חיות זצ"ל בעל אסי רברבי מחסידי פרובינציא:

זקיני הגאון המפורסם מו"ה אליעזר חיות זצ"ל שהי' אבד"ק נעמרוב היה חתן הגאון המפירשם מו"ה מרדכי גינצבורג זצ"ל אבד"ק בריסק בן הגאון המפורסם מו"ה יקותיאל זלמן זצ"ל אבד"ק דראביטש בן הגאון המפורסם מו"ה יוסף זצ"ל אבד"ק פרעמישלא בן הגאון המפורסם מו"ה משה זצ"ל אבד"ק פולנאה. בן הגאון רבינו שלמה חריף זצ"ל הוא היה חתן הגאון רבינו הגדול מרנא ורבנא יוסף כ"ץ זצ"ל בעהמ"ח שו"ת שארית יוסף גיסו של רבינו הגדול מאור הגולה הרמ"א זצ"ל.

זקנתי אם אבא מארי זצ"ל היא הרבנית הצדקת המפורסמת מ' חיה רבקה ע"ה אשת זקני הרב הגאון מו"ה מאיר זצ"ל הלכה לאה"ק ונפטרת בירושלים עה"ק היא היתה בת הגאון המפורסם מו"ה יהודה ליב כהן צדק זצ"ל אבד"ק סטריא והגליל אחי הגאון הקדוש המקובל אלקי המפורסם מו"ה יצחק אייזק כהן צדק זצ"ל אבד"ק קארעץ ואוסטרהא בעהמ"ח ספר ברית כהנת עולם ושו"ת זכרון כהונה ואחי הגאון המפורסם מו"ה משלם כהן צדק אבד"ק קארעץ וראבד"ק לבוב בעהמ"ח ספר פתחי נדה ועיקר תוי"ט) בן הגאון המפורסם מו"ה יואל כהן צדק זצ"ל אבד"ק אנטאניע ונתקבל לאבד"ק סטאניסלאב. בן הגאון הגדול המפורסם מו"ה יצחק אייזק זצ"ל אבד"ק אוסטרהא. בן הגאון המפורסם מו"ה בצלאל כהן צדק זצ"ל אבד"ק אוסטרהא. בן הגאון הקדוש רבן של ישראל הנקרא בפי כל רבי ר' נפתלי כהן צדק זצ"ל אבד"ק אוסטרהא ופוזנא ופפד"מ בעהמ"ח ספר סמיכת חכמים ועוד ספרים המפורסמים. בן הגאון המפורסם מו"ה יצחק זצ"ל אבד"ק סטעפין (הוא היה חתן הגאון המפירשם מו"ה מנחם מענדל מרגליות זצ"ל מפרטמישלא. ורבינו מנחם מענדל ז"ל. היה חתן הגאון המפורסם רבינו משה חריף זצ"ל). בן הגאון המפורסם רבינו ר' נפתלי כהן צדק זצ"ל אבד"ק לובלין שמובא ברבינו הט"ז (הוא היה חתן הגאון השר המפורסם רבינו שאול וואהל זצ"ל) בן הגאון המפורסם רבינו יצחק כהן צדק זצ"ל אבד"ק ניקעלשפורג. (הוא היה חתן רבינו הגדול הגאון המפורסם מהר"ל מפראג זצ"ל). בן הגאון המפורסם רבינו שמשון זצ"ל אבד"ק קרעמזיר. בן הגאון המפורסם רבינו עקיבא הנשיא זצ"ל מאובין. בן הגאון המפורסם רבינו יצחק זצ"ל אבד"ק גאלאטא בן הגאון המפורסם רבינו עקיבא כהן צדק זצ"ל ס"ט מגולי פורטוגאל אבד"ק שאליניקע ולמעלה בקודש היה להם כתב יחוס מצד אחד עד אהרן הכהן הראש ומצד מהר"ל מפראג ז"ל היה להם כתב יחוס עד דוד מלך ישראל חי וקיים. ואני תפלה לאבינו שבשמים כי בגלל אבות יושיע בנים וזכות אבות לבנים יזכור. זכותם יגן על כל ישראל ועלינו במהרה ישלח לנו משיח צדקינו וגואלינו ובשובו לציון ברחמים יחזו עינינו ויגל לבינו אמן. דברי הצעיר והזעיר **יצחק יהודה אייזק ליב ראללער אבד"ק פאנזעשט יע"א בעזהשי"ת כבוד אאמ"ו הרב הגאון המפורסם ביראת ה' כו' כש"ת מו"ה יצחק יהודה אייזיק ליב אבד"ק מאנזעשוט שליט"א**

באהבה כבוד ויראה, כמצוות התורה, הנני לקיים פקודתו הטהורה, לחוות דעתי העניה בשלש אלה, והוא ית"ש אבינו שבשמים, יעזריני לכוון האמת בתורת א' חיים.

חלק אורח חיים

סימן א

בראשית בהא דאמרי' ברכות ה' ע"ב. תניא אבא בנימין אומר, שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא כו', ואם המתין לו מה שכרו, א"ר יוסי בר' חנינא זוכה לברכות הללו שנאמר (ישעיה מ"ח) לו הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וגו' ויהי כחול זרעך וגו'. הנני לבאר בקצירת אומר את השיטות בזה, אם כי דברים פשוטים המה. (א) **בתלמידי** רבינו יונה ז"ל כ' וז"ל, כ' ר"ח שבימיהם היו הבתי כנסיות חוץ לעיר ומתוך כך אם מניחו יחידי שמא יסתכן מהמזיקים שמצוין שם יותר עכ"ל, והריא"ז ז"ל כ' ע"ז. ונ' בעיני שלא נאמר כן אלא בתפלת ערבית שמא יסתכן חבירו בלילה, וכן ביאר ר"ח ז"ל ע"כ, מתוך דברי שניהם מבואר יוצא כי החרוב להמתין הוא רק בתפלת ערבית. וגם בביהכ"נ שלהם דאז דווקא יש לחוש שמא יסתכן וזה שיטת ר"ח ז"ל,

ב **שיטת** הרי"ף ז"ל לאחר שהעתיק דינא דאבא בנימין כ' וז"ל, הא פירשוה רבנן ואוקמוה בתפלת ערבין שאם הניחו יחידי ויצא חיישי' שמא יבוא לידי סכנה, ולפיכך צריך להמתין לחבירו עד שיסיים את תפלתו. ע"כ סתימת לשונו. מורה דס"ל דביום גם בשלהם אין סכנה. ובערבית גם בביהכ"נ שלנו איכא חשש סכנה וצריכין להמתין.

ג **שיטת** ר"ת ז"ל בתוס' ד"ה המתפלל, וז"ל, פיר"ת ז"ל דזה היו להם בבתי כנסיות שלהם שהיו בשדה, ולכך בלילה יש להמתין, ע"כ פירושם נראה, דלר"ת ז"ל סתימת לשון הש"ס מורה דגם ביום צריכין להמתין. לזה אמר דזה דווקא בביהכ"נ שבשדה דאז גם ביום איכא חשש סכנה, ולכך בלילה יש להמתין גם בביהכ"נ שלנו דיש ג"כ חשש סכנה, אבל ביום בשלנו א"צ להמתין ואעיד לי עד נאמן לפירושי הרא"ש ז"ל בתוספותיו שכ' וז"ל, פיר"ת ז"ל דווקא בביהכ"נ שלהם שהיו רחוקים מן העיר, ושמא גם בשלנו בלילה ע"כ, הרי מבואר כפירושי. אך מה דמספקי ליה לרבינו הרא"ש ז"ל פשיטא ליה לתוס' בשיטת ר"ת ז"ל דבלילה גם בשלנו צריכין להמתין, וזה שכ' התוס' בריש פרקין בד"ה ושבע ברכות וז"ל, ולא קחשיב יראו עינינו דהאי ברכה תקנו כדי להמתין לחבריהם בביהכ"נ, ודווקא בביהכ"נ שלהם שהיו עומדים בשדה והם מסוכנים מן המזיקין. אבל בביהכ"נ שלנו א"צ להמתין אלא בלילה ע"כ, שהוא שיטת ר"ת ז"ל דבימיהם היו צריכין להמתין גם ביום, ובזמנם היו מתפללין תפלת ערבית מבעוד יום קודם צאת הכוכבים וברכו ברכת יראו עינינו מבעוד יום, וכוונתם במש"כ, ולא קחשיב יראו עינינו דהאי ברכה תקנו כו' הוא דמפני זה אינו במנין השבע כי נתקן מסיבה וטעם אחר (וכעין מש"כ

החרדים כאן בירושלמי ה' ה' לענין השכיבנו יע"ש וכתוב עלי ספרי חידושי בן יאיר על התוס' שם,) ומה דסיימו ודווקא בביהכ"נ שלהם כו' אין זה ביאור לדבריהם הראשונים דלכך לא קחשיב יראו עינינו, אך דאגב דינא קמ"ל דבביהכ"נ שלנו א"צ להמתין אך בלילה, וזה שיטת ר"ת ז"ל.

(ד) **שיטת** הר"י ז"ל בתוס' שכ' וז"ל, והר"י ז"ל היה מאחר בתפלתו ומאריך עד שיצא כולם ואם בתוך כך היה שום אדם בא בביהכ"נ היה מעיין בספר עד שגמר בתפלתו, ונאה להחמיר אף לנו, ע"כ פי' כי הר"י ז"ל חולק על ר"ת ז"ל והיה מחמיר להמתין גם ביום ובשלנו, וכ"כ שם הרא"ש ז"ל וז"ל, ור"י היה רגיל להמתין אף ביום ע"כ. ואם בביום ליכא סכנה בשלנו מ"מ בלבול הדעת איכא כשעומד יחידי ולכך היה מחמיר גם ביום, יעיון שלטי גבורים.

(ה) **שיטת** תר"י ז"ל שכ' וז"ל. ונראה דאפי' בבתי כנסיות שבעיר יש זה הדין שדרך העולם כשאדם עומד יחידי בתפלה תפלתו מתבלבלת ע"כ אין לפרש דיצא לחלוק רק על שיטת הר"ח ז"ל וס"ל כי גם בשלנו בלילה צריכין להמתין כי זה שיטת הרי"ף ז"ל ולמה תלה הדבר בנראה לו, ועוד דבלילה גם בשלנו הטעם מפני חשש סכנה כנ"ל ודוחק לאמור שיחלוק על טעם הרי"ף ור"ת ז"ל ושלא להזכירם כלל לזאת נלע"ד כוונתו דגם בשלנו ביום צריכין להמתין ואם דליכא סכנה מ"מ בלבול הדעת איכא, ולזאת סתם דבריו. ולא ביאר דגם ביום צריכין להמתין, כי מובן זה מאליו מהטעם ומלשונו שכ' יש זה הדין משמע דדינא קאמר ולא אך מחומרא.

ובטור או"ח סי' צ' כ', ופר"ח ז"ל דדווקא בימיהם כו' וכ' הב"י ז"ל ומה שפירש רבינו בשם ר"ח כ"כ הר"י בשמו וכ"כ התוס' בשם ר"ת ז"ל פי' דבזה באו לעמק השוה דאבא בנימין אמר על ביהכ"נ שלהם. אולם בזה מחולקים דלר"ת ז"ל דווקא כלילה, ולר"ת ז"ל בשלהם גם ביום וכנ"ל, והי"א דשם דאף בשלנו בלילה צריכין להמתין, הביא הב"י ז"ל שיטת רי"ף ר"י ותר"י ז"ל, וכמו שביארתי יע"ש, ומה דהשמיט הטור שיטת ר"ת ז"ל כי אין נ"מ לדידן אם בביהכ"נ שלהם היו צריכין להמתין גם ביום ולא הביא אך מה דנ"מ לדידן וכדרכו בקודש, בש"ע שם, אם נשאר אדם יחידי מתפלל בביהכ"נ שבשדות או אפי' בביהכ"נ שבעיר אם היא בתפלת ערבית חייב חבירו להמתין לו עד שיסיים תפלתו כדי שלא יתבלבל בתפלתו ע"כ פ' כרי"ף ורי"ת ז"ל והא דלא כ' הטעם מחשש סכנה י"ל יען דבזמן הזה ל"ש מזיקין ורוחות רעות וכמש"כ התוס' יומא ע"ז וחולין ק"ז ע"ב ולזאת כ' הב"י ז"ל הטעם מפני בלבול הדעת דזה בוודאי איכא, ורמ"א ז"ל הביא יש מחמירין להמתין גם ביום ובשלנו, ומציין שם ר"י ותר"י ז"ל כי בזה שניהם שווין אך לתר"י ז"ל

מדינא ולר"י ז"ל מחומרא והמחמיר ע"ע תבוא עליו ברכה. של (ישעיה מ"ח) לי הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וגו' ויהי כחול זרעך וגו' יעיון פירש"י ותר"י ומהרש"א ז"ל ויעיון באלשיך ישעי' שם שפי' המקרא על ברכה המשולשת בני חיי ומזוני יע"ש והוא מדה כנגד מדה שגרם שלא יתבלבל דעת חבירו ישלם לו הקב"ה שלימות הטוב שהוא שלש אלה המרחיבים ומיישבים דעת האדם.

סימן ב

שנית בדבר ההוראה בחכמת שלמה הוא הגאון הרש"ק ז"ל הכתובה עלי ספר שדה יהושע (בסי' ס') אשר בבואו לחון פני העיר בראד נשאל שאלה לפני רבינו הגאון מהר"ז מרגליות ז"ל באשה שזרקה חלה לשרפה ונפלה לקדירה של תבשיל בשר ותיכף ניטלה החלה מהקדירה וזרקה לאש ונשרפה ושאלה מה הדין של הקדירה עם התבשיל ופ' רבינו הג' מהר"ז ז"ל שהקדירה עם התבשיל אסורה משום דבכה"ג שוב ל"ש לשאול על החלה דכבר נשרפה ושוב הלכה לשאול את פי הגאון מהרש"ק ז"ל ופסק דיש להתיר התבשיל ע"י שאלה אם דנשרפה החלה ואמר הטעם דממ"נ יש להתיר ע"י שאלה דאם טכ"ע דאורייתא ומש"ה נאסר הקדירה והתבשיל א"כ שפיר מהני שאלה אף על הטעם דהא הוי כעיקר ואם טעם אינן כעיקר ומש"ה לא מהני שאלה א"כ ממילא אין לאסור הקדירה והוטב מאוד בעיני הגדולים דשם וע"ז תמה כהדר"ג על הוראת המהרש"ק זיל דאיך אפשר לעשות תקנתא דשאלה אם דקיי"ל טכ"ע דאורייתא וכמבואר ביו"ד סי' שכ"ד בט"ז ס"ק ט"ו וש"ך ס"ק כ"ד מ"מ אם ישאל הדרא הטעם לטבלא למפרע וא"כ יש בתבשיל זה טעם טבל שאוסר לכ"ע בא"מ בנ"ט. אולם גם על הוראת הגאון מהר"ז ז"ל לאסור בהחלט תמה כהד"ג דהלא יש תקנה דלאחר שישאל על טעם חלה להפריש חלה מעיסה החייבת בחלה עליו ועל הקדירה וכאשר הורה הגאון הלב"ש בחידושי דינים סי' קט"ז בחמצו משקה בארשט בשאור של טבל דבאין ס' כיון דטכ"ע מדאורייתא יכול להפריש מעיסה אחרת החייבת דהוי מחיוב על החיוב וא"כ ה"נ אם דלא הוי ס' כי בס' אליבא דכ"ע שרי וכפסק הרמ"א ז"ל בסי' שכ"ג סעי' א' ובדליכא ס' א"כ איכא תקנתא עכת"ד של כהד"ג. מטיבותא דמר אבא שליט"א הנני דן כתלמוד לפני רבו לאמור כי עצת כהד"ג בהפרשה ממקום אחר לאחר השאלה זה לדעתי העניה דעת הגאון מהרש"ק ז"ל כי הני גאונים לא איפלגו רק בסברא זאת אם תועיל שאלה לטעם בלבד אשר לדעת הגאון מהר"ז ז"ל אין תקנה לשאול על הטעם ולשיטת הגאון מהרש"ק ז"ל יוכל לשאול גם על הטעם אבל פשוט דלאחר השאלה צריכין לתקנה בהפרשה ממקום אחר וכאשר כ' כהד"ג ולא הוי מחיוב על הפטור כיון דאין ס' וטכ"ע דאורייתא וכמש"כ הלב"ש.

ואם דיש לדון בזה למש"כ רבינו הפמ"ג בשער התערובות פ"ב בח"ב בד"ה ואני העני לספק לחומרא נימי טכ"ע דרבנן וא"כ הוי כמפריש מחיוב על הפטור מחד דרבנן על חרי דרבנן מלבד מה דחזינן רבותינו הט"ז וש"ך בהחלטה בטעם היתר זה בפשיטות ולא חששו לחומרא דנימי טכ"ע דרבנן וכאשר הורה הגאון הלב"ש בכמה דוכתי אך גם לסברת הגאון מהרש"ק ז"ל דקאתי מכח ממ"נ דנראה דספוקי מספקי ליה אי טכ"ע דאורייתא או דרבנן וא"כ יש מקום לפקפק ולאמר דאסור להפריש ממקום אחר יען דהוי מפריש מוודאי חד דרבנן על ספק תרי דרבנן אני אומר כי אין כאן מקום לפקפק כלל כי בעיקרא דדינא דפסק הב"י ז"ל בסי' ש"ל בשם המ"כ דאין להפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן חלק ע"ז הד"מ בסי' שכ"ד סק"ד. ואם כי הלבו"ש בנאות דשא בסי' מ"א בד"ה ואחרי שאנו רואין הכריח מכמה ראיות להעמיס כוונה אחרת בהד"מ דלא יחלוק על המ"כ רק במה שאוסר להפריש מיניה וביה יע"ש הלא רבינו הגאון מהר"י ז"ל מליסא בסידור דרך החיים בה' חלה לא הבין כן דברי הד"מ וסילק שם במלות קצרות קושיות הנאות דשא והחזיק בשיטת הד"מ דבחלה בזה"ז אין לחוש בהפרשה מחיוב על הפטור כי אין כאן חשש תקלה בזה"ז (ותלי"ת כי קיימתי זאת מסברא דנפשאי) יע"ש וממקומו הוא מוכרע כי האי דינא מפלוגתא דרבוותאי לא נסיק כי משנה שלימה שנינו בפ"ג דחלה משנה ח' הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן לתוך עיסה שהורמה חלתה אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון כו' אשר הרא"ש ז"ל כ' שם בטעמא דלא הוי כמפריש מה"ח על הפטור יען דטכ"ע מדאורייתא יע"ש ובנאות דשא שם בסי' מ"א שהאריך בזה בחריפתו ובקיאתו (אגב ראיתי שם בד"ה באופן שכ' וז"ל ועכ"פ במעמיד לא מצינו מי שיאמר בבירור שהוא מדאורייתא זולת המג"א בסי' תמ"ב ס"ק ט' ממשמעות הטור כנ"ל ושאר כל הפוסקי' אומרים בהדיא דהיא רק מדרבנן ולא מצינו חבר לדעת הטור לפ"ד המג"א זולת הר"ש שהוכחנו מדבריו דס"ל במחמץ שהיא מדאורייתא ה"ה במעמיד כו' ע"כ יעיון ב"י ז"ל בס"י קי"ח ביו"ד שכ' בשם תשו' ר"י ז"ל וז"ל ועוד היה נראה לרבינו טוביה דאפילו לשמואל כ"ו דאפילו את"ל דדבר המעמיד הוי כבית שאור שחימוצו קשה מ"מ אין שם אלא נ"ט ורש"י פסק דטעמא הוי מדרבנן כו' ואף לדברי ר"ת דטכ"ע דאורייתא כו' ע"כ יע"ש ובמרדכי בפ' א"מ הרי מבואר גם שיטת הר"י ז"ל כי למ"ד טכ"ע דאורייתא גם מעמיד מה"ת וכשיטת הטור) ומנה וסיפר בזה שלשה שיטות דלי"א שבתשב"ץ מתני' מיירי דאיכא טעם גמור ולר"ש ז"ל גם במחמץ סגי יען דס"ל דמחמץ דאורייתא ולרא"ש ז"ל, אפילו במשהו שרי להפריש מה"ח על התערובות כיון דחלה בזה"ז דרבנן אין הפרש בין חד דרבנן לתרי דרבנן יע"ש באריכות ועתה מלבד

שיטת הרא"ש ז"ל דבזה"ז שרי להפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן (ואם כי שם בד"ה ולפי שאני רואה הסיע דעתו של הרא"ש ז"ל לשיטה אחרת הלא כ' בעצמו שם יען כי דעה זו נדחית לגמרי זאת הביאו לזה וא"כ לשיטת החוו"ד אשר החזיק להלכה כן בוודאי אין להוציא דברי הרא"ש ז"ל מפשוטן) גם לשיטת הר"ש ז"ל דתפס פירושא דמתני' כפשוטה דלא נשנית רק באיכא טעם גמור אך דהוא ס"ל כי גם מחמץ הוא דאורייתא וא"כ למאי דקיי"ל מחמץ ומעמיד הוא רק מדרבנן וכמש"כ גם הלב"ש בתשו' שם בד"ה באופן שבאו לפירוש הר"ש ז"ל יהיה מוכה דגם מחד דרבנן על תרי דרבנן שרי להפריש וכמובן וגם לי"א שבתשב"ץ דמוקי למתני' בפחות מס' ואיכא נ"ט גמור בא בטענה בעל חלת לחם על זה בסי' ג' בפתיחתו לסעי' כ"ה וז"ל ואמנם יתר על כן תקשי מה יענו לדעת הני קדמונים דס"ל טכ"ע דרבנן והוא שיטת רוב הקדמונים הרמב"ם ורמב"ן וראב"ד ורש"י ז"ל ואפילו הר"ח ז"ל דסבירא ליה טעם כעיקר דאורייתא ס"ל דצריך שיהיה בו כזית בכא"פ וא"כ הכא במתני' דלא אדכר שום דבר אפי' נימי דמיירי שיש בו טעם מ"מ למאן דס"ל דלאו דאורייתא איך יפרישו עליו ממקום אחר הא הו"ל כמפריש מה"ח על הפטור עכ"ל יע"ש שהאריך ומכח ראיה זו ועוד ראיות הראה פנים והחזיק בשיטת מורו החוו"ד דבזה"ז שרי להפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן ואם דשם בס"ק צ' כ' וז"ל ואמנם כאן נ"ל עוד דכל הני פוסקים דס"ל טכ"ע לאו דאורייתא היינו מטעם דהו"ל חצי שיעור דלדעת כלהו כזית בכא"פ דאורייתא אלא ביש יותר מכא"פ הו"ל ח"ש ואע"ג דקיי"ל ח"ש אסור מה"ת כ' האחרונים הטעם דהיינו שהוא בעיניה דאז אמרי' דאחשביה מדאכלו משא"כ ע"י תערובות דאז לא מינכר דאחשביה ע"כ אומר אני דבכי הא בנותן שאור לעיסה פשיטא דחשביה שהרי נותן בכוונה לתקן העיסה ואע"פ שהוא שוגג שלא ידע אם הוא אסור מ"מ נתקנה העיסה ונעשית כוונתו וא"כ הרי אחשבי' וא"כ שוב אסור מה"ת אלא שאין לוקין עליו ולכך יוכל להפריש עליו מן המחיוב אף לכתחלה עכ"ל.

ולענ"ד אין זה מספיק אם כי דבר זה דח"ש ע"י תערובות שיהיה מותר מה"ת יען דל"ש אחשביה מקורו מתוס' ע"ז ס"ז בד"ה ואידך בשם ר' יקר ז"ל וחכ"ל ז"ל בסי' פ"ו דח"ש אסור מטעם אחשביה יע"ש ובתוס' נזיר ל"ח ופסחים מ"ד ד"ה כשהוא בעין ומהרש"א ז"ל שם והרבה האריכו האחרונים בזה והדברים עתיקים וכעין סעד לזה יש להביא עוד מפרש"י ז"ל דהוריות (ז' ע"ב) בד"ה הוא בחלב המכסה את הקרב שפ"י א"נ דהורו בחלב שעל הקרב בין בכזית לפחות מכזית דכזית לא כתיב בהדיא והוי דבר שאין הצדוקין מודין יע"ש ובהגהות הרש"ש ז"ל שהקשה מזה עמש"כ המל"מ בריש פ' י"ב מה' שגגות

דבעינן שיורו שדבר זה יותר לגמרי דהלא בכאן גם ח"ש אסור מה"ת יעיי"ש ובשו"ת נו"ב מהדו"ת חיו"ד סי' ל"ב שכתב וז"ל:

ודע דהאי א"נ היינו אליבא דר"ל דחצי שיעור מותר מה"ת ע"כ ונראה דכוון לתקן בזה קושיא זאת יען דלר"ל שרי מה"ת אולם זה דחוק קצת יען דאנן קיי"ל כר"י דח"ש אסור מה"ת אבל להאמור דח"ש ע"י תערובות שרי מה"ת גם לר"י (יעיון כו"פ סי' ק"ט דגם חזי לאיצטרופי ל"ש בתערובות) יש ליישב הא"נ דהורו על כזית שהוא פחות מכזית והוי ח"ש והיה בתערובות דשרי מה"ת גם לר"י אולם מלבד שהוא רק דרך פלפול נלע"ד דיש לפקפק בתירוצא דנו"ב דלר"ל א"ש כי לטעם המל"מ נראה דבעינן הוראות ב"ד להיתרא לגמרי דגם איסורא דרבנן לא ישאר כי בעי' שיהי' תולה בבי"ד וכיון דאמרו דמ"מ איכא איסורא דרבנן לא הוי תולה בבי"ד וגם הלא קיי"ל דבעינן שיאמרו מותרים אתם כמבואר ברמב"ם ז"ל בפי"ג מה"ש וכמש"כ שם המל"מ וכיון דאיכא רק איסורא דרבנן לא משכחת שיאמרו הב"ד מותרים אתם לעשות וצ"ע בזה ויע"ש תירוץ הרש"ש ז"ל.

אמנם לדינא קיי"ל דגם ח"ש ע"י תערובות אסור מה"ת כי גם החכ"צ ז"ל דחידש דח"ש אסור מה"ת בדאיכא גם סברא דאחשביה הוא רק לשיטת הרא"ש ז"ל בפ"ג דפסחים דח"ש דחמץ לא בעי ביעור אבל להלכה לא קיי"ל הכי כמבואר בטוש"ע או"ח סי' תמ"ב יע"ש ובמג"א ס"ק י"ב ובאחרונים ומש"כ החכ"צ ז"ל לענין איסורי שבת וכדומה דנימי דח"ש יהיה שרי מה"ת הלא נודע מש"כ המל"מ בפי"ח מה' שבת בשם הג"א ורש"י ז"ל בשבת ע"ד שמבואר דאסור מה"ת יע"ש ובמגיה שם שתמה על החכ"צ ז"ל ובפרמ"ג מפתיחה כוללת ח"א ס"ק ה' ובפתיחתו לה' שבת וכמ"ז ש"א סק"א ויעיון בר"ש ז"ל בפ"ב דטבול יום משנה ג' ובטוש"ע יו"ד סי' צ"ח סעי' ו' ובגליון מהרש"א ז"ל שם והדברים ארוכים ועתיקים וגם אני העני בדעת כתבתי בזה במקומות רבים בספרי הדל חידושי בן יאיר וכיון דקיי"ל דגם ח"ש ע"י תערובות אסור מה"ת הרי דלא אזלי' בסברא דאחשביה וא"כ א"א לומר כסברת החלת לחם וגם אם נימי דהסוברים דטכ"ע דרבנן ס"ל הסברא דאחשביה מלבד דזה דוחק ואפושי פלוגתא לא מפשינין גם אם נימי הכי אכתי יש לפקפק בסברתו שחידש דבנותן שאור לעיסה אם דהיה שוגג שלא ידע אם הוא אסור מ"מ כיון דנתקנה העיסה ונעשית כוונתו פשיטא דאחשביה מה דפשיטא ליה לאותו גאון לדידי מספקא טובא כי ממ"ש הריטב"א ז"ל במכות י"ז בטעמא דר"ש דאמר כ"ש למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן וז"ל ורבינו מאיר ז"ל נתן טעם דלמלקות כיון דאכל במזיד אחשביה לחומר איסור להתחייב בכ"ש אבל קרבן שהוא על אכילת שוגג בעי כזית לחשיבות ע"כ הרי אם דנעשית כוונתו לדבר אחר מ"מ כיון דלענין איסור

הוא שוגג ל"ש אחשביה וזה היפך סברת בעל חלת לחם לפום רהיטא, וצ"ע לי בזה כעת ובר מן כל דין היסוד שהניח החלת לחם דהפוסקים דס"ל טכ"ע דרבנן הוא מטעם דהו"ל ח"ש ע"י תערובות חזינן דלא כן דעת רבותינו הראשונים ז"ל כי ראש המדברים בזה הוא רש"י ז"ל והוא כ' להדיא בחולין צח' עב' בד"ה לטעם כעיקר בטעמא דטכ"ע דרבנן יען דמה"ת נאמר אחרי רבים להטות וחד בתרי בטיל גם בא"מ (יעיון חוו"ד סי' צח' סק"ג) יע"ש וא"כ אין מקום כלל לחלק בין שאור לשאר דברים וא"א לומר כתירוץ החלת לחם וכאמור.

ולפ"ז הדק"ל להפוסקים דטכ"ע מדרבנן איך ממקום אחר מוציא לפי חשבון הלא קאמרה מתני' גבי שאור דאם יש לו פרנסה הוי כמפריש מה"ח על הפטור וכקושית הר"ש ז"ל ועכצ"ל דבחלה דרבנן בזה"ז שרי להפריש מן חד דרבנן לתרי דרבנן לשיטתם ולאמור דגם בחלה דרבנן בזה"ז אין להפריש מחד דרבנן לתרי דרבנן אין לו מקום אך לשיטת האומרים דטכ"ע דאורייתא ולאוקמי מתני' בפחות מששים וכשיטת הי"א שבתשבץ ז"ל ועתה קמה וגם נצבה הוראת הגאון מהרש"ק ז"ל בלא שום פיקפוק בדרך ממ"נ דאם טכ"ע דאורייתא הלא מפריש מה"ח על החיוב ואם טכ"ע דרבנן ומפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן הלא אם טכ"ע דרבנן מוכח ממתני' דשרי להפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן בחלה בזה"ז וכדאמרן **וא**"**ש**.

ואם כי ידענא כי הר"ש ז"ל שם הביא עוד תקנתא דתוספתא דמביא קמח ממקום אחר ומצרפה לה' רבעים לחייב עליו לפי חשבון וזה תפס הרמב"ם ז"ל בפיה"מ שם ובפ"ז מה' בכורים ה' י"א אשר לפ"ז לק"מ כי ממ"נ אם השאור בטל בעיסה שהורמה חלתה א"כ אין בעיסה זו החיצונה שיעור חלה ופטורה ג"כ, ואם נימי דאין השאור בטל ונעשית בר חיוב בצירף השאור הרי מפריש מה"ח על ה"ח וכמש"כ שם החלת לחם ובלב"ש בחידושי דינים בס"ק רמ"ד יע"ש וא"כ אין הכרח דלמ"ד דטכ"ע דרבנן שרי להפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן ואין כאן ממ"נ וכמובן (אמנם דברי הנאמרים א"ש להפירושים והשטות דמתנ"י התירה להפריש ממקום אחר גם בלא תקנתא דתוספתא) מ"מ אני אומר דגם אם נימי להחשיב ספיקא גמור שמא טכ"ע דרבנן (אשר באמת נראה דקיי"ל בהחלט טכ"ע מה"ת גם לקולא) וכמו שדן הגאון מהרש"ק ז"ל בדרך ממ"נ מ"מ שרי להפריש מחד דרבנן על ספק תרי דרבנן כי חזינן להש"ך בסי' שכ"ט סק"ט שפסק בעיסה שנילושה במי פירות בלבד דכיון דהרא"ש ז"ל פוטר והברטנורא מסתפק לזאת יפריש חלה מעיסה שלא הורמה חלתה גם על זו שנילושה במי פירות הרי דס"ל דשרי להפריש מוודאי חיוב על ספק חיוב ואם כי בלב"ש ס"ק רל"ט ורס"ד הניח באמת דברי הש"ך בצ"ע והאריך

בזה בתשו' שם בסי' מ"א, מ"מ בסי' מ"ד בד"ה ועתה אחרי בסה"ד כ' וז"ל ואולי י"ל כיון דיש פוסקים מחייבים בחלה מי פירות הוי ספק פלוגתא דרבוותא לא חיישי' כולי האי ודוחק עכ"ל ועתה אני אומר דאם הגאון הלב"ש אשר החליט בהחלטה גמורה דאסור להפריש גם בזה"ז בחלה מה"ח על הפטור ומ"מ כ' ע"צ הדחק דעל ספק לא ניחוש כולי האי הלא הרחיב לנו את המדובר לאמור בלא דחק כלל דשרי להפריש מחד דרבנן על ספק תרי ואם דרבנן ומלתא בטעמא קאמינא דכבר כ' דההחוו"ד החזיק בשיטת הד"מ דבזה"ז שרי להפריש חלה מה"ח על הפטור וגם פשטות דברי הש"ך בסי' שכ"ד ס"ק י"ח במש"כ דגם בנתערב עיסה בעיסה דינא כשאור מוכח דשרי להפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן וכאשר האריך בזה הלב"ש שם בס"י מ"ב וכ"נ מש"ך שם סק"כ יע"ש ובחי' רעק"א ז"ל והחלת לחם שם החזיק בשיטת רבו החוו"ד עד דמסיק להלכה שם בסי' ג' סעי' כ"ז וז"ל אמנם באם יש בו ששים יש בו דעת מהאחרונים שאוסרים להפריש מזו על זו דהו"ל מפריש מ"ח על ה"פ והמיקל גם בזה להפריש ממקום אחר נראה לדעתי דיש לו על מי לסמוך ע"כ יע"ש וראה זה חדש מה שמצאתי ברדב"ז ז"ל על הרמב"ם ז"ל בה' בכורים שם (מדפוסי ווילנא) שכ' וז"ל ולא אמרי נמי שהשאור בטל אצל העיסה ונמצא מפריש מחיוב על הפטור שהרי הטבל אוסר בכ"ש ולא בטל ע"כ. יע"ש הרי מבואר דעת רבינו הרדב"ז ז"ל דגם בלמעלה מששים מ"מ כיון דטבל אוסר בכ"ש אם דאינן אלא מדרבנן והוי תרי דרבנן מ"מ שרי להפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן וזה כדעת הרא"ש ז"ל (וגם זה סעד מבלי להוציא דברי הרא"ש ז"ל מפשוטן כיון שאנו רואין שגם הרדב"ז ז"ל כ"כ בפירוש) ונהי דמ"מ לדינא אין לזוז מהכרעת רבינו הלב"ש מבלי להפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן מ"מ פשיטא דלספיקא דפלוגתא יחשב יען כי לרא"ש ורדב"ז וד"מ וש"ך ז"ל שרי להפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן ובאחרונים הלא עמוד ההוראה החוו"ד ז"ל עומד נגד הכרעת הלב"ש והחלת לחם אשר העמיק הרבה בזאת ההלכה הכריע דהמיקל לא הפסיד והוא הדבר אשר דברתי בראשית דבריי כי האי דינא מספיקא דדינא לא נפיק ובהצטרף אליו עוד ספק הלא איכא ס"ס מעליא ספק שמא שרי להפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן ואת"ל שאסור שמא טכ"ע דאורייתא (גם לקולא) ולא הוי כלל תרי דרבנן והוראת הגאון המהרש"ק ז"ל בביאור מר אבא שליט"א דלאחר השאלה יתקנה ממקום אחר ברור בלא שום פקפוק כלל וגם יצא לנו דין חדש כי מחד דרבנן על ספק תרי דרבנן שרי להפריש גם לכתחילה וכאשר ביארתי מלתא בטעמא **בעזה"י**.

ואם כנים אנחנו בזה דמחד דרבנן על ספק תרי דרבנן שרי להפריש יש להעמיד פסק הרמ"ץ ז"ל בתשובותיו חיו"ד סי' פ"ד שכ' וז"ל ומ"ש מס' לבו"ש בה' חלה בס"ק קט"ז

בבארשט שחימצו בשאור של טבל דבאין בו ס' יכול להפריש ממק"א וביש בו ס' א"א להפריש דהוי מחד דרבנן לתרי דרבנן דמחמץ בטל מה"ת דע שדבריו נכונים לדינא אך יש תקנה להוסיף בבארשט שאור של טבל שלא יהי' בו ס' וחוזר וניעור עביו"ד סי' צ"ט ס"ו וטכ"ע דאורייתא ואז יכול להפריש ממק"א ול"ד למ"ש שם בס"ק רמ"ב ודו"ק עכ"ל והנה בגוף פסק הלב"ש שם בס"ק רמ"ב דאף אם נזדמנה עיסה שהירמה חלתה שנתחמצה בשאור של חיוב ויש ס' בעיסה נגד השאור אזי מפריש מעיסה זו עלי' ועל הבארשט אבל אסור לעשות בידים עיסה כזאת יען דאין מבטלין איסור בידים לענ"ד יש מקום עיון בזה דהנה בהגהמ"יי סוף ה' זרעים כ' וז"ל כיצד יעשה ילוש עיסה כשיעור חלה ויקח ממנו מעט כביצה ויערב בעיסה של עכו"ם וישער שתהא עיסה של עכו"ם ג' בצים כדי שתהיו רבה על אותו ונמצא בטל ברוב ויקיף אותן ג' בצים לעיסה בסל ויטול כל אותם ג' בצים לחלה דנמצא דמפריש מכיוצא בו עליו דאידי ואידי בטל ברוב ואין להקשות והא אין מבטלין איסור לכתחילה דה"מ כדי להנות ולאכול מן האיסור אבל הכא לא קאכיל לה עכ"ל והחלת לחם בסי' ג' ס"ק ק"ד הביאו וכ' ליישב דברי הלב"ש שלא תקשי עליו מדברי הגהמ"יי בזה"ל והנה י"ל דהלב"ש שני דאסור לעשות בידים עיסה זו היינו משום שכ' דמפריש מן העיסה עליו ועל הבארשט וא"כ אינו לוקח העיסה כולה לחלה אלא מפריש ואוכל השאר ובזה י"ל דאסור דהו"ל מבטל איסור לכתחלה כיון שאוכל השאר משא"כ בדברי הגהמי"י כ' ויטול כל אותן שלש בצים לחלה וא"כ כיון שנוטל הכל אין כאן מבטל איסור לכתחלה כמו שסיים דהא קאכיל לה (והאריך שם בטעמו של הלב"ש שלא המציא זאת העצה שיעשה עיסה קטנה ויקח כולה לחלה וגם העלה דיכול לעשות גם לכתחלה עיסה קטנה ויקח שאור של חיוב ויערב מקצתו בעיסה להחמיצה וגם ישייר מקצת מהשאור באופן שיהי' ששים בעיסה נגד השאור ומשיתחמץ יוכל להפריש ממנו על התערובות ויותר הכל דכיון דמשייר מהשאור מקצת אז לא הו"ל מבטל איסור לכתחלה כיון דקיי"ל חלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש כאשר ביאר שם בס"ק קד' קח' יע"ש דברים ברורים) עכ"ל יע"ש ולענ"ד נראה להידוע אם כי דעת הראב"ד ז"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא מדאורייתא והפרי תואר שם ביו"ד צ"ט סק"ה כ' שכן דעת רש"י ורמב"ם ז"ל אשר מזה יש סעד למש"כ בספרי חדושי בן יאיר לחי' נזיר ל"ז בישוב דברי רש"י ז"ל בפסחים מ"ד יע"ש ויעיון מל"מ פ"ד מ"ה מעילה (מש"כ המל"מ שם בדברי התוס' מעילה כ"א יעיון בספרי מש"כ בחי' שם במעילה) ושעה"מ פט"ו מהמ"א ובנו"ב מהד"ת חיו"ד סי' מ"ה ובהגהות יד אפרים יד אברהם ז"ל שם ביו"ד, אולם אנן קיי"ל כשיטת התוס' רשב"א ורא"ש ועוד מקמאי ז"ל דאין מבטלין

איסור לכתחלה הוא רק מדרבנן נלפע"ד כשמערב שאור של חיוב גם ביש ס' בתערובות נשאר איסור דרבנן כי מחמץ לא בטל מדרבנן וא"כ לכאורה שרי לבטל גם לכתחלה מכח ממ"נ לדינא דאורייתא דנתבטל הלא מה"ת מותר לבטל, ולדינא דרבנן דאסור לבטל הלא מדרבנן לא נתבטל כי עדיין איסורא דרבנן יש ואסור לאכול את התערובות. ויש להעמיס זה בכוונת לשון הגהמ"יי דה"מ כדי להנות ולאכול מן האיסור כלומר היכי דע"י הביטל שרי לאכול אבל הכא לא קאכיל לה, כלומר דהלא מדרבנן אסור גם עתה לאכול מן התערובות ואי דעי"ז נעשה מחד דרבנן לתרי דרבנן וגם יוכל להפריש ולתקן תערובות אחר כעין זה, על זה לא מצינו גזרת חז"ל דגם בכה"ג אין מבטלין ובדרבנן על המחמיר להביא ראיה ובמושכל הראשון היא סברא ברורה עד אשר לכאורה יש מקום תמוה על הלב"ש במש"כ דאסור בזה משום דא"מ איסור לכתחלה.

אמנם נראה דיש לתלות זאת הסברא בפלוגתא דאשלי רברבי, אשר הרמב"ם פט"ו מהמ"א) והרמב"ן ז"ל במלחמות בפ' כל שעה ס"ל דחמץ בפסח הוי דשיל"מ ולזאת היא במשהו, והר"ן ז"ל שם בפסחים חולק בזה באמרו וז"ל, ועוד שקרוב הדבר לומר דכיון שחומרא דדבר שיל"מ מדרבנן הוא לא החמירו בה אלא כשהמין בעצמו עתיד להיות ניתר אבל כאן שחמץ עצמו אסור גם לאחה"פ אף על פי שתערובתו מותר אפשר שהשוו מדותיהן שלא לדונו בכלל דשיל"מ. ואע"פ שבעלי סברא זו אמרו דכיון דמדאורייתא לר"ש דשיל"מ הוא כשאסרו ר"ש משום קנסא לא בא להקל עליו אלא להחמיר עליו לא נהירא לי שאילו היה מה שאנו אומרים אפי' באלף לא בטיל מדאורייתא יפה הם אומרים אבל וודאי משמע דחומרא דרבנן הוא שלא לבטלו מעכשיו כיון שהוא עתיד להיות ניתר וכיון שהם אסרוהו לאחר זמנו אין ראוי שיחמיר עליו חומרא זו בתוך זמנו עכ"ל יע"ש והוא הנאמר גם בסברא דידן כי לדברי הרמב"ן ז"ל שם גם כאן כיון דמה"ת נתבטל השאור של טבל נכלל בגזרתם דא"מ איסור לכתחלה, ואם מדרבנן לא נתבטל לא אמרו להקל אלא להחמיר אולם להר"ן ז"ל גם הכא יש לדון בתור ממ"נ. מדאורייתא הלא. שרי לבטל ואולי מדרבנן הלא גם לאחר הביטול אסור. והגהמ"יי ס"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא רק מדרבנן וגם ס"ל כסברת הר"ן ז"ל ופסק הלב"ש מלבד מה דלשיטת הראב"ד ועוד מקמאי ז"ל אין **מבטלין** איסור לכתחלה הוא מדאורייתא גם אם הוא מדרבנן כדקיי"ל א"ש לסברת הרמב"ן ז"ל וכדאמרן.

ולהלכה הביא הרמ"א ז"ל ביו"ד ק"ב דעה הראשונה בסתם דחמץ לא הוי דשיל"מ אשר זה כלל גדול שהוא להלכה נגד היש חולקים וסובב והולך לשיטתו אשר הכריע כן בת"ח כלל ע"ד אות ט'. אם כי המהרש"ל ז"ל טען בזה לאמור עליו מה רב גוברי' להכריע נגד

הרמב"ם ז"ל יעיון כו"פ יו"ד שם סק"ט מש"כ ליישב זה בדרך פלפול. ולדעתי העני' נראה בפשיטות למש"כ המ"מ בפ"א מה' חו"מ הובא בב"י ז"ל באו"ח תמ"ז דלרמב"ם ז"ל דחמץ במשהו משום דהוי דשיל"מ ה"ה בנתערב ערב פסח מ"ו שעות ולמעלה הוא במשהו וא"כ מתבאר דלשיטת התוס' רא"ש סה"ת וס"ה סמ"ק ומרדכי ז"ל דבע"פ מחצות ולמעלה בטל בששים והכי קיי"ל כבש"ע שם סעי' ב' לשיטתם חמץ לא הוי דשיל"מ והמה רבים ובתראי נגד הרמב"ם ז"ל, לזאת הכריע הרמ"א ז"ל כוותם דחמץ לא הוי דשיל"מ אין להכריע מכח פסק זה כסברת הר"ן ז"ל כי הלא נתנו הטעם מפני דחוזר ונאסר לשנה הבאה לזאת לא הוי דשיל"מ משמע דאי לאו האי טעמא הוי דשיל"מ א"נ אדרבה מוכח דס"ל כסברת הרמב"ן ז"ל וכמש"כ המ"י ז"ל בת"ח שם ס"ק יט' יע"ש וכן מפסק הש"ך שם בסק"ח (יעיון בחת"ס חיו"ד סי' צ"ו הובא בפ"ת שם ובספרי לחי' ב"מ נ"ג מש"כ בטעם פסק הש"ך) דבתערובות כלים צריכין להשהותם עד שיהיו אינם בני יומן אשר בטעם פסקו כ' בכו"פ שם סק"ה דכמו זה כ' על חמץ בפסח דהוי דשיל"מ אע"ג דלאחר הפסח מדרבנן אסור מוכח ג"כ כסברת הרמב"ן ז"ל אשר מכ"ז סעד לפסק הלב"ש אולם עדיין יש מקום לחלק ולאמור דשאני דשיל"מ, מלבד דלדעת המל"מ שם מה"ת דשיל"מ אינו בטיל גם לדידן שהוא רק מדרבנן ביאר שם החת"ס דהוא קרוב לדאורייתא יע"ש והסברא נותנת כל מה דאפשר לתקוני שיהיו בהיתר מדאורייתא לדרבנן שייך הסברא דעד שתאכלנו כו' משא"כ הכא בגזירת חכמז"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה הלא מדרבנן אינו מבטלו סברא חזקה לאמור דבכה"ג לא גזרו ולפירושי סברא זאת כתיבה היא גם בהג"מ אשר כנראה לשעה לא היו דברי הגהמי"י לפני רבינו הלב"ש מדלא הביאו ויוכל היות אם היו רואה אותו אז רוח אחרת הוי מרחף בדעתו של אותו גאון הלב"ש ז"ל. הוא אשר אמרתי כי לענ"ד בגוף פסק הלב"ש ש יש מקום עיון וכדאמרן. **אמנם** זאת אני אומר בהחלט בנזדמן שיש לו תערובות שאור של טבל בעיסה אך שאין בו ס' בוודאי דשרי להוסיף עיסה שיהיו ששים למען לתקן תרובות אחר אשר בו ששים כי לדעת המחבר בסי' צ"ט סעי' ו' דפ' כשיטת הרשב"א ז"ל הלא באיסור דרבנן שרי להוסיף גם ביש לו עיקר בדאורייתא וכ"פ הישש"ש והט"ז ואם כי אנן קיי"ל כפסק הרמ"א ז"ל דגם באיסור דרבנן אסור להוסיף כמה גדולי אחרונים ומהם גם בתשו' הגאון רע"א ז"ל בסי' ל"ח צירף פסק המחבר לסניף גדול לסמוך עליו במקום הפ"מ ואיכא עוד צדדים להקל יע"ש ואם כי בספר יד יהודא על ה' שחיטה בסופו האריך לסתור דברי הגאון רע"א ז"ל הלא ביארתי בתשו' כי דברי היד יהודה ז"ל המה סתורים ודברי רע"א ז"ל המה קיימים וגם הבאתי מפי' רבינו חננאל ז"ל בסוגיא דביצה ד' כי גם הוא ס"ל כשיטת הרמב"ם

ורשב"א ז"ל דבדרבנן שרי להוסיף לזאת בחלת חו"ל דהקילו בו חז"ל בכמה פרטים וגם בגוף דברי הלב"ש דיש בזה משום אין מבטלין הלא כתבתי דעדיין הוא בצריך עיון מכ"ז נראה לי ברור דלהוסיף שרי מטעמים הנאמרים.

גם עצת פסק הרמ"ץ ז"ל תקום לנכון למש"כ למעלה דמחד דרבנן שרי להפריש על ספק תרי דרבנן כי כהד"ג פקפק על עצתו אך למש"כ הכו"פ בסי' צ"ט ס"ק י"ב דרק מדרבנן אמרינן חוזר וניעור וא"כ מאי הועילו חכמים בתקנתן להוסיף שאור של טבל בבארשט עד שלא יהיו בו ס' דהלא מ"מ לא יצא מדי תרי דרבנן כי גם חוזר וניעור אינו אלא מדרבנן. לזה נראה לדעתי העני' יען כי הכו"פ בעצמו ממש"כ בסי' ק"ט סק"ד בד"ה אך א"א חוזר וניעור נראה דס"ל דמה"ת אמרי' חוזר וניעור יע"ש וכן פשיטא לי' לרבינו הפמ"ג שם בש"ד ס"ק כ"א שכ' יבאינו מינו הוה דאורייתא כל שטעמו נרגש וחיך אוכל יטעם ואף נודע אסור כו' יע"ש גם אם נימי מבלי להחליט כן אבל זה פשיטא דעכ"פ מדי ספיקא דדינא לא נפקא וא"כ שפיר תקנת הרמ"ץ ז"ל להועיל כי במוסיף עד שאין ס' לא הוי רק ספק תרי דרבנן כי שמא חוזר וניעור מה"ת ולא הוי רק חד דרבנן וכיון דהוי אך ספק תרי דרבנן הלא שרי להפריש מחד דרבנן על ספק תרי דרבנן וכדאמרן.

סימן ג

החוט המשולש בעשיית מקוה ע"י שלג וכפור אם רשאין להתיכן ע"י כח חימום הדאמפף. הנה משנה שלימה שנינו (בפ"ז דמקואות) אלו מעלין ולא פוסלין השלג והברד והכפור וכו' אר"ע היו ר"י דן כנגדי לומר השלג אינו מעלה את המקוה והעידו אנשי מידבא משמו שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה והורה זקן הוא רבינו שמריה ז"ל (במרדכי שבת פי ב"ט סי' של"ב) כי הטובל בשלג שאינו מפושר ומחזיק מ' סאה שעלתה לו טבילה דמתנ"י איירי בלא הופשר דאי בהופשר פשיטא דהוי כשאר מים ולדעת הב"י ביו"ד (ר"א) גם הרמב"ם ורא"ש ז"ל ס"ל הכי. ולענ"ד גם ממש"כ הר"ש ז"ל (בפ"ג דטהרות מ"ב) בדינא דשלג לא אוכל ולא משקה וז"ל טהור מקצתו שהשיקו למקוה כאלו השיקו כולו ותימה דלהקל הוי חיבור ולהחמיר לא הוי חיבור וי"ל לענין השקה היינו טעמא כדתנן במקואות פ"ז דשלג מעלה מקוה וכשר לטבילה א"כ נמצא דכשהושק מקצתו למקוה כהושק כולו שהרי כולו נוגע זב"ז והוי כנוגע במקום מקוה אבל לקבלת טומאה אין דברים הנוגעים זב"ז נחשבים כאחת (יעיון מרדכי שם מש"כ בשם רבינו שמחה ז"ל ועוד דאין מטבילין בכיפין והב"י ז"ל פקפק בזה ויעיון מש"כ ע"ז החת"ס בסי' ר' בד"ה ור"ש אשר מדברי הר"ש ז"ל אלו שאין דברים הנוגעים זב"ז נחשבים כאחד כעין סעד לדברי החת"ס יע"ש) ע"כ אשר כמבואר נראה דגם הר"ש ז"ל מפרש

למתני' לטבול במקוה משלג קודם שהופשר הרי לנו צבא רב מראשונים ז"ל העומדים בשיטתא דא.

והקשה על זאת השיטה החת"ס בסי' רי"ג בשם חכם אחד בזה"ל בשלמא לראב"ד ז"ל והעומדים בשיטתו דשלג לא הוי בכלל מקוה מים דקרא עד שיופשר ויהיו מים ע"כ שפיר כ' דשלג בעין לית בי' משום שאובין דנפל פסולן מהיקש מקוה מים למעיין מה מעיין בי"ש אף מקוה מים בי"ש לאפוקי שאובין ושלג לאו מים הוא וכשנפשר והוי מים פנים חדשות בא לכאן וכ"ז לראב"ד ז"ל אבל לר"ש ז"ל דשלג בעין הוי בכלל מים דקרא דתולדות מים נמי מים נינהו א"כ גם שלג איתקש למעיין דבעינן בי"ש. וק' הא כו' שנינו כו' שא"ל צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה וצע"ג לכאורה ע"כ. ותוכן ישובו של החת"ס בזה הוא כיון דלמסקנא דר"פ בפסחים שם יז' לכ"ע יש טומאה למשקין מה"ת אך במשקי בית מטבחייא הלכתא גמירי לה דדכן והכי קיי"ל וכמבואר בפסקי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מ"ה אה"ט ובפ"י מהט"א ה' ט"ז יעיון לח"מ בפ"א מה' פסולי המוקדשין ה' ל"ו דהקשה הלא דברי ר"פ עלו בקושיא ותי' ואע"ג דאסיק ר"פ בקשיא לא אסיק בתיובתא ולית לן בה כוון בזה לדעת הגאון הר"ח ז"ל שפ"י שם וז"ל אמר ר"פ כ"ו ואקשי' עליו כו' ולא מצא ר"פ תשובה ולא דחינין לה דהא לא עלתה בתיובתא ע"כ יעיון ברש"י ז"ל סנהדרין ע"ב ע"א ד"ה קשיא וברשב"ם ז"ל ב"ב נ"ב ע"ב ד"ה ופ' ר"ח דה' כשמואל יע"ש ובראי"ש ז"ל בפ' תפלת השחר בסי' ב' בשם ר"ה גאון ז"ל וכשיטת הגאונים המה פסקי הרמב"ם ז"ל לפסוק כר"פ) ומבואר מסוגיא דשם ט"ו דלפ"ז איצטרך האי קרא דאך מעיין ובור מקוה מים לגופיה דמים מחוברין אינם מקבלים טומאה וכמבואר שם וברמב"ן ז"ל בפירושו להתורה וא"כ צריך חקירה מנ"ל דקרא מיירי כלל מטבילה דלמא ורחץ בשרו במים דכתיב גבי טמאים במים כ"ש קאמר ואפילו תלושין ועכצ"ל מסברא דבלא"ה ק' הרי מים מקבלים טומאה בעצמן ואין מטהרין ולזאת פסול שאובין וא"כ ממילא שלג וכפור שאין בהם קבלת טומאה כלל כמבואר ברמב"ם ז"ל בפ"א מט"א ה' כ"ב לא קפחי' שיהיו הווייתו ע"י טהרה עכת"ד יע"ש באריכות בנעימת דבריו הקדושים אולם המהרש"ק ז"ל בשירי טהרה סי' י"א כ' עליו וז"ל והנה דבריו תמוהין בתרתי, חדא דהרי מפורש בפי"ב דנדה י"ז ובפ"א מהט"א ה' כ"ב בר"ם ז"ל דאם חשב עליו למשקין מטמא טומאת משקין וא"כ אם בא לטבול בו בעודו שלג בע"כ דצ"ל דאחשב למים וס"ל כסברת ר"ש וא"כ הוי חשב עליו למשקין ומטמא תורת משקין ועוד גוף הקושיא אין התחלה לקושיא דהרי י"ל דהטבילה והטהרה באין כאחד כמו דאמרי' בגיטה וחצרה באין כאחד כן ה"נ הטבילה והטהרה באין כאחד ואינו מטמא המים. וא"ל דתיכף כשהטביל רגליו

דמים נטמאו טרם שבא לשם כל גופו ז"א דהרי חזינן השחיטה שמתחיל לשחוט ואם לא היה גומר השחיטה היו עושה נבלה במשהו מן הוושט ואעפ"כ אם שחט דחד מעשה אמרי' בחד שחיטה הוא ולא נעשה נבלה כן ה"נ אם מתחיל לטבול תיכף מתחיל מן הטבילה והוי כולו חד טבילה והטבילה והטהרה באין כאחד ע"כ יע"ש. ולענ"ד נראה כי הטעם דטהרה וטבילה באין כאחד כשחיטה א"א לומר כי שאני התם דבא הלמ"מ דשהיה פסול ואם כי הפמ"ג בסי' כ"ג בש"ד ס"ק כ"ב כ' דאין ליתן טעם דשהיה פסולה דכי שהה הוי מה דשחט נקב הוושט שכבר הלך לו אותה שחיטה דליתא אלא גזירת המלך הוא וכמש"כ התב"ש שם בסק"א, הלא כ' האחרונים כי בפרדס לרש"י ז"ל בסי' רי"ח ובכלבו סי' ק"ז מובא גם טעם זה, יהיה אך שיהיה עכ"פ כיון דשהיה פסיל שפיר בא השחיטה והכשר כאחד משא"כ בטבילה דאין כאן הלכה דשהיה ואם תחב רגליו ולקחם ואח"כ טבל כל גופו ג"כ עלתה לו טבילה כסברא החצונה של החת"ס בתקפה דאיך אפשר לומר שיטמא את המים והוא יטהר ומזה אנו דנין דבעינן הויה ע"י טהרה. וטענה השניה מסוגיא דנדה י"ז ורמב"ם ז"ל הלא בחת"ס שם באותה תשובה הובא סוגיא זו ופסק הרמב"ם ז"ל ולא היה בהעלם עין גם לשעה ועכצ"ל דסברת החת"ס הוא דחשב למשקה לא נחשב רק היכי דחשב שיופשר במציאות ויהיה כמים אז מחשבתו אכשריה לקבל טומאה אבל בטובל בשלג כיון שמטהר בעוד שלג מכח תולדות מים כמים לא נחשב בזה כחשב עליו למשקה וז"ב בסברא וא"ש דברי רבינו החת"ס ז"ל.

ואם כנים אנחנו בזה יש לדון על החולדה שהוציא המהרש"ק ז"ל וז"ל ולכך הכלל כך לר"ש אם ידע המביא שהביאו לשם מקוה פסול כ"ז שלא נהפך למים ממש ואם נהפך למים כשר ואם לא ידע כלל המביאו לשם מה מביאו מותר אח"כ לטבול בו אפילו בעודו שלג ע"כ וחזק זה בהדיוק שעשה באמרו וז"ל ובזה יהי' מדיוק הלשון מ"ש להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה מאי לשון ועשו מקוה בתחלה הרי הבאת השלג הוי עשיית המקוה הו"ל לומר והביאו שלג ויהיה מקוה בתחלה ובע"כ דהכוונה דב' מעשים בעינן כו' ע"כ יע"ש הנה בישוב דיוקו נראה למש"כ הרמב"ם ורא"ש ז"ל דבשלג בע"י שימטך חללו שיהיה ככפור וכדאיפסקא ברמ"א ז"ל שם סעי' ל' וזה שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו כלומר בעשיה והויה חדשה למעך חללה שיהיה מקוה בתחלה ואין כאן הוכחה לדינו של המהרש"ק ז"ל ואלמלי שאין דעת עני כמוני מכרעת הייתי אומר כי מסתבר כסברת החתם סופר דחשב למקוה אין דינו כחשב למשקה ולפ"ז גם בהביא בתחלה בכוונה למקוה כש לטבול בו בעודו שלג לשיטת רבינו שמריה ז"ל

אמנם באמת ישוב החת"ס הוא רק ליישב שיטת הר"ש ז"ל כי סוגיין דעלמא מדברי חז"ל ודברת הפוסקים מבואר דדינא דהויה ע"י טהרה והיקשא דמה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים נובע מהקרא דאך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור וכאשר כ' גם החת"ס שם מסוגיא דחולין פ"ד ומבואר עוד יותר בת"כ שמיני פ' י"א (וסתם ת"כ הוא ר"י דס"ל יש טומאה למשקין מה"ת) ועכצ"ל כפרש"י ז"ל וכשיטת הרא"ם ז"ל בפירושו דמן יהיה טהור תרתי שמעינן מיניה דקאי אקבלת טומאת המים דמחיברין אין מקבלין וקאי נמי אטבילה דהויה ע"י טהרה. ולקושית החת"ס דאיך שמעינן מיניה שנים הלא יפה דבר בזה המלבים שם באות קמ"ג דכיון דממה שאמר בכל כלי ידעינן שאם אין המשקה בכלי רק בקרקע היא טהור לזאת פי' חז"ל באך מעיין וביר ומקוה מים יהיה טהור כוונה שניה דמה מעיין בי"ש ובעינן הוויה ע"י טהרה יע"ש ולפ"ז דהלימוד מהקרא גם בשלג בעינן הורה ע"י טהרה ואין מקום לשיטת הר"ש ז"ל לטביל בעודו שלג במקים שהביאו בכלים ובאמת גם על הר"ש ז"ל דחיקא לאמור דס"ל שהלימוד אינו מקרא נגד פשטות דברי חז"ל ושיטת כל הפוסקים ולכאורה י"ל לקושית החת"ס לדברת הרא"ש זיל בתשו' כלל ל"א סי' ז' שכ' וז"ל וע"ק לי על מה שפי' ר"י הזקן דכולו שאוב כשר מה"ת כו' וכולו שאוב אין הווייתו ע"י טהרה כו' ותמיה הוא בעיני איך לא העלה ר"י ז"ל על לבו משנה דפרה פ"ו וגמ' דפ"ב דזבחים כ"ה כו' מתוך אלו הקושיות עלה בלבי לולי דמסתפינא להקל לפרש האי דרשה דהיותי ע"י טהרה לא קאי רק אמעיין אבל לא אבור ומקוה מים לפי שהם כשירים בידי אדם אבל במקום שצריך מעיין כגון טבילת זב ומי חטאת כו' דבעי' בהו מים חיים צריך שתהא הווייתו ע"י טהרה כ"י ע"כ יע"ש והוא באמת שיטת הרמב"ם וראב"ד ז"ל (יעיון מש"כ בזה בספרי חידושי בן יאיר בחי' לזבחים כ"ה) ונימא כי גם ר"ש ז"ל ס"ל הכי וכיון דמה"ת לא בעי' הוויה ע"י טהרה אך במעיין וכן פסול שאובין במקוה הוא רק מדרבנן לזאת הקילי חז"ל בשלג הם אמרו והם אמרו לחלק בין שלג למים כיון שאיני שכיח לא גזרו בזה אולם לרא"ש ז"ל דמחיר ג"כ לטבול בעודו שלג וס"ל דכולו שאוב מה"ת ובדקיי"ל כמבואר ביו"ד סעי' כ"א בהג"ה וכן קיי"ל דבעי' הווייה ע"י טהרה גם במקוה וכמבואר שם סעי' מ"ח ועכצ"ל כמש"כ התולדות יצחק (הובא בפ"ת ביו"ד שם וגוף הספר איני ת"י) כי דברי הרמ"א ז"ל מלתא באפי נפשא הוא ובשלג שלא נמוח אין מקום להתיר רק בשלג שבבקעה אי שבא ממילא אבל אם הובא בידים לכ"ע בעי' שיתפשרו עד שיעשו מים וכ"כ הדברי חיים (בס"ק מד') למען שיהיה הווייה ע"י טהרה ובידי שמים והיא הלכה ברורה בתורת א' חיים.

והנה כ"ז לשיטת העומדים בשיטת הר"ש ז"ל אולם לדינא הלא נודע כי על מסקנת הרמ"א ז"ל שם דאך טוב להחמיר כשיטת האוסרים לטבול בעודו שלג שפתי כהן (בס"ק עא') ישמרו דעת (זה טהרות כבשבת ל"א) בהכרעה המכרעת לאסור מעיקרא דדינא הטבילה בעודו שלג והאריך להוכיח שכן הוא דעת רובא ככולא מראשונים ז"ל ועל יסוד פסק זה נבנה פסק התולדות יצחק והחת"ס ועוד כמה מגדולי האחרונים דכיון דאסור לטבול בשלג הוי השלג כמונח שם עצים ואבנים ואין שם מקוה עליו ונפסל ב"ג לוגין שאובין ולזאת להפשיר השלג ע"י יציקת מים חיים כבר יצאה ההוראה מכל גדולי הפוסקים לאסור ובחימום כח הדאמפף הנלע"ד בזה הוא דזה פשוט אצלי כי הזיעה וגם מה דנוטף כטיפי מים דדינו כמים גמורים לפסול בשאובין כי מלבד דזיעת משקין כמשקין כמבואר ברמב"ם ז"ל בפ"ז מהט"א ה' ב' וברא"ש ז"ל בכלל כו' סי' כו' והריב"ש ז"ל בש"י רצ"ה הוכיחו ממשניות דפ"ב ופ"ה ממכשירין דזיעה היוצא מן חום המשקה כמשקה דמי יע"ש ובד"מ יו"ד קכ"ג סק"ז וש"ע. שם ובס"י צ"ב ובח"י או"ח תמ"ב סק"ד בפמ"ג או"ח במ"ז תמ"ז סק"ט ובהנהגות שו"נ בפתיחה ח"ב אות ל"ז ודברת שו"ת הפ"י והפ"י בקונטרס אחרון בקידושין בפסק החדש ועוד מה שהאריכו בזה כל הגדולים ידועים המה והדברים עתיקים וארוכים ואכ"מ אולם פירות הנושרים מדבריהם הוא דזיעת משקים כמשקים וה"נ בזיעה הבא ע"י כח הדאמפף ממים, כמים יחשב ועוד הלא נראה לעין כל כי ע"י כח הזיעה נוטף גם טיפי מים וזה פשוט כי אין זה ענין כלל לשלג ואח"כ נעשה מים אשר להראב"ד ז"ל אין פסול השאובה בעודו שלג יען כי מעיקרא שלג ואחר כך מים ופנים חדשות בא לכאן משא"כ הזיעה וטיפי מים שבא ע"י חום הדאמפף מהמים דתחלה וסופו מים פשיטא דפוסל ב"ג לוגין וא"כ יש לחוש אולי מהזיעה וטיפי מים יתקבץ ג' לוגים קודם שיופשר שיעור מקוה מ' סאה.

אם כי זה אין לומר דכיון דבמשניות בפ"ב ג' דמקואות וכמה דוכתי וברמב"ם ז"ל בפ"ה ו' דמקואות ובטוש"ע יו"ד ס"י ר"א לא נאמר כ"א דפחות מג' לוגין אין פוסל וא"כ י"ל דלכתחלה אסור לתן גם בפחות ולדונו כח"ש דגם באיסור דרבנן (ובפרט לר"ת ז"ל דג' לוגין הלמ"מ) אסור ואין לבטל איסור לכתחלה (יעיון סוגיא יבמות פ"ב בדינא דנטל סאה ונתן סאה ובתו"ס ב"ק ק' ע"ב ד"ה אומר לו גדור ובמש"כ בספרי בח"י יבמות שם בדברי המתחיל אמנם הב"י ויעיון בדברי חיים בה' מקואות ס"ק כ' כ"א) דז"א כי מריהטת לשון הפוסקים נראה דגם לכתחלה שרי וטעמא י"ל דכיון דבפחות מג' לוגין לא פוסלין ולא מכשירין וכמבואר שם בסעי' כ"ב ולא אהני מעשיו לזאת אין כאן מקום לגזור שלא לבטל לכתחלה כיון שאין מרויח בזה מאומה (וכמבואר ביו"ד צ"ט דהקנס הוא שלא יהנה

ממעשיו) ויותר נראה כיון שלא גזרו אך על ג' לוגין מטעם הראב"ד ז"ל בפ"א דעדיות כיון דאשכחן דרביעית ההין שהוא ג' לוגין חשוב לנסכי צבור לענין זה נמי חשוב ופוסל בשאובין או מטעם הרא"ש ז"ל במקואות ס"י א' משום דהוי דבר חשוב וחזי לרחיצת אדם יע"ש בפחות משיעור זה אין עליו שום איסור כלל וראיה לזאת הסברא ממשנה דפ"ג דמקואות שני מקואות שאין בהם מ' סאה ונפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו כשרים מפני שלא נקרא עליהן שם פסול והוא הלכה פסוקה בטוש"ע יו"ד שם וכ' האחרונים דלכך לא אמרי' בזה חוזר וניעור כשנתערבו כבכל האיסורים יען דלא גזרו אלא על ג' לוגים ובפחות אין עליהן שם איסור כלל והוי כנפילת היתר (יעיון ט"ז או"ח ס"י תרכ"ו ותמ"ז סק"ה וגם החולקים שם על הט"ז מודים בזה וכמובן) והיינו טעמא ג"כ דאין כאן ביטול איסור ושרי גם לכתחלה ואם היה נודע לנו בבירור **שלא** יצורף לג' לוגין היה מקום להיתר החימום ע"י הדאמפף **גם** לכתחלה.

אמנם באמת נראה כי להפשיר ארבעים סאה משלג או כפור יוכל היות **ואולי** עוד קרוב שיתקבץ מהזיעה וטיפי מים שלשה לוגין קודם שיופשר מ' סאה ויהיה מקוה פסולה לרבים ולעולם. ואין להקל בזה מכח ספיקא דרבנן דספק ג' לוגין שאובין וכמש"כ הב"י ז"ל בתשו' סי' ס"א הובא בברכי יוסף שם בסעי' כ"ב דס' ג' לוגין כשר (יעיון רמ"א ז"ל סעי' ד' וט"ז וש"ך שם) דפסול ג' לוגין דרבנן, ז"א כי אסור לעשות ספק איסור דרבנן לכתחלה וכמש"כ המג"א בסי' י' ס"ק י"א והרא"ש ז"ל בשלהי פסחים דהתיר לספור בביה"ש יען דהספירה בזמן הזה דרבנן וספק דרבנן לקולא מלבד מש"כ עוד טעם דתמימות. הלא חולק הר"ן ז"ל עליו ואיפסקא הכי בש"ע סי' תפ"ט יע"ש בב"י ובט"ז ובמ"ז סק"ה דאין לספור עד צה"כ יען דאסור לעשות ספק איסור דרבנן בידים וכ"כ הרשב"א ז"ל בחי' חולין קי"ב גבי בי דוגי וז"ל ומיהו אפ"ה לכתחלה לא שרי בלא גללי דמלחא דכל היכא דאיכא לתקוני ולמיפק מידי ספק (אם דדם שבשלו דרבנן וספיקו לקולא כמבואר שם) מתקנינין ומפקי' כו' ע"כ, יע"ש ואם בטבילת ידים דרבנן אשר משנה שלימה שנינו בפ"ב דידים דספקו טהור כ' הראב"ד ז"ל בפ"ו דברכות עם כל זה אם יש לו מים לרחוץ אמרי' לו קום רחוץ והוציא עצמך מן הספק והובא גם בש"ע סי' ק"ס בשם יש מי שאומר לחוש לדעתו במקוה דאית ביה טבילת נדה דאורייתא ואיסור כרת האם יעלה על הדעת לעשות מקוה לכתחלה באופן חשש פיסול (יעיון ר"ש ז"ל בפ"ב דמקואות מ' ג' דחזקת העושה מקואות עושהו בכשרות) ולסמוך על ספק דרבנן לקולא פשיטא ופשיטא דגם המתיר לעשות ספק דרבנן בידים בכגון דא מודה דאסור וזה פשוט וברור.

הלא נודע סברת הראשונים ז"ל דבמקום שעשו חז"ל תקנה חששו גם למיעוטא יען שהוא לעולם וגם לרבים ואם שאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך מצוה דרבים שאני וכמש"כ התוס' בשבת ד' מהא דאמרי' בברכות מז' דר"א שחרר עבדו יע"ש ובתוס' פסחים פ"ח ובגיטין מ"א וכמהדוכתי ובמג"א סי' ש"ו ס"ק כ"ט יעיון או"ח סי' ת"ר סעי' ב' ג' אשר בתקי"ש לא כ' הרמ"א ז"ל ללבוש בגד חדש כבקידוש והוא שיטת הגהמ"יי פג'. מה"ש לחלק בין קידוש לתקי"ש. יע"ש בד"מ ובב"ח. ולהאמור י"ל דבתקי"ש שהוא עס"י הרוב להוציא את הרבים אין שום פקפוק דיחיד רשאי להכניס א"ע בספק כ"ד מברכה לזכות את הרבים בברכה יעיון תוס' בפסחים פ"ט ע"א ד"ה ה"מ ובלח"מ בפ"ד מה' ק"פ יע"ש ולפ"ז טוב יותר כי הרבים בברכת שהחיינו של תקי"ש לא יאמרו מלה במלה בלחש ולמהר קודם הסיום כדי לענות אמן. אך ישמעו כל הברכה ולכוון לצאת רק בעניית אמן וכמובן) וגם בברכה מפני חומר דל"ת גם בס"ס דעדיף מרובא רבים הסוברים דאין לברך (יעיון ברכי יוסף או"ח סי' ז' והפמ"ג באו"ח בכמה דוכתי הניח בספיקא דדינא) ועתה בעשיית המקוה דכולהו איתנייהו בהו ברכת טבילה, לעולם, ולרבים וטבילת נדה דאורייתא, ואיסור כרת. וגם לענ"ד הוא חששא קרובה כי יצורף ג' לוגין ועכ"פ מידי ספיקא לא יצא מכל הלין **טעמי** נלע"ד שאין להפשיר לכתחלה מקוה משלג וכפור ע"י כח חימום הדאמפף כנלע"ד בזה להלכה.

והנה היטב אשר אמר בזה בני הרה"ג כו' ר' מנחם מענדל שליט"א כי יש עצה אשר פי הצנור מהדאמפף יהיו למעלה מהמקוה ואז טיפי הזיעה מהדאמסף אינם נוטפים כלל להמקוה והפשר המקוה יהיו אך מחימום צנור הדאמפף הנה אז בוודאי שרי ועצתו נכונה היא. אמנם אם א"א להפשיר את המקוה אך באופן שיהיו פי הצנור בתוך המקוה אם כי ראיתי בשו"ת חיים של שלום (יעיון שו"ת מהרש"ם ז"ל מהד"ק ס"י ר') ז"ל מהד"ק סי' ס"ח שדחק בצדדים להתיר הלא בדבריי מבואר סתירת דבריו וקורא אני ע"ז משכ"כ הב"י ז"ל בסי' תר"צ לענין קריאת המגלה בלעז בשם הר"ן בתשו' לריב"ש ז"ל וז"ל רואה אני דבריך טובים ונכונים שאפי' בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח. והמשומר מכל נזק ומכשול ואפי' באפשר רחוק עאכ"ו שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצות שהם כבשונו של עולם ואיך נניח הדרך אשר דרכו כה רבותינו הקדושים ונכניס עצמינו במקום צר ובמשעול הכרמים עכ"ל. כן אני אומר בזה הלא לפנינו דרך כבושה של הוראת אותי זקן וגאון רבינו החת"ס ז"ל להפשיר השלג או הכפור ע"י טסי ברזל מלובן וגחלים הרבה עליו עד שיופשר השלג ובזה נלך לבטח דרכינו כי הוא משומר מכל מכשול ושיהיה ברור מקוה כשרה וטהורה באור דעת התורה.

כ"ז אני דן לפני כהד"ג כבן ותלמיד לפני אביו ורבו ואם כהד"ג יסכים לזה בדעתו הטהורה דעת תורה ישמח לבי גם אני יאצא בקודה והשתחוואה ואחתום ברגשי כבתי ואהבה רבה בכל חותמי ברכות שבתיה"ק.
חיים מרדכי

סימן ד

לגיסי הרה"ג כו' מו"ה מנשה נ"י אבד"ק באוולייאר
מכתבך קבלתי ובדבר שאלתך בביהמ"ד אחת
שבעיר שקבוע אה"ק בצד מזרח כבכל ערי ישראל ועתה ע"י שנתרבה אנשיה צר להם מקומותם במושבותם ורוצים לשנות מקום אה"ק לצד דרום ולהתפלל לצד זה שירוויחו בזה ששה מקומות והפתח שבצד צפון יבוא על נכון נגד הצד שמתפללין אשר זה כעשרים ושלש שנים קודם השריפה היה כל בתי כנסיות שבעיר קביעת ההיכל והצד שמתפללים שם ברוח דרומית. ומחית בזה ואסרת באמרך שגם המקילין לשנות מקום אה"ק י"ל רק באותו צד אבל לא מצד מזרח לדרום עכת"ד, יפה הורית דהנה אנו מתפללים לצד מזרח שבזה פנינו לאה"ק כמבואר בטוש"ע סי' צ"ד ולכן קובעין ההיכל במזרח אילם גם אם קבעי ההיכל בצד אחר מ"מ יתפלל למזרח וכמש"כ שם המג"א ז"ל בסק"ג ובעת שהיו קביעת האה"ק בכל ביהכ"נ שבעירך ברוח דרום והתפללו לצד זה שלא כדין עשו (אם לא שרוח דרומית שם מכוון בדרומית מזרחית וכדעת הלבוש והסכמת הט"ז ומג"א שם יע"ש ובחת"ס חאו"ח סי' י"ט) אשר כנראה ע"ז שינו לאחר השריפה קביעת ההיכל לצד מזרח ולהתפלל לצד זה וכדת עשו יעיון בספר ארחות חיים בסי' ק"נ בשם הבית שלמה בביהמ"ד של יחיד שנקבע ההיכל בצד דרום ואח"כ סתרו דמותר לשנות מקום אה"ק לצד מזרח ועתה אשר אנשי בהמ"ד אחד שבעיר רוצים לשנות קביעת ההיכל לצד דרום ולהתפלל לצד זה איכא בזה איסורא מכמה טעמים. חדא שהוא נגד הלכה קבועה שבטוש"ע ומש"כ הפמ"ג בא"א שם סק"ג דאם א"א לקבוע במזרח יקבע בדרום אך מקביעת ההיכל מדבר אבל לא להתפלל לצד זה וגדולה מזו בבה"ט שם סק"ג בשם היד אליהו דאם אה"ק בצד דרום וכל הצבור מתפללין לצד זה יוכל יחיד להתפלל לצד מזרח ואין כאן משום יוהרא ולא משום איבה יע"ש וכעין דאמרי' בפ"ד דפאה אפילו תשעים ותשעה כו' לזה שומעין (את תפלתו) שאומר כהלכה ויעיון בספר א"ח בשם מאורי אור שהעיקר כדעת היד אליהו ז"ל ופשיטא דאסור לצבור מעיקרא דדינא לקבוע מקום לכתחלה להתפלל לצד דרום חדא ועוד מה שכתוב עלי ספר שו"ת שאילת שלום מהד"ק סי' ל"ז בתשובת שאלה כזאת ממש מלבד איסור הנ"ל אשר כ' גם

הוא הוסיף עוד דכיון שבני העיר מתפללין למזרח ואם בביהמ"ד אחד יתפללו לדרום איכא משום לא תתגידדו. ואם דבסוגיא דיבמות בפ"ק אמרי' דבמנהג ל"ש לית היינו דמנהג קל אבל במנהג שהוא קבוע עפ"י דינא דש"ס יש משום ל"ת יע"ש דממש"כ הגאון מהרש"ם ז"ל בהגהותיו לספר א"ח הנ"ל בסי' תצ"ג להביא ראיה דבמנהג ל"ש לית מפ"ג דסוכה שאמר ר"ע ציפה הייתי בר"ג ור"י שכל העם נענו כו' והם לא נענו אלא כו' דמוכח דבמנהג ל"ש ל"ת יע"ש, מזה יש סתירה גם לסברת הש"ש כי מנהג זה דנענועים קבוע מדינא דש"ס, אולם הש"ש שם חידש עוד לחלק דדווקא בהוראה מקריות שאינו מפורסם בזה ל"ש ל"ת אבל במנהג שהוא מנהג תדירי פעמים בכל יום תמיד בוודאי שייך ל"ת בכל ענין גם במנהג יע"ש שהאריך בזה והוא סברא ישרה ונכונה מעצמותה ואין לה סתירה ממתני' דסיכה. אדרבה יתיישב בזה מה שהעיר בהגהות שם מתשו' הרדב"ז זל ח"ג סי' תע"ד במש"כ דאם קצתן קורין ק"ש בקול רם וקצתן בלחש איכא משום ל"ת שהוא נגד מה שנראה ממתני' בסוכה ולסברת הש"ש א"ש כי דיוקא בק"ש שהוא פעמים בכל יום בזה דווקא כ' הרדב"ז ז"ל דאיכא משום ל"ת יען שהוא דבר תדירי משא"כ בנענועים שהיא רק פעמים אחדים בשנה לזאת ליכא משום ל"ת ויש סעד לסברת הש"ש מרדב"ז ז"ל.

אמנם בעיקר הערה ממתני' דסוכה י"ל דכיון דר"ע דייק בלשונו הזהב לאמור צופה הייתי נראה דר"ג ור"י העלימו כ"כ דכל העם לא הרגישו רק ר"ע בגודל חכמתו צפה וראה זאת ואין הערה משם לאמור דבמנהג ל"ש ל"ת והמג"א שם כ' דלרי"ף יראי"ש ז"ל נראה דגם במנהג איכא משום לית למסקנא דש"ס ומהרש"ם ז"ל שם בהגהותיו ציין לכמה תשו' ודוכתי טובי דנראה דגם במנהג איכא משום ל"ת יע"ש אברא דבנידון דידן יש להעיר ממש"כ בירושלמי פסחים פ"ד הל' א' ופ"ה הל' ז' ח"ל הרי ר"ה וי"ה ביהודה נהגו כר"ע ובגליל נהגו כריב"נ א"ר שנייה היא שאם עבר ועשה ביהודה כגליל ובגליל כיהודא יצא יע"ש ובפ"ד דר"ה ה' ו' הרי היכי דבדבעד יצא ל"ש ל"ת וא"כ כאן בתפלה לט"ז בסי' צ"ד סק"א בטעה והתפלל לצד מערב גם בנזכר א"צ להפסיק ולעקור רגליו נגד מזרח וגם ליד אליהו שחולק בזה, אולם זה פשוט דבדיעבד אם התפלל לרוח אחרת יצא וא"צ לחזור ולהתפלל וכמבואר ברמב"ם זיל פ"ה מה"ת ובטוש"ע שם וכיון דבדיעבד יצא לשיטת הירושלמי ל"ש ל"ת אולם באמת מכמה דוכתי מבואר דשייך ל"ת גם במקום שבדיעבד יצא יעיון בהגהות מהרש"ם ז"ל שם ואולי גם הירושלמי לא קאמר רק התם דשתי מקומות הוי אשר בזה מחמיר הירושלמי דגם ב"ב מקומות אם גם בדיעבד לא יצא

איכא משום לא תתגודדו אבל בחד מקום גם במקום דבדיעבד יצא יודה גם הירושלמי דאיכא משום לית וצ"ע בזה והדברים ארוכים ואכ"מ.

אמנם לדינא הוראת הש"ש צדקה מאד דאם בביהמ"ד חדא יתפללו לצד דרום ובכל העיר לצד מזרח. איכא משום ל"ת, ואם הש"ש פסק כן בעירו עיר גדולה דיש תרי בתי דינא אשר בזה לרבא ביבמות שם ליכא משום ל"ת יעיון רמב"ם ז"ל פי"ב מה' עכו"ם, וכ"מ ולח"מ שם ובתשובות רדב"ז ז"ל ח"א סי' שפ"ד ק"ו, בעירך עיר קטנה לכ"ע איכא בזה משום ל"ת וכדאמרן.

ואם יאמרו אנשי ביהמ"ד לקבוע רק אה"ק בצד דרום והם יתפללו לצד מזרח כמקדם. מלבד מה דמנהג ישראל תורה היא, כי אה"ק יהיה בצד שמתפללין שם, ובמקום רינה של תורה שם תהיה תפלה, וכנראה מטוש"ע סי' ק"נ ורמ"א ז"ל שם סי' צ"ד סעי' ב' ומבואר במג"א ז"ל סק"ג (והפמ"ג לא התיר רק בא"א) ולכתחלה אסור לעשות כן, ולא ירוויחו בזה מאומה מה שהפתח שהיא בצפון מכוון נגד הארון שבדרום. כי מתוספתא דמגילה כפי שהבינו התוס' והפוסקים נראה דציר הפתח הסובב והולך יהיה מכוון נגד הצד שהצבור מתפללין יע"ש ובטור סי' ק"נ ובב"י ז"ל שם ותשו' חתם סופר סי' כ"ז בארוכה יע"ש. לבר מכל דין לשנות קביעת ההכל ממזרח מקביעתו לצד דרום אסיר מטעם אחר, כי גם באותו צד העיקרי הד"ט בסי' ח' סק"ז אוסר לשנות מקום ההיכל (יע"ש בסעד שהביא ממג"א סי' קנ"ג ס"ק ל' ומש"כ בשם האר"י ויעיון בספרי חידושי בן יאיר בחי' מגילה כ"ז מש"כ בזה) והעיד שגם הרז"א ז"ל שהיקל סיים דממחלוקת לא יצאנו, וטוב להחמיר יע"ש, וכעין סעד יש לעשות ממה שנאמר גבי ארון הקודש (מלכים א' ח') ויהיו שם עד היום הזה ואחז"ל אה"ק במקומו נגנז ביומא נ"ג יע"ש, מפני קדושת המקום שהוקדש הרי דגם בצד זה אין לשנות מקום ההיכל. ולצד אחר כבר יצאה הוראה מבעלי תשובה לאסור, ובשו"מ מה"ד תליתאה ח"א סי' קפ"ב כתב וז"ל הנה יפה כ' מעלתו, בכל מ"ש כי יש בזה כמה טעמים שאין לשנות אף גם בזה נותנים יד לפושעים החדשים שמשנים ג"כ המקומות בביה"כ ועושים חופה בביה"כ וכל מה שטרחו הגאונים הצדיקים לבטל מעשיהם הוא רק משום שאין לשנות המנהג מקדם, ואם יבוא לשנות ישתנה כל הדינים חלילה, וע"כ כו' מה טוב כו' עכ"ל יע"ש, העתקתי לשונו למען ראות איך אותו גאון ז"ל כ' בזה בשלהבת אש דת העולה מלב טהור, וגם הש"ש שם האריך בטעמים לאסור לשנות מקום אה"ק ולהעמידו בכותל דרומית, ומסיק דהוא איסור גמור ושהסכימו עמו הגאונים המהרש"ק ומהרי"ש ז"ל ועוד אחרונים בתשובותיהם שאסרו, ויישר כחך אשר מחית בהם הרוצים לשנות מנהג ישראל מימי

קדם ולעשות שלא כדת התורה, וכל המשנה ידו ולבו (כלומר פעולותיו ומחשבותיו) על התחתונה, ודת תוה"ק על כל היא עליונה, כי היא דברי א' חיים. והנלע"ד כתבתי,
חיים מרדכי

סימן ה

להרב ההי"ג וכו' מו"ה אברהם אבא נ"י אב"ד דק"ק גאלאיץ.

מכתבו הניעני, ובדבר שאלתו שאלת חכם וז"ל בדבר ביהכ"נ הישנה שעומד זה רבות בשנים, וכותל הדרומי היא דבוקה לכותל של חצר אחרת ולכן אין בה חלונות ועתה רוצים לסתרה בכדי להגדילה ולהרחיבה ולחדשה ביופי והדר יותר, ורוצים להרחיק את הכותל דרומית מהכותל שדבוקה בה, שיהיה מקום פנוי ביניהם לעשות דרך להפרימיריע שיהיה מקום מעבר מהרחוב שבמזרח ביהכ"נ להרחוב שבמערבה. ונשאלתי על היתר המכירה של מקום פנוי הנ"ל. אך אנכי נסתפקתי על גופא דעובדא, איך יכולים לכתחלה לסתור בלית בה תיוהא קודם שיבנו אחרת, ואף כי הט"ז סי' קרב מתיר כשיש ביהכ"נ אחרת קבוע בעיר, ומסתייע מרמ"א סי' קנ"ג סעי' ז' הרי המג"א אוסר אף בזה, ומפרש דברי הרמ"א ז"ל שם לדעתו ומאחר כי לא מצאתי בדברי האחרונים מי שיכריע בזה כדעת הט"ז לכתחלה לכן מיראי הוראה אנכי ואקוה לחו"ד הברורה בנד"ז.

והנה אם נעשה מעשה כדעת הט"ז כפי הנראה שאחר שתחול הקדושה על ביהכ"נ החדשה פקעה הקדושה ממקום הישינה ויוכלו זט"ה למכור מקום הפנוי כמבואר במג"א סי' קנ"ג ס"ק כ"ז בשם המ"ב עכ"ל שאלתו.

תשובה בס"ד הנה הרמב"ם ז"ל פי"א מה תפלה ה' יב' כ' וז"ל אין סותרין ביהכ"נ כדי לבנות אחר במקומו או במקום אחר, אבל בונין אחר ואח"כ סותרין זה, שמא יארע להם אונס ולא יבנו אפילו כותל אחד ממנו בונה החדש בצד הישן ואח"כ סותר הישן ע"כ. הובא בב"י זי"ל בסי' קנ"ב, ובש"ע הביאו אך הרמ"א ז"ל ומקור האי דינא של כותל יחידאה שהוסיף הרמב"ם ז"ל לא הראה רבינו הכ"מ ונושאי כליו ולאמור שכי' זה מסברתו הלא דרכו בקודש לכתוב בדרך נראה לי ולא בהלכה סתומה כמו היא מבוארת, ועוד יש מהדיוק במה והפסיק בנתינת הטעם דשמא יארע להם אונס באמצע הדבור ולא סמך האי דינא דסתירת כותל אחד לסתירת כל ביהכ"נ ולכתוב אח"כ הטעם דשמא וכו' אשר אז היה טעם זה סובב והולך על שניהם יחד. (ואולי מה דמבואר להדיא נקיט לה בראשונה עם הטעם הנאמר, ומה שהוסיף הוא מסברתו הברורה, ולזאת חלקם לשנים, אמנם לדוחק קצת יחשב וכמובן) ועוד בה שלישיה דלמה הרא"ש והטור השמיטו דין

המבואר ברמב"ם ז"ל וזה טעמא בעי אשר כ"ז הביאני לאמור מלתא חדתא דבסתירת כותל חדא ליכא טעמא דפשיעותא. יען דחזינן דהאי טעמא לחלק יצא דבמלכותא דלא הדרי ביה לא חיישי' וכן בשריגי ליבני כו' אלמלא טעמא דדלמא מתרמי ליה פדיון שבוים לא היינו חופשי וכמבואר בסוגיא דב"ב ג' ע"ב יע"ש ובתוס' ד"ה בי קייטא דבאיכא סבה מקור וחום ל"ח לפשיעותא. יע"ש ועוד בכמה גווני דל"ח לפשיעותא. כן הדעת נותנת דבנשאר שלשה כתלים וכל ביהכ"נ על מכונה ע"י בנין מכותל אחד ל"ח לפשיעותא שלא יבנה לעולם כי לא דמי לסתירת כל הביהכ"נ שצריכין להתחיל ולגמור בנין חדש. אמנם משום צלוי י"ל דאיכא מטעמא דאמר ר"כ בברכות ל"ד חציף עלי מאן דמצלי בבקתא דכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת המלך ולבו נשבר וכפירש"י ז"ל יע"ש ובב"י בסי' צ' מש"כ בשם מהרי"א ז"ל ולכתחלה מצוה להתפלל אך בבית שיש בה ארבע מחיצות יעוין מג"א ז"ל שם סק"ו ובספר א"א להגאון רא"ד מבוטשאטש ז"ל ולפ"ז יש לפרש הסוגיא דב"ב שם לא ליסתור אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתא א"ד משום פשיעותא וא"ד משום צלויי דלא"ד משום פשיעותא לא ליסתור אינש אך כל ביהכ"נ ולא"ד משום צלויי אין לסתור גם כותל חדא (והא דלא קאמר הש"ס א"ב גם בהא יעיון פמ"ג או"ח שם ובפני שלמה בחי' לב"ב שם שהקשו עוד בכגון דא ושערי תירוצים לא ננעלו יעיש) והרמב"ם ז"ל פסק כתרווייהו ולזאת כ' בראשית אין סותרין ביהכ"נ כו' שמא יארע אונס שהוא טעמא דפשיעותא, ואח"כ כ' אפי' כותל אחד כו' דגם בכותל אחד שאין כאן חששא דפשיעותא שלא יבנה לעולם מ"מ בונה החדש ואח"כ הישן לחוש לטעמא דצלויי (אם כי לא פי' הטעם הרי דרכו ז"ל לקצר בכל מה דאפשר וסמך על המעיין ומבין ואך זה הטעם דשמא יארעכו' הביא להורות שזה נאמר אך בסתירת כל ביהכ"נ וכדאמרן). ולזאת הרא"ש וטור ז"ל דס"ל לדינא אך כטעמא דפשיעותא השמיטו הך דינא דרמב"ם ז"ל דכיתל חדא שהוא רק לטעמא דצלויי וא"ש הכל בס"ד.

ואם כנים אנחנו בזה יוולד לנו לדינא דבכותל חדא ואיכא ביהכ"נ אחר בעיר לכ"ע שרי לסתור מקודם ולבנות אח"כ כי משום פשיעותא ליכא בזה ואך משום צלויי להתפלל בבית שיש בו ארבע מחיצות עד שיבנה ובאיכא בי כנישתא אחריתא גם לזה אין לחוש. הלא זה כלל גדול דאפושי פלוגתא לא מפשינין וכיון דלשיטת הרשב"א ותוס' ור"ן ונ"י ז"ל לפשיעותא דלא יבנו לעולם ל"ח ולט"ז כ"ע מידי איך נאמר כי לב"י ומג"א ז"ל דהטור ועוד פוסקים חולקים בזה וחיישי גם לפשיעותא דלעולם לעשות פלוגתא רחוקה כזו כי גם בכותל חדא חיישי' לפשיעותא דלעולם זה לא נתן להאמר כי האם יניחו לעולם

ביהכ"נ שלמה עי' חסרון בנין כותל חדא ודי לאמור דחיישי' לפשיעותא דלשעה ולזאת באיכא בי כנישתא אחריתא שרי לכ"ע כנלע"ד.

ובגוף פלוגתת הט"ז ומג"א ז"ל בחיי אדם כ' בשם האיר שהכריע כט"ז. ובאמת פשטות לשון הרמ"א ז"ל בסי' קנ"ג סעי' ז' במש"כ וכ"ז לא מיירי אלא כשיש להם ביהכ"נ אחרת אבל אם אין להם רק ביהכ"נ אחת אסור למכרו דהא אפי' לסתרו אסור עד שיבנו אחרת. מסייע להט"ז ומה שפי' המג"א ז"ל לשיטתו דמש"כ כשיש להם ביהכ"נ אחרת ס' שבנאי עכשיו אחרת אבל כשיש להם שני ביהכ"נ מקודם אסור למכור אחד דהא אפילו לסחור אחד אסור הלא ממקור מקומו מוכרע כט"ז כי הן הן הדברים שיצאו מפי ראשונים ז"ל הרשב"א ז"ל בחי' למגלה כו' ובר"ן אלפסי ז"ל ועוד בראשונים ובב"י ז"ל בסי' קנ"ב בסגנון חדא. בזה"ל מ"מ כשאין להם אלא ביהכ"נ אחד אסור למכרו כדאמרי' לא ליסתור כו' וכשיש להם אחרת מותר למכרה כו' אשר הלשון שאין להם אלא ביהכ"נ אחד מורה באצבע כפי' הט"ז, ואחד מיוחד שבגדולי האחרונים הגר"א ז"ל כ' בביאורו על לשון הרמ"א ז"ל, וכ"ז כו' וכפי' הר"ן ז"ל דאם יש להם ביהכ"נ אחרת ל"ש אף טעמא דפשיעיתא וכמש"ל סי' קנ"ב (יע"ש בביאוריו סק"א) ע"כ הרי דמפרש כפי' הט"ז אשר לשון הראשונים. ואחרונים בהכרעתם הוא כשיטת הט"ז, וזה כלל גדול כי בדרבנן גם בפלוגת' דרבוותא הולכין להקל גם בסתירת כל ביהכ"נ ע"מ לבנות באיכא בי כנישתא אחריתא וכשיטת הט"ז אולם בזה צ"ע כי מאן ספין להכריע בין רבותינו הט"ז ומג"א ז"ל למעשה, אולם בסתירת כותל חדא אשר י"ל כי גם המג"א ז"ל מודה יכול פשיטא לי דשרי לסתור ע"מ לבנות היכי דהיא לכבוד ביהכ"נ באיכא בי כנישתא אחריתא שיש מקום קביעת לתפלה לשעה, וכן יש להירות להלכה למעשה.

אמנם מה שרוצה כת"ה להתיר למכור המקום פנוי של ביהכ"נ למעבר הרבים יען כי פקעה הקדושה ויוכלו למכור המקום זט"ה במא"ה וכמש"כ המ"ב, אין דעת תורה נוחה מזה. אם כי גם אני בספרי חידושי בן יאיר בחי' מגלה ט"ו התרתי עפ"י דברי המבי"ט המובא במג"א ס"ק י"ב ומהר"ם מלובלין ז"ל בס"ק ל"ז לא התרתי רק בהיה ביהכ"נ נסגר והיה מוכרח לתיקון פתיחת ביהכ"נ וביארתי שמה שיטת הראשונים ז"ל בזה ואיזהו עיר אשר בשם כרך יקרא ולאיזה דבר רשאין למכור זט"ה יעיש באריכות כל הפרטים ויראה כת"ה כי בנידון דידי' אם כי הסתירה הוא לכבוד ביהכ"נ להגדילה ולהדרה ולהרבות אורה ושיהיה חלונות בכל הכתלים כמצוה מן המובחר מכל זאת למכור מקום ביהכ"נ ולהפקיעה מקדושתה אשר לדעת כמה פוסקים קדושת ביהכ"נ הוא מה"ת וגם הוא כמעט ללא צורך, חלילה לעשות כזאת גם ע"י זט"ה וביחוד בעיר גדולה של כת"ה אשר

לכרך יחשב, ויעיין ט"ז סי' קנ"א סק"ג ודעתי העני' בזה כהכרעת הדבר משה שהרחיב בכ"ז הדבור במהד"ת סי' ב', ומסיק ולכן דעתי להלכה למעשה כי רשאין הן למכור תחלה מקום ביהכ"נ עפ"י זט"ה והמקום יצא לחולין וש"ב יחזרו הצבור ויקנו המקום לצורך בנין חצר ביהכ"נ דזה הוי רק הורדה מקדושה חמירה לקדושה קלה יע"ש באריכו' טעמו ונימוקו, ויש בזה עוד אריכת דברים אשר עתי בל אתי כעת לבארם בטעם הוראה זאת שהוא הוראה ברורה כדת של תורה, וככה יעשה גם כת"ה שיהיה מקום הפנייי בין הכתלים חצר ביהכ"נ אשר גם זה המקום בקדושת חצרות בית ה' יפריח.

והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי סימן

סימן ו

להרב הגאון וכו' מו"ה משה הורוויץ נ"י אבדק"ק מיהאלען.

ראשית דבר אייחד הדביר בחבת התורה בפלפולו היקר. מש"כ כת"ה, וז"ל אכן לדעתי הירושלמי לשיטתו דס"ל בקידושין ס"ג דאף קדה"ג פקע בכדי דאמרי' שם ה' ז' עולה כל ל' יום ואח"כ יצאה לחולין כי' וכ"נ דס"ל לירושלמי כן מפ"ח דפסחים תנאי ב"ד הוא שזה מפרישׁ את פסחו וזה מעות כו' ולדעתי יש ליישב מה דקדוק הגמ' בפסחים צ"א דאמרי' ידעין חברין בבלאי טעמא דהאי מלתא זה הפרישׁ טלה לפסחו ודקדקי המפרשים מה קאמר חברין בבלאי דווקא ולהנ"ל א"ש דכך תמה עולא בשלמא אנן לדידן שפיר יש לנו טעם דאנן ס"ל דקה"ג פקע בכדי ואיכא למימר דיצא לחולין כו' אכן לבבלי דס"ל בנדרים שם דרק באמר לדמי ובל"ז קדה"ג לא פקע בכדי שוב ק' טעמא דהאי דבר עכ"ל, יש עוד להטעים פלפולו יען כי בירושלמי דקידושין בעל השמועה הוא ר"מ בשם ר"י ור' יוחנן הוא מרא לסתמא דתלמודא דירושלמי וגם בירושלמי פ"ג דנדרים דפליגי חזקיה ור"י בפלוגתא דעולא ובר פדא מבואר דר"י לא ס"ל כבר פדא, וצ"ע דברי רבינו הר"ן ז"ל בנדרים שם לשיטת הר"מ ז"ל דמדשקיל וטרי ר"י אליביה דב"פ הלכתא כוותיה הלא ר"י בעצמו לא ס"ל כוותיה אולם באמת לשיטת הכ"מ בפרק ט"ו מה' מע"ק גם עולא ס"ל דקדה"ג לא פקע בכדי וכ"כ הפ"מ בירושלמי שם דר"י ס"ל אך בקדושת דמים דפקעה בכדי, ובבבלי מצינו דקאמר אביי בהדיא דגם קדה"ג פקע בכדי ואין להחליט ולכנות בזה פלוגתא בין בני א"י לבבלי וכבבלי כירושלמי מצינו בזה פלוגתא דאמוראי ואין להאריך בזה כי פי' הפשוט וברור נלע"ד בזה הלשון שבא בכפילא בש"ס הכא ובזבחים ל' ע"ב שאמר גם כן עולא אפשר ידעין חברין בבלאי כזית כזית תנן או כזית וכזית יען כי פלפלו שם אביי ורבא בביאור פלוגתא ר"מ ור"י אשר המה היו חבירי או כתלמיד חבר עולא וכנראה מנזיר י"א וחולין קל"א והוא שאמר עולא איך שחברי"י ביארו פלוגתא

דר"מ ור"י במאי פליגו ובמאי לא פליגו אפשר ידעין חברין בבלאי גם זה אי כזית כזית תנן או כזית וכזית וכן הכא שבברייתא באו שני דינים כאחד הממנה אחרים כו' מעות שבידי חולין והמוכר עולתו כו' אשר על שאלת הש"ס בדין השני דמאחר דלא עשה ולא כלום מעות אמאי יפלו לנדבה משני רבא משום קנסא הוא שהביא לעולא לאמור אפשר ידעין חברין בבלאי טעמא דהאי מלתא כלומר ליישב גם טעם דין הראשון הנאמר בזאת הברייתא, ומפי' הר"ח ז"ל בפסחים שם שנ' וז"ל, ת"ר הממנה כו' וכיון **שפשט רבא להא** אמר עולא אפשר ידעין חברין בבלאי טעמא דהא מתניתא אשר במלות קצרות של הגאון הר"ח ז"ל וכיון **שפשט רבא להא** מבואר פי' זה והוא האמת וכבר כתוב הוא עלי ספרי חב"י בחי' שס.

ומש"כ כת"ה לפרש לשון הרמב"ם ז"ל בס"א מה' כלי המקדש ה' י"ג במש"כ, ואם נשבר מתיך אותם ועושה אותם כלי אחר ואין קדושתן מסתלקת מהן לעולם שכוון לאשמעי' דפדיון לא מהני לכ"ש מכח ק"ו דר"נ במעילה י"ט, לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי דמלבד שזה דחוק לאפושי פלוגתא כל עוד שלא מצינו להדיא ולאמור כי הרמב"ם ז"ל חולק על התוס' ושט"מ שם במעילה שנ' דגם ר"נ מודה דלענין פדיון, לא נאמר האי ק"ו. גם אם נאמר כן הלא בלשון הזהב של הרמב"ם ז"ל במשנה תורה כ"ע דרשי סמוכין ומה ענין זה לדינא דאם נשברו, ולפירושו קנה מקומו בה' י"ב לאחר שכ' כל כלי המקדש כו' בשירות הם מתקדשין היה לו לסיים ואין קדושתן מסתלקת מהן לעולם להורות דגם פדיון לא מהני להו ועוד יש בסתירת פי' זה ולענ"ד כוונת הרמב"ם ז"ל הוא, לעומת שכ' בהל' י"ב דכ"ש אך בשירות הם מתקדשין וכדאמרי' ביומא י"ב וכמה דוכתי דעבודתן מחנכתן וסיים בה' י"ג וכולן מתקדשין במלאכתן ביאר לנו עוד אמנם אם נשברו מתיך אותם ועושה אותן כלי אחר ואין קדושתן מסתלקת מהן לעולם כלומר דל"ב חינוך חדש בעבודה לקדשן וגם לפי' זה יש סעד להכרעת המל"מ בפ"ה מהל' מעילה כי מדחזי' דל"ב חינוך חדש לקדשן יען שלא היה בהם שום הפסק קדושה ממילא שמעי' דיש בהם דין מעילה דכיון שיכול להתיך אותם כראוי למצותם יחשבו כי בקדושתן קיימו וזה פי' ברור.

ומה שבא ע"י גלגול דאורייתא בפלפולי כת"ה דברי הרשב"א ז"ל בחי' לביצה ל' שהקשה אמאי בסוכה לא מהני שום תנאי, וז"ל, אפי' ס"ל דסוכה בקה"ג כל שבעה מדהקשה הכתוב לחג מ"מ האיך אמר כאן אביי מדלא מהני בה תנאי ומי עדיפא משור כל שלשים יום עולה ולאחר שלשים שלמים ומתוך הדחק י"ל דהקשה הכתוב לחגיגה ממש מה חגיגה א"א לה לאחר שחלה עליה קדושה שתפקע קדושה אף עצי סוכה כן עכ"ל כוונתו

נראה דכמו בחגיגה ל"ש תנאי בא ההיקש ללמד על סוכה דלא מהני כלל תנאי, והרשב"א ז"ל בעצמו העיד שנאמר ע"צ הדחק ואולי י"ל ולחלק בין שור זה לעולה דהקדושה בא ע"י דבור ואתי דבור ומבטל דבור לזאת מהני תנאי משא"כ בעשיית הסוכה דהוא מעשה לא אתי דיבור דתנאה ומבטל מעשה דקדושה של הסוכה, ויעיון בספרי בחי' לקדושין בסוגיא דת"כ וביחוד מאות נ"ד עד אות נ"ז מש"כ בכעין זה.

ומה שדקדק כת"ה בסוגיא דנדרים כ"ט בשינויא דרבא דמיירי בלדמי דאמאי לא הזכיר רבא העיקר דמיירי בבע"מ כי לדמי בלבד בתם ל"מ דקדוש ממילא קדה"ג ופלפל בזה לחדש בסברא לאמור דאיבעיא דרבא בתמורה י"ט בהקדיש חד אבר אי אמרי' תרי מגו יש לה מקום גם הכא לאמור מגו דנחתי ק"ד נחתי קה"ג ומגו דנחתי על ל' יום נחתי על להבא זה ת"ד ל"נ לענ"ד כי רק מק"ד לקדה"ג ומחד אבר על כולו שיתפשט הקדושה במקום שלא היה בזה יש לדון מכח מגו אבל בחל הק' על זמן שיפקע בכדי לאחר הזמן אין זה ענין כלל למגו, תדע כי חד מגו לכ"ע אמרי' ומ"מ גם בק"ג איכא למ"ד דפקע בכדי, והאי דלא פקע בכדי גם בק"ד לא מתורת מגו קאתי עלה אך כיון דחיילא שוב לא יפקע בהזמן בכדי דיוקא דכת"ה אין לו מקום כלל כי רבא משני אך העיקר דהברייתא מיירי בלדמי ובאופן שלא יחול גם קדה"ג כמה אנפי איכא בזה, דהברייתא לר"ש בתמורה שם דלא ס"ל כלל הסברא דמגו או דמיירי בדמי נסכים דגם רבא מודה כבשבועות י"א וכתי' התוס' או בבע"מ וכתי' הר"ן ז"ל ורבא לא משני אלא העיקר וזה פשוט.

ובעיקר קוטב פלפולו הסובב והולך להסביר כי הכ"מ ור"ן ז"ל אזדו לטעמייהו והכ"מ לשיטתו בפ"ה מה' מעילה דבק"ד כ"ע ס"ל דפשטה קדושה בכולה יש מקום לשיטתו דקה"ג הנובע מק"ד פקע בכדי כי ל"ק מתרי מגו דרבא ועשה הוכחה לשיטתו מסוגיא דנדרים עדי שמסיק לאמור ומיושב שפיר שלא רצה הכ"מ לאוקמא אוקימתא דרבא כמש"כ הר"ן דאיירי בבע"מ ואך הר"ן ז"ל דס"ל דבק"ד כ"ע ס"ל דל"א דפשטה בכולה ויש מקום להקושיא דתרי מגו לזאת הוכרח לדחוק דהסוגיא איירי בבע"מ עכת"ד אשר על ציר זה מתגלגלים הרבה מפלפוליו הנחמדים. אני לא אראה בזה לעשות לשיטתו גם בדרך פלפול, במקום אשר הכ"מ בעצמו ביאר דבריו באמרו, וז"ל, ולדברי רבינו ק' מההיא דהקדיש זכר לדמיו כו' וא"כ בנ"ד קדשה קדה"ג ואין לה פדיון דא"ל דמוקי לה בבע"מ ולא בשפדאו דא"כ הו"ל לפרושי, וא"ל דסבר רבינו כמש"כ לעיל, ושם כ' ואפשר לדחוק ולומר דאע"ג כו' מ"מ כיון דכי אקדשיה לדמיה אקדשיה לא חשיביה כקדושת הגוף ממש וכי מטי זמן ל' יום דאמר פקע קדושתיה ועי"ל דשאני הכא דאיכא תרתי לגריעותא כו' ועי"ל דדייק רבינו שכ' פרה לומר דשור דנקיט בגמ' לאו דוקא כו'

ותי' זה מדר"י קורקס ז"ל עכ"ל הרי מבואר כי בסוגיא גם לכ"מ ניחא ישוב הר"ן ז"ל אך ברמב"ם ז"ל אין לו מקום יען דאיבעיא ליה לפרושי, ויש לומר כי דרך הרמב"ם ז"ל להביא אך המבואר כדחז"ל ככתבו וכלשונו ולולא זאת היו מסתפק בישוב זה גם ברמב"ם ז"ל, והכ"מ בעצמו כ' ואפשר לדחוק כי זאת הסברא נאמרת ע"צ הדחק ובדרך אפשר ולשינויי בתראי דנראה גם להכ"מ עיקר גם הרמב"ם ז"ל קאים בשיטת הר"ן שהוא שיטת התוס' וראשונים וגם הכ"מ זיל מכללם דהסוגיא מיירי בבע"מ או בפרה, אמנם בתם אם דקדה"ג בא מכח ק"ד יפה כח הבן דלא פקע בכדי ואין כאן מקום לעשות לכ"א שיטה מיוחדת בזה, והסעד שעשה כת"ה לתי' קמא של הכ"מ באמרי נועם, וז"ל, ולדעתי נ' ראיה לדברי הכ"מ הנ"ל מדברי הגמ' בתמורה איבעיא ליה אביי מרבא הקדיש עורה מהו כו' והרמב"ם ז"ל לא העתיק זו האיבעיא וק' אמאי לא העתיק האיבעיא זו, ונ"ל דבאמת קשה לי במאי קאי האיבעיא דהא לפיה"מ בהוקדש אבר שהנשמה תלויה בו לכ"ע פשטה קדושה בכולה, וא"כ לפיה"מ בחולין דבגלודה הוי טריפה וא"כ הוי אבר שהנשמה תלויה בו וממילא פשטה קדושה ככולה, וע"כ דהאיבעיא דאביי קאי בהוקדש עורה לק"ד כו' והוא קושיא נפלאה לדעתי עכ"ל והאריך בישוב זה, אשר בישובו עלה לו סעד לסברת הכ"מ דקה"ג הבא מק"ד לא עדיף מיניה ולדידי לק"מ כי להגי' שלפנינו בסוגיא דתמורה שם רבא דבעא ליה אביי מיניה הוא האומר דרק בדבר שעושה אותה נבלה מודה ר"י ור"מ וגלודה היא רק טרפה וכמבואר ברמב"ם ז"ל פ' ט"ו מה"ש ושפיר אזדי האיבעיא אליביה דר"מ ור"י דקיי"ל כוותייהו וגם להגי' דבכורות ג' דרבא ס"ל טרפה אינה חיה יעיון תוס' בכורות שם דהסכימו להגי' דחמורה ובספרי בחי' לנדה כ"ג כתבתי בזה יעיש אשר יש מקום לקושיתו, הלא כ' השטה מקובצת בתמורה שם, וז"ל, צ"ע לר"י הקדיש עורה מהו שתקדש כולה דדלמא דוקא רגל שראויה להקרבה, אבל עור לא ותהיה האיבעיא אפי' לר' יוסי ע"כ שהוא סברת הראשונים ז"ל ונכונה מעצמותה, אשר האיבעיא תהיה לכ"ע, ואין מקום לקושית כת"ה, אמנם להשמטת הרמב"ם ז"ל יש לתן לב. ונ' ברור ככתוב בשט"מ שם, וז"ל ס"א הקדיש עובר במעי אמי מהו בעבודה ע"כ אשר לגי' זו איפשטה האיבעיא מהברייתא שאסורה בעבודה מד"ס ומותרת בגיזה שהיא ההלכה אשר העתיקה בפ"א מה' מעילה ה' י"ג והוא האמת בגי' הרמב"ם ז"ל.

אמנם מה שהקשה כת"ה על הכ"מ ז"ל מסוגיא דשביעות י"א וכי קדושה שבהן להיכן הלכה ומשני לב ב"ד מתנה., ומקשה הא הקדיש זכר לדמיו ק' קדה"ג. ולהכ"מ ק' דלדידיה מהני בזה תנאי כיון דלא הקדיש מעיקרא רק לדמי ויצא כת"ה לחלק ולאמור דכי קאמר הכ"מ דבהוקדש לדמי דאין בה קדושה אלימא ופקעה הוא רק לענין זה

דלאחר שלשים חל עליו קדושה אחרת אבל שיהי' יוצאת לחולין זה לא אמרינן דעכ"פ חל בו קדה"ג ואינו בדין שיצא לחולין רק לענין זה לשנות מקדושה לקדושה עכת"ד בזה מסתברין לי מאוד דבריו היקרים, אם כי בגוף הקושיא לכאורה יש לחלק בין לב ביד מתנה להתנה בפירוש דתנאי גמור עדיף יעיון מג"א סי' קנ"ד ס"ק ט"ו ובמחה"ש שם ותנאי גם ליחיד נאמר ובלב ביד מתנה כ' התוס' במעילה י"ד ובמנחות ט"ו כי לא נאמר אך בנדבת צבור וביחיד ל"ש לאמור לב ביד מתנה עליהם אולם ז"א כי מאז נשאלתי ע"ז מסוגיא דשבועות שם דקפריך הש"ס בפר ישעיר של כה"ג ביוהכ"פ דנימא לב ב"ד מתנה אם דהוי נדבת יחיד כי משל כה"ג הלא בא והשבתי כי זה לא יעלה על הדעת שאין בכח ב"ד להתנות על נדבתנה יחיד אך כוונת התוס' דל"ש לאמור לב ב"ד מתנה יחיד כלומר דלא חשו לזה וכדאמרי' בסוגיא שם שאני אבודין דל"ש הלכך לא חשו ב"ד להתנות עליהם וזה לא נתן להאמר על פרי של כה"ג שכפרתו וכפרת אחיו הכהנים תלוי בזה ולזאת לקרבן שיתוף יחשב והתורה הפקיר ממונו לכהנים וכמבו' ביומא נ"א וברמב"ם ז"ל בפ"ה מה' עביוה"כ ולזאת מלבד שהוא כה"ג השקול כרבים הלא כפרת כל ישראל תלוי בזה שיבוא אח"כ האם על קרבנו לא נאמר דחשו ב"ד להתנות וכמו בפרה אם דל"ש מ"מ מסיק הש"ס הואיל ודמיה יקרין אמרי' ב"ד מתנה עליו והיכא דהתנו פשיטא דמהני גם בנדבת יחיד גם להתוס'. ובזה ניחא פסק הרמ"א ז"ל שם בסי' קנ"ד דנהגו להנות בכמה הנאות מדברי קדושה דכיון שנהגו וא"א להזהר בזה לב ביד מתנה עליהם מעיקרא כדי שלא יביאו ביא לתקלה ואע"ג דלא התנו כהתנו דמי אשר גם בנדבת יחיד הדברים נאמרים שאין זה סתירה מהתוס' יען כי נדבת יחידים לביהכ"נ שכיח וא"א להזהר והעולם בא לתקלה לזאת נתנו ע"ז ב"ד לב להתנות ובכחם להתנות גם על נדבת יחיד ולב ב"ד מתנה הוי בהתנה בפירוש ושפיר קאמר בראיתו מסוגיא דשבועות.

אם כי יש מקום דיוק לשיטת פלפולו לפרש הסוגיא דנדרים כישוב הכ"מ ברמב"ם ז"ל דמיירי בתם וקדוש קה"ג אך דפקעה בכדי יען דבא מק"ד למש"כ השט"מ בבכורות י"ד ע"ב בישוב קושית הראשונים בהא דאמר רבא הקדיש זכר לדמיו דאמאי דווקא זכר הא אפי' נקבה כשהקדיש לדמיה נמי קדשה כה"ג ומ"ש ותי' וז"ל ואוריי"י דניחה ליה למינקט זכר דאי הוה נקיט בהמה סתם הו"א דקדשה קדושת שלמים אבל קדושה חמורה כולי האי לא קדשה קמ"ל רבא דאפי' כי הקדיש זכר הוי עולה דסתם זכר היי עולה ע"כ, א"כ יש מקום דיוק בהא דקמקשה הסוגיא אלא א"א אידי ואידי ק"ק ל"ל למתני תרתי השתא י"ל מק' חמורה לק' קלה פקעה מק' קלה לק' חמירה צריכא, כי עולה כל ל' ולאח"כ שלמים איצטרך דגם מק' חמורה לק' קלה פקעה, ומעכשיו שלמים ולאחר ל'

עולה איצטרך לאשמעי' דגדל כח ק"ד דאמר לדמי כיון דהיא גופיה חזיא להקרבה גם לאחר שיפקע קדושת שלמים תחול עוד ק' חמורה דעולה כי מרישא לא שמעינן רק דק' חמורה דעולה חל על אחר באומר לדמי דחזי להקרבה, ואיצטרך לסיפא לאשמעינן דגם לאח"כ שיפקע קדושת שלמים תחול עוד חמורה דעולה אם דאמר רק לדמי, אשר חזי' כי רבא נחית לאשמעי' זה לרבותא לתי' הר"י ז"ל ועכצר"ל כי ישוב הכ"מ נאמר בדוחק אך ברמב"ם ז"ל ולא בסוגיא. אולם יש ליישב דיוק זה בקל, וגם בגוף תי' הר"י ז"ל נאמר בזה תי' אחרי' אשר הכ"מ לא משתעבד לזאת הסברא ויש מקום לישובו גם בסוגיא יא"ש דברי כת"ה, ויש עוד סעד לסברתו מהכלל הידוע דאפישי פלוגתא לא מפשינין וכיון דלשיטת הראשונים ז"ל קה"ג גם הבא מכח ק"ד לא פקע בכדי גם לקדושה אחריתא איך נאמר דלכ"מ גם לחולין יפקע? ומהפקעה ל"ק קלה בין הפקעה לחולין הבדל רב ביניהם כמבואר בפוסקי' ושפיר קאמר כת"ה וסברתו ברורה. כי גם קה"ג גם הבא מק"ד לא פקע בכדי לחולין אך לקדושה אחריתא מחמורה לקלה וכדאמרן.

אמנם כ"ז לא נאמר רק לחד שינויא של הכ"מ הנאמר ע"צ הדחק אבל לתוס' ור"ן ועוד ראשונים ז"ל הסוגיא איירי בבע"מ או כשאר שינויי וקה"ג אם דבא מק"ד ג"כ לא פקע בכדי אם שלא מצינו טפל חמור מהעיקר הלא כ' התוס' בב"ק ק"א דהיכא דאיכא טעם אמרינן דטפל חמור מעיקר, והמעיין בסוגיא דזבחים מ"ח ומנחות צ"א בכורות י"ד יראה דלא יהיה טפול חמור מהעיקר נאמר בשני דברים נפרדים או בשני מקומות אמנם בכגון דא דאמרי' בבהמה דהוקדשה לדמיה ק' קה"ג הוי כהקדישה קה"ג ולא נכנס בסוג טפל חמור מהעיקר וממקומו הוא מוכרע מדינא דהקדיש זכר לדמיו אם כי לק"ד יש פדיון מ"מ כיון דקדוש קה"ג אין לו פדיון ויקרב כי אין זה בסוג טפל חמור מהעיקר ולזאת קה"ג אם דבא מק"ד ג"כ לא פקע בכדי וכשיטת הראשונים ולמסקנת הכ"מ גם הרמב"ם ז"ל מכללם ולהמעיין היא שיטה המתחוורת לענ"ד.

ובדבר קושיתו לשיטת הרמב"ם ז"ל דלא אמרי' התראת ספק שמא התראה אך היכא דהאיסור מפורש בתורה אולם היכא דהאיסור אינו מפורש ל"ה התראה דק' מסוגיא דביצה ז' דקמקשי' הש"ס לכתוב רחמנא חמץ ול"ב שאור הא שם הוי לאו הנל"ע ונ"מ לענין בטלו דמוכרח לכתוב בפירוש שאור לענין התראה, לק"מ כי הרמב"ם ז"ל לשיטתו בפ"א מהל' חו"מ דלוקה על לאו זה כשעשה מעשה ולא הוי כלל נל"ע לשיטתו. וכבר כ' השאג"א בסי' פ"ב והמל"מ שם כי ני' הרמב"ם ז"ל לא היה כני' רש"י ותוס' ז"ל בפסחים צ"ה, ונתברר אמתת דברי השאג"א מפי' הגאון הר"ח ז"ל, שפי' שם בפסחים וז"ל, וממעט יראה לך שאור דדמי ליה דהא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וזה לאו שאין בו

מעשה אשר רוב פסקי הרמב"ם ז"ל בנויים על גי' ופי' הר"ח ז"ל שהוא מרבותיו של הרמב"ם וריי"ף ז"ל וכאשר כ' בספרי בתי' לפסחים שם וכעת מצאתי כי גם רגמ"ה זיל עומד בשיטתא דא מביאורו לחולין פ"א על חייבי מלקות שוגגין וד"א כגון גזל חמץ ועבר עליו הפסח ושגג לענין לאו דבל יראה אם כי דברי רגמ"ה ז"ל צריכין ביאור וכאשר תמה בהג"ה שם על הגליון ויש לדחוק ולפרש דבריו בגזל חמץ בפסח ולצייר באופן דאיכא חיוב וצ"ע בזה, אמנם עכ"פ מבוי בדבריו דס"ל דאיכא מלקות בלאו דב"י כי לצייר באופן דחוק שלא יוכל לקיים העשה וכדברת האחרונים ז"ל בזה רחוק מאוד להעמיס זאת בכוונת דברי הראשונים ז"ל הרי לנו שלשה עמודי עולם ר"ח ורגמ"ה ורמב"ם ז"ל דלאו דב"י לא הוי נל"ע, ומש"כ כת"ה כי השאג"א הוכיח דהסוגיא דביצה. ע"כ ס"ל כהאי סוגיא דהוי לאו הנל"ע דאל"ה אין מזהירין מן הדין וזה גם הרמב"ם ז"ל מודה, אתפלא על כת"ה בזה הלא בשאג"א שם מבואר דלשיטת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהמ"א דהיכא דאיכא עשה אז מזהירין ועונשין מה"ד וכמש"כ שם המ"מ אין כאן קושיא כלל בסוגיא דביצה אך ההוכחה סובב והולך לשיטת התוס' יע"ש ואנן לשיטת הרמב"ם ז"ל קיימינן וגם לשיטת כת"ה ולדחוק לדברי האחרונים למצוא מקים לקושיתו גם לשיטת הרמב"ם ז"ל י"ל דהיכא דהעשה מבואר כמו שעונשין מה"ד כן לענין התראת ספק הוי התראה דהוי כמפורש בתורה וא"ש בפשיטות, ומה שהעירו על פסק הרמב"ם זיל מסוגיא דפסחים כ"ט יעיון מש"כ בספרי בחי' שם.

ומה שיצא כת"ה לחדש דהעשה דתשביתו כיון שהוא חמור אשר בכל רגע עובר וכמבו' במג"א סי' תנ"ד בכחה לדחות העשה ול"ת דיו"ט ומכח זה הקשה בהא דאמר רבא בפסחים ה' ש"מ מדר"ע תלת הלא אם כי הבערה היא אב מלאכה יבוא עשה דתשביתו דבכל רגע וידחה העשה ול"ת דיו"ט והאריך בזה מענין לענין אם העשה היא תיקון הלאו וקשורים זה בזה, או המה נפרדים, פלפוליו המה נחמדים. וכבר דברו בכ"ז האחרונים והאריכו למעניתם, וגם אני בעניי בספרי ובחידושי נגעתי בכל אלו הענינים. אולם יסוד סברת כהד"ג חידודו קודם לליבונו של אור האמת כי מלבד שאין בכח סברא לחדש ולהעדיף העשה דעובר בכ"ש לדחות עשה ול"ת בלא ראיות ברורות מש"ס ופוסקי' ולא זו שאין ראיה, אדרבה להמחצית שם והרבה מאחרונים אשר פקפקו על דברי המג"א ז"ל כי גם במילה עובר בכ"ש הלא מבואר הסתירה מסוגיא דיבמות שתפסו המעלה רק דנכרתו י"ג בריתות עליה או דהוי מ"ע שיש בו כרת וכמבואר בכמה דוכתי ולא מנחא דעובר בכ"ש, ועוד הלא מבואר בתוס' זבחים ל"ג דרק עשה שיש בה כרת יכול לדחות עשה ול"ת משא"כ עשה דגדול השלום אך עשה יכול לדחות ולא עול"ת ושפיר

הוכיח רבא דהבערה לחלק יצאת כי אם הבערה ללאו יצאה העשה דתשביתו ידחה ל"ת דהבערה וכפי' הגאון הר"ח זיל שפי' וז"ל, ושמעינן מינה הבערה לחלק יצאת דאי ש"ד ללאו יצאת תיתי עשה דהשבתת חמץ לדחי לאו דהבערה ע"כ [והרבה מאחרונים שפי' כן וכוונו לדעת הגאון ז"ל] פי' משא"כ אם לחלק יצאת שהוא אב מלאכה כי עשה דשבתון אינו אלא באב מלאכה וכמש"כ הרשב"א ז"ל בסוגיא דעליה ואיכא עשה ול"ת, הרי מבואר בפ"י הגאון הר"ח ז"ל שכל דבריו דברי קבלה כי אין בכח העשה דתשביתו לדחות עשה ול"ת אך ל"ת גרידא כדאמרן ולהרבה מפלפוליו זה תשובה ברורה

ומה שבא בפלפוליו המחודדים בזה"ל, קדושה עושה תמורה ואין תמורה עושה תמורה והטעם דרק היכא דקדוש מצד עצמו יכול להשפיע מקדושתו לאחרים, אכן מה שלא קדוש מעצמו רק דנתקדש על ידי דבר אחר אין יכול להשפיע מקדושתו לאחרים, ומכח טעם זה הקשה בדינא דהקדיש אבר אחד לדמים וכן בבעיא דר"א בתמור' ט' ובנה ביסוד זה בנין נפלא, מה רב גובריה לאמור ולדרוש מעצמו טעמא דקרא [במקום אשר גם היכא דמבואר הטעם בקרא נחלקו בזה אבות העולם ועדיין במחלוקת שנויה בלא הכרעה ברורה] ולהקשות מכח זה, ואני לעצמי אם כי מה אני מ"מ אומר אני בפשיטות, כיון דנלמד מקרא דתמורתו, והוא, דאין תמורה עושה תמורה ואין וולד עושה תמורה כמבואר שם בתמורה י"ג הוא גזה"כ בדיני תמורה כשאר פרטים דעופות ומנחות ועוד, שאין עושין תמורה, ואדרבה נראה דאלמלא הקרא הייתי אומר דיכול להשפיע מק' לאחרים ואין כאן מקום סתירה ובנין אולם מה שהתפלא כת"ה על המל"מ בפ"ו מה' עירוכין ה' ח' שמחלק בין קדושת בה"ב לקה"ג שלא הזכיר דבזה פליגו ר"י ור"ל בחולין קל"ט הוא פליאה נשגבה על רבינו המל"מ ז"ל ויש להעיר עוד דהלא פלוגתא הוא בירושלמי בפ"ב דשקלים ה"א והרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' שקלים ה' ח' פ' כר"י אשר מבואר גם להלכה דבקדושת בה"ב באומר עלי חייב באחריותו ודלא כמל"מ ז"ל.

ומש"כ כת"ה להעיר עמש"כ התוס' בבכורות י"ג ובעירובין פ"א שהק' לר"ג אמאי לא קני משיכה גבי הקדש ותי' לר"ל לא שייך משיכ' גבי הקדש שזה היפוך מהמבו' בחולין שם ע"כ הלא ר"ל לאחר ששמע מר"י רבו הודה להסבר' דכל היכא דאיתא בבי גזא דרחמנא איתא ולר"י לא הקשה התוס' יען דמשיכ' לדידי' אינו מפורשת בתורה, ואין כאן היפוך ובציוני חכמה אשר רמז כת"ה לעיין מול דברת החתם סופר בתחו"מ סי' קס"ה במש"כ בישוב קושית הגאון רע"א ז"ל למש"כ הרא"ש בשם הרמ"ה ז"ל בפ"ק סי' ט"ז, דשור שהזיק והקדישו והפקירו פטור מההיזק דבעי' בעלים מתחילה ועד סוף א"כ אמאי בהקדיש מזיק קדוש אך מדר"א כדאמרי' בב"ק ל"ג דהניזק נותן פרוטה להקדש

שלא יאמרו כו' תיפוק ליה כיון שהקדיש פטור מתשלומי נזקיו והחת"ס שם הוסיף להקשות בסתירת פסקי הרמב"ם ז"ל כי בפ"ח סוף ה' ה' כ' ואחר שהזיק הקדישו או הפקירו פטור, ושם בה' ז' כ' הקדישו מזיק ה"ז מוקדש כדי שלא יאמרו כו' וסתרי דבריו זל"ז לכאורה ותי' וז"ל, ולענ"ד דלא אמרו הקדישו בעליו פטור מפני שאין לו בעלים אלא בהקדישו קה"ג דאין לו בעלים אבל קדושת ממון הגזבר הוא בעלים נהי דרעהו לא מקרי בעליו של שור מיהו מקרי ומה לי מוכרו להדיוט או להקדש עכ"ל ועל זה ציין כת"ה לכמה מקומות שאדרבה כי הגזבר הוא שלוחא דשמים ובקדשים היכא שבידו לפדות או לשאול כבעלים יחשב, אם כי ציוני כת"ה מצוינים כהלכה וכולם נכונים המה מ"מ יש מקום לסברת החת"ס דכיון דיחוד בעלים עד שעת גמ"ד הוא גזה"כ מוהועד בבעליו וחידוש הוא אשר אין לך בו אלא חידושו וכיון דיש אך סברא לאמור דבק"ד הגזבר יהיה כבעליו שפיר אמרינן כן כדמצינו בכמה דוכתי בכה"ג בדבר חידושא שאין לך בו אלא חידושו אשר גם בסברא ס"ד נאמר להבדיל ומה שהתפלא על החת"ס ומנ"ח שלא הביאו בזה דברי השט"מ בב"ק י"ג שמחלק בין תם למועד מהחת"ס ז"ל נראה שהיה בהעלם עין מעיני הבדולח לשעה כי גם על הבאר הגולה שמחלק בזה מדעתו בסי' ת"ו כ' דאזל בתר איפכא ובאמת כוון מדעתו לדעת הראשונים ז"ל אולם במנ"ח עיינתי במצוה נ"א אשר שם בד"ה עוד מבואר הרגיש בזה, וכ' ובש"מ י"ג הקשה מה שהקשינו לעיל איך שייך הפקר לאחר נגיחה וכ' דמיירי במועד והביא שיטות דגם בתם וע"ש והוא שיטת ר"י ז"ל בש"מ שם כמבואר להמעיין רעיון לח"מ פ"ח מה"נ מש"כ בשם הראב"ד ז"ל ובאמת סתימת לשון הרמב"ם ורא"ש ז"ל גם הטוש"ע בסי' ת"ו היא כמבואר שלא לחלק בדין דהפקירו והקדישו בין תם למועד, והדק"ל, לזאת יצא כת"ה בנועם פלפולו, לאמור, בזה"ל, ולולא דמסתפינא מהני אריותא דאורייתא אמינא אנא זעירא די"ל דניהו דבהוקדש קודם העמדה בדין פטור מצד גזה"ק וה"ק חל מ"מ כיון דקיי"ל דדייניין דינא דגרמי והמזיק שעבודו של חבירו חייב וא"כ כיון שהמזיק הקדישה והקדושה חל מדאורייתא קודם העמדה בדין וגרם פטור ההיזק ממילא נתחייב מדרבנן לשלם לניזק וכיון שע"י הקדש זה נתחייב לו לשלם ממילא השור משעבוד לאותו תשלומין ושוב אין ההקדש חל כיון דק"ד אינו מפקיע מידי שעבוד והרי ע"י הקדש יפקע השעבוד שנשתעבד לזה ההיזק בהקדישו לכך אין הק' חל כלל ואינו ק' אלא מדר"א ובהמצאה זאת האריך ליישב קו' המהר"ם שיף ולח"מ ודחיקת המארש"א ז"ל דברי המהרש"א ז"ל אינם דחוקים אך ברורים המה וכוון לדברי ראשונים ז"ל בשט"מ שם בד"ה משום דר"א יע"ש, עכת"ד שפיר עביד כת"ה דאסתפי מהני אריותא ולא עמדתי בזה על כוונתו חדא

דגם לשיטתו דחייב בזה מכח דינא דגרמי הלא הוא אך חובת גברא הוא ואקרקפתא דבעל השור הוא אולם השור יצא נקי משעבודו וכדינא דשור המועד כן גם הכא חל ההקדש עליו ולא אך מדר"א, חדא ועוד קאמינא כי גוף הדבר שהוליד להטיל חוב על המקדיש או על המפקיר מכח מזיק שעבודו של חבירו לענ"ד אינו עולה יפה לאור האמת כי פסק הטוש"ע לפנינו בהפקיר שורו קודם שעמד בדין וזכה בו אחר דפטור ולא אשתמיט שום אחד מפוסקי קמאי ובתראי לאמור דמ"מ חייב מכח מזיק שעבודו של חבירו לדידן דקיי"ל הכיר ומה שתי' כת"ה להשמטת הרמב"ם ז"ל דין דפחת שחיטה דסמך על הוכחה רחוקה מטעם דינא דר"א לא באלה דרכו דרך הרמב"ם ז"ל כידוע לכל באי שעריו הקדושים, ולאמור כדרך סמוכים הלא סמך על מה שביאר להדיא בפ"ז מהל' חובל ובפ"ח מהל' מלוה דמזיק שש"ח דחייב, ויפיון בסי' ת"ז ובש"ך שם סק"ב. אלא וודאי פשוט וברור דכיון דגלתה לנו תוה"ק דכל עוד שאין בעלים עד שעת גמ"ד אין לחייבו לא חל כלל עליו החיוב יעיון חי' הרשב"א ז"ל בב"ק שם ד"ה פשיטא לגי' הספרים מש"כ אולם לא דמי כלל לזה וכמובן להמעיין והוי כעין מודה בקנס דפטור האם נימא לחייבו מכח דינא דגרמי שגרם היזק לחבירו בהודאת דבריו ה"נ כיון שהפקיר או הקדיש שאין כאן בעלים בשעת גמ"ד נעקר שעבודו דחבירו מעיקרא ופטור המפקיר או המקדיש מכל וכהוראת סתימת פסק הש"ע וכנלע"ד פשוט ואמת להלכה.

ובחידודו שפתח בדקדוק קושית זקיני הפ"י ז"ל דאמאי פריך הש"ס משחטו ונתנו במתנה דלמא פירושא הוא שחטו וגם נתנו במתנה דכיון דשחטו ואח"כ נתנו במתנה שוב אין הניזק גובה דשחטו כבר ל"ל קלא והוי כעשה שורו אפיתיקי דאין בע"ח גובה אם מכרו, וע"ז כ' כת"ה כיון דקיי"ל כל מתנה שאם הקדישה אינו מתנה וא"כ כיון דהקדישו אינו מוקדש אך מדר"א אשר מצה"ד אינו קדוש וא"כ גם המתנה שניתן א"א להיות לחלוטין לגמרי כיון שהנותן אין בו כח להקדישו ובזה חתר ליישב דקדוקו בהא דקאמר הש"ס מכרו מכור לרדיא הקדישו מוקדש משום דר"א הלא כבר הוזכר זה בגמ' בסמוך ותיקף הו"ל להגמ' להקשות משחטו והאריך בזה בפלפול חריף, לענ"ד ברור כי להפיי ז"ל לאחר ששחטו זהו כאפותיקי דשורו דמכרו מכור גם הקדישו מוקדש מוחלט לב"ד, ודברי ר"א לא נאמרו רק בהקדישו כשהוא חי, ובישוב דקדוק כת"ה בסוגיא מלבד שכן דרך הסוגיות לפרש בשלימות ולא לפסיק ולסמוך על מה שנאמר למעלה. אם נחשיבו לדקדוק י"ל בפשיטות ולפרש כוונת הש"ס דכיון דאמר מר מכרו מכור אך לרדיא והקדישו מוקדש אך מדר"א א"כ מסתבר דגם שחטו ונתנו במתנה בהאי גוונא הוא ובשלמא נתנו במתנה מה שעשוי עשוי לרדיא כגוונא דמכרו אלא שחטו וכו' דקס"ד

לאפקועי מנזק קאמר מה שעשוי עשוי, ואמאי וגם לא הוי כאידך, ומשני לפחת שחיטה אשר כולהו בבי בחדא מחתא מחתינהו דלא פעל רק לדבר מיעוט ומיושב דקדוקו וקושית הפ"י ז"ל וכמובן להמעיין.

ובגוף קושית החת"ס בסתירת פסקי הרמב"ם ז"ל עלה על לבי לאמור יען כי דינא דשל הקדש פטור לא נאמר רק בקדשים שיש בהם מעילה אליבא דריה"ג וכמבואר בפ"ק דב"ק וא"כ פשיטא דבהוקדש לקדשים שאין בהם דין מעילה לאחר שהזיק דחייב שלא יהיה סופו חמור מתחלתו והא דפטור רבינא בנגח ואח"כ הקדיש מיירי בהקדישו לקדשים שיש בהם מעילה. ובזה מיירי הרמב"ם ז"ל בהל' ד' ופסקו בה' ז' הוא בהקדישו לקדשים שאין בהם דין מעילה ולא איצטרך לבאר זה יען כי כבר ביאר בה' א' לחלק בזה ומאליו מובן דבגוונא דא מיירי אשר לא פקע חיוב השילום ולזאת אינו קדוש רק מדר"א. והוא שלא עמדו בזה נושאי כלי הרמב"ם ז"ל יען כי היה פשיטא להם זה, אמנם צדקו בזה לכאורה דברי כת"ה כי בהקדישו לשלמים הוי קדוש מצד הדין ולא אך מדר"א יפן דעומד לגבות מהבשר ועוד מה שפקפק בזה כ"ת אשר ישוב זה צ"ע לי כעת וישוב רבינו החת"ס ז"ל מלבד ציוני כת"ה המצוינים כהלכה אם נימא דרמב"ם ז"ל כה' ז' מיירי רק בק"ד דבר כזה היה לו לבאר ולא לסתום והחילוק שבין תם למועד ג"כ לא נאמר בו וכנ"ל וצ"ע לי העני בדעת כעת להבין אמיתת כוונת פסקי הרמב"ם ז"ל.

והנה כת"ה בעוצם פלפוליו האריך למעניתו לפלפל אם התכלית הוא האיסור בסתירת לביהכ"נ או הפעולה, והביא בזה סברת האחרונים לענין שליחת דשבת יעיון בספרי בחי' ביצה י"ג סתירה לזאת הסברא מראשונים ז"ל ובגוף דבריו דלר"מ דאסור להטיל מום בבע"מ הוא משום דגוף הפעולה אסורה גם באין קלקול לתכלית יש להעיר ע"ז מסוגיא דע"ז י"ג דבזה"ז שרי וכבר דבר מזה החת"ס, ויעיון מש"כ בספרי בחי' שם, ובסברת כת"ה בסוגיא דע"ז י"ב ועיון ג"כ מש"כ בחי' שם, גם במש"כ עלי ספרי בחי' לשבת קל"ג מפי' ר"ן גאון ז"ל הסותר דברי שעה"מ וט"א וסעד לנו"ב אשר כ' ע"ז כת"ה כי יותר מזה הוכיח המנחת חינוך אתפלא הלא אני הבאתי דברי גאון אשר גם הראשונים בטלו דעתם מפני דעת:

גאון ק"ו דעדיפא מכמה הוכחות אחרונים.

ובכל גלגולי פלפליו אם ארצה להשתעש ולהאריך הדבור של חבה בחבת פלפולי תוה"ק הלא ישוב הטפל לעיקר גדול ועתי אין אתי בימים האלו להאריך בפלפולים הרחוקים ממרכז ההלכה לזאת אמר מרדכי להשיב אך על עיקר הדבור אשר בינינו מראשית והוא, אני בעניי אומר כי באיכא בי כנישתא אחריתא שרי לסתור כותל אחד עבור הרחבת

והידור ביהכ"נ אשר האמת אגיד כי כל צדדי פלפולי מכתיה שהאריך בסברות ופלפולים מחודדים אין הכרח בנ"ד להכניס א"ע בכ"ז כי לענין פקיעת קדושת ביהכ"נ אין לנו בזה אלא דברי הראשונים ז"ל יען דהוי כתשמישי מצוה או יען שקדושת ביהכ"נ מדרבנן הם אמרו והם אמרו וכמבואר בחי' הראשונים ור"ן אלפסי ז"ל שם במגלה ובאו"ח סי' קנ"ג, ובאיסור סתירת ביהכ"נ ע"מ לבנות סוגיא ארוכה ופוסקים קמאי ובתראי וטוש"ע לנו לאור בהיר כי אין בזה אך משום צלויי אי משום פשיעותא, ומש"כ כת"ה כי המרדכי ז"ל לנגד עיניו לחוש משום ל"ת, למה העלים עין מהכרעת הפוסקים כי בסותר ע"מ לבנות לא נאמר זה ונאמן עלינו עדותו של רבינו החת"ס באו"ח סי' ל"ג כי אין אומר ואין דברים לחוש מטעם ל"ת, והסכמת הפוסקים ידוע כטעמא:

דפשיעותא וכל הפלפולים אינם נוגעים למרכז ההלכה.

ומה שפלפל כת"ה בסוגיא דב"ב והקשה על קושית הש"ס מהורדוס דכלום חסר מבית המלכות ואין כאן חסרון כיס משא"כ בבי כנישתא ועיון הוריות ט' באיבעיא דנשיא שנצטרע בתוס' הרא"ש ז"ל וימצא חיזוק וסעד לסברתו ויעיון בפמ"ג באו"ח סי' קנ"ב ופני שלמה בחי' לב"ב שם ובאמת. אם כי שם היה דבר מלכות ותל תלפיות שכל עין ישראל בו אשר בוודאי יזרזו בעבודתו שאין כאן חששא דפשיעותא, אולם לעומת זה בנין ביהמ"ק הוא מ"ע ומקדש ה' להכניס בחששא כ"ד הוא כבי כנישתא לצבור שלו. אם כי אין כאן כח מלכות וכלל ישראל הלא אך בי כנישתא הוא ושפיר קמדמי הש"ס זל"ז. ובפשיטות נראה כי הסוגיא היה יכול לתרץ באנפי טובא, אך קושטא דמלתא קמשני ומה דנ"מ לדינא כי בתיוהא או במלכות ל"ח, ואולי אינו כלל בדרך קושיא אך למאי דקמסיק הש"ס מקודם דבחזי בה תיוהא שרי, קאמר הש"ס בדרך סעד ובבא בן בוטא היכא אסביה ליה עצה להורדוס כו' אשר אחת משתי אלה יאמר ביה או דחזי ביה תיוהא או דמלכותא שאני אשר מוכח מזה בק"ו כי בסתירת ביהכ"נ ע"מ לבנות אין בזה איסור אחר אך משום צלויי או פשיעותא, ובאיכא תיוהא או דליכא למיחש לפשיעותא שרי ופי' זה יעלה ארוכה לכמה קושיות ויש להאריך. אמנם לא באתי כעת לפלפל בפרט זה ואך על דבר הלכה באתי ותחת הפלפול יגיע לקח טוב, ואין טוב אלא תורה, שהיא לנו אורה באור האמת. הלא נודע הכרעת הט"ז כשיטת הרשב"א ותוס' ור"ן ונ"י ז"ל דלפשיעותא דלא יבנו לעולם לא חיישי' ולזאת באיכא בי כנישתא אחריתא קבוע שרי, ולט"ז כ"ע מודי בזה. אם כי המג"א ז"ל חולק הלא בחיי אדם בשם הא"ר הכריע כט"ז ובאמת לשון הרמ"א ז"ל בסי' קנ"ג סעי' ז' מסייע לט"ז (וכנ"ל בתשובה הקודמת) ולשון הראשונים והכרעת האחרונים תכריע כט"ז, והמורה כן גם בסתירת כל

ביהכ"נ באיכא בי כנישתא אחריתא קבוע אין מזחיחין אותו כי יש לו על מה לסמוך. אולם מי אנכי העני בדעת להכריע בפלוגתא דרבותינו הט"ז ומג"א ז"ל, אמנם כשנוסף עוד שאין כאן סתירה אך בכותל חדא, אשר אם כי ברמב"ם ז"ל מבואר האיסור והכי קיי"ל כדאיפסקא בש"ע הלא ברא"ש ז"ל מבואר ההיתר דהיכא דא"א בלא סתירה שרי להרחיב את הבנין ובסתירה ע"מ לבנות ל"ד כלל לחזא ביה תיוהא שהוא ביקוע ומזומן ליפול כל הבנין וכפירש"י ור"ן ז"ל ובטוש"ע שם. תשו' מהר"י אסאד ובית אפרים ז"ל שהביא כ"ת שהאריכו בזה אינם תח"י. משא"כ בסתירת כותל חדא ע"מ לבנות ולתקן ידעו האומנים באומנתם איך לחזק שלא יזיק כלל לשלשה הנשארים ואין מדמין סתירה שלא בכוונה לסתירה ע"מ לתקן וכעין שאחז"ל אני חומה מה חומה זה אם יפול מקצתה כל החומה עומד ליפול כך תורתינו הקדושה אם כופר במקצת סופו לכפור הכל אשר זה נאמר אך על הכופר ימ"ש המכוון לכפור ולהפיל אמנם בסותר ע"מ לבנות שהוא למגדר מלתא ולפי שעה כגון אליהו בהר הכרמל גם בקום ועשה אמרה לנו תוה"ק אליו תשמעון (יבמות צ') כי סתירה לשעה ע"מ לתקן אינו קלקול אך קיום הבנין הנעשה בכוונה לתקן ולחזק להרחיב ולהדר את הבנין ונודע כי גוף האיסור של סתירת ביהכ"נ מחששא דפשיעותא אינו אלא מדרבנן אשר זה כלל גדול כי בדרבנן בפלוגתא דרבוותא הולכין להקל. ועתה איך נגבב חומרא על חומרא ולאפושי פלוגתא רחוקה כ"כ כי לתוס' ורשב"א ור"ן ונ"י ז"ל גם בסתירת כל ביהכ"נ ל"ח לפשיעותא דלעולם ולט"ז כ"ע מודו בזה נאמר כי לב"י ומג"א ז"ל דהטור ועוד פוסקים חולקים בזה אשר גם בכותל חדא חוששין לפשיעותא דלעולם שהוא נגד הכלל שבידינו כי אפושי פלוגתא לא מפשינין, הלא טוב לנו לאחד את הבנין כהכרעת הדעת ובינה ישרה ולאמור דבכותל חדא כ"ע ס"ל דל"ח לפשיעותא דלעולם, כי לא יניחו לעולם ביהכ"נ שלימה ע"י חסרון תיקון כותל חדא ובאיכא בי כנישתא קבוע לכ"ע שרי. ומה דשדי נרגא כת"ה בזה לאמור, דבזה"ז ל"ש בי כנישתא קבוע להתיר יען דכ"א יש לו מקום קבוע להתפלל וכמבואר בש"ע דחוץ ממקום תפלה צריכין בגוף ביהכ"נ לקבוע לו מקום מיוחד וא"כ אלו הבאים להתפלל מביהכ"נ אחרת אין להם מקום מיוחד ולגרים המה נחשבים ובתפלתם המה נעים ונדים הוי כאין להם בי כנישתא קבוע עכ"ד סברת כת"ה טובה היא אמנם לא לסתור אך עוד לסעד ולעזר ולחזק ההיתר דבי כנישתא קבוע בזה"ז ביתר עוז כי כדברת התוס' בב"ב שם דמפני הקור וחום אין לחוש שמא יפשעו ול"ח דלא ילכו כלל לסבול הצער ואיכא שוב חששא דפשיעותא, יען כי ביש אך ביהכ"נ יהיה איך שיהיה ישראל קדושים הם לילך לביהכ"נ ושוב הקור וחום יזרזם כן נאמר דמה שהיה לחוש גם באיכא בי כנישתא

קבוע אולי ישארו שם לעולם ולא יבנו כלל האחרת אמנם בזה"ז הלא לפי שעה יש להם מקום להתפלל ומלבד סברת הראשונים ז"ל דלפשיעותא דלעולם ל"ח נוסף עוד כעת יען שהמה שמה כגרים מפני שאין להם קביעת מקום ובוודאי לא יפשעו ויזדרזו בבנין ביהכ"נ שלהם להיות זריז ונשכר.

סיומא דהך פיסקא מכל הני טעמים הנאמרים מה שאמרתי אני אומר כי באיכא בו כנישתא אחריתא קבוע בעיר שרי לסתור כותל חדא בא"א בענין אחר היכא שהוא לכבוד ביהכ"נ לתקן להרחיב ולהדר את בנין בית מקדש מעט והנלע"ד להלכה ולמעשה בעזהש"י כתבתי:

חיים מרדכי

סימן ז

להתורני כו' ר' מאיר דוף נ"י בעיר ואספי.

מכתבו הגיעני, והנה שאל אם יש **צד** היתר לעשות נשואין בבית המדרש היינו קודם **החופה** מחולות נשים ובתולות ואחר החופה הסעודה כנהוג מצ"א אנשים ומצד השני נשים כנהוג בזמנינו לדאבון נפשינו נשים וראשם פרוע מובן מאליו שאחר המשתה ראוי ונכון לשמח חתן וכלה במחולות וריקודים נשים לבד ואנשים לבד רק משפחה ביחד כנהוג עכ"ל שאלתו.

גרסינן במגלה כ"ח בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין מטיילין בהם כו'. ואיפסקא בטוש"ע או"ח סי' קנ"א, וברמב"ם ז"ל פי"א מה"ת ה' ו' ז"ל. ב"כ וב"מ אין נוהגין בהן קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטלה (יעיון ספרי חב"י בחי' יומא ז' ע"ב ד"ה ועתה נחזה בסה"ד) ואין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין ניאותין בהן ואין מטיילין בהן כו' וחכמים ותלמידיהם מותרין לאכול ולשתות בהן מדוחק עכ"ל ויש מהדיוק בלשון הרמב"ם ז"ל המזוקק שבעתים כלישנא דתלמודא, ובגמ' הלא נאמר על פיסקא דואין נאותין בהן אמר רבא חכמים ותלמידיהן מותרין דחמר ריב"ל מאי בי רבנן ביתא דרבנן. הרי דגם איסורא של ואין נאותין לא נאמר לחכמים ותלמידיהם. ולמה שינה הרמב"ם ז"ל ושאר פוסקים וכ' זה לענין אכילה ושתיה ולא כ' כלישנא דתלמודא אי לסתום ולאמור כי חכמים ותלמידיהם שרי בכולן, ולב"ח שם בשיטת הרמב"ם ז"ל דרק אכילה ושתי' לא היתר אך מדוחק יען דאית בהו קלות ראש ביותר וכמש"כ שם בתוס' משא"כ שאר צרכים שאדם משתמש בהם שרי לת"ח גם שלא מדוחק יע"ש א"ש כי הרמב"ם ז"ל פרט אכילה ושתי' דאך זה לא היתר אלא מדוחק, והטור ושאר פוסקים שהתירו גם שלא מדוחק נקטו א' וש' לרבותא דגם בזה שרי

אף שלא מדוחק. אולם לשיטת הב"י זיל שם בדעת הרמב"ם ז"ל דלא ס"ל לחלק בין א' וש' לשאר מילי. טעמא בעי בשינוי לשון הרמב"ם ופוסקים ז"ל לכתוב היתרא על א' וש' ובש"ס נאמר על פיסקא דואין נאותין כי חכמים ותלמידיהן מותרין. וביותר ק' לשיטת המג"א ז"ל שם בסק"ב דדווקא אכילה ושתיה (יעיון ירושלמי פ"ג דמגלה ה' ג' בגליון הש"ס שהעיר דמירושלמי לא משמע הכי יע"ש) הותר לת"ח ולא שאר מילי אשר מפיסקא דש"ס ל"נ הכי לכאורה.

ונלע"ד דיש מקום לפרש דלזאת הובא דברי רבא על פיסקא דואין נאותין כי רש"י **ז"ל** פי' ואין נאותין ואין מתקשטין. ופירש"י נובע מהא דאמרי' ביומא י"א ע"א מאי נאותיות מתקשטות (יעוין בהגהות רש"ש ז"ל) וביומא פירש"י ז"ל אע"פ שהנשים מתקשטות שם בבשמים כו' יע"ש. ובברכות מ"ג אמרי' ת"ר הביאו לפניהם שמן ויין כו' וחוזר ומברך על השמן וטחו בראש השמש. ואם שמש ת"ח הוא טחו בכותל מפני שגנאי לת"ח לצאת לשוק כשהוא מבושם. ת"ר ששה דברים גנאי לו לת"ח אל יצא כשהוא מבושם לשוק (במס' ד"א זוטא פיו ליתא מלת לשוק) כו' יע"ש ומשמע קצת מהא דבשמש ת"ח טחו בכותל ולא בראשו יען שגנאי לת"ח לצאת כשהוא מבושם לשוק דגם בבית לא היו רגלין הת"ח להתקשט בבשמים כדי שלא יבואו לצאת לשוק ויעיון פמ"ג אי"ח סי' רנ"ב בא"א ס"ק כ"ו כעין זה) מבושם (אם דבברכות שם אמרי' דאזהרה זו לא נאמרה לת"ח רק במקום דחשודין יעיון ברמב"ם ז"ל פ"ה מה"ד ה"ט אשר סתימתו יורה שנאמר לת"ח בכל מקום ובכל זמן יע"ש ובלח"מ) ולפ"ז י"ל דלזאת הובא מאמר רבא על פיסקא דואין נאותין, כי מזה יש סעד לדברי רבא כי ואין נאותין כלומר ואין מתקשטין בבשמים בביהמ"ד ע"כ לא נאמר לת"ח כי בלא"ה אין דרכן של ת"ח להתקשט בבשמים גם בבית כדי שלא יבואו לצאת לשוק וביחוד בבית המדרש דכמקום של רבים יחשב, ועכצ"ל כדאמר רבא דחכמים ותלמידיהם מותרים בכל אלה יען כי הוי ביתא דרבנן. וכל אזהרת הברייתא לא נאמר לת"ח (יעיון ב"ח שם) ולהך פירושא הלא לא הובא מאמר רבא על פיסקא דואין נאותין להתיר זה לת"ח. אך דמואין נאותין כעין סעד דכל אזהרת הברייתא לא נאמרה לת"ח, ולזאת שפיר נקטו הפוסקים היתרא לת"ח לאכילה ושתיה יען כי זה נאמר לאיסור בראשונה בברייתא לאין ת"ח (וגם הוא שכיח וצריך ביותר לת"ח ותלמידיהם בביהמ"ד) לכל מר כדאית ליה לרמב"ם ז"ל דווקא מדוחק ולטור גם שלא מדוחק ולשיטת המג"א ז"ל שאר מילי לא היתר גם לת"ח אך אכילה ושתיה ולק"מ וכדאמרן.

אמנם יותר נלע"ד דהרמב"ם ז"ל מפרש (אך מכ"מ שם שהביא פירש"י ז"ל ל"נ כן) כפי' המאירי שפי' וז"ל. ואין נאותין בהם כלומר כאדם המתיישב בה כעומד בביתו אלא שיעמוד בה באימ' וכמו שבא להתפלל עכ"ל ונ' דהמאירי מפרש בדאמר רב כהנא ביומא שם ניאותיות רוחצת ופי' הריטב"א ז"ל שם בחי' כי ר"כ מפרש נאותות מלשון הנאה יע"ש ולפי"ז הוא שם הכולל לכל הנאות כי לא נתנו בהכ"נ וביהמ"ד להנות כמו מביתו לזאת הובא ע"ז מאמר רבא כי ת"ח מותרין בכולן יען דהוא ביתא דרבנן. ויש להסביר עוד כי עיקר האיסור הוא למען לעמוד באימה ויראה בביהכ"נ וביהמ"ד והת"ח המובדלים גם בפעולותיהם משאר העם כי כל מעשיהם נאים ומתוקנים ביותר וכמש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' דעות א"כ המה עומדים בכל עת באימה, ושחוק וקלות ראש רחוק מכליותיהם ולזאת ת"ח מותרין בכולן (יעיון מג"א סי' מ"ד סק"ב ובספרי חב"י בחי' יומא ז' בפרטי דינא דהסיה לענין קדושת תפילין בפן הב' יע"ש) ובגמ' נאמר היתרא דת"ח בכלל על כל הנאות בביהכ"נ לזאת נאמר בציון על ואין נאותות, אבל הרמב"ם ופוסקי' ז"ל שפי' פרטי הברייתא להלכה נקטו אכילה ושתי' להתירא דת"ח הנשנית ראשונה בברייתא ושכיח וכנ"ל ויעיון בירושלמי מגילה שם דלא נאמר בברייתא ולא נאותין, ומאמר דריב"ל להיתרא לת"ח נאמר על כל הברייתא וא"ש בפשיטות וכמובן.

והנה חזי' לרמב"ם ז"ל ועוד פוסקים כי גם לח"ח הותר א' ו"ש אך מדוחק כדי שלא יתבטלו מלימודם ומטעמים הנ"ל, ולהאכיל לעניים. הוא פלוגתא דרבוותאי בהא דאמרי' בפסחי' ק"א לאפוקי אורחין ידי חובתן דאכלו ושתו וגנו בבי כנשתא שיטת התוס' שם במגלה ופ"ק דב"ב דקאי על החדרים הסמוכין לביהכ"נ אבל בביהכ"נ עמו אסור וכן פי' המאירי וריטב"א ז"ל שם והוא שיטת רוב המפרשים. אמנם ברין אלפסי ז"ל שם בפסחים כ', וז"ל ואפשר דאורחין מותרין "שמצות הרבים היא" שאוכלין שם מקופה של צדקה של בני העיר עכ"ל יע"ש ובר"ן פ"ג דמגלה ד"ה בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשיות בשם הרמב"ן ז"ל ולזה הסכים גם הרשב"א ז"ל בתשו' חלק רביעי סי' רע"ח יע"ש ובב"י וב"ח סי' קנ"א ובטו"ז סק"א, ובמג"א סי' רס"ט סק"ב ופרמ"ג שם, ויש להעמיס בלשון הזהב של הר"ן ז"ל שכ' שמצוות הרבים היא כי היעב"ץ ז"ל בהגהותיו במגלה שם כ' ליישב דלכך הותר לאורחין יען דהוי סעודת מצוה, ושדי שם נרגא בזה, בהג"ה במוסגר דמי התיר לאורחים גופייהו כי המצוה היא להנותנים אבל לא למקבלים יע"ש, ונ"ל לשי' התוס' בשבת ד' ד"ה וכי אומרים לו דאם דקיי"ל דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך מ"מ במצוה דרבים לא אמרי' הכי וכדמוכח מברכות מ"ז דר"א שחרר עבדיו להשלימו לעשרה אם דכל המשחרר עבדו עובר בעשה מ"מ מצוה דרבים שאני

יע"ש ובפסחים פ"ח ד"ה כופין ובגיטין מ"א וכמה דוכתי ויעיון מג"א ש"ו ס"ק כ"ט] והיינו טעמא איכא גם הכא שהותר לעניים לאכול למען יזכו ע"י בני העם שמסרנסין אותם וזה שדייק הר"ן ז"ל ואפשר דאורחין מותרין שמצות הרבים היא' אשר ברבים לא נאמר הכלל דא"א לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך ולזאת הותר לאורחין לאכול בביהכ"נ למען יזכו ע"י הרבים ומיושב הערת המגיה ומדוקדק לשון הקדוש מר"ן ז"ל.

אמנם גם לתוס' ושאר פוסקים דגם אורחין אין רשאין לאכול בביהכ"נ הוא רק מטעמא כי המצוה הוא לבני עיר אבל עצם הסעודה אינו סעודת מצוה. כי בסעודת מצוה שרי לכ"ע וכמש"כ הפוסקים מירושלמי פ"ק דפסחים בעי ר"י ב"כ ובתי מדרשות מאי שיהיה צריכין בדיקה כו' שכן מכניסין לשם בשבתות ובר"ח פי' הסעודו' שהיו עושין כשמקדשין את החודש ולי"ג בעיבורית ובר"ח היינו הסעודה שהיו עושין בעיבור השנים יע"ש בק"ע ופ"מ וגה"ש:

ואיפסקא בטוש"ע שם שם סעי' ד' אולם כ' שם המג"א בסק"ה ובסמ"ק כ' דסעודת מצוה מותר ופי' בהג"ה כגון עיבור שנה שאין בה קלות ראש פי' דאין עולין בה אלא בפת וקטניות. הרי מפורש דסעודה גדולה אסור וכמש"כ שם מחה"ש תובקלויזען שעושין גם סעודת נשואין, יעיון ב"י ז"ל בסי' קנ"א בשם נ"י ומהריב"ח ז"ל ובש"ע סעי' ב', וכיון שכן המנהג אדעתא דהכי נעשו והוי כהתנו יעיון רמ"א ז"ל באו"ח קנ"ד סעי' ח' וביו"ד רנ"ט סעי' ב' ולכמה פוסקים מהני תנאי בביה"כ גם בישובן יע"ש בסי' קנ"א ובמג"א סק"ב, ועוד יש לחלק יעיון דברי חיים ח"ב ח"מ סי' ל"ב וכמובן) והפמ"ג שם בסק"ה כ' וז"ל, סעודת מצוה שיש בה שכרות אסור אף בביהמ"ד יתום ויתומה או כדומה אפי' סיום מסכתא הואיל ויש בה קלות עכ"ל הרי הוראה מפורשת מפי רבינו עמוד ההוראה אשר כל בית ישראל נשען עליו כי גם סעודת נשואין מיתום ויתומה אסיר לעשות בביה"מ ובפרט לעשות מחולין וריקודים. מאנשים נשים משפחה ביחד כנהוג כעו"ה, אשר אוי שכך עלתה בימינו כי עוד במקדש מעט יעשה כזאת? שמעו זאת הזקנים ההיתה כזאת בימיכם ואם בימי אבותיכם ? אשר נשים פרועי ראש העוברים על דת התורה, ואנשים ביחד ירקדו בבית ה'? האם יש לך קלות ראש יותר מזה ? ועוד ועוד. יכל מי שיראת ה' בלבו, מחיוב להשתדל בכל עוז לבטל מנהג הרע הזה שהוא נגד דת התורה. ושכרו יהיה הרבה מאוד משמים בהחזקת תורת א' חיים. ובזה אחתום את שמי:

חיים מרדכי.

סימן ח

להרב הגדול וכו' מו"ה נחום שעכטער נ"י אבד"ק דארבאן.

בדבר שאלתו אם לעשות מעשה כהוראת הגאון מהרש"ם ז"ל מברע זאן בתשובותיו ח"א סי' רי"ד. הנה פתח דבריו באותה תשובה יאירו להעיר על שיטת ר"ת ז"ל המובא בהגהמדר פ"ח דגיטין ותומים סי' ט"ו דדוקא אם בגדיהן עליהן קדושתן עליהן והיינו בזמן הבית שהיו מקריבין קרבנות כדכתיב כי את לחם א' הם מקריבים. דהלא מת"כ פ' אמור וחינוך סי' רס"ט ותוס' מנחות ק"ט ע"א מתבאר דגם בע"מ בכלל קדושה מריבויא דוהיו קודש דמזה נראה דגם בזה"ז שאין מקדש ואין בגדיהם עליהם קדושתן עליהם דלא גרעי מבע"מ שאין מקריבים ואעפ"כ קדושתן עליהן עכת"ד י"ל עפמש"כ התוס' במנחות נ"ו ע"ב ד"ה הכל מודים הקשה הר"י כו' ופריך וליהוי כמטיל מום בבע"מ אע"ג דלא חזי לא לגופיה ולא לדמי' והשתא הרי מחמץ אחר מחמץ דל"ח לא לגופיה ולא לדמי וחייב. וי"ל דבזה"ז יש לפטור יותר ע"כ יע"ש ובע"ז י"ג ובהגהות רע"א ז"ל שם וברי"ט אלגאזי ז"ל בפ"ה מה' בכורות. ובספרי חידושי בן יאיר יישבתי תמיהתם עפ"י דברי התוס' האלו דבזה"ז דשום בהמה לא חזי גרע מבע"מ בזמן שביהמ"ק היה קיים דעכ"פ אחריני חזי יע"ש. וה"נ י"ל דבע"מ בזמן שביהמ"ק היה קיים כיון דאחריני בגדיהן עליהן לזאת הקדושה מרחף גם על בע"מ. משא"כ בזה"ז שאין גם אחד אשר בגדי כהונה עליו ואין סתירה מת"כ לשיטת ר"ת ז"ל.

ויש לעיין כיון דבקרא מבואר קדושים יהיו וגו' כי את אשי ה' לחם א' הם מקריבים. וכן וקדשתו כי את לחם א' הוא מקריב. להגיד מה גרם וכמבואר שם בת"כ. א"כ תלוי אי דרשינין טעמא דקרא או לאו שהוא פלוגתא ישינה בש"ס ופוסקים ועדיין במחלוקת שנויה שאין בזה הלכה קבועה וברורה, והדברים עתיקים וארוכים ואכ"מ להאריך.

ומה שדקדק המהרש"ם ז"ל שם בכתובות כ"ד בהא דקאמר רבא אנא מתניתא ידענא דהול"ל בלשון ת"ש וכדומה כדנקט בכל דוכתי ואמאי הוציא א"ע מן הכלל באמרו אנא מתניתא ידענא והאריך בזה בדרך פלפול, ולענ"ד נראה בפשיטות עפמש"כ המהרי"ק ז"ל בשורש פ"ד הובא במלוא הרועים. הטעם שמאביי ורבא ה' כבתראי אף נגד רבותם מפני שמזמנם ואילך היו מתנו הלכתא בי"ג מתיבתא כמש"כ בפ"ג דברכות ואספו ולקטו כל הברייתות והבינו שרבם הלך עפ"י ברייתות ר"א, והם מצאו ברייתא אחרת שחולקת על זה, ולכך חלקו על רבם. ולזאת בראשית ששאל רנב"י לרבא מהו להעלות מנ"כ ליוחסין השיבו פלוגתא דר"ח ור"א, וכיון ששאל עוד הלכתא מאי כי הכרעת רבא תכריע השיבו אנא מתניתא ידענא שהוא הטעם דקאים הלכתא כבתראי מאביי ורבא ואילך כי אנא לשלול גם רבם כי ברייתא א"צ אמורא לידע כולם מתניתא ידענא אשר בידינו עוד יותר מקמאי וכמש"כ המהרי"ק ז"ל והוא פשוט ונכון.

ומה שהניח בצ"ע לדעת האחרונים בשיטת הרמב"ם ז"ל דמ"ע דוקדשתו נאמרה גם על לפתוח ראשון והוא מה"ת, מירושלמי דספ"ה דגיטין דלרשב"י דהוא מה"ת מקרא דויתנה אל הכהנים וגו' ואח"כ אל זקני ישראל דבוודאי זקני ישראל היו הסנהדרין ואפ"ה קדמו הכהנים להם. וכיון דהר"ם ז"ל פ' דהוא מ"ע מה"ת איך פ' בפשיטות בפיה"מ דת"ח קודם, וסיים שאין כזה מחלוקת כלל והוא נגד הירושלמי ע"כ. יעיון בשיירי קרבן שם בירושלמי דדרשה דוקדשתו אם שהוא דרשה גמורה. ומה"ת לא איירי אלא בזמן שאינו ת"ח או בשווין יע"ש. והרמב"ם ז"ל בפיה"מ ובפ"ד מהי כלי המקדש לא הביא אך הקרא דוקדשתו שהוא מש"ס בבלי ולזה כיון שאין כאן מחלוקת כלל, כי גם אם הוא דרשה גמורה ומה"ת מ"מ ת"ח קודם וכמש"כ הש"ק ופשוט.

והנה בגוף הדין האריך המהרש"ם ז"ל בראשי בסתירת דברי הרמב"ם ז"ל מפיה"מ בגיטין שם דמהני מחילת הכהן למש"כ בסה"מ מצוה ל"ב דאפילו ימאנו לא נשמע להם כי זה כולו הגדלה להשי"ת אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו. והביא בשם מהר"י לבית לוי ז"ל ליישב זה בתרי אנפי (יעוין בהגהות רב"פ ז"ל סי' קכ"ח על הט"ז ס"ק ל"ז שהעיר ג"כ בזה, וכוון לתי' הראשון של המהר"י ז"ל) והוא תי' דלפעמים מהני מחילתו משא"כ לעולם יע"ש ובחתם סופר ח' או"ח סי' כ"ד שכ' ז"ל. ואע"ג דכהן שרצה למחול משום דרכי שלום. נהגו בכל תפוצות ישראל אפילו כהן ע"ה קודם לת"ח מופלג ורמב"ם בעצמו שקרא תגר בפי' המשנה ס"פ הנ"ז מ"מ בחבורו פ' כמנהג כו' א"כ אינו יכול למחול. היינו לאדם פרטי משום דאתי לאינצויי לאמור גם אני חשוב כזה, ומאי חזית כפירש"י ס"פ הנ"ז. אבל היכא דמוחל לצבור לעשות תקנה על מקרה ידוע כנידון שלפנינו או נידון מהרי"ק לית לן בה עכ"ל. אם כי בסה"מ כ' רמב"ם ז"ל הטעם דכבודו הוא כבוד ה' מכל זאת נראה כי לצורך תיקון ושלום לצבור יכול למחיל' העין סעד מדוד מלך ישראל שמחל לשמעי לצורך תיקון המלכות כפשוטו או מטעם אמרם ז"ל אם כי מלך שמחל על כבודו אין כבידו מחול וגם חכם על בזיונו א"י למחול כמבואר בכ"מ בספ"ז מה' ת"ת בשם הראב"ד ז"ל מ"מ למען השלום יכולין למחול וכאמרם ז"ל בנדרים ס"ו ומה לעשות שלום כו' יע"ש. והמהרש"ם ז"ל שם כ' וז"ל. ויען כי המחבר מהר"י לבית הלוי ז"ל היה רב קדמון ואין הספר מצוי טרחתי להעתיק תו"ד בקצרה אשר זאת תורת העולה מדבריו דלתקן לשנות רק לעתים מיוחדות תקנת חז"ל משום דיש אין חשש כלל אשר מזה ימצא סעד גדול למה שתיקן כת"ה למען השלום אשר בב' וה' ובמנחה שבת שעולים רק ג' יקראו לישראלים שלשתן ובשוי"ט תהי תקנת חז"ל קיימת להקדים הכהן. ואני מוסיף שהרי מדין הש"ס בב' וה' ליכא תקנתא כלל דלא שכיחי רבים כדאיתא בגיטין נ"ט ע"כ

אלא שהתוס' וש"ס כ' דהאידנא שכיחי רבים בב' וה' כמו ביו"ט ובאמת שאין כל העתים והמקומות שוין בזה עכ"ל. ומה שהביא שם לדון בזה מכח דברי הב"י באו"ח סי' י"ג ומג"א סי' ש"א כעין זה גם בחת"ס חיו"ד סי' קפ"ב גבי שיעור כתמים כבזמן חז"ל אם כי אין זה רק לסניף ואין לסמוך ע"ז וכאשר סיים גם הוא, והעיקר מטעמא שהבאתי בשם מהר"י לבית לוי דלבטל רק לפרקים והוא לצורך ד"ש אין חשש. אמנם ריהטת דעת האחרונים בתשובותיהם נראה להחמיר יעיון שו"ת תשובה מאהבה סי' צ"א וחת"ס סי' כ"ד ומבלי לחלק בין ב' וה' לשויי"ט מ"מ בנידון כת"ה שאין לויי בביהמ"ד ואך כהן אחד ועולה בשויי"ט וב' וה' בכל המנינים שני עליות גם במקום לויי, אשר עי"ז נעשה מבוכה גדולה וקטטה בביהמ"ד אין מקום רעש לכשנגדו שהרעיש על הוראת כת"ה לצדד להקל בב' וה' מכח הוראת מהרש"ם ז"ל. ואני מוסיף דגם בב' וה' לפרקים יקראו גם לכהן תחלה לקיים תקנת חז"ל. והכהן ימחול אשר למען הצבור והשלום בוודאי יכול ומהני מחילתו מכל הני טעמים הנאמרים ויעיון ר"ן ז"ל במגלה בפ' הקורא שיטתו דוקדשתו נאמר עיקרו בכה"ג, ויעיון רמב"ם ז"ל פ"ה מה' כלי המקדש ה' ג' וחייב כה"ג לנהוג כבוד בעצמו כו' רצה הוא שירחצו אחרים עמו הרשות בידו. ואולי במלך ברמב"ם ז"ל ס"ב מה' מלכים ה' ג' לא תלה ברצה, יען דכה"ג שמחל על כבודו כבודו מחול, וכמש"כ הלח"מ שם יע"ש וק"ו בכהן הדיוט. אמנם דרך היותר נכון וטוב לראות שיתפלל גם לויי מעיר בביהמ"ד זה או כי הכהן יתפלל בביהמ"ד אחר אשר אז כ"א על מקומו יבוא בשלום כתקנת חז"ל בהלכה ברורה מפני דרכי שלום ולא מצא הקב"ה כלי כהן לויי ישראל מחזיק ברכה לישראל אלא השלום.

והנלע"ד כתבתי:

חיים מרדכי.

סימן ט

לגיסי הה"ג וכו' מ"ה מנשה ראבין נ"י רב ביאמסי.

מכתבך קבלתי, ובדבר שאלתך אם רשאין לקח ס"ח מביהמ"ד לביה"מ אחר בנתנוהו סתם. יעיון מג"א ז"ל סי' קנ"ג ס"ק כ"ב שכ' דכיון שהמנהג כן הו"ל כאלו התנה בתחלה שלא תחול קדושת רבים עליהם יע"ש אשר בזה תשובה למש"כ בשם הד"ח להעיר ע"ז מירושלמי בפ' הבונה ה' ג' הובא גם בר"ן אלפסי ז"ל שם. והקימות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט בעצים אלא איזהו קרש זכה להינתן בצפון ינתן בצפון בדרום ינתן בדרום כן י"ל בזכה להנתן בביהמ"ד זה קנה מקומו בכאן שלא ינתן לביהמ"ד אחר. מלבד מה דלאחר שהביא המג"א ז"ל בסי' ח' משל"ה לחוש לירושלמי בציצית שלפניו

שיהיו לעולם לפניו הביא בשם רבינו הקדוש האר"י ז"ל דלא היה מקפיד על זה. גם בדפנות הסיכה שכ' במהרי"ל בשם מהר"ש ז"ל שהיה מסמן מטעם זה נראה דלא עשה זה רק בדרך הידור ולא דס"ל הכי לדינא לדון מכח זה להוציא מכחו של מוחזק בס"ת שלא יעשה כאדם העושה בשלו. וגם הפוסקים לא הביאוהו אך בבה"ט סי' תר"ל וכאשר העיד ע"ז גם בספר בכורי יעקב שם ס"ק ט"ז. ומש"כ אתה גיסי יקירי בדרך ואולי יש לחלק בבכורי יעקב שם כ' בדרך ברור וז"ל. ולפענ"ד נ' דאין דומה כלל כו' דבשלמא שם לצפון יש קדושה יותר שק"ק נשחטו בצפון דווקא ושלחן בצפון. וכן לדרום יש קדושה יתירה שמנורה בדרום לכן אין מורידין בקדושה אבל בציצית ודפנות הסוכה אין ק' לאחת מחברתה לכן אין מקפידין לסימן עכ"ל. ונראה דלזה כוון קרבן העדה שם שפי' ינתן בצפון ששם השלחן ינתן בדרום ששם המגורה כי לכל רוח יש מעלה וקדושה מיוחדת משא"כ מביהמ"ד לביהמ"ד ויש ליישב בזה דקדוק קה"ע שם בהא דנאמר שם בירושלמי. אילין דר' הושיעא ודבר פד הגון שאלין בשלמיה דנשייה בכל יום והוון אזלין דר"ה עלין קדמאי ונפקין קדמאי אזלין אלין דבר פזי ואיתחתנות בנשיאותא אתון בעיין מיפול קדמאי אישתאלת לר"א אמר לון ר"א והקימת את המשכן כו' ודקדקו הי"מ מה לקרשים שלא נשתנו אבל אלו שנשתנו למעליותא שנתחתנו לנשיא למה לא יזכו ליכנס תחלה כו' יע"ש. ולהאמור דמסתמא היה לדר"ה מעלה יתירה בחכמה או בזקנה על אלו דבר פזי שזכו ליכנס תחלה. ולאח"כ מלבד מעלתם של אלו דבר פזי נתוסף להם עוד מעלת החיתון וקורבה לנשיא אשר הוא בדדמי ממש לקרשי המשכן כי מנורה בדרום אשר הרוצה להחכים ידרים בנר מצוה ותורה אור שעדיף ממעלת השלחן שבצפון. אולם עוד מעלה לרוח צפון מקורבת עבודת בית ה' שק"ק נשחטין בצפון, מ"מ לא נחשב זה להעדיף מעלת רוח צפונית כי לקרשי דרומית יחשב למעלין בקודש אך כא"א בזכותייהו קיימו ה"נ בדר"ה ודבר פזי גם לאחר החיתון לא ידחו דר"ה כיון שזכו מאז וא"ש.

וכ"ז ביש לכל מקום מעלה וקדושה מיוחדת משא"כ מביהמ"ד לביהמ"ד דכולהו חדא קדושה נינהו ומבואר ברדב"ז ז"ל בתשו' ח"ב סימן תרמ"ד. שכ' בנידון דידיה וז"ל. ועוד יש טעם אחר דלעולם הן בחזקת בה' של ירושלים תובב"א שהרי כשיבוא שמעון להוציאם ולהוליכם לצפת כפי תנאו אומרים לו ב"ד אין אתה יכול להוליכם דמעלין בקודש ולא מורידין וקדושת ירושלים עדיפא טפי מקדושת א"י כו' יע"ש בכל חלקי התשובה באריכות אשר נשמע כמבואר ברדב"ז ז"ל דמביהמ"ד לביהמ"ד אין עומד כלל לשאול אך מירושלים לשאר מקומות מפני דמעלין בקודש והוא כדאמרי' בירושלמי פ"ג דסנהדרין ה' ט' ולא עוד דשבק ספרים כתב ר"א לירתוי ספרים שזכה בהן א"י אין

מוציאין אותם חו"ל אשר זה יסוד וסעד לפסק הרדב"ז ז"ל וצ"ע למה לא הביא הירושלמי לפסקו. אולם כ"ז בלא התנה. אמנם בהתנה הלא מבואר בירושלמי שם ר"נ בשם ר"א אם כ' ע"מ להוציא מוציא. וכתיבה לאו דווקא כמבואר שם במראה פנים יע"ש ועתה שהעיד המג"א ז"ל דהמנהג כן למכור והוי כהתנה ע"מ שלא תחול בזה קדושת רבים והארכתי בזה קצת בספרי בחי' למגלה כ"ז יע"ש שיישבתי בזה הערת המחנה אפרים ז"ל בה' צדקה סי' י"ב. וכן מבואר ביו"ד סי' קס"ט סי"ח בהג"ה ובאו"ח סי' רע"ט ובחו"מ רס"י ס"ז ובשם תשו' הרא"ש ז"ל ועוד בכמה דוכתי דכל שהמנהג כן הוי כהותנה בפירוש. וא"כ מלבד מש"כ לעיל לא דמי כלל להך דירושלמי בקרשים שלא היה שם שום תנאי כלל, משא"כ בנתינת ס"ת לביהכ"נ דסתמא הוי כהתנה פשיטא דיכול להוציא מביהמ"ד לאיזהו מקום קדושה שירצה כאדם העושה בשלו. וכן ראיתי בספר אורחת חיים בסי' קנ"ג בשם שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' י"ט והרי בשמים סי' קמ"ה וספר משא חיים (כולם אינם תי' לעיין בדבריהם) בהוראה פשוטה דמחויבין הקהל להחזיר לו הס"ת ושהוא יתן אותו לאיזהו צבור שירצה ויעיון בעבוה"ג סי' מ"ט בסוף התשובה וזה פשוט וברור כי אותו כח שיש לאב הנחיל ליורשיו אחריו וכמבואר בתשובות אחרונים. וגם אני בעניי בארתי כן להלכה בספרי בחי' למגלה שם יע"ש וכן עמא' דבר והוראתך שהורית כי הרשות ביורשיו לקח הס"ת לביהמ"ד אשר המה מתפללים היא ברורה ודעתך בזה דעת תורה. והנלע"ד כתבתי:

חיים מרדכי.

סימן י

להרה"ג כי' מו"ה אורי לנדא נ"י אבד"ק פאדילוי.

הנה כת"ה העיר עמש"כ בספרי חידושי בן יאיר בשם אאמ"ו שליט"א שחקר אי בוודאי איסור דמסיח דעתו מאכילה אי חיישי' לתקלה וע"ז כ' כת"ה כי מהא דקאמר הש"ס בקידושין נ"ח לריב"י דקנסוה רבנן לבע"ב דלא איבעי ליה לשהויה לסבלי' והוא מטעמא דחיישי' לתקלה מבואר דגם בוודאי איסור יש חשש תקלה ואדרבה התויו"ט בפ"ח דברכות משנה ג' כ' דבאב הטומאה חיישי' יותר לנגיעה מבראשון הרי שכל שהאיסור חמור חיישינן יותר וזה להיפוך מסברת אאמ"ו שליט"א ולעומת זה בא כת"ה בציונים לציין לכמה מקומות בש"ס דמצינו דאיידי דחמירא ולא אתי לזלזולי ביה לא גזרו חז"ל משא"כ באיסור קל וזה כמסייע לסברת אאמ"ו שליט"א עכת"ד ידע כת"ה כי אנכי לא באתי שם כלל לידי מו"ם זו לבמת יסוד חקירה זו מטעמא דחמור לזאת לא ניחוש לתקלה כי זה לא נתן לחקור יען כי מבואר בהרבה מקומות בש"ס עצמו מספר דלפעמים החמירו

בשל תורה יותר ולפעמים עשו חיזוק והרחקה לדבריהם יותר משל תורה וגם על מה דקאמר רבא ביבמות ק"ט מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת כבר עמד המל"מ בפ"א מה' יו"ט ה' י"ז בזה דמצינו בכמה מקומות בש"ס להיפוך יע"ש ובמגיה שם במש"כ בשם התה"ד להקשות על פירש"י ז"ל מיבמות פ"ב ויעיון מש"כ בזה בספרי בחי' לשבת מ"ד וב"ב קל"ה בד"ה אמנם והדברים עתיקים וארוכים ולא עת האסף פה אך יסוד חקירת אאמ"ו שליט"א נבנית על מה דקאמרי' ביומא שם דכיון דמסיח דעת מהקרבה לא טריד בה ולא יבוא לידי תקלה ה"נ י"ל בוודאי איסור כיון שמסיח דעתו מאכילתו לא חיישי' שיבוא לידי תקלה ואין זה ענין כלל לחומרא וקולא ואין מכאן לא סיוע ולא סתירה אבל בכמה סוגיות בש"ס מצינו דגם בוודאי איסור חששו לתקלה אם דמסיח דעתו מאכילתם כאשר כתבתי שם אך יצאתי לחלק בסברת החת"ס חיו"ד סי' ס"א לסלק קושית הפר"ח מהרשב"א ז"ל מה העמדתי גם חקירת אאמ"ו שליט"א כי היכא דיכול להכשל בעינא פשיטא דגם היכא דמסיח דעתו מאכילה חיישי לתקלה אך בבהמה דאיכא תרתי לטיבותא דעד שישחוט ויתקן קרוב הדבר שידכור וגם מסיח דעתו מאכילה בזה יש לדון אי חיישי' לתקלה או לא כמבואר שם בספרי בד"ה אמנם באמת יע"ש ואין לפשוט זה מחששא דתקלה גבי טבל מקידושין נ"ח שהביא כת"ה (ויותר היו לכת"ה להביא מפ"ק דשבת י"ז ע"ב דקאמר הש"ס בהדיא דלמא משהי לי' גבי' ואתי לידי תקלה יעיון פר"ח ס"ס נ"ז) מחדי טעמי חדא דגבי טבל אפשר דכשיל בעינא ועוד דגבי טבל אינו מסיח דעתו מאכילה עוד יותר מספק טרפה כי זה לאו בידו אם יחיה יב"ח אבל טבל הלא דעתו ובידו בכל יום לתקנו וכל זה פשוט להמעיין שם בדבריי ולדינא העליתי שם כי גם בוודאי איסור באופן דמסיח דעתו מאכילה וגם איכא מעשה רבה דאדהכי והכי מדכר מ"מ חיישי' לתקלה וכשישים כת"ה עין עיונו לעיין בדבריי שם היטב אקוה כי יראה כי דבריי נבנים שם על יסודי האמת בעזהש"י ומש"כ כת"ה וז"ל יש להעיר על דברת התה"ד בסי' ב' לענין קורא ק"ש והגיע למודים דיכול להפסיק ולענות מודים ולא סגי בשחי' לחוד וע"ז כ' שם ואע"ג דרש"י ותוס' פי' הטעם דמודים כדי שלא יראה ככופר במי שהצבור משתחווים וא"כ די בשחי' לחודא מ"מ כו' יע"ש ולפי סברת הגאונים (דכל דבדעבד אסור אין לסמוך לכתחלה ע"ס שיבדקנו אח"כ דשמא ישכח) הנ"ל שהתה"ד ג"כ ס"ל כן בסי' קפ"ד יש להעיר אדרבה היא הנותנת כלפי שטעמו דמודים שלא יהיה ככופר לזה אין לסמוך על שחיה לחודא מחשש שמא לא ישחה דחמור איסורא אם לא ישחה שיהיה נראה ח"ו ככופר לזאת חיישי' לשכחה ולזה מוכרח לצרף גם אמירת מודים בפה למעשה דשחיה אשר בזה ל"ח לשכחה כיון שיש ב' פעולות אמירה. ושחי'

כו' ועיין בהגהות חכמת מנוח בריש פסחים על התוס' בד"ה בודקין תי' לשם קושית תוס' על רש"י ז"ל דחיישי' שמא ישכח ולא יבטל אבל שישכח ב' פעולות בדיקה וביטול ל"ח לשכחה יע"ש ועוד י"ל דרק לסמוך שישחה לחוד כו' אבל כל שיהיה עליו חיוב באמירת מודים בפה אז בוודאי ישתה כהרגלו תמיד לשחות באמירת מודים וסרכיה נקיט ואזיל כו' ודברי תה"ד צ"ע עכ"פ עכ"ד כת"ה. מה שנראה מדבריו כי שני טעמים עמדו לחזק סברתו, מכח דברי הח"מ כי ב"ב פעולות ל"ח לשכחה וגם האמירה יבוא אותו לשחיה כהרגלו זיא כי צריכין זה לזה כי מח"מ אין ראיה לכאן דשאני התם דבכל אחד מהפעולות או בבדיקה או בביטול ינצל מאיסור דכ"י וב"י לזאת טובים השנים מן האחד כי עכ"פ אחד יעשה משא"כ הכא דבאמירה בלחוד לא יתקן אך בשחיה לזאת צריכין לבוא לסברא השניה כי האמירה בטבעו תביא את השחיה אבל בזה לחוד עדיין יש מקום לדון ולאמור דשמא ישכח גם שניהם לעשות (והיו צריכין הפוסקים להתנות דלכתחלה יראה שלא יעמוד באמצע ק"ש בתפלה כאשר התנו בתפלה) לזאת צריכין לסברת הח"מ ושניהם כאחד טובים והיא סברא טובה מעצמותה לאמור דמטעם זה בעי' לשחיה גם באמירת מודים אמנם להניח מכח זה דברי תה"ד בצ"ע לא ידענא כי האם מדמין כל החששות זה לזה והלא ממקומו הוא מוכרע דזה מוסכם בטוש"ע יורה דעה סימן ב' דכיון דבדיעבד אסור אין לתן לו לכתחלה על סמך שיבדקנו אח"כ ומ"מ בסתירת דברי הטור מסי' ק"ט לקרב שבסי' קי"ג פסק בפשיטות דבאמצע הברכות יכול לשחות ובסי' קיט פ' דלכתחלה אין לעשות כן בתפלה ולסמוך על השחיה שישחה באמצע אחת מהברכות:

כעת שיאמרו הצבור מודים חתרו ליישב זה המהרי"א וב"י וב"ח ודו"פ וט"ז ז"ל שם בדרכים אחרים ולא הלכו בישוב זה בדרך הרמ"א ז"ל דחיישי' לשמא ישכח אם דבתפלה אין כאן אך שחיה בלבד בלאי אמירה מ"מ לא חששו לשמא ישכח ואם המהרי"א וב"י וכ"ח ודו"פ וט"ז ז"ל ס"ל הכי אין כאן שום דוחק אם נימי כי גם התה"ד ס"ל כסברתם. ולא זכיתי לראות את התה"ד בעצמו. אך בביאור הגר"א ז"ל שם בסי' ס"ו כ' וז"ל וכן למודים כו' כמ"ש שם אם יכול כו' אלמא הוי כמו קדושה ואף שרש"י ותוס' פי' משום השתחוואה מ"מ כ' בד"ה עד מיהו לכתחלה כו' עכ"ל אשר נראה כי המה דברי התה"ד ואם כסגנון זה נאמר שם הלא הכוונ' פשוטה דלכאורה כיון דעיקר הקפידא על ההשתחוואה שלא יהיה נראה כו' א"כ לא בעי לאמירה אבל כיון שכ' התוס' דלכתחלה אין לעשות כן בתפלה ולשיטת הב"ח הטעם יען שאין זה הגון שהצבור ישחו ויתנו שכח לפניו ית' בשעה ששוחין והוא ישתוק בשעה ששוחה ולא יאמר שום שבח וכמש"כ

בסי' ק"ט בד"ה ומ"ש יע"ש וכיון דאיכא גם חיוב אמירה בהכריעה לזאת דווקא בתפלה שנאמר ודברת בם ולא בתפלה אין להפסיק אבל בק"ש כעניית קדיש וקדושה וברכו כן גם מודים וכהכרעת הפוסקים וגם הת"ה מכללם כמבואר שם בב"י ז"ל כנלע"ד פשוט וברור.

ובמה דאמרי' בברכות ו' ע"ב אר"ח אר"ה כל שיודע בחבירו שהוא רגיל לתן לו שלום יקדים לו שלום ואם נתן לו ולא החזיר לו נקרא גזלן אשר כת"ה חתר לקשר המאמר בסברת הגאונים דכל דבדעבד אסור חיישינן לשמא ישכח לזאת כיון דאם לא החזיר שלום נקרא גזלן לזאת יקדים הוא מחששא דשמא ישכח להחזיר אלמלא שאין משיבין על אגדה יש להשיב דאם כן יתקן א"ע ויקלקל את חבירו דשמא לא ישיב ויקרא גזלן וגם הוא יעבור על ל"ע לת"מ (אשר קיי"ל דגם בחד עברי דנהרי עכ"פ מדרבנן אסור וכמש"כ התוס' ורא"ש ז"ל בריש שבת ומיפסקא באו"ח שמ"ז במג"א סק"ד וביו"ד סי' קנ"א) ויותר מסתבר בזה דברי רבינו המהרש"א ז"ל דדוקא לחבירו שרגיל לתן לו שלום יקדים הוא כי בטוח הוא שלא יבא מכשול לחברו על ידו להקרא גזלן כי בוודאי ישיב לו (ומש"כ המהרש"א ז"ל דבעכו"ם ל"ח לזה כעין סעד לשיטת הש"ך ביו"ד שם סק"ו דבעכו"ם לא חיישינן בחד עברי דנהרי והדברים ארוכים ואכ"מ) יע"ש ובפשיטות יש לפרש דכיון שחבירו רגיל להקדים לו שלום מחיוב עפ"י התורה בראשונה ועפ"י שכל אנושי באחרונה לכבד את חברו ג"כ בהקדמת שלום כי אינו יכול לפטור א"ע רק במה שמחזיר לו שלום דכיון דבלא החזיר נקרא גזלן אין זה אלא כפריעת חוב לזאת יקדים לו שלום. ואחתום בברכת שלום:

חיים מרדכי

סימן יא

להרבני כו' מו"ה שבתי נ"י בעיר פאנזעשט.

מכתבו הגיעני. והנה במה שהביא עצת בשם מהרש"ק ז"ל דבשכח בשעת התקופה ולא הבי"צ בתיקון הבית סי' ס' סק"ב הניח דבר על מאכל ומשקה כנהוג שיתנו לתוכה דבר חריף כגון מלח ותבלין ויניחו הדבר אצל האש כדי לקלוט ולהרתיח ואח"כ להשליך דברים החריפים וחיליה דיליה מהא דאמרי' כחולין מ"ח ע"ב דר"פ ור"ה כי הוי להו גילוי שדי להו בציר. ופרש"י ז"ל לפי שהציר שורף הארס ושוב אינו מזיק. והש"ך ביו"ד קט"ז השוה סכנת התקופה לדין גילוי וביותר דליכא חששא דהא התקופות שהעולם נגררים אחריהם המה תקופות לפי חשבון מר שמואל והעיקר למנות אחר תקופת רב אדא. והיתרון ביניהם כמה ימים עכת"ד צ"ע על הבית יצחק שלא העיר כי אין לזה

מקום אך לשיטת הרשב"א וטור ז"ל בסי' קט"ז דלא הזכירו ציר במשקין האסורים. אמנם הרי ורמב"ם ורא"ש ז"ל פסקו להדיא דגם בציר יש בו משום גילוי וכמבואר שם בב"י וב"ח טעם פסקם יע"ש. וכיון דרבים המה. וגם בסכנתא דחמירא בוודאי דהלכתא כוותייהו וכמבואר שם בב"ח. ולפ"ז לא תקום עצת המהרש"ק ז"ל אולם בשו"ת כח שור סי' י"ב פלפל בזה לענין גילוי בדבש. והעיר שמה לאמור דבסכנת נפשות חיישי' גם לסברת יחידאה יע"ש ויש סעד לזה ממש"כ הרא"ש ז"ל בפ"ק דפסחים הובא גם בב"י ז"ל בסי' תל"ג שכ' דכיון ויאיכא סכנה עבדי' כפלימו פי' אם דרבים פליגו עליו מ"מ בסכנה חיישי' גם ליחידאה. ויעיון חולין י' דבסכנה לא אזלינן בתר רובא יע"ש בפירש"י ז"ל ובתוס' פסחים קט"ו ע"ב ד"ה קפא. מיהו יש לחלק בין מיעוט דמציאות לפלוגתא דרבוותאי ביחיד ורבי' דשאני המיעוט דפלוגתא דחשיב כמו שאינו וכמש"כ התוס' בב"ק כ"ז ע"ב ד"ה קמ"ל ובשאר דוכתי יע"ש והסבירו הטעם דשאני מיעוט המציאות כי שניהם בעולם משא"כ דבר התלוי בדיעות אם האמת כרובא הלא המיעוט כמו שאינו ולכאורה יש לפקפק ע"ז מהכלל הידוע לנו מדחז"ל כי אלו ואלו דא"ח ויש להאריך בזה ואכ"מ. ולפי מה שהעלה שמה הכח שור בנעימת פלפולו בצירוף כמה צירופי' להקל גם בדבש. נלמד מק"ו להקל בציר לענין תקופה כמבואר להמעיין שם יע"ש. מ"מ יש מקום לחלק ולאמור דאין לדמות טבע כל הדברים חריפי' זה לזה ללמוד מלח ותבלין מציר. וגם ציר עצמו בפלוגתא נשנית וכנ"ל לזאת צ"ע לי כעת אם עצת הבית יצחק בשם המהרש"ק זיל תקום להלכה.

והנה אמרי' בריה כ"א ע"א דשלח ליה ר"ה בר"א לרבא כד חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה להההיא שעתא ולא תחוש לה דכתיב שמור את חודש האביב שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן יע"ש בפרש"י ותוס' ז"ל ובסנהדרין י"ג ע"ב בסוגיא ובפרש"י ותוס' ומאור ז"ל. ויעיין בחי' רשב"א ז"ל בר"ה. ובחי' ר"ן ז"ל בסנהדרין שם. והיא הלכה פסוקה ברמב"ם ז"ל פ"ד מה' קדה"ח הי ב' יע"ש במפרש ובמנחת חינוך במצוה ד' אות ו' הקשה על פסק הרמב"ם ז"ל. בזה"ל. אך יש להקשות על הרב שכ' דאי משכה תקופת טבת עד שיחסר בניסן מעברין שתא דכתיב שמור כי' דאביב יהיה בחידוש של לבנה ובאמת מבואר בסנהדרין דגם אם נופלת תקופת טבת ט"ו בניסן אין האביב בחידוש הלבנה דהש"ס מקשה נעבריה לאדר ותהי' התקופה בי"ד ומוקי בשיתסר דאף אם נעבריה לאדר תפול התקופה בט"ו ואין האביב בחידוש הלבנה ע"כ מעברין שתא, וכ"מ ברש"י ר"ה שם. א"כ אמאי לא כ' הר"ם ז"ל דין זה דצריכין ליזהר שלא תפול תקופת ניסן בט"ו ואם משכה עד ט"ו צריכין לעבר אדר והיא מצוה מה"ת

דשמור את חודש האביב. אף דהר"ם אינו מביא לשון זה מ"מ וודאי דין זה דאחרים הוא ובש"ס מבואר להדיא ד"ז כו' עכ"ל יע"ש שהאריך ליישב זה בדרך הפלפול ולענ"ד נ' בדרך פשוט בטעם פסק הרמב"ם ז"ל דסובב והולך לגי' ופי' הגאון הריח ז"ל שפי' בר"ה שם. וז"ל. שלח ליה ר"ה בר"א לרבא כי מצית דמשכה תקופת טבת עד ט"ז בניסן עברה להההיא שעתא ולא תחוש לה דכתיב שמור את חודש האביב וגו' שמור חודש של אביב שתהא נופלת בו כלומר לא יהי' אביב קרב אלא בתקופה חדשה. זה הדבר היי נוהג בזמן שביהמ"ק קיים. וזה אחד מן הדברים המסורים בידי ב"ד בזמן שהיה האביב קרב אבל עכשיו שאין אביב לא חיישינן להא דשלח ר"ה עכ"ל. הרי מבואר דלא פי' כפירש"י ותוס' ז"ל בפירושא דאביב להורות על תקופת חמה שיהיה בחודש לבנה אשר לפ"ז גם בחל בט"ו צריכין לעבר השנה או החודש אך אביב מציין הקרבת העומר שבא ציווי ה' שיהיה בתקופה חדשה וא"כ זה רק כשמשכה תקופת טבת עד ט"ז שאז הוא זמן קצירת. ותיקון. והקרבת העומר. (יעיון סנהדרי' שם בפ"י הר"ח ז"ל שפי' ג"כ כן בשם הר"י ברי ז"ל ומה דאקשיה שם הסוגיא וליעבריה לאדר ואמרי' דלאחרים מיעוטו מעברין. אשר לפי' הר"ח ז"ל אין מקום לזה יע"ש על הגליון שביארו דפירושא דא לא נאמר לסוגי' דסנהדרין בשיטת אחרים אך אליביה דרבא בר"ה יע"ש ותבין. וא"כ פסק הרמב"ם ז"ל כסוגיא דר"ה וכרבא שהוא בתראה. וכדאמרן.) משא"כ אם חל התקופה ביום חמש עשרה אז באמת א"צ לעביר מאומה יען כי ט"ז זמן תיקון והקרבת העומר יהיה בתקופה חדשה ומלבד מה שנודע כי רוב פסקי הרמב"ם ז"ל סובבים והולכים לגי' הר"ח ז"ל שהיה מרבותיו של הרי"ף ז"ל הלא ראה זה חדש באור פי' הרמב"ם ז"ל בעצמו שפי' בסוגיא דר"ה שם וז"ל, שלח ליה אם הגיע ט"ז בניסן יום הקרבת העומר ועדיין לא הגיע השמש למזל טלה אלא בסוף מזל דגים כמו שפי' למעלה ואדר סוף ת' טבת כו' נמצאת ת' טבת משכה עד י"ו בניסן ועדיין לא שלמה ת' טבת. עברה להההוא שעתא ולא תיחוש דכתיב שמור את חודש האביב וכו'. פירשה רבינו חננאל ז"ל עכ"ל. הרי מבואר בפירושו כי העיקר בזה יום הקרבת העומר ודייק לאמור כי חודש האביב מבואר בפירוש ר"ח ז"ל להוציא פירש"י ותוס' ושאר ראשונים ז"ל כי בא האזהרה על תקופה חדשה שיהי' בחידוש לבנה אך כפי' הר"ח ז"ל דיו הקרבת העומר יהי' בתקופה חדשה ונתבאר פסק הרמב"ם ז"ל באור האמת בס"ד ייצא לנו עוד מפי' הגאון הר"ח ז"ל כי מש"כ הפ"י ז"ל על קושית התוס' בד"ה עברוה מסוגיא דסנהדרין י"א דמבואר דבתקופת תשרי אך על שני סימנים מעברין ומ"ש תקופת ניסן דעל סימן אחד מעברין הלא שניהם מקראי ילפי' (יעיון רמב"ם ז"ל בה' קה"ח שם ובהשגות הרמ"ה ז"ל, ומש"כ

בפ"י שיטת הראב"ד צ"ל הרמ"ה ז"ל) ותי' הפ"י ז"ל דבסנהדרין בזמן הבית איירי דאיכא סימנין דאביב ופירות אילן מש"ה אין מעברין אלא על שני סימנין דאל"כ הוה לי' עבורי טובא משא"כ הכא בימי ר"ה בר"א ורבא דתו ליכא אלא סי' דתקופה מעברין גם על סימן אחד יע"ש לפי' הר"ח ז"ל אין מקום לדברי הפ"י **אל** ואדרבה בר"ח ז"ל מבואר דזה הדבר היה נוהג **אך** בזמן שביהמ"ק היו קיים בזמן שהיו האביב ועכשיו שאין אביב ל"ח להא דשלח ר"ה (ולפ"ז לא שלח ליה ר"ה לרבא אך הלכתא למשיחא אשר הלשון אין מורה כן וצ"ע לי כעת להבין דברי רבינו הגאון הר"ח ז"ל. ואולי תלוי בפלוגתא דרבנן ורבי בתענית י"ז דחיישי' לשמא יבנה הבית ור"ה ס"ל כרבנן ולפ"ז יש לחוש גם בזה"ז ור"ח ז"ל כ' להלכתא למאי דקיי"ל כרבי דנהוג עלמא כוותי' כמבואר שם בסוגיא) אמנם לפירש"י ותוס' ז"ל יש מקום לתי' הפי' ז"ל וכמבואר להמעיין.

והנה רבינו הפ"י ז"ל כ' עוד להקשות היאך מצאנו ידינו ורגלינו דכ"ש נמשך תקופת **ניסן** עד אחר חה"פ ות' תשרי עד אחר החג אשר ע"ז כבר תמהו עליו וכמבואר שם גם במ"ח דהש"ס מיירי בתקופת ר"א אשר ע"ז היה הב"ד סומכין לעבר השנה וכמש"כ הר"ם ז"ל בפ"י מה' קה"ח ה' ו' אבל ת' שמואל נמשך עד אחר הפסח ולית לן בה וכמבואר גם במפרש שם בפי' ה' א' יע"ש וכ"כ בשם שו"ת מיב סי' כ"א. אמנם תקיפות הנדפסים בלוחות לזהירת התקופות הוא עפ"י חשבון שמואל. וכאשר כבר כתוב עלי שו"ת צ"צ סי' י"ד וחוי"ט שם להעיד דיסוד חשבון התקופות מזהירות העולם מיוסד על חשבון צ"א וז"ח לא יזח. שהוא ת' שמואל עפ"י חשבון האמצעי ואינו אמיתי הוא עפ"י ת' ר"א יע"ש באריכות. וכ"כ הפר"ח בסיס תכ"ח הטעם שהאריך בביאור חשבון ת' הראשונה וקצר בשניה בתקופה לחשבון ר"א יען שהעולם לא נהגו להכריז אלא ת' הראשונה אלמא משמע להו שהיא עיקרית יע"ש ובתשו' תוי"ט שם בצ"צ שכ' בזה"ל. דעל כרחינו צריכין לומר שאותו הסכנה כך היתה מימות עולם עפ"י חשבון האמצעי כו' ומנהג עוקר הלכה וכך נתיסד המנהג מפני שנודע למיסרי המנהג שכך היתה גזירת הסכנה וכלל גדול כל שההלכה רופפת בידך פוק חזי מה עמא דבר עכ"ל יע"ש ובשבלי הלקט סי' כ"ג שמצוה להחזיק מנהג הראשונים בכל מה שאדם יכול להחזיק יע"ש ובמג"א סי' תר"צ ס"ק כ"ב אם כי המקור אשר הביא הד"מ ביו"ד קט"ז מאבודרהם ושם בשער התקופות ביאר מקודם תקופת שמואל ואח"כ תקופת ר"א והביא דברי הר"ם ז"ל שחשבון תקופת ר"א יותר אמת ולאחר שביאר כ"ז כ' מ"כ שיש ליזהר בכל תקופה מארבעתן שלא לשתות מים בשעת התקופה משום סכנה כו' והביא בזה ארבעה טעמים וגם דברי הראב"ע ז"ל יע"ש. ולא ביאר באיזו תקופה לחוש וי"ל דעל שתיהן סובב והולך המ"כ שיש ליזהר.

אמנם מנהג העולם תכריע כזה (יעיון שו"ת השיב משה סי' י"ג בשם תשו' הרשב"א ז"ל) וביחוד בכגון אלו הדברים אשר לכל הטעמים הנאמרים המה למעלה משכל אנושי. ומש"כ הראב"ע בשם הגאונים ז"ל דאלו הדברים נאמרים מקדמונים למען ישיבו בני אדם לה' שיצילם מד' תקופות וסיים בזה כי ידוע ידענו כי כל דברי חכמים אמת כאשר הם במשמעם או יש להם סוד סתום וכמש"כ שם האבודרהם יע"ש. הלא מקור מקומו בזוה"ק ריש ויקהל ובפ' ויקרא ט"ו תניא בארבע תקופין דשתא קלא אתקסק ודינין מתערין ותשובה תליין עד דאתתקן יע"ש ובש"ך וביאור הגר"א ז"ל ביו"ד שם, ובכגון אלו הדברים אין לך אלא מה שהנהיגו ושלא להוסיף עוד. ובוודאי דאין להורות לאחרים בזה לחוש גם לתקופות ר"א. ומכל זאת יש שכר לפעולתו בסידור לוח פרטי עד כלות אלף הששי לחשבון תקופות ר"א. כי הכח שיר שם סיים בזה"ל. והעיקר שרוב התקופות שלפי חשבונינו אינם אמיתיות, ואפשר שעדותו של הפר"ח כנזכר וכמו כן שמעתי בימי חורפי שמתו מזה היה תקופה אמיתיות ושומר פתאים ה' השומר לאינם נזהרים ושותים בעת תקופה האמיתיות ע"כ וכן מטין דברי התוי"ט בצ"צ שם. להבי"י ז"ל באה"ע סי' ט' כ' דציע אם שייך למימר האי טעמא דשומר פתאים לת"ח שהוא יודע ומכיר ונזכר למופלא בדורו יע"ש (ויש סברא לאמור דיותר נכון מבלי להודיע לעולם בפרטות תקופות ר"א למען יהיו בכלל שאינם יורעים) וגם המהרי"ל ז"ל בתשו' סי' קנ"ב (ט"ס שם בצ"צ קס"ג) דחשש לחשבון מכוון לחלק בין ימים ללילות ארוכים ושלא לחשוב ימים ולילות שוים ואם כי לעולם לא החמיר והניח להם כמנהגן וכמבואר בצ"צ שם (יעיון פר"ח שחולק בזה על הצי"צ) מכל זאת לעצמו החמיר. ויעשה כ"ת בזה טוב בהוצאת לוח כללי לכל אלף הששי חשבון התקופות כפי שיטת ר"א למאן דחושש ליזהר גם לתקופות ר"א שהוא אמיתיות. ואם כי לא שמתי עין עיוני על כל סידורו בפרטות אמנם ראיתי בכללותיו שהעריך לפני כי יסודם ממקור נאמן ואמת מרמב"ם ז"ל בה' קה"ח ופר"ח יעיון בספר מועד דיד שביאר כ"ז היטב בארוכה וקצרה. וה' יהיו בעזרתו להוציאו לאור עולם.

חיים מרדכי.

סימן יב

להתורני וכו' מו"ה פנחס נ"י בעיר ניגרעשט.

מכתבו הגיעני ובדבר הפאניגראף כבר הרחיב בזה הדבור, בשו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב **סי'** ל"א והעלה כי איסור גמור להשמיע הקול ממנו בשבת יע"ש.

ולרחוץ בבורית בשבת יעיון ב"י סי' שכ"ג ובביאור הגר"א ז"ל סי' שכ"ו ס"ק י"א ובטוש"ע או"ח סי' שי"ח סעיף ט"ז ובמג"א ופמ"ג שם. ולדינא כל בית ישראל יוצאים ביד רמ"א ז"ל שהוא דעת רובא ככולי מקמאי בעה"ת וסמ"ג והגהמ"י ואגור ומרדכי ובנימין זאב ועוד פוסקים ז"ל וגם הש"ג שהובא במג"א שם הלא תלוי זה בפלוגתא דרבוותאי ואנן קיי"ל כר"ן ורמב"ן ז"ל בסי' שי"ח שם אשר לשיטתם גם הש"ג מודה דאסור יע"ש ותבין והכי הכריעו להלכה כל בתראי (יעיון שו"מ מהד"ק ח"ב סי' קמ"ט במקום חולה ומצטער הרבה צדד ע"י עכו"ם להקל) הרב בש"ע שלו וחיי אדם וקש"ע והכי קיי"ל והמכבס בנתר נכתם עוונו בחילול ש"ק והשומר שבת כדת אשרי לו ולביתו.

ומדברת הכ"מ בפ"ו מה' מלכים על דברי הרא"ם ז"ל שאך דרישת שלום אסור לעמון ומואב אבל תשלומי שלום מותר כדמצינו גבי דוד שכ' ע"ז ויש לתמוה על זה שאחז"ל במדרש שלא כהוגן עשה דוד בזה (כן הוגה בכ"מ דפוס ווילנא) דאיה מקום המדרש. כבר הראה החיד"א ז"ל במדבר קדמת שהוא בתנחומא וב"ר פ' פנחס את מוצא כו' יע"ש, ובשיטת הרא"ם ז"ל י"ל דמ"מ מדחזי' שעשה דוד כן מוכח שאין זה בכלל איסור דלאו מלא תדרוש ורק בדרך שלא כהוגן נאמר ע"ז מחז"ל כי אין שלום וגו' ואך לישראל כלי המחזיק ברכה הוא השלום.

דברי

חיים מרדכי.

סימן יג

להרב הגאון המפורסים כו' מו"ה יהודא ליב צירסאהן נ"י אב"ד דק"ק קעשנוב

התשובה לרבים אשר השיב כהד"ג בספרו היקר שו"ת עצי הלבנון סי' כ"ו להתיר סתם צוקר שלא הוכשר לכך מתחלתו כנהוג בשנות המלחמה. שלא היה במציאות להשיג את המוכשר לפסח. וסיים אך להודיע ברבים מפורש כי אין זו רק הוראת שעה. שאין לה מקום בשנים הבאים לקראתנו לשלום אני השבתי לרבים אשר שאלו דעתי בזה, וכן במקומי ציוותי להוראת שעה. לקח סתם צוקר מכלי או שק היותר נקי ולעשות ממנו קודם החג מרקחת כמין סיראפף. ובזה להשתמש בו בפסח שיש בזה שינוי ויצאנו מחששת הבית מאיר ז"ל מכח דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור. וגם אם יש תערובות משהו חמץ, הלא כבר החליטו בעלי הש"ע להלכה ברורה דבלח בלח לא אמרינן חוזר וניעור בפסח ואם כי דברי כהד"ג בזה ברורים וידועים מכל זאת הלא אין חיי נפש תלוי בזה. וחמץ שמו עליו כלומר אין שם צוקר מפסח עליו לזאת ראיתי לנכון להוראת שעה להורות כן. וישראל קדושים הם ושמעו' לעצתי אשר היא נכונה לדעתי

חיים מרדכי.

סימן יד

להרבני כו' מו"ה שבתי שו"ב נ"י סמוך לפאני זעשט.

מכתבו הגיעני ובדבר דקדוקו במג"א ז"ל סי' ל"א סק"ג כי האות בחוהמ"פ הוא אכילה מצה, ובסוכת ישיבת סוכה, הלא חיובא דמצה אינו אלא בלילה הראשונה. וגם יש כאן שאלת מה נשתנה לשון המג"א ז"ל מדברת התוס' במנחות ל"ו כי איסור אכילת חמץ הוא האות והג' רב"פ ז"ל בהגהותיו הוסיף על דברת המג"א באכילת מצה דאסור באכילת חמץ שכוון לתקן זה עכת"ד. יפה העיר וביחוד במג"א אשר א' אברהם בעזרו בלשון צדיק ככסף נבחר מזוקק שבעתים. ולמה פה שנה לשונו בסגנון שצריך לתיקון ונראה דיש בזה כוונה מיוחדת, והוא. כי האי טעמא דאות מאיסור אכילת חמץ הלא מבואר הוא בתוס' ורא"ש ומרדכי ואו"ז סי' תקפ"ט וברדב"ז חי"ד סימן ח' ובב"י ועוד בראשונים ז"ל. ובשו"מ מהד"ג ח"ג סי' ס"ד יצא לפקפק בזה, וז"ל, אך לענ"ד תלוי בזה דאם מותר מלאכה בחוה"מ אז מותר להניח תפילין דאינו יו"ט דמה שאסור בפסח חמץ אין אות גלוי דיכול לאכול מאכלים של מצה או שלא יאכל כלל רק בשר וכדומה. וא"כ אין אות וכן סוכת אם לא ירצה לאכול פת רק בשר ופירות לא יתחייב בסוכה. וגם אם הוא מצטער פטור כו' וכדומה כמה פטורים. וא"כ עיקר תלוי בעשיית מלאכה כלומר אם הוא מה"ת או מדרבנן. ועיין רדב"ז ז"ל שם כו' ומעתה לענ"ד אין מהזהר ראיה דהרי שם כתוב דחוה"מ אסור למעבד עבידתא כו' והוא ס"ל דחוה"מ אסור במלאכה ושוב אסור בתפילין וא"כ לדידן כו' עכ"ל יע"ש. והנה מש"כ דהזוהר לשיטתו כוון בזה לדברי הד"ח בה' תפילין ס"ק ע"ד וא"ר סי' ל"א סק"ב יע"ש ובפמ"ג מ"ז סק"א. אולם מה שפקפק בטעם הראשונים ז"ל י"ל עפ"י מה דאמרי' בירושלמי פ"ב דמו"ק הובא בתוס' חגיגה י"ח כלום אסרו לעשות מלאכה בחש"מ אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגיעין בתורה ויעיון בהגהמי"י פ"ו מה' יו"ט בביאור הירושלמי כי הכל תלוי שישמח במועד ומתוך שמחה נוח לו ללמוד ולהבין בהלכות רגל. וזה כאמרם ז"ל בסנהדרין צ"ז בחמישית שובע גדול ואוכלין ושותין ושמחין ותורה חוזרת ללומדיה. הרי אם "מלאכת" חוה"מ רק דרבנן מוכרח הטעם למען לאכול ולשתות ולשמוח בתורת ה' משא"כ אם מלאכת חוה"מ הוא מה"ת אי דרשי' טעמא דקראי הוא פלוגתא דתנאי ואמוראי. וגם במחלוקת הפוסקים הוא שנוי', ומירושלמי הזה מוכח כפסק התניח במג"א סימן תק"ל דחייבין לכבד חוה"מ במאכל ומשתה (יעיון רע"ב ז"ל פ"ג דאבות) ועיקר אכילה הוא לחם יעיון ב"י ז"ל בסי' קפ"ח ד"ה וכ' הרשב"א ז"ל ולתשב"ץ בסי' שצ"ח הביאו הב"י ז"ל שם פעם אחת ביום

מחיובין לאכול לחם. ואם דלא קיי"ל הכי לענין חזרה בביהמ"ז. אמנם לכתחלה מצוה בפת וכמש"כ המג"א ז"ל שם. וא"כ האות חזק בדרך ממ"נ, אם מלאכת חוה"מ דאורייתא האות מאיסור מלאכה, ואם הוא רק מדרבנן הלא מוכח מטעם האיסור החיוב דאכילה ושמחה בחוה"מ ויש אות דאכילת מצה, וישיבת סוכה. (ובל"ז מש"כ השו"מ דהלא איכא כמה גווני דפטור מסוכה, התשובה מבוארת דאזלי' בתר רובא דרובא דמחויבין ומקיימין) ואין להרהר ולפקפק כלל על טעם הראשונים ז"ל.

וחזיתיה לאחד קדוש הוא הרמ"ע מפאנו ז"ל בסי' ק"ח שהרחיב בזה הדבור, ופשטות דבריו יורה לכאורה, כי דרך עטו מול דברת הראשונים ז"ל באמרו, וז"ל. ובאמת טועים כל האומרים שהאות הוא איסור מלאכה. וכן סוכה ואיסור חמץ דהא כולהו מילי דעבידי לאיגלויי נינהו והאות הוא דבר סתם בין ב' כורתי ברית לא יכירהו זולתם ולא עבר זר בתוכם, שאלו הרגישו אנשי יריחו בתקות חוט השני שהיה לאות מפנחס וכלב להצלת רחב היו בלי ספק מבטלים אותו ומהפכים הוראתו. אבל האמת הברור במהות האות הזה הוא מתן שכרן של קדושת אלה שהן גופן אות לא אמרו שיש בהן אות. אלא קדושתן היא עצמה אות דלא עבידא לאיגלויי אי לאו דא"ל רחמנא למשה לך והודיעם תדע דר"ע דרש כי אות היא ביני וביניכם. וסיפא דקרא למתן שכר הוא דאתא לדעת כי אני ה' מקדשכם כדאיתא בשבת בפ"ק י' ואין לנו בזה מתן שכר גדול מנשמה יתירה ותוספת קדושה הנתונה באדם וכיון ששבת וטהר יומא ויאבדה נפש כדר"ל, וזה ראיה גמורה מה"ת ומן הגמ' שאין להשיב עליה. ויש לחוש"מ מתן שכר לא יספיק בו הרא"ש חלילה, והוא מבואר אצל בעלי אגדה והסומך אהימנותייהו מרבנן מובטח לזכות בו. והם אמרו שיש לר"ח ג"כ תוס' עלוי חוש"מ לענין זה בשעת המוסף בלבד עכ"ל יע"ש בנעימת אריכת דבריו הקדושים. אולם מה שאמר ובאמת טועים כל האומרים כו' חלילה חולין הוא לחשוד לרבינו הרמ"ע ז"ל לכתוב זה על הראשונים ז"ל אשר מפיהן אנו חיין, ואמת הברור כי רבותינו הראשונים ז"ל כל רז היה טמור ונעלם אצלם עד מאוד כי כבוד אלקים הסתר דבר והלבישו את כל בטעמים גלוים של איסור מלאכה או איסור חמץ וישיבת סוכה. אשר זה מסתעף מתוספת קדושה שיש בחוה"מ כעין קדושת שבת ויו"ט בשביתה ממלאכה כבני מלכים ובישיבת סוכה כאם המרחפת על הבנים ואות קדושה הוא באמת וכוונת הרמ"ע ז"ל בדבריו ובאמת טועים סובב על המבינים בטעם הראשונים ז"ל אך כפשוטן של דברים (וכדאמר ר"א בזוה"ק בהעלותך) כי חוק הנגלה והנסתר לאחדים וזל"ז מצומדים לא מתפרשים כריעים ודודים, ודברי רבותינו הראשונים ז"ל המה דברי ח' חיים אשר ברוחם פי שנים, כי האות שבגלוי הוא לעד לאות הפנימי של תוספות קדושת

הנשמה אשר נתונה באדם בשבת ויו"ט וגם חוה"מ בכלל מתן שכר זה וכדברי הרמ"ע ז"ל המאירים כספירים, אשר ע"ז אחז"ל ביצה ט"ז ואב"א מתן שכרה נמי אודעינהו, נשמה יתירה לא אודעינהו ופירש"י ז"ל נשמה יתירה רוחב לב למנוחה ולשמחה להיות פתוח לרוחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצהו עליו נפשו דייקא. הרי מקדושת נשמה יתירה מסובב המנוחה שהוא השביתה ממלאכה ולהיות פתוח לרוחה לחיוב אכילה ושתיה כי קדושת הזמן תהפך את כל לצורה כנודע הטעם בעליה ממטה למעלה, והן הן הדברים אשר גם בחוה"מ נאמרים גם בקום ועשה בשמחה ואכילה ושתיה והוא שרמז המג"א ז"ל (יעיון תומים בקיצור תקפו כהן ס"ק קכ"ד ופמ"ג יו"ד סי' מ"ח בש"ד) לציין האות באכילת מצה וישיבת סוכה כי קדושת אות הפנימי מרומז בזה וכדאמרן. באופן כי דברי רבותינו הראשונים ורמ"ע ומג"א ז"ל המה לאחדים והמעיין ומשכיל יבין את זאת כי המה דברים ברורים לענ"ד.

ואגב ראיתי בא"א להגאון בעל דעת קדושים, שהאריך בזה כדרכו בקודש, וכ' בזה"ל. ויש מבוא גדול לגדר מקום והרבה מצוות כמו שבת ק' שהוא לפי המקום, וכמש"כ הרז"ה ע"ה בר"ה שיש שעה יום כאן ולילה כאן כו' יע"ש. צ"ע דשאני קדושת הזמן התלוי בזמן של המקום משא"כ תפילין אקרקפתא דגברא חל החיוב ואין מקום לחלק בין מקום למקום. וכן מש"כ וגם אם היה ספק קיי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא ובפרט שא"ל דהו"ל כחזקה לחומרא עד שיפקעו כו' יש לפקפק בזה מכח דברי הגהות אלפסי דבספיקא דדינא לא מוקמי' אחזקה וכמש"כ התב"ש ופמ"ג בכמה דוכתי. אולם מח"מ באה"ע סי' י"ז ס"ק נ"ה ותשו' מהר"י בן לב המובא בקונט' עגונות סי' ל"ה נראה סתירה להאי כללא יע"ש ובספרי חידושי בן יאיר על ש"ס בגיטין ס"ג כתבתי בזה ואכ"מ להאריך. ובמש"כ וגם אולי שייך רוב גבי סדר זמנים שרוב ימים חייבין בתפילין ועיין בזה מקום העיון, הוא כיון דקיי"ל כר"ע דשבת ויו"ט לאו זמן תפילין מה"ת ויש בזמנים כקבוע לחיוב ולפטור אשר כל קבוע כמע"מ דמי (והוא לענ"ד הטעם במש"כ הפמ"ג ביו"ד סי' מ"ט בש"ד דמחט בחלל הגוף בעוף שיש לו זפק הוה רק ספק טרפה אם דרוב הנבלעים דרך הוושט מ"מ שמא בא דרך הזפק במקום שאין עושה טרפה. אשר לכאורה יש לילך בתר רוב המקומות שהוא אורך הוושט וקורקבן ודקין ושיהיה וודאי טרפה. אך יען שכל אלו המקומות קבועים כי אין אנו דנין על המחט דליהוי כפירוש אך על המקום דנין באיזהו דרך הלך ולזאת אם כי מקום הזפק הוא מיעוט ממקומות ההליכה מ"מ הוי רק ס' טרפה כדין קבוע שהוא כמע"מ לקולא ולחומרא) והוא שסיים ומהולך

במדבר וא"י יום ש"ק יש הכרעה קצת. אשר אותו קדוש ז"ל רמז לכוון למש"כ המג"א ז"ל בסי' שד"מ סק"א יע"ש ובפמ"ג והכא עדיפא מהתם וכמובן.

סימן טו

ובדבר שאלתו, וז"ל בישוב שמצוי שם לערך י"א י"ב יהודים והביאו להם מגלה ממקום אחד והיו בה חסרות ויתרות מאותיות שאינם מאותיות השורש. ואחד מהצבור רוצה לעשות עיקר המצוה כתיקונה ששמע שבכפר אחד סמוך למקומו יש שם מגלה כשרה לכתחלה בלי חסר ויתיר ורוצה לילך לשם לקרות במגלה הכשרה לכתחלה, אולם אין שם עשרה כ"א ג' יהודים איך להורות בזה הלכה למעשה עכ"ל שאלתו. הנה במגלה ה' ע"א. אמר רב מגלה בזמנה קורין אותה אפי' ביחיד שלא בזמנה בעשרה. ר"א אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה, הוה עובדא וחש ליה רב להא דר"א. ומכח זה דחש ליה רב לדר"א צבא רב מגאוני קמאי דקבעו הלכתא כר"א. אולם לעומתם רוב הראשונים ז"ל פסקו כרב מטעם המבואר בתוס' ורמב"ן ור"ן אלפסי ז"ל יע"ש, ובב"י וב"ח בסימן תר"צ באורך טעם פסקם. ואור חדש בטעם פסק זה מצאתי באו"ז סי' ש"ע וז"ל:

ואני המחבר מביא ראיה מפ' אלו טרפות דאע"ג דחש לה רב להא דר"א אין להוכיח מכח זה שאין הל' כרב. דת"ר (בחולין מ"ה) חוט השדרה שנפסק ברובו דברי רבי, ר"י אמר אפי' ניקב הורה רבי כר"י. אמר ר"ה אין הל' כר"י. ועתה ע"כ רבי שהורה כר"י לא הדר ביה משמעתיה דאי הדר ביה מאי קאמר אין הל' כר"י. והא רבי הדר ביה אלא וודאי מה שהורה לא עשה כ"א לחומרא בעלמא הכא נמי הא דחש לה רב להא דר"א לא עשה כ"א לחומרא בעלמא. ושפיר אפשר שהל' כרב עכ"ל. ונלע"ד די"ל בשיטת דעת הפוסקים הכא כר"א מדחש ליה רב, דשאני התם דאמר ר"ה בפירוש דהל' כרבי היכא דאתמר אתמר. ואדרבה יש לעשות כעין סעד לשיטתם. דזה כלל ידוע דה' כרבי מחבירו (עירובין מ"ו) ולר"נ גם מחביריו (ב"ב קכ"ד) ולמה איצטרך כלל ר"ה לאמור דה' כרבי (ואם כי לפרקים מצינו בסוגיות הש"ס לפסוק ככללא הידוע הוא רק היכי דמסתבר טעמי דאידך או מטעמי אחריני יעיון בעיטור חלק שני אות א' מחכמה. ובחי' רשב"א ור"ן ז"ל בשבועות מ"ב וחי' ריטב"א ז"ל גיטין נ"א ובספרי חידושי בן יאיר בחי' לבכורות ל"ט כתבתי בזה יע"ש. ובנדרים כ"ג ע"ב איבעיא להו פליגי רבנן עליה דראב"י או לא. ואת"ל פליגי הלכתא כוותייהו או לא יע"ש בתוס' ורא"ש ז"ל מש"כ בישוב הקושיא דהלא בלא"ה קיי"ל משנת ראב"י קב ונקי. וי"ל דכיון דבנדרים נאמרה בלישנא דצריכה תיקון וכדאמרי' חסורי מחסרא והכי קתני כו' והאי כללא הלא נאמר אך היכא דמשנת ראב"י קב ונקי. ולזאת קבעי הש"ס אם גם הכא הלכתא כוותיה ואיצטרך לפרושי דגם

בזה ה' כראב"י וא"ש) אך יען דהורה רבי כר"י, ואלמלי אתמר בפירוש הוי אמרי' דאין הל' כרבי מכח מה שהורה כר"י וא"כ הכא דלא אתמר בהדיא קיי"ל כר"א מכח מה דחש ליה רב. ובפרט לדעת קצת מפרשים דר"א אמר לעיכובא גם בדעבד וביחיד לקרות בלא ברכה איך חש רב לדר"א לחומרא ולא חשש לעומת זה לחומרא דאתי לקולא למאן דחזי דגם רב חש לדר"א לבוא לבטל מקרא מגלה בברכה באין עשרה. מכל זה עשו כידים מוכיחות דהדר רב משמעתיה לפסוק בהחלט כר"א כן י"ל בטעם פסק חלו הראשונים ז"ל.

אמנם רובא ככולא מקמאי ובתראי דפסקו כרב וי"ל דס"ל דכיון דשקיל וטרי הש"ס אח"כ ומי אמר רב הכי הוי כמבואר במסקנת סתמא דתלמודא דלא הדר רב משמעתיה. והל' כוותיה. אשר לזאת קשקיל וטרי תלמודא במימרא דרב איך נאמרה. ואולי יש להעמיס זאת בכוונת דברי ר"ח ז"ל שפי' וז"ל, א"ר מגלה בזמנה כו' וקיי"ל כרב. דהא ר"י אמר בפירוש בפרקין דלקמן הקורא במגלה כו' ר"א אמר כו' הוה עובדא כד' ואקשי' ומי אמר רב שנא בזמנה קורין אותה בעשרה כו' ואע"ג דחש לה רב להא דר"א קיי"ל כרב דאמר אפילו ביחיד עכ"ל אשר יש מהדיוק בלשונו הזהב דהלא בראשית כ' דה' כרב מדר"י קאי כוותיה. ולמה כפל עוד במסקנא לאמור ואע"ג כו' ולהאמור י"ל יען דיש מקום לאמור דרב קדר משמעתי' וא"כ רב ור"א קיימא בחדא שיטתא נגד ר"י אשר בכגון דא לא נאמר כללא בהחלט דהלכה כר"י גם נגד שניהם. לזאת הביא ר"ח ז"ל בראשית שקלא וטריא דתלמודא לברר איך אמר רב אשר מזה מוכח דקים ליה לתלמודה דלא הדר רב משמעתיה ואך לכתחלה לחומרא חש לדר"א. והוא שמסיק אח"כ ואע"ג דחש לה כו' קיי"ל כרב דאמר אפי' ביחיד. וזה קרוב לאמת בכוונת סידור לשון הגאון ר"ח ז"ל. **והנה** הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' מגלה ה' ז' כ' וז"ל, וכל אלו שמקדימין וקורין קודם י"ד אין קוראין אותה בפחות מעשרה עכ"ל. וכ' האור זרוע שם על דבריו. משמע אבל בזמנה א"צ עשרה יע"ש. ויש מהדיוק על הרמב"ם ז"ל שסמך על המשמעות ולא ביאר להדיא דבזמנה א"צ עשרה כדרכו. ונראה בהקדם מה שכתבתי בספרי ילקוט באר חיים מרדכי בישוב פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' תפלה ה' ג'. בהא דאמרי' בברכות ח' ע"א א"ל רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דאמרת משמיה דר"ח במילי דבי כנישתא. א"ל הכי אר"ח מאי דכתיב אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב. אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות והיינו דארחב"א משמיה דעולא מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד. ואמר אביי מריש הוי גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמענא להא דארחב"א

משמיה דעולא מיום כ"ו לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא ופסק כן הרמב"ם ז"ל שם אך שהתנה. והוא שיתפלל שם תפלת הצבור, אמנם בתר"י וכ"מ שם בשם הרמ"ך ז"ל כ' דמסוגיא דברכות ל' ע"ב שהביאה עוד הפעם האי דר"א ור' אסי אע"ג דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא הוו מצלי אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי לסעד דה' כרבנן להתפלל תפלת מוסף גם ביחיד. וכמש"כ שם תוס' ורא"ש ז"ל יע"ש במעי"ט יש סתירה לפסק הרמב"ם ז"ל יע"ש. ונלע"ד די"ל בשנדייק עוד במה שאמר אביי כיון דשמענא להא דאמר רחב"א כו' ולא אמר הא דאמר ר"ח אוהב ה' וגו' עפמש"כ הצל"ח בכוונת רש"י ז"ל שפי' המצוינים ציון ואסיפת צבור, דזה כשיטת הרמב"ם ז"ל שיהיו הד' אמות של הלכה מציון גם באסיפת צבור. ולפ"ז לדרשת ר"ח בעי' באמת צבור. ואביי שאמר דלא הוי מצלינא אלא היכא דגריסנא דמשמע גם ביחיד הוא מפני מימרא דרחב"א דאין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה לבד. גם כשהמה בלבד וביחיד וגם ר"א ור"א ס"ל כאביי ושפיר הובא בסוגיא דברכות ל' לסעד לפסוק כרבנן. אמנם רבא לא ס"ל הכי אך כדרשת ר"ח דבעי' גם מציון בצבור ולזאת גם במגלה כ"ט (לגי' הילקוט וכן הוא גי' הר"ח ז"ל ומיושב דקדוק הטורי אבן ושאר מפרשים שם יע"ש) אמר רבא הוי גריסנא בבי כנישתא דהוראת בי כנישתא מורה על צבור ופ' הרמב"ם ז"ל כרבא דקיי"ל כוותיה לגבי דאביי לאחד תורה ותפלה בקביעת מקום אחד ושיהיה עשרה אשר כל בי עשרה שכינתא שריא כאמרם ז"ל בסנהדרין וביחוד במקום קביעת ד' אמות של הלכה אשר שמה אוה ה' למושב לו וא"ש פסק הרמב"ם ז"ל.

ואם כי אין למדין משם לכאן אולם אנו רואין שיטת ודעת הרמב"ם ז"ל דעדיפא ליה מעלת הצבור לפחות בעשרה, אשר גם קביעת מקום מד' אמות של הלכה לא תעמוד לפניו. וביחוד בזה אשר גם רב חש לדר"א אך דרב חזר על עשרה וקבצן כפירש"י ז"ל ודעת הרמב"ם ז"ל לפסוק בהחלט כרב דבזמנה לא בעי' עשרה רק דמ"מ אי איכא עשרה טפי עדיף ברב עם הדרת מלך אבל א"צ לחזור אחריהם וכמש"כ שם המ"מ (יע"ש בלח"מ) בשיטת הרמב"ם ז"ל ואולי כוון בזה לתקן על מה שלא ביאר בהדיא דבזמנה ל"ב עשרה, יען כיון דגם בזמנה ס"ל לרמב"ם ז"ל דלכתחלה טפי עדיף בעשרה לזאת לא ביאר רק דקודם הזמן אין קוראין אותה בפחות מי' דמזה נשמע דבזמנה מעיקר הדין קורין אותה גם בפחות מעשרה ורמז לנו בהשמטתו מבלי לאמור זאת בפירוש דגם בזמנה בעשרה טפי עדיף דברב עם הדרת מלך וכמש"כ המ"מ בשיטתו, זה הנלע"ד להעמיס ברמיזת לשון צדיק ככסף נבחר של הרמב"ם ז"ל.

ולהלכה אם כי ר"ה גאון ור"ח ורי"ף ורמב"ם ור"ת ורמב"ן ומנהיג ואו"ז ואשכול ורא"ש ור"ן ושב"ל ורובא ככולא מקמאי ובתראי ז"ל דפסקו כרב הלא לעומתם יש גם צבא רב מגאוני קמאי הלא המה רב עמרם ובה"ג וספר עשרת הדברות ורגמ"ה ופרדס לרש"י ורבינו ישעי' ואגודה ומרדכי ז"ל ועוד אשר החליטו להלכה כרב אסי. ורבים מהם הסוברים דר"א לעיכובא אמר אשר גם בדעבד לא יקרא ביחיד ואם א"א לו יקרא בלא ברכה, ואם דלא קיי"ל הכי לדעבד. אמנם לכתחלה כמעט כולם באו לעמק השוה והכי איפסקא בש"ע סי' תר"צ דצריך לחזור אחר עשרה. ולזאת עדיף לשמוע מקרא מגלה בעשרה אם שאינה כשרה אלא בדעבד ע"י חסר ויתיר מ"מ בדעבד הלא כשרה ויצא לכ"ע וגם לברך עליו כמבואר בסוגיא ערוכה דמגלה י"ח ע"ב ובטוש"ע סי' תר"צ ותרצ"א סעי' ב' ברמ"א ז"ל מלקרות במגלה כשרה לכתחלה ואך ביחיד אשר לצבא רב מראשונים ז"ל אין לברך כלל דיש כאן חשש ברכה לבטלה וכמש"כ המרדכי בשם ר"ג ז"ל הובא בב"י ז"ל שם (ובס' ברכה גם בס"ס לברך דעת קצת אחרונים דאין מברכין מפני חומר דלא תשא יעיון שערי תשובה או"ח סי' ס' בשם הברכי יוסף ז"ל ורבינו הפמ"ג הניח זה בספיקא דדינא בכמה דוכתי. ויעיון לח"מ פ"ד מה' ברכות ה' ו') אם דנקטי' לברך גם ביחיד וכמש"כ שם הב"י ורמ"א ז"ל זה רק היכא דא"א אמנם היכא דאפשר אם כי המגלה היא כשרה אך בדעבד מכל זאת בעשרה עדיף משום פרסומי ניסא אשר לכתחלה צריך לחזור לרובא ככולא מקמאי או מטעמא דגם ר"א לא אמר רק לכתחלה וקיי"ל כוותי' או מטעמא דגם לרב אשר הכי נקטי' מכל זאת צריכין לחזור לכתחלה אחר עשרה כמבואר בפוסקים זה הנלע"ד להלכה ביש לפניו גם שניהם מכל זאת עדיפא מעלת עשרה גם בזמנה מטעמא דאמרן.

אמנם בשאלתו דצריך להניח מקומו ולילך לכפר הסמוך שיש שם מגלה כשרה גם לכתחלה אולם אין שם עשרה ובמקומו יש עשרה ומגלה כשרה אך בדעבד, פשיטא דא"צ לטרוח ולילך יעיון פסחים מ"ו ובטוש"ע סי' צ' דגם לתפלה בצבור לאחריו אך עד מיל. וגם יש בזה משום שיהוי מצוה וזריזין מקדימין למצוות יעיון פסחים ס"ח ומנחות ע"ב, ובמג"א סי' כ"ה סק"ב יע"ש ובשו"ת עבודת הגרשוני סי' י"ב ושבו"י ח"א סימן ל"ד שהרחיבו בזה הדבור והדברים עתיקים וארוכים, ואם כי מבואר להמעיין בדבריהם דמיד כלומר באותו יום לא קפדי' כ"כ על שיהוי מצוה הוא רק כשיעשה אח"כ המצוה מן המובחר ובהידור יותר, והוא כעין מש"כ התוס' בשבת ק"ו בד"ה חוץ כו' ור"ת מפרש כו' לפי שאין התיקון בא באותה שעה אלא לאחר מכאן כו' וקורע ע"מ לתפור כו' אע"ג שבשעת הקלקול אינו בא התיקון היינו משום שהקלקול גורם תיקון יותר טוב לבסוף

כו' יע"ש אשר בזה מובן היטב. אם דקיי"ל דבעי' בעידנא דמיעקר לאו מקיים עשה מ"מ בעשה החמור שיש בה כרת או דרבים או דגדול השלום ל"ב בעידנא כמבואר בתוס' בכמה דוכתי יען כי בעי' התיקון בשעת קלקול של עקירת הלאו. אמנם אם התיקון הוא בעשה דחמור וגדול השלום אז לא איכפת גם אם בא התיקון אח"כ וכסברת ר"ת ז"ל. וכן כאן אם דמקלקל קצת בזריזין מקדימין למצוות מ"מ נדחה יען דגורם תיקון יותר טוב לבסוף לעשות מצוה מן המובחר ובאותו יום. אולם לדחות קריאה בעשרה במגלה הכשוי"ה בדעבד מפני הקריאה דיחיד במגלה הכשרה לכתחלה מלבד האמור למעלה דקריאה בעשרה עדיפא. גם אם נימא דשווין המה דשניהם אך בדעבד בזה לכ"ע שיהוי מצוה לא משהינן ולילך ביום הפורים לכפר אחר כי חביבה מצוה בשעתה ולהקדימה ובפרט היכי דאיכא להסתפק שתעבור עשיית המצוה לכ"ע לא משהינן גם לעשות מן המובחר וכמבואר שם בתשובות הנ"ל יע"ש ובאו"ח סי' תכ"ו וכאשר אירע כן בנידון דידיה שבהליכה וחזרה היום פנה והפסיד מש"מ וגם סעודת פורים. מכל הלין טעמי פשוט וברור שאינו מחיוב וגם אינו רשאי לילך לכפר אחר שיקרא במקומו גם במגלה הכשרה אך בדעבד במעלת עשרה ובזריזין מקדימין למצוות אשר דבר בעתו מה טוב.

אולם במה ששאל אם אין לו מגלה כלל ועד שילך למקום שקורין ויבוא חזרה לביתו היום יפנה ולא יוכל לקיים סעודת פורים ומש"מ וכן מתנות לאביונים הי מינייהו עדיפא לדחות זה מפני זה. הנה אמרי' במגלה ג' כהנים בעבודתן כו' כולן מבטלין ובאין לשמוע מקרא מגלה כו' שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מ"מ כו' ל"ק הא דרבים הא דיחיד. והרמב"ם ז"ל בריש ה' מגלה סתם ולא חילק כלל בין יחיד לרבים יע"ש בלח"מ וב"ח סימן תרפ"ז ומג"א סק"ג ובשבו"י ח"ב סי' מ"ז שהעלה העיקר בישוב פסקו כי לא מקרי ת"ת דרבים לענין זה לבטל מ"מ אך של כל ישראל יע"ש והוא האמת כי פסקי הרמב"ם ז"ל סובבים והולכים לגי' ופירש הגאון הר"ח ז"ל, שפי' שם וז"ל. ופרקינן התם גבי יהושע ת"ת דכל ישראל ולפיכך חמור מעבודה אבל דיחידים כגון ת"ת דרבי עבודה חמורה ממנו. וכן פורים עכ"ל. ואולי היה גם גירסתו, הא דכל ישראל והא דיחידים, יהיו איך שיהיו סתימת פסק הרמב"ם ז"ל הוא כשיטת פיר"ח ורש"י ז"ל וכמש"כ שם השבו"י הרי כמה גדלה מעלת פרסומי ניסא של מקרא מגלה שאין לך דבר שנדחה מ"מ מפניו מלבד ת"ת דרבים מכל ישראל. אם דידוע שזה לא נאמר אך לתן לה משפט קדומה וכמש"כ התוס' ור"ן וראשונים ורמ"א ז"ל שם דכ"ז לא מיירי אלא באיכא שעות לעשות שתיהן אבל אם א"א לעשות שתיהן אין שום מצוה דאורייתא נדחית מפני מ"מ, הלא הותנה בפירוש רק מצוה דאורייתא. משא"כ מצוה דרבנן נדחה מפניו, דכמו שיש

למ"מ משפט קדומה למצוה דאורייתא כן יש לה כח הדחיה למצוה דרבנן. ואם במילה ומגלה צדד הת"ה דבאין שהות יקרא המגלה מטעמא דאפשר למול בתשיעי וכמש"כ שם המג"א סק"ה בשם הת"ה. אם דביום השמיני נתנה המ"ע מה"ת אפילו בשבת מ"מ כיון דגוף המצוה אפשר לקיים אח"כ צידד הת"ה לדחותה מפני מ"מ. אברא דלא קיי"ל הכי וכמש"כ שם הפמ"ג ואחרונים מ"מ הלא חזי' ערך למעלתה להת"ה גם נגד מצוה דאורייתא אשר פשיטא דמצוות דרבנן כמש"מ וס"פ נדחין מפני' שהיא העיקר וראשית חובת היום לפרסומי ניסא מה זה ועל מה זה כל חובת היום (יעיון בלשון הב"ח בסי' תרפ"ז שכ' וע"כ כ' רבינו וצריך ליזהר שלא לבטל קריאתה ר"ל קריאתה עם הצבור בבית הכנסת ולא יחוש למצוות הכנסת סעודת פורים או שאר מצוות שהרי כו' יע"ש באריכות) שהמה כענפים המסתעפים מקריאת המגלה עץ החיים. ויש להביא לזה כמה ראיות אמנם הוא פשוט עד שא"צ לראי' כי מקרא מגלה עדיף מס"פ ומש"מ ומ"ל. אמנם החכם עיניו בראשו לצאת ידי שניהם לילך להכפר שיש שם מגלה לשמוע הקריאה, ושמה גם לקיים סעודת פורים ומש"מ וגם מתנות לאביונים אם יש ואם אין יעשה כמבואר בסי' תר"צ כשם המרדכי ז"ל. והנלענ"ד כתבתי:
חיים מרדכי. סליק חאו"ח

חלק יורה דעה

סימן טז

נשאלתי מעיר פאדילוי על מקוה אם לעשותה בציור כזה היינו למעלה על רצפת $ $ציור בספר$$ המרחץ נעשה באזען גבוה 25 צמ' מעטיר מכוון נגד מקוה תחתונה של מעיין. ויש הבדל אוויר בין רצפת הבאזין עד שפת מקוה התחתונה שהיא מעיין ערך שני מעטיר. וצנור ארוך משלשה מעטיר וחצי מרובע מקרשים מחברם היינו שהצנור נקבע בתוך הבאזין 110 סענטי מעטיר למעלה מן הרצפה ויורד עד למטה בתוך מי המעיין ערך 40 סענטי מעטיר, ופוקקין את הצנור מלמעלה וממלאין את הבאזין עם מי קאנאלאזארע ע"י ומשכה בגובה היינו שברזא של מתכות (וראבאנעט) נקבע בגובה כותל אחד מהמרחץ רחוק מכותלי הבאזין ערך מעטיר וחצי ותולין שוקת קטנה מקרשים בהברזא של מתכות ומגיע עד לכותל הבאזין ופותחין את הברזא ונמשך המי קאנאלאזארע לאזארע בגובה ע"י השוקת לתוך הבאזין ומתמלא הבאזין על כל גדותיו ואח"כ מעבירין את הפקק מעל הצנור ונופלין החמשה עשר 15 סענטי מעטיר מים שעלו למעלה מהצנור לתוך המעיין למטה ע"י הצנור בערך חצי מיניט כי הצנור רחב

הרבה. וזאת היא ההשקה להכשיר ע"י מים הנשארים בהבאזין משפת הצנור ולמטה 110 סענטי מעטיר. ועוד זאת לידע כי מקור מי הקאנאלאזארע אזארע הוא רחוק לערך מאה קילומעטיר אשר יש כמה בתי אוצרות מים בהדרך ממקום נביעתם עד עיר פאדילוי אשר מבתי האוצרות מתחלקים המים גם למקומות אחרים. ומי יודע אם לא כמה פעמים נפסקין המים באמצע הדרך ממקום נביעתם מחמת איזה סבות וזוחלים המים רק מבתי האוצרות שאין להם עוד דין מי מעיין כידוע להמבין ומעיין עכת"ד השואל ותור השאלה.

תשובה בס"ד. הן שלשה המה עמודי עולם הגאונים מהר"ח מצאנז ומהרש"ק ומהרי"ש ז"ל שהאריכו בתשובת זאת השאלה. ובאתר דזקוקין דנורא ובעורין דאשא מאן מעייל בר נפחא, האם מקום הניחו גם לעני בדעת כמוני לזאת אמרתי בראשית לשום לבי להא דתנינן בפ"ח דטהרות מ"ח. מקל שהיא מלאה משקין טמאין כיון שהשיקוה למקוה טהורה דברי ר"י. וחכ"א עד שיטביל את כולה, הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינן חבור לא לטומאה ולא לטהרה, והאשבורן חבור לטומאה ולטהרה אשר לדעת רוב מפרשים ופוסקים האי כללא דניצוק וקטפרס אינו חיבור גם לעירוב מקואות נאמר. אם הוא דאורייתא או רק מדרבנן, אשר בפרט זה לא האריכו הגאונים ז"ל למעניתם.

ונראה כי ממקומו הוא מוכרע ממשנתינו שאומרת הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה וכאשר מה שאינו חיבור לטומאה היא מה"ת כי היא לקולא כן מה שנאמר ולא לטהרה שאינו חיבור להשקה. וגם לעירוב מקואות היא מן התורה והוי דבר הלמד מענינו, כי בדבור אחד נאמרו. ויש ללמוד עוד זה מסוגיא דחולין ל"א ע"ב. דאמרי' התם, וכ"ת ביושב ומצפה. מאי למימרא מהו דתימא ליגזר משום חרדלית של גשמים. א"נ ליגזר ראשין אטו כיפין קמ"ל דלא גזרינין ופירש"י ז"ל חרדלית של גשמים ואין טובלין בו, כדתנן הניצוק והקטפרס אינו חיבור ולא הוי מקוה דארבעים סאה שהרי אין מ' סאה במקום אחד, ואע"פ שיש הרבה למטה ולמעלה הא קתני אינו חיבור ע"כ ואם איתא דהא דקטפרס אינו חיבור הוא רק גזירת חז"ל א"כ מאי ס"ד דליגזר משום חרדלית הלא הוא גופא גזירה הוא ואנן נגזור גזירה לגזירה אטו חרדלית וכדאמרי' הכי בכמה דוכתי בש"ס. אם כי להכ"מ בפי' מ"ה מה' מקואות ה' ח"י בשיטת הרמב"ם ז"ל דהא דאין מטבילין בכיפין הוא רק גזירת חז"ל אטו זוחלין דנוטפין יע"ש ובב"י ז"ל סי' ר"א. ומ"מ ס"ד דליגזר ראשין אטו כיפין כאשר מצינו כמה פעמים דחז"ל ראו לגזור גם גל"ג, הלא בתוס' כאן וברש"י ז"ל בחגיגה י"ט מבואר דאין מטבילין באויר מה"ת שלא אמרה תורה מקוה של אויר לטבילה כי אינו דמי למעיין ובור וכמש"כ בב"י ז"ל ולשיטת הב"ח גם הרמב"ם ז"ל תופס דפסול אויר דאורייתא כמו נוטפין דפסולין בזוחלין

דאורייתא ק"ו באוויר יע"ש בסי' ר"א ד"ה ומ"ש זרק כלים לאויר הגל וא"כ יגיד עליו ריעו כאשר הגזירה דראשון אטו כיפין לס"ד היא גזירה לדאורייתא כן הגזירה משום חרדלית הוא גזירה אטו דאורייתא משום דקטפרס מה"ת אינו חיבור למקוה.

וכן מדחזי' לתוס' היה גזירה שלא הקשו על פירש"י ז"ל אך דבחנם פי' כן דאפי' יש כמה סאין באותו מדרון אסור לטבול בו דמקוה אינו מטהר בזוחלין יע"ש ואם איתא דקטפרס אינו פסול אלא מדרבנן היו להם להקשות ביתר שאת ויתר עוז דאיך שביק רש"י ז"ל הגזירה אטו זוחלין דהיא גזירה אטו פסול מדאורייתא כי זוחלין פסולין מה"ת כברמ"א ז"ל שם סעי' ב' (יעיון חת"ס סימן רי"ב) יע"ש ובד"מ ובב"ח ונקיט פסולא דקטפרס שאינו רק גזירה אטו פסולא דרבנן, ומסגנון קושיתם שהקשו אך דבחנם פי' כן מוכח דס"ל לתוס' שגם אינו חיבור דקטפרס הוא מה"ת כפסולא דזוחלין ובחגיגה שם פירש"י ז"ל ד"ה חרדלית וז"ל פי' והטובל בה לא עלתה לו טבילה משום דמקום קטפרס הוא מקום זקוף יותר כו' ותנן הנו"ק אינו חיבור. ואף אם אינו קטפרס נמי אין טובלין בו לפי שאין מי גשמים מטהרין דרך זחילתן כו' הרי דבחדא מחתא מחתינהו, ולא עוד אלא שטעמא דקטפרס הקדים דחמירה ליה נקיט בראשונה כבסנהדרין מ"ט ע"ב אשר הוא כמבואר כפסולא דזוחלין שהוא מה"ת כן הנאמר בקטפרס שאינו חיבור היא מה"ת, ולענ"ד היא הוכחה ברורה מסוגיא ופירש"י ותוס' ז"ל.

ועוד בה שלישיה, אשר מבואר בתוס' חגיגה כ"א ע"ב ד"ה כעובי'. במש"כ שם, וז"ל. אך תימה להר"ר אלחנן דסברא הפוכה דגבי השקה חזי' דקטפרס אינו חיבור בהאי דניצוק וקטפרס. ולענין מקואות מהני כדאיתא לעיל גבי ג' גממיות דטובלין בתחתונה דהוי חיבור ואלו טופח ע"מ להטפיח מהני לענין השקה ולענין מקואות בעי' מים צפין על גביו. ותי' הר"י דטומאה וטהרה והשקה הלכתא גמירי לה ולא בסברא תליא מלתא עכ"ל. הרי מבואר יוצא מפי הר"י ראשון שבראשונים ז"ל מבעלי התוס' כי הדבור דנצוק וקטפרס דאינו חיבור, היא הלכה למשה מסיני. וא"כ פשיטא דלרובא ככולא ממפרשים ופוסקים דס"ל דהאי כללא דנצוק וקטפרס אינו חיבור גם לעירוב מקואות נאמר היא ג"כ הלכתא גמירי לה אשר דינו דין תורה.

ומה נעים בזה דיוק לשון התוספתא דמקואות פ"ג. שלש גממיות שבנחל העליונה והתחתונה של כ' סאה והאמצעית של מ' סאה וחרדלית של גשמים נכנסת לתוכן ויוצא מהן ר"י אומר ר"מ היו אומר מטבילין בעליונה ואני אומר בתחתונה. וחכ"א בין כך ובין כך (פי' בין שיוצא אמה של מים מזו לזו או לא יע"ש בביאור והגהות הגר"א ז"ל) אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ' סאה. אשר לכאורה הט מלות בין כך ובין כך

נראה כמיותר והיו די לאמור, וחכ"א אין מטבילין אלא באמצעית ככתוב בתוס' חגיגה שם ובגיטין ט"ז שקצרו בלשון התוספתא יע"ש ולהאמור י"ל דרמזו לנו בלשונם הזהב להשוותם וללמד לנו כמו שבאין יוצא אמה של מים או חרדלית של גשמים מזו לזו אז הלא פשיטא כי מה"ת הוא שאין טובלין בזו שאין בה אלא כ' סאה כן גם ביוצא חרדלית של גשמים אם כי מחברן כיון דהחיבור ע"י קטפרס (לפי' הריב"ש וכ"מ ז"ל) מדאורייתא אינו חיבור ומה"ת אין טובלין אלא באמצעית שיש בה מ' סאה אשר בין כך ובין כך בא לנו להורות דשווין המה בדינם ממש. והיא דיוק וביאור נכון בלשון חז"ל המזוקקים כאור שבעתיים.

ועם האמור הלא מתבאר כי דברי א' חיים נאמרו בפי הדברי חיים ז"ל בתשובותיו ח"א סי' מ"ג ובח"ב סי' פ"ח שכ' בפשיטות שהוא מה"ת בלא שום ראיה יע"ש ולענ"ד יש לזה ראיות ברורות כאשר הבאתי, ושלא כמש"כ בשו"ת רמ"ץ ז"ל להרב מסאמבור בסי' נ"ה אות ד' להוכיח משיטת ר"ת ז"ל לפירש"י ז"ל בגיטין שם דדווקא בשניהם חסרים אז קטפרס אינו מחברם משא"כ באחת שלימה, אשר זה טעמא בעי למה דמזה הוליד שאינו אלא מדרבנן והם אמרו להקל באחת שלימה יע"ש. ואין זה הוכחה כלל כי שערי הטעמים וסברות לא ננעלו בדרכים אחרים בסברת ר"ת ז"ל. ויעיון בתפארת ישראל בפ"ו דמקואות ה' ח' בבועז אות ט' דבשניהם חסרים צריכין צירוף משא"כ באחת שלימה דא"צ אך לחיבור, ובשו"ת שו"מ מהד"ג ח"ב סימן כ"ז ד"ה אמנם הסביר בדרך אחר יע"ש ואדרבה יותר קרוב להוכיח דגם ר"ת ז"ל יסבור כר"י ז"ל דהלכתא גמירי לה ולא בסברא תליא מלתא. וכך בא ההלכה דאך בשניהם חסרים אין קטפרס חיבור, משא"כ באחת שלימה. וכיון דלאו בסברא תליא מלתא אין מקום לשאול על מה זה. ואם כי לא אחשיב זאת לראי' אבל להוכיח להיפוך שאינו אלא מדרבנן בוודאי אינו וכן מש"כ הגאון מהרש"ק ז"ל בשיירי טהרה לה' מקואות ר"א סי' א'. וז"ל, ובצירוף דעת הטור דפ' כר"י דאמרי' גוד אחית וכ' הב"י דס"ל דבנדה לא החמירו טפי ממעלות דרבנן ומוכח דס"ל דמה"ת וודאי אמרינן גוד אחית וגוד אסיק ומה דס"ל לרבנן דלא כן היינו רק מדרבנן ובנדה הקילו ואוקמוהו אדאורייתא וא"כ גם לענין גוד אסיק י"ל כן עכ"ל יע"ש. מלבד מה שלא נאמרו אלו הדברים אך ליישב שיטת הטור דפ' כר"י, אשר אנן קיי"ל כחכמים כמבואר שם בב"י ז"ל ובש"ע שלא הובא כלל דעת הטור. אך גם בשיטת הטור העיד הב"ח שם כי ישוב זה גם בעיני הב"י ז"י לא נתקבל. ותי' בתי' אחר כתי' התי"ט בפ"ג דמקואות ה' ב' יע"ש ובט"ז ס"ק ע"ז וכ"כ הפ"י ז"ל בגיטין שם בחי' תוס' ד"ה הנצוק בד"ה והנלע"ד דגוד אסיק ואחית הלכתא גמירי להו היכי דשייכי יע"ש וכן לענין ניצוק

וקטפרס שאינו חיבור להסוברים הכי היא הלכתא גמירי לה וכדברי הר"י ז"ל (והא דיש פלוגתא בזה הלא גם בהלל"מ מצינו פעמים רבות דפליגי וכאשר האריך בזה הדבור החוות יאיר ז"ל בסימן קצ"ב יע"ש) סוף דבר כי לענ"ד מש"כ הם ראיות מכריחות להלכה ברורה כי לשיטת הסוברים שהם רובם ככולם דנו"ק אינו חיבור לעירוב מקואות היא מדאורייתא וכדעת הגאון דברי חיים ז"ל.

והנה הלא מבואר להמעיין בסוגיא דגיטין ט"ז בתוס' ד"ה והתנן הנצוק והקטפרס ובחגיגה י"ט בד"ה בתחתונה ושם כ"א בד"ה כעובי' השיטות בזה. כי לפירש"י ז"ל בגיטין ושיטת ר"ת ז"ל דווקא בשניהם חסרים לא מצטרפי ע"י קטפרס אבל באחת שלימה אמרי' גם גוד אסיק לר"מ. אולם לפירש"י ז"ל בע"ז ע"ב גם למקוה שלימה לא מתחבר ע"י קטפרס וכן הוא שיטת כמה ראשונים ז"ל יעיון חי' רשב"א ז"ל בגיטין שם. ועוד כ' ר"ת ז"ל כשהמים סופן לירד למטה אז גם ע"י קטפרס הוי חיבור לר' יהודה יע"ש ובר"ש ז"ל בפ"ח דטהרות ובמקואות פ"ג מ"ב ופ"ו מ"ח. ובתי"ט דמקואות פ"ג מ"ב ובחי' פ"י ז"ל בגיטין שם. אמנם כבר כ' רבינו הב"י ז"ל בסי' ר"א ד"ה כ' עוד שם המרדכי ראבי"ה הקשה כו' ומשמע התם דבין ר"מ ובין ר"י מודים דטובלים בתחתונה אבל בעליונה פליגו וטעמא משום דסוף המים לרדת עכ"ל ודבר זה כ' התוס' בפ"ב דגיטין בשם ר"ת ז"ל ומיהו אין זה עולה לפסק הלכה דהא חכמים פליגו אדר"מ ואדר"י. ואומרים דאין טובלין אלא באמצעית בלבד ומשמע וודאי ד"ה כחכמים וכ"פ הרמב"ם ז"ל עכ"ל יע"ש הרי מבואר דדברי ר"ת ז"ל בזה לא סלקי להלכה ועוד בזה שיטת הר"י ז"ל ופירושו דדינא דמשנתינו דנו"ק אינו חיבור לא נאמר לענין צירוף מקואות אך לענין השקת מים טמאים לטהרם. ולפ"ז לר"י ז"ל לכאורה במקוה גם נו"ק הוי חיבור אולם להמעיין היטב נראה דמאוד צדקו הדברים שכ' הד"ח שם בתשו' סי' פ"ח וז"ל, אך האמת יורה דרכו דהא הר"י ז"ל גופא ק' ליה איך יהיה מקוה קלה מהשקה לענין קטפרס, ולענין משקה טופח איפכא ותי' דהוא בדרך גזה"כ אך כ"ז הדוחק הוא לר"י דס"ל גבי מקוה גוא"ח צריך לדוחק הזה אבל לרבנן דקיי"ל כוותייהו נשאר הדבר ממילא דקטפרס אינו חיבור. וזה נראה ברור ושפיר כתב הריב"ש דלא מצא מי שיקל לומר במקוה נו"ק חיבור עכ"ל וכזה כ' גם השו"מ שם דלהלכה י"ל דגם ר"ת דל' משלמה לחסרה הוי חיבור ור"י מודים דנו"ק אינם חיבור כרבנן דתוספתא דר"מ ור"י. והתוס' לא כ' רק לר"י ור"מ יע"ש, וראה זה מצאתי אור חדש באור קדמון ראיה ברורה לאלו הדברים מרבינו הגדול האור זרוע ז"ל, בה' מקואות סי' של"ג דלאחר שהביא פי' ושיטת ר"י ז"ל לפרש משנתינו דטהרות לענין השקת מים טמאים ונראה שהסכים לפירושו ושיטתו בדבר

זה יע"ש כ' עוד שם וז"ל, ונצוק וקטפרס לענין עירוב מקואות לא ידענא מה אידון בה דתניא בפ' נסתרא שלש גממית שבנחל העליונה והתחתונה של עשרים סאה והאמצעית של ארבעים סאה חרדלית של גשמים נכנסת לתוכן ויוצאה מהן ר"י אומר מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר בתחתונה וחכ"א בין כך ובין כך אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ' סאה הרי ר"מ (לא אבין כלל הפ"י דר"מ הלא הוא אומר דמטבילין בעליונה וכש"כ בתחתונה כמבואר בחגיגה שם בפרש"י ותוס' ז"ל וצ"ע להבין דבריו הקדושים) וחכמים סברי דקטפרס לא הוה חיבור דהא אמרי אין מטבילין בתחתונה עכ"ל הרי לנו מבואר באור בהיר מהמליון שבראשונים כי גם אם מתנ"י יתפרש אך לענין השקה וכפי' הר"י ז"ל מ"מ מתוספתא אלו לומדין דקטפרס אינו חיבור לחכמים דקיי"ל כוותייהו וכמש"כ הדברי חיים ז"ל.

ודע ודכיון דרבינו האו"ז כ' בלשונו הקדוש על נו"ק דלא ידענא מאי אידון בה גם ברוב מים כשרים ומיעוט שאובין שאינו אלא מדרבנן גם לדידן (כבס"י ר"א סעי' ד') מכל זאת ע"י נו"ק יש להחמיר אם כי הוי ספיקא דרבנן לפמש"כ הש"ג ביבמות בפ' החולץ במרדכי ז"ל אות ד' דהיכא דמספקא לן דמאי אמור בה קמאי גם בדרבנן להחמיר יע"ש ובש"ך יו"ד סי' ק"ד סק"ד (ובתשו' הבאתי ראי' לזה מסוגיא דע"ז ס"ט ומפסק הרמב"ם ז"ל פט"ו מהמ"א ה' ל"ב דפסק ג"כ לשער בששים אם דס"ל דטכ"ע מדרבנן יע"ש) ובמ"י בקונ"ט הספיקות במחודשים אות ח' שכ' ודווקא ספיקא דפלוגתא אבל אי אסתפק לן מאי אמור בה קמאי או שהראשונים נסתפקו בדבר לא מקרי ספק כלל כו' כו' יע"ש ובסק"ח בשם הר"ש לוצאט ז"ל שאין כאן פלוגתא כלל, אולם בשם הכנה"ג דרבים פליגו על הש"ג יע"ש והוא האמת כי מר"ן אלפסי וכ"מ פ"ז מה' חו"מ ה' ח' דאיצטרכו לטעמים אחרים בהא דכל הד' כוסות צריכין היסבה מוכח דלא ס"ל כסברת הש"ג יע"ש וכן למש"כ המ"י ז"ל שם באות ט' וז"ל י"א דמטעם זה יש להחמיר בתיקו דאיסור דרבנן ויש חולקין כיון שאין שום חכם שיודע לפשוט התיקו עד שיבוא אליהו בב"א ע"כ מחומרת ושיטת הי"א נ' דס"ל דספק במה דאמור בה קמאי וספיקא דתיקו שווין המה וגם בספק תיקו אמרי' להחמיר גם בספיקא דרבנן אשר כן הוא באמת שיטת הרא"ם ויש מהגאו' ז"ל הובא בהג' מיי' פ"ב מה' חו"מ אות א' החולקי' על פסק הרמב"ם ז"ל שם בה' ט"ז דס"ל בכל בעיא דתיקו לקולא בדרבנן יע"ש ואם נימא דשווין המה א"כ לדידן דקיי"ל גם בספק תיקו בדרבנן לקולא וכמבואר בטוש"ע אורח חיים סי' תמ"ב ובב"י ז"ל בסי' תל"ז יע"ש א"כ גם בספק במאי דאמרי קמאי אזלי' לקולא בדרבנן כי מש"כ המ"י ז"ל בטעם היש חולקים להפריד בין הדבקים דספק דתיקו שאני יען דאין שום אדם שיודע לפשוט

עד שיבא אליהו בב"א, לא הבנתי בעניי כי האם מה דמספקא בש"ס ולא סלקא בתיקו יש יכולת ביד שום חכם לאחר חתימת התלמוד לפשוט ספיקא דגמ' לבד מה דאסיק בקושיא דכללא ביד הגאונים דכיון דלא אסיק בתיובתא לית לן בה וכמש"כ הרא"ש ז"ל בפ' תפלת השחר סי' ב' בשם ר"ה גאון ז"ל ומבואר בפוסקים ומפרשים בדוכתי טובי יעיון פלפלא חריפתא בפ' יש נוחלין סי' ט"ז אות ר', אבל מה דנחתם בתלמוד לספיקא הוא סתום וחתום לספק הלכה עד שיבא גואל דק בב"א ואת"ל דעדיפותא דתיקו הוא יען כי גם בזמן התלמוד מה דעלתה בתיקו לא היה בכח לפשוט ז"א כי מבואר בתוס' ע"ז ס"ח ע"א ד"ה תיקו ובתוס' ע"ז נ"ג ד"ה או דלמא דאם דעלתה להם בביהמ"ד בתיקו שוב פשטוה יע"ש וב"ד נ"ג ע"א ד"ה או דלמא וא"כ קודם חתימת התלמוד ולאחר חתימת התלמוד שווין המה וכיון דקיי"ל בספק תיקו לקולא בדרבנן נראה לכאורה כי גם בספק במה דאמור בה קמאי נמי דינא הכי וצ"ע בזה, אמנם היכי שהראשונים עצמן נסתפקו בדבר זה לא לספק יחשב אשר גם להחולקים בתיקו ובספק במאי דאמרי קמאי יודה לזה שגם בדרבנן הוא לחומרא כאשר נראה כמבואר מהמ"י ז"ל בכלל א' סק"ו והביא כמה ראיות לזה יע"ש, והוא אשר אמרתי יען שכ' רבינו האו"ז לא ידענא מאי אידון בה יש מקום להחמיר גם בדרבנן וכדאמרן.

והנה הלא נודע שיטת הגאונים ורש"י ז"ל לפסוק כר"ה בע"ז ע"ב דנו"ק חבור לענין יי"נ אך ר"ת וראשונים ז"ל האריכו להוכיח דנצוק אינו חיבור גם לקולא לענין יי"נ ובתוס' שם ד"ה אמר להו ר"ח כ' ועוד מביא ר"ת ראי' דנו"ק אינו חיבור מדפריך תלמודא בכל דוכתין ש"מ נצוק חבור משמע דק' לתלמודא לאסור בנצוק יע"ש הרי לשיטתו מסברא הוא דנצוק אינו חיבור (יעיון בר"ן ז"ל שם ומש"כ בשם הראב"ד ורמב"ן ז"ל ויש להעיר בזה למש"כ למעלה כי דברי ר"ת ז"ל לא נאמרו לחכמים דתוספתא וכמובן וצ"ע) ואנן קיי"ל הכי בטוש"ע יו"ד סי' קכ"ו להקל בהפ"מ דנצוק אינו חיבור. ואם איתא דדעת הטוש"ע לפסוק גבי מקוה דקטפרס הוי חיבור דבר גדול כזה להקל באיסור כרת הי' צריך לבוא בביאור ומדסתם הרי הוא כמבואר דס"ל דקטפרס אינו חיבור וכעדותו של רבינו הט"ז שם בסק"ג שכ' בפשיטות דקיי"ל (ושתיקת הנה"כ כהודאה דמיא) דקטפרס אינו חיבור וכמש"כ בד"ח על ה' מקואות ס"ק נ"ז בשם רוב אחרונים ז"ל, וילמוד סתום מהמבואר דאם לקולא פסקו הטוש"ע מעיקר הדין דנצוק אינו חיבור ק"ו לחומרא באיסור דאורייתא ואיסור כרת דאינו חיבור ונו"ק בדבור אחד נאמרו במשנה.

אך יסוד ושורש המצדדים להקל יש לו מקום בלשון הזהב של הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' מקואות ה' ח' שהעתיק דינא דחכמים מתוספתא הנ"ל בזה"ל. ג' גומות כו' אין זה

עירוב ואין מטבילין אלא באמצעית שאין המים דנזחרין מערבין אלא א"כ עמדו עכ"ל שם ובש"ע סעי' ס'. אשר פירשו דדווקא מטעם זה לא הוי חיבור אבל לולי זאת שהן זוחלין גם ע"י קטפרס הוי חיבור. אולם גם ע"ז שכל קולמסו הד"ח ז"ל באמרו שם בתש"ו סימן פ"ח וז"ל. והנה באמת לענ"ד גם הרמב"ם ז"ל כוונתו מקום קטפרס והוא שכ' עד שיעמדו הוא ע"ד שכ' בפיה"מ בפ"ח דטהרות מ"ח, וז"ל עריבה כו' וכוונת משקה עומד שתהיה הלחות שוקעת תחת הבצק ולא יהיה מדרון כו' עכ"ל אלמא דמה שהוא קטפרס קרוי זוחל ומה שהוא בשטח השוה קרוי עומד ולכך כאן במקואות כוונתו שאין המים מתערבין עד שיעמדו היינו שלא בקטפרס עכ"ל יע"ש ובפי' הגר"א ז"ל בטהרות שם על מלת עומד פי' שלא היו קטפרס יע"ש ובב"י ז"ל שם בד"ה כ' עוד בשם הריב"ש ז"ל שכתב וז"ל. וגם שעירוב מקואות צריך שהמים המערבים שני המקואות הם מערבים אותם בהשקט בעמדם במקומם הטבעי שזהו אשבורן לא בהיותן זוחלין שזה הנקרא קטפרס כו' יע"ש ובכ"מ שם מש"כ בשם הריב"ש ז"ל אשר כ"ז כפי' הד"ח. וכן בבאר הגולה שם בש"ע ציין וז"ל. לשון הרמב"ם ז"ל כו' וס"ל דלחכמים אין קטפרס לעולם חבור לערב המקואות כו' וכן הגר"א ז"ל בסעי' צ' בביאוריו ס"ק צ"א כ' וז"ל, ועוד ראיה מתוספתא כו' והטעם דאין הזוחלין מערבין כמ"ש הרמב"ם וכמ"ש בספ"ח דטהרות הקטפרס אינן חבור כו' דהן זוחלין וקטפרס כו' יע"ש הרי לנו שני מאורי הגולה באר הגולה והגר"א ז"ל ועוד מגדולי האחרונים ז"ל שפי' בדברי הרמב"ם וש"ע ז"ל הטעם יען שהוא קטפרס אשר זה נקרא זוחל ועד שיעמדו הכוונה שיהיו החיבור באשבורן וכדברי הקדמון הריב"ש ז"ל ולפ"ז האי פסקא דקטפרס אינו חיבור בא בביאור ברמב"ם וש"ע ז"ל.

וצומה הייתי בספר האשכול לרבינו הראב"ד ז"ל בה' מקואות סי' נ"ג וראיתי שמה בנחל אשכול בסק"ג שיצא להוכיח כי להרמב"ם ז"ל קטפרס הוי חיבור וז"ל. ונ' דלרמב"ם הוי קטפרס חיבור לענין צירוף מקואות דלא נשנה לדידיה אלא בטהרות לענין השקת מים טמאים כדעת ר"י. דהב"י כ' טעמיה דרמב"ם ז"ל דל"ב במקוה הווייתו ע"י טהרה ואינו פוסל דבר המק"ט משום דתנן נתן ידו או עלי ירקות בפרה פ"ו ולא במקואות ה"ה י"ל כיון דלא תנא ניצוק וק' א"ח במקואות ש"מ במקואות הוי חיבור. להכי מביא דין זה בהט"א ולא במקואות, וגם בפ"מ לטהרות פירשו דווקא לענין השקת מים טמאים עכ"ל מלבד מה דלדידן דקיי"ל דבעי' גם במקוה הווייתו ע"י טהרה כבש"ע סעיף מ"ח (יעיון מש"כ בזה בחי' זבחים כ"ה בספרי חידושי בן יאיר) אין מקום לעשות סניף לזה דלא נשנית במקואות. אך גם בשיטת הרמב"ם ז"ל אין מקום להוכחה זו כי החילוק מבואר דדינא דהוויה ע"י טהרה לא נשנית בפרה בסגנון לשון שיכלול גם למקואות לזאת שפיר

כתב הב"י בטעמו לשיטת הרמב"ם ז"ל משא"כ הכא בכללא דכייל לן בטהרות הנצוק והקטפרס אינן חבור לטומאה ולטהרה, אם דעיקר פירושו לענין השקת מים טמאים מ"מ גם מקוה נכלל בהאי כללא. ודברים האלו מפורשין יוצאין מפי גאון גדול הפ"י ז"ל בגיטין שם ט"ז בפיסקא דה' הנצוק וז"ל, ונ' שיצא לו כן מההאי מתני' גופא דקתני הנצוק והקטפרס אינן חבור והאשבורן חבור לטומאה ולטהרה ואף שבפי' המשניות פי' הרמב"ם ז"ל לענין השקה היינו משום דמתני' דטהרות איירי בהשקה אבל מ"מ פשיטא דלישנא משמע דכללא כייל דאין חיבור לטומאה ולטהרה בשום ענין אלא באשבורן זה הנ"ל ברור בכוונת הרמב"ם ז"ל עכ"ל יע"ש והביא הרמב"ם ז"ל דינא דמתניתן בהט"א כדרכו בקודש להביא כשנוי במשנתינו. ובפ"ח דמקואות הביא דינא דתוספתא אשר לפי' הריב"ש וגדולי האחרונים ז"ל איפסקא בזה דקטפרס אינו חיבור כנ"ל אשר נכלל בכללא דמשנתינו וכאמור.

ומה דכלל התנא דינא דנו"ק אינו חיבור לטומאה ולטהרה לענין הכשר משקים ולעירוב מקואות ביחד י"ל דקמ"ל בזה לפמש"כ התפא"י שם בבועז אות י"ג דכיון דלמשקים של קודש כמו נסוך לחג או מי חטאת לא נאמר בהם הלכתא דהשקה כמבואר בפסחים ל"ד ע"ב ודינא דהשקה לא נשנית אך למים של חולין אשר אין נ"מ בטומאתן רק למילי דרבנן יע"ש באריכות וידוע אם כי הר"ש ז"ל בפ"ו דמקואות מ' ח' כ' דהקילו בשאובה דרבנן כדאמר בפ' המוכר את הבית ושמא מטעם זה לא חיישי' בסילון אפילו יהיו קטפרס יע"ש ובב"י בשם הראב"ד ז"ל שם בסי' ר"א ד"ה ומ"ש טבלו בו שנים בסה"ד יע"ש ובתר"י ז"ל בברכות בפא"ד דהא דקיי"ל דנו"ק לא הוי חיבור היא רק לטבילת הגוף ולא לטבילת ידים כי לנט"י הוי חיבור יע"ש אשר זה נביעת המקור לישוב הפ"י ז"ל ועוד גדולי האחרונים בישוב סתירת המשניות שהקשה התי"ט בפ"ג דמקואות יען דבשאובה דרבנן (ולדידן לא נקרא שאובין דרבנן אך ביש רוב מים כשרים ומיעוט שאובין) הקילו אולם הרבה מהסוברין וגם התי"ט דלא ניחא ליה ישוב זה מכללם דלהאומרים נו"ק אינו חיבור למקוה גם לפסולא דרבנן נאמר והוא הנשמע מהיקש דמתני' כמו דלהשקה ל"מ קטפרס גם לדרבנן כן בעירוב מקואות גם ביש רוב מים כשרים שאינו אלא שאובה דרבנן מ"מ ל"מ קטפרס לחברם ולהסוברים דבשאובה דרבנן גם קטפרס חיבור י"ל עוד דלזאת אשמעוי' התנא בטהרות בכללא דגם למקואות נו"ק אינו חיבור שיהיה דבר הלמד מענינו שלא נאמר דדיקא לענין מקוה חסרה אשר בעי' התחברות תמידות להיות לאחדים שאם נפסק החיבור חוזר לפסולו אז קטפרס אינו חיבור משא"כ לענין שאובים שדי בהשקה כמי רגע (יעיון ש"ך יו"ד סי' ר"א ס"ק קי"ב ובחת"ס סי' רי"ב דלית מאן

דחש לדרי"ו ז"ל ובמש"כ בזה בספרי חב"י בחי' יבמות ס"ב) אז גם קטפרס חיבור אשר גם המהרש"ק ז"ל צדד בזאת הסברא. לזאת כללו התנא בדינא דהשקה ללמד בא כמי דבזריעת מים טמאים לטהרם אשר ג"כ בהתחברם כרגע יטהרו מ"מ ע"י קטפרס אין חיבורם חיבור כן כמקוה גם להכשיר שאיבים (יע"ש בד"ח אשר מה"ט דחה סברת השואל) דאוריי' קטפרס אינו חיבור וכדאמרן, והנה כ"ת סמך ראייתו על מתני' דמקואות פי"ו מ"ח והעתיק לי ראיית הגאון מהרש"ק ז"ל בסי' מ"א דאם אינם יוצאים לחוץ רק לתוכן מודה דאף קטפרס וזוחלין עושה עירוב אשר רב האי גאון סבא קדישא שכל בית ישראל נשען עליו כדאי לסמוך עליו בשעת הדחק עכת"ד. הלא ישים עיונו בשיורי טהרה שם סי' א' שהשיב המהרש"ק ז"ל בתשובת זאת השאלה ושם הביא ממתני' דפ"י דמקואות. ובראשית אעורר קצת בדבריו הנעימים שפלפל שם הגאון מהרש"ק ז"ל, בריש מש"כ שם וז"ל, בש"ס פ"ב דחגיגה י"ט בעי מיני' ר"י לר' יהודא מהו להטביל מחטין וצינוריות בראשו של א' מהם גוד אחית אית לי' לר"י גוד אסיק ל"ל אי דלמא גוד אסיק נמי אית לי' כו' עד אי תניא תניא. וק' לי מאי פריך הרי י"ל שאני ושאני דהתם ברגליו של ראשון נוגעת במים כיון דבעי' בצירופו למטה להשלים המ' סאה וגוד אחית אית ליה לר"י, ולכך אמרי' מגו דהוי של מעלה צירוף לשלמטה להשלים המ' סאה, הוי נמי של מטה צירוף לשלמעלה לטבול בו וכעין דאמרי' בפ"ק דסוכה מגו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לסוכה וכן להיפוך יעיש כו' אבל התם באמצעית יש בו מ' סאה א"כ א"צ לאיתו שלמעלה להצטרף למטה רק של מטה יצטרף למעלה בזה לא אמרינן גוד אסיק ועדיין הספק במקומו קיים יצ"ע כעת עכ"ל ולענ"ד י"ל דשאני גבי מגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה דאמרי' באותה שעה דהוי דופן לזה הוי דוכן גם לזה וכן בחולין ס"ט שהמחיצה יהיו עולה לזה ולזה בשעה אחת ולא סתרי אהדדי יע"ש בכה"ג מצינו לסברא דמגו בכמה דוכתי משא"כ הכא באותה שעה דאמרי' גוד אחית נחשב מה למעלה שהיא למטה וגוד אסיק אנו רואין מה שלמטה למעלה ודי בזה דאמרי' גם תרווייהו אבל להקשות עוד מכח מגו ולאמור אם דלא אמרי' גוד אסיק מכל זאת כאן כיון דאמרי' גוד אחית לאמור מכח מגו גם גוד אסיק כמו דאמרי' האי סברא דמגו בשאר דוכתי אין מקום להקשות כי אין הנושאין שווין וכמובן.

ומה שפלפל שם בד"ה והנה על. דברי הט"ז ובד"ה והנה עפ"י הנ"ל למה דאמרי' בכ"מ דהטפל נגרר אחר עיקר ולא העיקר אחר הטפל כבש"ע או"ח סי' צ"ה מחצר קטנה שנפרצה לגדולה ולזאת שאל דא"כ למה נאמר דהאמצעית אחית להתחתונה הרי האמצעית יש בה מ' סאה ותחתונה אין בה ולמה תהיה היא טפלה להתחתונה

ולא התחתונה להעליונה שהיא העיקרת יע"ש פלפולו הנעים בזה ראה זה ביאור חדש בביאור הגר"א ז"ל בתוספתא שם בפ"ג דמקואות. וז"ל היו ר"מ אומר מטבילין בעליינה פי' שהאמה מחברן לאיתו שיש בו ארבעים אף שזה המקוה היא למעלה אמרי' גוד אחית אבל בתחתונה אין טיבלין שאין המקוה העליונה מצטרף עם התחתונה להכשירה:

ואני אימר בתחתונה פי' אדרבה שהתחתונה מצטרפין דאמרי' גוד אסיק ולא בעליונה וחכ"א בין כך ובין כך כו' אין טובלין אלא באמצעית שיש בי מ' סאה אבל אין האמצעית מכשרה ע"י האמה לא את העליונה ולא את התחתונה דלא אמרי' לא גיד אחית כלומר לעליונה יצא גוד אסיק להתחתונה ואין מצטרפין אלא כששניהן שוין עכ"ל מבואר יוצא מפי' הגאון ז"ל לפרש ולאמור דבכ"מ רואין את החסרה הטפלה להשלים להשלמה העיקרית וכסברת הגאון מהרש"ק ז"ל ולפירושו העליונה. רואין לחבר עם האמצעית ע"י גיד אחית והתחתונה עם האמצעית ע"י גוד אסיק, אמנם פליאה גדולה היא ולא זכיתי להבין פי' הגאון ז"ל כי מלבר מה שהוא נגד פי' ר"ח ורש"י ותוס' ז"ל בחגיגה שם וכל המפרשים ופוסקים שפי' דבתחתונ' טובלין ע"י גוד אחית ובעליונה ע"י גוד אסיק וגם מבואר בכ"מ דמאן דאית לי' גוד אסיק כש"כ דאית ליה גיד אחית ולפירושו לר' יהודה טובלין בתחתונה דאית ליה גוד אסיק התחתונה לאמצעית השלמה, ולא בעליונה דלית ליה גיד אחית ומה יענה להסוגיא דחגיגה שם דבעי מיניה כי' לר' יהודא גוד אחית אית ליה גוד אסיק לית לי' או דילמא גוד אסיק נמי אית ליה, וגם כל הסוגיא שם איך יתפרש לפירושו שהוא להיפוך ואם אין כאן טעות הדפוס בביאור הגר"א ז"ל צע"ג ליישבן ובעניי לא אדע איך.

ומש"כ שם הגאון מהרש"ק ז"ל. וז"ל, ומה יומתק בזה דברי הראב"ד ז"ל בספר בעלי הנפש שהביא הב"י ז"ל בסי' ר"א ד"ה ומ"ש טבלו בו שנים כו' שהביא בשם ספר בעה"נ שכ' דבחגיגה מסקינן דפליגו במעלית דרבנן אבל בדאורייתא לד"ה טמא כו' והיא תמוה איך כ' דמסקינן בחגיגה כן הרי לל"ב קאמר להיפוך דפליגו בדאורייתא אכל במעלות דרבנן ד"ה טהור ואם משמע ליה לפסוק כל"ק ל"ש בזה לשין מסקינן גם כיון דלדאורייתא אין נפ"מ דבלא"ה, ה' כת"ק ואין נ"מ רק במעלות דרבנן וא"כ בדרבנן ה' כמיקל לא ראיתי מי שיתעורר בזה עכ"ל והאריך בישוב זה בפלפול חריף עד שסיים וזה נכון בכוונת הראב"ד ז"ל כי הוא חריף ועמוק מאוד בעזהש"י יע"ש וב"ה כי האיר את עיני לעמוד על כוונת דברי הראב"ד ז"ל בפשיטות לגירסת הגאון הר"ח ז"ל שגרס שם בסוגיא היפוך מגירסתינו, וז"ל, אמר רבה כו' אבל במעלות דרבנן כו' אף השני טהור א"ד אר"נ אמר רבה בר אבוה מחלוקת במעלות דרבנן ור"י מטהר השני אבל מטומאה לטהרה

ד"ה השני טמא. והיינו דר' פדת דאוקמה להא ברייתא כר"י עכ"ל ונראה ברור כי גם הראב"ד ז"ל גרס כגירסת הגאון הר"ח ז"ל וכיון דלישנא בתרא אמרי' דפליגו במעלות דרבנן שפיר כ' הראב"ד ז"ל בלישנא דמסקינן כי להמעיין בתוס' פ"ק דע"ז ז', ע"א ד"ה בשל תורה וברא"ש ז"ל בגיטין פ"ו סי' י"ב ובב"ק פ"א סי' ו' ובק"נ ופלפלא חריפתא, שם יראה כי לשיטת הרי"ף ועוד כמה ראשונים זיל פסקינן כלישנא בתרא יע"ש ובהגהות הריעב"ץ בכללי הש"ס במבוא התלמוד כ' פ"ז וכן היא דעת כמה פוסקים והכי מסתבר דבתרא הוי חזרה מקמא דביה סליק וחשיב כמסקנא ולזאת שפיר שייך לישנא דמסקינן שכ' הראב"ד ז"ל ובפרט הכא דר' פדת מסייע ללישנא בתרא דהוי כנתברר כחד מהני לישני דאזלי' בתרי' וכעין מש"כ התוס' בע"ז שם בשם ר"ש ז"ל ולזאת שפיר כ' הראב"ד ז"ל ומסקינן וזה לעע"ד אמת הברור בכוונת דברי הראב"ד ז"ל.

ועתה בס"ד נבוא לעמק יהושפט, הנה סברת השואל בשיירי טהרה שם דרצה לאמור דניצוק וקטפרס לא נקרא רק אם אין לו דפנות הסובבין אבל אם יש לו דפנות הסובבין לא נחשב לניצוק וקטפרס דחה הגאון מהרש"ק ז"ל בשתי ידים בראיות ברורות ומוכרחות עד שבא למסקנא לאמור ובע"כ דאין חילוק בין אם מסובב מד' רוחותיו או מב' רוחותיו יע"ש ובד"ח שם שכ' וז"ל, והנה לכאורה נראה דכשהוא בכלי מקרי קטפרס אך לפי הנראה מתוס' גיטין הנ"ל דמפרש ר"ת ז"ל גבי גישתא דמה שיורד בקילוח מקרי ניצוק ולכן מפרש שם במונח אבת גישתא יע"ש וא"כ לפ"ז מקוה זו דהוי שאובין דאורייתא לא מהני השקה פ"י ניצוק לכל הפוסקים עכ"ל הרי שהוסיף עוד לאמור דזה הוי ניצוק ויעיון בהגהות הגאון תפארת ישראל על משניות בע"ז ע"ב ע"א, אך אשר תמך יסודו המהרש"ק ז"ל הוא מש"כ שם, וז"ל מיהו מ"ש רו"מ בסוף דבריו דבאשבורן בוודאי הוי חיבור זה נראה נכון לענ"ד דבזה אמרי' גוד אסיק ג"כ פד שסיים והנה נחזור לדינא דנראה לי נכון כדעת רו"מ דהיכא דהמים עומדין באשבורן וודאי אמרי' גוד אסיק עכ"ל והן הן הדברים אשר גם בשו"ת שו"מ שם נאמרים דכל שהן שקטים ונחים אמרי' גוד אחית וגיד אסיק ומצטרפין יע"ש אמנם רוח אחרת בזה בדעת הגאון הד"ח ז"ל, באמרו שם וז"ל יעיין בב"י ז"ל ונראה דגם הוא כ' בשם הראשונים דמים ע"ג מים בדרך הנחתן לא מקרי קטפרס מה שגבוהים והחילוק מובן במוחש דמים הניתן על מים שבבור הרי נחו ואינם זוחלין ורק בטבעו הם נחים הרי נתחברו מים במים בשטח השוה אבל מים שנתחברו ע"י ניצוק ורק ע"י תחבולה ומכריח הוא עומד באוויר בסור המכריחו יפול למטה בוודאי לא הוי רק "כמו שפומד באוויר" עכ"ל ולדעתי העני' פשטות לשון המשנה שנאמר הניצוק והקטפרס או משקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה והאשבורן חיבור

לטומאה ולטהרה מורה כדברי חיים ז"ל דדווקא באשבורן ממש דלחים בטבעם הוי חיבור דאל"כ רבותא הוי קמ"ל דגם ניצוק וקטפרס כאשבורן שנחו ע"י הכרח ג"כ הוי חיבור לטומאה ולטהרה ולסברת הגאונים מהרש"ק ורי"ש ז"ל מוכרחין לפרש דבאופן כזה נקרא, אשבורן ונכלל באלו הדברים שנשנו והאשבורן חיבור שאין זה במשמעות הלשון ופי' הפשוט כמבואר כסברת הד"ח ז"ל.

והנה להמעיין בדברי המקילים נראה שכל חילם הוא רק על יסוד לשון הרמב"ם ז"ל שכ' שאין הנזחלים מערבים אא"כ עמדו אשר מזה הוציא גם הש"ך שם בס"ק קכ"ט דדוקא גשמים אבל מעיין מערב אף בזוחלין יע"ש ובדג"מ מש"כ על הש"ך סק"ס ובשו"ת חתם סופר סי' ר"ס שהחזיק בדברי הש"ך (ויעיון בתשו' מהרי"ט ז"ל ח"ב סימן י"ז ובפ"י הראב"ד ז"ל בפ"ה דעדיות מ"ב יע"ש) ויעיון במי השילוח בסי' א' ס"ק כ' שרצה לצדד מכח ס"ס והניח בצ"ע ומסיים ומי ירים ראש להקל נגד הב"י וד"מ וכי משום שאנו מדמין נעשה מעשה יע"ש ובדברי חיים ז"ל בה' מקואות באות נ"ז שהביא בשם הנטע שעשועים דבמעיין שמטהר בזוחלין הוי נו"ק חיבור והוא ז"ל האריך לחלוק עליו עד שמסיק בזה"ל משמע בהדיא דאפילו במעיין לא מהני קטפרס יע"ש ובמקום שבעלי תשובה גאוני עולם עומדים. לא נתן לאפרוח שלא נתפתחו עיניו בש"ס ופוסקים כמוני להכריע, אמנם לתשובת שאלת כ"ת אני אומר כיון שאותו גאון אשר מלבד גדולתו בכל חדרי התורה בחיבורו שעשה על ה' מקואות במקצוע הזאת ירד לעומקה ולרחבה ממקור מקומו טהור בביאור הלכה ברורה הד"ח ז"ל בא למסקנא להורות על מקוה כזאת. וז"ל סוף דבר מקוה זו פסולה מה"ת לענ"ד יאמר מי שיאמר לא שמיע לי דבר זה דהחילוק כו' הוא נגד דברי הר"ת וריש ורא"ש ור"י ז"ל וגם ר"ת בתוס' גיטין ט"ז דמכשיר בנופל למטה הוא רק לר' יהודה ולא להנכה כו' ולכן אין בידינו לעשות מקוה נגד דבריהם ז"ל בפלפולא דילן ולכן מקוה זו פסולה ורק אם יהי' עכ"פ שאוכה שהמשיכוה כולה דהא כשר מה"ת כמעט לכ"ע אז כשרה עכ"ל וגם הגאון מהרש"ק ז"ל אם כי מה שרחק הדיח בזרוע קרב הוא בפלפולו מכל זאת את ואהב בסופה להלכה למעשה לא סמך גם הוא רק ע"י המשכה עג"ק כולה שיש בזה צירוף שיטת רי"ף ורש"י ורמב"ם ורשב"א ז"ל ועוד דהכשירו בשאובין ע"י המשכה עג"ק גם כולו. ואם כי בפלפולו היקל יותר מהר"ח למעשה אשר הד"ח הכשיר רק ע"י שאובה שהמשיכוה כולה הוסיף האי סבא קדישא לאמור, והנה עוד נראה לצרף היתר בזה לעשות המשכה זו שלא עד גדולים רק ע"י קטנים פחות מבן יג"ש דקיי"ל דאם לא נעשה בכוונה אפי' כולה בהמשכה כשר וקיי"ל דקטן אין לו מחשבה רק מעשה יש לו יע"ש שסיים והנה צרפנו כל היתרים

יחד כדי למטיין שיבא מכשורא. ויהי רעווא שלא **יצא מת"י דבר שאינו מתוקן** עכ"ל לזאת אם כי דעת הגאון רי"ש ז"ל שם בשו"מ נראה דעתו להקל גם בלא המשכה חלילה לעשות מעשה שלא כהני סבי קדישי הד"ח ומהרש"ק ז"ל, וכן בנחל אשכול שם לאחר כל הצדדים שהאריך להקל לא מלאו לבו לעשות מעשה רק ע"י המשכה כאשר סיים וז"ל א"כ בנד"ד שהמים באו בהמשכה אל המקוה וכבר הוכחנו לעיל אפי' לראב"ד כולו שאוב בהמשכה אינו פסול אלא מדרבנן כו' ונחליט שהמים הללו שאובין הם מדרבנן מ"מ נכשרו לכ"ע ע"י חכור בחוזק הקלוח מן הבאר למים שבמקוה ויטהרו התחתונים את העליונים ע"י ניצוק וקטפרס עכ"ל יע"ש.

ופוק חזי דברי רבינו החתם סופר בסי' ר"י שם שסיים וז"ל וחלילה לעשות מעשה בספק איסור כרת אם לא יתוקן אליבא דכל הפירושים דהיינו שיהיו סופו לירד ולנוח בגומא תחתונה ולא יזחל לחוץ ושיהיה בדרבנן דווקא. ובכולו שאב דבכמה פוסקים הוא דאורייתא (והכי קיי"ל) חלילה לעשות מעשה להקל לסמוך, אהנך פוסקים דס"ל דרבנן ולגבב קולות כי מאן ספין ומאן חשוב להגיס לבו בהוראה עכ"ל ואם אותו גאון ז"ל אומר כן אנן יתמי דיתמי מה נענה אבתרי' ואך כשלש אלה הד"ח ומהרש"ק ונח"א ז"ל יעשה ושלא להתיר לעשות מקוה ע"י חיבור מקטפרס וכציור הנ"ל רק ע"י המשכה גם כולה עג"ק מטעמים הנאמרים.

הלא מצוה דרבים אחז"ל כי שאני יעיו ברכות מ"ז ובתוס' שבת די ופסחים ס"ח וגיטין מיא יע"ש ובמג"א ז"ל סי' שיו ס"ק כ"ט. וגם נודע סברת הראשונים ז"ל דבמקום. שעשו חז"ל חקנה חששו גם למיעוטא יען שהוא לעולם וגם באיסור כרת מצינו כמה פעמים לחז"ל שעשו הרחקה ביותר יעיון יבמות פ"ב קי"ט ובפירש"י ז"ל שם ובהג"ה מל"מ פ"א מהי יו"ט יע"ש ובמש"כ בזה בספרי בחי' שבת מיד. ועתה במקוה דאית בי' טבילת נדה דאורייתא ואיסור כרת, ולעולם, ולרבים, האם יעלה על הדעת לעשות מקוה אשר לדעת הגאון הד"ח ז"ל פסולה (יעיון ר"ש ז"ל פ"ב דמקואות מ' ג' דחזקת העושה מקואות עושהו בכשרות) מדאורייתא וגם הגאונים מהרש"ק ז"ל ונח"א ז"ל פסקו כן להלכה למעשה בדבר חמור כזה חלילה לצדד להקל רק במה שהורו הם להתיר ע"י המשכה עג"ק וכנ"ל. וגם לעשות ע"י המשכה עג"ק ולהוסיף עוד לעשות כעצת המהרש"ק ז"ל מכל זאת אין דעת חכמים נוחה מזה כי החכם עיניו בראשו אשר אך בראשיתו יעשה כהלכה, אמנם בהמשך הזמן בכל עת שיהיו מוכרח לנקות' ולמלאותה האם יעשו בכל עת כן? ואם כי בריב"ש ז"ל בסי' קכ"ה הובא בב"י ז"ל בד"ה כ' הריב"ש טוב להמשיך המים כו' כ' שאין לנו לגזור מעצמינו יותר ממה שגזרו חכמים ואפילו כשאינם בני תורה לפי שהכשר

המקוה לא לכל מסור כ"א לזריזים וחכמים. הלא בזמנם נאמרו דברים האלו אבל אנן בימים האלו... צריכין ליתן לב ולעשות באופן שלא יבוא תקלה בהמשך הזמן. וגם על החיבור בציור מקוה כזאת שהוא כעין עצמים בבטן המלאה להשגיח שלא יסתם. למי נמסר ההשגח' לבלנים? (יעיון חתם סופר סי' ר"ו) בדברים העומדים ברומו של עולם היהדות ועיקרי הדת.

וקורא אני ע"ז מש"כ הבית יוסף ז"ל בסי' תר"צ לענין קריאת המגלה בלע"ז שהביא תשובת הר"ן לריב"ש ז"ל. וז"ל רואה אני דבריך טובים ונכונים שאפילו בעסקי העולם. כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול ואפילו באפשר רחוק עאכ"ו שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצות שהם כבשונו של עולם ואיך נניח הדרך אשר דרכן בה רבותינו הקדושים ונכניס עצמינו במקום צר ובמשעול הכרמים עכ"ל. כן אני אומר בתשובת זאת השאלה גם אם היו המים שבצנור המחברם נחים, אשר זה יסוד ההיתר של הגאון ר"ש (וכן מה שרצה לצדד המהרש"ק ז"ל בפלפולו כנ"ל) ז"ל דכל שהן שקטים ונחים אמרי' גוד אחית וגוד אסיק ומצטרפין (וצריכין להבין באיזהו אופן דברו אשר המים שבצנור למטה ושיהיו המים נח מוכרח להיות אך על ידי תחבולה) מכל זאת איך יעלה על הדעת לסמוך באיסור דאורייתא וכרת על דיעה יחידאה רי"ש ז"ל במקום אשר חביריו הגאונים הד"ח ומהרש"ק ועוד מגדולי האחרונים ז"ל רבי עליו לחלוק כזה דכיון שנתחברו ע"י ניצוק ורק ע"י תחבולה ומכריח הוא עומד באוויר ובסור המכריחו יפול למטה בוודאי לא הוי רק כעומד באוויר ואינו חיבור והמקוה פסולה מה"ת וכנ"ל, בפרט על ציור המקוה שאנו דנין עליה אשר המים מכל שטת מקוה העליונה בגובה 15 סענטי מעטיר שוטפין ועוברין בתוך הצנור בערך חצי מיניט לפול כולם למטה בתוך המעיין ואינם שקטים ונחים כרגע פשיטא דגם לדעת הגאון מהרי"ש ז"ל המקוה הזאת פסולה כאשר קיי"ל דנצוק וקטפרס אינו חבור גם למקואות ומן התורה אין חיבורן חיבור כאשר נתבאר לעיל בס"ד.

ונראה עוד ברור בסברא דגם לר' יהודא דס"ל גוד אסיק וגוד אחית הוא רק בעת החיבור אבל שיועיל זה החיבור גם לאחר שנפסק לאמור דנשאר בהכשרו זה לא מצינו הלא נודע דעת הי"מ שבריי"ו ז"ל שנסתפקו גם ע"י הכשר כשפ"ה דאם נסתם הנקב שיהיה חוזר לפסולו כבתחלה והש"ך חשש להחמיר לכתחלה, ואם דלא קיי"ל הכי אבל זה כלל גדול דאפושי פלוגתא לא מפשינין וכיון דלחכמים גוד אחית וגוד אסיק לא אמרי' גם בשעת החיבור למה נאמר דלר' יהודא גם לאחר שנפסק החיבור ישאר בהכשירו בוודאי מסתבר לאמור דבזה גם ר' יהודא מודה וא"כ בנידון דידן דהחיבור ע"י ניצוק הוא רק

רגעים אחדים ועל אתר נפסק בכה"ג לכ"ע קטפרס וניצוק אינו חיבור גם לר"י וזה אך לרווחא דמלתא כי אנן הלא קיי"ל כחכמים וכנ"ל

ואל תטע לאמור כיון דבהמשכ' עג"ק התירו הד"ח והמהרש"ק ז"ל (והטעם שכתבתי דמ"מ אין דעת חכמים נוחה מזה דהאם בכל עת יעשו כן ל"ש בכגון דא שנעשה באופן אשר המים לא יבואו להמקוה אך ע"י השוקת, וגם אין חשש לסתימת הצנור יען כי הבחינה נראית מנפילת המים של 15 ס"מ שהוא למעלה מהצנור להמעיין דאם לא יפלו המים אז נדע כי נסתם הצנור, הלא יש לדון ולאמר דהם לא התירו רק היכא דהמים שבצנור המחברם נח אשר המהרש"ק ז"ל צדד לאמור דבכה"ג יצא מכלל קטפרס אך למעשה לא סמך ע"ז רק להתיר בהמשכה עג"ק ועוד בצירוף סניפים משא"כ בזאת המקוה אשר המים שבצנור המחברם שוטף והולך במרוצה אשר גם כרגע לא נח ולכ"ע לא הוי חיבור כדינא דנו"ק דאינו חבור גם ע"י המשכה עג"ק נראה דאין להתיר) וכאן הלא יבואו המים בהמשכה ע"י השוקת להמקוה ואם כי בעי' המשכה על גבי קרקע הלא מבואר מרמ"א ז"ל סי' ר"א סעי' מ"ו וי"א דאין המשכה מועלת אלא דוקא עג"ק הראוי לבלוע בה אבל אם המשיך ע"ג רצפת אבנים שאין ראוי לבלוע בה וכש"כ על גבי דף או כלי אע"פ שאינו פוסל לא מהני וטוב להחמיר לכתחלה הרי דחשש להחמיר בזה רק לכתחלה ז"א כי כבר ביאר בארוכה רבינו החתם סופר ז"ל בסי' רי"ז ד"ה הנה כמרדכי דהדבר מובן דשאובין הפסולין מה"ת לא יתבטלו מהיות שאובין אלא ע"י קרקע שראוי לבלוע אך ברוב כשרים שמן התורה השאובים בטלים ברוב ומדרבנן בעי המשכה סגי ברצפה או צינור ולזאת אנן הא לא נהיגין לסמוך אמקוה כולו שאוב ע"י המשכה ואך ע"י המשכה גרבייה ולזאת לא הביא זאת הדיעה הב"י ז"ל בש"ע אם כי רבים וגדולים המה הרא"ם ור"א מוורדין ורוקח ועוד מקמאי ז"ל וגם רמ"א ז"ל לא חשש אלא חומרא בעלמא לכתחלה אבל היכא דהמקוה כולה שאובה שהיא פסולה מה"ת אז לכ"ע בעי' דווקא ע"ג קרקע הראוי לבלוע והוא לעכובא גם בדיעבד לפסול את המקוה אשר ההמשכה הוי ע"י דף וכדומה יע"ש שהוכיח זאת מסידור לשון המרדכי ז"ל והם דברים כנים וברורים כמבואר להמעיין וא"כ המקוה שאנו דנין עליה הלא היא פסולה מה"ת כי היא כולה שאובה אם שנמשך הקאנאלא זארע ולא אוכל לדון בזה בבירור אם המה מי הקאנאלאזארע במקומם דינם כשאובין גמורים מה"ת יען שלא עמדתי עדיין על הבירור לידע את כל אופן עשייתם והוגד לי כי בשו"ת בית יצחק ז"ל דבר בזה ואינו תחי' לראות מה שכתב והחליט בזה, אמנם בנידון דידן אשר המקור ממי הקאנאלאזארע רחוק לערך מאה קילימעטיר ויש כמה בתי אוצרות מים בהדרך ממקום נביעתם עד עיר

פאדילוי אשר מבתי האוצרות מתחלקים גם למקומות אחרים וכברור כי כמה פעמים נפסקים המים ממקום נביעתם מסבות שונות וזחילת המים בא להמקוה אך מבתי האוצרות אשר הם שאובים גמורים מה"ת וא"כ לא יתבטלו מלהיות שאובין אלא על ידי קרקע שראוי לבלוע, אבל ע"י השוקת ובגובה פשיטה שאין המשכה כזאת מוציאו מידי שאובין דאורייתא ואין כאן המשכה עג"ק, לזאת מקוה הזאת פסולה מה"ת כי החבור ע"י הצנור אינו חבור כלל עפ"י התורה מכל הטעמים כנים וברורים שנתבארו בס"ד.

זאת תורת העולה להלכה, כי מקוה הזאת היא פסולה מן התורה ואך לעשות המקוה על המעיין באופן שיהיו המים נחים ע"ג מים ממש כאשר אמרתי וציירתי לכם בעת הייתי שמה שהוא דרך הטוב והישר ובטוח מכל מכשול והוא באפשרות, ועל השאלה דבכסף מנלן הלא אך יחיד ועני אני נאמר כלומר כי ביחיד יציור עני אבל צבור גמורי דלא מיעני. ואם לפרקים אשר יחסר מזג המעיין הלא יש לכם מקואות הישנות שהם כשרים בלא שום פקפוק אשר יטהרו שני המקואות זמ"ז בחבורם ע"י הנקב כשיעור התורה שיש ביניהם וכהוראת ועדותו של הגאון החתם סופר ז"ל בסימן רי"ב. ואך שיהיה תחת השגחה כי בכל עת אשר הבלן ישאב מהמקוה ולמלאותה בחמין שילך אחד לראות בהסרת הברזא מן נקב המחברם שיהיו בחבור של טהרה אשר גם לאחר שיסתם ג"כ היא בכשרותה וטהרתה כי לית הלכתא בזה כרי"ו ז"ל והוא אשר השוה התנא האלקי ר' עקיבא בשלהי יומא טהרת ישראל ביוה"כ שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו. לטהרת מקוה שנאמר מקוה ישראל וגו' לרמז לנו דברי הט"ז בריש סימן תקפ"א במעלת יוה"כ שאינו בכלל העברה אך במחילה גמורה דגם אם יחטא חלילה, אח"כ מכל זאת הראשונים אינם נחשבים וזה מפורש בפסוק כי ביום הזה יכפר וגו' לפני ה' תטהרו הורה בזה מעלת יוה"כ טפי מכפרות הראשונות דלא היו רק בדרך העברה ותלי' משא"כ ביום הזה לפני ה' תטהרו לגמרי מהראשונות, אשר יש בזה צד השתוות למקוה שגם לאחר הסתימה מכל זאת כיון שנטהרה ע"י החיבור בהשקה עומדת בטהרתה, ויצאו דברינו בטהרה והנלע"ד להלכה למעשה בס"ד כתבתי: חיים מרדכי

סימן יז

להרב הגאון הגדול המפורסים בכל העולם לאחד המיוחד שבגאונים כו' כו' כש"ת מו"ה מאיר אריק שליט"א אבד"ק טארנא.

הנה זיו תשובתו היקרה מול פני האירה אשר בהשקפה כללות ממנה אור המאיר כחמה ברה, היא דיש לדון בזה מכח ס"ס שמא כר"י ז"ל דלענין מקוה קטפרס חיבור,

ושמא המשכה מהני גם על גבי אבנים. אם דדברי הח"ס ברור מללו דדעת כמה גדולי הפוסקים דבעי' קרקע הראוי לבלוע. והרמ"א ז"ל שהיקל בדעבד הוא רק לענין ג"ל שאובין ולא לענין דאורייתא הלא מתוס' ב"ב ס"ו ד"ה מכלל כ' דאע"ג דשאובה דאורייתא מ"מ בהומשכה טהורה ומש"ה משקה בי מטבחייא בקרקע טהורין דנמשכו על הרצפה יעו"ש וכ"כ הר"ש פ"ב דמקואות ורצפה שבעזרה אבני שיש ואינו קרקע ואפ"ה מהני לענין דאורייתא ולפי"ז יש לכאורה לדון מכח האי ס"ס או לאמור ס' שמא כולה שאובה כשרה מה"ת ושמא כהפוסקים דהמשכה מהני גם ע"ג אבנים בתור ס"ס בדאורייתא וס"א בדרבנן. אך דמעולם לא שמענו להכשיר מקוה ע"י ס"ס יען שהוא ס"ס במקום חזקת איסור וכ"כ בתשו' ב"ש בכמה תשובות (ב"ש חיו"ד אינו תח"י) עכת"ד דמר כהד"ג. ולדבריו אין כאן אך פסולא דרבנן כי מה"ת ס"ס דעוד עדיף מרובא הלא רובא וחזקה רובא עדיף. ועוד יש מקום להעיר דהלא בספיקא דפלוגתא מהני גם בחזקה כי בשביל חזקה לא ישתנה הדין אשר הדברים עתיקין וגם אני בעניי בספרי ובחידושיי הרבה הארכתי בזה אמנם האמת הוא לענ"ד כי אין כאן צידוד מס"ס כלל. מלבד מה אשר כהד"ג הראה פנים מאירות דאין לדון כאן ולהכשיר מכח ס"ס. אם דמש"כ כת"ה בזה"ל אף שדעתי ר"י בתוס' גיטין ט"ז דהא דקטפרס אינו חיבור דווקא לענין השקת מים טמאין מיירי ולא לענין מקוה יעו"ש היינו לענין מקוה חסר להכשירה אבל במקוה שאוב הרי כל ההכשר מדין השקת מים טמאים כמש"כ הרא"ש בתשו' וכיון דבהשקה אין ק' חיבור ה"ה במקוה לענין שאובין שהושקה כו' והא דכ' תוס' בשם ר"י דלא לענין חיבור מקואות מיירי היינו לענין צירוף ב' מקואות חסרים או חסר לשלם ובזה דחה דברי הנח"א עכ"ל הזך. לענ"ד לא כן הוא כי מפי' הרא"ש ז"ל בעצמו בפ"ו דמקואות מ"ז עירוב מקואות כו' שפי' עירוב מקואות שאוב בצד מקוה כשר או חסר בצד שלם או שניהם חסרים דבחדא מחתא מחתינהו הלשון מורה דממקום אחד יצאו מדרשתם ז"ל בת"כ שמיני מנין אם טמא יטהרנו ת"ל מקוה ומעיין יהיה טהור כו' אשר מזה נלמד הטהרה ע"י חבור והשקה למקוה שאובה או חסרה גם שניהם וכמבואר מכמה דוכתי, וקוטב דברי הרא"ש ז"ל בתשו' כלל ל"א סעיף ב' סובב והולך אך להוכיח דכיון דנתחברה פעם א' הוכשר גם אם נפסק אח"כ כדקיי"ל דלא כי"מ שברי"ו ז"ל פרט זה נלמד מטהרת מים טמאים שהשיקן למקוה. ואדרבה הגאון מהרש"ק והשואל בד"ח ז"ל שם כ' לצדד דדוקא במקוה חסרה אשר בעי' להתחברות תמידיות להיות לאחדים אז קטפרס אינו חיבור משא"כ לענין שאובים שדי בהשקה כמו רגע, אשר הוא היפוך סברת כהד"ג. והוכחת הנח"א הלא דחיתי בתשובתי בד"א בתשובה מספקת, אמנם דבריו המאירים הם קילורין

לעינים לאמור כיון דלאחר שנפסק החיבור דנשאר בהכשרו מתבאר מתשו' הרא"ש ז"ל דנלמד מהשקת מים טמאים דיו לבוא כו' כמו התם ק' אינו חיבור ה"ה במקוה שהושקה לענין שאובין גם לר"י ז"ל וגם אני כוונתי בזה לדעתו הגדולה לאמור דגם לר' יהודא לזה לא אמרי' גוד אסיק וכמבואר בתשובתי לעיל אמנם דברי מר שכ' וגם לענין זה דעת רוב הפוסקים דבכ"ע קטפרס אינו חיבור זה אמת ויציב. וכאשר ביארתי באריכות קצת כי דברי הר"י ז"ל יחידאה הוא נגד כל הפוסקים ומפרשים, וגם בשיטת הר"י ז"ל האמת הברור כדברי הד"ח בסימן פ"ח שהבאתי דגם הר"י ז"ל לא כ' זה אך לר"י דס"ל גבי מקוה גוא"ח אבל לרבנן דתוספתא דקיי"ל כוותייהו נשאר הדבר ממילא דק' אינו חיבור והוא שכ' הריב"ש ז"ל דלא מצא מי שיקל לאמור במקוה דנו"ק חיבור, וכ"כ השו"מ במהד"ג ח"ב סי' כ"ז דגם לר"ת דכ' משלמה לחסרה הוי חיבור ור"י מודים דנו"ק אינו חיבור כרבנן דתוספתא והתוס' לא כ' רק לר"י ור"מ ואני הראיתי כי כן מבואר באו"ז בסימן של"ג דאם דמפרש מתני' כפי' הר"י ז"ל לענין השקה מ"מ מתוספתא אנו לומדין דקטפרס אינו חיבור לחכמים דקיי"ל כוותייהו וכמבואר בתשובתי. האמת הברור כי גם ר"י ז"ל יודה להלכה דק' אינו חיבור. יהי' איך שיהי' לכלל הידוע דקיי"ל דבע"י ס"ס השקולין פשיטא ופשיטא דאין כאן שום צידוד לעשות ס' שמא ק' חיבור כי רובא ככולם הכריעו דק' אינו חיבור ולא נחשב לספק כלל וכמש"כ גם כהד"ג.

האי ספיקא דשמא המשכה מהני גם ע"ג

אבנים הלא גם כת"ה כ' דדברי החת"ס ברור מללו. ודיעה. הישרה מכרעת מאוד לסברתו דשאובין הפסולין מה"ת לא יתבטלו מהיות שאובין אלא ע"י קרקע שראוי לבלוע והמקילים הקילו רק ברבייה והמשכה דאין כאן אך שאובין דרבנן. ואני מוסיף עוד על דברי החת"ס כי המכשירים בהמשכה ע"י צנור הלא המה השאלתות והרמב"ם וכמבואר בב"י ז"ל אזדו לטעמייהו דשיטת הגאונים (אשר מסתמא גם רב אחאי גאון ז"ל בעל השאלתות מכללם) והרמב"ם ז"ל הוא דשאובה כולה גם כן מדרבנן ולזאת בש"ע סעיף נ"ג דהכריע כשיטתם וכמש"כ בש"ך ס"ק י"ז לזאת גם בהמשכה פ' המחבר כוותם בסעי' מ"ד כי שאובה כולה מדרבנן, וגם איכא רביי' והמשכה דהוי תרי דרבנן. והרמ"א ז"ל לשיטתו בסעיף ג' דשאובה גם רובה היא מה"ת לזאת החמיר דבעי' דווקא ע"ג קרקע הראוי לבלוע. אך יען דהוא ברביי' והמשכה שאינו אלא מדרבנן החמיר אך לכתחלה. וגם בזה מלשון הב"ח שם שכ' וז"ל. ונראה עוד כו' דלא נהגינן הכי ע"כ נראה דעתו לפסול גם בדעבד וכנראה דלזה כוון הש"ך בסקצ"ז במש"כ ואנן לא נהגינן הכי אלא בעי' המשכה עג"ק שראוי לבלוע כדלקמן סעיף מ"ו וכ"כ הב"ח דלכאורה מאי הוסיף

בזה הלא מבואר הוא ברמ"א ז"ל אלא כוון לאמור דאנן בעי' המשכה עג"ק הראוי לבלוע גם בדעבד והוא שסיים וכ"כ הב"ח אשר בלשונו כמבואר דהכי נקטי' גם בדעבד. וכ"נ מריהטת לשון הש"ך בס"ק י"ז שכ' והרב כו' והלכך הכא בגג פוסלת המשכה כו' אשר לשון הב"ח והש"ך מורה גם ברבייה והמשכה שאינו אלא מדרבנן לפסול גם בדעבד ובזה החמיר הרמ"א זיל אך לכתחלה אבל בכולה שאובה ולהסובר שהיא פסולה מה"ת לא מצינו בפירוש שיכשיר בהמשכה ע"ג רצפת אבנים אך ממה שהראה כת"ה מדברי הר"מ מפונטוזיא ז"ל בתוס' ב"ב ס"ו וגם במי השילוח במקור נפתח סימן ד' הרגיש בזה (וכ' להוכיח מכאן דהמשכה עג"ק הראוי לבלוע בעי' רק מדרבנן יע"ש אמנם מלשון המרדכי בשם הרא"ם ז"ל והפוסקים מבואר דהוא מהללמ"מ) אשר גם לזה יש מקום לדחוק ולאמור דהלא גם בהמשכה עג"ק אם כי הרא"ם ז"ל הסביר הדבר דאז נתבטלו אגב קרקע וכשיזחלו לגומא נעשית כאלו בא מתמצית הקרקע כי נתבטל מהם שם שאובים אבל המשיכום ע"ג רצפת אבנים (או נסרים שאינו ראוי לבלוע) לא נתבטל שם שאובים מינייהו שהרי אינם יכולים לדונם כאלו באו מתמצית הקרקע שהרי אינם יכולים לבלוע מהתמצית מכל זאת מצד הסברא במים שאובים גם ע"ג קרקע מ"מ ידעי' בבירור דהן הן המים שאובים שבאו להגומא ולא מתמצית הקרקע ועכצ"ל, כמש"כ הר"י ז"ל בחגיגה כ"א דטומאה וטהרה והשקה הלכתא גמירי לה ולא בסברא תליא מלתא וכך בא הלכה דהתבטלות השאובין אך עג"ק הראוי לבלוע וא"כ י"ל דרצפת עזרה שאני כיון דאמרי' ביומא כ"א וזבחים צ"ו דשברי כלי חרס וכן מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה נבלעין במקומן אם שהיה בדרך נס, ולבלוע גם דברים גושים ולא מצינו שיפליט. מכל זאת נוכל לקרוא רצפת עזרה כקרקע הראוי לבלוע גם לענין המשכה וכעין דאמרי' בחגיגה כ"ג שאני שלחן דרחמנא קרי' עץ ומזבח הנחשת נחשב כקרקע יען שהכתוב קראו מזבח אדמה ומסלקין ממנו הציפי כאלו אינו כך הכא ברצפת עזרה נסלק את רצפת אבנים יען שבולע גם ע"י האבנים וכקרקע הראוי לבלוע יחשב לזה. אשר נאמר כי גם ר' משה מפונטוזיא ז"ל יודה דבשאובה דאורייתא בעי' דווקא עג"ק הראוי לבלוע ידעתי גם ידעתי דשינויא דחיקא הוא. אולם חזי לאיצטרופי למה דבתוס' שם בשם הרשב"א ז"ל דרך אחר לו בסוגיא דפסחים ולרמב"ן ועוד קדמוני ז"ל בשיטתם דאם שאובה כולה מדאורייתא א"א להכשיר בשאובה שהמשיכוה כולה ע"כ דלא ס"ל כשינויא דר"מ ז"ל יעיון באו"ז סימן של"ה. אם שלא נוכל לאמור כ"ע כי הרא"ם ז"ל הלא כ' שמעתי דמפרש דהל"מ ל"ש המשיכה ע"ג קרקע או רצפת אבנים הלא זה המפרש מדבר מהללמ"מ שהוא לשאובה דאורייתא אבל רובם ככולם נאמר ברור שהם סוברים דבשאובה דאורייתא בעי'

דווקא קרקע הראוי לבלוע אשר החולק לדיעה יחידאה יחשב, וגם אם יש עוד מקום לומר גם לאותה שיטה הוא רק ברצפת אבנים או בנסרים עג"ק אשר בטל לגבי קרקע ע"ז בא הללמ"מ לבטל השאובה גם דאורייתא אם שאינו ראוי לבלוע, אבל לא בשוקת שבגובה כבנידון דידן זה לכ"ע לא תוכל לבטל השאיבה דאורייתא ומלשון השאלתות ורמב"ם והמחבר ז"ל אין סתירה לזאת הסברא דהם לשיטתם דגם כולה שאובה היא רק מדרבנן וכנ"ל, מכל הלין טעמי ברור אצלי דבכאן דהמשכה הוא ע"י שוקת שבגובה שאין כאן שום צידוד מספק דשמא נחשבת המשכה לשאובה דאורייתא ואין כאן ס' השקול כי רובא המה החולקים וכאשר נתבאר. והספק דשמא שאיבה כולה מדרבנן הלא ממקומו הוא מוכרע מפסק הרמ"א ז"ל בסעי' ג' דכל המקוה שאובין הוא פסול מה"ת וספיקא לחומרא הלא איכא ס"ס בדאורייתא וס"א בדרבנן שמא כולה שאובה מדרבנן וס' שמא אינו שאובין אלא ע"כ דהחלטת הרמ"א ז"ל מבלי לצרף זה לספק כלל אך בהחלט קיי"ל דש' כולה מה"ת וכמש"כ הפמ"ג בכעין זה בפ"ב דשער התערבות דר"ה ואני העני לענין טכ"ע מהות יע"ש לזאת נלע"ד ברור כי אין בנידון דידן שום צידוד מס"ס, וכיון דהחיבור אינו חיבור וכאשר כ' גם כהד"ג, והמשכה אין כאן כדת התורה שוב המקוה פסולה מן התורה וכאשר הסכים עמי ידידיי הגאונים המפורסמים מו"ה יהודא ליב צירילסאהן שליט"א אבד"ק קעשנוב ומו"ה בצלאל זאב שאפראן שליט"א אבד"ק באקוי. ואין להאריך יותר יען כי להלכה הלא באנו לעמק השוה וכאשר סיים כהד"ג בתשובתו כי הדין דין אמת שאין לטבול במקוה זו. וב"ה כי עלתה בידינו לתקן הדבר ולעשות מקוה טהורה כדת התורה. החותם ברגשי כבוד ואהבה רבה בכל חותמי ברכות שבתוה"ק.
חיים מרדכי.

סימן יח

להרב המאיה"ג כו' מו"ה אליעזר פריש נ"י אבד"ק טפ"מ.
בדבר שאלתו שאלת חכם אם לסמוך על עדות האב לבנו שידין ויורה הנה נודע דעת ההלכות קטנות בח"א סי' ל' לענין קבלה לשחיטה דאב נאמן להעיד על בנו מטעמא דכ"מ שהעידה תורה עד אחד אפילו קרובים נאמנים באיסורים. אמנם השבות יעקב ז"ל בח"א סי' מ"ד שדי נרגא בזה באמרו שם. וז"ל ובאמת אין מוכרח דהא להדיא איתא בפ"ב דכתובות כ"ג ע"ב מעלין לכהונה עפ"י עד אחד ואס"ה פליגו שם בגמ' ד' כ"ה ע"ב אמאי מעלין לכהונה עפ"י אביו בתרומה דרבנן ואע"ג דקיי"ל הלכתא כרבי שהעלה בן עפ"י אביו היינו משום מגו דבידו להאכילו בתרומה כדאיתא שם בש"ס ודעת הרמב"ן

ז"ל דאינו נאמן כשיודעין שהוא אביו וכמבואר ברמב"ם ז"ל בפ"כ מהא"ב ובמ"מ שם, ועיין באה"ע סי' ג' ובב"י שם וא"כ כש"כ לענין שחיטה שאין האב נאמן עכ"ל ולכאורה היא סתירה מבוארת מסוגיא ערוכה לסברת ההלק"ט והנלע"ד די"ל דהנה על תשובת רבי לר"ח שהשיב אני מאמינו להאכילו שבידו להאכילו בתרומה ואינו מאמינו להשיאו אשה שאין בידו להשיאו אשה הקשו התוס' שם בד"ה שבידו ובת"י שם דהלא האי מגו לאו דסמכא הוא יען כי אין בידו להאכילו אחר מיתה, וגם כגורן לא יטלו פי שנים ועוד הרבו להקשות על האי מגו הקדמונים, כמבואר בשיטה מקובצת שם. וכ' בשם הרמב"ן ז"ל. וז"ל וא"ל רבי שאינו דומה, מאמינו להאכילו בתרומה דאי בעי הוי אמר כהן הוא ואינו בנו והיה אוכל על פיו לבדו ואין זו עדות גמורה. ואין בידו להשיאו אשה דא"נ אמר הכי אינו נאמן להשיאו אשה אלא אם מצטרף עמו אחר וכיון דעדות בעינין (בזה מסלק תמיהת הת"י על האי תירוצא וכמבואר להמעיין) חע"ג דאיכא האי מגו פסול דרחמנא פסליה ועוד דגבי עדים ליכא מנו כו' עכ"ל ולתירוצא דא הסכימו הרא"ה וריטב"א ורא"ש ז"ל בחידושיהם כמובא בשט"מ שם ולכאורה נ' כי תי' הרמב"ן ז"ל סובב והולך אך לשיטתו בישוב קושיות התוס' בד"ה נאמן להאכילו בתרומה מסתירת הסוגיא דקדושין ע"ט דמשם נראה כי אב אינו נאמן גם להאכילו בתרומה יען כי התם מיירי בידעינין דהוא אבוה מה שאין כן הכא בסוגיא דמיירי בדלא ידעי' שהוא אביו ודווקא בכה"ג נאמן (יעיון חי' ריטב"א ז"ל שם) אולם חזי' בחי' הרא"ש ז"ל שם דבסתירת הסגיות הלך בעקבות ישובי רבותינו בעלי התוס' וגם בידעי' דהוא אביו מ"מ נאמן וכמבואר בחי' הרא"ש ז"ל שם ובתוס' ד"ה הרי שאמרו ומ"מ בישוב הקשיות על המגו הסכים לתי' הרמב"ן ז"ל יען כי הסוגיא עכ"פ מיירי בלא ידעי' שהוא אביו כהוראת הוספת ה' ואו של וכהן וכמש"כ התוס' (אך לשיטתו לאו בדווקא הוא) ולפ"ז דיש מקום לתירוצא דרמב"ן ז"ל גם למאי דקיי"ל דבכל גווני נאמן האב יש מקום לפרש באופן שיהיה סעד לסברת ההלק"ט בשנאמר שזה השיב רבי לריח אני מאמינו להאכילו בתרומה אם דאביו הוא יען דבידו בלבד להאכילו בתרומה אם לא היה מגלה שהוא אביו כי ע"א בלבד מהני לתרומה ולא בעינין עדות גמורה לזאת גם קרוב נאמן כי בכ"מ שהאמינה תורה ע"א גם קרוב נאמן ואינו מאמינו להשיאו אשה יען שאין בידו בלבד להשיאו אשה אם לא בצירוף אחר לזאת גם ע"י צירוף לא מהני כי במקום שבעי' עדות גמורה כלום יש אב שמעיד על בנו וכמש"ב הרמב"ן ז"ל וא"ש להמבין ומעיין בסוגיא ולפירושא דא אדרבה מסוגיא זו מתבאר כי רבי דקיי"ל כוותיה ס"ל כי במקום שהאמינה תורה עד אחד גם במקום דליכא מגו קרוב כרחוק יחשב ונאמן וכפסקא דבעל הלק"ט וכדאמרן.

ויעיון בפ"י ז"ל שם בתוס' ד"ה נאמן להאכילו בתרומה שדקדק על שאלת ר"ח לרבי דמ"ש תרומה מיוחסין דהלא שאני ושאני כי בתרומה דסגי בע"א מש"ה מכשיר רבי אפי' בקרוב כמו האיסורין דקיי"ל ע"א נאמן באיסורין לא שני לן בין קרוב לשאינו קרוב משא"כ ביוחסין דבעי' ב' עדים כעדות גמורה יע"ש וזה כפירושי בתשובת רבי' גם מבואר דעת רבינו הפ"י ז"ל כהלק"ט דבמקום דע"א נאמן לא שאני לן בין קרוב לשאינו קרוב.

אמנם לפירושי בסוגיא מה דאמר רבי יען שבידו להאכילו בתרומה לא יתפרש בדרך מגו אך דמזה ראיה דל"ב עדות גמורה ומה אעשה כי עומד נגד פירושי דברי רבותינו הראשוני' ז"ל אשר מבואר בדבריהם הקדושים כי מכח מגו קאתי, ולפ"ז הדרא קושית הש"י ז"ל דמשמע דבלא מגו לא היה קרוב נאמן אם דע"א נאמן וצ"ל כמש"כ הפ"י ז"ל שם בחי' בד"ה ור"ח כו' דמשים מעלה בעלמא החמירו בתרומה מבלי להאמין ע"א קרוב או משום דהוי איסור שיש בו ממון שאיכא גזל השבט לכהנים יע"ש אשר לפ"ז לק"מ מהא דבעי' לטעמא דמגו (ומשיטת הרמב"ן ז"ל ג"כ לק"מ כי לא קיי"ל הכי וכמבואר ברמב"ם ז"ל וטוש"ע שם יע"ש) וכמובן בפשיטת גם בב"ש שם באה"ע ס"ק ז' כ' ה"ה לשאר דברים כל שע"א נאמן, נאמן אביו יע"ש שזה ג"כ כהלק"ט. וכן הש"י ז"ל שם בעצמו הביא קצת סמוכין דקרוב יכול לסמוך מתוס' סנהדרין ה' ע"א ד"ה נקיטנא רשותא יע"ש ולכאורה הלא ש"ס ערוך הוא שם דאמר רבה בר"ה נקיטנא רשותא מאבא מארי וצ"ע על הש"י ז"ל שהביא אך מתוס' ואולי דברו בזה הפמ"א וחוי"י ז"ל ואינם ת"י לעיין בדבריהם היקרים. ולדינא גם הש"י ז"ל העלה דלכתחלה יש ליטול קבלה מאחר שאינו קרובו גם בשו"ב. אם דצידד שם להקל מטעם דבלא"ה רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן ורק תקנת אחרונים ליטול קבלה וגם הוא מלתא דעבידא לגלויי אם הוא בקי או לא ע"כ לא משקר יע"ש כל אלו הטעמים אינם נאמרים בהוראה, כי בימים האלו בעו"ה לאו מילתא דעבידא לגלויי הוא וכמובן וידוע להמשכיל וגם לא נאמר האי כללא דרוב המצויין אצל הוראה יודעין המה ואם המהרש"ל ז"ל אמר המורים מרובים והיודעין מועטין אנן מה נעני אבתריה. וגם הסמיכה להוראה לאו מתקנת אחרונים הוא אך הוא ש"ס ערוך שם בסנהדרין ה' ע"ב תלמוד אל יורה אלא א"כ נוטל רשות מרבו, וכן מסיק הברכי יוסף ביו"ד סי' א' סק"ה דראוי לחוש ולקח סמכא מאחר וכן הסכימו האחרוני הדעת תורה ומקדש מעט והעידו שכן המנהג להחמיר בזה"ז כבל"י ז"ל וכן ראוי להורות. והנלע"ד כתבתי:
חיים מרדכי.

סימן יט

להרב הגאון כו' מו"ה יעקב ארינשטיין נ"י מנהל ישיבת אהל משה בירושלים עה"ק חובב"א.

בדבר קושיתו וז"ל ארהיב בנפשי עוז להציע לפני כת"ה אשר חנני ד' ביום זה וחדתא היא אצלי בחולין ל"ד דהקשה ר"א לר"י דלמה שני שני והשיב הואיל ומצינו שני עושה שני ע"י משקין והקשה עוד דלמה האוכל שלישי נעשה שני לקודש והשיב הואיל ושמירתה טומאה אצל הקודש וק' לי דלמה לא השיבו הואיל ומצינו שלישי עושה שני לקודש ע"י משקין וכמבואר ברמב"ם ז"ל דמשקה קודש נעשה ראשון עד שלישי ויומתק בזה דמש"ה נעשה שני לקידש ולא לתרומה דדווקא משקה קודש נעשה ראשון ע"י שלישי ולא משקה תרומה והקושי' נפלא מאוד אחכה לתשובתו עכ"ל הנה קושיתו כתוב הוא גם בספר ראש יוסף מרבינו הגאון הפמ"ג שם במקומו בפירש"י ז"ל בד"ה ודע דיש הקשות יע"ש שהאריך בישוב קושיא זו ולענ"ד נראה בפשיטות דהנה על תשובת ר"י דלכך שני עושה שני יען כי מצינו שני עושה שני ע"י משקין קפריך ליה ר"א בתרתי בדרך ממ"נ דא"כ תחלה נמי בעית למעבדיה לאוכל שני יען כי משקין נמי תחלה הוו דתנן כו' וכפירש"י ז"ל שם בד"ה ואיל (ואם כי לפירוש התוס' שם בד"ה משקין נמי תחלה נמי הוו דחולקין על פירש"י ז"ל אין מקום לתירוץ זה הלא יעיון בראש יוסף שם כי לפי' התוס' לק"מ) יע"ש אך על קושיא זו י"ל כי די סברא זו דמצינו שני עושה שני עי משקין לעשות אוכל כמאכל אבל לאמור יען דמשקין נעשין תחלה ע"י שני יעשה האוכל חמור ממאכל דהמאכל הוא שני והאוכל יהיה ראשון. זה לא אמרינן ע"י סברא זו לזאת קמקשה לו עוד דא"כ שלישי שני למה דא"א לומר יען דמצינו שלישי עושה שני ע"י משקין לקודש הלא ע"י מה דמצינו דעושה על ידי משקין לא מעלינן האוכל להיות עוד חמור מהמאכל דהמאכל יהיה שלישי והאוכל שני, וא"ת דאמרינן הכי הלא חוזר וניעור קושיא הראשונה דהא משקין תחלה נמי הוו והאוכל שני יתעביד ראשון וכפירש"י ז"ל והיתה תשובת ר"י דלעילם לא אמרינן ע"י דמצינו משקין כו' דיעשה האוכל חמור מהמאכל ולזאת די כי האוכל שני הוא שני יען דמצינו (והא דאוכל ראשון הוא שני ולא ראשון הוא כדי להשוות המדות יעיון תוס' בסוגיא ובראש יוסף שם) שני כו' והא דשלישי עושה שני לא אמרתי אלא בתרומה שטהרתה כו' וא"ש בפשיטות. והנלע"ד כעת לפום רהיטא כתבתי:

חיים מרדכי.

סימן כ

להרב המופלא כו' מו"ה משה נ"י מוי"ץ ישוב בעיר בעדא

בדבר שאלתי וזה תוארה. איך שזה ערך זמן עשרה חדשים אשר נתהווה מחלוקת בעירנו כו' וקבלו להם עוד שו"ב שני להיות עמי שותף שלא ברצוני כי בעיר קטנה מערך שלשים בע"ב די ביותר להשתמש רק בשו"ב אחד כו'. ועשינו בינינו קבלות באיסור נדר ושבועה וח"ח שאסור לשום אחד מאתנו השו"ב לשחוט אפי' עוף הקל בלתי תשלומי שכירות גם להשו"ב השני כו' ומסבה המחלוקת נשלח על ידי הפריפעקט מעירנו שלא ימצא בכאן כו' ואנשי הקאמיטייט קלקלו הטאקסע ואינם רוצים לשלם שכירות אפי' לשו"ב אחד ובפרט לשנים כו' ויראתי לנפשי לשחוט ע"י כתב האיסור שבינינו עד שאציע דבר זה כו'. אם חל האיסור שבינינו עלי אף שהשו"ב השני נסע מכאן ואינו עמדי לעמוד על משמרתו בעבודתו בשוה עמי ואהי' נשאר מחוסר פרנסה ח"ו עבור זאת לעולם כי לענ"ד בזה יש איזה היתרים, א'. כי הכתב איסור שבינינו נעשה שאין רשאי השו"ב השני לשחוט עד שישלמו לי שכירות בכל שבוע סך י"ג סיר וחצי ואח"כ חזרו בדיבורם לחסור מעט מעט מן משכורתי עד שישלמו לי רק עשרה פיר בכל שבוע והייתי מוכרח להסכים פ"ז כי השו"ב השני לא רצה לעמוד בשחיטתו עד שישלמו לי כמו השוותם בתחלה כי אמר מה יאכל אם לא ישחוט כו'. ועוד טעם שהנדר אשר נכתב בכתב איסור שבינינו לא נעשה ע"ד רבים וגם לא נקרא בפי ממש רק בחתימה על הכתב כו' גם נתוודע לי שבעת נסיעת השו"ב מכאן התפשרו אנשי הקאמיטייט עמו ונתנו לו סך שוש מאות פיר שיחזור להם את הכתב האנאשימענט אשר עשו עמו בערכותיהם על משך זמן ג' שנים שלא יוכל עוד לתבוע מהם שכירות בדיניהם והחזיר להם הכתב הנ"ל ונתפרדה החבילה והכתב איסור שבינינו עיכב בידו לצער אותי שלא אוכל לשחוט ואהי' נשאר מחוסר פרנסה ח"ו לעולם הכי יש לו כח כזה לעכבינו. וזה זמן ב' שבועות אשר אין לי שכירות והשעה דחיקא לי מאוד ויש לי יסורים גדולים עי"ז ובזיונות אשר אין לשער ע"כ אבקש מכתהיר שיעיין בזה עפ"י דתוה"ק אם ים תקנה ע"ז שאוכל לשחוט ולהרוויח לקבל את משכורתי ולפרנס את ביתי ובוודאי למצוה גדולה יחשב ע"כ תוכן לשון השאלה.

הנה מש"כ כת"ה לצדד כזה יען שלא נקרא בפיו ממש אך בחתימה על הכתב. וגם לדון בזה מכח שבועה בכתב, ויש עוד לצדד מה נכתב רק בר"ת. הלא גלוי וידוע כי כבר הלכו בזה קמאי ובתראי אשר באו למנין בכנה"ג ביו"ד. ובעיקרי הד"ט בה' נדרים סימן כ"ג אות כ"ט וכל האחרונים האריכו בזה בתשובותיהם אמנם להלכה אין לנו אלא הכרעת רבינו משה ז"ל בחת"ס בסימן ר"כ ורכ"ז כי שבועה ובפרט חרם חל גם בכתב יע"ש

באריכות וגם אני בעניי הארכתי קצת בזה בספרי חידושי בן יאיר בחי' תמורה ג' יע"ש ובשו"ת שו"מ מהד"ת ח"ב סימן קכ"ה על צדדי היתר כאלו חרד ע"ז חרדה גדולה יע"ש אמרותיו כי נעמו.

ומה שאני רואה להיתר ברור הלא מראש צורים אראנו אשר יסודו בתשו' הרא"ש ז"ל המובא בב"י ז"ל ביו"ד סימן רכ"ח ואיפסקא בש"ע סעיף מ"ד שנים שנדרו ללכת יחד לארץ ישראל תוך שני שנים והאחד מתעכב חבירו פטור, בין שהוא מתעכב בדין או שלא כדין חבירו פטור כי לא נדר אלא להיות בחברה אחד כמבואר שם בתשו' וש"ך. ורמ"א ז"ל הביאה גם גבי שבועה בס"ס רל"ו אבל אם תלוין זב"ז וא"א לאחד לקיים שבועתו בלא חבירו כגון שנשבעו לילך ביחד לא"י והאחד עובר וק' לשני לילך לבד פטור ג"כ. הרי דגם אם אך קשה לפני אחד לקיים פטור כי אדעתא דהכי לא נשבע ונדר ק"ו בנידון דידן אשר קבלתכם היו בעת אשר תהיו ביחד אולם כשאחד יצא מעיר האם גם ע"ז היו קבלה שאז יעבוד אחד עבור השני או שלא יעבוד גם הוא וגם לו לא יהיה במה לחיות. אין לך אומדנא דמוכח גדול מזה כי אדעתא דהכי לא נעשה קבלת הח"ח ושד"א ואם כי חומרא דשבועה יצא מהכלל להענש גם בשוגג וטעות וכשוגי' דגיטין ל"ה יע"ש ובירושלמי פ"ו דשבועות ה' ה"ה ובויק"ר פ"ו. אמנם אומדנא דמוכח מועיל גם בנדר ושבועה וכמבואר בכמה דוכתי ויעיון מרדכי כתובות בפ' אע"פ סימן קע"ו ד"ה ובספר ראבי"ו. הפסק מר"ח כהן ז"ל ובש"ג שם סק"ל ובטוש"ע יו"ד סי' רנ"ג ויעיון תוס' כתובות מ"ז ובנו"ב מהד"ק חיו"ד סימן ע"ט ובשו"ת רח"כ ראפיפארט ז"ל סימן ג' ובשו"מ מהד"ת ח"א סימן רס"ו דגם בחרם אזלי' בתר אומדנא יע"ש) ואין לך אומדן גדול מזה כי הקבלה לא היה רק בעת אשר תהי' בעיר גם שניכם ביחד ואם יצא אחד הותר הקבלה וכהוראת הרא"ש ז"ל.

ולכאורה יש מקום לחלק ולאמור דהאי דינא לא נאמר רק היכא שמתעכב אחד ברצון לזאת יצא גם חבירו מקשר השבועה משא"כ בנידון דידן אשר נאנס השו"ב לצאת מעיר מסבת דינא דמלכותא והוא לא עבר מאומה וא"כ י"ל דהקבלה במקומה עומדת ז"א כי אם היה כ"ת תובע ממנו מה מכח קשר השבועה בזה הדין עמו לפטור א"ע מכח טענת אונס אשר אונסא רחמנא פטריו אמנם לחייב כ' מכח זה הלא נודע פלוגתא דר"י ור"ל בירושלמי פ' מי שאחזו ובפ"ג דקידושין דלר"י אונסא כמאן דלא עביד דמי וקיי"ל כוותיה ופי' הר"ן ז"ל בקידושין שם בקצרה. והש"ך בחו"מ סימן כ"א ביאר בארוכה הטעם דאונסא רחמנא פטריה אמרי' אבל אונסא רחמנא חייביה לא אמרי' ומה לא בזה שאירעו לחבירו אונס הרי לא קבל על עצמו חיוב זה אלא על תנאי זה וכיון שלא

קיים חבירו התנאי אף שהוא מחמת אונס למה יתחייב הוא יע"ש ובתומים וקצות (מה שהעיר הקצות ממתני' דגיטין ע"מ שתשמשי את אבא כו' ראיתי שכבר דבר בזה הב"י ז"ל בתשו' בסימן ג' בשם הריב"ש ז"ל) ונתיבות. ויעיון בשו"ת מהרלב"ח ז"ל סימן ק"כ שהאריך בזה בפלוגתא דר"י ור"ל יע"ש ואם דאחז"ל בברכות ו' וקידושין מ' דמחשבה טובה הקב"ה מצרף למעשה שנאמר (מלאכי ג') אז נדברו יראי ה' וגו' ולחושבי שמו מאי ולחושבי שמו אר"א אפי' חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה הרי דאונסא רחמנא חייביה אמרי' לשלם לאדם שכר כאלו משאה (והסתירה לזה מסוכה כ"ח מגשמים בחג יעיון בשו"ת שבו"י ח"ב חאו"ח סימן י') והגאון מהרש"ק ז"ל בהקדמתו לטוטו"ד הוציא מכח זה לאמור דבדיני שמים אמרי' אונסא כמאן דעביד דמי (יעיון בעיון יעקב בקידושין שם דעשה ק"ו ממדת פרעניות שהרי מדה טובה מרובה אפ"ה אם עשה עבירה באונס אינו נענש כי אונס רחמנא פטריה כדכתיב ולנערה לא תעשה דבר אף שעשתה עבירה בפועל וכ"ש זה שלא עשה המצוה מכח אונס שיש לו שכר. ולסברת הש"ך הוא ק"ו פריכא כי בעבירה אמרי' אונסא רחמנא פטריה מעונש אבל לא אמרי' אונסא רחמנא חייביה לשכר, ואם לדין יש תשובה אך מדת הרחמים נשנית כאן) אולם הלא חזי' דבעבירה בפועל באונס. וכן במחשבה רעה אם דנאנס ולא עשאה מ"מ לא נענש הרי דגם בד"ש לא אמרינן אונסא רחמנא חייביה לעונש אך לטוב הוא לפנים משה"ד בחסד א' כרחמי האב על הבן, ומקרא נדרש לאחריו דנאמר בתר ולחושבי שמו והיו לי אמר ה' צבאות וגו' וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו להורות בא כי המעלה כאלו עשה ולחושבי שמו הוא רק מסבת מדת החמלה והחנינה כרחמי האב על הבן לישראל שנקראו בנים למקום. אמנם בדין קיי"ל דאונסא רחמנא חייביה לא אמרי' כהכרעת הש"ך וגם הטו"ז ביו"ד סי' רל"ו ס"ק י"ג הכריע כן להלכה אך דיצא לחלק בין אם התנאי הוא עיקר בדבר או אינו דבר עיקר כ"כ אשר בזה חולק עליו בנה"כ שם. יעיש באריכות, ועתה בנידון דידן שהוא תנאי עיקר שביניכם אך בהיות יחד שניכם אז נעשה הקבלה עליכם שלא ישחוט אחד אם לא ינתן פרס הקצוב לשניכם. אמנם כשאחד יצא מהעיר יהיה מאיזהו סבה שיהיה גם מסבת אונסא דלא שכיח (יעיין שער המשפט בחו"מ סי', כ"א סק"א שכ' דמוקצה מן הדעת לחלק בין אונם דשכיח קצת לאונס דל"ש כלל כיון שהתחייב א"ע על תנאי והביא סעד לזה מירושלמי פ' מי שאחזו ה' ו' יע"ש ויעיון בשי"ק בירושלמי שם בד"ה אשכחית אר"י מש"כ בזה. ומה שפקפק ע"ז השעה"מ מדינא דנדונות חתנים בס"ס קי"ח בנהרג הבן או הבת מלבד מש"כ בזה שעה"מ שם. יעיון עוד בהג"ה מחכ"צ ז"ל בטו"ז חו"מ סי'

ס' דדינא דר"ת ז"ל חידוש הוא בנדוניא והבו דלא לוסף עלה יע"ש ובתומים סק"ט, ויש לחלק עוד. אך עתי בל אתי כעת להאריך ולדינא גם בשעה"מ ביאר שם דאונסא רחמנא חייביה לא אמרי' גם באונסא דל"ש) מכל זאת פקע הקבלה ואונסא דחבריה לא חייביה רחמנא עי"ז כיון שאין לך אומדן דמוכח גדול מזה כי אדעתא דהכי לא היו הקבלה וכיון שנתפרדה החבילה אין כאן לא נדר ולא שבועה וכפסק הש"ע כתשו' הרא"ש ז"ל.

חדא ועוד אשר גם בהיותו שמה עבר הוא בראשונה לשחוט אם כי פחתו הקאמיטייט ולא נתנו לכ"ת אך עשרה פ"ר במקום 13:50 לשבוע ובטענתו מה נאכל לא השגיח השו"ב השני על הקבלה שביניכם (יעיון נודע ביהודא מהד"ק חיו"ד סי' ס"ח בכגון דא הנוגע לשבועה וחרם דיני שמים מותר להשיב לאחד מן הצדדים) אשר גם זה הלכה פסוקה היא ביו"ד סי' רל"ו סעי' ו' דשנים שנשבעו לעשות דבר אחד ועבר אחד מהם על השבועה השני פטור וא"צ התרה ובטו"ז ונה"כ הראו המקור, כי הגה"מ למד זה מסוטה י' משמשון עם פלשתים ורי"ו ז"ל בשם המפרשים מדוד המלך עם ארמיים. ובהגהות מהרל"ח ז"ל על הד"מ נתן טעם למה לא הביאו המפרשים הסעד מסוטה (יען כי אגדה שבתלמוד בבלי לו מעלה יתירה להלכה מדחז"ל במדרש ויעיון באה"ע סי' קי"ט בבה"ט סק"ו ופ"ת שם סק"ה דדינא דלא אתפריש בש"ס למדין גם מאגדות ומדרשות וגם מכאן יש סעד לזה) יע"ש, יעיון בילקוט שמואל סי' קמ"ז וב"ר פ' ע"ד ויעיון פירש"י ז"ל בשמו ב' ה' ובתוס' שאנץ בסוטה שם, ובהגהות הר"צ חיות ז"ל שם העיר כי ממכילתא ריש בשלח וב"ר פ' פ"ד כ' דבימי שמשון כבר כלה השבועה לאבימלך שהיו רק ל"ג דורות ושלא כסוגיא דסוטה ואולי מטעם זה הביאו המפרשים הראיה מדוד המלך שהיא קיימת בלא שום חולק. יהיה איך שיהיה מקור מקומו אמנם הדין דין אמת בלא שום חולק אך הרמ"א ז"ל יצא לחלק ולאמור דכ"ז לא מיירי לא בשנים שנשבעו זל"ז אבל שנים שנשבעו יחד לעשות דבר כגון שלא לדבר עם פלוני ועבר אחד מהם השני חייב לקיים שבועתו אשר לענ"ד בזה כ"ע מודי אם כי רבינו הש"ך ז"ל בס"ק י"ז כ' ומזה משמע דלא כתשו' מבי"ט ח"ב סי' רס"ז בעשרה שנשבעו שלא להסכים ושלא לחתום על איזהו דבר ומת אחד מהם נפטרו כולם יע"ש לולי דברי רבינו הש"ך ז"ל מאור עיני הגולה הייתי אומר בעניי כי אין כאן פלוגתא ומוכרח אני להאריך קצת ולהעתיק לשון התשובה. דז"ל. שם: ששאלת על ענין עשרה שנשבעו שלא להסכים ושלא לחתום בשום הסכמה מהקהלות כו' ומת אחד מהם אם השבועה קיימת או לאו. תשו'. רי"ו כו' בשם המפרשים כ' ששנים שנשבעו כו' וראיה מדוד כו' וכמש"כ הרא"ש ז"ל על שבועות כו' לעלות לא"י שכ' שאם ישאר הר"ח או בדין או שלא בדין אין עליך נדר כו' נ' דבנ"ד נמי שנפטר אחד

מהם האחרים יהיו פטורין כיון שהאחד איננו בין באונס (הרי מבואר גם בתשו' מבי"ט ז"ל דאין חילוק בין אונס לרצון וכמש"כ לעיל) ובין ברצון. אלא שיש לדקדק בנידון זה שהיה נראה דהוי כמו הסכמות צבור שמסכימים כולם על דבר אחד ונפטרים קצתם והולכים קצתם וההסכמה במקומה עומדת. והטעם הוא כו' ונ"ל דל"ד להסכמות הצבור שפרנסי הקהל המצויין בכל זמן כפי מה שנהגו כמש"כ למעלה. אבל בנ"ד שעשרה בני אדם שנשבעו שלא להסכים ושלא לחתום כו' כיון שנפטר אחד מהם נתבטלה השבועה שכולם נשבעו יחד כ"א לדעת חבירו ולא יגמרו שום דבר אלא בהסכמת רובם אחר המו"מ במעמד אחד וכיון שנפטר אחד לא יהיה המו"מ שלם ואינם במעמד אחד. ואולי היה זה אומר איזהו טעם במעמד שהיה נכשר בעיני הכל וכ"כ הרא"ש ז"ל כו' על הקהל שבררו בירורין לתקן תקנות כו' כי מתחלה תלו הדבר בדעת כולם שיהיו מוסכם בדעת אחד כו' שאם מת אחד מהם נתפרדה החבילה כו' ועדיף. נ"ד מההיא דהשיב הרא"ש ז"ל שאלו לא נתבררו עפ"י הקהל אלא הם ביררו א"ע שלא לחתום ושלא להסכים אלא מדעת רובם אחר המו"מ ביניהם במעמד והיינו מעמד כולם ונפקד מהם איש וע"כ נפטרו כולם עכ"ל הרי מבואר טעם הוראת המבי"ט ז"ל יען כי שבועת העשרה היה בעניני הסכמה מקהלו' בהכרעת הדעת אשר לזה צריכין רוב מתוך כל וכמש"כ בשם הרא"ש ז"ל יע"ש ובברכי יוסף בחו"מ שם ובבה"ט בחו"מ רל"א ס"ק כ"ז ופ"ת שם סק"ו והג"פ בכלל א' האריך בזה יע"ש כי בירור אמיתת הדעת לא יוכל לבוא אך מתוך הוויכוח של הניגוד יעיון תוס' רי"ד ז"ל עירובין י"ג הטעם באמרם ז"ל שנקבע ה' כב"ה יען שהיו שונים דבריהן ודברי ב"ש וכיון שדקדקו ונתנו בטענות וסברות הניגוד הביאם לכוון אמיתת ההלכה יע"ש ובהגהות הגאון הרי"ש ז"ל בהא דכולו חייב זכאי בשם הרמב"ם ז"ל כעין זה והוא שאחז"ל בב"ק צ"ב ועזר מצריו תהי' לאסיקא שמעתתא אליבא דהלכתא כי עזר זה בא מסבת צריו אשר מתווכח עמהם וע"י הווכוח בא יבוא לנקודת האמת והוויכוח הוא שיהיו פנים אל פנים ופה אל פה אשר אז מתברר האמת ביתר שאת וכמש"כ הג"פ שם יע"ש באריכות. וא"כ כל העשרה צריכין זה לזה לשמוע דעת כולם במעמד אחד וכאשר ביאר בעצמו המבי"ט באמרו שכולם נשבעו יחד כ"א לדעת חבירו ולא יגמרו שום דבר אלא בהסכמת רובם אחר המו"מ במעמד אחד וכיון שנפטר אחד מהם לא יהיה המו"מ שלם ואינם במעמד אחד ואולי היה זה אומר איזהו טעם במעמדם שהיה נכשר בעיני הכל. אשר זה דמי לנדרו לילך יחד לא"י אשר קשה לאחד לילך ואם אחד עובר אז גם השני פטור וכן בנידון המבי"ט שהיתה הקבלה לדעת כולם כאחד דהוי כתלוין וצריכין זל"ז אשר גם הרמ"א ז"ל יסכים לפסק זה וכן המבי"ט יודה לפסק הרמ"א בשם

הרמ"פ וריב"ש ז"ל בנשבעו לעשות דבר אחד כגון שלא לדבר עם פלוני אשר בזה אינם תלוין וצריכין זה לזה מאומה דאם עבר אחד מ"מ השני שבועתו דחייב לקיים ואלו ואלו דברי א' חיים.

ובזה גלותי דקדוק גליון המהרש"א ז"ל שם שכ' וז"ל וקק"ל מהאי דשבת פ"ח ע"א מכאן מודעה רבה לאורייתא כו אפ"ה הדר קבלוה בימי אחשורוש וק' ועדיין הוא יש טענה דהרי לא ימנע שיהיו ביניהם מי שעובר על השבועה וממילא כל אחרים פטורים ולמה אין שבועה חל על דבר מצוה משום מושבע ועומד מהר סיני במתני' דשבועות כ"ז ע"א והיינו מה שהשביע משה בערבות מואב (נדרים כ"ה שבועות כ"ט) והא איכא מי שעבר עליו ולא קיים המצוה עכ"ל ולהאמור לק"מ כי בגוון אשר אין תלוין זב"ז גם המבי"ט ז"ל ס"ל כפסק הרמ"א ז"ל דאם עבר אחד מ"מ השני חייב לקיים ואך בנשבעו יחד באופן אשר צריכין זל"ז להביע כ"א דעתו אשר זה לא שייך כלל בהשבועה שנשבענו ברצון נפשינו לעשות רצון אבינו שבשמים בהקדמת נעשה לנשמע וזה אמת וברור כשמש בצהרים.

אמנם בצריכין ותלוין זה בזה לכ"ע אם אחד עבר גם השני פטור וא"כ כיון שחבירו עבר בראשונה לשחוט אם שלא קבל כ"ת הפרס בשלימות כפי התנאי שביניכם נפטר גם כ"ת מהקבלה. ומהני תרי טעמי אשר יסודם בהלכות ברורות (ויש עוד לצרף ולצדד בזה אמנם לא רציתי להאריך) הותר הקבלה שביניכם, אך לרווחא דמלתא יתיר לו כ"ת נדרו ושבועתו בב"ד של שלשה ממק"א מהטעם המבואר בסי' רכ"ח סעי' ה' ובש"ך סק"י יע"ש ואין כאן לא חרם ולא שמתא לא נדר ולא שבועה אך היתר ברור בלא שום פקפוק כלל בעזהש"י והרשות ביד כ"ת לשחוט עפ"י דת תוה"ק שהיא לנו לאור אמת ושלום לכ"ת ולכל העיר כולם יעמדו על הברכה ברכת השלום:

ובזה אחתום:

חיים מרדכי.

סימן כא

להרה"ג כו' מו"ה משה קאהם נ"י רב בעיר וויניפעג במדינת אמעריקא.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו, בזה"ל:

מקוה שמימה מרודדין אף שיש בה מ' סאה אך היא באופן שאין כל גופה מתכסה במים בבת אחת שלא עלתה לה טבילה גם בדיעבד אף לשיטת הגאונים כבטוש"ע יו"ד סי' קצ"ח סעי' ל"ז אם מותר ליתן בה מים שאובין עד שיהיו בה שיעור טבילה כביו"ד שם סעי' ל"ו ובמדינת קאנאדע מצוי הדבר מקואות שמימיהם מרודדין וממלאין אותן במים

שאובין ולא כ"ע דיני גמירי להשגיח עליהן שתהיינה עפ"י דין וכת"ה יצא לדון בזה ע"פ מש"כ בתשו' תולדות יצחק הובא בפ"ת סי' ר"א ס"ק כ"א דמקוה שנעשה משלג שהובא השלג בכלים ולא נימוח אשר לכאורה יש מקום להתיר להביא מים רותחים בכלים לשפוך למקוה לפשר השלג דכיון דמותר לטבול בשלג הוי כמו שאר מקוה כשר שיש בה מ' סאה שאין מים שאובים פוסלים בו, אכן לפ"מ שפסק הש"ך כדעת הפוסקים לאסור טבילה בשלג אם לא נימוחו א"כ הני שלג הוי כמונחים שם עצים ואבנים והני מים שאובים שנשפך לשם הוי כמו ג' לוגין מים בתחלה שפוסלין המקוה אפי' הוי אח"כ מ' סאה כשרים והמקוה פסולה וכ"כ החת"ס בסי' ר' דלאחר שנתמלא הגומא שלג לא יצוק עליו מים אלא יניחו על השלג טס ברזל מלובן וגחלים הרבה וזולת זה אין להתיר בשום אופן ולפ"ז גבי מקוה נמי שמימס מרודדין שגם עומק אמה מים אין בה שגם בשכבה לא יעלה מום עליה לכסותה (כביומא ל"א ע"א) הני מ' סאה מרודדין הוי ג"כ כמונחין שם עצים ואבנים ומים שאובים שנשפכו לשם הוי כמו ג' לוגין מים בתחלה שפוסלין המקוה ובפ"ז דמקואות דתנן מקוה שמימה מרודדין כובש אפי' חבילי עצים אפי' חבילי קנים כדי שיתפחו המים ויורד וטובל בדווקא נשנית האי תקנתא דכובש חבילי קנים או עצים דאז במי המרודדין עצמן כל גופן עולה בהן אבל כשממלא בכתף לא מהני לעשות מים המרודדין כמו כל גופו עולה בהן והמים שנשפכו במקוה המרדדת הוי כשאובין שפוסלין בתחלה המקוה אפילו הוי אח"כ מ' סאה כשרים דהמ' סאה שהי' מתחלה מרודדין לא הוי שא כמו עצים ואבנים כאשר גבי שלג לשיטת התולדות יצחק והחתם סופר ז"ל עכת"ד כת"ה.

הנה תנן (פ"ז דמקואות מ"ז) מקוה שמימיו מרודדין כובש אפי' חבילי עצים אפי' חבילי קנים כדי שיתפחו המים ויורד וטובל ובתפארת ישראל שם אות י"א בבועז כ' וז"ל. אמנם מדלא נקט תנא רבותא טפי דאפי' כלים מותר להניח בשפתו סביב דייק הרשב"ץ בתשו' דאם עושה כן בכלים נפסלה המקוה שבאמצע כו' וכ' העט"ז דטעמו משום דהוויית המקוה ע"י טהרה בעי' (כזבחים כ"ה) והרי כלים מקבלין טומאה וכן סתם רבינו הב"י בש"ע הטהור (ר"א סס"ו) ואין להקשות לפי"ז מלעיל (ס' פ"ה) דשרי לגדור הזוחלין בכלי ולאו כל דכן הוא. ומה התם שהמים פסולין לטבילה מדהן זוחלין, ורק ע"י הכלים יכשירן לטבילה. מדנעשין על ידן אשבורן ואפ"ה הכשרנום. מדאינם רק מעכב פסולן (וע"ש) כ"ש הכא שהמים כשרים לכל גוף קטן. כמחטין וצינורות וגם לאדם קטן ואין כאן עיכוב לטבול בהן מצד המים בעצמן רק מצד הנטבל שגופו גדול והמים מרודדין והרי זה אין מעכב הפסול רק מעכב הטבילה מכ"ש דהול"ל דלא מחשב כמהווה מקוה ע"י

דבר המקבל טומאה נ"ל דהיא הנותנת דזה גרע וגרע ממעכב הפסול דמדא"א לאדם זה לטבול בהן בלתי העמדת הכלים אע"ג דקודם שהעמיד הכלים היו המים כשרים אפ"ה כשהעמיד הכלים פנים חדשות באו לכאן ומקוה אחרת היא שנתהווית ע"י דבר המקבל טומאה. ופסול עכ"ל אשר לכאורה יש להשוות ולאמור כמו דבהווי' ע"י דבר המק"ט כיון שהעמיד בכלים אמרי' דפנים חדשות בא לכאן ומקוה אחרת היא שנתהוות ע"י דבר המק"ט ופסול ואשר לרמב"ם וראב"ד ועוד ז"ל הוויה ע"י טהרה בעי' אך למעיין ומים חיים אבל פסול שאובה פוסל לכ"ע גם במקוה) כן בהוסיף מים שאובים כיון שפנים חדשות באו לכאן וכמקוה חדשה היא דהטבילה היא במים שאובים כי בלעדם לא היו ראוי כלל לטבילה נאמר ג"כ לפסול וכסברת כת"ה. אמנם האמת הוא כי הנושאים אינם שווים והמה דברים נפרדים.

הן היה למראה עיניו מש"כ בספרי בחי' יבמות פ"ב אשר בעניי ביארתי בס"ד כל השיטות בדינא דנתן סאה ונטל סאה באר היטב ובטעם שיטת הרמב"ם ז"ל דגם במים שאובים דווקא עד רובו כשר דחיתי דברי החסד לאברהם ז"ל והעליתי כי בישוב דברי הרמב"ם ז"ל נקבל את האמת ממרן הב"י ז"ל כי מה יפה אף נעים דברי בן פורת רבינו יוסף ז"ל שנתן הטעם עלי עין כלומר דאסור אך מפני מראית עין אם כי בתי' אחד ליישב קושית החס"ל ז"ל שכ' שם, בזה"ל, יש עוד מקום לאמור כי המ"ע דהכא לא מפני הרואים היא כמו בעלמא דהתם העושה יודע שאינו עובד מאומה מה שאסור אך יש חששא דהרואה יטעה משא"כ הכא דהחשש גזירת חז"ל היא מפני דמחזי לאינשי כנוטל סאה כשרים ונותן סאה שאובים ואתי להכשיר בכולו שאוב ובזה החשש אינו מובדל העושה מאחרים וגם בחדרי חדרים אסור. כעת ראיתי בשיירי טהרה להגאון מהרש"ק ז"ל בסי' מ"א ד"ה ובנידון ובסי' מ"ה להתיר מטעם זה בח"ח יען דבמ"ע דרבנן בח"ח שרי (יעיון בספרי בחי' כתובות ס' משכ"כ בפרט זה) וגם בשו"ת אוריין תליתאי סי' נ"ג ד"ה הנה משכא לי שמעתתא כ"כ יע"ש לולי דבריהם אני אומר דלענ"ד האמת כמש"כ כי להרמב"ם ז"ל בנתן ונטל יותר מרובו דגם במים שאובים אסור גם בחדרי חדרים אסור וכהוראת סתימת לשון הרמב"ם ופוסקים ז"ל שלא לחלק יצא אך בכל גווני גם בח"ח אסור מהטעם שכתבתי יהי' איך שיהיה אבל זה פשוט הוא דאסור אך מפני מ"ע דרבנן להרמב"ם ז"ל.

ועוד זאת העליתי דגם להראב"ד ז"ל דאוסר בנתן ונטל יותר מרובו מעיקר הדין גם במים שאובין מ"מ אינו אלא מדרבנן ובד"ה אמנם הב"י הביא שיטת הראב"ד ז"ל כ' בזה"ל. כי התו"ס בב"ק ק' ע"ב ד"ה אומר לו גדור הקשו וז"ל אבל ק' דאמר בפ' הערל נתן ונטל סאה

עד רובו וברובו מיהא מיפסל ולא אמר קמא קמא בטיל וי"ל דהתם במי פירות איירי דהחמירו טפי עכ"ל ותירוצם א"ש לשיטתם דמפרשי הסוגיא במי פרות אמנם להראב"ד ז"ל דפי' הסוגיא במים שאובים הדק"ל בפרט דהראב"ד ז"ל ס"ל דקמא קמא בטיל בכל האיסורים (גם באיסור תורה יעוין מהרש"א ז"ל ב"ק שם) וגם בנתרבה האיסור בכדי נתינת טעם (יעוין ר"ן אלפסי ז"ל בד"ה השוכר את הפועל ובטוש"ע יו"ד ס' קל"ד וש"ך יו"ד צ"ט ס"ק כ"א) ונלענ"ד דהנה במים שאובים אין לקרותם שם איסור תדע כי גם לכתחלה יכול ליתן מים שאובים להמקוה ואימת' חל עליהם שם איסור בהגיע השיעור שיכול לפסול את המקוה לכן מקודם שהגיע לשיעור זה ל"ש בו ביטול כי היתר בהיתר אינו בטיל וליכא למימר קמא קמא בטיל ובהגיע השיעור שיכול לפסול אז ליכא במה להתבטל ומיושב קושית התוספת גם לראב"ד ז"ל.

אשר לפ"ז דל"ש לאמור קמא קמא בטיל יש לכאורה לאמור כי הראב"ד ז"ל יפסול מדינא דאורייתא האתי שם למסקנא לאמור. אמנם אף דל"ש לאמור קמא קמא בטיל מ"מ נראה דגם להראב"ד ז"ל אינו פסול אלא מדרבנן (ותדע דאינו תלי זב"ז כי אנן קיי"ל דלא אמרי קמא בטיל היכי דמתרבה האיסור ומ"מ קיי"ל מעיקר הדין במים שאובים למקוה כשרה אפילו נתן ונטל כל היום כשר) כיון שהיה מקודם מקוה כשרה, ומוכרח כן לפרש הסוגיא דמייתא הש"ס ראיה דבעי' ריבוי בדרבנן ולדידיה במלא בכתף פסול המקוה מה"ת, (יע"ש בתוס' דיה נתן) וכ"נ מלשונו שכ' וש"מ דלא קפדי' בכה"ג אלא דלא ישקול ריבוי דמקוה כו' נראה דתלי רק בקפידא דרבנן. גם אין לעשות פלוגתא גדולה כזו דלרובו ככולו מהפוסקים יהיו מותר גם לכתחלה ולדידיה יפסול מה"ת. וטעם הפסול דחששו חז"ל שמא יבוא לעשות לכתחלה מקוה ממים שאובים שימלאו בידו, ואיכא חששא דאורייתא עכ"ד יע"ש. כעת מצאתי לי חבר בספר נחל אשכול בביאורו על האשכול להראב"ד ז"ל בה' מקואות סי' נ"א אות ח' שכ' וז"ל, יהיה איך שיהיה ע"כ צריך אתה להודות הא דפ' הראב"ד ז"ל אף מקוה שלם אם הוסיף ונטל עד שתוספתו מרובה על מי מקוה ולא נשארו רוב מים הראשונים הכשרים שהמקוה פסול. שפסולו אף לדידיה לא היה אלא מדרבנן. דאלת"ה. מ"פ ביבמות לר"י דס"ל דבדרבנן לא בעי' רוב מנתן סאה ונטל סאה (ולראב"ד ז"ל במים איירי) הלא שפיר אמרי ברובו פסול דמה"ת רוב כשרים בעי':

אלא ע"כ אף להראב"ד ז"ל כל המים הבאים למקוה כשרה קמא קמא בטיל (אם כי בזאת הסברא אינני שוה עם הנח"א כנ"ל אבל בגוף הדבר שאינו אלא מדרבנן באנו לעמק השוה.) וכמש"כ תוס' גבי מ"פ. ומדרבנן ס"ל להראב"ד דבעי' שנשתיירי רוב כשרים כו'

והרב גדולי טהרה שכ' כו' להראב"ד מקואות המוסיפין חמין יום יום או צונן שלא יחסר המזג פסולים מה"ת הפריז על המדה וליתא עכ"ל וע"ש. וכן דעת הגאון מהרש"ם ז"ל בתשובותיו מהד"ק סי' מ"ד יע"ש.

והנה הטעם הלא מבואר בפוסקים קמאי ובתראי דביש מ' סאה שיעור מקוה. מים שאובים נזרעו ונטהרו וכל מה שנתוסף עליו שאובים שם מקוה עליהם וזה אך ביש מ' סאה שהוא שיעור מקוה מה"ת וכדאמרי' (חגיגה י"א) טהרות מיכתב כתיבן לא נצרכה אלא לשיעור מקוה דלא כתיבא דתניא ורחץ את כל בשרו במים במי מקוה את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה על א' ברום ג"א ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה. ובדברי חיים להגאון מהר"ח מצאנו ז"ל על ה' מקואות אות ב' לאחר שהביא דברי הגמ' כ' וז"ל ש"מ דהוא מה"ת ודומיא דאידך דלא כתיבן דמייתא התם שם מה"ת ולא מצאנו בשום מקום לומר שהוא מדרבנן שיעור מ' סאה גבי מקוה וכ"נ בהדיא בריש נדה גבי מקוה שנמדד עכ"ל וע"ש. וזה מאז אשר שאלני תורני אחד בזה"ל:

תמוה לי על דברי מרן הד"ח במקואות שהביא ראיה דמקוה מ' סאה שלימות היא מדאורייתא מהא דתנן במס' נדה מקוה שנמדד ונמצא חסר כו' ואי לא הוי דאורייתא א"כ הוי ספיקא דר', ופליאה דהא בטבילת כלים לכ"ע לא בעינן מ' סאה שלימות וסגי ברביעית מה"ת ושם קאי הסוגיא על טבילת כלים וכפירש רש"י ז"ל וגם קושית הד"ח היא כחומה נצבה והשבתי לו כי הפליאה היא אך בעיניו כלומר לפירושו בכוונת ראיית הד"ח אמנם הד"ח לא כוון כלל לזה. כי לפירושו מה לו למס' נדה וגבי מקוה שנמדד הלא ממקוה עצמה ממתני' דפ"ב דמקואות שמעי' לה. אמנם באמת ממתני' גופא לדינא דמקוה שנמדד אין ראי' וגם אין קושיא על פירש רש"י ז"ל שפי' בגיטין ל"א ובנדה שם כל טהרות שנעשו ע"ג שנשתמשו בכלים ואנשים שטבלו מטומאתן באותה מקוה טמאה אם כי לטבילת כלים די מה"ת ברביעית ואך מדרבנן בעי' מ' סאה וכמבואר בנזיר ל"ח ובפי' רש"י ז"ל בפסחים י"ז והוי ספיקא דרבנן למפרע מ"מ טמא מספק יען לר"י גס בטומאה קלה מוקמי אחזקת טומאה וטמא בספק גם לרבנן עכ"פ בטומאה חמורה שהיא אב הטומאה גם בטומאה מד"ס מודי לר"י דטמא גם בספק כיון שטומאת אה"ט יש מה"ת וכמבואר בפ' ד' דטהרות מ' י"א וע"ש. ובפירש רש"י ז"ל בעירובין ל"ה והגהות רש"ש שם ובמל"מ פי' מ"ה מקואות ה' ו' יע"ש ק"ו בטומאת כלים בטומאה מה"ת אך דהשיעור דמ' סאה היא מדרבנן דמוקמי אחזקתייהו חזקת טומאה בספק ג"כ לרבנן ואין קושיא על פירש רש"י ז"ל. וגם אין ראיה להוכיח מדינא דמתני' דלטבילת אדם בעי' מ' סאה מה"ת:

אך ראיית הד"ח הוא מהא דאמרי' בריש נדה בפלוגתא דר"ש ורבנן גבי מקוה שנמדד ושניהם לא למדוה אלא מסוטה אשר כל פלפול הסוגיא מורה כי בדינא דאורייתא קמיירי וזש"כ הד"ח וכ"מ מנדה גבי מקוה שנמדד כלומר מהסוגיא דגבי מקוה שנמדד. וצא ולמד סתום מן המפורש שכ' התב"ש בבכ"ש בח"י לחולין י' שחלק על הב"ח שצדד בתשובה לאמור דהא דמטמאין למפרע במקוה היא רק מדרבנן כי מה"ת מוקמי המקוה על חזקתה וכ' שם וז"ל אלא דבמקוה נמי דאורייתא כדאיתא בריש נדה דלמדוה מסוטה כ"ו יע"ש, ובתב"ש ס' ב' ס"ק ל"ב שכ' אלא ברור דס"ל לתוס' דדין מקוה נמי דאורייתא הוא ולמדוה נמי מסוטה כדאיתא ריש נדה ובקדושין כו' ע"ש ולזה כוון גם הדברי חיים ז"ל וזה פשוט ואמת.

וא"כ כשיש שיעור מקוה מה"ת שהיא מ' סאה כל המימות שיביא עליהם נזרעו ונעשו כמי המקוה ואם כי שם מקוה מה"ת גם על רביעית לענין כלים מה נעמו בזה אמרי הדברי חיים ז"ל שם באות כ"א וז"ל והנה הטעם לדבריהם משום דהוי השאובין כנזרעו בתוך המקוה והרי המה גופא מים כשרים כו' להגאון מהר"מ א"ש ז"ל שכ' להקשות דלפ"ז לא יפסול מה"ת ברוב שאובים כיון ששם מקוה מה"ת על רביעית לענין מחטין וצנורות א"כ הוי המים הנוספין כנזרעו מה"ת וכולם כשרים לטבול בהם מה"ת וא"כ שוב כשר גם לאדם אם יש בו מ' סאה כו' מטהר אותו רביעית את כל הנוספים עליו ושבו כלם כזרועים ומחוברים לטבול בהם כו' ולכן נ"ל דהנה זה ברור דלענין מה מעיין בידי שמים אף מקוה בי"ש לזה לא מהני שום חיבור והשקה כאשר כן כ' בהדיא הט"ז ז"ל וכן משמע מדבעי הש"ך ז"ל וכן הסברא נותנת דכיון דקודם שהיו בו שיעור מ' סאה לא היה מקוה לאדם ורק לאח"כ נעשה כילה מקוה בידי אדם והיאך שייך לומר דהוי כזרוע כיון שהיה הרביעית כשר לטבול מחטין הא באמת הוא כזרוע מ"מ נעשה כל המקוה בידי אדם ואפילו הרביעית הכשר שמקדם נעשה מקוה בידי אדם שע"י מפעל האדם נעשה מקוה כשר כי לולי פועל האדם בו לא היו עליו שם מקוה לאדם וא"כ נעשה כולו בידי אדם ואינו דומה למעיין בודאי דפסול מה"ת ומה יועיל לנו שנזרע מ"מ הכל נעשה בידי אדם כי הרביעית שנעשה מקוה לאדם הוא מפעל האדם שרבו עליו שיעור מקוה טרם הפעלות האדם דבר בו לא היו עליו שם מקוה לאדם וא"כ איך יטהר הרביעית את תוספתו המ' סאה שברייתם בי"ש כיון שהוא עצמו הוי נעשה בי"א רק דקשה על זה א"כ גם מעיין יפסול ברבה עליו שאובין לסברת הר"ת והרא"ש ז"ל שס"ל דגם למעיין בעי מ' סאה א"כ איך יטהר מעט המים את המרובה שאובין כיון שכולה נעשה בי"א א"כ אינו דמי למעיין שהוא בי"ש וא"כ ק' להרא"ש ז"ל שפ' כר"י ז"ל דמעיין אינו מטהר

במשהו לאדם וא"כ למה כ' שמעיין אינו נפסל בג' לוגין ולא ברוב שאובין וק' הא עכ"פ נעשית בי"א, ואולי ס"ל להרא"ש ז"ל דמה"ת באמת מטהר במשהו לאדם ומש"ה הוי שפיר מקוה כשר ומטהר הנוסף עליו ורק רבנן הצריכו מ' סאה אבל מ"מ לענין השקה שפיר מחבר להנוסף להיות כזרוע והוי בי"ש כנ"ל עכ"ל הזך ומורם מן המדובר של אותו גאון וקדוש המיוחד בגאוני דור שלפנינו בשערים המצוינים בהלכה וביחוד בספרו על מקואות דלהסוברים דמעיין מטהר במשהו מה"ת גם לאדם מטהר גם הנוסף עליו מה"ת אם דשיעור טבילה אין, ולא חזי כלל לטבול בכ"ש גוף אדם, וגם ברביעית הוה מן הראוי להכשיר הנוספים עליו כיון ששם מקוה עליו לענין מחטין וצנורות אך יען שלא היו עליו שם מקוה לאדם לזאת לא מהני הזריעה כי נעשית המקוה כולה בידי אדם ולזאת במקוה ומעיין גם שניהם כל עוד שאין מ' סאה מים כשרים הלכה פסוקה היא דפוסל גם ג' לוגין מים שאובין, וכמבואר בטוש"ע יו"ד שם.

אמנם על המקואות ששאל כת"ה שיש בהם מ' סאה שיעור מקוה מה"ת אך דהמים מרודדין כ"כ דלא חזי לטבילת אדם בשום אופן גם ע"י מיגנדרא כבניתא מ"מ כיון דיש כאן שיעור מקוה לאדם מה"ת מים הנוספים נזרעו ונטהרו ונעשו כשרים ולא דמי כלל לדינא של הת"י וחת"ס ז"ל (ועיין לעיל סימן ג' מש"כ בזה) כי שם כיון דקיי"ל דאסור לטבול בעוד שלג נחשב כעצים ואבנים ואין כאן שם מקוה כלל שיהיו נחשבים המים כנזרעים.

ובזה מובן מאליו ההבדל אשר אם עושה כן בכלים נפסלה המקוה יען כי הווית המקוה ע"י טהרה בעי' וכביאור התפא"י מלתא בטעמא דאם שקודם שהעמיד הכלים היו המים כשרים אפ"ה כשהעמיד הכלים פנים חדשות באו לכאן ומקוה אחרת הוא שנתהווית ע"י דבר המק"ט ופסול. והסביר עוד יותר באמרו, הא למה זה דומה למי שהיו לו מקוה שלימה ורוצה להמשיך מים מתוכה לגומת מקוה אחרת ע"ג כלים שוודאי נפסלה המקוה אחרת אע"ג שהן הן המים שממקוה כשרה ה"נ הכא אע"ג שהמקוה הראשונה המרודדת כשרה היתה אפ"ה זו המקוה העמוקה טפי מראשונה שעשאה כך ע"י כלים פסולה עכ"ל. משא"כ הכא בנידון דידן כיון שהמים השאובין יבוא על מקוה הכשרה מהית גם לאדם בשיעורא דמ' סאה אם כי פ"י שהם רחדין א"א לטבול בהם מ"מ כיון דשם מקוה עליו גם לאדם כך נאמרה ההלכה בזה דכל המים שיבואו עליהם זרעו והוכשרו אשר עי"ז גם מים הנוספים הם בעצמם מקוה כשרה הם.

ולענ"ד יש לפרש בזה לשון משנתינו. כובש אפילו חבילי עצים וחבילי קנים ופי' הרע"ב ז"ל דאע"ג דנראה כמקוה שחלקו אפ"ה הואיל והמים נכנסין ביניהן לא הוי חלוק.

והקשה התוי"ט דלפ"ז דוקא חבילי עצים וחבילי קנים והיכא קתני אפילו יע"ש מש"כ בשם הר"ש ז"ל גם במשנה אחרונה שם הניח דברי הרע"ב ז"ל בתימה. ומ"ש שם דכובש דמתניי היינו שנותן עצים וקנים בצד כותל המקוה מצ"א וע"ש, ובתפארת ישראל מלשון הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' מקואות ה' י"ג שכ' מקוה שמימיו מרודדין כובש אפילו חבילי קש וחבילי קנים בתוך המים. ומן הצדדין מבואר שפי' משנתינו שנותן לתוך ומן הצדדין ואולי דייק זאת מהא דבא בכפילא במתניתן אפילו חבילי עצים ואפילו חבילי קנים דהוי די בחדא. ובטור יו"ד סי' ר"א כתב באמת אך חבילי עצים ובשו"ע הוסיף אבנים לאשמעי' דינא דר"ש ז"ל יע"ש ואין שום רבותא בחבילי קנים יותר מחבילי עצים לזאת פ"י הרמב"ם ז"ל כובש אפילו חבילי עצים בתוך המים ואפילו חבילי קנים מן הצדדים ומדוקדק לשון המשנה שבא בכפלים ולשון הרמב"ם ז"ל מזוקק שבעתים.

ובתפארת ישרם ומשנה אחרונה חתרו לפרש מלת אפילו יע"ש ולדידי נראה לפרש דלא מיבעיא להוסיף מים שאובין עד שיהיו שיעור טבילה זה פשיטא דשרי כי מי השאובין הוכשרו ונזרעו להחשב כמי המקוה אך יען דזה שמעי' עוד מפ"ו דמקואות מ"ח ממלא בכתף כו' לזאת בא התנא הכא לאשמעי' רבותא אחריתי דכובש אפי' חבילי עצים וחבילי קנים והמים שביניהם מצטרפין כפי' הר"ש ז"ל או אע"ג דנראה כמקוה שחלקו וכפי' הרע"ב ז"ל ומיושב שפיר פירושו כי מלת אפילו סובב והולך דלא מיבעיא דלהוסיף מים דשרי וא"ש ולפ"ז תשובת שאלתו מבואר במשנה דשדי, יהיה איך שיהיה בכוונת אמרם ז"ל שאפילו' אבל הדין דין אמת כי לאחר שיש מ"ס שיעור מקוה מה"ת גם לאדם אם כי המה מרודדין פד שבשום אופן א"א לטבול בהן מ"מ שרי להוסיף עד שיהיו שיעור טבילה וכדאמרן מלתא בטעמא בס"ד.

והנה דברי רבינו הרא"ה ז"ל בריש שער ז' בבד"ה דנראה מריהטת לשונו שאוסר בזה ודברי רבינו הרשב"א ז"ל במיה שם שחולק עליו. ודברת החת"ס ביו"ד סימן רי"ב שכ' בזה"ל אך אם לא היה מי הבאר עמוקים מא מרודדין ולא היה כל גופו של אדם עולה בהן בלתי הוספת שאובין הייתי חושש לכתחלה לדעת הרא"ה ז"ל בבד"ה כי דברי טעם הם אע"ג דבמ"ה דחי ליה בגילוי דחטתא כ"ז היו למראה עיני כת"ה. ומה שבעיניו לפליאה נשגבה על החת"ס דפוסק בשלג כיון שאין טובלין בו השאובין פוסלין בו למה לא חשש לשיטת הרא"ה ז"ל אך לבתחלה כבר נתבאר בדבריי באר היטב אין שם מקוה עליו משא"כ הכא במים מרודדין דשם מקוה מה"ת עליו אשר בכחו להכשיר ולטהר כל מים הנוספים עליו – ובגוף שיטת הרא"ה ז"ל הנח"א שם בסימן ס' סק"ב כ' וז"ל ונ' דאם הניח כלים עליהם כשפ"ה להטפיח המקוה לא מיפסל וכ"כ ש"ך דלא מקרי הווייתו

עי"ט דשיעור המקוה בלא"ה איתיה ואף לר"ש דאוסר העמדת הזחילה בדבר המק"ט ה"ט שאם אין מעמידו יצאו המים ואין כאן מקוה אבל הכא איתיה לשיעור מקוה ואם שוחה ומשתטח עצמו יוכל לטבול בלא"ה. וראיתי בג"ט שכ' שאף זה מקרי הווי' עי"ט לרא"ה ז"ל בבד"ה ריש שער ז' שכ' אפי' מקוה שיש בה מ' סאה והמים מרודדין שאין גופו עולה כאחת אין ראוי לטבול עד שיהיו המים ראוים לטבול ואסור לתן בהם שאובין עד שיהיו בהם כשיעור זה. אבל אין לפחות ממ' סאה דמקוה, דמקוה מים משמע שיעור לגדול והיינו מ"ס עכ"ל הראיה ז"ל והוא הוסיף ה"ה בכלים מקרי הווית ע"י דבר המק"ט. ושתי תשובות בדבר חדא שכוונת הרא"ה ז"ל שאסור לתן שאובין עד שיהיו כשיעור הזה ר"ל מ"ס שהרי מסיים אבל אין לפחות ממ"ס וכ"כ הרשב"א ז"ל במ"ה ואם בא לומר אע"פ שיש מ"ס אסור להוסיף אם המים מרודדין טעות הוא בידו שהרי שנינו ממלא בכתף עכ"ל ואין ספק שלא טעה הרא"ה ז"ל בזה. ועוד אם שאובין פסולין בכה"ג שאני שאובין דפסולין בגופן ובתוכן טבל משא"כ אם דוחק המקוה לעלות למעלה המקוה כו' וכ"כ השיך ס"ק ק"ו וכל האחרונים אם סילון ממשיך מן מעין או מקוה למק"א לא מקרי הווייתו בטומאה שחבורו לכשר מבטל אבל לענין מים היוצאים מכלי דאית פסול שאובין לא מהני חבורן, ש"מ דהחמירו יותר בשאובין מהווייתו עי"ט עכ"ל אשר פי' הנח"א בכוונת דברי הרא"ה ז"ל יש להם מקום להמעיין ולפירושו שרי גם להרא"ה ז"ל. **אמנם** גם להנח"א ספוקי מספקי לי' האי פירושא מדכ' ועוד אם שאובין פסול בכה"ג שאני שאובין דפסולן בגופן ובתוכן טבל משא"כ כו' (דבריו בזה הם כסברת כ"ת אבל כבר נתבאר ביטול זה יען כי המים גופן נטהרו והוכשרו כנ"ל ובגוף דברי הנח"א ותפא"י לענין דינא דתשב"ץ ז"ל הדברים ארוכים ואכ"מ) ואין ספיקו של הנח"א מוציא מידי וודאי של הג"ט וחת"ס בהבנת שיטת הרא"ה ז"ל כנראה מפשטות דבריו אשר כן ביארם הרשב"א ז"ל וכבר הורה זקן רבינו החת"ס דלכתחלה צריכין אנו לחוש לדעת הרא"ה ז"ל כי דברי טעם הם.

ודע כי בספר מי השילוח להגאון ר' שמחה יואל הכהן ז"ל על ה' מקואות בסי' א' אות י' כ' וז"ל, אין צריך שיהיו גובה המקוה שלש אמות אלא אם נמוך משלש ורחב יותר מאמה על אמה ומחזיק בתשבורת זה השיעור די ובלבד שיוכל הטובל בו להתכסות כל גופו בבת אחת. ועכ"פ גובה כשפופרת הנוד דבלא"ה לא מצטרף כמ"ש לקמן בעזהש"י עכ"ל אם כי מה שהראה למש"כ לקמן לא מצאתי בספרו (ואולי נכתב באלו עלים שנחסר בספרו שתח"י) אמנם דברי טעם הם וברורין מעצמותן כל עוד שאין כאן גובה

כשפ"ה לא חזי לאיצטרופי ואין כאן צירוף ושם מקוה כלל גם לטבילת כלים, וזה לענ"ד פשוט וברור.

ועתה

זו תשובה וסיומא דהאי פיסקא בדינא דמקוה שמימיו מרודדין. אם אין בגובה גם כשפ"ה אז אין כאן צירוף לכמות המים ואין לה שם מקוה גם לטבילת כלים וביש גובה יותר משפ"ה אולם אין כאן אפשרות לטבילת אדם גם במיגנדרא כבניתא כלומר להשתטח על פניו. לכבוש חבילי עצים או קנים כדי שיתפחו המים זה מבואר במשנה ובטוש"ע דשרי וגם להוסיף מים שאובין עד שיעור טבילה מעיקר הדין המקוה כשרה גם לטבילת אדם כי מים הנוספים נזרעו ונטהרו במים המרודדין שהי' בהם מ' סאה ונעשו גם הנוספים כמקוה כשרה כי כך נאמרה הלכה בזה.

אולם לכתחלה במקוה שהיא לרבים, ולעולם לטבילת נדה דאורייתא, ואיסור כרת, העומד ברומו של עולם היהדות וטהרת קדושת בית ישראל לפני אבינו שבשמים דברי רבינו הר"ן ז"ל (שבב"י ז"ל או"ח תר"צ) הם כקילורין לעינים שאפי' בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו דרך היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול ואפי' באפשר רחוק עאכ"ו שיש לנו לעשות בדרכי התורה והמצוות שהם כבשונו של עולם אשר לכתחלה אנו מחויבין לחוש לדעת רבינו הרא"ה ז"ל מבלי להוסיף מים שאובין למקוה שמימיו מרודדין רק שיהיו לפחות שיעור טבילה לאדם בדרך השתחטות על פניו וכמו שכ' החת"ס ז"ל. והנלע"ד בזה להלכה למעשה כתבתי:

חיים מרדכי.

סימן כב

להחריף ושנון כו' מר יעקב שעכמער נ"י.

קולך קול יעקב מאהלי של תורה בקן קולמסא שמעתי והנני להשיבך בדבר מה שבאו פסקי רבינו הרמ"א ז"ל בכפילא, בסימן מ"ח סעיף ח' שלאחר שכ'. ויש מקילין להתיר אם לא ניקב מעל"ע והודח כו' ולא בדק מבחוץ אם היו עליו ק"ד. ויש לסמוך עלייהו במקום הפ"מ באותו סעיף כ' עוד וז"ל מחט או קוץ הנמצאים בהמסס וביה"כ בחללו ולא נתחב בהן כלל כשר בכל ענין וא"צ שום בדיקה (הגהות מיימוני) ויש מקילין דאפי' בניקב המחט מצ"א א"צ לבדוק מבחוץ אם יש עליו ק"ד (רמב"ם והרא"ש) ויש לסמוך עלייהו אם הוא הפ"מ וא"א לבדוק כגון שנמלח או הודח או נאבד ע"כ אשר עמדו בזה רבותינו הט"ז וש"ך שם. ועל ישובו של הש"ך הפרי מגדים בש"ד ס"ק ל"ג שאל בשתים וז"ל ומ"מ ק' לי הג"ה א' ובשניה סגי לדידן כו' לא הבינותי כו' גם מ"ש כו' והנה יש

מקום אתי לומר דכפל דבריו הוא כך דלעיל כ' דיש להקל אם לא נקב מעל"ע היינו שבדק אחר נקב ולא אחר ק"ד וזה דעת סמ"ק הא לא בדק אחר נקב טרפה אף בה"מ וכיון דהודח ונמלח או נאבד המחט ולא בדק מעל"ע יש לסמוך אהר"ם ורא"ש דלא הזכירו כלל ק"ד כו' עכ"ל ובזה נתקשית דהלא גם לת"י הפמ"ג הקושיא דל"ל הג"ה שני' במקומה עומדת דהלא מהג"ה שניה נלמד דגם בספק נקב כשר בה"מ נדע מק"ו בספק ק"ד דכשר בה"מ והג"ה א' ל"ל. לק"מ כי אך אם שניהם שווין אז ק' האי כפילא ל"ל אבל לישוב הפמ"ג מתפרשין דברי הרמ"א ז"ל בדרך לא זו בספק ק"ד דכשר בה"מ כבהג"ה א' אף זו בדינא דהג"ה ב' בספק נקב ג"כ כשר בה"מ ולסמוך על הר"ם ורא"ש ז"ל אשר זה דרך סוגיות דתלמודא בכמה מקומות וגם בפוסקים לפרקים (עיין ב"ק ל"ב ע"ב ובמש"כ בספרי חידושי בן יאיר בח"י ע"ז י"ב בד"ה ולכאורה יש לתמוה) וזה פשוט.

ואנכי בעניי אלמלי דברת רבותינו הט"ז וש"ך הייתי אומר בכוונת הג"ה שניה כי לאחר שהביא הרמ"א ז"ל דעת הגה"מ להקל בנמצא מחט שא"צ בדיקה כלל (מקורו נראה מסוגיא דחולין מ"ג וכמש"כ בביאור הגר"א ז"ל ובהגהות מיימוני לא מצאתי האי דינא) לחזק הלכה זו הביא דעת היש מקילין אשר המה הקילו ביותר דגם בניקב מצ"א שא"צ לבדוק ושיש לסמוך עלייהו ביש תרתי, הפ"מ, וגם א"א לבדוק. א"כ פשוט וברור האי דינא דבלא נתחב כלל דכשר בכל ענין כלומר גם במקום שאין הפ"מ, וא"צ שום בדיקה גם במקום שאפשר לבדוק כנלע"ד פשוט ומסתבר בנתינת טעם לשבח לכפילת דברי רבינו הרמ"א ז"ל המזוקקים שבעתים (עיין ש"ד כאן ס"ק כ"ה והמה נובעים מהתומים בקיצור תקפו כהן ס"ק קכ"ד יע"ש) כי המה דברי אלקים חיים.

ומה שהקשית על האי כללא דחדית לן רבינו הפמ"ג בפתיחה להי"ש בשורש הב' דעשה שאינו זבוח חל גם על חצי שיעור דנבלה א"כ איך יפרנס הסוגיא דיומא פ"ג דמאכילין אותו הקל הקל טבל ונבלה מאכילין אותו נבילה, אם דטבל חמור דהוא איסור מיתה הלא לעומת זה בנבילה בכל ח"ש עובר גם באיסור עשה משא"כ בטבל אם דגם ח"ש אסור מדאורייתא מריבויא דכל (יומא ע"ד) אמנם על עשה אינו עובר ומה"ט שוחטין לחולה בשבת ואין מאכילין אותו נבלה לשיטת הר"ן ז"ל שם אם דשבת איסור סקילה הוא איכא חומרא אחרינא בנבלה לפי שהאוכלה עובר בלאו על כל זית וזית שבה אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא עכת"ד. אם כי הרגשתך יפה היא אולם בבדיקה לאור האמת לק"מ, כי על הר"ן ז"ל אין כאן גם התחלת קושיא כי גברא אגברא קרמית ? הלא בנין הפמ"ג נבנית על יסוד שיטת התוס' והוא ז"ל בעצמו כ' שם כי רש"י ז"ל שפי' בחולין ט' וכמה דוכתי דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת הוא

חזקת אמ"ה מוכח דס"ל כריצב"א ז"ל שם בשבועות כ"ד דהעשה הוא תיקון הלאו וא"כ הר"ן ז"ל דגם הוא פי' בפ"ק דחולין כרש"י ז"ל גם הוא ס"ל הכי וא"כ לשיטתו ח"ש דנבלה שוה לכל ח"ש דאיסורי תורה אך לדקדוקך יש מקום כפי מה דנראה מט"ז ומג"א סימן שכ"ח סעיף ט' דקיי"ל כסברת הר"ן ז"ל, והפמ"ג שם בה"ש מסיק דאיכא עשה שא"ז להלכה, וגם זה הלכה פסוקה דטבל ונבלה מאכילין אותו נבלה וכמבואר ברמב"ם ז"ל בפי"ד מהמ"א ובאו"ח סימן תרי"ח במג"א סק"ט וא"כ קשיא הלכתא אהלכתא. אמנם באמת גם זה לק"מ, כי מלבד מה שאמרתי מאז כי הך דינא דפמ"ג לחלק יצא דדווקא בנבלה ע"י שלא נשחט כהוגן דאז איכא עשה שא"ז משא"כ אם נשחט כראוי אך שהיא נבלה מסבת נקיבת הוושט וכדומה אז אין כאן עשה שא"ז אך לאו דנבלה ואחזה מצאתי לאחרונים שכ' ג"כ הכי ולפ"ז י"ל דהאי דינא דמאכילין אותו נבלה מיירי בכה"ג. אולם סתימת הסוגיא והפוסקים מורה להדיא כי בכל גווני דנתנבלה גם בשחיטה מ"מ הוא קדום לטבל ובדרך פלפול י"ל בכמה אנפי. אמנם הנלע"ד פשוט ואמת הוא, דהנה י"א מאכילין אותו נבלה ואין שוחטין בשבת וגם לשיטת רובם ככולם מראשונים ודקיי"ל הכי דשוחטין ואין מאכילין נבלה נתנו בזה טעמי אחריני כמבואר שם בראש"ו ור"ן ז"ל יע"ש ובב"י סימן שכ"ח הרי דלא אזדי בסברת הר"ן ז"ל ואולי תלוי זה בפלוגתא דר"נ ורבה ביבמות קי"ט דלרבה דאמר שם רישא דאיסור כרת חששו סיפא דאיסור לאו לא חששו י"ל דאיסור כרת וסקילה חמור עוד מכמה לאוי דמלקות ולזאת נאדו מסברת הר"ן ז"ל אולם לר"נ דאמר שם מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת וה"נ לפ"ז אמרי' מה לי איסור לאו מה לי איסור סקילה וכמש"כ התוס' בקידושין י"ד ע"א ד"ה ותהא ורשב"א ור"ן ז"ל גבי הא דאמרי' אם הקלנו בשבויה ניקל בא"א יע"ש וזה שיטת וסברת הר"ן ז"ל אם דאיסור לאו דנבלה קל מאיסור סקילה מ"מ כיון דאמרי' מה לי איסור לאו מה לי איסור סקילה וגם איכא בנבלה חומרא דכמה לאווי בכל זית וזית זוז"ג לאמור דמוטב לשחוט מלהאכיל אותו נבלה. ואין כוונתי לאמור דזה יסוד סברת הר"ן ז"ל דא"כ יוולד תולדה חדשה למש"כ המגי' במל"מ בפ"א מה' יו"ט דבלאו שאין בו מלקות לא אמרי' מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת וכש"כ כנגד עשה וכמש"כ בנו"ב מהד"ת חיו"ד סימן ע"ח יע"ש וא"כ באיכא איסור חמור דסקילה וכדומה נגד כמה איסורי עשה או לאוי דאין לוקין עליהם נימא דזה קל לגבי חולה מאיסור חמור דסקילה וכדומה ובאמת ז"א כי גם גבי איסור דרבנן איכא בזה פלוגתת הפוסקים כמבואר בב"י וב"ח וט"ז ומג"א ז"ל שם באו"ח יע"ש ובפמ"ג. וגם מד"כ שם המג"א אבל הר"ן כ' כו' ובפחות מכזית. איכא נמי איסור דאורייתא אע"פ שאין בו מלקות כו' יע"ש מבואר כי גם באיסורי תורה

שאין בהם מלקות נאמרה סברת הר"ן ז"ל, אך כוונתי לאמור כי שינוי טעמיהם הוא כעין סברת פלוגתת דרבה ור"נ דלרוב ראשונים איכות חומרת האיסור תכריע (אלמלי טעמים אחרים שאמרו דלכך שוחטין ואין כו'), ולר"ן ז"ל כמות האיסור תכריע, אמנם יהיה איך שיהיה בטעם פלוגתתם אני אומר כי גם הר"ן ז"ל לא אמר רק בגוונא דשוחטין לחולה בשבת ואין מאכילין אותו נבלה אשר בעשיית האיסור דשחיטה שוב אין כאן איסור כלל באכילה בזה אמרי' דכמות האיסור בכמה לאוי בכל זית וזית ואיסורי תורה בכל ח"ש מכריע ועדיף לשחוט אמנם בטבל ונבלה אשר בשניהם בכל ח"ש איכא איסור דאורייתא אך בנבלה איכא חומרא דבח"ש יש גם עשה שא"ז (יעיון ש"ך יו"ד סימן רל"ח סק"ו, בשם הרשב"א ז"ל דח"ש ג"כ יש לו חומרא דאין שבועה חלה עליו וליש פוסקים גם על עשה חל שבועה אם כי מש"כ הפמ"ג שם להוכיח מד"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה"ת ה"א כהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו במיתה שזו אינו קודש מדנתן טעם זה ולא כ' הטעם דאין אחע"א מוכח דס"ל דעל עשה חל איסור מלבד מש"כ שם הפמ"ג ז"ל בעצמו לדחות זה י"ל עוד עפמש"כ הלח"מ בפ"א מה' נזירות ה' י"ג דדרך הרמב"ם ז"ל ולכתוב טעם שהוא לכ"ע יע"ש ולזאת גם הכא כ' הרמב"ם ז"ל הטעם שהוא לכ"ע גם להסוברים דאחע"א וגם מה שהביא שם משבועות כ"ז עיין בספרי בח"י לשם מש"כ ליישב זה, באופן שאין מכאן ראיה. מ"מ הלא זה במחלוקת ישינה שנויה ואכ"מ ועכ"פ אין חמור כ"כ יותר עשה מאיסור דאורייתא דאתי מריבויא. (ומה שפלפלו גדולי האחרונים אי עשה חמור מל"ת או ל"ת חמור הדברים עתיקים וארוכים ולא עת האסף פה) מ"מ כיון דבשניהם בנבלה וטבל בכל ח"ש וח"ש עובר איסור דאורייתא ונוסף עוד בטבל דאיכא חומרא דעונש מיתה בכזית וח"ש הוא ח"ש דאיסור מיתה גם הר"ן ז"ל מודה וזה כלל גדול כי אפושי פלוגתא לא מפשינין, ולמה נאמר לעשות פלוגתא גם בזה בין הר"ן ז"ל לשאר הראשונים ז"ל) דאיכות האיסור תכריע ולזאת גם אם נימא דאיכא בח"ש דנבלה עשה שא"ז מ"מ א"ש מה דקיי"ל דטבל ונבלה מאכילין אותו נבלה יען דטבל חמור. והנלע"ד פשוט וברור כתבתי:

חיים מרדכי

סימן כג

להרה"ג כו' מו"ה נחום אתרוג נ"י בעה"ק צפת.

במה שכתבתי בספרי חידושי בן יאיר בחולין נ"ז דיש מקום לאמור דבמנענת בראשה גם בחי יב"ח צריכין לבדוק כי י"ל דבהתחלת הנענוע היה רק מים בראש ואח"כ נתגלה להקרום וע"ז כ' כת"ה וז"ל ולפענ"ד נראה דברי הגרעק"א ז"ל ברורים עפ"י דברי הפלתי

בסי' ל"א סק"ד שכ' וז"ל וכי בעל הג' וראבי"ה להוסיף על הטרפות שמנו חז"ל באו כי איה נזכר טרפות זה בגמ' מים בתוך המוח כו' אלא ברור דעיקר טרפות נזכר בגמ' הומרך ופירש"י ז"ל שנשפך כמים ובאו הגאונים להקל ולומר כפי מסורת בידם דווקא שנוגע לקרום דאז לא הדרא בריא אבל באמצע כו' והדרא בריא עכ"ל וא"כ לפ"ז נכונים מאוד דברי הגרעק"א ז"ל דאם נימא שאנו חוששין מחמת הנענוע שמא נולדה בה ריעותא ואנו חוששין גם עתה שמא הגיע לקרום ע"כ בהתחלת הריעותא לא היה עתיד להתרפאות ולהיות הדרא בריא וא"כ לא היה יכולה לחיות יב"ח כו' וכעין סברתי יעיון בלב"ש סי' ל"ז ס"ק י"ז בישוב קושית המ"ז לענין ב' טינרי עכת"ד. ידידי לא כן עמדי כי המה דברים נפרדים דזה אמת מש"כ רבינו הלב"ש ועוד כמה אחרונים כי לאחר שראינו שנתרפא זה לעד נאמן שמעיקרא לא היה ממין החולאת להטריף אבל זה לא נתן לכללא לאמור דאם כעת ישנו בגדר חולאת המטריף מעיקרא נתהוה באופן שלא היה יכול להתרפאות אדרבה כן דרך החולאת מתחלה פורץ פרצה קטנה ואח"כ הולך וגדול ושפיר יש מקום לאמור דמתחלה לא היה המים מגולים לקרום וזה גרם לנענוע הראש (יעיון באחרונים דאם מתחלה נענה בראשה ואח"כ הפסיקה דאמרי' דנתרפאה) ואח"כ הלך וגבר עד שנתגלה לקרום ושפיר קאמינא בעזהש"י.
חיים מרדכי.

סימן כד

להמופלא בתו"י כו' מו"ה שלמה נ"י שו"ב בעיר באהאשוי.

מכתבו הגיעני, והנה בניקב טרפש הכבד וחלב טמא סותם. הלא נודע דעת הטו"ז בסי' מ"א סק"ט דסותם. והתב"ש חולק באמרו שם בס"ק י"ב וז"ל. ואני חוכך בזה להחמיר דלא דמי לסרכא דסרכא או קרום שעלה הו"ל סתימה מעלייתא אלא דבאבר שהנקב פוסל בעצמו סופו לסתור כו' משא"כ חלב טמא דאפי' לפי שעה משמע דלא סתמה וכפתוח דמי כמ"ש בגמ' ד' מ"ט ע"ב דלא מיהדק לכן נלע"ד דאין להקל בזה כו' עכ"ל אולם הדעת קדושים שם בסק"ח החשיבו לספיקא דדינא וכ' וז"ל. אף שהתב"ש כ' מצד מהדק שהוא כהכרע מ"מ י"ל לט"ז גם אינו מיהדק מהני בטרפש ע"כ פי' דבריו הקדושים הוא דנט"ז אם כי לא מיהדק מ"מ לא הוי כפתוח לגמרי כסברת התב"ש אך דלא הוי סתימה מעלייתא אבל מ"מ שם סתימה עליה דכטרפש דאין הטרפות מצ"ע גם זה מהני ונלע"ד דמלשון רש"י ז"ל יש כעין הוכחה לשיטת התב"ש דלא הוי סתימה כלל וכפתוח דמי. כי שם ב"ד מ"ט ד"ה חלב טהור סותם כ' כגון דקין שנקבו כו' דחלב טהור אדוק הוא מאוד והוי סתימה מעלייתא ובד"ה טמא אינו סותם כ' כגון כו' וחלב המכסה את הקרב

סותמן אינה סתימה לפי שאינו חיבור כו' ולא כ' ואינה סתימה מעלייתא כאשר כ' בחלב טהור (ובאבר שהנקב פוסל מעצמותו הלא בעי' לסתימה מעלייתא) בלשון לדיק כסף נבחר שהוא לשון רש"י ז"ל המזוקק שבעתים יש מקום לאמור כי דיוק לשון זה בא לנו להורות כי חלב טהור הוי סתימה מעלייתא ואלו חלב טמא לא הוי סתימה כלל וכפתוח דמי כשיטת התב"ש ז"ל. אולם מסוגיא יש כעין סעד לשיטת הט"ז ז"ל דהלא פלוגתת רב ורב ששת הוא דלרב דווקא חלב טהור סותם טמא אינו סותם משום דלא מיהדק ולרב ששת אחד זה ואחד זה סותם. ולאמור דפלוגתתם הוא דלרב לא מיהדק ולר"ש מיהדק כחלב טהור זה לא ניתן להאמר דיפלגו במציאות דהלא עין רואה נראה אי חלב טמא מיהדק כחלב טהור או לא (יעיון כו"פ סי' צ"ט סק"א) ועכצ"ל דגם לר"ש לא מיהדק כ"כ כחלב טהור אך דלר"ש גם בכגון דא שאינו מחובר היטב מ"מ נחשב לסתימה מעלייתא להועיל גם באבר שהנקב פוסל מצד עצמו ועתה למה נאמר דלרב לא נחשב כלל לסתימה וכפתוח לגמרי הלא זה כלל גדול כי כל מה דאיכא למעוטי בפלוגתא עדיף לזאת נראה כי גם לרב עכ"פ סתימה הוי אך לא הוי סתימה מעלייתא ובזה פליג עליו ר"ש וס"ל דגם לסתימה מעלייתא נחשבת. או כי לר"ש גם באבר שטריפות הנקב מצ"ע מ"מ לא בעי' לסתימה מעלייתא ולרב בעי' סתימה מעלייתא ובחדא דווקא פליגו (ולא דנימי דבתרתי פליגו כי לרב בעי סתימה מעלייתא גם ס"ל דחלב טמא לא הוי סתימה כלל ולאמור דגם לרב ל"ב לסתימה מעלייתא אך דס"ל דחלב טמא לא הוי סתימה כלל זה לא ניתן להאמר כלל וכמובן בראשית ההשקפה להמעיין ומבין) ועתה דלרב עכ"פ אינו כפתוח לגמרי אך דלא הוי סתימה מעלייתא בטרפשא דכבדא שאין הטרפו' מצ"ע מהני גם סתימה כזאת כיון שאינו פתוח ממש וכמש"ר הדעת קדושים בשיטת הט"ז ז"ל.

ולדינא אשר שאל כ"ת הלא בדרכי תשובה שם ס"ק ס"ד הביא בשם לחה"פ ובנ"י בשם גאוני עולם כדעת הטו"ז. וכן צדדו להקל בערוגות הבושם ודעת תורה שהובאו שם (ואינם תח"י לעיין בדבריהם ולראות טעמיהם) אולם דעת רבינו הפמ"ג שם נראה דהסכים להתב"ש ולדעתי העניה דעת קדושים אמצא לנכון המחשיבו לספיקא דדינא כספיקא בפלוגתא דרבוותאי ואין להקל מכח דברי הפרי תואר שם בס"ק י"א דכיון דהרמב"ם ושאר פוסקים ז"ל לא הזכירו דין זה ש"מ דלא ס"ל כבה"ג לזאת העלה שם. ומסתברא לי דכל ספיקי דאיתנהו בהאי דינא אזלי לקולא יע"ש כי כבר החליטו הפמ"ג וטוטו"ד (הובאו בדרכי תשובה שם ס"ק ס"ה יע"ש) ועוד אחרונים דיש לחשבו כוודאי טריפה ואין להקל בספיקא כלל ונראה דרבינו הפרי תואר ז"ל יען שהיה ספרדי לזאת נמשך אחר דעת הרמב"ם ז"ל שלא הביא דעת הבה"ג ומפני זה החשיבו לספיקא דדינא

אבל אנן בדידן דחזי' לחכמי אשכנז להמרדכי בפא"ט סי' תר"כ שהביא דין זה בשם הרשב"א ורבינו חננאל ורבינו נסים ור"ש וראבי"ה ותוס' ר"ב ז"ל ואיפסקא הכי בטוש"ע יו"ד בלא שום חולק (יעיון באו"ז סי' תכ"ח ובהגה אשרי בפא"ט סי' מ"ט ובמרדכי ז"ל סי' תרל"א שהביאו סמך להגאונים מהוריקה הכבד. אולם יעיון בטוש"ע יו"ד סי' נ"ב ובט"ז שם סק"ג וצ"ע) אשר רבים וגאונים המה שכל דבריהם דברי קבלה וגם לדעת כמה גדולי אחרונים דיעה שאינה נזכרת בש"ע אין לעשות ממנה ספק פלוגתא. יעיון בלב"ש בחידושי דינים ס"ק מ"א, ובדרכי תשובה סי' נ"ז סק"ט. ויעיון בתומים בקיצור תקפו כהן ס"ק קכ"ד שאין לומר קים לי נגד פסק הש"ע ורמ"א ז"ל יע"ש בדבריו הקדושים ובפמ"ג בש"ד סי' מ"ח ס"ק כ"ה. לזאת אין מקום להקל בסתימת חלב טמא בטרפשא דכבדא מכח ס"ס שמא חלב טמא סותם כט"ז, ושמא ניקב טרפשא דכבדא אינו פוסל יען כי טרפות זה דניקב טרפשא דכבדא הוי וודאי טרפה (גם משו"ת מהרי"ט ז"ל ח"ב סי' ח' נראה דס"ל דאין ראיה מטו הפוסקים דהשמיטו הך דינא שיחלקו על הבה"ג שכל דבריו דברי קבלה יע"ש במש"כ ונראה דלא פליג אהא דבה"ג כו' ומסיק שם ודברי הגאונים יחד הוא שלא תמוט) וכסתימת פסק המחבר ורמ"א ז"ל ובסתימת חלב טמא דהוי ספק פלוגתא נקטי' ככללא דספיקא בדאורייתא לחומרא. אך בדרבנן כגון בתערובות באופן שיצא מאיסור תורה ואין אני דנין רק באיסורא דרבנן (ובגוונא דלא נודע וכדומה. דלא נחשב לסד"א וע"י גלגול נעשה דרבנן) אז יש לצדד להקל מכח ספיקא דרבנן שמא ה' כט"ז דסותם. כנלע"ד.

סימן כה

ובדבר מש"כ בדרכי תשובה שם ס"ק ס"ו בשם השו"ת שאילת שלום תנינא סי' ק"ז שנשאל בניקב חצר הכבד שלא כנגד הכבד ועלה בו סירכא אך לא נסתם הנקב לגמרי ועוד נשאר נקב כמחט סדקית והכשירה הרב ונמצא מפרערין עליו וכ' שהמורה חף מעון ויפה הורה בזה דכיון דכל עיקר הטעם דניקב טרפש הכבד טרפה הוא משום דסוף הכבד לינטל, א"כ בנד"ד ממ"נ אין לאסור אם אתה דן כמו שהוא עתה אין לאסור דהא הכבד לפנינו שלמה ובריאה, ואם אתה דן על שם העתיד הרי אנו רואין שהתחיל להתקרם וליעבד סירכא שיסתום ונעשה הענין המכשרת אלא שלא נגמר סתימת הנקב מכל וכל וודאי יש להסתפק דבעוד זמן מה, היה נסתם לגמרי וכיון שיש ספק בדבר תו אין עתידה להנטל ובפרט בנ"ד שהיה הנקב שלא כנגד הכבד שיש לצרף דעת האומרים דשלא כנגד הכבד אין הנקב אוסר וגם היה הפ"מ ע"כ יפה הורה המורה להכשיר בזה יע"ש הוראה הזאת לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי כי יסוד ההיתר. בש"ש שם בתשובה הוא כי

בטרפות שהוא ע"ש סופו לא נאמר רק בוודאי ולא היכא דאיכא ספק בדבר והוכיח זאת מהפמ"ג ממש"כ בפתיחה לסי' ל"ט וז"ל:

ויש לחקור בשלמא לשיטת התוס' סירכא שלא כסדרן וודאי טרפה הוי דסופו להתפרק משא"כ לרש"י ז"ל יש לעיין אי וודאי אין סירכא בלא נקב או ספק או דה"ק כו' וסברות כאלו כ' הראשוני' ז"ל עיין תה"א ל"ז א' ע"ש ע"כ. ומדלא חקר הפמ"ג להתוס' אם הוי וודאי טרפה או ספק מוכח דטרפות דהוא ע"ש סופו א"א להטריף בספק אם תתפרק אך בוודאי עכ"ד יע"ש. ואני אין רואה בזה אפילו סמך ראיה כי דברי הפמ"ג מתפרשין בפשיטות כי להתוס' שכ' דטריפות הסירכא שלא כסדרן הוא מטעמא דעתידה להתפרק מאין לנו לחקור ולאמור כי אך ספק הוי מה שלא נרמז כלל בדבריהם, וגם בשיטת רש"י ז"ל לא היה מסתפק בזה אך יען כי סברות כאלו כ' הראשונים ז"ל כאשר סיים הפמ"ג הוא שהביאו לחקור בזה, וכאשר בראש יוסף בסוגי' דחולין מ"ו הביא בזה ד' פירושים וככל השלשה פירושים הראשונים שם שהמה שלש שיטות הראשוני' המובאים בפתיחתו כאן כן הוא גם הפ"י הרביעי אשר ממקור שיטת הראשונים ז"ל נובע יע"ש ויראה שזה הוא פשוט וברור עד שאני אומר כי מש"כ הש"ש שם וכן הוכחתי בתשובתי בכת"י ובראיות ברורות והוכחתי דגם הפמ"ג ס"ל כן ממ"ש בפתיחתו כו' אם כי הראיות שהעיד שהוכיח הלא לא למראה עיני המה לדון עליהם מראיה הזאת שבחרה והציגה לפנינו אשר נראה שהיא היתה לו החזקה שבכולם אשר אין זה סיוע כלל מהגליות לנו יש לנו להרהר גם על הנסתרות אולי לאו ברורות המה. ואנכי בעניי אני רואה להיפוך בדברי רבותינו הראשונים ז"ל בהג"א פא"ט סי' מ"ט ובמרדכי שם סי' תרל"א ובאו"ז סי' תכ"ח בדינא דהוריקה כבד נגד ב"מ כ' וז"ל:

ועוד יש לחוש "שמא" סופו לינטל כו' ומכאן יש סמך לדברי הגאונים שמטריפים כשניקב חצר הכבד "דחיישי'" שסופו לינטל כל הכבד יע"ש אם כי הפוסקים חולקים על המרדכי כמבואר בסי' נ"א אבל לא מטעם זה פליגו לאמור כי ע"ש סופו אין מטריפין מכח שמא הרי דמטעם "שמא" "וחיישי' מטריפין גם ע"ש סופו מבואר בלשון הראשונים ז"ל.

ומש"כ הש"ש שם וז"ל אמנם מה שהביא מס' פ"ת בסי' ל"ז ודברי א"ז הב"ח ז"ל בסי' מ' דדעתם דהא דאמרי' כל העתיד לנקוב כנקוב דמי, היינו דוקא היכא דסופו ודאי לנקוב ולא בהיכא דאיכא ס' בדבר יפה הביא. עכ"ל לדעתי לאו שמיה מתיא כלל כי ז"ל הב"ח בסי' מ' ותו ק' לפ"ז דמי הגיד לט שסופו לינקב וודאי דליכא למימר דמטעם חששא שמא הוי סופו לינקב מטריפין לה דא"כ מחט שנמצא בב"ה מצ"א דכשרה כמבואר

בסי' מ"ח כו' אלא בע"כ דלא דמי לנפלה לאור כו' וכיוצא בהם דטרפה משום דסופו לינקב דדווקא היכא דסופה וודאי היא שתמות מאותה חולשא התם הוא דאמרינן דכיון שסופו לנקוב וודאי ולא מהני לה רפואה אפי' בדרי לה סמא כנקוב השתא דמי אבל בדליכא וודאי דתמות אע"ג דאית בה ריעותא דמחט תחוב בה בפנים כיון דלא ניקבה לחוץ כשירה כו' עכ"ל. הרי מבואר כי כוונת הב"ח לשלול אך גוונא דמחט אשר לפנינו אנו רואין שלא ניקב אך להטריף מכח אולי יעשה נקב להלאה זה בוודאי לא חיישי' אבל בטרפות מחולאת אבר אשר טעם הטרפות כי מתנוונת והולכת וסופו להנטל ותמות מאותה חולאת ואין בידינו לעשות לה רפואה ולזאת טרפה ע"ש סופה למה לא נחוש גם לשמא התחיל הטרפות (היכא דחזי' ריעותא) באופן שלא תעלה ארוכה כדין כל ספיקא דאורייתא ומה שהביא בשם הפרי תואר אשר כוון למש"כ בסי' ל"ז ס"ק ז' על טעם הרשב"א ור"ן ז"ל בתרתי בועי דסמיכי אההדי מפני שדוחקת אחת לחברתה וסופן לינקב הוו כנקב וז"ל:

ופי' רשב"א ור"ן ז"ל דחוק הוא כי למה נטריף בחששת שמא תדחוק כו' סוף סוף הרי עד עתה לא דחקה ולא נקבה ואין וודאות דתדחוק ותנקוב דכל כי האי לא אשכחן דנטרפת בהכי אלא דוקא אז הוא בוודאי דמנקבא אבל דלמא תדחוק את חברתה לא מצינו בכל חששות הטרפות כה"ג והם ז"ל כו' עכ"ל יע"ש בזה אני אומר עד שאתה משיבני מדברי הפרי תואר ז"ל הלא תסייעינו מדברי הרשב"א ור"ן ז"ל שנתנו באמת טעם זה דסופן לינקב אם כי אין וודאות דתדחוק ותנקב לשיטת הפ"ת, ולהלכה הלא ידוע הכרעת התב"ש ופמ"ג ואחרונים לחוש לחומרת כל הטעמים בתרתי בועי דסמיכי הרי דקיי"ל כטעם הרשב"א ור"ן ז"ל ויש לנו עוד סעד מרשב"א ור"ן לדברת הראשונים ז"ל שכ' דחיישי' לשמא סופו לינטל כולו (יעיון פרי תואר סי' נ"ב ס"ק י"ג בשם הראב"ד ז"ל דהוריק הכבד לא הוי רק ספק טרפה וגם מזה כעין ראיה לדברי וכמובן) כי גם בטרפות שהוא ע"ש סופו חיישי' לספיקא וכדאמרן.

ועתה אשר כל כחה דהיתרא של הש"ש נבנית על זאת הסברא דאם אין וודאי אשר עתיד להנטל או להנקב אין אנו דנין ע"ש סופו לאחר שנתברר דעת הראשונים דגם מה שמטריפים ע"ש סופו חיישי' לשמא אין מקום כלל להאי היתרא. ואני מוסיף עוד לאמור גם לטעמיה וסברת הש"ש, אשר לדעתי אין להמקום להלכה, דטרפות ע"ש העתיד אין מטריפין מכח שמא מכל זאת בנד"ד דהטריפות דניקב טרפשא דכבדא לפנינו ולא נסתם לגמרי הנקב איך ניקום ונסמוך דבהמשך הזמן יהיה נסתם לגמרי מה שראינו דאיתעבד הלא נעשה אבל מה שלא נתקרם עדיין על על מה נבטח לעשותו ספק גמור כי יעשה.

ולדבריו הלא חלילה שלא בדיוק כ' כל הפוסקים קמאי ובתראי להכשיר בנסתם הנקב אשר פירוש הפשוט מורה על סתימת כל הנקב והיה להם לפרש ולאמור כי גם בהותחל קצת להסתם כשר ע"ש סופו שיוגמר והלא זה כלל גדול כי סתימת הפוסקים הוא לראיה היותר חזקה ואין לזוז אפי' זוז כ"ש מפשטות הדברים דבעי' לסתימת כל הנקב, ולאמור דבעי' דווקא לסתימת רובא דרובא מהנקב ושישאר אך נקב סדקית וכמעשה שהיה לפני הש"ש הלא נתת דבריך לשיעורין ? ומנין לך זה ? אין זה אלא דברי נביאות בפרט לשיטת המשאת בנימין ז"ל אשר כמה גדולי הפוסקים הולכים בשיטתו בטעמא דמועיל סתימת הקרום בטרפשא דכבדא כי תרי רואין לא אמרי' פשוט וברור דטעם זה לא ניתן להאמר רק בנסתם לגמרי הנקב אשר צריכין לחוש רק לסתירת הקרום זה לא אמרי' תרי רואין לראות כמו נסתם הקרום ולראות כאלו נטל הכבד. אמנם ביש עוד נקב משהו אשר צריכין עוד לרואין לאמור כי יסתם פשיטא דאין כאן כלל מקום לדון מכח דברי הש"ש וטרפה היא כדין ניקב טרפשא דכבדא שלא נסתם כלל. וגם בניקב שלא כנגד הכבד (גם הש"ש בעצמו לא סמך ע"ז רק לסניף בעלמא כי באמת להלכה אין זה צירוף לסמוך) ובמקום הפ"מ אין להורות כי די בסתימת רובא דרובא מהנקב אך גם אם נשאר נקב משהו יש להטריף והוראת הגאון בעל ש"ש ז"ל בזה במחילה מכת"ה לאו דסמכא הוא ואך בעי' שיסתם הנקב. כולו כסתימת הפוסקים. והנלע"ד בזה להלכה כתבתי.
חיים מרדכי.

סימן כו

להרה"ג כו' מו"ה יעקב הורוויץ נ"י רב בעיר יאססי.

מכתבו הגיענו, שאלתו שאלת חכם בזה"ל:

בדבר העובדא שאירע אצל אחד שיש לו חדר בחצרו שמחזיק ה' על ד' אמות והיה לו ששה עופות ובבוקר בא להחדר ומצא עוף אחד שהיה נקרע גם את בשרה והעופות הנשארים עמדו על קורה אחת שיש בגובה. והחדר היה מסוגר עכ"ל. הנה אם במה שכ' כת"ה נקרע גם את בשרה גם זה בא לרבות שנמצאת מתה וגם נקרע את בשרה בזה פשיטא לי כי שאר עופות הנשארים אשר לא נראה בהם שום רושם דמותרים גם באכילה. כי האי דינא דקטע רישא דחד מינייהו דנח מרותחיה הלא הוא ש"ס ערוך בחולין נ"ג והלכה פסוקה בטוש"ע יו"ד סימן נ"ז. ואם כי הצ"צ בסימן ק' שדי נרגא בזה ולחלק יצא דלא נאמר רק היכא דראה הדורס הנדרס מת לפניו כגון בקטע רישא ודכוותיה. אולם אם נמצא אחד מת בבוקר חיישי' שמא לא מת לאלתר ולא נח רוגזיה (ויעיון ר"ן אלפסי ז"ל שם ובהגהות דרישה סק"ו. והמהר"ם שיף ז"ל שם עמד ג"כ בזה

ולא הזכיר כלל מדברי הר"ן ז"ל) נלע"ד דזה הוא רק כשראינו דורס לפנינו אבל היכא דאנו אוסרין רק מכח מצוי להחמיר כבש"ע שם סעיף י"ג. כבר העליתי בספרי חידושי בן יאיר לחולין שם להתיר האחרים כשאין רואין בהם שום רושם מכח סברת המהרש"ק ז"ל בטוטו"ד מהד"ק סימן פ"ח דאם דתולין במצוי להחמיר היינו לענין אותו דבר בעצמו דאיתייליד בו ריעותא אבל לענין אחרים שלא ראינו בהם שום ריעותא כלל אין תולין במצוי להחמיר דלגבי אחרים הו"ל ס"ס שמא לא היה ע"י דורס כלל ואת"ל ע"י דורס שמא לא דרס האחרים והאי ס"ס עדיף ממצוי ואת"ל שצריכין ליילך בתר המצוי גם לגבי אחרים הלא זה ג"כ מצוי הוא שהדורס יהרוג הנדרס והכא לא ניכר בהם שום רושם ואיך תאמר לאסור אחרים מכח מצוי וא"כ הו"ל ממ"נ להתיר, וכן נהג להתיר בכה"ג הנשארים כל דלא איתחזק דורס במקום ההוא ולא ידעי' אם נעשה ע"י דורס או לאו. והמהר"ם שיק ז"ל דחה דבריו בשתי ידים והדע"ת כ' דדבריו מסתברין ולא ראיתי דבריהם וטעמיהם (רק מה שהובא בשמם בספר דרכי תשובה שם ס"ק קצ"ח) אך אני בעניי הארכתי שם לבאר דלא הוי ס"ס השקולין. וביחוד מה דהתיר במהד"ת סי' ריז בנמצא אחת מבעבע דם מכח ס"ס שמא כתו"ס ורא"ה ז"ל דלא תלינין בדורס גם במצוי להחמיר. ואת"ל כרשב"א ז"ל שמא לא דרס האחרים יע"ש אשר לענ"ד א"א לעשות ספק מדעת התוס' ורא"ה ז"ל נגד דעת ר"ת ורמב"ם וראב"ד ורשב"א וסמ"ג ז"ל דרבים המה (יעיון רמ"א ז"ל חו"מ סי' כ"ה ובש"ך יו"ד רמ"ב בהנהגות הוראות או"ה) ובעלי הש"ע הכריעו כוותם ודעת הרא"ה ז"ל לא הובא כלל בש"ע אשר להלב"ש בח"ד ליו"ד ס"ק מ"א ועוד כמה מגדולי בתראי כל שלא הובא בש"ע אין לעשות ממנה כלל ספק (וכ"כ התומים בקיצור תקפו כהן ס"ק קכ"ד לענין כללא דקים לי יע"ש וביו"ד סימן מ"ח בש"ד ס"ק כ"ה) גם בארתי דגם לרשב"א ז"ל דאך רוב ראוין לדרוס מ"מ בראינו שדרס אחד וכשלא מת אשר לא נח רוגזיה כש"כ דחמתו בערה בו, ושכיח יותר לאיסור דדרס האחרים ושני הספיקות שכיחין לאסור. ואם כי הבאתי סעד לסברתו מסוגיא דחולין שם מ"מ למעשה לדעתי העניה אין לסמוך בזה על פסק המהרש"ק ז"ל וכאשר בארתי שם. אמנם היכא דמצא א' מת בבוקר ואנו אוסרין אך מכח מצוי להחמיר הלא אם כי הכו"פ ופר"ח ועוד כמה מרבותינו האחרונים שהסכימו לשיטתו לעומת זה רבינו הפמ"ג בש"ד ס"ק כ"ה חולק עליו ומה שפקפק המק"מ בס"ק כ"ד על דברת הפמ"ג באמרו:

ובאמת לא מסתבר כדבריו דהא גופיה דהתיר הרשב"א ז"ל בספק מקרקרין טעמא בעי דהרי הרשב"א ז"ל גופיה בחי' ובתה"א הביא דברי רבו הרר"י ז"ל דבספק שקול לא מוקמ"י אחז"כ ואסור ומה"ט חוששין לספק דריסה יע"ש סתירת דברי הרשב"א ז"ל

ישבתי שם בחי' בד"ה ועוד יש מהדיוק ולדבריי שם זה באמת טעם הרשב"א ז"ל דהתיר בספק דכיון דלא חזי שום רושם ופצע מבחוץ באחרים מצוי יותר להיתר יע"ש והאי טעמא איכא גם בנמצא אחד מת בבוקר להתיר האחרים שאין בהם שום רושם ודברי רבינו הפמ"ג שרירין וקיימין אשר כן הסכימו גם הלב"ש בח"ד ס"ק ע"א. והחת"ס בסימן נ"ז שהמה שלשה מטיבי צעד מעמודי ההוראה אשר כל בית ישראל נשען עליהם. ואם כי לאחר כ"ז קיימו וקבלו רוב האחרונים דברי הצ"צ להלכה (כעדותו של הדבר משה תנינא ס"ק מ"ח יע"ש) די לנו להחמיר רק היכא דראינו דורס אמנם היכא דאין אך מצוי להחמיר י"ל דגם הצ"צ מודה. והן הן הדברים אשר באתי שם למסקנא. סיומא דהך פיסקא דזאת נלע"ד להחזיק בפסק המהרש"ק ז"ל בנמצא א' מת יען דמה דחוששין לדעת הצ"צ דשמא לא מת בפניו ולא נח רוגזיה אינו אלא ספק והוא ספק השקול וגם לא ראינו דורס ואך אנו רוצים לאסור מכח מצוי להחמיר בזה יש מקום להתיר ע"י סברת מהרש"ק ז"ל דלעומת זה אינו מצוי שלא יוכר שום רושם ואיכא ס"ס שמא לא ע"י דורס ואת"ל ע"י דורס שמא לא דרס אחריני ובצירוף שניהם הוי ס"ס מעליא וכאשר בארתי שם באריכות וכנלע"ד גם כעת ברור להלכה וא"כ ה"נ בנידון דידן שלא ראינו הדורס אך דאנו אוסרין מכח מצוי להחמיר (ואולי שכיח שם עכברי' גדולים הטוטו"ד בקו"א סימן נ"ג היקל לתלות בזה. ושאר אחרונים חולקים בזה והוא לפי ראות עין המורה) כיון שאחת נמצאת מתה בבוקר (גם הלא נמצא נקרע את בשרה אשר מבואר בצ"צ ואחרונים דהיכא דנמצא בטנו קרוע הוי כקטע רישא ותלינין דמת תיכף בפניו ואין לחוש כלל להאחרים אם אין בהם שום רושם בנ"ד גם להצ"צ) הנשארים שאין בהם שום פצע ורושם מותרים המה גם באכילה מטעמא דחמרן.

גם חזי לאיצטרופי הוראת וסברת החסד לאברהם סימן כ"ט אשר נידון דידיה היה ג"כ שהיה הרבה עופות בחדר אחד ובבקר מצא עוף אחד מת והיה בו הרבה פצעים אשר לפי הנראה נעשה ע"י דורס ורחוק לתלות בסבה אחרת דקיי"ל דתולין במצוי, ונשאל אם יש מקום לדון ולהתיר עופות הנותרים שאין רושם דריסה ניכר בהם. והנה במה שפלפל שם דבדריסה איכא חזקה דמעיקרא דע"כ לא נולדה בזה יש להעיר ע"ז מדברי הט"ז בסימן ע"ט די"ל דדריסת האם תזיק גם לוולד והרבה מאחרונים שהחליטו כן להלכה. וגם בדריסה אין כאן חזקה ברורה מלידה. ומש"כ שם בדברי המהרש"א ז"ל ובסוגיא דחולין י"א כעין או הדברים נאמרו בשו"ת גאוני בתראי סימן ס"ח יע"ש ויש להאריך בזה אולם לא באתי כעת לפלפל אך לדינא. אשר סיים שם דגם הצ"צ לא אמר רק היכא שראינו כי הדורס נכנס לשם כו' וברור לנו שהדרוסה הנראה לפנינו ע"כ נעשה באותה

שעה שהדורס נכנס לשם ולכן כשמצאו מת למחר חיישי' דלמא אחר שנדרס בשעה שהיה הדורס שם, והלך לא מת ולא נח רוגזיה ודרס עוד אחרים ובזה שפיר מוקמי' ליה אחזקת חי דמעיקרא שלא מת עד עכשיו סמוך למחרתו שנמצא מת ושהה הרבה בין המיתה להדריסה ולא נח רוגזיה. אבל בנ"ד שלא שמע ולא ראה כלל מתי היה הדורס שם ועכשיו נמצא מת כמו דמוקמי' אחזקה שלא מת עד רגע אחרונה קודם שמצאו מת כן לא נדרס עד אותו שעה ועד רגע אחרונה שראוי לספק בעוף הנמצא שעדיין לא נדרס ולא מת מוקמי' ליה אחזקה דמעיקרא עד זמן שא"א להסתפק שע"כ מת ונדרס באותה שעה הואיל ואין לנו להחזיק ! במת ונדרס רק ברגע אחת אמרי' דתרווייהו בהדדי הוי ולא נח רוגזיה ולא דרס אחרים. לכן בזה שעדין הדבר בספק קצת אולי לא מחמת דריסה רק מדבר אחר אף דתולין במצוי יש להקל בזה עכ"ל. העתקתי לשונו כי לענ"ד האמת לחסד לאברהם בזה. ואני מוסיף עוד כי מלבד שיטת הט"ז ביו"ד שצ"ז דבמיתה כיון דכל חי עומד לזה לכך לא מוקמי' אחזקה דמעיקרא וכאן נאמר עוד להיפוך דהמיתה לא היה עד בוקר שנמצא, והדריסה שאינו עומדת לזה נוציא אותה מחזקה דמעיקרא בקדימת הזמן וכדברי החס"ל שהאריך בזה. הלא נודע דקיי"ל כרבינא בבכורות כ' דרובא דתלי במעשה לא הוי רובא ומהפרישה ביו"ד שט"ז וש"ך שם סק"ב מש"כ בשם מהרי"א ז"ל ומט"ז צ"ח סק"ב ומהראנ"ח ז"ל ח"א סימן כ"ב מבואר דמה"ת לא הוי רובא יע"ש ובמלחמות פ"ב דקידושין גבי סבלונות ורי"ט אלגאזי ז"ל בפ"ג דבכורות, ויעיון מג"א תקט"ו ס"ק י"ג ויעיון גוו כלל ס"ב ובראש יוסף חולין י"א ויעיון תוס' שבת י"ג ד"ה רבא וי"ל דשם איצטרכו הטעם לרבא דחולק על רבינא בבכורות שם ואכ"מ להאריך. הרי לאמור דאיתעביד בו מעשה לא אמרי' גם ברובא אך דמ"מ תולין במצוי (יעיון תוס' יבמות קי"ט דדבר מצוי וממילא לא נכנס בסוג זה) יען דהלא ראינו שנעשה בזה מעשה. אולם כל עדן שיכולים להרחיקו מאחרי' ליה ולאמור דלא איתעביד ביה מעשה ובוודאי דלא נתן להאמר עוד להיפוך המיתה שבא ממילא מתולדות הדריסה שנעשה בשעת מציאתן, ומעשה הדריסה להחזיק מאז ולהקדים בוודאי לא מחזקי' שנעשה בזה מעשה הדריסה עד רגע האחרונה משעת מציאתן והדריסה והמיתה בהדדי הוי ולח דרס אחרים כי נח רוגזיה וכהוראת החס"ל ז"ל.

ברם כ"ז לא נאמר רק אם נמצא מת ונקרע את בשרה אמנם אם נמצא רק נקרע את בשרה ולא מת כיון דמצוי שהיה ע"י דורס. אם כי המהרש"ק ז"ל הורה גם בכה"ג להתיר אחרים שאין בהם רושם דריסה כבר כ' כי לענ"ד אין לסמוך על פסק זה מהטעם דלא הוי ס"ס השקולין אם כי כעת עלה על לבי למש"כ הב"י ז"ל בסימן תל"ט. בד"ה ומש"כ

רבינו בזאח"ז כו' וכו' וקיי"ל דספק זה שמא אכלו עכבר כולו הוי רחוק קצת דאינו מצוי שיאכלנו כולו ולא ישאר ממנו כלום ולגבי ט' צבורין דווקא מהני ס' זה משום דאיכא בהדיא ספיקא דמצה או חמץ דחשיב טובא. ועוד דדין כל קבוע כמע"מ דמי הוי חידוש והלכך ס' זה דשמא אכלו כולו דהתם חשוב אבל הכא לא חשוב ואע"ג דגבי על ובדק ולא אשכח כ' רש"י דאמרי' עכבר אכלה שאני התם דיש ידים מוכיחות שהרי בדק ולא מצא כו' עכ"ל אשר מזה אנו למדין כי בקבוע דחידוש הוא לא בעי' ס"ס השקולין (ומת"י קמא של הב"י ז"ל שמעי' ג"כ דבס"ס חשוב ל"ב לס"ס השקולין) וזה י"ל גם גבי דריסה לשיטת הרמב"ם ז"ל דלכך החמירו בס' דריסה ולא מוקמי' אחזקת כשרות ולאמור דנשחטה הותרה יען דמפורש בתורה (דלא ס"ל כסברת התוס' יבמות ל"א וחולין מ"ג דשאני ס"ד דשכיח לאיסור) ולזאת החמירו לאסור כל ס' בו וכמש"כ הב"ח וט"ז ביו"ד כ"ט יע"ש וא"כ הוי כחידוש ול"ב ס"ס השקולין וכמש"כ הב"י ז"ל לגבי קבוע, אמנם לשיטת הרמב"ם ז"ל בזה בלא"ה כיון דס"ל דהא דחוששין לס"ד הוא רק מדרבנן וכהוראת הלשון דהחמירו וכמש"כ הפמ"ג שם ובנ"ז במ"ז ס"ק י"ד בשם המ"ב יע"ש, ולפ"ז לא בעי' לס"ס השקולין מטעם שיטת הפ"י ז"ל בחי' לכתובות ט' דלדעת הרמב"ם ז"ל דס' מה"ת לקולא אך מדרבנן לחומרא י"ל דלא החמירו רק בס' אחד אבל לא בשני ספיקות אם דאינם שקולין יע"ש ובחי' ליומא ס"ה בד"ה אמנם קבעתי בזה מסמורות אשר כנראה ברור הוא גם שיטת הכ"מ בפ"ט מה' ט"מ ה' י"א י"ב יע"ש ואנן הלא קיי"ל דחוששין לס"ד מדאורייתא כדעת הלבוש וכהכרעת רבינו הפמ"ג, ועכצ"ל כס' התוס' יען דשכיח לאיסור וגם שני הספיקות שכיחין לאיסור וכנ"ל ולזאת לענ"ד אין לסמוך בזה על פסק המהרש"ק ז"ל.

ומה"ט אין לסמוך גם על סברת כת"ה שכ' ובפרט שעמדו בגובה על הקורה עכ"פ לא גרע ממחבואה אחת כו' מלבד מה שנודע דברי המאיר נתיבים בזה ואם כי דחוי זה חוזר ונראה בטוטו"ד מהד"ת סימן רכ"א הלא גם לסניף לא צירף זה רק היכא שהיה רבים אשר ברור לנו כי לא נדרסו רק מיעוטן וכמש"כ המהר"מ ז"ל בסימן ק"ד ומה"ת בטל ברוב ואין כאן אך איסור דרבנן כמבואר בנקה"כ ביו"ד סימן ק"צ על דברת הט"ז בס"ק י"ז יע"ש בטוטו"ד באריכות אשר גם בדרבנן לא השתמש בזה אך לסניף וצירוף משא"כ בנ"ד שהיה רק ששה עופות אשר יש לחוש דנדרסו כולם או רובם ואיכא חששא דאורייתא בוודאי אין לסמוך על סברא דמחבואה.

והנה כת"ה צדד להקל מתרי טעמי יען שמחזיק ה' על ד' לדונו כמקום רחב לגבי עופות כי לדעת הדברי שאול גם בד' על ד' אמות נחשב מקום רחב לגבי עופות ועוד כיון

שעופות הנשארים היו בגובה והדורס שהוא הברדלס אינו יכול לעלות ואפילו יכול לעלות ע"י הדחק חשוב הגובה כחדר אחר וכמש"כ הדעת קדושים בסעיף ט' והוי כ"ס על עכת"ד בכ"ז הרבה דברו בעלי תשובה והובא דבריהם שם בדרכי תשובה ס"ק ע"ח ואינם ת"י לעיין בהם טעמיהם ונימוקיהם וגם קשה מאוד להכריע בכגון אלו הדברים להגביל השיעור דמקום רחב אשר המקום בזה צר בש"ס ופוסקים ומסתברין דברי היד יוסף בסימן מ' שהובא ג"כ שם כי בענין זה הכל תלוי בראות עין המורה אם אין המקום צר להם לברוח יע"ש ובנידון שיעור דידן אין בזה בלבד כדי סמיכה להתיר אך חזי לאיצטרופי למה שהיה על הגובה כי מלבד דהאי היתרא יסודו בדעת קדושים שם סק"ד דאם היו העופות על הבאנטעס בגובה והדורס היה על הארץ אף בחדר קטן יש להקל דהוי כ"ס על הלא עוד נובע מבאר מים חיים של רבינו הב"ח בתשובותיו סימן קמ"ח (גם דבריו ראיתי אך מה שהובא בד"ת שם ס"ק קצ"ה) בעובדא דשני תרנגולים קטנים נמצאים על הקרקע מתים שהתיר התרנגולים שהיו עומדין על הכלונס שתחוב בכותל ממקום למקום במקום גבוה יען דהוי כ"ס לא על יע"ש והמהרש"ק ז"ל בסימן רכ"א הוסיף עוד לקבוע מסמורות מכח חילוק רשיות מטעמא כיון דיכולין לפרוח באוויר הוי כ"ס על יע"ש ועוד כמה אחרונים שכ' כן בתשובותיהם והיטב אשר דבר בזה כ"ת דבלילה והחדר היה מסוגר בוודאי לא היה ע"י עוף הדורס אך תלינין במצוי בברדלס והוא אינו יכול לעלות למעלה וכיון שנמצא העופות למעלה הוי כ"ס על אשר גם בדרס אחד מ"מ מתירים הנשארים מכח ס"ס היכא דאיכא ספק על וכמו שהאריך בזה התואפת רא"ם ז"ל בסימן ח' יע"ש ובצירוף סברת המהרש"ק ודברי שאול ז"ל (וגם יש לחקור אולי נקרע בשרה ע"י עץ וכדומה אשר בחדר שיש בזה לתלות) יש מקום להתירם גם באכילה. אמנם גם מי שחושש להחמיר מבלי להתיר אך במכירה יש לו פנים בהלכה וכמובן. באופן כי המתיר אך במכירה אין מזחיחין אותו, והמתירם גם באכילה אין מזניחין אותו, אולם אם נמצאת מת וגם נקרעת בשרה פשוט דהנשארים שאין בהם שום רושם מותרים באכילה. והנלע"ד כתבתי:
חיים מרדכי.

סימן כז

להרב המופלא כו' מו"ה אלי' נ"י שו"ב ומו"ץ בעיר פאדילוי.

הנה את אשר רצה לפשוט ספיקו של רבינו הפמ"ג ביו"ד סי' נ"ג ס"ק ט"ו בשפ"ד. בזה"ל. אמינא לפשוט הא ספיקא מהא דאיתא בגמ' ב"מ ק"ו ע"א רועה שהניח עדרו ובא זאב וטרף אין אומרים אלו הי' שם היה מציל הרי מוכח מזה בפירוש דדייניין בכל דבר שאינו

בפנינו כאלו הי' בפנינו ממש. עכת"ד. יעיון שם בסוגיא צ"ג ע"ב דמכח תחלתו בפשיעה וסופו באונס דייניגן בזה. וכמש"כ שם הנ"י בשם הראב"ד ז"ל ויראה כת"ה בעצמו שאין זה ענין כלל לספיקו של הפמ"ג כמבואר מעצמו להמעיין ומבין. וכאשר האיר נגד עיני זאת הסוגיא עלה על לבי ישוב לדברי הרמב"ם ז"ל. בפ"ג מהלכות שכירות ה' ח' שכ' וז"ל אומדין אותו אם יכול להציל ע"י רועים ומקלות חייב ואם לאו פטור ואם אין הדבר ידוע חייב לשלם, ע"כ. וכ' הב"י ז"ל בסימן ש"ג. ונראה שטעמו משום דמן הסתם יכול להציל ע"י רועים ומקלות ולפיכך עליו להביא ראיה שלא הי' יכול להציל. ע"כ יע"ש ובפרישה וסמ"ע ס"ק י"א. אמנם הט"ז שם טען ע"ז באמרו, וז"ל. וק"ל הא אין הולכין בממון אחר הרוב כמו שכתוב רבינו כו' וכמו שהבאתי בסימן ר"ס סעיף ח' בשם התוס' וה"נ אמאי נוציא מן השומר ולא ניחוש לשמא לא היו מוציא שוכרין. או שמא לא היו יכולין להציל. ותו ק"ל דאין שום מוצא לדין זה. מהתלמוד כו' ע"כ. ובישוב טעם רבינו הב"י ז"ל נראה די"ל אם דזה כלל גדול דאין הולכין בממון אחר הרוב האי מן הסתם יכול להציל עדיף מרובא. והוי כעין ס"ס אשר לדעת כמה מרבוותאי מוציאין ממון ע"י ס"ס וכמבואר באריכות בתקפו כהן סי' ק"כ יען דעדיף מרובא. ותלו עצמם בדברי התוס' בכתובות ט' ד"ה אי ליתב יע"ש. אולם הט"ז לשיטתו באה"ע סי' ס"ז סק"א דגם ע"י ס"ס אין מוציאין ממון אם כי מש"כ שם רבינו הט"ז להקשות על התוס' דכתובות ד"נ מדבריהם דמוציאין ממון ע"י ס"ס לשמואל. הלא שמואל ס"ל דאין מוציאין ממון ע"י רוב וק"ו לס"ס. אין כאן מקום קושיא על התוס' מכח ק"ו דהרי חזי' לר"מ דחייש גם למיעוטא ולא אזיל בתר רובא מ"מ אזיל בתר ס"ס כמבואר בנדה ריש פ' האשה הרי דעדיף מרובא וכמש"כ הרשב"א ז"ל. ומש"כ שם רבינו הט"ז ויש ראי' דרוב עדיף מס"ס דהתוס' בפ"ק כו' דהא דרובא ברצון אינו רוב גמור אלא מדרבנן הלכך במקום ס"ס שרי כו' משמע דאי הוי רוב גמור הוי עדיף מס"ס וע"כ יש ק"ו. לא זכיתי להבין הלא הפי' הוא דאם הוי רוב גמור שוב ליכא כאן ס"ס יען שאינם שקולין (יע"ש בחי' פי' ז"ל ובק"א ושט"מ שם ובחי' הארכתי בזה ואכ"מ) אולם מנא ידעי' דגם בס"ס גמור ושקולין רובא עדיף מהם גם מש"כ עוד לחזק האי ק"ו. ותו דהא חזקה עדיפא מס"ס כנזכר בדברינו ביו"ד סי' ק"י ורוב עדיף מחזקה כו' זה סובב והולך לשיטתו שם בס"ק ט"ו דגם אף ספיקות לא מהני נגד חזקה. אולם לדעת הש"ך שם בכללי ס"ס אות כ"ח דאך ב' ספיקות לא מהני מטעם סמוך וכמבואר שם בפמ"ג. א"כ דינו כרוב ואין כאן מקום ק"ו להקשות על התוס'. ובגוף בספרי חידושי בן יאיר בחי' עירוכין ז' וברתי בעזה"ש. דעת הראשונים ז"ל דאין מוציאין ממון ע"י ס"ס ופרשתי דברי התוס' באופן אשר גם המה ס"ל הכי (יעיון

פ"ת אה"ע סי' נ"ג סק"ז) יע"ש כי דבריי כנים וברורים המה בס"ד ולהלכה קיי"ל הכי דאין מוציאין ממון ע"י ס"ס וכשיטת הטו"ז וס"ל דאין לחלק בין רוב לרוב (ואולי לזה ציין הט"ז להתוס' בש"ס ב"ב כ"ג שהביא בסי' ר"ס שלא תי' לחלק ולאמר דהאי רוב הוא רובא גמור וחזק אשר ע"י מוציאין משמע קצת דאין לחלק בין רוב לרוב) ולזאת לא ניחא ליה בישובו של הב"י ז"ל דע"י מן הסתם שיכול להציל נוציא עי"ז ממון וגם הש"ך שם בס"ק י' לא ניחא ליה בזה. ושניהם לדבר אחד כוונו מטעם מ"ש ואיל"מ יע"ש.

אמנם יהיה מאיזהו טעם שיהיה פסק פשוט ברמב"ם ז"ל זולא בדרך יראה לי' צריך להיות מוכח ומבואר כדרכו בקודש. ולע"ד דממקומו הוא מוכרע מסוגיא זו, דאמר שמואל ל"ש אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב אבל לא זרעה כלל לא. דא"ל אילו זרעתה הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו, מתיב ר"ש רועה שהיה רועה והניח עדרו ובא לעיר כו' אין אומרים אילו היה שם היה מציל אלא אומדין אותו אם יכול להציל חייב ואם לאו פטור. ואמאי נימא ליה אי הוית התם הוי מקיים בי גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך. משום דא"ל אי הוית חזית לאתרחושי לך ניסא הוה איתרחיש לך ניסא כרחב"יד דמתיין עיזי דוב בקרנייהו. ונימא ליה נהי דלניסא רבה לא הוה חזינא לניסא זוטא חזינא קשיא. והנה אם דסליק בקושיא מ"מ דינא דשמואל וטעמו הוקבע להלכה דבלא זרעה כלל דא"ל אילו זרעתה הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו וכמבואר ברי"ף ורא"ש וב"י ז"ל בטור חו"מ סי' שכ"ב ובסמ"ע שם סק"ז אם דע"ז הטעם סובב הקושיא מהברייתא דאם אינו יכול להציל פטור דנימא ליה אי הוית התם הוי מקיום בי גם את הארי וגו' משום דא"ל אי הוית חזית וכו' אשר ע"י תירוצא דא הועמד על בסיס נכון טעמא דשמואל אם דקשיא ע"ז ונימא ליה וכו' מ"מ כיון דלא סליק בתיובתא. יעיון פירש"י ז"ל סנהדרין ע"ב ע"א ד"ה קשיא. וברשב"ם ז"ל ב"ב נ"ב ע"ב ד"ה ופ' כר"ח ד"ה כשמואל יע"ש וברא"ש ז"ל ובפ' תפלת השחר בסי' ב' בשם ר"ה גאון ז"ל. לזאת קיים דינו דשמואל וטעמו. ועתה הלא מבואר מסוגיא דאלמלי טעם זה דא"ל אי הוית חזית לאיתרחושי לך ניסא כו' היה מחיוב גם באם הדין הארכתי בזה ברור שלא היה יכול להציל ע"י רועים ומקלות אלו היה מקיים בי גם את הארי וגו' בדרך נס אשר זה פשוט דמידי ספיקא לא נפיק כמו כל אלו דאמרי' הוה מקיים בי שהוא בדרך ספיקא ומ"מ חייב לשלם יען דלא אתי ספק פטור ומפיק מידי וודאי חיוב שנתחייב לו לשלם. וכן מדמה הסוגיא דינא דרועה לחייב גם אם היה באפשרות להנצל בדרך נס אם שהוא בדרך ספק ואפשר רחוק. אך דזה נדחה מטעמא דבדרך נס היה יכול להנצל גם בהיותו בעיר ולזאת פטור בתנאי שברור לנו שלא היה יכול להציל אמנם אם אין הדבר ידוע

חייב לשלם מק"ו של החיוב שהיה יכול לבוא בדרך נס. ופסק הרמב"ם ז"ל לחייב באין הדבר ידוע יהיה מאיזה טעם שיהיה הוא כמבואר בסוגיא כנלע"ד פשוט ואמת במקור מקומו של פשטות פסק הרמב"ם ז"ל.

ובגוף דינו של רבינו הפמ"ג. יעיון בלב"ש בהקדמתו אות מ"ד ובחי', רע"א ז"ל ביו"ד סי' ק"צ על הש"ך ס"ק ס"א בשם התפל"מ ג"כ לאסור. אמנם מחו' הגאון מברעזאן ז"ל בהגהותיו לספק משמרת שלום. על הפמ"ג הראה כי הפמ"ג בעצמו במ"ז סי' ע"ד כ' להקל בלא נודע. וכן הכרעת דעת התב"ש וד"ק ותפ"ל וספר יהושע ז"ל וכן מסתבר לענ"ד.

חיים מרדכי.

סימן כח

להרה"ג כו' מו"ה אליעזר פורטגל נ"י אבדק"ק סקאליען באסראבי. מכתבך קבלתי ובדבר דיוקך עמש"כ הד"מ ביו"ד סי' ס"ה הובא בטו"ז סק"ג וש"ך סק"ו דלזאת בורידין בסי' כ"ב בע"י נטילה בצלי וכאן סגי בקליפה כי חוטין אלו דבסי' ס"ה עבין יותר מורידין ואין פולטין בבשר ומשו"ה סגי כאן בקליפה ולא בעי נטילה בצלי דהלא ממש"כ רש"י ז"ל בחולין צ"ג (הובא גם בב"י שם) ד"ה ודלועא שבלחי וחוטם דקין הוא דקחשיב הלכך לא תנא מזרקי הצוואר שאף הם משום דם מתבאר דחוטין אלו הם דקים יותר ממזרקי הצוואר שהם הורידין וגם להאומרים דגידי צוואר לחודי ווריד לחוט וכמבואר בב"י ז"ל שם ד"ה הנוקר יע"ש ובש"ך סק"ו אין בו כדי ישוב וכמובן ובפרט להאומרים דגידי צוואר הן המה הווריד עכת"ד. יפה דקדקת [יעיון בספר יד יהודא ז"ל להרה"ג מס"ג על יו"ד שם שביאר היטב כל השיטות בזה] כי עוד יותר מבואר בפירש"י ז"ל בפסחים ע"ד ע"ב ד"ה אומצא כו' וכן מיזרקי חוטין גסין שהן ווריד שבבית שחיטה. וראה זה חדש באשכול להראב"ד ז"ל (חותנו ורבו של הראב"ד ז"ל בעל השגות) בסי' כ"ה שכ' וז"ל:

מיהו בורדין אף בצלי צריך לחתכם תחלה כדאמרי' כו' אע"ג דלצלי נשאר חוטין ל"צ חתיכא דנורא שייב כו' שאני ווריד שהם חוטין גדולים ועבים מלאים דם ולא מדייבי כולי דמי לחוץ ע"י צלי אלא כשינקבם עכ"ל הרי מפורש יוצא מפי רבותינו הראשונים רש"י וראב"ד ז"ל דורידין הם גדולים ועבים יותר משאר חוטין. והפרישה שם בסק"ג כוון לדברי הראב"ד ז"ל (וכ"כ בנחל אשכול שם סק"ו) בישובו לקושית הד"מ וז"ל:

ונראה שיש לחלק בין ורידין לחוטין שהחוטין דקין הם ונורא משאב שאיב כל דם שבתוכן כו' והגידין שתחת הכתף והיד אם צולה אותה כשרה לאוכלה שהם צומקין באור משא"כ בורדין שהם עבים ואין כח באור להוציא כל דמן עכ"ל. אולם בתכ"ד שכ'

הפרישה זאת הסברא דהורידין הם עבים ואין כח באור להוציא כל דמן הביא גם תי' הד"מ דאפשר לומר דחוטין אלו הם עבים ביותר מהורידין. ומדשתק ליה ש"מ דאפשר לומר כן והמה שני סברות אשר זל"ז סותרות וגם במציאות אשר השמה מבוארת הלא אפשר לבדוק ולראות אי לזאת. נלע"ד למש"כ הב"ח בסי' כ"ב וז"ל וצ"ל דבסי' ס"ה איירי בחוטין ולא בורדין שבצוואר ובחוטין וודאי אפילו קליפה לא צריך וה"ט לפי שהקרום של החוטין מפסיק בין הדם שבתוכו לבשר ואין הדם נפלט לחוץ ואפילו אם קצת מן הדם נפלט ונכנס לתוך הבשר כבכ"פ ע"כ ולפ"ז להשוות את כל, נראה לאמור כי בכמות האורך רוחב ועובי באמת מזרקי הצוואר שהם הווורידין גדולים וגסים הם יותר משאר החוטין דבסי' ס"ה וכמש"כ רש"י וראב"ד ז"ל אמנם מה שהם עבים יותר משאר חוטין הוא מסבה אשר חללם רחב יותר ומלא דם מעצמותם וגם מהדם אשר נגרר אחרי הורידין וזה יש להעמיס גם בלשון הראב"ד ז"ל שכ' ועבים מלאים דם כלומר דהם עבים יען שהם מלאים דם אולם עצם עובי העור המפסיק בין הדם להבשר זה בשאר חוטין עב יותר מעור הווורידין ובזה דבר רבינו הרמ"א ז"ל לאמור דחוטין שבסי' ס"ה עבין יותר מוורדין כלומר קרום של החוטין המפסיק בין הדם שבתוך להבשר וכמש"כ הב"ח זה עב יותר בשאר חוטין מבווורידין ואם כנים אנחנו בזה יתיישב הכל על נכון וכמובן להמעיין.
והנלע"ד כתבתי
חיים מרדכי.

סימן כט

להרה"ג כו' מו"ה משה קאהם נ"י רב בעיר ווויניפעג במדינת אמעריקא.
מכתבו הגיענו, וע"ד שאלתו באווזות מפוטמות שלא הופשטו עדיין שנקרשו מקור וקרח ושהו בקור וקרח כשני שבועות ולצלות הבשר של האווזות ולאכלו כך הוא הפסד גדול. וביחוד השומן אשר אי אפשר לצלות וכת"ה בחכמתו בא בשערים המצוינים להלכה, ובראשית ציין לראש המדברים בזה המ"י ז"ל בשו"ת סימן י"ד. ונראה מש"כ שם במ"י בזה"ל:
ונ"ל דאפי' לא שהה עם הקרח כ"כ דהיינו ששברו ממנו הקרח תוך שלשה ימים ומ"מ לא הודח עד אחר שלשה ימים משעה שנקרש דליכא טעם לאסור מכח ממ"נ כו' צריכין לפרש דבריו ששברו ממנו הקרח תוך שלשה ימים כלומר תוך מעל"ע דאל"כ אך דשהה מעל"ע בקרח הלא אכתי איכא האי ממ"נ וכמובן. ומש"כ שם מפירש"י ור"ן ז"ל יעיון בספרי חידושי בן יאיר בחי' חולין מ"ז מש"כ דרש"י ז"ל אזיל לשיטתו ומש"כ במ"י ז"ל שם, וכ"ש לפי מה שפי' הר"ן ז"ל דמטרשי וסותמין הנקב, א"כ ה"ה דנסתם נקבי

הפליטה ע"י הקריחה כו' לדעתי העניה יש מקום לחלק ולאמור דנקבי הפליטה שאני אשר כח חזק מהטבע מכריחו להוציא דמו ואין בכח הקריחה לסתום הנקב ולעמוד נגד כח הפליטה ובסברא הזאת נציל פסק העמק הלכה שהביא כ"ת (שו"ת עמק הלכה ודרכי תשובה על מליחה שהביא כ"ת אינם עמדי) שלא לסתרו מכח דברי הראשונים ז"ל.

והביא דברי הפמ"ג בסימן ס"ט ס"ק ס' בש"ד, ודברי החוות דעת שם ס"ק מ"ו ומש"כ עליו הפ"ת בס"ק כ"א וכת"ה פלפל בדברי החוו"ד וכ' בזה סברות ישרות הלא יעיין ביד אפרים ז"ל שם מה שהרחיב הדבור בזה בנועם אמרותיו וימצא בהם סעד לדבריו. עוד זאת הביא כ"ת דברי רבינו הפמ"ג בפתיחתו ל"ה מליחה בד"ה ויש לחקור אשר החליט מבלי לבטל חתיכה שלא נמלחה בששים אם כי כ"ז שלא פירש שרי מכל זאת לעשות כן לכתחלה אסור, וכ"ת העיר בזה דגם הכא רק להוסיף מקרי, הלא למראה עיניו דברי רבינו עקיבא איגר ז"ל בסימן ל"ח שהובא בפ"ת שם. ולשונו ראיתי בספר יד יהודא ז"ל על ה' שחיטה (ספרו על מליחה בב"ח תערובות, וכן שו"ת רע"א ז"ל אינם אתי) בתשובה בהשמטות שנשא בעור שומן אווזות ששהה ג"י בלא מליחה אם יש לסמוך להתירם ע"י שרייה בפושרין ולמלחם ולבטלם ברוב כאשר נמצא התר זה בשו"ת אחרונים בצירוף דעת השבו"י ז"ל דמתיר שומן אווזא ששהה ג"י בלא מליחה למלחו ולבשלו. והשיב דאינו רואה שום סמיכה על המצאת האחרונים במה שאינו מוזכר בש"ע ומפרשי וכ' וז"ל ומה שסמך א"ע השו"ת רע"א ז"ל סימן ל"ח במקום הפ"מ לבטלו בשומן אחר כו' אבאר לך דאינו כן דכ' שם דבהפ"מ יש לסמוך על דעת הרשב"א דבאיסור דרבנן הגם שיש לו עיקר בדאורייתא מותר להוסיף עליו ולבטלו ופסקו המחבר בסימן צ"ט וכ"פ הישש"ש והט"ז אך בבשר כיון שיש לו תקנה בצלי ולהוציא דמו לא סמכי' ע"ד הרשב"א משא"כ בשומן דאין לו תקנה בצלי סמכי' ע"ד הרשב"א ז"ל כיון דכבר נתערב הדם בשומן תו לא הוי אלא הוספה וכעת הוא דם שלא פירש וכשיבוא לידי איסור יהא דם שבשלו דרבנן ע"כ מותר להוסיף עליו כן הוא תורף דבריו שם ואחר המחילה היה לו טעות בזה דכבר ביארתי בסימן צ"ט ס"ק כ"ב בד"ה מיהו הרשב"א כו' דהגם דבת"ה כ' כן מ"מ בתשו' ובמשה"ב לא כ' להתיר להוסיף זולת באין לו עיקר בדאורייתא מותר להוסיף ואף זה לא אמר למעשה להתיר זולת בעבר והוסיף ולא ידע שיש איסור וזה הביא הט"ז בסימן צ"ט ס"ק י"ב. ומ"ש הט"ז שם בכל איסור דרבנן מרבה עליו ומבטלו, היינו גם בלא קלי איסורו אבל לא ביש לו שורש בדאורייתא, ואף זה לא להתיר לעשות כן גם במקום הפסד רב אך הביא מ"ש הרש"ל להתיר בזה בעבר והוסיף ולא ידע שיש איסור וכ' הט"ז דבאופן זה הוא מתיר תמיד עכ"ל היד יהודא ז"ל ואני אומר כי רבינו

עקיבא איגר ז"ל נכנס בשלום ויצא בשלום כי ה' עמו לכוון לאמתה של תורה. וכמבואר בפר"ח דגם ביש לו עיקר בדאורייתא נאמרו דברי הרמב"ם ורשב"א ופסק המחבר ז"ל דשרי להוסיף בדרבנן ולזה הסכים גם הפרי תואר ז"ל שם בס"ק י"א והסביר את הדבר באמרי נועם בלשון צדיק בזה"ל:

איסור של דבריהם כו' מרבה עליו כו' מיירי בכל איסור של דבריהם כגון הכחל ודם שבשלו דהוי דרבנן ושומן הגיד ועוף עם חלב ואצ"ל שאר איסורין דעקרם מדרבנן וזו היא דעת הרמב"ם לפי מה שהבין בו הכ"מ והוא הנכון. וגם דעת הרשב"א כן והגם דלא קאמר הש"ס במס' י"ט להתיר לבטל איסור דרבנן אלא במוקצה שאין לו עיקר מדאורייתא. עכ"ז ממה שדקדק הש"ס התם וז"ל:

ה"מ באיסור דאורייתא אבל דרבנן כו' וא"ת דאפי' דרבנן איכא דאסור מאי איריא דנקט ה"מ בדאורייתא הרי גם באיסור דרבנן אסור אלא דלא אסר אלא בדאורייתא וזה טעם נכון עכ"ל יע"ש ובפמ"ג מ"ז ס"ק י"ב וברכי יוסף ז"ל שם אות ח' מש"כ בשם תשו' שערי ישועה ויעיון בכו"פ (אך לחד שינויא שם מוקצה חמור כשל תורה יע"ש) שם ועוד בפוסקים דמתבאר דגם ביש לו עיקר בדאורייתא שרי להוסיף להרשב"א ופסק המחבר ז"ל. בסוגיא דביצה ד'. אמר רב מתנה עצים והנה

שנשרו מן הדקל לתנור ביו"ט מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקם והא קא מהפך באיסורא כו' והא קא מבטל איסורא לכתחלה ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה ה"מ בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין. ולר"א דאמר כל דשיל"מ אפי' בדרבנן לא בטיל מאי איכא למימר ה"מ היכא דאיתיה לאיסורא בעינא הא מקלי קלי איסורא. אשר פסק הרשב"א ז"ל כמבואר בסוגיא. וטעם הרא"ש ז"ל הוא דמשמע ליה דכי מפליג מעיקרא בין דאורייתא או לדרבנן אמסקנא סמיך לומר דדוקא בדקלי איסורא הוא דמבטל בדרבנן כמבואר שם בב"י ז"ל יע"ש, אמנם ראה זה חדש גירסת ופי' הגאון ר"ח ז"ל שם בזה"ל. אמר רב מתנה כו' דקיי"ל איסור עצים כי האי גוונא גזרה היא מדרבנן שמא יעלה ויתלוש. ואע"ג דקיי"ל אין מבטלין איסור לכתחלה ביו"ט ה"מ בדאורייתא אבל האי מדרבנן אסור אפילו לכתחלה שרי ואפי' לרב אשי דאמר כל דשיל"מ כגון הני עצים דלמחר שרי לא בטיל ה"מ היכא דאיתא בעיניה אבל הני עצים כבר נשרפו ולפיכך בטלו ושרי למיפא בתנור עכ"ל ובגליון הדפיסו לתמוה באמרם. אינו מובן דלבטל איסור לכתחלה אפי' בחול אסור וצ"ע עכ"ל ולדעתי נראה בביאור דברי הגאון ר"ח ז"ל דקשיא ליה כיון דאמרי' בבכורות כ"ז דתרומת חו"ל מבטלה לכתחלה ברוב (יעיון ש"ך יו"ד שכ"ג ס"ק ד') והא דתנן אין מבטלין איסור לכתחלה הלא הוא ממתני' דספ"ה דתרומות

וכמש"כ בתוס' ור"ש ז"ל שם אשר בתרומה דאורייתא נאמר. ואיך פשיטא ליה להמקשן מהכא דגם בדרבנן אין מבטלין איסור לכתחלה ולהקשות מכח זה. הוא שהביא להגאון ר"ח ז"ל לפרש דהקושיא הוא דאין מבטלין איסור לכתחלה ביו"ט ואסור משום מתקן וכדתנן בביצה ל"ו דאין מגביהין תרומה ומעשר ביו"ט משום מתקן וכמבואר מפירש"י ז"ל שם ומרמב"ם ז"ל בפכ"ג מהל' שבת (והא דמשמע מסוגיא דיומא פ"ג דהאיסור משום טלטול יעיון תוס' יוה"כ שם ובמש"כ בשם מהרלב"ח ז"ל ויעיון בקובץ על הרמב"ם ז"ל שם) יע"ש וע"ז משני התרצן דגם איסורא דאין מבטלין איסור לכתחלה ביו"ט אין כאן יען כי הוא איסורא דרבנן ולית כאן משום מתקן כ"נ ביאור הסוגיא לגי' ופי' הגאון ר"ח ז"ל.

ולפ"ז פסק המג"א בשם התה"ד ז"ל באו"ח סי' שכ"ג ס"ק י"ד שכ' וז"ל:

אסור לבטל איסור בשבת או ביו"ט דאין לך תיקון גדול מזה כמש"כ ביו"ד סי' צ"ט ס"ו. והיכא דמקלי קלי איסורא שרי כמ"ש סי' תק"ז ס"ב כו' עכ"ל הלא הוא מבואר בסוגיא. ועיי"ש בדג"מ פמ"ג ובמחה"ש ויעיון בקרבן נתנאל שם בסוגיא אות ת' ופמ"ג יו"ד צ"ט ש"ד סקי"א אשר לגי' ופי' הר"ח ז"ל א"ש הכל וכמובן להמעיין, ולענין יו"ט אם באיסור דרבנן מבטלין ואין כאן מתקן תלוי' ג"כ בפלוגתת הרשב"א ורא"ש ז"ל. דלרא"ש ז"ל סמיך הסוגיא אמסקנא דמקלי קלי איסורא אמנם בשאר איסורא דרבנן איכא ביו"ט משום מתקן ויעיון בש"ע שם סעי' ז' לענין טבילת כלים חדשים ובמג"א ז"ל שם ס"ק י"א ויש להאריך בזה ואכ"מ.

אגב ראיתי בצל"ח שם שהקשה דלמה בסוגיא דשבת כ"ט דהקשו על הא דאמרי' מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים כיון דאדליק בהו פורתא הוו להו שברי כלים וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך ומשני דעביד להו כדרב מתנה. דאמר מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקין. ולא הקשה הקושיא דאין מבטלין. וגם דלר"א דשיל"מ לא בטיל כדמקשה הכא בסוגיא ומכח זה בנה בנין מפואר להוכיח כשיטת המרדכי ז"ל דבלא ניכר האיסור גם בדשיל"מ בטיל (ובספרי חידושי בן יאיר למעילה כ"א ביארתי שיטת המרדכי ז"ל יע"ש) והאריך בזה בנועם אמרותיו יע"ש ולדעתי העניה נראה בפשיטות יען דהתם לאו עיקרא דשמעתתא אך אגב גררא (בפי' הר"ח ז"ל בשבת שם כ' וז"ל: ומדמתרץ להו ד"ר יהודה כדרב מתנה ש"מ הלכתא כוותיה דאמר רב מתנה כו' עכ"ל שנראה דהובא שם הך שינויא לאשמעי' ד"ה כוותיה דרב מתנה, וגם בגרסתו לא נאמר שם רב מתנה בשם רב אשר מיושב בזה קושית הצל"ח ד"ה ודע דהלא רב ס"ל מב"מ לא בטיל יע"ש) משא"כ בסוגיא דביצה שנאמר עיקר המאמר דרב מתנה לזאת אם כי

מאוחר הוא להסוגיא דשבת מ"מ כל השקלא וטריא נאמרה הכא כדרך הסוגיות לבאר במקום העיקר ולענ"ד הוא פשוט ואמת.

ואם בנים אנחנו בזה בביאור כוונת פי' הר"ח ז"ל הלא נתבאר כי גם הוא קאים בשיטת הרשב"א ז"ל ועוד יותר כי לפירושו גם המקשן ס"ל הכי [ומלשונו הזהב שכ' ואפילו לרב אשי כו' משמע דשינויא קמא לא סמיך אמסקנא וכמובן] ועכ"פ להוסיף בוודאי שרי בדרבנן לגירסתו ופירושו אשר בזה תשובה למש"כ היד יהודא ז"ל שם וז"ל:

וכ"ז בשאר איסור דרבנן מכ"ש בדם שבשלו אשר הרבה פוסקים ס"ל דהוא דאורייתא והרמב"ם דמתיר להוסיף בכל איסור דרבנן ס"ל דדם שבשלו הוא מדאורייתא א"כ על מי נסמוך כאן להתיר להוסיף הגם דרק חומרת הגאונים הוא ע"כ כי הלא גם הגאון ר"ח ז"ל ס"ל הכי ועוד פוסקים והמחבר דס"ל כשי' הרשב"א ז"ל אשר לא נמצא שיטתם דס"ל דם שבשלו דאורייתא ויותר מסתבר דס"ל כדקיי"ל דדם שבשלו דרבנן הלא זה כלל גדול דאפושי פלוגתא לא מפשי' וא"כ יש מקום מורווח לאמור דגם לרא"ש ופסק הרמ"א ז"ל דקיי"ל הכי דגם להוסיף אסור גם בדרבנן זה רק באיסור דרבנן ממש אמנם בבשר ששהה ג"י שהוא רק חומרת הגאונים גם הם יודו לשיטת הרשב"א ז"ל דשרי להוסיף בכגון דא.

וכן מש"כ היד יהודא שם מול דברת הגאון רע"א ז"ל בזה"ל:

גם מה שאמר דזה אינו אלא הוספה נמי אינו דהא כל עיקר דאין מתירין זולת להוסיף אבל לא לבטל לכתחלה גם באיסורין הקלין אשר התירו חכמים שיתבטל ברוב גם באינו מינו כו' הוא משום דאי נימא לבטלו לכתחלה יתבטל הגזרה דרבנן דכ"א יבטלו ברוב, א"כ כאן דהעיקר גזירה דרבנן ע"ז נאמר דאסור לבשל בשר עד שימלחנו יפה יפה. ואי נימא דזה שאין לו תקנה ע"י מליחה להוציא דמו יבטלו ברוב א"כ אני עוקר בזה הגזרה דרבנן לגמרי והוי זה בכלל ביטול איסור לכתחלה ולא הוספה ודו"ק. וכה"ג כתבתי בסימן צ"ט שם דהיכא דנבלע איסור בחתיכה הגם אי לא אמרי' חענ"נ כיון דהחתיכה אסורה. א"כ ברור דאין להיתר זה שום התחלה כלל עכ"ל. על זה אני אומר אם כי במש"כ בסימן צ"ט הצדק עמו יען דשם איסור על החתיכה וכעין אמרם ז"ל בחולין צ"ז כיון דאמר כו' וכחל עצמו אסור שויוה רבנן כחתיכה דנבלה וכיון דהחתיכה אסורה ושם איסור עליה שפיר נכלל בגזרת חז"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה. משא"כ בבשר ששהה ג' ימים בלא מליחה דאין שם איסור על החתיכה. ולצלי שרי, ואך לבישול אין לה תקנה בביטול ברוב אין כאן עקירת תקנת חז"ל, והוא כעין דאמרי' בחולין י"א היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר אשר בדרבנן יש חילוק בין אפשר ללא אפשר וכמש"כ שם בתוס' י"ב ד"ה פסח וקדשים ה"נ חז"ל גזרו דאסור לבשל בשר עד שימלחנו

יפה יפה אשר גזירת חז"ל לעד קיימת אך למיעוטא אשר יארע ע"י שכחה שיעבור על בשר או שומן ג"י בלא מליחה. וגם בזה תתקיים גזירת חז"ל אשר ימלחנו יפה יפה, אך דיש בזה חומרת הגאונים ז"ל דלא יצא עוד הדם ע"י מליחה ובשומן אין לו תקנה כלל גם ע"י צלי ע"י ביטול דשרי לשיטת הרשב"א ועוד פוסקים ז"ל בהוספה אין כאן שום עקירה לגזירת חז"ל ותקנת הגאונים וכדאמרן מלתא בטעמא ודברי רבינו עקיבא איגר ז"ל נאמרים בהשכל ודעת אשר הלכה כר' עקיבא ובזה גם דברי כת"ה שרירין וקיימין.

והנה כת"ה כ' עוד וז"ל. אלא שעיקר ההיתר של ההוספה עד ס' אין אני יכול לעמוד בו דהלא אם היה כאן עשרה אווזים יצטרך לקנות עוד שש מאות אווזים עד שיהא בשומן כדי שיעור ביטול בששים וגם אם יוסיף מים עד ס' יהיה השומן נפסד בכך על כן נראה לענ"ד בנ"ד שיש דיעות שסוברין דבבשר או שומן שנקרש ל"ש חומרת הגאונים משום שהדם והלחלוחות שבתוכו נקרש יפה ושוב אינו מתייבש גם לאחר ג"י וכמש"כ לעיל שפיר יש לסמוך על הראב"ד ז"ל לשער במאי דנפק מיניה באומד יפה באיסור החוזר להתירו עכ"ל, וחזר ליישב דעת הראב"ד ז"ל מקושיות הראשונים ז"ל דהלא בסוגיא דחולין צ"ז מבואר הטעם דמשערינן בדידיה דאי במה דנפיק מיניה מנא ידעי' דגם באיסור החוזר להתירו איכא האי טעמא ולאחר שסיים ישובו כ' ולפענ"ד נראה דכדאי הדברים המה להעמיד הוראת הראב"ד והר"י סלט ז"ל עכ"ד יתבונן כ"ת בעצמו בחכמתו ונראה כי אלא מעתה דקאמר הש"ס הוא בתור קושיא וא"א כלל לפרש שהם דברי התרצן אך האמת הוא כפי' רבותינו הראשונים ז"ל אשר באורם אור האמת נלך, ואת אשר סיים דנראה דכדאי הדברים האלו להעמיד הוראת הראב"ד ז"ל הלא ישים אל לבו לב חכם דברי רבינו הב"י ז"ל בהקדמתו שכ' וז"ל:

ועלה בדעתי שאחר כל הדברים אפסוק הלכה ואכריע בין הסברות כו' כו' ואיזהו אשר ימלאו לבו להכניס ראשו בין ההרים הררי א' להכריע ביניהם ע"פ טענות וראיות לסתור מה שביררו הם או להכריע במה שלא הכריעו הם כי בעו"ה קצר מצע שכלינו להבין דבריהם כ"ש להתחכם עליהם כו' עכ"ל רבינו יוסף הצדיק שהוא ככסף נבחר ואם רבינו הגדול ז"ל אשר כל בית ישראל הולכין לאורו אמר כן אנן יתמי דיתמי מה נאמר הלא יעזור לנו ה' להבין דברי רבותינו הראשונים הקדושים ז"ל, אולם להכריע ביניהם מכח פירושינו וישוב קושיותיהם לא יעלה כלל כזאת, על לבנו ולהלכה הלא הוקבע בהלכה פסוקה כדעת רובא ככולא מקמאי ובתראי החולקים בזה על רבינו הראב"ד ז"ל.

מכל זאת יש להוראתו בסיס נכון במה שהביא דברי הש"ך בסי' ס"ט ס"ק נ"ז בשם המהר"א ששון ז"ל שצדד לאמור בבשר ששהה ת"י בלא מליחה יען שהוא רק חומרת

הגאונים לסמוך על הראב"ד ז"ל וכן תשו' ג"וו שהובא בגליון מהרש"א ז"ל שם סעי' י"א לסמוך על הראב"ד ז"ל דמשערינן כמה נפיק מיניה ויש לבחון למלוח חתיכה בכמות כזו ולהעמיד תחת הכלי מנוקב כשא"מ שיטוף הדם לתוכו וכ' עוד שדם היוצא מתרנגולת ליותר הוא כביצה ואי איכא בקדירה ס' בצים נתבטל וגם ציין לחת"ס חיו"ד סי' צ"ג אשר יש בזה כדי סמיכה קצת בנידון דידן, גם מח"ו הגאון רשכבה"ג מהרש"מ ז"ל מברעזאן בתשובותיו ח"ג סי' רי"ז. נשאל בא' שנשלח לו שומן של פסח משל אווזות ונעשה ביתרון הכשר ועפ"י סבה עברו ג"ו בלא מליחה והיה שוה קרוב לחמשה ר"כ וגם הוא שעה"ד למצוא שומן כשר לפסח משומר מאיש נאמן כזה. יע"ש וביד יהודא אשר גם שניהם באו בזה לעמק השוה לדחות ההיתר משריה וחליטה בפושרין ורותחין ולמלחו כאשר צדד בספר יהושע ז"ל סי' נ'. אולם המהרש"ם ז"ל שם צדד ג"כ דאין כאן מבטל איסור לכתחלה כיון דהוי דם שלא פירש ודמי למבטל היתר והביא מכמ"ק וגם תשובות רע"א ז"ל וסיים וז"ל:

אך דבנד"ד הגם כי מ"ש דכאן שאין דרך לאכול השומן אלא בתערובות מאכל ויש ס' תמיד הוא נכון. ויש צד לומר דמה"ט שרי לבטל לכתחלה כמ"ש כה"ג בדג"מ ס"ס קי"ד כו' אבל הרי בפסח משתמשין בשומן לאכלו גם בטיגונין וכדומה שהשומן בעין וליכא ס' כנגדו ובפרט הגריווין הם בעין וקשה להתיר למחצה אבל לערבו אחר מליחה ברוב שומן כשר עד שלא יהא ניכר יש לצדד עפ"י דעת הרא"ש שבסוף סי' ק"ט ובצירוף שמתבשל בכמה קדירות יע"ש בפר"ח סק"ה דגם להפוסקים כהמחבר מ"מ בדאיכא שום צד ספק אפי' של חסי"ד יש להקל בזה. וה"נ הרי כל איסור שהה ג"י הוי רק מספק גם נודע דברי הש"ך סי' צ"ב בשם כמ"פ דבספק איסור מבטלין לכתחלה אף דדוקא בדאיכא עוד כמה צדדי קולא כמ"ש בשפ"ד סי' צ"ט סק"ז מ"מ גם הכא יש כמה צדדים עכ"ל יע"ש, אשר מכל האמור מתבאר לתשובת שנת כת"ה כי בבשר שיש לו תקנה בצלי אין להקל. אמנם בשומן שאין לו תקנה. והוא הפ"מ. (יעיון חולין מ"ו) בצירופא דרבנן דעת השבו"י ז"ל שהיקל בשומן. ודעת העמק הלכה דבנקרש בקרח אינו ככבוש וגם כשהה ג"י בלא מליחה לא יחשב. ולאחר שהוא רק חומרת עיקר מדאורייתא. עכ"ז ממה שדקדק הש"ס התם וז"ל:

ה"מ באיסור דאורייתא אבל דרבנן כו' וא"ת דאפי' דרבנן איכא דאסור מאי איריא דנקט ה"מ בדאורייתא הרי גם באיסור דרבנן אסור אלא דלא אסר אלא בדאורייתא וזה טעם נכון עכ"ל יע"ש ובפמ"ג מ"ז ס"ק י"ב וברכי יוסף ז"ל שם אות ח' מש"כ בשם תשו' שערי ישועה ויעיון בכו"פ. (אך לחד שינויא שם מוקצה חמור כשל תורה יע"ש) שם

ועוד בפוסקים דמתבאר דגם ביש לו עיקר בדאורייתא שרי להוסיף להרשב"א ופסק המחבר ז"ל.

והנה בסוגיא דביצה ד'. אמר רב מתנה עצים שנשרו מן הדקל לתנור ביו"ט מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקם והא קא מהפך באיסורא כו' והא קא מבטל איסורא לכתחלה ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה ה"מ בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין. ולר"א דאמר כל דשיל"מ אפי' בדרבנן לא בטיל מאי איכא למימר ה"מ היכא דאיתיה לאיסורא בעינא הא מקלי קלי איסורא. אשר פסק הרשב"א ז"ל כמבואר בסוגיא. וטעם הרא"ש ז"ל הוא דמשמע ליה דכי מפליג מעיקר בין דאורייתא או לדרבנן אמסקנא סמיך לומר דדוקא בדקלי איסורא הוא דמבטל בדרבנן כמבואר שם בב"י ז"ל יע"ש, אמנם ראה זה חדש גירסת ופי' הגאון ר"ח ז"ל שם בזה"ל. אמר רב מתנה כו' דקיי"ל איסור עצים כי האי גוונא גזרה היא מדרבנן שמא יעלה ויתלוש. ואע"ג דקיי"ל אין מבטלין איסור לכתחלה ביו"ט ה"מ בדאורייתא אבל האי מדרבנן אסור אפילו לכתחלה שרי ואפי' לרב אשי דאמר כל דשיל"מ כגון הני עצים דלמחר שרי לא בטיל ה"מ היכא דאיתא בעיניה אבל הני עצים כבר נשרפו ולפיכך בטלו ושרי למיפא בתנור עכ"ל ובגליון הדפיסו לתמוה באמרם. אינו מובן דלבטל איסור לכתחלה אפי' בחול אסור וצ"ע עכ"ל ולדעתי נראה בביאור דברי הגאון ר"ח ז"ל דקשיא ליה כיון דאמרי' בבכורות כ"ז דתרומת חו"ל מבטלה לכתחלה ברוב (יעיון ש"ך יו"ד שכ"ג ס"ק ד') והא דתנן אין מבטלין איסור לכתחלה הלא הוא ממתני' דספי"ה דתרומות וכמש"כ בתוס' ור"ש ז"ל שם אשר בתרומה דאורייתא נאמר. ואיך פשיטא ליה להמקשן מהכא דגם בדרבנן אין מבטלין איסור לכתחלה ולהקשות מכח זה. הוא שהביא להגאון ר"ח ז"ל לפרש דהקושיא הוא דאין מבטלין איסור לכתחלה ביו"ט ואסור משום מתקן וכדתנן בביצה ל"ו דאין מגביהין תרומה ומעשר ביו"ט משום מתקן וכמבואר מפירש"י ז"ל שם ומרמב"ם ז"ל בפכ"ג מהל' שבת (והא דמשמע מסוגיא דיומא פ"ג דהאיסור משום טלטול יעיון תוס' יוה"כ שם ובמש"כ בשם מהרלב"ח ז"ל ויעיון בקובץ על הרמב"ם ז"ל שם) יע"ש וע"ז משני התרצן דגם איסורא דאין מבטלין איסור לכתחלה ביו"ט אין כאן יען כי הוא איסורא דרבנן ולית כאן משום מתקן כ"נ ביאור הסוגיא לגי' ופי' הגאון ר"ח ז"ל.

ולפ"ז פסק המג"א בשם התה"ד ז"ל באו"ח סי' שכ"ג ס"ק י"ד שכ' וז"ל:

אסור לבטל איסור בשבת או ביו"ט דאין לך תיקון גדול מזה כמש"כ ביו"ד סי' צ"ט ס"ו. והיכא דמקלי קלי איסורא שרי כמ"ש סי' תק"ז ס"ב כו' עכ"ל הלא הוא מבואר בסוגיא. ועיי"ש בדג"מ פמ"ג ובמחה"ש ויעיון בקרבן נתנאל שם בסוגיא אות ת' ופמ"ג

יו"ד צ"ט ש"ד סקי"א אשר לגי' ופי' הר"ח ז"ל א"ש הכל וכמובן להמעיין, ולענין יו"ט אם באיסור דרבנן מבטלין ואין כאן מתקן תלוי' ג"כ בפלוגתת הרשב"א ורא"ש ז"ל, דלרא"ש ז"ל סמיך הסוגיא אמסקנא דמקלי קלי איסורא אמנם בשאר איסורא דרבנן איכא ביו"ט משום מתקן ויעיון בש"ע שם סעי' ז' לענין טבילת כלים חדשים ובמג"א ז"ל שם ס"ק י"א ויש להאריך בזה ואכ"מ.

אגב ראיתי בצל"ח שם שהקשה דלמה בסוגיא דשבת כ"ט דהקשו על הא דאמרי' מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים כיון דאדליק בהו פורתא הוו להו שברי כלים וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך ומשני דעביד להו כדרב מתנה. דאמר מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקין. ולא הקשה הקושיא דאין מבטלין. וגם דלר"א דשיל"מ לא בטיל כדמקשה הכא בסוגיא ומכח זה בנה בנין מפואר להוכיח כשיטת המרדכי ז"ל דבלא ניכר האיסור גם בדשיל"מ בטיל (ובספרי חידושי בן יאיר למעילה כ"א ביארתי שיטת המרדכי ז"ל יע"ש) והאריך בזה בנועם אמרותיו יע"ש ולדעתי העניה נראה בפשיטות יען דהתם לאו עיקרא דשמעתתא אך אגב גררא (בפי' הר"ח ז"ל בשבת שם כ' וז"ל: ומדמתרץ להי ד"ר יהודה כדרב מתנה ש"מ הלכתא כוותיה דאמר רב מתנה כו' עכ"ל שנראה דהובא שם הך שינויא לאשמעי' ד"ה כוותיה דרב מתנה, וגם בגרסתו לא נאמר שם רב מתנה בשם רב אשר מיושב בזה קושית הצל"ח ד"ה ודע דהלא רב ס"ל מב"מ לא בטיל יע"ש) משא"כ בסוגיא דביצה שנאמר עיקר המאמר דרב מתנה לזאת אם כי מאוחר הוא להסוגיא דשבת מ"מ כל השקלא וטריא נאמרה הכא כדרך הסוגיות לבאר במקום העיקר ולענ"ד הוא פשוט ואמת.

ואם כנים אנחנו בזה בביאור כוונת פי' הר"ח ז"ל הלא נתבאר כי גם הוא קאים בשיטת הרשב"א ז"ל ועוד יותר כי לפירושו גם המקשן ס"ל הכי [ומלשונו הזהב שכ' ואפילו לרב אשי כו' משמע דשינויא קמא לא סמיך אמסקנא וכמובן] ועכ"פ להוסיף בוודאי שרי בדרבנן לגירסתו ופירושו אשר בזה תשובה למש"כ היד יהודא ז"ל שם וז"ל:

וכ"ז בשאר איסור דרבנן מכ"ש בדם שבשלו אשר הרבה פוסקים ס"ל דהוא דאורייתא והרמב"ם דמתיר להוסיף בכל איסור דרבנן ס"ל דדם שבשלו הוא מדאורייתא א"כ על מי נסמוך כאן להתיר להוסיף הגם, דרק חומרת הגאונים הוא ע"כ כי הלא גם הגאון ר"ח ז"ל ס"ל הכי ועוד פוסקים והמחבר דס"ל כשי' הרשב"א ז"ל אשר לא נמצא שיטתם דס"ל דם שבשלו דאורייתא ויותר מסתבר דס"ל כדקיי"ל דדם שבשלו דרבנן הלא זה כלל גדול דאפושי פלוגתא לא מפשי' וא"כ יש מקום מורווח לאמור דגם לרא"ש ופסק הרמ"א ז"ל דקיי"ל הכי דגם להוסיף אסור גם בדרבנן זה רק באיסור דרבנן ממש אמנם בבשר

ששהה ג"י שהוא רק חומרת הגאונים גם הם יודו לשיטת הרשב"א ז"ל דשרי להוסיף בכגון דא.

וכן מש"כ היד יהודא שם מול דברת הגאון רע"א ז"ל בזה"ל:

גם מה שאמר דזה אינו אלא הוספה נמי אינו דהא כל עיקר דאין מתירין זולת להוסיף אבל לא לבטל לכתחלה גם באיסורין להו לזאת לא נחשב לספק ע"פ מש"כ השלטי גבורים במרדכי ז"ל ביבמות פ' החולץ באות ד' וז"ל:

ואע"ג דקיי"ל דבשל סופרים הלך אחר המיקל היינו היכא דחזינן פלוגתא דתנאי אבל היכא דלא חזינן פלוגתא דתנאי בהדיא אלא מספקא לן מאי אמור בה קמאי כי הכא דנצוק אזלינן לחומרא אף בשל סופרים וכה"ג אמר בערבי פסחים דכולהו ד' כוסות צריכה היסבה מספק אע"ג דבשל סופרים הוא וכן שמעתי בשם ר"ש מדריוש ז"ל עכ"ל, וה"נ כיון דרבא גופא קאמר לא ידענא מאי טעמא דרב הוי כמסופק לן מאי אמור בה קמאי דלא נחשב לספק ואח"כ ראיתי כי כוונתי לדעת המ"י ז"ל בקונ"ט הספיקות במחודשים באות ח' שפסק להאי דינא וז"ל ודווקא ספיקא דפלוגתא אבל אי אסתפק לן מאי אמור בה קמאי או שהראשונים עצמן נסתפקו בדבר לא מקרי ספק כלל כו' ע"כ. ושם במ"י סק"ח לאחר שהביא דעת הפוסקים בזה ציין במלות קצרות ועיין בש"ך סי' ק"ד סק"ד ונראה דכוון לפרש שכן כוונת הש"ך.

אמנם המ"י שם כתב בשם הכנה"ג דרבים פליגו על הש"ך. ובתשובה (לעיל סימן ט"ז יע"ש) כתבתי כי גם הר"ן וכ"מ ז"ל חולקים בזה וברורתי כי מידי פלוגתא דרבוותאי לא נפיק וכן נראה דעת רבינו הפמ"ג בש"ד שם דלדידן דקיי"ל בספק איבעיא בדרבנן לקולא כשיטת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' חו"מ הלכה ט"ז (יעיון כו"פ סימן י"ד ס"ק ה' שכ' וז"ל והמל"מ טען א"כ הדרא הקושיא לדוכתי למה פסק הרמב"ם ז"ל להך איבעיא לחומרא יע"ש והנה מה שטען דהו"ל להרמב"ם ז"ל לפסוק לקולא בספק דרבנן אין זה דבר מוחלט להניחו בצ"ע עיין או"ח סימן תל"ז הביא בשם הגה"מ דדבר שעלה בש"ס בתיקו אפי' באיסור דרבנן אזלינן לחומרא וכ"כ אחרונים בדוכתי טובא וכאן הא תיקו לחומרא עכ"ל. ולא הבנתי דבריו הקדושים דאיך נתרץ דעת הרמב"ם ז"ל בשיטת בר פלוגתיה במקום שמבואר להדיא פסק הרמב"ם גם בספק תיקו בדרבנן לקולא. ודברי רבינו הכו"פ פלואין המה לדעתי) וטוש"ע או"ח סימן תמ"ב וב"י ז"ל סימן תל"ז גם במסופק לן מאי אמור בה קמאי ג"כ בדרבנן אזלינן לקולא יע"ש לזאת לא ניחא ליה לרבינו הש"ך טעם זה בלחוד ואיצטרך לטעמא דהוי ספק חסרון ידועה אם דהוי ספק חסרון ידועה לכל העולם אשר להט"ז בצ"ח לא נחשב לספק הלא הש"ך בנה"כ שם דרך בדרך אחר וכדבריו מבואר

בסימן נ"ג ונ"ה ושאר דוכתי דגם ספק חסרון ידועה לכל העולם לא נחשב לספק לצרפו לס"ס אך בהפסד מרובה קיי"ל כפסק הרמ"א ז"ל בס"ס ק"י להתיר בס"ס אם דבספק אחד הוי ספק חסרון חכמה כיון דהוא לכל העולם והכי קיי"ל כמבואר בפמ"ג ולב"ש בכמה דוכתי (יעיון פמ"ג מ"ז סימן צ"ח סק"ו ובש"ד בכללי ס"ס אות ל"ה ושאר דוכתי) ושפיר תירץ הש"ך בטעם פסק הרמ"א ז"ל דאסור ליש מחמירין בספק כבוש אם דהוי ס"ס יען דהוי ספק חסרון ידועה והא דלא ביאר לפ"ז הרמ"א ז"ל דבמקום ה"מ שרי, כאשר פי בס"ס ק"י לענין ס"ס דנשמט יען דבמקום הפסד גדול בלא"ה מסיק הרמ"א ז"ל לסמוך על דעת המקילין דעכברא פוגם בשומן וגם בוודאי כבוש שרי. ובזה ניחא מה דיש מהדיוק דהלא כלל גדול דבמקום דשרי בה"מ כשיש עוד ספק שרי גם בלא הפסד א"כ כיון דבהפסד גדול התיר הרמ"א ז"ל גם בוודאי כבוש למה לא התיר בספק כבוש גם בלא הפסד אבל לטעם הש"ך ז"ל א"ש דהלא הטעם הוא דמתירין גם באין הפסד באיכא עוד ספק יען דכיון דשרי במקום הפסד איכא ספיקא דפלוגתא ובהצטרף אליו עוד ספק הוי ס"ס משא"כ הכא דגם בהצטרף עוד ספק לא הוי ס"ס מעליא יען דהספק דנטל"פ או נטל"ש הוי ס' ח"ח דלא הוי ס"ס רק במקום ה"מ ולזאת אין מקום להקל בלא הפסד בכה"ג וכמש"כ הלבושי שרד בפתיחתו לטרפות עצמו באות מ"ז יע"ש ודברי רבינו הש"ך ז"ל כנים וברורין המה וכדאמרן

ועתה חזרה קושית הש"ך ז"ל למקומה בסתירת פסקי הש"ע כי אין לומר מפני דהוי ס"ס דהלא הוי ס' ח"ח וכמש"כ הפמ"ג במ"ז בסי' ק"ה סק"א ד"ה וכבישה דלכך לא תי' הש"ך כתי' הבי"ש יען דלא נחשב לספק יע"ש ובדרך הפלפול עלה על רעיוניי לאמור עפ"י מה שראיתי בספר אחד בשמו דרכי יושר כד הוינא טליא בבית אאמו"ר עטרת תפארת ראשינו שליט"א בחידושיו לע"ז כי למאן דאמר ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא מסתברא דכיון דלא אסרה תורה רק וודאי איסור גם ספק חסרון ידועה מה"ת לספיקא יחשב ולקולא הוי מה"ת ולפ"ז כיון דמה"ת לקולא דלא אסרה תורה רק וודאי איסור ורק מדרבנן לחומרא מצטרף גם סח"ח לס"ס וזה טעם האו"ה בכלל כו' אות ג' ומ"ב בתשו' סי' נ' לצרף ספק חסרון ידועה לס"ס יען דסבירא ליה דרק מדרבנן לא נחשב לספק וכמבואר במ"י בקונ"ט הספיקות ס"ק מ"ד יע"ש והנה בספרי חידושי בן יאיר למס' יומא ס"ה ע"א כתבתי דלפי מה שכתב הכפות תמרים בקונ"ט הספיקות שמרן הב"י ז"ל ציידד בתשו' לאמור דגם הרי"ף ז"ל ס"ל כשיטת תלמידו הרמב"ם זצ"ל דס' מה"ת לקולא יע"ש ולפ"ז נראה דפסק כרי"ף ורמב"ם ז"ל כדרכו בקודש לילך בהאי כללא לפסוק כוותם אבל הרמ"א ז"ל מסתמא לשיטתו הולך לפסוק בכ"מ כגדולי אחרונים וראשונים.

וגם הכא מסתמא ס"ל כדעת הרשב"א ור"ן ז"ל דבתראי נינהו לגבי רי"ף ורמב"ם ז"ל ובפרט למה שכתבו האחרונים דגם רש"י ותוספות ז"ל ס"ל הכי והכי קיי"ל כמבואר בש"ך בכללי ס"ס אות כ"ה יע"ש ולזאת שפיר י"ל בטעם פסק המחבר בסימן ק"ד דהתיר בעכברא בפחות ממעל"ע מפני דהוי ס"ס כי לשיטתו גם סח"ח מצטרף לס"ס אבל הש"ך שפיר תירץ לשיטת הרמ"א ז"ל דס' מה"ת לחומרא דלשיטתו לא מצטרף סח"ח לס"ס אך במקום ה"מ וכנ"ל וא"ש.

אמנם זה לא מעלה ארוכה רק לסתירת פסקי המחבר אבל אין מקום כלל בישוב זה על הודאת הרמ"א ז"ל דמדשתק ליה בק"ד וק"ה ש"מ דהודה לו ואיך הודה לו בשתים אשר סתרי הדדי. אולם האמת הוא בפשיטות ולק"מ דז"ל הכו"פ שם בסימן ק"ה סק"ד. וא"כ י"ל דהמחבר להחמיר נקיט אבל לעיל בלא"ה איכא ספיקא אולי אינו משביח כלל א"כ כולי האי לא רצה להחמיר בחומץ דהוי תרי ספיקי אי משביח ואי הוי כבוש כולי האי לא מחמרינין אבל כאן פשיטא להחמיר שומעין עכ"ל. הרי מבואר מלשונו הזהב דאין יסוד טעם המחבר מפני ס"ס שיהיה מקום לדון אם הוי ס"ס גמור אך יען דהמחב' רק מצד החומר' חשש להחמי' בשיפו' כדי שיתננו על האור ויתחיל להרתיח לזה לא החמי' באיכא עוד צירוף מספיקא חדא אם דלא הוי ספק ממש (ואולי גם הב"י כוון לזה) וא"ש פסק המחבר והודאת הרמ"א ז"ל וזה פשוט ואמת.

והנה נודע שיטת המג"א בסי' תמ"ז ס"ק כ"ח בישוב פסקי הש"ע וז"ל:

אע"ג דבסי' ק"ד כ' דגם בחומץ בעי' מעל"ע נ"ל, דמיירי בחומץ שאינו חזק כ"כ וכ"מ מפירש"י ותוס' (יעיון מחה"ש שם דמבואר שפי' דברי רש"י ז"ל בע"ז שם במש"כ ואין השרץ מפיגו לתת בו טעם פי' טעם לפגם וכפי' התוס' וכמבואר ברש"י ז"ל דסביב האלפס וכמש"כ בהגהות מראה כהן שם וכ"כ הכו"פ שם דלפירש"י ז"ל חוזק החלא מונע לתת בו טעם לפגם יע"ש וכ"ז דלא כמש"כ רבינו המהרש"א ז"ל שם בתוס' ד"ה (איבעיא להו יע"ש) שם דמיירי בחומץ שכר יע"ש וה"ה בחומץ שאינו חזק כ"כ לא מקרי דבר חריף עכ"ל וזה תי' מספיק בלא שום פקפוק כי להכו"פ דכבוש בחומץ בשיעור כדי שיתננו על האור ויתחיל להרתיח במחלוקת שנויה בין רש"י לרא"ש ז"ל והמחבר חשש להחמיר מספיקא לשיטת רש"י ז"ל א"כ היה בדין להקל באיסור דרבנן כדין ספיקא דפלוגתא בדרבנן וסתימת הש"ע מורה לאסור גם בדרבנן ולהמג"א יצא זה מפלוגתא דרבוותאי אך לחלק יצא בין חזק לאינו חזק וזה תשובה להוכחת הכו"פ שם משיטת רש"י ז"ל דס"ל דאין כבוש כמבושל רק בחומץ וציר ולא ס"ל שיעורא דמעל"ע ומ"מ השוה חומץ לציר בכ"מ הרי דס"ל דבחומץ הוי כבוש גם בפחות ממעל"ע (יעיון ח"י

בית מאיר בהגהות ביו"ד שם סק"ה) יע"ש ולהמג"א י"ל דרש"י ז"ל מיירי בחומץ חזק ובזה מודה לו הרא"ש ז"ל ובחומץ שכר מודה רש"י ז"ל לשיטת הרא"ש ז"ל (אך לרש"י ז"ל גם במעל"ע לא הוי כבוש) ואין כאן פלוגתא כלל.

ומש"כ עוד הכו"פ להוכיח מסתימת הרמב"ם ז"ל בהמ"א לאסור בעכברא בשיכרא וחלא ולא פי' דמיירי במעל"ע וכ' שם הלח"מ וז"ל:

ונראה לי דרבינו יתרץ קושית התוס' דשאני חומץ ושכר דמתוך חריפותם מבליע טפי ע"כ. ומזה הוציא הכו"פ לאמור וז"ל:

הרי דאפילו בשכר ס"ל לרמב"ם ז"ל דהוי חריף ומכ"ש בחומץ דהוי חריף א"צ מעל"ע לכבישתו והרי רש"י ורמב"ם ז"ל מהמחמירים עכ"ל ומזה מוכח היפוך שיטת המג"א דגם בשכר וכ"ש בחלא משכר דהוי כבוש בפחות ממעל"ע. אמנם באמת אם כי הלח"מ כ' כן יעיון פמ"ג ס"ס ק"ד במ"ז שכ' דרק בחומץ מצינו שיבליע בכדי שירתיח ולא בשכר יע"ש ומרמב"ם ז"ל אין ראיה כי נודע דרכו בקודש להעתיק לשון המשנה וגמרא כצורתה וכמו שנפרש דברי הש"ס או כמש"כ התוס' דמיירי בשכר חם כן יתפרש ג"כ דברי הרמב"ם ז"ל ואין מקום הכרח לאמור על חלא דשיכרא כי רש"י ורמב"ם ז"ל מהמחמירים. וכדאמרן.

והראיה שהביא הכו"פ מאומצא דאסמיק הלא סתר זה החוו"ד שם בביאורים סק"ו ואדרבה הוכיח מכאן דשאני חומץ מציר יע"ש ודבר רבינו הכו"פ שכ' עוד שם וז"ל:

ואמת כי יש קצת ראיה דחלא חריף דהא רבינא ביקש לשעורי בק"א ואמר לא גרע מתרומה וק' אם אתה רוצה להחמיר ולהורות בו כדין תרומה שובליע כדין תרומה בק"א דיו להיות כתרומה והא קי"ל כל הנכבשים זה עם זה מותרין ואף פה יהיה נכבש מותר כיון שאין תרומה אוסר ופכציל דהא שומים ובצלים אף בתרומה אוסר וחלא כ"כ חריף כשומים ובצלים וא"ש עכ"ל. לא זכיתי להבין דבריו הקדושים שהביא הראיה על חלא הלא פירושא דשמעתא דשכר רצה לשער בק"א ולא בחלא וכמבואר שם בתוס' ואם נדחוק לפרש כוונתו להביא ראיה על שכר ויבוא חלא מק"ו מלבד מה דדחוק מאוד בלשונו הזהב הלא באמת לא מצינו בפוסקים דגם בשכר יהיה כבוש בפחות ממעל"ע לבד מלח"מ וכמש"כ הפמ"ג. והא דחמור מתרומה י"ל דכמש"כ התוס' שם בד"ה סבר לשעורי הטעם דמדמי אותו ליבש דתרומה אם דכאן הוא לח מטעם זה מדמי אותו ג"כ לחריף אם דאינו חריף יע"ש.

ועתה שנתברר כי אין סתירות מראיות הכו"פ לשיטת המג"א. אם כי החכ"א בכלל נ"ח סעי' ג' החמיר בכל חומץ אף שאינו חזק לחוש לכבישה גם בפחות ממעל"ע וכן הבית יצחק חשש להחמיר כשיטת הכו"פ. מ"מ כיון דלש"ך והפר"ח ועוד פוסקים גם בחומץ

חזק אין לחוש הכרעה שלישית הוי הכרעה כדעת רבינו המג"א ז"ל לחוש בחזק ושלא להחמיר באינו חזק וכדעת הפמ"ג וחוו"ד ולב"ש בהגהותיו לש"ך שם אשר המה רבותינו האחרונים עמודי ההוראה ועוד כמה אחרונים שיצאו בעקבות רבינו המג"א ז"ל אשר א' אברהם בעזרו שהלכה כמותו בכל מקום.

סימן לב

ובדבר מה שדקדקת אחי יקירי במש"כ בספרי חידושי בן יאיר בחולין צ"ח ע"ב בד"ה לא נצרכה דלמש"כ הפמ"ג בסי' צ"ח בש"ד ס"ק ח' בטעמא דיש"ש דאוסר בנשפך וח"ס אם יש ס' בנתערב במוא"מ ביחד דחיישי' לשמא לא פלטה הכשרה כמו הנבלה וליכא גם רובא דהיתרא ממנו נגד פליטת האיסור וכ' שם דלפ"ז אם יש להסתפק דהיה ס' בא"מ בלבד גם לרש"ל ז"ל מותר גם הא"מ דאיכא ס"ס שמא היה ס' בא"מ בלחוד ואת"ל שלא הי' ס' שמא לא פלטה הנבלה יותר מהכשרה ואיכא רובא דהיתרא ממינו ומותר מה"ת והוי ס"ס בדאורייתא וס' אחד בדרבנן דמהני כמבואר בכללי ס"ס עכת"ד שם וע"ז דקדקת דהלא האי ס"ס איכא גם אם מסופקין אם היה ששים במינו וא"מ ביחד. יפה שאלת וכדבריך ראיתי כעת בשו"ת ברכת יוסף בחיו"ד סי' כ"ח בהג"ה שכ' וז"ל:

גם מה שהקשה שם בצ"ח כו' שמא לא פלטה החתיכה של מינו כו' לק"מ כי לענין איסור דאורייתא יש ס"ס כו' ולענין איסור דרבנן די ס' אחד שמא היה ששים עכ"ל יע"ש ונלענ"ד דיש ליישב דברי רבינו הפמ"ג (ולא לשיטתו בטעמא דרש"ל ז"ל יען דאנן קיי"ל דבעי' ס"ס שקולין כמבואר בש"ך בכללי ס"ס אות ל"ג ובכאן אם דהספק דשמא היו ששים הוא ס' השקול אבל בספק השני דעכ"פ מה"ת שרי. כי איכא רובא ממינו יש כעין ס"ס לאיסורא שמא לא פלטה הכשרה כמו הנבלה וליכא כלל רובא דהתירא ואת"ל שפלטה עד שיהיה רוב ממינו דהיתר שמא פגע תחלה האיסור בא"מ ונתן בו טעם בטרם שנתבטל ומיד נאסר הא"מ וכמש"כ שם בצבי לצדיק ביו"ד שם על הגליון יע"ש ואם כי חענ"נ בשאר איסורים אינו מא דרבנן אבל אפשר לסוחטו מה"ת נם בשאר איסורים וא"מ אסור מדאורייתא כשקבל טעם מקודם כמבואר שם בחוו"ד בביאורים סק"ד (אבל אין כן דעת הפמ"ג במ"ז סק"ה יע"ש וזה שכ' ולא לשיטתו) יע"ש ולזאת כיון דאיכא בהאי ספק שנו צדדים לאסור דגם מאיסורא דאורייתא לא נפיק לא הוי ס"ס השקולין ושפיר יש מקום לטעם הפמ"ג בשיטת המהרש"ל ז"ל אולם היכא דאיכא לספוקי בהיה ששים בא"מ בלחוד אשר בהאי ס' דששים איכא כעין ס"ס להיתר שמא היה ס' בא"מ כלבד ושמא היה ס' בא"מ ומינו ביחד. ואם דהוי כעין ס"ס משם אחד הלא נודע דעכ"פ לשכיח להתירא יחשב יעיון פמ"ג בכללי ס"ס אות י"א בשם הרא"ה ז"ל דס"ס מש"א

עכ"פ מדאורייתא הוי ס"ס והוא ז"ל הניח בצ"ע לדינא יע"ש) ולזאת אם כי הספק השני דרוב ממינו שכיח יותר לאיסור מטעם דשמא לא פלטה הכשרה כמו הנבלה זיעיון חוו"ד שם שדחה זה ועכ"פ לס"ס ממש דאיסורא לא יחשב אך לשכיח לאיסורא) ושמא פגע בא"מ תחלה לעומת זה הספק דששים שכיח יותר להיתר וכנ"ל ובצירוף שניהם הוי ס"ס מעליא ויעיון בשו"ת רח"כ ז"ל חיו"ד סימן י"ט בסופו כעין ס"ס זה ובחי' לחולין נ"ג בד"ה ועתה) ושפיר י"ל (ולמעט בפלוגתא עדיף) דבזה גם המהרש"ל ז"ל יודה דשרי וכשיטת רוב הפוסקים כנלע"ד בזה כעת לפום רהיטא, ובעיקר דחיית הברכת יוסף לדברי הפמ"ג. הלא כפמ"ג מבואר בש"ע שם במש"כ ונודע שהיה רוב היתר ממינו דדווקא בברור לנו שהיה רוב ממינו שרי משא"כ באינו ברור דאסור מכח ספיקא דאורייתא כמבואר בב"י ופרישה וטז ז"ל יע"ש הרי דאין מתירין מכח ס"ס במסופק לנו ברובא ג"כ וא"כ דברי רבינו הפמ"ג ז"ל שרירין וקיימין וכדאמרן. והנלע"ד כתבתי.

חיים מרדכי.

סימן לג

להחריף ושנון כו' מר נחום שעכטער נ"י בפאלטשען.

מכתבך קבלתי, ובראשית באת לפלפל בפסקי הרמב"ם ז"ל דבפ"ז מה' עכו"ם התיר בטבעות בנפילת שנים ובפרט"ו מה' תרומות בתערובות חביות סתומות התיר גם בנפילת אחד ואולי בתאנה של תרומה פסק כרבה בזבחים ע"ד דבנפילת אחד לא הותר התערובות ותוכן דבריך לחלק בין איסורי אכילה לאיסורי הנאה וכעין סברת הש"ך יו"ד בסי' ק"י ס"ק נ"ב בשם הר"מ אשכנזי ז"ל וגרם ההבדל בין חביות לתאנה הוא דבחביות הוי הפסד גדול משא"כ בתאנה דלהפסד מיעוט יחשב לזאת לא חשש הרמב"ם ז"ל להחמיר עכת"ד. ואם כי לכאורה יש עוד מקום חיזוק לדבריך ממש"כ הרמב"ם ז"ל בה' תרומות שם "משא"כ בתאנה" שנפלה למאה ונפלה אחת מהם לים הגדול אלא צריך להפריש אחת הרי דלא אזיל. בפירוש הסוגיא כשיטת השטה מקובצת שם בזבחים ס"ק ז' שפירש"י פלוגתתם בתערובות תאנים דנתערב בפחות ממאה כי במאה הלא תאנים מהדברים שעולים באחד ומאה יע"ש אבל הרמב"ם ז"ל מפרש כפשטות הסוגיא דרכה ור"י דקבעו פלוגתתם על מימרא דר"ל בתערובות חביות כמו דר"ל אמר להדיא דנתערב במאה בתערובות כגון דא פליגו המה ופלגתתם לפ"ז הוא רק אם צריכין להפריש תאנה אחת לצאת ידי נתינה לכהן מפני גזל השבט כדין כל העולין באחד ומאה וכמבואר שם בפי"ג מה' תרומות דר"י ס"ל דאמרי' דקל תרומה נפלה וא"צ להפריש גם אחת לכהן ולרבה לא הותר התערובות רק מכח ביטול ולזאת צריכין להפריש אחת לכהן וזה שפסק

הרמב"ם ז"ל בתאנה שנפלה למאה דצריך להפריש אחת (ובתערובות פחות ממאה דצריכין לדון על כל התערובות כמו בחביות וטבעות לא ביאר הרמב"ם ז"ל הדין להדיא אך הוא דבר הלמד מענינו וכמובן להמבין וצע"ק בזה) לצאת ידי נתינה לכהן וכרבה. ובמה יחשב תאנה אחת נגד מאה חביות סתומות הלא גם להפסד כל דהו לא יחשב ושפיר יש מקום לאמור דלכך פסק הרמב"ם ז"ל בהא לחומרא כרבה. והרבה סברות יש לאמור ולחלק בין כל התערובות להפרשת תאנה אחת אבל לא רציתי להאריך יען דממש"כ הרמב"ם ז"ל משא"כ בתאנה כו' מבואר דגם בתערובות תאנים דומיא דחביות דאסור כל התערובות דהיינו לפחות ממאה לא מהני נפילת אחת מהם לים הגדול וגם לכל פלפולך אם כי יפה הוא בדרך הפלפול אבל אין האמת סובלתו לאמור כי הפסד גדול והפסד מיעוט המה יצאו לחלק בין חביות לתאנה ולהעמיס זאת בטעם פסק הרמב"ם ז"ל במקום שמבואר בסוגיא וגם הרמב"ם ז"ל בעצמו שם ביאר ההבדל שבין תאנה לחביות לפי שהחביות נפילתה ניכרת ותאנה וכיוצא בה, אין נפילתה ניכרת, הרי מפורש יוצא מפי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל ההבדל שבין תאנה לחביות אי לזאת כלך לך מדרך זה ובישוב פסקי רבינו הרמב"ם ז"ל נקבל האמת מפי רבינו הכ"מ בפ"ז מה' עכו"ם שם ומה שטען על זה החוות דעת בסי' ק"י ס"ק י"א ותמה דא"כ היה ליה להרמב"ם ז"ל לבאר בה' תרומות דשני תאנים מהני כמ"ש בטבעות לק"מ כי גלוי וידוע לכל באי שערי הרמב"ם ז"ל את דרכו בקודש להביא בחבורו אך המבואר בש"ס ולזאת בנפילת טבעת של עכו"ם אשר אמרה ר"נ להתירא בפירוש בזבחים שם הביאה בפ"ז מה' עכו"ם וגבי תאנה דאמר רבה לאיסורא פסקה בה' תרומות אבל היתרא דנפילת שני תאנים הוא רק דבר הלמד מק"ו מטבעות דאם גבי עכו"ם החמורה שרי ק"ו בתאנים של תרומה וכיון שאינו מבואר לזאת גם הרמב"ם ז"ל לא כתב בביאור ומה שטען עוד החוו"ד ועוד דבש"ס מצריך בין טבעת לחביות ולפי דעת הכ"מ חלוקין הן דבטבעת בעי' שנים ובחביות סגי באחד לא זכיתי להבין דהכ"מ שם בעצמו עמד בזה וישבו ומה שתי' החוו"ד יען דבתרומה חמור מעכו"ם דיל"מ וכדעביד צריכותא בש"ס שם הלא דברי הכ"מ שם סובבים למה שביאר בשיטת הרמב"ם ז"ל דלכך בעי' שנים בטבעת ולא סגי באחד כחביות מפני חומרא דעכו"ם דחמור מתרומה וא"כ א"א לומר דלכך החמיר הרמב"ם ז"ל בתאנה מפני חומר' דתדומ' דיל"מ יע"ש היטב כי קצרתי ותראה שדברי רבינו הכ"מ ז"ל ברורים וגם הרדב"ז ז"ל שם (ברמב"ם ז"ל דפוסי ווילנא) וז"ל. תירץ כתירוצי הכ"מ יע"ש.

ואגב ראיתי ברדב"ז ז"ל שם שתי' עוד א"נ והוא הנכון דהכא נמי צריך להפריש אחת לצאת ידי נתינה וסגי בהכי עכ"ל אשר כוונתו לתרץ דלכך בחביות סגי בנפילת אחד

יען דצריך להפריש עוד אחת לתן לכהן וינטל מהתערובות שתים ולא זכיתי להבין כי זה לא נאמר רק בהותר מכח ביטול אז מפני גזל השבט מחיוב לצאת ידי נתינה לכהן בדבר שמקפידין הכהנים אבל בתערובות חביות סתומות דמפני חשיבתן לא בטלי אך הותר מכח הנפילה דאמרינין אותו של תרומה נפל לים א"צ לתת לכהן מאומה ולזאת לא כתב הרמב"ם ז"ל דין דהפרשת אחת אך גבי תאנה דהנפילה שם לים אינו מועיל לרבה, אבל גבי חביות לדעתי העני' פשוט דא"צ לתן לכהן מאומה ודברי הקדושי' של רבינו הרדב"ז ז"ל לא זכיתי להבין וצ"ע לי כעת לפום רהיטא.

ומה שדקדקת עמ"ש הדג"מ בסי' ק"ט לפקפק בציור הש"ך שם בסק"ח דמשכחת מבא"מ ביבש ואינו ניכר כגון ששחט כמה מיני עופות ושחט אחד מהם שלא כהוגן וא"נ וע"ז פקפק הדגול מרבבה דלב"ח ושאר אחרונים בפירוש דברי הטור בסי' ק"י מקרי זה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ולא בטיל ודקדקת דהלא במחוסר מעשה גדול לא הוי חהר"ל וגם דבר שבמנין וא"כ לא הוי קבוע עכ"ד לק"מ כי קוטב דברי הש"ך הלא סובבים למה שכתב הטור דמשכחת בכגון שנפרך לחתיכות דקות ועל זה כתב הש"ך דמשכחת נמי כגון כו' והטור בשם הרא"ש ז"ל בסי' ק"א חולק ע"ז וס"ל דגם במחוסר מעשה גדול מ"מ הוי חהר"ל ושפיר כ' הדג"מ דלטור לשי' הב"ח הוי קבוע וא"א להטור לצייר כציור הש"ך וציור הש"ך א"ש לדידן דלא קיי"ל כהטור והש"ך והדג"מ שניהם צדקו בדבריהם.

ומה שהקשית עמש"כ הב"ש באה"ע סי' י"ז ס"ק ע"ד דרושם עדיף משומא יען כי אינו עשוי להשתנות ואינו מצוי בב"ג דהלא בב"מ כ"ז ויבמות ק"כ מסיק הש"ס דכ"ע שומא אינה מצויה בב"ג ודכ"ע שומא אינה עשיה להשתנות וכעין זה הקשה הקרבן נתנאל שם ביבמות בס"ק ט' עכת"ד. שום עינך בסוגיא שם ותראה כי זה לא נאמר רק לא"ד דסימנים דרבנן אבל לא"ד דסימנים דאורייתא אמרי' דשומא עשויה להשתנות ונודע דאנן חיישינין לחומרת שתי הלשונות ואין מקום לדקדוקך וגם קושית הק"נ מיושב בזה כמבואר להמעיין בסוגיא ועיין בט"ז שם ס"ק כ"ט וב"ש ס"ק ע' ובהגהות רע"א ז"ל ס"ק כ"ט ותראה כי זה פשוט וברור.

ומה שעמדת עמש"כ בשער המלך בפ"ח מה' לולב דמצוה הבאה בעבירה לא הוי רק היכא דבשעת עשיית המצוה עושה העבירה דא"כ איך יפרנס מה דאמרי' בברכות מ"ז דר"א שחרר עבדו להשלימו לעשרה וקפריך הש"ס מהב"ע היא הלא לא הוי באותו זמן כי העשה דלב"ת עובר מקודם והמצוה דצירוף עשרה אח"כ עכ"ד השעה"מ אינו תי' אך כפי שראיתי דבריו באחרונים פשוט דהשעה"מ לא אמר רק לענין דעבד דלכך אם

מיעטן כשר כדאמרינן בסוכה ל"ג יען דבשעת עשיית המצוה אין כאן עבירה כלל אבל לכתחלה אדרבה איפכא מסתברא דהיכא דלא הוי בעידנא פשיטא דאסור היכא דהוי מהב"ע כמו התם דלכתחלה אין למעטן ביו"ט ושפיר קפריך הש"ס על ר"א היכא עביד הכי לכתחלה וזה פשוט. והנלע"ד כתבתי
חיים מרדכי.

סימן לד

כבוד חמי המוכתר כתורה חכמה ויראת ה' כו' מו"ה אברהם חיים סארף נ"י מכתבו קבלתי, ובדבר מה שדקדק כ' בזה"ל:

במס' ע"ז ע"ב ע"ב אמר מר זוטרא ברי' דר"נ קנישקנין שרי וה"מ דקדם פסק ושרט כו' אח"ד רבה בר רב הונא גופיה אישתי בקנישקנין והקשו בתוס' תימה היאך היה שותה כו' מ"מ היה לו לחוש דלמא פסיק קדים ברישא עכו"ם כו' ותימא לתמיהתם למה לא הקשו על מ"ז דשרי ואינו חושש דלמא קדים נכרי ואנו מוכרחים לאמור תו שהיה הישרף מזהיר לעכו"ם שלא יפסיק ברישא, או כאשר ראה הישראל שהנכרי מפסיק יפסיק גם הוא תיכף. וביותר קשה כו' ורבה בר ר"ה לא הזהיר כלל לבני ריש גלותא והתיר להם בסתם כו' עכ"ל בתוכן דקדוקו והאריך בזה עוד בנועם אמרותיו. והנה דיוקו בתוס' נכון הוא ועלה על רעיוניי בישוב דקדוקו כי הכ"מ בפי"ב מהמ"א ה' י"ד לאחר שהביא פסק הרי"ף ורמב"ם ורא"ש ז"ל דפסקו כמ"ז כ' ודלא כתוס' ומה שהקשו שהיה לו לחוש דלמא קדים פסק עכו"ם י"ל שהיה מסתכל בעכו"ם וכשהיה מרגיש שהעכו"ם רוצה לפסוק היה מקדים ופוסק הוא יע"ש ועכצ"ל בכוונת קושיתם לחוש דלמא קדים פסק עכו"ם מסבת שכחה של הישראל או מסבה אחרת. והנה התוס' בחולין צ"ז ע"א בד"ה חמר רבא בסה"ד, וההיא דנישקנין דקדים ופסיק עכו"ם אסור כו' אע"ג דלא מיתסר אלא טפה הנוגעת בפיו דקסבר ניצוק אינו חבור מדשרי בקדם ופסק ישר' יש לפרש דהאי אסור דקאמר היינו דאסור לכתחלה לעשות דאין מבטלין איסור לכתחלה (אגב ראיתי שם בהגהות מלוא הרועים שכ' על תי' התוס' וז"ל:

לא ידעתי האיך שייך כאן מבטל איסור דישראל המתחיל לשתות דעתו לפסוק מקודם ואם אירע שפסק העכו"ם מקודם ממילא נתבטל ואין הישראל מכוין לכך ע"כ. ואני אינו יודע מה שאינו יודע הלא אולי היה שרי גם בפסק העכו"ם מקודם הלא אז גם בכוונה היה הישראל מתכוון לשתות גם אחר שיפסוק העכו"ם אשר יהיה בזה מבטל איסור לכתחלה מטפה החוזרת ודברי התוס' פשוטים וברורים), א"נ למ"ד מב"מ בכ"ש קאמר דאסור עכ"ל. וזה הכלל ידוע דהיכי דבדעבד שרי ל"ש לגזור שמא ישכח וכמבואר

בט"ז יו"ד סימן ב' סק"ד ובריש סימן צ"א יע"ש ובתוס' שבת קמ"א ע"ב ד"ה במנעל מרופט, ובתוס' גיטין ג' ע"ב ד"ה דתנן יע"ש ולפ"ז לתי' הא' של התוס' שאין כאן רק איסור לכתחלה אין מקום לקושית התוס' לחוש דלמא פסיק קדים ברישא עכו"ם וישכח הישראל לפסוק מקודם כיון דבדעבד שרי ואין כאן רק איסור לכתחלה אין להחמיר מכח חששא דדלמא, ואך לתי' הב' של התוס' דמב"מ בכ"ש שאסור גם בדעבד יש מקום לקושית התוס', ואנן הלא קיי"ל דמב"מ בס' וכאשר הכריעו התוס' בחולין שם ומסתמא גם מ"ז ס"ל הכי ואין כאן רק איסור לכתחלה אין להחמיר מכח חששא דדלמא ושמא ישכח ולא יפסוק מקודם הישראל לזאת לא הקשו התוס' על מימרא דמר זוטרא, אך על רבה בר רב הונא הקשו לשיטתם שכ' בע"ז נ"ו ע"ב ד"ה אבל דר"ה כרב רביה ס"ל דאמר בפ' גיה"נ דס"ל כר"י דאמר מב"מ במשהו יע"ש ומסתמא גם רבה בריה ותלמידו ס"ל כוותיה (וכמבואר כעין זה בשבת קכ"ח, וביצה מ' יע"ש. ובהגהות מיימ"י בפי"ב מהמ"א אות מ' שה' ועוד דרבה בר רב הונא שתי בקנישקנין ואם לא ששמע מאביו שחזר בו לא היה חולק על ישיבת אביו ורבו יע"ש) וכיון דס"ל לרבה בר רב הונא דמב"מ בכ"ש א"כ גם בדעבד אסור ולזאת העמידו התוס' תמיהתם אך על רבה בר ר"ה כי רק עליו יש מקום לקושיא זו, לשיטתו דמב"מ במשהו. ולדידן דקיי"ל מב"מ בס' גם התוס' בחדא שיטתא עם הסכמת כל הפוסקים דבקדם פסק ישראל שרי וכמ"ז, וא"ש בדרך הפלפול, **אמנם** בדרך פשוט נלע"ד בזה, עפמש"כ רבינו הב"י ז"ל ביו"ד סימן קכ"ד לאחר שהביא פסק הפוסקים כמ"ז כ' אבל התוס' כו'. ומיהו אפשר שלא אמרו כן אלא ממדת חסידות ולא מן הדין עכ"ל. ומש"כ הב"י בדרך אפשר פשיטא ליה להב"ח שכ' שם ולא חיישי' דלמא קדים נכרי פסיק ברישא יע"ש. ובש"ך שם ס"ק כ"ד שכ"כ בפשיטות בשם הב"י וד"מ (יעיון בספרי חידושי בן יאיר לחי' שבת י"א מש"כ בפרט זה דאדם חשוב שאני) ונראה שיצא להם זה מכח דיוקו של כ' מדחזי' דהתוס' לא הקשו אך על א"ד דרבה בר ר"ה גופיה עביד הכי ולא על מימרא דמ"ז יען כי מעיקר הדין גם התוס' ס"ל דאין לחוש דלמא פסיק קדים ברישא ולזאת לא הקשו בדינא דמ"ז וכן במה שהורה רבה לבי ריש גלותא להתיר השתיה בנישקנין כי באמת קיי"ל הכי דל"ח ושרי בפסיק ישראל מקודם אך לא"ד דרבה בר רב הונא גופיה עביד הכי הקשו תימה האיך היה שותה כו' מ"מ היה לו לחוש שדקדקו בלשונם הזהב ולא כתבו ומ"מ יש לחוש אך היה לו לחוש כלומר לו בדיוק רבה בר רב הונא שהיה אדם חשוב היה לו לחוש דלמא פסיק קדים ברישא עכו"ם וזה שהביא לר"ח ז"ל לפרש דעם ישראל מיירי וקמ"ל דקנישקנין שרי ולא מיתסר משום

שמחה. ומיושב דקדוק כבודו וגם נתברר המקור שהוציאו הפוסקים כי אך מדת חסידות שנו בכאן רבותינו בעלי התוס' ז"ל וזה לענ"ד ברור ואמת בס"ד. חתנו המכבדו ומוקירו: חיים מרדכי.

סימן לה

להרה"ג כו' מו"ה שמריה אפפעלבוים נ"י רב בהינטשעסט (באסראביע.)

מכתבו הגיענו, ובדבר שטתו שנות חכם וזה תוארה:

נשאלתי ממוזג בענין שמזדמן בזה"ז בעוה"ר כמה פעמים שנכנסים גוים לשתות יין והוא נותן לפניהם סת"י כמובן ולאח"ז נכנסים עוד יהודים וקובעים א"ע אצל הגוי' ושותים יחדיו. ונפשו לשאול הגיע אחרי שלפי דרך שותי יין בבית המזג שכאו"א מצוה לתת ע"ח שלו צלוחות יין וככה חוזרים חלילה זאח"ז עד שמספיקים כאו"א לתת את הצלוחות שלו ושם בשתים, א. אם משנכנסו היהודים רשאי עדיין לתת להגוים המצוים מסת"י, ב. ואת"ל שרשאי מה יעשה כשיצוה היהודי לתת יי"ג אם מחיוב לתת יי"ג כשר ולהחליף את היינות בהמשך הסבתן גורם להפסד אשר כמה יעזבו את המזיגה הזאת ובפרט שיין כשר הוא ביוקר הרבה והוא יוכרח למוכרו במחיר סת"י וזהו הפסד גדול עכ"ל השאלה. וכת"ה פלפל בזה בדעתו דעת תורה, וטרם אבוא לדבריו היקרים אבאר בעזהש"י אם בחד עברי דנהרא דאין כאן לאו דל"ע לת"מ מה"ת כמבואר בפסחים כ"ב וע"ז ו' ואך מדרבנן כ' התוס' ורא"ש ור"ן ז"ל ועוד ראשונים דאסור משום מסייע יע"ע ואיפסקא הכי באו"ח שמ"ז במג"א סק"ד ויו"ד קנ"א בהגה ובש"ך שם סק"ו דבישראל אסור מדרבנן. אם בדרבנן ג"כ אסור לסייע או לא.

והנה בגוונא דתרי עברי דנהרא דאיכא לאו דל"ע לת"מ הלא מבואר בתוס' ע"ז כ"ב ע"א ד"ה תיפוק מהא דקאמר הש"ס שם תיפוק ליה משום ל"ע לת"מ אם כי מלאכת חוה"מ אינו אלא מדרבנן לר"ת ועוד ראשונים ז"ל מ"מ איכא לאו דל"ע וכ"כ הרא"ש ז"ל בב"מ בפא"ר סימן מ"ב וז"ל:

הלכך ליכא איסורא ללוה לא משום ל"ע לת"מ כו' אם דשם לא הוי רק אבק רבית לרבנן למלוה יע"ש אם כי האחרונים הערו בסתירת דברי התוס' והרא"ש ז"ל למש"כ התוס' בחגיגה י"ח והרא"ש ז"ל ברישׁ מ"ק וז"ל:. והא דאמרי' בשלהי פ"ק דע"ז גבי כותי ותיפוק ליה משום ל"ע לת"מ לענין מלאכת חוה"מ משום דאסמכתא פשוטה היא וצדוקין מודין בה עכ"ל דמשמע דבדרבנן גרידא ל"ש ל"ע לת"מ כבר נאמר בזה תירוצים רבים ולענ"ד נראה בפשיטות דכיון דלכאן ולכאן יש פנים אם באיסור דרבנן שייך לאו דל"ע לת"מ עד שהדבר צריך ראיה ולזאת במ"ק וחגיגה אשר שמה הולכים התוס' ורא"ש ז"ל לחזק

שיטת ר"ת ז"ל דמלאכת חוה"מ אינו אלא מדרבנן ולסלק כל הסתירות לזה לזאת כ' בדרך תשובה לשיטת החולק דאולי חילק מספ"ק דע"ז יען כי תסבור דלשיטתך בדרבנן ל"ש ל"ט לת"מ הלא גם אתה תתן תודה כי התם דאסמכתא פשוטה היא וצדוקין מודין בה כלומר דזה סעד לפשטות האסמכתא אשר זה כד"ת ממש וכמש"כ הפמ"ג בפתיחה כוללת אות כ' בשם הרשב"א ז"ל ומסיק דכל היכא דאסמכוה אקרא באסמכתא חשובה דעתם להיות ממש כד"ת ולא מקילין בספיקו וגוזרין בל"ג באפשר וכדומה יע"ש וכיון דאסמכתא פשיטא היא עד שהצדוקין בהכרח מודין בה בוודאי דאסמכתא חשיבה היא ודינו כד"ת אשר בוודאי איכא בזה לאו דל"ע לת"מ וכ"ז בדרך דחיה לשיטת החולקים אבל לאחר שהוכיחו בכמה ראיות כר"ת ז"ל דמלאכת חוה"מ אינו אלא מדרבנן שפיר, כ' בפשיטות דגם באיסור. דרבנן שייך ל"ע לת"מ וזה פשוט.

והמנחת חינוך בהשמטות קומץ למנחה מצוה רל"ב הסתפק לאמור כי במכשיל את חבירו באיסור דרבנן יעבור על ל"ע דאורייתא דלא גרע מעצה רעה ופשט ספיקו וז"ל:

ואח"ז מצאתי בע"ז בתוס' ד' כ"ב ע"א ד"ה ת"ל מבואר להדיא דאף באיסור דרבנן עובר על ל"ע דאורייתא עכ"ל. אם כי זה לא ברירא לי כי בתוס' אינו מבואר דהוא מדאורייתא וי"ל דרק מדרבנן קאמרי דעובר על ל"ע ומה שדן המ"ח מצד הסברא כי לא גרע מעצה רעה נלע"ד דלאו דסברא זו לחלק יצאת כי זה לא נאמר רק בלא יודע חבירו שהוא איסור דרבנן אז שפיר יש מקום לדון מפאת הסברא הישרה דלא גרע מעצה רעה משא"כ ביודע העובר שהוא איסור דרבנן לא מסתבר לאמור דהמכשילו יחשב לעובר איסור דאורייתא. יותר מהחוטא בזמן שהמכשילו אינו מכריחו אך מושיטו והוא עובר בשאט נפש. אם דאז הוא עור שאינו רואה דרך האמת מפני תאוות לבו וכמש"כ הרמב"ם ז"ל בפי"ב מה' רוצח ושמירת נפש הי"ד והמכשילו רואה מכל זאת לא מסתבר להחשיבו לעובר לאו דאורייתא. ונראה כי הוכחת המ"ח מהתוס' נבנית על היסוד כי במקום שמוזכר לאו דל"ע פירושו מה"ת וזה הביאו לכתוב שם בקל"מ וז"ל:

עיי"ש בפנים הבאתי דברי התוס' ע"ז ט"ו ע"ב כו' דלפני דלפני דלא אמרינן הוא מטעם דכיון דהנכרי אינו עושה עבירה כיון דהוא אינו מוזהר אל"ע כו' ועל לפני דלפני נ"ח אבל למכור לישראל החשוד כו' הישראל יעבור על ל"ע וא"כ הישראל המוכר לישראל החשוד עובר ג"כ על ל"ע דהוא מכשיל לישראל החשוד שהוא יעבור על לאו דל"ע כו'. ולפי דברי התוס' אלו משמע דאם הישראל מוכר לנכרי אע"ג שהנכרי יחזור וימכור לישראל הוי לד"ל כו' כיון שהנכרי אינו מוזהר על ל"ע ולא יעשה הנכרי שום עבירה כו' מ"ל אם הנכרי מוכר לנכרי אחר או לישראל ב"כ וב"כ לא יעשה הנכרי הזה שהישראל

מוכר לו שום עבירה ואינו עובר על ל"ע ועל לד"ל אינו מוזהר רק מה שמבואר כפ' בש"ס ובש"ע דלא ימכור לנכרי שמא יחזור וימכור לישראל משום דמצוה להפריש ישראל מאיסור והוא רק משום לא תאכילום והוא מדרבנן אבל לאו משום ל"ע וראיתי ברא"ש ז"ל ע"ז י"ד שהביא דווקא בנכרי שימכור לנכרי ל"ח אבל בנכרי שימכור לישראל חיישי' מד"ל וצ"ע מנ"ל הא דהא קאמר הגמ' אד"ל לא קאמרי' והט"ז יו"ד סימן קנ"א סק"ג הביא דברי הרא"ש ז"ל וצ"ע עכ"ל נראה כי המ"ח הבין בדברי הרא"ש ז"ל דמה"ת קאמר דחיישי' מד"ל היכא שהנכרי ימכור לישראל ולזאת הניחו בצ"ע אמנם באמת זה רק ענף ואביזרא דלאו דל"ע לת"מ ואם כי אינו אלא מדרבנן מכל זאת שם דל"ע יקרא עליו, וכעין דאמרי' בע"ז כ"א א"ל ל"ת ופירש"י ז"ל כלומר דלכולי האי ל"ח אבל במקום שחששא קרובה כי יבוא ישראל לתקלה חיישי' גם אלד"ל. וכעין דאמרי' בחולין ק"מ וכמה דוכתי דלא אמרה תורה שלח לתקלה (יעיון מל"מ בפ"ז מה' מעילה לענין אין מבטלין איסור לכתחלה וכבר האריכו בזה האחרונים ואכ"מ) כן צריכין לשמור שלא יבא ישראל לתקלה בלא ידועה. והן הן דברי רבינו התוס' רי"ד ז"ל שכ' שם בע"ז י"ד ע"ב וז"ל:

אמר אביי על ול"ע לת"מ מפקדינין אלד"ל לא מיפקדינין. ראיתי מקשים כאן ממאי דאמרי' בגד שאבד בו כלאים ה"ז לא ימכרנו לגוי דלמא אזיל ומזבין ליה לישראל, וממאי דאמרי' בגה"נ שאסור לתן לנכרי ירך חתיכה שלא ניטל ממנה גיה"נ שמא יחזור וימכרנה לישראל והא לד"ל הוא. ונ"ל שאין זו קושיא של כלום דהיכא מקרי ול"ע לת"מ דשרינן לד"ל ה"מ כי ידע חבירו מאי קא עביד ולא מימנע כגון גוי בע"ז ונזיר ביין דידעי דאיסורא קא עבדי ולא מימנע התם וודאי לא מיפקידנא אלד"ל אבל ישראל כשר שאלו היה יודע שהוא אסור לא היה עושה אותו ועל ידך שאתה משים מכשול לפניו הוא עושה איסור בלא ידועה הו"ל כאלו הוא מחטיאו בידים ובכל טצדקי שבעולם הוא אסור לעשותו כגון גה"נ וכלאים, ומאי דאמרי' בפסחים על האי ארבא דחיטי דטבעא בנהרא ואסרו למוכרם לגוים. כ"א קבא קבא שיכלו מקודם לפסח שמא יחזרו וימכרום לישראל. וישראל עושה איסור על ידך בלא ידועה עכ"ל. לשונו הזהב מורה שאינו אלא מדרבנן כמו שאסרו חז"ל בחיטי למוכרם כ"א קבא קבא ולשיטתו היכא דהישראל יודע שהוא איסור לא חיישי' אלד"ל גם אם הנכרי ימכור לישראל אולם הרשב"א ז"ל בחי' לחולין צ"ג במתני' דשולח אדם ירך לנכרי כ' וז"ל:

וי"ל דרבותא קמ"ל דל"ת לישראל אסור משום דאיכא ל"ע לת"מ, אבל לנכרי דהוי לד"ל לא וכדאמרי' בע"ז דאלפני מפקדינין אלד"ל לא מפקדינין קמ"ל דאפ"ה אסור "דהדבר

קרוב הוא" וכוודאי משווינין ליה וכדתנן בנדה ס"א בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לנכרי שמא יחזור וימכרנו לישראל עכ"ל נראה שיטתו דהיכא דקרוב לוודאי שימכור לישראל חיישי' אלד"ל אם כי י"ל דזה דווקא היכא שיכשל הישראל בלא ידועה, אבל בידועה גם בוודאי לא חיישי' אלד"ל וכשיטת התוס' רי"ד ז"ל, אבל סתימת לשונו הקדוש נראה דההבדל תלוי בין וודאי לספק. ולתוס' רי"ד ז"ל הבדלה היא הדעת כלומר שיודע ישראל מאיסור אז לא חיישי' אלד"ל ובחסרון ידועה אז חיישי' גם אלד"ל. ושיטת הרא"ש ז"ל לא מכרעת בהכרעה ברורה אם ס"ל כתוס' רי"ד ז"ל, או כרשב"א ז"ל אבל לזה באו לעמק השוה הרשב"א ותוס' רי"ד ורא"ש ז"ל דגם בגוונא דחיישי' אלד"ל היכא שיכול לבוא ישראל לידי מכשול מ"מ אינו אלא מדרבנן ולשונם הוא לעד נאמן כאשר יורה לישנא "דחיישינין" דאינו אלא מדרבנן ומכל זאת שם לפני דלפני יקרא ע"ז כן י"ל במש"כ התוס' דגם באיסור דרבנן חיישי' אל"ע כלומר מדרבנן ויש לי עמוד גדול ראש המורים אשר כל בית ישראל נשען עליו הוא רבינו הפמ"ג לסמוך עליו שכ' בכמה דוכתי ומהם באו"ח קס"ט במ"ז סק"ג ובשמ"ז סק"א דבמאכיל חבירו באיסור דרבנן הוי רק ל"ע דרבנן יע"ש. אולם בלא ידע חבירו נ"ל דגם הפמ"ג מודה דהוי ל"ע דאורייתא דלא גרע מע"ר וכמש"כ המ"ח והכרעה ממוצעת אשר יסודה בשורש הדעת תכריע ביניהם כי בלא ידע הוי ל"ע דאורייתא ובידע הוי ל"ע דרבנן וכנלע"ד להלכה.

ועתה זו תשובת מקום הספק אשר יש להסתפק דכיון דמסייע יע"ע בחד עברי דנהרא לא הוי רק מדרבנן גם באיסור תורה. א"כ בדרבנן דלאו דל"ע לא הוי רק מדרבנן גם בתרי עברי דנהרא א"כ במסייע הוי גזירה לגזירה. אשר מקור ספיקא דא נובע מבאר מים חיים מרבינו הפמ"ג שנטע באשל אברהם בסי' קס"ג סק"ב. ויען כי לא זכיתי להבין דברי רבינו הפמ"ג לאשורן לזאת אני מוכרח להאריך קצת. הנה ש"ס ערוך הוא בחולין ק"ז ע"ב אר"ז אר"י לא יתן אדם פרוסה לתוך פיו של שמש אא"כ יודע בו שנטל ידיו ואיפסקא בש"ע שם דאסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום ל"ע לת"מ. וכ' ע"ז המג"א ז"ל בסק"ב וז"ל:

נ"ל דווקא כשנתן לו משלו אבל אם הפרוסה של האוכל רק שהוא מושיטו לו שרי דהא אם לא היה מושיט לו נוטלו ממילא אא"כ קאי בתרי עברי דנהרא כדאיתא בע"ז בפ"ק ועמ"ש סי' שמ"ז ואפשר דמ"מ איכא מסייע יע"ע וע' בתוס' גיטין ד' ס"א ובע"א ד' נ"ה וע' ברמב"ם ז"ל ספ"י ממעשר שכ' שמותר לתן לחולה ע"ה דמאי לתוך ידו אם הדמאי הוא של ע"ה אבל לא לתוך פיו ובוודאי אפילו לתוך ידו אסור וה"ה אם הדמאי של הרופא אסור ע"כ, וז"ל הפמ"ג שם:

הנה צ"ע לת"מ לאו הוה ומסייע יע"ע דרבנן עס"י שמ"ז ד' ומה' בעכו"ם משמע שם לג לסייע ולפ"ז בדרבנן הוא גזירה לגזירה והביא דברי הר"ם ז"ל פ"י דמ' ה' י"ג וז"ל: רופא חבר שמאכיל לחולה, ע"ה דמאי של ע"ה נותן לידו לא לפיו. דמאי של רופא לידו לא יתן וכן בוודאי לא יתן לידו. הנה בוודאי יש מסייע וע"ע ובדמאי דרבנן ל"ג מסייע ומ"מ לפיו ממש לא יתן ודמאי של רופא ל"ע לת"מ בדרבנן א"כ משמע דבדרבנן ל"ג מסייע ועכ"פ לידו מותר ה"ה מאכיל בנט"י דרבנן מותר לידו חם הוא של אוכל ולא קאי בתרי עברי דנהרא. וחשאב"ס מ"מ יוכל להפריש ממנו המתנות ובלא"ה די נו דאל"כ דרבנן מותר בחשאב"ס, ועכ"מ ועא"ר ח' הראה לש"ך יו"ד קנ"א סק"ו ושם מיירי מאיסור תורה יש מסייע ע"ע לישראל ולא לעכו"ם אבל באיסור דרבנן י"ל דל"ג מסייע יע"ע ועס"י קס"ט ס"א וס"ג. וב"י וב"ח וחולין ק"ז השמש שלא נטל ידיו אסדר ליתן לפיו ובטור א' משמע לידיו. וי"ל כי בג"מ בשמש אם לא יתנו יטול מעצמו לפיו אסור לידו מותר כמו דמאי. משא"כ א' לחבירו כמו דמאי של רופא בידו נמי אסור כו' ואי"ה יבואר שם בקס"ט כו' ועיין גיטין ס"א א' רש"י ד"ה רוב וד"ה רבא ומשמע לרבא שרי לסייע ועיין ר"ש פ"ה שביעית מ"ט כו' עכ"ל. מה שהוכיח מדמאי דבדמאי של חולה שרי ליתן לחולה עכ"פ לידו. הרי דבדרבנן ל"ג מסייע יע"ע ועכ"פ לידו מותר וחיזק ראייתו באמרו וחשאב"ס מ"מ יוכל להפריש ממנו המתנות ובלא"ה די לו דאל"כ דרבנן מותר לחשבא"ס. אשר כוונתו הק' היא לשלול הטעם די"ל דאך בחולה הקילו יען כי יש תקנה כי בל"ז גם לתוך פיו שרי גם איסור דרבנן צ"ע דהלא הלכה פסוקה היא ביו"ד סי' קנ"ה סעי' ג' בהג"ה דבמידי דאכילה גם איסור דרבנן אסור לחשאנ"ס. אם כי האחרונים התירו איסור מוקצה לחשאב"ס בשבת גם באכילה יען כי אנו משגיחין על מסבב האיסור וכיון דהותרו שבותי דשבת לחשאב"ס גם איסור אכילת מוקצה המסתעף מזה הותר. ומה"ט ועוד טעמי' התרתי לקנו' יין כשר ממי ששות' סתם ייני' ולסמוך עליו במה שאומר שהוא יין כשר לחשאב"ס כמבוא' בספרי חידושי בן יאיר בחי' לע"ז ל"ט יע"ש באריכות וא"כ י"ל גם בדמאי כיון דקיי"ל כרבא דרוב ע"ה מעשרין הן ואך חז"ל גזרו מפני דהוי מיעוט המצוי וכמש"כ התוס' בשבת י"ג ואנו דנין רק על גזירת חז"ל המסבב האיסור וכיון דהותר לחשאב"ס כשבותי דשבת וכמבואר בטוש"ע או"ח סי' שכ"ח שוב אין כאן איסור אכילה. אולם זה דחוק קצת וגם יש לחלק בין דמאי למוקצה וכמובן. ושפיר י"ל דדווקא בחולה התירו אבל בל"ז גם בחד עברי דנהרא ובאיסור דרבנן ג"כ אסור לסייע יע"ע וכאמור.

ומש"כ רבינו הפמ"ג לחזק שיטתו ממה דבחולין ק"ז איתא לפיו. ובטור משמע דגם לידיו אסור דהטור מיירי באחר דאיכא לת"מ משא"כ בשמש דבעצמו יכול ליטול וליכא רק מסייע לזאת לידיו שרי צ"ע לי דהרי גם הטור שם קאי על שמש כמבואר שם להדיא להמעיין. ומה דנקיט הש"ס לפיו הרי בא ביאורו ברמב"ם ז"ל בפ"ו דברכות ה' י"ט במש"כ שם וז"ל:

אסור להאכיל מי שלא נטל ידיו ואע"פ שהוא נותן לתוך פיו וכ' שם הכ"מ וסובר רבינו ז"ל דלרבותא נקיט לתוך פיו אע"פ שאינו נוגע וכ"ש שאסור לתן בידו וכ"כ הב"י ז"ל בסי' קס"ג והב"ח בסי' קס"ט ואיפסקא הכי בהלכה ברורה בש"ע סי' קס"ט דגם לשמש אסור לתן לידו אם דיכול לטול בעצמו הרי מבואר דגם בחד עברי דנהרא ובאיסור דרבנן ג"כ אסור לסייע (והציון לגיטין ס"א י"ל יען דהותר שם מפני דרכי שלום מה שאמרו אמרו אבל לא ללמד לשאר דברים) וי"ל כי גם הפמ"ג לא כ' האי ספיקא אך לפ' טעמו של המג"א מש"כ אך בדרך אפשר דסיוע אסור אולם המחצית השקל שם פירש ספיקו של המג"א בדרך אחר יע"ש באופן די"ל דלא מספקי כלל להמג"א האי דינא. אך פשיטא דגם באד"ר איכא איסור דסיוע וכנ"ל וכ"נ מתשובת מהרלב"ח ז"ל בסי' קכ"א ומובא בש"ך יו"ד סי' קי"ט סק"כ ומתפארת שמואל בפ' א"ל אות ג' דגם באיסור דרבנן איכא איסורא דסיוע:

בישראל. יע"ש וכנלע"ד להלכה.

ומחילוקו של הפמ"ג שם בסי' קס"ט בא"א סק"ה שחילק בין מימרא דר"י בחולין שם דמשמע דגם בספק אסור ומברייתא שהובא שם משמע דבספק נטל ידיו שרי נשמע דבעם הארץ "בספק" לחוד אסור גם לידיו יע"ש אם דמה שעמד שם במה דהרי"ף ז"ל בפא"ר העתיק שניהם לפי' המהרש"א ז"ל בחולין שם דפי' דהברייתא דהשמש לא יתן לפיו של אחר לק"מ וכמבואר להמעיין. אולם בהגהות הרש"ש ז"ל שם פקפק בפי' המהרש"א ז"ל יע"ש עכ"פ מבואר מהפמ"ג דגם בספק אסור לסייע ומש"כ התפארת שמואל בפ"ק דע"ז סק"א וז"ל:

ועוד אומר אני דאפילו תימא דתלמודא איירי מדרבנן דמותר להושיטו דשמא לא ישתה שהרי הוא ישראל ובחזקת כשרות הוא ובפרט מאחר שיכול ליקח בעצמו אבל מי שחשוד בדבר כגון מומר או שיודעין בו שמבקש לאכול או לשתות דבר איסור בוודאי אסור לתן לו מידו לידו לפי שמסייע יע"ש אפילו שיכול לקח בעצמו ודו"ק עכ"ל הרי דהתיר מכח דשמא לא ישתה אבל הלא בא הביאור בצדו יען דאיכא חזקת כשרות וקרוב לוודאי שלא יכשל (יעיון תוס' שם בע"ז ד"ה מנין) אבל בספק השקול גם הת"ש מודה

דאסור וכ"נ קצת ממש"כ הב"ח בקס"ט ואפשר דלידו איכא למימר דיצניענו עד לאחר הסעודה ויטול ידיו ויאכלנו ואפ"ה אסור דמסתמא יאכלנו מיד בל"נ יע"ש משמע ג"כ קצת הכי וכהכרעת רבינו הפמ"ג.

ומהת"ש משמע דס"ל דגם במומר אסור לסייע ולא כש"ך בסי' קנ"א סק"ו דבמומר לכ"ע ליכא חששא דמסייע יע"ע וגם בחדושי אנשי שם על המרדכי ז"ל בפ"ק דע"ז סק"ב מש"כ בשם היראים לחלוק על הראבי"ה ז"ל נראה ג"כ דס"ל דגם במומר ועכו"ם איכא חששא דמסייע יע"ע יע"ש וגם המג"א בשמ"ז סק"ד ציין (יע"ש מה שציין מקודם דבעכו"ם ליכא איסור דסיוע לר"ן ז"ל בפ"ק וספ"ק דע"ז, פירוש דמדכ' בריש הפרק דגם בתרי עברי דנהרא מ"מ אסור מדרבנן משום סיוע יע"ע ובספ"ק כ' בשם הרמב"ן ז"ל דבתרי עברי דנהרא ליכא שום איסור דרבנן מוכח לחלק בין ישראל לעכו"ם, אולם מש"כ רבינו המג"א ז"ל וכ"כ התוס' בקידושין ד' נ"ו ע"ש דנראה כוונת ציונו דמשם משמע דבעכו"ם שרי לסייע צ"ע דהלא התוס' שם איירי בישראל. ולכאורה סתרי דברי התוס' דשם למש"כ בפ"ק דשבת כי מ"מ אסור מדרבנן וא"כ מאי הקשו על רש"י ז"ל ואולי יען כי רש"י ז"ל כ' דאיכא ל"ע דמשמע לאו מה"ת ע"ז סובב קוטב קושיתם דל"ש לאו דל"ע מה"ת וצ"ע לי בזה יע"ש בפ"י ז"ל שכ"כ ליישב פירש"י ז"ל כי כוונתו בלאו דל"ע על איסורא דרבנן) לרש"י ז"ל ע"ז נ"ה דנראה דגם בעכו"ם אסור לסייע יע"ש אולם מירושלמי בפ"ג דדמאי גבי דינא דרופא חבר הנ"ל שכ':

אבל בב"נ אפילו בוודאי מותר יע"ש בפ"י פני משה דנראה דבב"נ נחית חד דרגא וזה כעין סעד להש"ך. ובשלטי גבורים בפ"ק דע"ז בסה"ד נסתפק בזה יע"ש.

ואגב ראיתי במראה פנים שם בירושלמי שעמד במה שהשמיט הרמב"ם ז"ל האי דינא דלא יושיט אמ"ה לב"נ הלא תוספתא וש"ס ערוך הוא בפ"ק דע"ז והניח בצ"ע ובהגהות יפה עינים בע"ז ו' תי' וז"ל ויתכן דהוא הוספה מהג"מ בברייתא לרבותא למ"ד דז' מצוות ב"נ עמד והתירן כברש"י ז"ל לעיל ע"א אבל הרמב"ם ז"ל שכ' בה' מלכים כל פרטי ז' מצוות לב"נ א"כ לא ס"ל שהותרו להן ואין רבותא בזה עכ"ל. ול"נ לענ"ד דאם דהתירן מ"מ נענשין וכפירש"י ז"ל וכשמקיימין מקבלין שכר כאין מצווין ועושין וכמבואר בב"ק ל"ח ויש מקום למה שהביא הרמב"ם ז"ל פרטי דינים אלו בה' מ' אם דס"ל כמ"ד דעמד והתירן ובאמת הרמב"ם ז"ל הביא כלל דין זה דל"ע לת"מ בפי"ב מה' רוצה ושמירת נפש ה' י"ג י"ד ונראה שסמך על זה אשר נראה ומבואר שם דגם לב"נ אסור להכשילו ואיכא לאו זה וראיתי שגם המנחת חינוך במצוה רל"ב כ"כ יע"ש ומה דנקיט הש"ס יין לנזיר, ואמ"ה לב"נ נ"ל כי המ"ח שם בקומץ למנחה כ' וז"ל:

וגם נ"ל פשוט דהא דאם מושיט אמ"ה לב"נ וכן שאר דבר איסור לנכרי דעובר על ל"ע היינו דווקא באם הנכרי יודע שהוא אמ"ה או שאר איסור דעושה הנכרי איסור, וא"כ הוא עובר על ל"ע אבל אם הנכרי אינו יודע כלל אם הוא אמ"ה דאין הנכרי עושה איסור כלל דהא הוא שוגג גמור ואינו מכשילו כלל כמבואר בהר"ם ז"ל בה' מלכים אינו עובר הישראל על ל"ע רק לישראל שהוא שוגג אסור ליתן משום לא תאכילום אף שהוא שוגג אבל לנכרי שהוא שוגג גמור בוודאי מותר ליתן לדעתי והוא פשוט עכ"ל. גם מה דפשיטא לי' לאותו גאון צ"ע לענ"ד כי י"ל דאם כשעבר בשוגג פטור אבל לאחר אסור להכשילו שיגרום כי יעבור על ציווי הבורא יתברך שמו במה שנצטווה ויש סברא להחמיר עוד יותר בנכרי כי נדון גם על השוגג כמבואר ברש"י ז"ל מכות ט' ויותר מסתבר לאמור דאסור וצ"ע בזה. אבל זאת נלע"ד ברור גם לשיטת המ"ח כיון שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"י מה"מ ה"א דאומר מותר גבי ב"נ הרי זה קרוב למזיד ונהרג (יעיון רש"י ז"ל מכות ט' ד"ה לפיכך) כן י"ל גבי שכחה כיון דפליגי בזה רבוותאי אם למזיד יחשב או לאונס כמבואר ברמ"א ז"ל ביו"ד רל"ב סע"י י"ב שני דיעות בזה יע"ש ובאו"ח סי' ק"ח ובמג"א שם ס"ק י"א ובפסחים ו' ע"ב דקאמר הש"ס דלמא פשע ולא מבטל לי' ופירש"י ז"ל שם ובב"י ז"ל בסי' תל"ד דשמא ישכח ויבוא לידי פשיעה דמשמע קצת דע"י שכחה חשיב כפשיעה יע"ש ובשו"ת אורין תליתאי סי' ע"ד ראיתי אח"כ שהרגיש ג"כ בזה יע"ש ויעיון במג"א תל"ד סק"ה מה שמחלק לשיטת הרמב"ם ז"ל בין לא ידע כלל מעיקרא לידע ושכח ובתוס' גיטין ל"ה ע"א ד"ה לא היו בסה"ד נראה קצת דשכחה במקום שהי' לו להזהר, קרוב למזיד מקרי יע"ש והדברים עתיקים וארוכים ואכ"מ עכ"פ מקום מורווח לאמר דלגבי ב"נ שכחה קרוב למזיד יחשב ואסור לישראל להכשילו ולזאת באו סמוכין אמ"ה לב"נ ליין לנזיר כמו גבי נזיר דהחששא הוא דשכחה וכמש"כ התוס' שם בד"ה מנין כן גבי ב"נ חיישי' לשכחה דבזה בוודאי עובר על לעלת"מ גם בב"נ וכדאמרן.

והנה זה פשוט דגם בספק חיישי' בלאו דל"ע ולזאת חיישי' גם לשמא ישכח וישתה והוא דבר הלמד בק"ו דאם באיסור דרבנן חיישי' בלאו דל"ע וכמש"כ התוס' וכנ"ל ק"ו לספיקא דאורייתא דלרובא מקמאי ובתראי ספיקא מה"ת לחומרא דקיי"ל הכי וכמבואר בש"ך בכללי ס"ס אות כ"ז וגם לרמב"ם ולרמב"ן ז"ל ועומדים בשיטתם דספק תורה אך מדרבנן לחומרא מ"מ חמור מרבנן גרידא אשר בכה"ג גזרי' גם גזירה לגזירה וכמש"כ הפמ"ג בכמה דוכתי ומהם באו"ח שט"ז סק"ו במ"ז ושמ"ז סק"ה ותרס"ז ססק"א ותרס"ח סק"ב יע"ש ובמל"מ בסי"ס מהא"ב במש"כ ונ"ל כו' מ"מ יש להחמיר יע"ש ובספרי בחי' לשבת י"ג ויש בזה אריכות ואכ"מ. אבל זה פשוט דספק תורה גם להסוברים שרק

מדרבנן לחומרא אבל חמור מאיסור דרבנן גרידא (וגם כשנותן הוי כעושה ספק בידים דזה לכ"ע מה"ת לחומרא) וא"כ פשיטא דאיכא בזה ל"ע לת"מ. ויעיון בת' ביו"ד סי' קל"ט דגם בלפני דלפני בעכו"ם לא שרי רק בספיקא אבל אם בוודאי ימכור לכומר אסור וכמש"כ התוס' בע"ז י"ד, ע"ב בד"ה חצב בסה"ד גם מלשון הרשב"א ז"ל המובא לעיל נראה ג"כ כי בוודאי חיישי' גם אלד"ל אולם שם יכשל ישראל בזה. אבל בעכו"ם גם אם יכשל בוודאי בלד"ל אולי לא ס"ל הכי ויעיון בגליון מהרש"א ז"ל בע"ז שם ו' שציין לרע"ב ז"ל בפ"ב דדמאי משנה ב' ולע"ז ס"ב להא דקאמר הש"ס בדרינהו אתי בהו לידי תקלה אבל ההבדל מבואר יען דשם יוכל לבוא בלא ידוע לתקלה אשר זה שאני וכמש"כ לעיל בשם התוס' רי"ד ז"ל) יע"ש ובש"ע שהובא בזה שני דיעות ובאה"ע סי' ה' סעי' י"ד בהג"ה וב"ש ס"ק, י"ט ועכ"פ נשמע מכל זה דבחד ל"ע לת"מ גם בספק אסור ועוד יותר מבואר בט"ז סי' קס"ט סק"ג בשם ר"י ז"ל דהא דמתירין בספק יברך ויטול ידיו הוא משום דאין ספק מוצא מידי וודאי צדקה אבל בל"ז היה אסור וכ' שם המ"ז וז"ל:

ואע"ג דל"ע דכאן הוא מדרבנן שכ"ע דנט"י וברכה דרבנן לא מקילינן בספק כי האי יע"ש הרי מבואר דגם בל"ע דרבנן מ"מ אסור בספק וגם בשמש אסור בספק אם דהוי רק נט"י דרבנן והוי כחד עברי דנהרא שיכול בעצמו ליטול וכמש"כ הפמ"ג מ"מ אסור לסייע גם בדרבנן וכנ"ל.

ועתה אבוא לפלפל בפלפלת כ"ש בח"ת של כת"ה היקרים. מה שהעמיס בלשון רש"י ז"ל שפי' בע"ז שם בד"ה דלא יושיט "שמא" יבוא לשתותו כי במלת שמא כוון למש"כ התוס' שם בד"ה מנין דלהכי נקיט בדיוק כוס יין לנזיר יפה כוון. וי"ל עוד דלרבותא קמ"ל דגם בשמא אשר כל הקולר תלוי על הנותן (ובמזיד לשיטת הדגול מרבבה. גם לאפרושי אין מצווין) והוי אמינא דגם בחד עברי דנהרא איכא לאו דל"ע לת"מ כי אם לא יתן לו הוא ויצטרך לקח בעצמו אדהכי והכי מידכר דכיר נזירתו (יעיון כעין סברא זו בתוס' ביצה ג' ע"א ד"ה גזירה ובשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' ס"ו ובספרי חידושי בין יאיר בחי' ליומא ס"ה באריכות בזה) קמ"ל דמ"מ בחד עברי דנהרא ליכא לאו דל"ע לת"מ. אולם לא זכיתי להבין היטב דברי רבותינו הקדושים בעלי התוס' דחיישי' לשמא שכח נזירתו למה אמר בסתם דלא יושיט הלא איכא תקנה להושיט ולהזכירו את נזירתו. ואולי חיישי' לשמא ישכח אח"כ וזה שפירש"י ז"ל שמא יבוא לשתותו פי' אח"כ כשישכח את נזירתו. ואם כי בפלפלא חריפתא בס"פ א"נ באות צ' צידד דלר"ל אין כאן ל"ע רק אם באותו שעה שנותן לו מכשילו יע"ש ז"א, חדא כי גם התם קי"ל כר"י בשם רב דעובר על ל"ע כמבואר שם בריף ורא"ש ז"ל וטוש"ע חו"מ בסי' ע'. וגם לסברת הפ"ח אליבא דר"ל

יש לחלק להכא דחיישי' לשמא ישכח בזמן מה אשר לאותו שעה יחשב וכמובן. ואפשר לומר כי הר"ן ז"ל לא ניחא לי' בהאי חששא דשמא ישכח לאחר שיזכריהו ולזאת נאוד מתי' התוס' ותירץ דהרבותא דכוס יין לנזיר הוא, דאם דלהנותן שרי מ"מ איכא ל"ע אשר פירושו בפשיטות הוא דלא תימא דל"ע הוא רק מטעמא מה דסני עלך לחברך לא תעבוד (שבת ל"א) ואיך תאכיל דבר האסור לך לחברך, אבל בנזיר שנקרא חוטא שציער א"ע מן היין והנותן בעצמו שותה, אין כאן ל"ע קמ"ל דמ"מ אסור כיון דלחברך אסור לאחר הקבלה וזה פשוט.

ומה שדקדק כת"ה דלמה בפ"ק דשבת הזכירו התוס' ורא"ש ז"ל דאיכא איסור דרבנן במושיט כוס יין לנזיר אפי' בחד עברי דנהרא ובפ"ק דע"ז סתמו דבריהם ולא הזכירו זאת אין זה דיוק כי ד"ת עניים במקומם ועשירים במ"א (ירושלמי בפ"ג דר"ה ותוס' כריתות י"ד ע"א ד"ה אלא דרפרם) ובפ"ק דשבת דקאמר הש"ס בבא דרישא פטור ומותר אשר הוקשה להם דמ"מ ל"ע איכא וגילו דעתם דמ"מ אד"ר איכא גם בחד עברי דנהרא מה היה להם להביא עוד הפעם זאת בפ"ק דע"ז בלא הכרח וזה פשוט.

ומה שתמה כת"ה על הרמ"א ז"ל בסי' קנ"א דכיון דהמתיר הוא רק המרדכי בשם הראבי"ו ז"ל ורבו עליו החולקים התוס' ור"ן ורא"ש ורי"ו ז"ל ועוד פוסקים וא"כ למה הביא דעת המתירין בסתם ודעת החולקים בשם י"מ שאך בעל נפש יחמיר. לק"מ כי הלא העיד הרמ"א ז"ל כי ונהגו להקל ובכגון דא שאיכא דיעות להתיר אם כי רוב המה לאסור מנהג עוקר הלכה וכמש"כ המג"א בסי' תר"צ ס"ק כ"ב בשם מהרא"ש ז"ל וגם פלוגתתם הוא רק באיסור דרבנן אשר בזה סמכי' לפעמים גם ביחיד נגד רבים וכמבואר בפסק הש"ך בהוראות או"ה ביו"ד סי' רמ"ב יע"ש ובחו"מ סי' כ"ה.

ומש"כ כת"ה ליישב קושית הגר"א ואמונת שמואל וחו"י ז"ל על הראבי"ו ורמ"א ז"ל דגם במצוי לקנות הוי ליה כדאית ליה דא"כ למה אמרו בש"ס דע"ז נ"מ דאית ליה בהמה לדידיה ולא אמרו נ"מ דמצוי לקנות וע"ז תי' כת"ה דלרבותא הוא לאשמעינן דאם באית ליה לדידיה נמי אית ביה משום הרווחה, יפה אמר וגירסת הגאון רבינו חננאל ז"ל שכ' שם וז"ל. איבעיא להו איסורא דלמיהב ומשקל בהדיא משום דלא תרויח ליה ואע"ג דאית ליה בהמה לדידיה כיון דמוספות ליה ומרווחת ליה אסור או דלמא משום ול"ע לת"מ ואוקימנא כגון שהנהר מפסיק ביניהם ואינו יכול לכפותו וליטול ממנו בע"כ הוא דעובר כו' עכ"ל. לשונו הזהב הוא לסעד לתירוצו מדכ' ואע"ג דאית לי' בהמה לדידיה הרי דנחית לרבותא לאשמעינן דמ"מ אסור משום הרווחה וא"כ עוד יותר קמ"ל דגם באית ליה מ"מ איכא משום הרווחה וכמש"כ כת"ה (ומלשון הר"ח ז"ל נראה כי לא

גרס למאי נ"מ ויסולק לגירסתו קושית האחרונים שהוקשו דהלא נ"מ רבתא כי ל"ע הוא מה"ת משא"כ לטעמא דהרווחה דאינו אלא מדרבנן) וגם ממה שסיים הר"ח ז"ל ואינו יכול לכפותו וליטול ממנו בע"כ הוא דעובר. ואם ביכול לכפותו וליטול בע"כ אשר זה אינו שכיח אינו עובר על ל"ע לת"מ ק"ו במצוי לקנות וכמש"כ הגר"א ז"ל דמסיפא מתרי עברי דנהרא מוכח כראבי"ה ז"ל ומה שפלפל בזה כת"ה חדאי נפשאי בפלפולו כי סובב והולך בשכל הישר.

אולם מש"כ כת"ה בפשיטות דהיכא דאיכא למתלי בהתירא תלינין לקולא רק בחששא דמסייע יע"ע ולא בלאו דל"ע בפרט זה יש לעיין והוא כי הלכה פסוקה היא בטוש"ע יו"ד סי' קנ"א דברים שהם מיוחדין למין ממיני אילים שבאותו מקום כו' וכ' הטו"ז בסק"א משמע באם הדבר מסופק אי לאליל שייך או לדבר, אחר אזלי' לקולא וכן אמרי' לקמן במכירת בהמה גסה בטור ע"כ. והעיר ע"ז בהגהות מקור חיים שם מנדרים ס"ב דר"א הוי' ליה אבא זבניו לבי נורא א"ל רבינא לר"א הא איכא ל"ע לת"מ א"ל רוב עצים להסקה נתנו משמע דדווקא משום דרוב להיתרא לזאת תלינין לקולא אבל לא בספיקא יען דהוי ספיקא דאורייתא ול"ד למכירת בהמה גסה דתלינן דלשחיטה זבני יען דאיסורו רק מגזירת חז"ל והוי ספיקא דרבנן. אך מלשון הרא"ש ז"ל בנדרים שם דכ' דרוב עצים להסקה נתנו וכיון דאיכא למתלי שקנו לדבר היתר תלינין והכי אמרי' במס' ע"ז עכ"ל. אשר כוונת רמיזתו לע"ז כמו דבבהמה גשה תלינין לקולא כן בדברים המיוחדין לעכו"ם היכא דאיכא למתלי לקולא תלינין גם בספיקא עכת"ד המק"ח יע"ש. והנה התוס' ור"ן ז"ל בנדרים שם כ' דהא איכא למתלי בהיתרא וכל היכא דאיכא למתלי בהיתרא תלינין וכ"כ שם הנ"י ורשב"א ז"ל בחי' שם כ' מהכא איכא למידק דכל היכא דאיכא למתלי תלינן. לשון רבותינו הראשונים ז"ל מורה באצבע דגם בספק השקול תלינין לקולא. אברא דלמש"כ הברכי יוסף והגר"א ז"ל ביו"ד שם דמסתמא היה שכיחי עצים ולא הוי כתרי עברי דנהרא והל"ע אינו אלא מדרבנן וכ"כ שם בהגהות מהר"צ חיות ז"ל בשם היד מלאכי לפ"ז אין מכאן ראיה לתלות בל"ע דאורייתא והרא"ש ז"ל שפיר מדמה זה למכירת בהמה גסה דג"כ אינו אלא מדרבנן. אמנם האמת יורה דרכו כי סתימת לשון רבותינו הראשונים ז"ל מורה דגם בל"ע דאו' תלינין וכמבואר בסוגיא דע"ז ט"ו ע"ב במסקנא דכל היכא דאיכא למתלי תלינין ומבואר שם דזאת היא טעמא דב"ה דמתירין למכור פרה החורשת בשביעית מפני דתלי' בשחיטה אם דשם הוי ל"ע דאורייתא ועוד יותר מבואר שם בפירש"י ז"ל בד"ה אין אדם מצווה שכ':

ואי משום ל"ע לת"מ תלינין בשחיטה יע"ש ובירושלמי דמאי פ"ו ה' ה' בש"א לא ימכור אדם את זתיו כו' ובה"א כו' אר"י טעמא דב"ה לאכול זיתיהן עטונין אלא ע"י עילה ב"ה כדעתיה דתנינין לא ימכור לו פרה החורשת בשביעית וב"ה מתירין מפני שיכולין לשוחטו ואורחיה דב"נ מיכס תורה דידיה ע"י עילה ופי' הפ"מ ע"י עילה כ"ד שמצאו להתיר התירו יע"ש ולאמור דכ"ז מיירי באופן דמצוי לקנות דליכא רק איסורא דרבנן לזאת התירו בתליה. פשטות המשנה וריהטת הסוגיא דע"ז סותרת זה כי כמעט כמפורש יוצא משם ומרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' שמיטה דנגעו בעיקר לאו דל"ע ומ"מ התירו בתליה ואם כי במשנה וברמב"ם ז"ל שם לא קראו זה רק מחזיקין יע"ע אין זה הוכחה כי גם בפ' י"ב מה' רוצח ושמירת הנפש ה' י"ד ג"כ כ' בלשון הזה בעיקר הלאו דל"ע מה"ת יע"ש וסברת התפארת ישראל שם בשביעית דתלינין לקולא יען דשביעית חמירא להו לאינשי כבכורות ל' ע"א צ"ע דהלא זה רק באתריה דר"י אבל אנן קיי"ל כסתם מתני' דשם דהחשוד על השביעית אינו חשוד על המעשרות וכמבואר ברמב"ם ז"ל בה"ש שם ה' ט"ו וגם מסוגיא דע"ז שהקשה ממשנה דשביעית משמע דאין לחלק בין שביעית לשאר איסורים ולכאורה י"ל בטעמא דהיתרא יען דאיתא בירושלמי שביעית פ"ה ה' ג' ואיפסקא ברמב"ם ז"ל בה' שמיטה שם ה' ד' דמותר למכור סתם למי שאינו חשוד אפילו דבר שמלאכתו מיוחדת למלאכה האסורה בשביעית שהרי אפשר שקנה בשביעית לעשות לו מלאכה לאחר שביעית וא"כ באיכא למתלי לשחיטה וכדומה הלא איכא ס"ס שמא לשחיטה ואת"ל לחרישה שמא קנה אותו לעשות מלאכה לאחר השביעית ואם כי אין לעשות ס"ס בידים (יעיון ט"ז יו"ד סי' ק"ח סק"ד בשם הת"ח דהקניה נחשבת לדעבד יע"ש ויש לחלק קצת בין קניה למכירה) מ"מ יען שנוגע קצת לדרכי שלום לזאת התירו אבל גם זה דחוק קצת והאמת נלע"ד כמו שהאיר עינינו הר"ן לפסי ז"ל שכ' שם בעין וז"ל:

כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעכו"ם מפני שמכשיל אותו לעבור על לאו דל"ע וכ"ת וכי היכי דלגבי ר"ה תלינין דאימר לשחיטה זבנה הכא אמאי לא תלינין דלישראל מזבין ליה איכא למימר כי תלינין ה"מ במילי דאפשר דבשעת המקח' הוברר הדבר דלהיתרא בעי לה ומקפיד בכך כגון הרוצה בהמה לשחיטה שמקפיד בה שלא תעשה מלאכה אבל ישראל חשוד שאין לו קפידא בין ישראל לעכו"ם כי האי גוונא לא תלינין עכ"ל אשר בירור דבריו הקדושים. נראה דאם בשעת המכירה יש מקום לאמור דלא יקנה אותו כלל לזה הדבר אין כאן לתא דל"ע (וכעין דאמרי' בפ"ו דטהרות ס' ביאה טהור ס' מגע כו' יע"ש ובש"ס ב"ב נ"ה ובתוס' שם וכמה דוכתי וכן בדריסה דספק עאל

ודכוותייהו טובי) כלל וכן פי' מהר"י בן מלכי צדק ז"ל בפ"ה דשביעית שם מ' ח' וז"ל: שהמוכרה בסתם ונמצאת חורשת הוא יכול לומר לשחיטה מכרתיו לך עכ"ל. פי' ואין כאן ל"ע לת"מ כלל ובכגון דא הוא הסוגיא דע"ז שם ופ' הט"ז בסי' קנ"א דבאינו מיוחד לעכו"ם שרי גם בספיקא כי תלינין בשעת הקניה דלא קנה אותו כלל לזה משא"כ היכא שבוודאי יעשה פעולה שיש בה צד איסור אך שבידו לעשות גם בדרך היתר כגון בנותן לע"ה שבוודאי יאכל אך שמסופק אם יטול ידיו או יברך כש"כ בדאורייתא בכגון דא אשר יש לספק אם יעשה בדרך היתר כגון שחשוד אסור גם בספיקא וכמבואר לעיל רק היכא דאיכא חזקת כשרות אז שרי כנלע"ד כעת בירור פרט זה בעזרת הש"י.

ועתה נבוא בס"ד לעמק יהושפט והנלע"ד בזה להלכה. הוא. דאם היהודי מצוה לתן לו סת"י עבורו ועבור העכו"ם המסובין עמהם פשיטא דאסור ואם קונה בהקפה לשיטת החו"י המובא בפ"ת שם בקנ"א סק"ג (וגוף התשו' אינו ת"י) דהוי כתרי עברי דנהרא או שאין נמצא במק"א יין כזה פשיטא דהמוכר עובר בלאו דל"ע לת"מ (ולהמ"ח הוא לאו מה"ת ולהפמ"ג הוא ל"ע דרבנן והכי הלכתא וכנ"ל) ואם אינו בהקפה וגם שכיח ליה יין כזה לקנות אשר לשיטת הראבי"ה ורמ"א ז"ל הוי כחד עברי דנהרא מכל זאת הרי נתבאר להלכה כי גם באיסור דרבנן אסור לסייע בישראל מדרבנן גם בחד עברי דנהרא וכנ"ל ולזאת אם כי יי"נ בזמה"ז אינו אלא מדרבנן מ"מ אסור משום מסייע יע"ע מדרבנן גם בדרבנן וכדאמרן.

ואם הגוים מצווים לתן להם יין אך היהודי מיסב עמהם ונתן גם הוא חלקו להם בממון אשר קרוב לוודאי כי ישתה עמהם אם כשמוכר לעכו"ם הוי לפני דלפני מכל זאת כיון דהרמ"א ז"ל הכריע ביו"ד קל"ט סעי' ט"ו דהמחמיר תבוא עליו ברכה מטעמא שכ' שם הב"ח וגר"א ז"ל דכיון שידעינין בוודאי שהעכו"ם ימכור להכומרי' הוי כמתחלה מכרו להם) אם כי באה"ע סי' ה' הכריע הרמ"א ז"ל להקל בלד"ל גם בידוע בוודאי שאני התם דגוף הסירוס אם ב"נ מצוה הוא ספיקא דדינא וכיון שגם ביו"ד לא הכריע כדעת המחמירין אך מצד החומרא לזאת באיכא עוד ספיקא פסק בפשיטות להקל כידוע מכללי הוראה) והש"ך מדהביא שם שיטת הב"ח ושתק ליה ש"מ דאודיי מודי ליה לאסור מן הדין ואם בעכו"ם כך ק"ו בנידון דידן אשר בוודאי יבוא ישראל למכשול אם כי הוא רק יי"נ מדרבנן וגם ידוע להישראל (ומש"כ הדגול מרבבה שם בקנ"א דבמזיד אין מצווין להפרישו הלא לא כ' רק לשיטת הש"ך וכבר נתבאר דבמחלוקת הפוסקים שנויה דרבים ס"ל דגם במומר ועכו"ם אסור לסייע וגם. על סברת הדג"מ חלקו האחרונים) מ"מ כיון דבוודאי יכשל ישרא חיישי' גם בלפני דלפני וכמבואר מלשון הרשב"א ז"ל וכנ"ל.

אולם כל עוד שהיהודים לא נתנו חלקם ואין ידוע בבירור כי היהודי ישתה עמהם אם כי אפשר או עוד סמוך, ונראה כי הגוים יתנו לו והוא לא ימשוך ידו אם שיודע כי יי"נ הוא (ובאין ידוע להיהודי האוכל הלא נתבארו כל פרטי דינים בזה במהרלב"ח ז"ל שם וביו"ד קי"ט ובש"ך שם באר היטב יע"ש ומה שדן בזה כת"ה אינו ענין כלל לנידון דידן) מ"מ כיון דהוי לפני דלפני אשר סוגיא ערוכה היא דלא מפקדינין ובכגון דא שידוע לישראל. הלא באו לעמק השוה התוס' רי"ד ורשב"א ורא"ש ז"ל דלא חיישינין בלד"ל וכנ"ל בזה הרשות נתונה עפ"י התורה להמוכר למכור. והנלע"ד כתבתי:

חיים מרדכי.

סימן לו

כבוד חמי התורני חכם וירא הא' כו' מו"ה אברהם חיים נ"י.

הן פתח בחכמה בשערי הדקדוק לדייק בש"ס ע"ז כ"ח באמרו, וז"ל:

על איבעיא דר"א אם ככי ושני כמכה של חלל רצה אביי לפשוט מר"י מעובדא דמטרנותא הלא כפי הצעת הג"מ היה כוונת ר"י לחקור ולדעת הרפואה למען ידרוש בפירקא וע"כ הוכרח לאמור לה שבשבת לא יוכל לבוא אם יצטרך למען תאמר לו אבל מנא ידע אביי שאם היה חושש בשבת היה עושה ע"כ כוון בזה לחכמת שלמה הוא הגאון מהרש"ק ז"ל בספרו עבודת עבודה בחיי לע"ז שם ותורף ישובו הוא על יסוד דברי מהרי"ו ז"ל המובא בד"מ סימן רל"ב דגם אם הודיע לעכו"ם מיד שיצא מאונסו שהיה לו תנאי בלבו גם בכה"ג אסור אשר הסתירה מבוארת לזה מסוגיא זו ודיומא פ"ד ולזאת יצאו הד"מ לחלק דהכל לפי צורך הענין וכמבואר שם בהג"ה סעיף י"ג ולא הותר רק באונס גדול ומזה מוכח דצפידנא כמכה של חלל כי אך מפני הסכנה הותר לר"י להטעותה בהשבועה אולם ביש חילול השם גם פקוח נפש לא מהני כיון דבקדושת השם יהרג ואל יעבור ממילא בחה"ש אסור לו לחלל השם מפני הסכנה ולזאת הוכרח הש"ס לשנויי דחה"ש לא הוי יען דהודיע לה מקודם פכת"ד יע"ש באריכות בפלפולו הנעים. אמנם למש"כ הש"ך שם בס"ק ל"ז לחלק דשאני הכא כיון שהלשון בעצמו יש לפרש כן ל"א דישראל לא מגלינא הא לעמו ישראל מגלינא (והכ"ת ביומא שם העמיס (כן בכוונת לשון רש"י ז"ל יע"ש) ופשיטא דהותר גם באין סכנה, אין מקום לישוב זה. גם במה שחידש המהרש"ק ז"ל דגם בפני פ"נ עומד חה"ש בכגון דא יש סתירה לזה מדברי המהרש"ל ז"ל בהגוזל בתרא סימן י"ח הובא בש"ך שם ס"ק ל"ה דאם הוציא התנאי בשפתיו בלחש שרי דנהי דאיכא ג"כ חה"ש לא מחמירינן כולי האי מאחר דיש לו אונס גדול ומוכרח לכך יע"ש ביש"ש באריכות וק"ו הכא דבלשון השבועה בא גם הביטול

ועדיפא עוד מהוציא התנאי בשפתיו וכמובן גם יש לדק בזה מהא דאמרי' בסנהדרין ע"ד ואיפסקא בטוש"ע יו"ד סימן קנ"ז דלבר מהני תלתא גם בלהעביר דת אך בפרהסיא שהוא בפני עשרה מישראל יהרוג ואל יעבור וכאן החה"ש לא היה רק בפני המטרנותא. וכן מה שסיים המהרש"ק ז"ל שם וז"ל:

ולטובת אחרים אם לא היה להם סכנה לא היה רשאי לעשות כן דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך ע"כ הלא מצוה דרבים שאני וכמש"כ התוס' בשבת ג' מהא דאמרי' בברכות מ"ז דאם שחרר עבדו יע"ש ובתוס' פסחים פ"ח וגיטין מ"א וכמה דוכתי ובמג"א סימן ש"ו ס"ק כ"ט ואולי יש להעמיס זה בהא דלמחר נפיק דרשה בפירקא לרבים להורות כי עבור תקנת הרבים סמך עצמו להטעותה בלשון השבועה וגם באמת אין זה אך זכות אחרים כי לגלות רפואה לרבים בחולי השכיח גם לזכות עצמו יחשב ופשוט.

אגב ראיתי עוד שם שכ' וז"ל:

ק' לי להסוברים ביו"ד סימן קנ"ה דבשכר מותר מהו פריך לימא דר"י בשכר הוי ולכך מותר וזה ראיה גדולה להסוברים דאסור אף בשכר וצ"ע ע"כ (יעיון ש"ך שם ביו"ד שהאריך והעלה כדעת הסוברים דבשכר מותר) וכן הקשה דלמא היה כוונת ר"י שיעשנו ע"י עכו"ם דהא בשבת לכל חולה שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה יע"ש ולענ"ד נראה בפשיטות כאשר מצינו בכמה סוגיות בש"ס דהוה קים להו להבני ישיבה היכי הוה עובדא וכן הכא הוי קים להו דר"י בחנם עביד. וגם ר"י עביד בעצמו וכאשר יגיד עליו רעו הסוגיא דיומא פ"ד (יעיון ירושלמי פ"ג דר"ה הובא בתוס' כריתות י"ד ע"א ד"ה אלא דרפרם) דמבואר דר"י כי חש בצפידנא עביד הכי בשבתא ואיתסי דעביד הכי מורה באצבע כי הוא בעצמו ולא ע"י שליח. וכן נראה בישוב דיוקו דרש"י ז"ל לדרכו בקודש לפרש בפשיטות דהוכחת הש"ס הוא דכמכה של חלל דמיא הוא מדבעי לאסויי בשבתא כי בראשית כשאמר ר"י לה למחר מאי היה השאלה בפשיטות למעשה, וכאשר באמת עביד הכי גם בשבתא כמבואר ביומא שם וכאשר אמרה ליה לא צריכת שאל עוד הפעם אי צריכנא מאי כדרך שאלה להרופאים אולי אצטרך מה אעשה ואז עדיין לא ידע אם הוא בבל יאמר לאחרים וכל השאלה היה בתמימות למעשה ושפיר פשיט אביי אך כשאמרה ליה אשתבע לי דלא מגלית אז הוכרח למען טובת העולם להטעותה בלשון צדיק ככסף נבחר כי אך ל"א דישראל לא מגלינא אבל לעמיה ישר' מגלינא וכ"ז לענ"ד פשוט וברור. חתנו המכבדו ומוקירו:

חיים מרדכי.

סימן לז

להרה"ג כו' מו"ה חיים יצחק פאקער נ"י בעיר יאסי. מכתבו הגיענו, ובדבר שאלתו מי שנדר ליתן סכום עבור מעות הכנסת כלה של בת עני והלכה היא ונשאת לאיש אשר בשעת הנשואין עבר על חדר"ג, אך אחר כך גרש הראשונה והוא איש אמוד אשר עשה לה עוד מלבושים ולאחר עבור זמן כשנתים מהנשואין שלח זה האיש סך הנ"ל ליד הגזבר, עבור זה הצדקה כי לא ידע מזה מאומה איך יורה המורה בזה כדת של תורה.

הן נודע בזה פסק המרדכי בשם ר"ח כהן ז"ל בפ' אע"פ וז"ל:

מעשה באחד שנדר מעות להשיא יתומה כו' ונפטרה היתומה ותבעוהו יורשיו ופטרו ר"ח כהן ז"ל כו' כ"ש הכא דלכ"ע לא יתן שלא כ' ושלא נדר לה אלא ע"מ להשיאה. ולראבי"ה נ' כו' וגרסי' בירושלמי כו' הדא דתימא בעשיר אבל בעני נעשה נדר וזכה וכיון דעני זכה זכו בו היורשין מדתניא שלהי נגמר הדין מותר המת ליורשין כו' אלמא אע"ג שלא נתנו הנותנים וגם הגובים לא גבו לצורך היורשין אפ"ה זכו היורשין מכח המת. ולהאי דפ' אע"פ לא דמי שלאו כל האומדנות שוין ע"כ ובש"ג שם באות ל' כ', ור' יצחק מווינא הלך בשיטת ר"ח כהן דאין ליורשין בהן כלום דאומדין דעתא גדולה היא שזה לא הפריש מעותיו אלא לצורך מצוה אבל לא לדבר הרשות שיאכלום היורשים כו' וההיא דירושלמי שהביאה ראבי"ה ז"ל לאו ראיה הוא דוודאי נדר הוא ולא מצי הדר ביה שלא לתנו לאותו עני שנדר לו אבל אם מת העני קודם שנתן לו אין לבאים מכחו כלום עכ"ל. ולכאורה י"ל בטעם פלוגתתם כי הראבי"ה ז"ל ס"ל דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי נאמר בצדקה כבהקדש והוי כזכה העני ור"ח וריא"ז ז"ל ס"ל דזה נאמר רק גבי הקדש ולא בצדקה אשר הוא פלוגתא דרבוותאי אולם ז"ח כי בב"י יו"ד סימן רנ"ג כ' בשם הרשב"א ז"ל בתשו' כראבי"ה ז"ל דבמת השבוי זכו היורשין ובשם הרא"ש ז"ל בתשו' כלל ל"ב סימן ו' כדעת ר"ח ז"ל וכמבואר שם בד"מ סק"ד ובש"ע סעיף ז' יע"ש בהג"ה ובד"מ אה"ע סימן נ"ג ובטור חו"מ סימן רפ"ג ואולי בפלוגתא דאמירה לגבוה בצדקה הלא מקור האי דינא דיו"ד רנ"ח סעיף ז' בהג"ה דבמקדיש שט"ח צריך כומ"ס כמו בהדיוט נובע מרשב"א ז"ל דס"ל דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט לא נאמר אך גבי הקדש ולא בצדקה וכשיטת ר"ה גאון ור"ח ועיטור ומאור ז"ל והרא"ש ז"ל בתשו' כלל נ"ח סימן ה' ס"ל כריטב"א ור"ן ורא"ה ז"ל דלא בעי' כומ"ס וכמבואר בש"ך חו"מ סימן ס"ו סק"ב ובתומים שם שהרחיב הדבור בזה יע"ש ובסוגיא בש"ס ב"ק ל"ו ע"ב ובמחנה אפרים בה' צדקה סימן ב' באריכות והדברים עתיקים ואכ"מ ועכצ"ל דאין זה טעם פלוגתתם אך הטעם מבואר בסיום דברי הראבי"ה ז"ל שלאו כל האומדנות שווין

ובאומדנא גדולה ומוכח גם הוא מודה ובזה פליגי דלר"ח ורא"ש וריא"ז ז"ל אומדין דעת גדול בזה שלא הפריש מעותיו אלא לצורך מצוה אבל לא לדבר רשות שיאכלום היורשין ולרשב"א וראבי"ה ז"ל לאו אומדנא דמוכח דלא כוון אלא לה ולא להיורשין, ולא נחשב זה כדבר הרשות כי תשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה (קידושין מ') ומפני חבת מצוה דזכה בזה ניחא ליה ג"כ כי היורשין ירשו ואינו אומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא כוון כי אונסא כמאן דעביד דמי, ויש להעיר בזה בפלוגתא דר"י ור"ל בירושלמי פ"ג דקידושין הובא בר"ן ז"ל שם אם אונסא כמאן דעביד דמי או לא יע"ש ובש"ך חו"מ סימן כ' ובתומים וקצה"ח שם ולא באתי כעת לפלפל אך להלכה אשר נלע"ד ברור דכיון דבאומדנא דמוכח אשר בוודאי לא כוון לזה גם הראבי"ה ורשב"א ז"ל מודים, א"כ פשיטא דבאזלא ונשאת לאיש באיסור חדר"ג (אשר לדעת הרבה גדולים אקרקפתא דתרווייהו חל. וגם היא גרמא בנזיקין לפריצת גדר של הבע"ל) אשר חדר"ג גם להאומרים שאינו מה"ת מ"מ חמור מד"ס יעיון נו"ב מהד"ת חיו"ד סימן קמ"ו ואה"ע סימן ח' ובמש"כ בזה בספרי חידושי בן יאיר בחי' לב"מ קט"ז בשם הראב"ח ז"ל אין לך אומדן דעת גדול מזה דלא כוון לזה. ובזה כ"ע מודים כי הוא למצוה קמכוין וניחא ליה לאינש דלתעביד מצוה בממונו אבל לא להיות מסייע יע"ע וחזקה אין אדם חוטא ולא לו ק"ו לתן עוד ממון לזה, וגם לדעת השואל בתשו' הרא"ש ז"ל שהובא בטור חו"מ שם דגם באשה שהמירה דתה דצדד לאמור דינתן להיורשין הלא טעמו מבואר שם דכיון שבא ליד אמה זכתה בה לפדיונה ואע"פ שהמירה דתה דלמא הדרא בתשובה ומפרקא בה יע"ש אשר זכות הממון הוא להמצוה של הפדיון ואינו סבה לעבירת ההמרה אשר דעת השואל דהוי כזכתה ותנתן להיורשין וגם בזה חולק עליו הרא"ש ז"ל וקיי"ל כוותיה משא"כ הכא לזכות בהמעות להנשואין אשר היא סבת העבירה לית כאן שום ספיקא דאין כאן שום זכיה לכ"ע ויש להביא לזה כמה ראיות אולם למותר יחשב כי הדבר פשוט מעצמותו אשר אין צריך כלל לראיה כנלע"ד פשוט וברור להלכה.

והנה גם בנשאת בהיתר לעשיר אשר א"צ לזה כתוב הוא עלי ספר שו"ת חת"ס חיו"ד סימן רל"ז כעין זה והעיר המקור מהירושלמי סוף פ"ב דשקלים יע"ש בדבריו הנעימים בזה, והנלע"ד לפום רהיטא בזה הוא כי ז"ל הירושלמי גבוי לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו ר' ירמיה סבר מימר מותר המת ליורשיו א"ל ר"א דחוטרא הגע עצמך דלא כוונן אלא ליה, א"ל אנא לא אמרית את מנן לך, והפ"מ פ"י שם א"ל ר"י כו' כלומר מה שאמרתי אני לא אמרתי מסברת עצמי אלא מדתנינין מותר המת ליורשיו וזיל בתר טעמא דהא מיהת זילותא איכא שגבו לצורך קבורתו ולגבי יורשין הוא דמחיל כו' אבל שבאת לחלק

מנא לך ראיה לחלק בין מותר לצורך הגבייה ובין הגבייה שבטעות היתה, ומכח פירושו כ' במ"פ וז"ל:

גם בכאן כ' הרב (הוא הרע"ב ז"ל בפ"י המשנה ולא כאשר הבין בהגהות יפה עינים בשקלים שם ובסנהדרין מ"ח דכוון על פסק הרב ז"ל ביו"ד סימן רנ"ג יע"ש) מעצמו היכא דגבו לצורך כו' כיון שהגבייה בטעות היתה ומסיים ע"ז והכי מוכח בירושלמי והיכי מוכח אם ממה שרצה ר"א כו' הלא ר"י השיב לו אנא לא אמרית וכדפ"י לא אמרתי מסברת עצמי כו' דזיל בתר טעמא ואדרבה טפי זילותא איכא למי שאין צריך לכך והולכין וגובין בשבילו וזה בזיון גדול ולא מחיל אלא לגבי יורשים אבל את שבאת לחלק מנין לך וא"כ נסתרה סברת ר"א וקמה סברת ר"י למסקנא דדינא כו' ולא נמצא לשום אחד מהפוסקים לחלק בין היתה הגבייה בטעות או לא ומי נתן לו להרב לפסוק כר"א וכסברתו ולכתוב והכי מוכח בירושלמי והעיקר הוא לדינא כמש"כ במתני' ע"כ אמנם באמת דברי הרע"ב ז"ל ברורין כי המפרשים קרבן העדה ותקלין' חדתין פ"י דר"י הודה לר"א אך דהתשובה בהקפדה היה על שהשיב על דבריו כן כדרך רבי לא שנה ר"ח מנין יע"ש וכן בביאור הגר"א ז"ל בסימן רנ"ג ס"ק י"ד ציין על שיטת הרא"ש ז"ל לתשו' ר"א לר"י הרי דס"ל דהכי הלכתא וכמש"כ במשנת אליהו בירושלמי שם יע"ש ובהגהות יפה עינים שם ובסנהדרין מ"ח דביאר באופן כי ר"י ור"א לא פליגי כלל וגם ר"י מעיקרא אמר כרש יע"ש ולענ"ד יש מקום לפרש עור דהלא ר"י אך סבר למימר הכי ולא בהחלטה גמורה אך בספיקא בדרך שקלא וטריא לדון דאפשר דמי לדינא דמותר המת ליורשיו ולזאת הקפיד על ר"י דא"ל הגע עצמך בסגנון כאלו ר"י החליט לאידך גיסא וזה שא"ל אנא לא אמרית בהחלט דדינא הכי ואת מנן לך להיפוך בראיה מכרעת וכיון שכן הלא לא אתי ספיקא דר"י ומפיק מידי וודאי דר"א. וגם לנו סעד גדול מפי' קדמון רבינו יהודא בר' בנימין ז"ל שכ' בפי' המשנה וז"ל:

סבר ר"י למימר כו' א"ל ר"א דחוטרא הגע עצמך דלא כוונן אלא ליה ואינו חייב לתן ופטור מנדרו מיכן הוכיח אם נדר צדקה לאחד ונמציא שהוא רמאי ויש לו אינו חייב לתן לו ע"כ הרי מבואר דגם הוא אזיל בשיטת הרע"ב ז"ל לפסוק כר"א ולא כדברי המראה פנים אך כפי' כל המפרשים והפוסקים הריב"ב והרע"ב והק"א וביאור הגר"א ות"ח ומ"א ויפ"ע ז"ל שהוא המראה פנים להלכה ברורה.

ודע כי החת"ס שם בד"ה והנה הרב"י הקשה על הרשב"א ז"ל מזה הירושלמי יע"ש וכן על הרא"ש ז"ל יש מקום דיוק שהיה בידו באותה תשובה להביא דבריו דאין ממחין ביד הפרנסים ולא הביא ראש דברי הירושלמי לסעד לשטתו יע"ש במשנת אליהו ובגליון

הש"ס בירושלמי שרמזו להעיר בזה והניח בצ"ע ונאמר מזה כמה ישובים וכשאני לעצמי אם כי מה אני מכל זאת אומר אני כי מפי' הריבבין ז"ל שכ' מיכן הוכיח אם נדר צדקה לאחד ונמצא שהוא רמאי נראה שמפרש הירושלמי ונמצא שיש לו כלומר שרצה לרמות וליטול וא"צ ליטול ולפירושא דא אין סתירה כלל לנידון הרשב"א ז"ל דמיירי במת השבוי ולא היה צד רמאות בדבר ומה דסבר מימר ר"י לדמות למתנ"י י"ל וגם אין מזה סעד לפסק הרא"ש ז"ל ולזאת לא הביאו ולפום רהיטא נלע"ד פשוט ואמת.

והנה לדינא הלא פסקו הש"ע המה כשיטת ר"ח ורא"ש ז"ל וגם כבר יצאה ההוראה מהגאון החת"ס ז"ל אשר כל בית ישראל נשען עליו יע"ש בסי' רל"ז רל"ח ובנידון דידן כולהו איתנהו בהו ונוסף לזה דהנשואין הי' בעבירה. לית דין צריך בושש דלהנשאת שאין צריכה כעת אשר עמדה אז על הפרק בראשונה וכוונת הנודר כנראה ברור על נשואי שלה היה דא"צ לתן לה. אולם אם הנודר היה דעתו עבור אביהם להחזיקו ולו עוד בת להשיאה אם לעשות בזה דבר מצוה אחרת או מחיוב דווקא ליתן עבור נשואי השניה בזה צריכין להתיישב עוד ולפום רהיטא נראה כי מחיוב וגם טוב וישר לתן עבור נשואי השניה והנלע"ד כתבתי.

חיים מרדכי

סימן לח

להרב המופלא כו' מו"ה יצחק נ"י מו"ץ בעיר לעספיץ.

מכתבו עם שטתו הגיעני, בדבר איש אשר העיז בעזות מצח להדפיס חירוף וגידוף נגד ד' ומסית ומדיח לטמא נפשות ישראל אם הרשות נתונה עפ"י דת התורה ללמד את בני יהודא תורה ותעודה ע"כ.

הנה להשיב בזה אך למותר כי האם גם דבר כזה לשאול הגיע ?? הלא ש"ס ערוך הוא בחגיגה ט"ו ע"א. ור"מ היכי גמר תורה מפומיה דאחר והא אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מ"ד כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ד' צבאות הוא אם דומה הרב למלאך ד' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו אמר ר"ל ר"מ קרא אשכח ודרש הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי לדעתם לא נאמר אלא לדעתי ריב"ח אמר מהכא כו' קשו קראי אהדדי לא קשיא הא בגדול והא בקטן כו' ע"כ ופירש שם הגאון הר"ח ז"ל, וז"ל:

בקטן דעביד כדעתיה דרבי' דחיישי' דלמא מפיק ליה לתרבות רעה. יע"ש הרי מבואר מדינא דש"ס כי קטנים אסורים ללמוד ממי שאינו הולך בדרך טובה והיא הלכה פשוטה וברורה ברמב"ם ז"ל בפ"ד מה' ת"ת ובטוש"ע יו"ד סי' רמ"ו והמה לא יצאו לחלק בין

גדול לקטן אשר סתימתם מורה דגם לגדול אסור וכבר עמדו בזה הלחם משנה והש"ך שם בס"ק ח' (יע"ש מה שתירץ בשם אביו הגאון ז"ל דלית הלכתא כר"מ דהתיר בגדול ויש סעד גדול לתירוצא דא בפירוש הר"ח ז"ל שם כמבואר להמעיין) ולתירוץ הש"ך שם אם דהלכתא כר"מ מ"מ בזה"ז אין חילוק, וגדול כקטן יחשב לענין זה (יעיון ברכי יוסף שם) אם דהלחם משנה שם דחה תירוץ זה באמרו וז"ל:

וכי תימא בזה"ז כולם נקראים קטנים לענין זה ולכך סתם רבינו מ"מ קשה שרבינו אינו אומר הדינים הנוהגים בזה"ז בלבד אלא הדינים שינהגו בכל זמן אפילו אחר ביאת משיחנו בע"ה וא"כ היה לו לפרש עכ"ל. נלע"ד די"ל עפמש"כ התוספת ישנים ביומא י"ג ע"א ד"ה ה' כר"י וז"ל:

ורבינו אריה שמע בשם רבינו חיים אבי אמי נ"ע דלא שייך למיפרך הלכתא למשיחא אלא היכא שיש עבירה בדבר כגון כו' שהרי זה הדבר אין רגיל להיות שא"צ עד ימות המשיח וגם אז לא יהיה הדבר, שיהיה כולם צדיקים ע"כ, וכ"כ התוס' בסנהדרין נ"א ע"ב ד"ה הלכתא למשיחא בשם הר"ח ז"ל יע"ש, וכן אני אומר כאן כי שפתי רבינו הש"ך ז"ל ישמרו דעת בטעם סתימת פסק הרמב"ם ז"ל לאסור יען כי בזה"ז אין חילוק ואילו לימות המשיח הלא יהיה כולם צדיקים וכמש"כ הרמב"ם ז"ל בפי"א מה' מלכים כי מלך המשיח יתקן את העולם כולו לעבוד את ד' ביחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ד' ולעבדו שכם אחד ולזאת שפיר סתם הרמב"ם ז"ל וא"ש הרי כי גם גדול אסור ללמוד אצל מורה אשר מדריך א"ע בדרך רעה. על אחת כמה וכמה אלה הקטנים צעירי הצאן אשר בדעותיהם והנהגותי' כמשכים המה אחר מוריהם. מי שיש לו חלק בתורת אלקים חיים יחוס וירחם על נפשו ונפשות זרעיו ללמדם תורת ד' אצל מי שהוא תמים לד' בדעותיו ובמעשיו. והאריכות בזה אך למותר כי כל מי אשר בשם ישראל יכונה. ומתאחדים בלבו האמונה והתבונה. ישגיח בעין פקוחה, כי בניו יתגדלו אצל מורה, אשר יזרח עליו אור האמונה והתורה, ללמדם תורת ה' ולהדריכם בדרך הטוב והישר לפני ד' ואדם. ואז טוב לו ולזרעו אחריו. דברי הכותב בלב נשבר וחותם בדמעות מאנקת נפשות טהורות. הנלכדים בשפתי חלקות. אתה ד' תשמרם ותרחם על ישראל עם קדשך ודת התורה כי אין לנו להשען אך על אבינו שבשמים. לקיים בנו מה שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. דברי לב:

חיים מרדכי.

סימן לט

להשו"ב דכפר דאנעשט. בדבר שאלתו הנה מבואר ברמב"ם ז"ל בספ"א

בדבר מ"ה מילה, אין מלין אלא וולד שאין בו שום חולי, שסכנת נפשות דוחה את הכל ואפשר למול לאחר זמן וא"א להחזיר נפש אחד מישראל לעולם, וכלשונו נאמר בטוש"ע יו"ד סי' רס"ג (אך במקום ואפשר נאמר שאפשר) וכבר תמה החת"ס חיו"ד תשו' רמ"ה דמשמע דאלו לא היה אפשר למול אחר זמן לא הי' פ"נ דוחה מילה, דמנ"ל לרמב"ם דבר זה ולמה הוצרך להמציא טעם זה הרי אין לך דבר העומד בפני פקי"נ חוץ מג' עבירות הידועות והניח בצע"ג יע"ש ובדברי משה בה' מילה סי' רס"ג חתר ליישב קצת ברמב"ם ז"ל אבל לא העלה ארוכה בטוש"ע כמבואר שם יע"ש ויש מקום לומר בטעם זה בספק ז' ספק ח' דלא ניתן שבת לדחות דלית ליה חזקה דחיותא כמבואר בשבת קל"ה קל"ו ובטוש"ע או"ח סי' ש"ל יע"ש ובמג"א סק"ה וחייבין למהלו ולרמ"א ז"ל ביו"ד סי' רס"ו גם בשבת מ"מ בדאיכא חשש חולי דחינן המילה יען שאפשר למול אחר זמן אבל יש לדחות וכמובן. אולם בפשיטות נראה דאם דשבת שאר איסורין דאורייתא לא נתנו לדחות רק בחולה שיש בו סכנה כמבואר בטוש"ע או"ח סי' שכ"ח ויו"ד ס' קנ"ה אבל במילה אם יש רק חשש חולי דחינן ולזה איצטרך לטעמא דא יען דאפשר למול אח"ז וא"א להחזיר נפש א' מישראל וא"ש. ולדינא יעוין בנו"ב מהד"ת חיו"ד סי' קס"ה שכ' וז"ל וכשצוה ר"נ להמתין בודאי ג"כ הזהיר שיהי' בריא וחזק דמסתמא לא באותו רגע שיופסק האדמימות התיר למול אותו דמן הסתם היא חלוש עדיין כיון שלא נבלע בו דמו ע"ע, עכ"ל. וה"נ אני אומר בזה דהכל תלוי בראות עין המבקר את התינוק אם הוא יפה מראה ומפני זיבת הדם הרבה ע"י שהטבור לא היה קשור היטב לא נשתנה כלל מראה התינוק למראה הירוק הכולל מראה גרין געהל בלאה, והתינוק בריא וחזק ואין בו שום חלישות כלל וכחו יפה אין לדחות המ"ע מזמנה אולם אם יש קצת חלישת בהתינוק ע"י זיבת הדם ויש חששא דחששא אין למולו עד שיתחזק כחו וצריכין ליזהר בזה מאד מאד כנאמר וחי בהם. והנלע"ד כתבתי:

חיים מרדכי.

סימן מ

להרב הגאון המפורסם כו' מו"ה יהודא ליב צירילסאהן נ"י אבד"ק קעשנוב.

הן היה למראה עיני התשובה שהשיב כהד"ג בספרו היקר שו"ת עצי הלבנון בסי' ס"ד אשר זה השואל שאל גם ממני, וזאת אשר השבתי לו:

מכתבו הגיעני ובדבר איש בליעל אשר הפר מצוות ה' להתחתן עם אשה נכריה, זה שנים אחדים ועדיין עומד במרדו, וכעת ילדה לו בן זכר ואבי הילד רוצה עוד לפשוט את טלפיו ולמול את בנו. וע"ז שאל כ"ת בשתים אם רשאין או עוד שפיר דמי למולו, הנה אם

כי בטוש"ע יו"ד רס"ו סעי' י"ג איפסקא כי ישראל שנולד לו בן מעכו"ם אין מלין אותו בשבת אין לטעות ולומר כי בחול יש בזה ענף מצוה למולו כי פשוט הוא דדינו כגוי גמור כי ולדה כמותה וכמבואר ביבמות כ"ג וקידושין ס"ח וכמה דוכתי דא"ק כי יסיר את בנך מאחרי בנך מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן העכו"ם קרוי בנך אלא בנה. ומלבד דזה ברור מסברא הלא הוא מפורש יוצא מפי רבינו הגדול הפרישה שם בסק"ל שכ' וז"ל ואינו נימול בשבת הו"מ למימר דגם ביום השמיני אינו נימול דהולד כמוה ואינו נקרא ילוד ביתך אלא אגב דאיירי כאן בדין מילה בשבת כ"כ ע"כ. ולע"ד נראה הטעם שהובא האי דינא בטוש"ע אך לענין שבת יען דבירושלמי פ"ב דיבמות ופ"ג דקידושין אמרי' תמן, יעקב איש כפר נבוריו אזיל לצור אתון שטין ליה מהו מרגזר ברי' דארמייתה בשבתא. וסבר מישרי לון מן הדא ויתילדו על משפחותם לבית אבותם (במדבר א') שמע ר' חגי אמר ייתי אייתוניה דילקי א"ל מהיכן אתה מלקיני א"ל מן הדא דכתיב (עזרא י') ועתה נכרות ברית לאלקינו א"ל כו' וכו' וכתיב כי יסור בנך מאחרי בנך מישראל קרוי בנך ואין בנך מגויה קרוי בנך אלא בנה א"ל חבוט חבטך דהוא טבא בקלטא ע"כ יע"ש ובמדרש רבה בראשית פ' ז' במדבר פ' י"ט ובקהלת פ' ז', ובתנחומא פ' חוקת דהובא האי עובדא בסגנון זה והשינוי שבא בין ירושלמי למדרש כי בירושלמי נאמר כי אך סבר למישרי לון ובמדרש בכל אלו המקומות נאמר כי הורה על בר ישראל הבא על הנכרית והוליד בן שנימול בשבת י"ל יען כי בכל אלו המקומות מבואר דר' חגי שמע על אחר והחזיר אותו ממה שהורה והורה לר"ח כי הקב"ה שומר את הצדיקים שלא יבוא תקלה על ידן וכדאמר רבא לרב עילישׁ בב"ב קל"ג יע"ש ובפי' רשב"ם ז"ל ויען שלא בא זאת ההוראה לתקלת מעשה לזאת נאמר בירושלמי אך כי סבר למישרי לון יען שחזר מיד ממה שהורה ולא היתה הלכה למעשה. ולאחדים המה דברי הירושלמי והמדרש, וכיון דלגבי שבת נשנית בדחז"ל ע"י מעשה שהי', לזאת גם בטוש"ע הובא לענין שבת וכמעשה שהיה אשר מזה נובע האי דינא בטוש"ע וכדרך הפוסקים לאמור בלשון רבם. ואיך שהובא בתלמיד.

אמנם זה פשוט וברור כי גם בחול דינו כגוי גמור אשר מבואר בב"י ז"ל בס"ס רס"ו וברמ"א ז"ל בסי' רס"ג דאסור למול עכו"ם שלא לשם גירות אפי' בחול. ולטעם העט"ז והט"ז שם בס"ק ג' בכל גווני אסור יע"ש ואם כי הש"ך שם בסק"ח יצא לחלק בזה בין בחנם לשכר יע"ש ובסי' רס"ח סעיף ט' בש"ע עכו"ם שבא לחתוך ערלתו מפני מכה כו' אסור לישראל לחתכה מפני שלא נתכוון למצוה לפיכך אם נתכוון העכו"ם למילה מצוה לישראל למול אותו. והוא לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' מילה יע"ש ולכאורה אינו

מובן כי מאי מצוה ומ"ט יש בה. וראיתי לנחל אשכול שבאשכול לראב"ד ז"ל בה' מילה בס"ס מ' שהאריך בזה והביא בשם הגאון מו"ה ליב קי"ב ז"ל דמיירי בבני קטורה ורמב"ם ז"ל לשיתתו דחייבים במילה והוא פקפק בזה. וחתר ליישב זה עפ"י דברת הרמב"ם ז"ל בפ"י מה' מלכים דהואיל דנתערבו היום בני ישמעאל בב"ק כולם חייבים למול עצמם ואינם נהרגין (יעיון שם ברדב"ז וכ"מ ומל"מ ז"ל ויעיון מש"כ בספרי חידושי בן יאיר לקידושין ס"ז בביאור דברי הרמב"ם ז"ל ושיטת הכ"מ ומל"מ) ובימי הרמב"ם ז"ל נתפשטו הישמעאלים בכל מדינות הנודעות לו לכן סתם והאריך בביאור דברי הש"ע בזה יע"ש ובהגהות מילואים בסי' רס"ג לש"ך שם שהעיר ג"כ בזה. אולם באמת אין זה במשמעו' סתימת לשון הרמב"ם וטוש"ע והמעיין בכ"מ וב"י ז"ל שם הלא נראה פי' הפשוט והאמיתי כי הכוונה למצוה הוא כשמתכוון לגירות וקמ"ל דגם באיכא מורנא ובשעה שמל אותו עדיין נכרי הוא מ"מ מצוה לישראל למול אותו כיון שבא להתגייר וכמבואר שם בב"ח יע"ש וזה הוא אמיתת כוונת הרמב"ם וטוש"ע.

אמנם בנכרי שאינו מתכוון לגירות אך לחתימת ברית זה גרע טפי דגם בשכר אסור וכאשר העלה בתשו' מעיל צדקה הובא בפ"ת שם ס"ק י"ג יע"ש בסי' רס"ג. ובהוליד ישראל בן מנכריות נלע"ד דגם הש"ך מודה דאסור בכל גווני כי להמ"צ לא גרע מטלית מצויצת שאין מוכרין לנכרי כבמנחות מ"ג וטוש"ע או"ח סי' כ', גם בנכרי אשר אביו ואמו גם שניהם נכרים מ"מ חיישי' שלא יתדמה לישראל, באביו מישראל גם שפתי כהן ישמרו דעת הברור בסברא דאסור למולו שלא יבואו למטעי יען כי אביו ישראל. ויראו עוד שמלין אותו (ואין כאן שום סרך גירות כי טבילה אין כאן. ומי יבוא לדקדק אחריו כשיגדל אם לא ימחה וכוונת אביו רק למולו אשר בזה לבד יעשה אותו לישראל שאינו מאומה רק כגוי הנמול בקל יש לטעות שהוא כישראל שיבוא מזה כמה תקלות כי באמת דינו כגוי גמור. וכ"כ בספר ארחות חיים בש"ע או"ח סי' של"א בשם ספר מאורי אור וז"ל:

וגם בחול אין למול שמטמעם בישראל ופוקרים בתורה שבע"פ כו' מכש"כ למול נשואי גויות כי ולדה כמוה רק דמשכחת בנוהג יהדות ממש ובמקרה רע הולד מעם אחר והרשות בידו לנהוג גירות ממש במילה וטבילה ותינוק כהכי משתעי עובדא במדרש בראשית פ"ז עכ"ל. והוא הוראה ברורה כאור התורה וחלילה חולין הוא לחותם קודש לשומו על ולד שהוא כגוי גמור כנלע"ד להלכה ולמעשה בזה. וזה האיש יתן אל לבו כי מעל מעל בתורת ד' ועקר א"ע מבית ישראל כי בניו כגוים גמורים המה וישוב אל

ה' ותורתו להוציאה מביתו וימול את ערלת לבבו ואז ורפה לו. דברי לב המצפה לרחמי שמים לרומם ולחזק את דת תורת א' חיים כי אין לנו להשען אך על אבינו שבשמים.

וכנראה השואל לאחר שקבל תשובתי חזר ושאל מכהד"ג. ולא העתיק לו דברי תשובתי אך דברי הארחות חיים שהבאתי כי מפורש לאיסור ציין לו וע"ז כ' כת"ה:

אולם הדברים תמוהים מאוד. ואני אומר כי דברי כהד"ג בזה תמוהים. אם כי פתח דבריו אשר יאירו בכוונת דברי הטוש"ע סי' רע"ח סעי' ט' הוא האמת ובאנו בזה לעמק השוה. אולם מש"כ על דברי הא"ח שהם תמוהים מאוד בזה"ל, דהרי מלשון הטוש"ע יוצא מפורש דרק בשבת אין מלין ולד אשר כזה אבל בחול שפיר דמי. וכן מתבאר להדיא מהפרישה שהעיר ע"ז. והומ"ל דגם ביום השמיני אינו נימול דהולד כמוה. ואינו נקרא יליד ביתך כו', ר"ל דיש לו דין ילד, שאינו יליד בית כגון הנולד משפחה שנלקחה ע"מ שלא להטבילה לשם עבדות וכדומה שנימול ביום שנולד. כדנקטי' בריש סי' רס"ז. הרי שמעי' מהפרישה דילד כזה יוצא רק מגדר חובת הזמן של שמנת ימים. אבל לענין למול מיד אין שום איסור בדבר. והדברים מפורשים בס' תפל"מ שהביאו הפת"ש (סי' רס"ח סק"ו) עכ"ל. הלא כת"ה בחכמתו כי רב הוא. יראה כי סתירת כל דבריו בזה בתשובתי ומש"כ בכוונת דברי הפרישה אתפלא כי מה ענין דינא דיליד בית הנאמר אך בשפחה הקנויה לו לכאן ? וכוונת הפרישה במש"כ ואינו נקרא יליד ביתך הוא פשוט שאין כאן שום סרך חיוב מדין יליד בית וציונו להפת"ש הלא כ' שם על דינא דש"ע דכותית שנתגיירה והיא מעוברת בנה א"צ טבילה דזה דווקא כשנתגיירה היא אבל אי לא נתגיירה היא מצרכינין טבילה לבנה. ומה המה דברים המפורשים לנידון דידן אשר כל דברי כהד"ג בזה המה תמוהים מאוד.

ומש"כ כת"ה וז"ל:

הנה באם שיבטיח האב שתיכף לכשיהיה באפשרות להטביל את הילד לשם גירות יטבילו. פשוט הדבר דמותר למצלו. לא ידענא. באיש כזה שיצא מדת ישראל לדור עם נכרית, ועומד במרדו, וכל התנהגות ביתו שלא כדת התורה, האם הבטחתו נחשב למאומה על מה שמושבע מהר סיני עובר בשאט נפש והריקת עול בפרהסיא, ומה שיבטיח לנו יקיים עפ"י התורה הלא לאו אביו הוא ואין בכחו לגיירו כשהוא קטן. וקוטב ההבטחה סובב והולך אשר יפעול אצלו שהוא בעצמו יבוא לב"ד ולהתגייר הלא לעומת זה אמו הנכרית שאין ברצונה עתה להתגייר היא לא תניח אותו. ותוה"ק העידה לנו כי בנה היא להיות נגרר אחר דעתה ורצונה לזאת לדעתי אין שום ממש בזאת ההבטחה.

ובכלל ענין הגירות היכא דיש סבות צדדיות אשר כהד"ג דן בזה בספרו סי' ס"ג, כדעתו הרחבה בהשכל ודעת תורה. הנה נשאלתי בכעין זה מטשערנאוויץ, יאססי ועוד מקומות, באנשי בליעל שנתנו עינם הרע בנכריות. והיא רוצית להתגייר לשם אישות ובאם לא נגייר אותה הוא ויתנכר ויצא מכלל ישראל, וגם יהיה בזה פסול משפחה. ותוכן תשובתי בקצרה. הוא, הלא ידוע הסוגיא דיבמות כ"ד ע"ב דאיש שנתגייר לשום אשה ואשה שנתגיירה לשום איש, לר' נחמיה אינם גרים. ואתמר עלה אר"י בר"ש ב"מ משמיה דרב הלכה כדברי האומר כולם גרים הם. והכי איפסקא ברמב"ם ז"ל, ובטוש"ע יו"ד רס"ג י"ב, ובריייתא דאין מקבלין גרים כו' לכתחלה קאמר הא בדעבד הוו גרים ולשיטת הג"ה מרדכי ז"ל בפ' החולץ גם בדעבד לא הוי גרים גמורים אלא כשרואים שאח"כ הולכים בדרכי ישראל בדרך הטוב והישר באור התורה. ומבאר הסוגיא לשיטתו דגם רב לא יחלוק אברייתא דר' נחמיה יע"ש ובב"י ז"ל שם שכ', וז"ל:

ועל מש"כ הרמב"ם ז"ל שהיו גרים מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות נראה לדקדק דמדלא אמר בפני ב"ד הדיוטות. דאע"ג דאנן הדיוטות אנן כדאיתא בסוף גיטין על ב"ד שבזה"ז מ"מ אין מקבלים אותם גרים בב"ד דידן, אלא שאם קבלו אותם הדיוטות שאינם ב"ד הרי הם גרים. ואילו היה מדקדק ה"ה בדברי הרמב"ם ז"ל, לא היה כותב שב"ד הדיוטות היו מגיירים אותם. וכ"כ המרדכי בהגהות בפ' החולץ נ"ל דמי שבא להתגייר וידוע לנו שבשביל תועלת דבר הם עושים אין לקבלם והביא כמה ראיות לדבר עכ"ל יע"ש. הרי האיסור מבואר דלכתחלה אין לב"ד לגייר בכגון דא ואם דיש לחוש דעי"ז יצא לתרבות רעה. הלא גלוי וידוע מה דאמרי' בשבת ד' וכמה דוכתי, וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך ושלא יסתור האי כללא להא דאמרי' בעירובין ל"ב דניחא ליה לחבר דליעבד איסורא קלילא ולא ליעביד ע"ה איסורא רבה, התוס' שם ובפסחים וגיטין, והראשונים ז"ל בחידושיהם שם תי' בכמה גווני יע"ש ובב"י ז"ל או"ח סי' ש"ו ד"ה כ' המרדכי בפ"ק דשבת שהביא בזה מחלוקת תוס' ורשב"א ז"ל ובש"ע שם סעי' י"ד איפסקא כשיטת התוס' יע"ש בט"ז סק"ח ומג"א ס"ק כ"ט ופמ"ג, אשר העולה משם דלכל השיטות וחלוקי דיעות שיש בזה בפשיעה אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך, וה"נ אם אותו בליעל הלך ופשע בעצמו ונכרית קשורה לו, האם עי"ז אשר לא יוסיף עוד להתנכר יעברו הב"ד על מה שאסור לכתחלה מדינא דש"ס ופוסקים ובזאת הסברא יש לפקפק במש"כ כת"ה בסי ס"ג אות א' וב, ובפרט מפסק הרמ"א ז"ל ביו"ד סי' של"ד סעי' ג', ואם כי הטו"ז שם האריך לחלוק על הפסק זה, הלא הש"ך בנה"כ שם חולק ואומר במלות קצרות דאל"כ בטלה דין ישראל וה"נ תתבטל ההלכה

דאין מקבלים גרים לכתחלה לשם אישות והרשב"ץ ושמש צדקה חו"י יעב"ץ רדב"ז ז"ל שהובאו בפת"ש שם החזיקו בפסק הרמ"א ז"ל, ובמש"כ החת"ס בחיו"ד סי' שכ"ב שלא יהיה סתירה מדברי הר"י מינץ ז"ל בח"ש סי' ה' לפסק הרמ"א ז"ל יש תשובה גם לראייתו באות ב' מדברי ר"י מינץ ז"ל יע"ש

אמנם מש"כ כהד"ג באות ג' הוא חוט המשולש אשר לא ינתק והמה דברים ברורים כי בנדון דידיה יש ידים מוכיחות שאין כאן שום צד פניה לשם אישות אך רצונן בדת ישראל בלב שלם. וראייתו מתוס' יבמות כ"ד ד"ה ל"א ק"ט ד"ה רעה דבכה"ג סומכין על אומד דעתינו צודקת מאוד. וזה מפורש יוצא מפי רבינו הגדול הב"י ז"ל שם בסי' רס"ח לאחר שהביא דברי התוס' אשר הלל הזקן קבל הגר יען כי בטוח היה דסופו לעשות לשם שמים, כ' דמכאן יש ללמוד דהכל לפי ראות עיני הב"ד (יעיון מהרש"א ז"ל בח"א בשבת ל"א שם) וכ"כ בהגהות דרישה הובאו להלכה בש"ך שם ס"ק כ"ג יע"ש.

אברא כי יש מקום צידוד להקל, והוא אם דבמה שהתיר הנחלת שבעה בתשו' סי' פ"ג גם בפשיעה ואיסור דאורייתא להציל נפש מישראל מנו שחת ממיתה נצחיות השבו"י ז"ל בח"א סי' ט"ז חולק עליו בחוזק היד יע"ש אמנם באיסור דרבנן שיטת האר דיש להקל גם בפשיעה הובא שיטתו שם בשכ"ח בפמ"ג מ"ז סק"ה וברכי יוסף ושע"ת ז"ל, וא"כ הכא דרק לכתחלה יעיון שו"ת מבי"ט ז"ל מסי' קפ"ו עד סי' ק"צ הובא גם בקו"ע באה"ע סוס"י י"ז אות רי"ד מחלוקת הב"י ומבי"ט ז"ל אם בדבר האסור רק לכתחלה מחויבין הב"ד למחות בזמן שהיה כח ב"ד יפה אין מקבלין לגייר בזמן שבא לשם סבה אחרת למען הצלת נפש ישראל שלא לרדת שחת לצאת מכלל ישראל יש לכאורה לצדד להתיר.

אולם י"ל דהוראת ב"ד שאני וחמור, וכמש"כ העקידה בשער כ' כי חטא גדול שנעשה שלא ברשות ב"ד כל ישראל נקיים, אבל חטא קטן הנעשה ברשות ב"ד היא חטאת כל הקהל (רעיון ארחות חיים בסי' תקנ"א אות ל' לענין הצנעת הסכין של שחיטה מר"ח אב עד אחר ת"ב במקום דיש חששא דעי"ז יפרצו קלי הדעת והדת לאכול טריפות אשר הרחיב הדבור בזה) יע"ש ועתה ראיתי בשו"ת בית יצחק להגאון מלבוב ז"ל בה' גרים סי' ק' באחד שהיה לו ילד מפרלית ורוצא לישא אותה אחרי שתתגייר ובאם לא יתירו לו ידור עמה באיסור, או ישאנה בדרך צווילעהע. אם מתירין לו איסור זה שלא יבוא לידי עבירות חמורות, או שאין רשאין הב"ד להזדקק דבוודאי גם אחר שתתגייר לא תשמור איסור נדה, וגם בעיקר הגירות אי מגיירין אותה הואיל והיא לשם אישות. והאריך שם כידו הגדולה בחריפות ובקיאות, בסוגיא דיבמות שם בדינא דנטען על השפחה ובמה שמבואר שם בתוספתא דגם אם הוליד ממנה לא יכנוס שזה כדעת הרמב"ן ורשב"א ז"ל

שחולקים על פירש"י ז"ל בפירושא דלזות שפתים. והעלה להלכה דאף אם כבר נתגיירה אסור לכנסה כמבואר במשנה ותוספתא. אשר מזה יש לפקפק על פסק כת"ה. אולם משו"ת דברי חיים ז"ל חאה"ע ח"ב סי' ל"ו אשר בסיום התשובה גם ביחיד צדד להקל ק"ו בנדון כת"ה אשר מצוה דרבים שאני וכמש"כ התו"ס בגיטין מ"א ד"ה כופין ובכמה דוכתי והאי חילוקא מבואר עוד בחי' הראשונים ז"ל אשר מזה סעד לפסקו שם בסי' ס"ג והבי"ץ ז"ל שם בא למסקנא בזה"ל:

ונבא לדינא אם רצון הנכרית לגייר בשביל תועלת והיינו לשם אישות אין לקבלה לכתחלה. אמנם אם תתגייר בפני ג' הדיוטות אשר לא ידעו כוונתה לשם נשואין בדעבד הוה גירות ואם כנסה אין להוציאה, ובעיקר דין גרים בזה"ז צריך לראות שיקבלו עליהם באמת לשמור עיקרי הדת ושאר מצות ושבת הוא עיקר גדול דהמחלל שבת כעובד ע"ז ואם מגייר עצמו ואין מקבל עליו שמירת שבת ומצות כדת ליה גר עכ"ל. ועוד אחרונים בתשובותיהם החמירו בזה. אך יש לחלק ולאמור דהם דנו רק באם לא יתירו הב"ד הגירות ידור עמה באיסור אבל במקום שמגזם ויש לחוש שיצא עי"ז מכלל ישראל אולי גם הם יודו דיש לצדד ולהקל וביחוד אם יש באפשרות שיהיו הגירות ע"י ג' הדיוטות ושלא יהיה יד ב"ד באמצע. והן הן מהדברים אשר לפרקים נאמר בהם הלכה ואין מורין כן והכל תלוי לפי ראות עיני הדיין וכמש"כ הב"י וש"ך ז"ל.

מכל האמור הלא מתבאר, כי בנד"ד אשר גם אם תבוא להתגייר יש לדון טובא אם לקבלה. עתה שהיא אינה מתגיירת והוא קשור בה ועובר על כל התורה כולה, ואך שם יהודי עליו. ואך לפשוט טלפיו בא למול את בנו ולקרוא לו שם יהודי בלא תורה. כתשובתי מאז, כן דעתי גם עתה כי חלילה למולו וכמש"כ שם הא"ח בשם המאורי אור. ועתה מצאתי כהכרעתי בחוברת המאסף מירושלים עה"ק מניסן תרע"ג תשובה מהגאון ר' יצחק יעקב בהרש"ל ראבינאוויץ ז"ל לאחר שהאריך בתשובת זאת השאלה בא למסקנא בזה"ל. מכל אלה נראה דח"ו למולו. ומחויבים אנו להודיע לו כי הבנים אינם שלו אחרי שבעל בת נכר עכ"ל יע"ש וכן בשו"ת מחו' הגאון מהרש"ם ז"ל מהד"ג סי' ש"ס שכ' וז"ל:

ובדין הבן הנולד מישראל שבא על נכרית כבר נשאלתי בזה כו' והעליתי בתשו' ארוכה באם גם האשה רוצית להתגייר מותר לקבלם כמש"כ בשו"ת טוטו"ד מהד"ק סי' ר"ל וביארתי באריכות בראיות כן. אבל אם היא אינה מתגיירה אין למול את בנה וכמש"כ בתשובת מהר"ם שיק סי' רמ"ח רק אם האשה מסכמת כלומר והיא רוצית להתגייר למולו ולטובלו מותר למול בחול ולברך. ובלא טבילה יש למולו בלא ע"ש באורך עכ"ל.

ועתה בזאת ההוראה בטלה דעתו הרחבה נגד דעת כל אלו הגאונים מהרש"ק, מהר"ם שיק, מהרש"ם ומהר"א בהרש"ל ומאורי אור ז"ל. וזאת היא דעתי דעת תורה להלכה ברורה. ם ברכה והנלע"ד כתבתי:
חיים מרדכי.

סימן מא

להרב הגאון כו' מו"ה מנחם מענדל לנדא נ"י אבדק"ק באטשאן.
מכתבו הגיעני, ומה שהעיר בזה"ל:
צ"ע לי כעת בדברי הש"ס בכריתות כו' ע"א אלא מעתה ספק מצורע שעבר עליו יוה"כ לא מייתי ופירש"י ספק קדמו שיער לבן לבהרת. והרי התוס' בכתובות מוקי בנזקק לטומאה וא"כ אין נ"מ דכיון דמייתי על טומאה ראשונה נפטר גם מזה כו' וצע"ג עכ"ל כת"ה. לדידי לק"מ, כי על פירש"י ז"ל להקשות מכח דברי התוס' האם גברא אגברא קרמית ובפרט כי שיטת ר"ת ז"ל בזה הוא שיטה יחידאה וכבר האריכו הר"ש ז"ל בספ"ד דנגעים והרא"ש ז"ל בתוספותיו בנדה י"ט לחלוק עליו יע"ש ובמשנה ריש פ"ה דנגעים ובפי' הר"ם ורע"ב ז"ל שם ובפ"ה מה' טמ"צ ה' ה' דמבואר שיטתם דגם בלא נזקק לטומאה ספיקו טמא. והטעם דלא מוקמינן אחזקה יען דדרך השער להתלבן מחמת נגעם וכמש"כ התוס' בנדה שם. ובשט"מ בכתובות שם העמיס בלשון רש"י ז"ל כי כוון ליישב קושית ר"ת ז"ל יען דגזה"כ הוא יע"ש ומבואר דגם הוא ס"ל דגם בלא נזקק לטומאה ספיקו טמא ושפיר פירש"י ז"ל לשיטתו. ור"ת ז"ל יפרש ספק מצורע בדינא דמשנה ריש פ"ה דנגעים אשר בזה גם הוא מודה דגם בלא נזקק ספיקו טמא מטעם המבואר שם בתוי"ט יע"ש.
וזה ברור ופשוט לדעתי:
חיים מרדכי.

סימן מב

להרה"ג כו' מו"ה יעקב שעכטער רב בעיר גאלאץ.
מכתבו הגיעני ובדבר ההוראה מרבינו החת"ס בחיו"ד סי' שנ"ג במקום שיש הכרח והותר לפנות עצמות מתים לעשות ארונות לעצמו. בהפסק מקבריהם לביה"ח אחר, שהורה גדולים ולשום בהם כל מת ומת חרסית אדמה שאף אם יתאכלו נסרי הארון יהיו מובדלין במחיצה הנ"ל. ועל אותן הקברים מאלו הארונות הורה כ"ת שצריכין להעמיד אבן ולחקוק עליו שם כל נפטר שמונח בזה הארון כדי שיוכלו הקרובים לבקרם ולהתפלל שם ביום היא"צ או בזמנים אחרים המבואר בש"ע. אשר בזה נסתפק אם רשאין לקח מצבה מקבר של נפטר אחד ולשום על זה הארון ולחקוק עליו כל שמות הנפטרים

מעצמות המתים המונחים בארון שלא יהיו בזה הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה כי אולי יש בתוך אלו המתים רשעים, ונפטר הזה אשר מקברו נלקח המצבה הוא צדיק. וחתר למצוא היתר מכח דברי הט"ז באו"ח סי' קנ"ד סק"ח. ועוד מדלא חשו הפוסקים להזהיר על הנחת העצמות למתים שונים זא"ז שיהיו שניהם צדיקים בוודאי יען דמשפט רשעים בגיהנם שנים עשר חודש אינם נקראים רשעים אחר יב"ח. ואין ליזהר בהנחת העצמות ממי שיהיה לכן יהיה רשאי לקח מצבה אחת שנחקק עליו שם נפטר אחד ולחקוק שמות יתר הנפטרים המונחים אצלו בארון הגדול עכת"ד.

הנה הט"ז שם כ' וז"ל:

ולולא דמסתפינא אמינא מלתא חדתא דהא דאמרי' בהנך מילי דאסור לעשות מקדושה גדולה קדושה קלה היינו כ"ז שראויה לקדושה גדולה אבל אם אינה ראויה לזה רק לקלה טפי עדיף שיעשו בה לפחות קדושה קלה ממה שתהי' פנויה ותגנז כו' וכו' עכ"ל יע"ש והתב"ש בחי' למגלה כו' בנה ע"ז דיוק באמרו דמדלא התנה רבא דאם א"א למיעבד תיבותא זוטרתא או פריסא לספרי שרי למיעבד כורסייא וכדומה ומדסתם משמע לעולם אסור יע"ש ובפמ"ג במ"ז שהניח בצ"ע. ויש מקום לפרש במאי דאמר רבא האי תיבותא דאירפט מיעבד תיבה זוטרתי שרי כורסייא אסור כלומר אם אפשר למיעבד תיבה זוטרתי אז כורסייא אסור וכן במה שאמר האי פריסא דבלה למיעבדיה פריסא לספרי שרי ואז כשאפשר למיפבדיה לספרי ואך אז לחומשין אסור (יעיון רמב"ם ז"ל בפי' מה' ס"ת וצע"ק שהשמיט הני מימרי דרבא להביאם מפורש כדרכו בקודש) אשר לפירושא דא הקדמת ההיתר הוי כתנאי קודם למעשה האיסור שאסור להוריד לקדושה קלה רק היכא דאפשר לעשות ולהשתמש כקדושה קמייתא ולא סתם רבא אך בא כמבואר כשיטת הט"ז.

אמנם התב"ש שם הוסיף עוד לאמור בזה"ל:

אלא שיש להביא עוד ראי' ברורה מגמ' יומא י"ב ע"ב דגרסי' התם ר' דוסא אמר להביא בגדי כה"ג ביוה"כ שהם כשרים לכהן הדיוט. רבי אומר ב' תשובות בדבר כו' ועוד בגדים שנשתמשה בהם קדושה חמורה תשתמש בהן קדושה קלה. והשתא מה פריך לר"ד הא ר"ד ס"ל דאינו ראוי עוד ליוה"כ אחר מקרא דוהניחם שם כו' וא"כ כיון דלא חזו תו למילתייהו. וע"כ יגנזו עדיף טפי להשתמש בהם קדושה קלה ומה זו תשובה לר"ד יא דלא כט"ז. וגניזה עדיף מלהשתמש קדושה קלה. ותו ראי' מגמ' ע"ז נ"ב דאמרי' גבי אבני מזבח כו' עכ"ל יע"ש. אשר המה ראיות ברורות וקושיות חזקות על שיטת הט"ז. ואולי נאמר עוד בכוונת סברת הט"ז יען שאם תהיו פנויה ותגנז הרבה פעמים אשר לא

יוגנז היטב כאשר אנו רואין זה לפרקים רבים ואשר עי"ז שעומדים פנוים. ולא נגנזו היטב יבואו עוד גם לתשמושי אי כבוד, לזאת טו יותר לייחדם לכל הפחות לקדושה קלה ועדיף מגניזה מטעם האמור משא"כ בדברים המקודשים במקדש ה' מפני חומר דואת מקדשי תיראו. וכהנים זריזים וזהירים המה בכל ולו הצריכין גניזה יוגנזו היטב היטב מבלי לבוא חלילה לזלזל בקדושתם לזאת טוב יותר הגניזה מלהורידם לשמש בהם קדושה קלה. ולדעתי העניה היא סברא ישרה וברורה מעצמותה אשר בידה להצדיק בזה דברי אדונינו רבינו דוד ז"ל אשר בכל דרכיו משכיל וה' עמו.

אברא דלהלכה גם הטו"ז בעצמו כ' בדרך

ולולא דמסתפינא יען דלא משמע כן דעת הפוסקים. וגם המג"א ז"ל מכללם. אך היכא דאיכא עוד צד היתר חזי לאיצטרופי דעת הט"ז ז"ל.

ובמה שרצה כ"ת לחדש דלאחר י"ב חודש שוב אינם נקראים רשעים. חידושו קודם לליבונו כי לפ"ז האי דינא דאין קוברין רשע אצל צדיק, וכן צדיק אצל רשע. לחלק יצא שאם עבר יב"ח מקבורת הרשע יהיו רשאין לקבור אצלו צדיק אשר לא אישתמיט חד מהפוסקים לאמור הכי ולא נאמר וגם לא יאמר כי הגליות לנו בקניית שמם שקנו בזה העולם אשר זכר צדיק לברכה. ומה שהקשה דלמה לא חשו הפוסקים להזהיר בהנחת עצמות של מתים שונים זא"ז שיהיה שניהם שווים בצדקתם ובאהבתם כי אין קוברין רשע אצל צדיק, וכן שונאים זל"ז לק"מ כי עצמות לאחר עיכול בשר שאני, וממקומו הוא מוכרע, אשר במקום שנשנית במשנתינו בסנהדרין מ"ו, ואין קוברין אותו בקברות אבותיו יען שאין קוברין רשע אצל צדיק כדאיתא בגמ', נאמר, כי אם נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן יען כי כבר נתכפר במיתתו ובזיונו מלקטין את העצמות וקוברין בקברות אבותיו כפירש"י ז"ל (יע"ש בסוגיא מ"ז, ובמהרש"א ז"ל בח"א בד"ה ויקם על רגליו. ויש לרמז במה שנאמר ושם רשעים ירקב כי שם יכונה לנפש הנצחיות ונשמת האדם כנאמר נפש חיה היא שמו ולאחר שירקב הרשע בעיכול בשר ונשארו אך העצמות אז גם הרשעים בשם יקראו על שם נפשם ונשמתם אשר לא ידח ממנו נדח בחסדי ה' אשר רחמיו על כל מעשיו) ועתה זו תשובה מבוארת לשמתו שאין כאן כלל חששא דהורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה במה שיחקק הרבה משמות הנפטרים עלי מצבה אחת גם אם יהיה המצבה מצדיק ובתוך עצמות מתים יהיה גם מרשעים כיון שהוא לאחר עיכול בשר וליקוט עצמות אשר אז קוברין אותו גם בקבורת אבותיו וכדתנינן.

ובעיקרא דדינא, הלא מבואר בתשו' הרשב"א ז"ל אם כי הוא מהאוסרים מצבה בהנאה, מ"מ כ' שמותר להניח על קבר אחר ואין זה הנאה לחי דאפי' קבר שפנוהו מותר לקבור בו מת אחר דאין זה מקרי הנאה. הובא בד"מ סי' שס"ד אם כי בקבר הניח הד"מ דברי הרשב"א ז"ל בצ"ע להלכה מכח דברי הטור בשם ר"י ז"ל שאוסר ויעיון בתשו' שבו"י ז"ל ח"א סי' פ"ג, ובהגהות רע"א ז"ל שם בשם הריק"ש ז"ל לאסור בקבר לקבור מת אחר כדעת הטור, ובשם הרדב"ז ודבר משה ז"ל להתיר כפסק הרשב"א ז"ל ויעיון בב"ח בריש סי' שס"ד דגם לטור ור"י ז"ל דאסור לקבור בו מת אחר הוא רק מדרבנן יע"ש וא"כ במצבה אשר הטור בשם רא"ש ז"ל ועוד פוסקים מתירים בהנאה שהוא דעת הי"ח ברמ"א ז"ל שם. להעמיד מצבה למת אחר איכא ס"ס שמא הלכה כמתירין בהנאה ואת"ל כהאוסרין כאשר קיי"ל ונוהגין הכי שמא ה' כרשב"א ז"ל דלמת אחר שרי גם בקבר, וא"כ במצבה (אשר לטור דאסור בקבר גם למת הלא הוא מתיר מצבה בהנאה ולרשב"א ז"ל דאוסר בהנאה גם במצבה הלא מתיר עבור מת ושרי לכל מת כדאית ליה) דהוי ס"ס. ובדרבנן בוודאי שומעין להקל, ובפרט בנידון דידיה אשר המצבה עומדת גם כעת על עצמות המת מהנפטר שעמדה על קברו מאז אך שנרשמין עליו גם שמות מנפטרים אחרים המונחים בארון דבזה נ"ל דנ"ע מודי דשרי וכמובן.

והנה הרמ"ע ז"ל מפאנו סי' מ"ד הובא בגליון מהרש"א ז"ל שם ביו"ד הורה דאם המצבות שנפנו לא משתמרים כראוי מותר למכרם לפוסלי אבנים ע"י טובי העיר ובלבד שיבטלו פתוחי האותיות ויעקרו שם הבעלים מהם והדמים יפלו לצרכי צבור. ושם בתשובה מסיק וז"ל:

וכ"ש הכא דסברא הוא שכן לב ב"ד מתנה עליהם בכל המקומות שאנו מתגוררים בהם כיונה תקנן בעברי פי פחת עד ישקיף וירא ה' משמים ע"כ. ונראה דכוון בזה ליישב מה שלכאורה יש לפקפק ע"ז מהא דאמרי בשבועות י"א שאני אבודין דלא שכיחי אשר הלכך לא חשו ב"ד להתנות עליהן וכפירש"י ז"ל. ולדעתי זה כוונת התוס' שכ' במעילה י"ד ובמנחות ט"ו פ"ח כי בנדבת יחיד ל"ש לאמור לב ב"ד מתנה. עליהם ואך בנדבת צבור אמרי' הכי אין הכוונה דעל נדבת יחיד אין בכח ב"ד להתנות כי אם על הצבור יפה כח בית דין ק"ו על היחיד אך דעל נדבת יחיד לא חשו לתן לב ע"ז להתנות וכדאמרינן גבי אבודין כיון דל"ש לא חשו ב"ד להתנות כן בנדבת יחיד. ובזה מיושב אשר לכאורה יש סתירה מבוארת מסוגיא הנ"ל דקפריך הש"ס לפר ושעיר של כה"ג ביוה"כ דנימא לב ב"ד מתנה אם דהוי נדבת יחיד ולהאמר דעיקר הטעם בנדבת יחיד יען דלא חששו לתן לב על זה מבואר כי זה לא נתן להאמר על פרו של כה"ג שכפרתו וכפרת אחיו הכהנים תלוי

בזה ולזאת לקרבן שותפין יחשב והתורה הפקירה ממונו לכהנים וכמבואר ביומא נ"א ורמב"ם ז"ל בפ"ה מ"ה עבודת יוה"כ ומלבד שהוא כה"ג הלא כפרת כל ישראל תלוי בזה שיבוא אח"כ, האם על קרבנו לא נאמר דחשו הב"ד להתנות וכמו בפרה אם דלא שכיח מ"מ מסיק הש"ס שם בשבועות הואיל ודמיו יקרין אמרינן לב ב"ד מתנה כן בקרבנו של כה"ג אם דכנדבת יחיד הוא מ"מ מפני חשיבתו אמרינן לב ב"ד מתנה עליו גם לשיטת התוס' וכדאמרן

ומתורת משה רבינו הרמ"א ז"ל במש"כ באו"ח סי' קנ"ד הטעם שנהגו להנות בכמה הנהות מדברי קדושה דכיון שנהגו וא"א לזהר בזה לב ב"ד מתנה עליהם מעיקרא כדי שלא יבואו ב"א לידי תקלה ואע"ג דלא התנו כהתנו דמי מדסתם למדנו כי גם בנדבת יחיד הדברים אמורים וכמבואר שם במג"א ז"ל ס"ק ט"ו שכ' דראוי לכל אדם כשמנדב דבר או להגזברים כשקונין להתנות שיהי' רשאין להשתמש בהם, הרי דהשוה נדבת יחיד לרבים לענין לכתחלה להתנות ובדעבד לסמוך על תנאי ב"ד ואין לזה סתירה מדברי התוס' יען כי נדבת היחידים לביהכ"נ שכיח וא"א ליזהר והעולם באים לתקלה לזאת נתנו ע"ז הב"ד לב להתנות ובכחם להתנות גם על נדבת יחיד וכאמור.

המורם מן המדובר כי צדקו דברי רבינו הרמ"ע ז"ל בטעמיו דלב ב"ד מתנה אם כי המצבות מיחידים המה, אך דחשש אולי נחשב לדבר דלא שכיח כאבודין אשר לא חשו לב ב"ד להתנות לזאת שכל את קולמסו לאמור בכל המקומות שאנו מתגוררים שם כיונה כו' כלומר דהוי כדבר דשכיח אשר הסברא נותנת לומר בזה. לב ב"ד מתנה. אמנם במדינותינו ובימים האלו ל"ש כ"כ פנוי הקברים ממקום למקום אך לפרקים מיוחדים שיש הכרח להממשלה ע"י דרך מסלת הברזל שנאמר ע"ז לב ב"ד מתנה. וגם הרמ"ע ז"ל לא התיר רק שהיה רודפים לגנוב אותם ולשקעם בבנין בתי תיטראות שלהם וע"ג מתיהם ואין מציל וגם לא היו מקום להשתמר נגד היד שכנגדם להחזיק ולהתעולל בהמצבות בתחבולות שונות כמבואר להמעיין בתשובה. מהכרח זה סמך להעלות להלכה, דמוטב ימכרום טובי העיר (ובגוף הפקעת קדושה ע"י מכירת זט"ה במא"ה יש בזה פרטים הרבה ויעיון בספרי חידושי בן יאיר בח"י מגלה כו' כ"ז) למפסל אבנים בתנאי שיבטלו מיד פתוחיהם ויעקרו שם הבעלים מהם דאנן סהדי בדהכי ניחא להו טפי ודמיהם יפלו לתיקון קברי ישראל דהא התיר הרשב"א ז"ל בתשו' לעשות מהן ציון למת אחר עכ"ל, אבל בנידון דידיה אשר המצבות הנשארים יכולין להשמר היטב גם הרמ"ע ז"ל יודה לפסק היד אליהו סי' צ"ד ודבר שמואל אבוהב סי' שמ"ב שהתירו (וגם כנדון הרמ"ע

ז"ל חולקים המה) רק לעשותם מצבות למתים אחרים לגרר האותיות ולחקוק אחרים במקומם הובא דבריהם בגליון מהרש"א ז"ל שם יע"ש

ועתה נתבאר כי יפה הורה כ"ת להתיר להעמיד המצבות על ארונות מעצמות המתים ולחקוק גם שמות מנפטרים אחרים המונחים שם. והמצבות אשר ישארו יראו הקהל לגנזם ושיהיו משומרים להנתן ואך במתנה עבור מתי עניי ישראל לגרר האותיות ולחקוק שם אחרים עליהם, וכפסק רבינו הרשב"א ז"ל והוראת רבותינו האחרונים ז"ל.

והנה השבתי לכת"ה אך על הפרט זה אשר נדרשתי אמנם בגוף הדבר של פינוי ביה"ק הישן ידי מסולקת בהסכמתו לזה מכל וכל, כי אם שבא על זה פקודה מהממשלה לפנותם, לדעתי יען שאין בזה הכרח לדרך מסלת הברזל ע"י ממון וע"י השתדלות רב גזירה עבידה דבטלה, והגאון בשו"ת תפארת יוסף ז"ל סי' ל"ח הזהיר מאוד ע"ז, באמרו שם בזה"ל:

אולם בנ"ד מכל הניוול שיהיה בגוף העצמות וודאי חל על כל אדם אשר יראת ה' כלבו להשתדל בכל כחו בנופו בממונו לפעול לבטל הפקודה יע"ש באריכת נועם פלפולו עד שבא למסקנא וז"ל. והשתא אסיקנא לדינא דבוודאי מחויבים הצבור להוציא הוצאות לפעול שיעברו האדונים פקודתם ואם לא יוכל לפעול בוודאי מותר לפנות העצמו' מקברותם אל קבר אחר פנימה. ונזכה לראות מהרה בביאת הגואל ולבוא ירושלים ביד רמה עכ"ל של אותו גאון וצדיק אשר היא ככסף נבחר ובמקום השאלה שהיא עיר קאנסטאנצא שאלני גם הרב משם על זה. והנהני מאוד במה שהודיעני כי ע"י השתדלות עלה בידם למחות מבלי לפנות כל ביה"ח ואולי יוכרחו לפנות אך ג' ד' קברים והשבתי אם כי החת"ס התיר לעשות ארונות גדולות ולשום בהם עצמות כל מת ומת בפ"ע בהפסק חרסית אדמה, היה מוכרח לזה אך בנידון דידיה שהיו מוכרחים לפנות עצמות כל בית החיים הישן. אשר אם היו קוברים כל מת בפ"ע ימלאו ביה"ח בעצמות שלא ישאר עוד מקום לקבר כמבואר שם לזאת הוכרח להראות כחא דהיתרא בעצת חכם יע"ש. אולם בג' או ד' קברים החיוב כי כל מת ומת עצמותיו בפ"ע יקבר בקבר מיוחד ולא כולם בארון אחד גדול ובהפסק חרסית אדמה כי לא הותר רק במקום הדחק ואין ברירה. וכן מצבות להעמיד מצבה של כאו"א על קברו המיוחד והזהרתי את הרב משם, באזהרה כפולה ומכופלת כי החיוב עליו ועל כל העדה ונשיא העדה שבראשם להשתדל בכל עוז אצל הפרימאר בבקשת דברים ובמנחה שלוחה כי גמירי דצבור לא מיעני לשנות גם אם זאת אשר גם אלו הקברי' האחדים לא יפנו כי אם דליכא חרדת הדין לאחר עיכל הבשר כמבואר בתשובת נו"ב חיו"ד סי' פ"ט. אמנם משום ניוול יש לכ"ע יע"ש, ובתשו' שיבת

ציון סי' ס"ד ובתפארת יוסף שם ובשו"ת מהרש"ם ז"ל למח"ו הרב מברעזאן במהד"ק סי' קע"א יע"ש ועצמות הנפטרים ינוחו על מקומם בשלום והמשתדלים שכר הרבה יטלו מאדון השלום ואחתום לחיים ושלום:
חיים מרדכי.

סימן מג

לגיסי הרה"ג כו' מו"ה מנשה נ"י אב"ד דק"ק ראדיקינען.
הנה בדברת הצל"ח בשלהי פסחים דבשליח בפה"ב ל"ש ברכת שהחיינו. אם כי יסוד ושורש פלפלו הסובב והולך שם ליישב דקדוקו בהא דקאמר שם הש"ס ר' שמלאי איקלע לפה"ב בעו מיניה פשיטא על פה"ב אק"ב כו' אבי הבן מברך, שהחיינו כו' כהן מברך או אבי הבן מברך כו' לא הוי בידיה אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה אבי הבן מברך שתים דלמה איצטרך לומר מה דפשיטא ליה ולא היה להם לשאול רק שהחיינו מי מברך יע"ש בנועם פלפולו. לענ"ד נראה לפרש בפשיטות ע"ד דאמרי' בסוכה כ"ח על ר"א שלא אמר דבר מה שלא שמע מפי רבותיו כלומר מה שדן מסברא אך מה דפשיטא ליה בקבלה מרבותיו. והוא ששמו לר"ש בסגנון זה כי זה פשיטא לן מקבלה כי על פה"ב אבי הבן מברך אך ברכת שהחיינו מספקא לן ושאלו את פיו אם יש בידו גם קבלה בהוראה פשוטה וברורה על ברכת שהחיינו כאשר פשוט וקבלה בידם בברכת פה"ב לא הוה בידיה כלומר אם די"ל דמפאת הסברא ידע זאת אולם לא הוה בידיה בקבלה מרבותיו אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה בדרך פשיטות מידיעת הקבלה כי אבי הבן מברך שתים וח"ש פירושא דסוגיא בדרך פשיטות אמנם דינו לא הוציא רק מהפלפול רק כ' בפשיטות דהא וודאי דברכת שהחיינו ל"ש בהשליח וזה מסברא וא"צ ראיה עליו יע"ש **והנה** החת"ס בחיו"ד סי' רצ"ח ביאר דברי הכנה"ג בשיטת הרמב"ם ז"ל בפי"א מה' ברכות דבמצוה שהשליח צריך לברך ולא הבעלים גם כשעומד אצלו אז משום דנחלש כחו במצוה זו ונתרוקן ממנו לא נשאר לו כ"כ כח לעשות שליח וצריך הוא בעצמו לברך שהחיינו אך באותן מצוות שהבע"ד בעצמו יכול לברך כיון שכחו אלים יכול להרשות לשליח לברך בעדו גם שהחיינו עכת"ד יע"ש וזה כעין דאמרינן בגיטין כ"ט דמילי לא מימסרי לשליח ופירש"י ז"ל אין בדברים כח להיות חוזרים ונמסרים לאחר כלומר מפני חלישת הדבר יע"ש. ובמש"כ בזה בספרי ח"י בן יאיר בחי' קידושין בסוגיא דתנאי כפול אות נ"ה אולם לא כן דעת רבינו הפמ"ג באו"ח סי' תקפ"ה בא"א סק"ג בשיטת הרמב"ם ז"ל אך לחלק בין מצוה דעשיה לדבור יע"ש באריכות. ולשיטתו בפה"ב דהוא מצוה דעשיה אין השליח מברך וכמש"כ במלחמת ארי בשלהי ה' פה"ב יע"ש ויעיון בהגהות

הרש"ש ז"ל שלהי פסחים דפי' דפשיטא להש"ס דשניהן. צריכין לברך רק דמב"ל מי עדיף לברך ויוציא א"ח יע"ש דלפ"ז במקום שאין אב כהן יברך וכמש"כ שם במלחמות ארי לטעם א' של הרשב"א ז"ל בתשו' אולם מסיק שם דלטעם הב' משום דדמי לשאר מתנות כהונה אין לחלק יע"ש וגם בפתחי תשובה בסי' ש"ה ס"ק ט"ז בשם הפני אריה דבשליח לא יברך ברכת שהחיינו וציין עוד לכמה תשובות שאינם תי' לראות טעמם לזאת כעת לפום רהיטא אני אומר כי מצוה לשמוע דברי חכמים ולעשות כעצת רבינו החת"ס ז"ל בפרי או בגד חדש ולקיים מהיות טוב בברכה. והנלע"ד כתבתי:

חיים מרדכי:

סימן מד

להרב הגאון המפורסים כו' מו"ה מענדל באבד נ"י אבדק"ק דאמאר.

יקרת מכתבו הגיעני, והנה מש"כ כת"ה על סברת התומים שהובא בספרי חידושי בן יאיר לכתובות ט"ו דעל ספק גזל לא נאמר לאו דלא תגזול דיש לזה סמך מפירש"י ז"ל בכורות ט' ד"ה והוא לעצמו ובע"ז כ"ד ע"ב ד"ה מכאן וכמש"כ בהגהות יד שאול ביו"ד שט"ז כ"נ מפירש"י ז"ל תמורה ח' ע"א ד"ה אלא לאו ובד"ה לעולם בזה"ז וברע"ב ז"ל פ"א מ"נ דבכורות כל זה סיוע שיש בו ממש לסברת התומים ומה שציין עוד לדברי רש"י ז"ל סוטה מ"ח ע"א ד"ה מפריש אשר כוונת ציונו להעיר מה שהשמיט שם רש"י ז"ל מלות אלו דליכא גזל דספק הוא ונראה ויען דהתם אין צריכין לזה כי בלא"ה איכא רובא דרוב ע"ה מעשרין הן וכדאמר רבא בשבת י"ג וזה פשוט וכל ציוניו מצוינים כהלכה.

אולם מש"כ כת"ה לסתור סברת התומים באמרו וז"ל:

רק יש לי עיון כעת בדבר מגע' כ"ק צ"ט ע"ב וברש"י שם ד"ה מנעך מספק גזל וכן מב"מ ו' ע"א פרשי אינשי ספק שבועה ולא פרשי מספק ממונא כו' ודו"ק עכ"ל להמעיין בתומים אין כאן שום סתירה דז"ל בקיצור ת"כ באותות מסי' כ"ג עד סי' מ"ג לאחר שהביא קושית הכה"ג דלמה אמרי' ספק איסורא לחומרא וספק ממון לקולא לנתבע ולא אמרי' דהוא ספק איסורא דלאו דלא תגזול לחומרא דמה נשתנה הך איסורא משאר איסורים וז"ל:

אבל באמת הקושיא מעיקרא ליתא כי כך היה המצוה והלאו של לא תגזול היינו גזל וודאי אבל גזל ספק אם הוא בידך אין כאן איסור גזל דכך הלכה נאמרה הממע"ה ומי שתפס יכול להחזיק ואין כאן איסור גזל כלל כי לא אסרה תורה גזל בכה"ג וע"ת זה נאמר לאו דלא תגזול דווקא בוודאי אבל אם יש בידו והוא ספק מותר כמו דלא אסרה תורה ממזר ספק ומעשר ספק וכדומה הרבה ולכן אפילו לצאת ידי שמים אין כאן חשש עכ"ל יע"ש. הרי מבואר וגם הוא פשוט דאך ורק כשהוא בידו אז אין כאן איסור כלל דספק

גזל אבל בעובדא דש"ס ב"ק שם דבעל הבהמה היה נוטל מטבח שלא כדין שפיר קאמרו ליה דמנעך מספק גזילה כי לטול מחבירו פשיטא דספק גזילה ככל ספיקי דאורייתא ומטעם זה לק"מ גם מסוכה מ"ב דמלמדין אותם לומר כל מי שיגיע לולבו לידו הרי הוא לו במתנה וכמובן.

ומה שהעיר כת"ה מב"מ ו' פרשי אינשי מספק שבועה ולא פרשי מספק ממונא כו' אשר כוונתו לסיומא דקאמר הש"ס מ"ט ממון איתא בחזרה שבועה ליתא בחזרה משמע דבלאו האי טעמא שווין ספק ממונא לספק שבועה באיסורים ולסברת התומים הלא לא באו לעמק השוה. אי קשיא ליה לכת"ה מהא יותר הוה ליה להקשות ממשנה שלימה דשנינו בב"ק קי"ח באיני יודע אם פרעתיך חייב לשלם אם דהיה רק ספק גזל ועכצ"ל דשאני התם דאין ספק פרעון מוציא מידי וודאי חיוב ובכה"ג ברי ושמא ברי עדיף וכמבואר שם ברי"ף ז"ל ובעוש"ע סי' ע"ה וסברת התומים לא נאמר רק היכא דהוי ספק גזל גרידא בלא וודאי חיוב לנגד ובסוגיא דב"מ שם הלא החיוב הוא וודאי אך דיש לו עי"ז ספק מלוה ישינה אשר זה כא"י אם פרעתיך (יעיון תומים סי' ע"ה סק"ו דהביא סעד מסוגיא זו לשיטת הש"ך שם דגם בספק קודם הלוואה מ"מ מחיוב לשלם) דפשיטא דהאי ספק איני מוציא מידי וודאי וחייב לשלם מה"ת ולזאת איצטרך הש"ס לטעמא דלא פרשי מספק ממונא מטעמא דממונא איתא בחזרה ואם לא יזכור בוודאי יחזור וכמש"כ שם התוס' בד"ה ממון יע"ש ודברי האורים מאירים כספירים.

ומש"כ כהד"ג עמש"כ בחי' לב"מ קטי"ז דמעיקרא דדינא יכולין לעקל בפקדון והבאתי שם דברי הקצה"ח סי' ד' וציין כת"ה לרדב"ז ז"ל ח"ג סי' תפ"ה ולש"ך בסי' רצ"ב סק"ה בשם מהרא"ן ששון ז"ל. הנה מרדב"ז ז"ל שם הלא יש סעד למה שהעליתי שם לדינא כי מעיקר הדין שרי לעקל כי גם הוא כ' דבתלמוד לא ראה מפורש אך בזוה"ק. וגם מדלא דן שם רבינו הרדב"ז ז"ל מכח תקנת עיקול נראה קצת דגם במקומו לא נתפשט אותו תקנה אולם מש"ך שם שכ' בשם מהרא"ן ששון ז"ל שנסתפק במי שהיה רוצה לעכב פקדון בשביל חוב אי מקרי שולח יד בפקדון נראה דס"ל דאסור לעכב פקדון בשביל חוב. אברא כי לענ"ד נראה לכאורה דאדרבה אם נימא דאסור לעכב אז אין מקום להסתפק ואי שרי אז יש מקום להאי ספיקא. וטעמא דמלתא, כי משנה שלימה שנינו בש"ס ב"מ מ"ג: החושב לשלוח יד בפקדון ב"ש אומרים חייב וב"ה אומרים אינו חייב עד שישלח בו יד שנאמר אם לא שלח בו יד במלאכת רעהו (יע"ש בסוגיא דלא נתנו ב"ש טעם ליישב דרשה דב"ה וזה כדאמרי' בעירובין י"ג שונין דבריהם ודברי ב"ש וכפירש"י ז"ל שם וע"ש) ופירש"י ז"ל שם החושב לשלוח יד. אמר בפני עדים אטול פקדונו של פלוני לעצמי

ודקדק שם הרש"ש ז"ל בהגהותיו דלמה איצטרך עדים. וכבר קדום הוא בשטה מקובצת שם בשם הריטב"א ז"ל דלכך אפיק מתני' לישנא דאמירה במלת החושב לאשמעונין דלא בעי עדים ומה די"א פירשו דלב"ש צריכין שיאמר כן בפני עדים אין זה נכון יע"ש ובאמת גם רש"י ז"ל בקידושין לא פירש כן יע"ש ב"ד מ"ג ובהגהות הב"ח ונלע"ד דרש"י ז"ל שפי' בב"מ דאמר בפני העדים לאו לב"ש כוונת פירושו אך לרבותא דב"ה לאשמעי' דלב"ה גם באמר בפני עדים דישלח יד בפקדון מכל זאת לא נחשב שליחות יד כ"ז שלא עשה מעשה וזה שכ' הב"י ז"ל בסי' רצ"ב ופירש"י ז"ל החושב כו' אמר בפני עדים כו' וידוע ד"ה כב"ה ע"כ פי' דמפירש"י ז"ל לב"ש שמעינין דלב"ה גם באמר בפני עדים דינא הכי והוא שפסק בש"ע אמר שרוצה לשלוח יד בפקדון אינו חייב אע"פ שאמר כן בפני עדים, והרבותא הוא דהוי אמינא כיון שהעיז פנים לאמור כן בפני עדים דישלח יד בוודאי יקיים את דבריו מכל זאת אמרי' דדיבור ומחשבה רעה לא מצטרפין למעשה וכ"ז שלא שלח יד מעמידין ליה בחזקת כשרות דבוודאי לא יעשה עול לשלוח יד במלאכת רעהו ועתה אם נימי דס"ל למהרא"ן ששון ז"ל בהחלט דאסור לעכב פקדון חבירו למה נאמר כי רק באמר יהיה אומר ועושה אולי יתנחם בעת שיגיע להשתמש בהחפץ ולא יעשה איסור ויותר מסתבר לאמור דכיון דשרי לעכבו ולא קעביד איסורא לזאת יש מקום להסתפק אם נימי דדווקא בשליחות יד בפקדון דאיכא איסורא לזאת אמרי' דאינו נתפס במחשבתו ודבורו משא"כ הכא כשאומר לעכבו בחובו כיון דליכא איסורא בוודאי יקיים דיבורו ובזה דיבור כמעשה או לאמור דמ"מ כיון דלא קעביד מעשה עדיין אינו עומד ברשותו. ואם כנים אנחנו בזה גם ממהר"א ששון ז"ל יהיה ראיה דשרי לעכב פקדון אמנם פשטות לשונו שכ' אי מיקרי שולח יד משמע דס"ל דאסור לעכב וכן בגאון צבי ז"ל ראיתי שציין ע"ז לעיין בדברי הריטב"א ז"ל שהובא בסי' נ"ח כלומר דס"ל למהר"א ששון ז"ל כריטב"א ז"ל דאסור לעקל ובסי' ע"ב סעי' ח"י בד"ה וגדולה מזו כ' על אסתפקתא דא לדברי הריטב"א ז"ל כו' יע"ש ולא אוכל לעמוד בבירור על כוונת מהר"א ששון ז"ל יען כי אין גוף התשובה ת"י. אולם לדינא אין נ"מ כי גם אם נימי דמהר"א ששון ז"ל ס"ל כהריטב"א ז"ל כי לא קיי"ל הכי להלכה כאשר בארתי בספרי שם וגם הגאון צבי ז"ל שם ציין לכמה מקומות בחו"מ ומהם בסי' ע"ב ס"ק נ"ב נ"ג בסמ"ע ובה"ג שם אשר מבואר שם דקיי"ל דשרי יע"ש והארכתי קצת בזה אך לגלות את הנלע"ד כי גם לדידן דקיי"ל דשרי לעכב מ"מ באומר דרוצה לעכבו בחובו יש להסתפק ולאמור דעומד ברשותו כשלו ובאירע אונס המפקיד פטור מחובו כי בדבורו כבר עכבו בחובו והוי כשלו ואולי ע"י זה

נא העיר הש"ך דלדידן אין נ"מ בזה וצ"ע לי לדינא בזה כעת לפום רהיטא וכת"ה יחוה לי דעתו דעת תורה בזה.

ובמש"כ בחי' ליומא ס"ה לפלפל בדינא אי שרי להשהות וודאי טרפה יען דמסיח דעתו מאכילתו וע"ז ציין כת"ה לשבת קכ"ח ריש ע"ב אשר כוונתו להא דאמרי' שם מים מגולין מפני שהן ראוין לחתול רשב"ג אומר כל עצמן אסור לשהותן מפני הסכנה ופירש"י ז"ל שם שמא ישתה אדם מהם לענ"ד לא שמיה מתיא כי איסורא מסכנתא לא ילפי' ולרשב"ג דאסור להשהות דחיישי' לתקלה י"ל יען דחמירא סכנתא משא"כ באיסורא י"ל דס"ל דל"ח היכא דמסיח דעתו מזה ולת"ק דשרי ולא חיישׁ שם לתקלה (ומברייתא דע"ז ל' ע"ב דת"ר מים שנתגלו כו' נראה כת"ק ויעיון ברמב"ם ז"ל בפי"א מה' שמירת נפש ובמאירי שם בשבת) י"ל יען דחמיר ופרשי אינשי מיניה משא"כ באיסורא דלא חמיר כאיסורא ס"ל דחיישי' לתקלה ואין ראיה לכאן או לכאן וזה פשוט.

ובדבר מה שהעליתי להלכה בחי' לעירוכין כי האב יפדה במקום שהוא וכהוראת הגאונים הב"ש וחת"ס ז"ל אך אם אפשר לשאול ע"י ט"ג אם הוולד חי מחיוב לשאול כי כל היכא דאיכא לברורי מברירינן וע"ז ציין כת"ה להגהות הרש"ש ז"ל במנחות ס"ו. הנה מה שהביא שם ראיה כי הציווי דמבן חודש תפדה הוא דמאז הוכשר לפדותו מתי שירצה מהא דקאמר הש"ס במנחות שם. מיום הביאכם תספרו יכול יקצור ויביא, ואימתי שירצה יספור ופירש"י ז"ל מיום הביאכם הכי משמע משיגיע ממחרת השבת דהוא יום הביאכם הוכשרה ספירה משעה שתרצה אם בו ביום אם מחר. זה רק לגי' הש"ס אולם בת"כ אמור פ' י"ב הגי' מיום הביאכם תספרו יכול יקצור ויביא ויספור אימתי שירצה כו' וכן הוא הגי' בספרא ובילקוט ופסיקתא זוטרתא וכמש"כ שם המלבים בפי' התו"מ ס"ק קס"ה והוא הגיה גם בש"ס דילן כגי' הת"כ ולא כק"א שהגיה בתו"כ כגי' הש"ס דילן וכ' שם דלגי' הק"א איך נטעה מיום הביאכם שתהיה הספירה שלא ביום ההבאה ודבריו דחוקים עכ"ל ופליאה על המלבים שלא הביא כלל פירש"י ז"ל דעל אתר כי היינו אומרים מיום הביאכם רשאי לספור ויספור אימתי שירצה וגם רגמ"ה ז"ל פי' כן וזה סעד להק"א (ואינו תי' לעיין בו) עכ"פ לגי' המלבים אין ראיה אדרבה נראה מדבריו להיפוך אבל מפי' רגמ"ה ורש"י ז"ל ראיית הרש"ש ז"ל צדקה ונכונה.

ומה שהעיר הרש"ש ז"ל משבת קל"ב דבעי' תרי קראי למעוטי שביעי ולמעוטי תשיעי כבר זכה בזה הרי"ט אלגאזי ז"ל בספ"ק דבכורות יע"ש שהאריך ומסיק וז"ל:

אלא דאכתי ק"ק מהאי דאמרי' במכילתא פ' משפטים על פסוק ביום השמיני תתנו לי אין לי אלא שמיני משמיני ולהלן מנין הרי אתה דן נאמר כאן שמיני ונאמר להלן שמיני

מה להלן להכשיר בין שמיני ומשמיני ולהלן אף כאן להכשיר בין ח' ומשמיני ולהלן ע"כ הרי דאי לא דגמרי' מגז"ש הוי"א דווקא שמיני ולא משמיני ולהלן עכ"ל יע"ש. ונלע"ד די"ל דמצד הסברא הוי אמינא כי שמיני לעיכובא נאמר אך לאחר שנלמד מגז"ש כי ביום השמיני הכוונה להכשיר משמיני ולהלן שפיר קאמר הש"ס בשבת דאי לאו תרי קראי הוה אמינא כי ביום השמיני הכוונה דמשמיני ואילך זמניה הוא כי הוי ילפינין ביום השמיני דהתם מביום השמיני תתנו לי בגז"ש ולזאת איצטרכו תרי קראי גבי מילה למעוטי שביעי ותשיעי (וכעין תי' זה יעיון בחי' הרמב"ן ז"ל נדה כ"ב ד"ה א"ד) וא"ש ולפ"ז אין ללמוד פה"ב ממילה די"ל דווקא התם לא די בחד קרא כי הוי ילפי' שמיני דמילה מביום השמיני תתנו לי בגז"ש או במה מצינו שמיני משמיני משא"כ גבי מציות פדיון הבן אימא דשלשים למעוטי משלפניו ולאחריו נאמר ובעבר אותו יום אם כי רשאי ומחיוב לפדות אבל מ"ע דבזמנה לא קיים אם כי אין זה דחיה חזקה אבל גם ראיה אין כאן.

אולם מש"כ הרש"ש ז"ל דאין לעשות סמוכין ממימרא דרב ששת בבכורות י"ג דמשני לומר שאינו עובר עליו להוכיח דבאדם עובר לאחר שלשים צדקו מאוד דבריו. ויע"ש בשטה מקובצת בסק"א שכ' וצ"ע כו' וצ"ל דמדרבנן בעלמא ולפ"ז א"ש בפשיטות מש"כ הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהלכות בכורים דאין כאן אלא מצות עיכוב בלבד וכפי' הכ"מ שם ומיושב קושית הב"ח בסי' שכ"א יע"ש וברי"ט אלגאזי ז"ל שכ' ג"כ כעין זה בקצרה. ושיטת הכ"מ דהרמב"ם ז"ל פ' כר"ש הוא רק לפירש"י ז"ל דגם רבא ס"ל כר"נ ולזאת הוכרח לאמור דהרמב"ם ז"ל פ' כר"ש אולם הרדב"ז ז"ל שם כ' בטעם פסק הרמב"ם ז"ל יען דפ' כשינויא דרבא ורבנן וזה כפירוש השט"מ שם בסק"ב דשינויא דרבא שינויא בפ"ע הוא יע"ש ולפ"ז דלישנא דעובר עליו הכוונה רק מדרבנן בעלמא משום מצוות עיכוב בלבד בוודאי אין כאן ראיה לאמור דגבי אדם עובר בעשה ובפרט לפי' רגמ"ה ז"ל שם שפי' אינו עובר עליו אם פדאו קודם שלשים יום גם סמך ראיה אין מסוגיא דהתם לפה"ב לאחר שלשים וכמובן להמעיין בסוגיא כי קצרתי.

ומה שהעיר שם מב"מ ק"ב בהא דקאמר הש"ס גבי שוכר בית אי לאחר זמנו תנינא כו' לאחר שלשים יום בחזקת שנפדה כו' ואם איתא דעובר בעשה נימא דהתם ה"ט דחזקה אין אדם עובר בעשה כו' יעיון בהגהות מצפה איתן בבכורות מ"ט ובהגהות חו"י ז"ל בב"מ שם. על הרי"ף ז"ל בסק"ב ש"כ וז"ל:

צ"ע ותבעי ליה גבי פדיון מת ביום ל' וא"ל דשם פדוי דזריזין מקדימין למצוה א"כ גם אחר ל' יש לחלק בין רשות למצוה ע"כ יע"ש בשט"מ ובהגהות רע"א ז"ל בסי' ש"ה מעי'

י"ד שהניח בצ"ע ויש לעיין בזה ואכ"מ להאריך ומלשון החו"י ז"ל נראה דאחר ל' שוה ליום ל' דאין כאן רק מצוה דזריזין וכשיטת הרש"ש ז"ל וכנלע"ד לפום רהיטא להלכה.
אמנם ההולדה שהולד מזה הרש"ש ז"ל באמרו שם וז"ל:
ולכן נ"ל באם האב בדרך שלא במקום התינוק והגיע יום ל"א לא יפדנו באשר הוא שם כו' וכו' ימתין עד שיבוא לביתו כיון דאין בזה ביטול מצוה כלל רק מצוה דזריזין ע"כ לא נהירא לי כלל האם דרשת חז"ל במכילתא של ושמרתם את המצות קרי ביה ושמרתם את המצוות אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה מלתא זוטרתא הוא לבטלה מפני חששא רחוקה דספק ברכה או מפני דלכתחלה צריך לבלורי גם בחזקה הלא כבר ביאר החתם סופר שם דהאי רובא עדיף גם לענין ממון וכל פקפוקי הרש"ש ז"ל נסתרים יע"ש וגם אנכי בעניי ביארתי בספרי שם דאין לחוש בכגון דא לחשש ברכה לבטלה ואיך לא נחוש להחמצת המצוה. וגם לרדב"ז ז"ל שכ' בח"א סי' תקכ"ט בטעם הדבר דאם פגע בשל ראש תחלה מ"מ מניח של יד תחלה אע"פ שמעביר על המצוות וז"ל:
ומ"מ נ"ל בטעמו של דבר דמאן דשאני סדרא עבר אדאורייתא דכתיב וקשרתם והיה לטוטפות והא דאין מעברין עה"מ מדרבנן היא ואסמכוה במכילתא מושמרתם וגו' קריביה את המצות שלא תמתין לה עד שתחמיץ ותתיישן עכ"ל הלא לא דחה מצוה דזריזין רק מפני מצוה דאורייתא. וגם במה דס"ל דמצוה דושמרתם אינו אלא מדרבנן חלקו עליו האחרונים והוכיחו מתוס' מגלה ו' ע"ב וכמה דוכתי דא"מ עה"מ הוא מה"ת וכ"כ בפשיטות רבינו הפמ"ג במ"ז סי' כ"ה סק"א וה' יע"ש וחלילה לבטל מצוה דאורייתא או דרבנן (הלא אם דלא חיישי' לשמא מת מ"מ לשמא ימות חיישי' ובכאן לשמא מת הוולד יחוש ולשמא ימות הוא ולא יזכה לקיים מ"ע לא יחוש להיות זריז ונשכר) מפני חששות רחוקות כאלו, ועוד נלע"ד כמש"כ רבינו החתם סופר בסי' רצ"ג דראוי לעשות זכר לבכורי מצרים דכתיב אני ולא השליח הנ' יש לפדות בעצמו טפי מבשארי מצוות דמצוה ג"כ בו יותר מבשלוחו כן בזה שנאמר ויהי בחצי הלילה ואחז"ל במכילתא יוצרו היודע שעותיו ועתותיו הוא י"ת חלקו כלומר מבלי לאמר גם רגע משעה שהגיע עת דודים לישועת ישראל ה"נ יש לפדות תיכף מבלי להחמיץ את המצוה יותר מבשאר מצוות דג"כ זריזין מקדימין למצוות וחביבה מצוה בשעתה, וכאשר העליתי בספרי כנלע"ד ברור להלכה בס"ד והנלע"ד כתבתי
חיים מרדכי.

סימן מה

לבני הרה"ג כו' מו"ה מנחם מענדל נ"י אבד"ק וואסלאי

יקרת מכתבך עם ח"ת קבלתי. ובדבר שאלתך איך לנהוג עתה בפדיון בכור אדם אשר מטבעות של כסף היא יקר המציאות, הנה בכללא דכייל לן משנתינו בבכורות נ"א שאין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות ולא בהקדשות. הורה לנו הגאון מהר"י ניסא ז"ל בסידור דרך החיים שנכלל בזה גם באנקצעטיל או בחנקנאטען וכדומה דנחשבו כשטרות שאין פודין בהם, והחת"ס בחיו"ד סי' קל"ד הרחיב בזה הדבור בנועם פלפולו, והעלה לחלק בין הדבקים, דאם כי לענין שבועה ושומרי וכן לפדות הקדשות ומעשר שני באנקנאטען לכסף ומטבע יחשב. אבל לתה"ב שפודין מהקב"ה כי לי כל בכור, אלא שהקב"ה נתן פדיונו לכהן לזאת כיון שבשווים אין בהם כלום רק מפקודת הלמכות, וזה לא שייך כלפי מעלה עד שמסיק:

אפשר שאין פודין, ועדיין צ"ע יע"ש. וב"ח חו"מ סי' קפ"ז דנראה דפשיטא ליה לאותו גאון דאין פודין בכור אדם באלו באנקנאטען יע"ש ובפ"ת ביו"ד סי' ש"ה ובחו"מ סי' צ"ה שהביאו. ואם כי החסד לאברהם ז"ל בתשו' סי צ"ה, טען ע"ז, וז"ל:

ואולם הא ליתא דע"כ אין לחלק בין פדיון הקדישות לפדיון בכור בשטרות דהא במשנה דבכורות שם בר"פ דתנינן תמן שאין פודין בכור בשטרות תנינן תמן ולא בהקדשות ואמרי' בש"ס דהיינו ולא בהקדשות בכל אלו וא"כ הרי משווינן להו אהדדי ובהני שטרות דאין פודין בהם הבכור הוא הדין דאין פודין בהם הקדשות כו' וראיתי בשו"ת חתם סופר כו' שירד ג"כ לחלק ולדון דאף א"נ דפודין הקדשות בבאנקנאטען מ"מ ל"מ לפדות בו הבכור. והא ליתא דע"כ אין לחלק ביניהם כמו שהוכחנו עכ"ל יעיון ברי"ט אלגאזי ז"ל בד"ה ועלה דתנן ולא בהקדשות מה שהאריך בביאור הסוגיא ומ"ש לבסוף בד"ה עוד נ"ל אשר בפירושו יש לדחות דברי החס"ל כמבואר להמעיין. אמנם לדעתי מעיקרא דהוכחת החס"ל ליתא כי מלבד דכללא הוא שאין למדין מן הכללות גם במקום שנאמר בו חוץ ולא הקדשות בכל אלו. נאמר שפיר גם אם בפרט אחד כמו באנקנאטען וכדומה אינו שוה כיון דבכל מילי שוה לפדיון בכור אדם, אדרבה יש לדייק להיפך כיון דדרך התנא לקצר והו"ל למתני במשנתינו, אין פודין בכור אדם יעיון פירש"י ז"ל והקדשות לא בעבדים כו' ולמה נטר בהקדשות עד לבסוף ושיוכרח להאריך ולאמור, ולא הקדשות בכל אלו כג"י הג"מ ולדברי החת"ס א"ש דלזאת לא כייל אותם בחדא מחתא ולאמור אין פודין בכור אדם והקדשות כי אז היו המשמעות דשוה ממש בכל פרטיו לזאת נשנה מקודם אין פודין בכור אדם לבד, ולבסוף ולא הקדשות בכל אלו להורות לנו אם דבא לקו המשוה בכלל לפדיון בכור אדם מכל זאת יש פרט אחד שיצא מהכלל כגון שטרות שיצאו מדינא דמלכותא כגון באנקנאטען וכדומה דבזה אינו שוה כי בהקדשות פודין

משא"כ בפה"ב, ואם כי ידענא דאין זה ראיה מכרחת להחת"ס, אבל לסתירת החס"ל בוודאי דאין מקום. ודברי רבינו החת"ס ז"ל שרירין וקימין.

ומה שיצא החס"ל שם לחדש דשטר שנכתב בתור כל המוציאו גובה נחשב לגופי ממון וה"ה לבאנקנאטען וכדומה אשר על יסוד זה נבנה כל ראיותיו יע"ש, היטב אשר דבר בזה בתשו' חיי אריה ז"ל בהשמטותיו לסי' א' כי אין דבריו מוכרחים כי המעיין היטב בכל דברי החס"ל יראה כי כל ראיותיו הם רק בדרך הפלפול אבל אינם מכריחות יע"ש. וגם ציון להלכה הוא ציונו של החיי"א שם להש"ך בסי' ס"ו ס"ק י' דגם כי האי שטרא דכל המוציאו גובה מ"מ לא חשיב גופו ממון ואינו נקנה בחליפין יע"ש. אשר מפורש יוצא מפי הכהן הגדול רבינו הש"ך ז"ל היפוך דברי החס"ל. ולדעתי גם התומים ונתיבות שם החולקים על הש"ך והחזיקו בפסק הרמ"א ות"ה ז"ל הוא רק לענין מקח וממכר דקנין חליפין משא"כ לענין מה דאימעטו מקרא גם הם מודים דאינם נחשבים לגופן ממון, וכחילוקו של הש"ך בריש סי' ק"צ לענין ממרנות וז"ל ואע"ג דשטרות ימעטו מקרא משבועה ואונאה ולשאר דברים מטעם דאין גופן ממון והאי טעמא שייך נמי בממרנות מ"מ לענין קידושין ומקח וממכר ל"ש האי טעמא אלא תלוי בכיון דאית לה הנאה גמרי ומשעבדי נפשייהו עכ"ל. כן נאמר גם בשטר שכל המוציאו גובה רק לקנין חליפין אין דינו כשטר משא"כ לענין מה דאימעטו מקרא ובפרט לענין פה"ב דהוי כפודה מהקב"ה בוודאי דלא נחשבו לגופן ממון. הלא בממרנות כ' הש"ך דלא נחשבו לגופן ממון אם כי בסי' נ' סק"ז כ' דממרנות שכיח טובא שקונין זה מזה יותר ממטלטלין אשר גם מזה העיר בתשו' חיי ארי' ז"ל שם דחזי' אם דבשאר שטרות לא עשו תקנת השוק מ"מ בממרנות עשו תקנת השוק יען דשכיח שקונין אותם יותר ממטלטלין (יע"ש מה שהשיב על דברי הגאון ההשיב משה ז"ל חיו"ד סי' נ"ה בדברים נכונים. וכן להמעיין בדברי החת"ס נראה תשובה לסברת והוכחת ההשיב משה ז"ל יע"ש היטב) מ"מ זה לא מחשיבם להיות כמטלטלין לענין פדיון וכה"ג יע"ש ויש מקום לרמז זה באמרם ז"ל שם בבכורות. מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאין מטלטלין יצאו עבדים שהקשו לקרקעות יצאו שטרות שאעפ"י שמטלטלין אין גופן ממון אשר יש קצת מהדיוק דהלא גם עבדים יוכלו להטלטל ולמה לא הקדימו זאת חז"ל לאמור כהאי לישנא אצל עבדים יצאו עבדים אע"פ שמטלטלין הוקשו לקרקעות. ואולי בא זה בדיוק אצל שטרות בדרך אגב לאשמעינן דבשטרות אע"פ שמטלטלין כלומר כגון ממרנות ובאנקנאטען שמטלטלין והולכין מיד ליד מכל זאת אין גופן ממון. וכדברי החת"ס ודה"ח ויש מקום להעמיס זאת בדרך רמז בדברי חז"ל המזוקקים שבעתים.

והנה בסדר השנוי במשנתינו, עבדים שטרות קרקעות השאלה מבוארת הלא בלשון חז"ל בא המיעוט יצאו קרקעות כו' יצאו עבדים שהקשו לקרקעות יצאו שטרות כו' ולמה לא נשנית כסדר הזה במשנה וברמב"ם ז"ל בפי"א מה' בכורים ופ"ז מה' עירוכין ובטוש"ע יו"ד סי' ש"ה דקדקו לכתוב הסדר חוץ מקרקעות עבדים ושטרות. וכבר עמד בזה התי"ט בפ"ד דבבא מציעא משנה ט' יע"ש מה שכתב בישוב זה. ונלע"ד די"ל עוד כי בעבדים דאין פודין לא יציור בשום צד עבדות שיפדה בו כי גם בעבד ישראל אין לו אונאה כמבואר בחו"מ סי' רכ"ז סע"י ל"ג ובסמ"ע ס"ק ס' כ' אע"ג דוהתנחלתם בעבדים כנענים היא דכתיב מ"מ זה שמשכיר נפשו כפועל שם עבד עליו יע"ש ובש"ך ס"ק י"ט וכיון דשם עבד עליו הוא בכלל דאין פודין בעבדים וכן בשטרות בכל גווני דשם שטר עליו אין פודין בו וכמ"ש החת"ס משא"כ בקרקעות אם דבתלוש ולבסוף חברו לכמה ענינים נחשב כמחובר לקרקע מ"מ העלה השעה"מ בפ"ג מה"א ה' ג' דלענין פדיון הבן נחשב כתלוש ופודין בו והוכיח כן מתוס' עירובין ל"א ע"ב ד"ה ונתן יע"ש ובאחרונים בסי' ש"ה שהביאו זאת להלכה. ולזאת אם דלפי הסדר משפט קדומה לקרקעות לפני עבדים ושטרות מכל זאת הקדים תנא דמתני' עבדים לשטרות כי בשניהם לא יציור בשום אופן לפדות בהן משא"כ בקרקעות דיציור בתלוש ולבסוף חברו אם דהוא כקרקע לשאר מילי מ"מ פודין בו. ואם כנים אנחנו בזה הלא יהי' מוכח דבשטרות אם דנכתב בתור דכל המוציאו גובה וגם באנקנאטען בכל אופן כיון דשם שטר עליו אין גופן ממון וכפסק החתם סופר ז"ל.

ומה שהעמיס החת"ס שם בד"ה והאמת יורה דרכו בכוונת לשון רש"י ז"ל בשבועות ל"ז ע"ב שפי' מיעט שטרות שאין גופן ממון שאינן אלא לראיה שבהן. הלא כלשונו הזהב של רש"י ז"ל מבואר עוד בירושלמי ב"ק פ"ז משנה א' דגרסי' תמן, תני ר' ישמעאל יצאו קרקעות שאין מטלטין יצאו עבדים שאין לך בהן אלא תשמיש. יצאו שטרות שאין לך בהן אלא ראיה. ונתחזקו דברי החת"ס עוד מלשון חז"ל בירושלמי, ומה דבבבלי אמרי' בכל דוכתי יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות ובירושלמי שינה הטעם לאמור יצאו עבדים שאין לך בהן אלא תשמיש יע"ש בפני משה מה שפירש. ובגליון הש"ס שם כ' דטעם הירושלמי איצטריך לעבד עברי שלא יגנוב הגוף ממנו דעבד עברי אין גופו קנוי, כ"א לתשמיש יע"ש באריכות. ולענ"ד יש מקום להסתפק דלרבי דבכל פודין חוץ מן השטרות זה פשיטא דלטעם הפוסקים דאין פודין גם בעבד עברי כיון דשם עבד עליו דלרבי פודין בו כיון דס"ל דפודין בעבדים. אמנם לטעם הירושלמי דאין לך בהן אלא תשמיש כלומר דאין גופו קנוי י"ל דגם לרבי כמו דס"ל דאין פודין בשטרות יען דאין גופו ממון כן אין

פודין בעבד עברי יען שאין נהנה מגופו וכמש"כ הפ"מ בפירושו והא דקאמר רבי בכל פודין קאי רק על קרקעות ועבדים כנענים דאיתקשו לקרקעות אם דאמר בכל הלא אין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בו חוץ ולפ"ז היו מיושב היטב מה דתני כאן ואם כי במקומות אחרים אין מקום לישוב זה הלא כ' בתי"ט שם דתנא מיסרך סריך בלישנא דחדא מתני' יע"ש מקודם עבדים ושטרות וקרקעות נשנית לבסוף כי אם דמתני' דלא כרבי מכל זאת ניחא לי' לרבי לסתום במתני' ולאקדומי דאין פודין בעבדים ושטרות אשר גם אליביה דרבי אין פודין בשטרות (יעיון בגמ' ב"מ נ"ז ע"א והתנן אלו דברים שאין להם אונאה הקרקעות וכו' ובהגהות רש"ש ז"ל שם במשנה העיר בזה על התי"ט) וגם בעבדים יש צד אחד דאין פודין גם לדידיה בעבד עברי משא"כ בקרקעות שאין שום צד שיהיו בו שלא יפדו גם לרבי לזאת נשנית לבסוף. אולם מסתימת הלשון נראה דאין לחלק לרבי דבעבדים גם בעבד עברי פודין לשיטתו וצ"ע לי כעת אשר לפום רהיטא כתבתי זאת.

הדרן לגוף חקירת החת"ס וסברתו דכיון שגזר המלכות על המטבע שתצא ודינא דמלכותא דינא לזאת נחשב למטבע שגופו ממון לכל מילי משא"כ לפה"ב שפודין מהקב"ה פקודת המלכות ל"ש כלפי מעלה. יפה אשר דבר בזה בשו"ת חיי ארי' ז"ל שם להביא מהשטה מקובצת בב"ק צ"ז ע"ב שכ' בשם ר"מ מסרקסטה ז"ל. וז"ל. דאף דאיכא רשותא בידיה דמלכותא לתקן טיבעא וכל מאן דזבין ומזבין במטבע אחרינא ליקנסיה דהכי אשכחן דשלמה תיקן מטבע מיהו לא הוי רשותא בידא דמלכא למיגזר על טבעא דלישקלי' בטפי מדהוה שוה. ואפי' מאן דאית לי' דכמו שהרשות ביד המלך להחליף טבעא כן רשות בידיה לגזור לקבל האי מטבע אף ביתר משווי' מ"מ יודה דאי יהיב מלכא רשותא לישראל למידן דינא בין חד לחבריה לא מצי חד מבעלי דינים למיפטר בדיני שמים בהאי דינא דמלכא כיון דאינה גזירה מוכרחת על ישראל אלא מדעתם עכ"ל והוציא מזה החיי"א שם לאמור. בזה"ל. ונראה דנשמע מן הדא מי שלא יודה בדיני ממונות לסברת הר"ם מסרקסטה ז"ל ויאמר דאף על ישראל מוטלת לקבל גזירת המלכות אודות המטבע מ"מ אליבא דכ"ע לענין קיום המצות לא חלה גזירת המלכות. וה' הטה עלינו חסדו ומלכא אמר עבדו את ה' כתורתכם. אשר דבריו בזה המה ברורים. וסברת רבינו החת"ס ז"ל דלענין פה"ב גזירת המלכות לא מחשיב לבאנקנאטען כמטבע שגופו ממון עוד מפי גאון קדמון יצא הר"ם מסרקסטה ז"ל.

ועתה זו תשובה להלכה למעשה הנה גם החס"ל שם לא מלאו לבו להקל אך להקל בדעבד שכבר פדה בבאנקנאטען לא מהדרינין עובדא ואין מזניחין אותו אמנם לכתחלה

חלילה לעשות מעשה נגד הגאון מליסא ז"ל ואנו אין לנו אלא הכרעת הגאונים החת"ס ודה"ח ועוד גדולים ז"ל דגם בדעבד איני פדוי כשנפדה ע"י באנקנאטען וכדומה כי הוא בכלל שאין פודין בשטרות וכאשר העלה גם בחיי"א ז"ל שם להלכה ולמעשה שעיקרן של הבאנקנאטען הוא רק שטרות שאינם עומדים אלא לראייה שמראים על נכסי הבאנק שיש באוצרות המלכות מכסף וזהב ואולי יצויר שנאבד הכסף והבטחונות אז וודאי יפול מחיר שטרות הנייר שהם הבאנקנאטען כי גם דינא דמלכותא שמקיומם בהוצאה יפקע מהם אז שדינא דמלכותא נתן להם רק על תנאי זה עד שבא למסקנא לאמור העולה מכל הנ"ל דבאנקנאטען אין גופן ממון מפני שאין עומדים רק לראיה שמראים על נכסי הבאנק ואולי ישרפו בעדים וידעו סימניהם יתנו אחרים במקומן וגם מה שיוצאים בהוצאה עפ"י דין המלכות אין מועיל שיהיה נחשבו לגופן ממון והפודה את בנו בהם צריך לפדות אותו מחדש יע"ש שהאריך בדברי טעם ודעת וכאשר אנו רואין כעת בעינינו את מחיר הבאנקנאטען מהרבה מדינות איך ירד עשר מעלות אחורנית לזאת הפודה עם פאפיער געלד הוי כפודה בשטרות וצריך לפדות עוד הפעם וכאשר נתפשטה הלכה זו בישראל. ומי שזוכה לקיים מצוות ה' בפדיון בן בכור יתן להכהן בכסף מלא סך 21 עשרים ואחד פר' במטבעת של כסף ואם אין בכחו אז יתן במתנה ע"מ להחזיר ויעשה כמבואר בטוש"ע אמנם העיקר לקיים מצות ה' בשלימות ולמעט בשאר פרטי הוצאה כנהוג שאינם מעיקרי המצוה אך להידור מצוה ואת הכסף חמשת שקלים שהוא סך 21 פר' אם כי מטבעות של כסף כעת הוא יקר המציאות אבל הוא בנמצא יתן בשמחת הלב לכהן ויתברך מהשי"ת שחתימתו לי הכסף ולי הזהב בברכה המשולשת בתוה"ק. אביך החותם לך באהבה בחותמי ברכות שבתוה"ק.
חיים מרדכי.

סימן מו

ויאמר מרדכי בדבר הוראה הברורה כדעת הירושלמי בפ"ז דמגלה ה' י"ב אשר הכריע כוותיה המרדכי ז"ל בפ' הקומץ באמרו וז"ל. מסופק היה ר"י אם ההיא דירושלמי שהניחו ר"ח כנגד כתפיו פליג אתלמודא דידן מדלא מפליג בין גבוה לנמוך. ומיהו נראה דלגבוה מכתפיו לא יניחנה כו' וכן משמע הלשון כדי שיפגע במצוה כדאמרי' בסמוך יניחנה בטפח הסמוך לרה"ר כדי שיפגע במצוה מיד עכ"ל. פי' ומסתמא לא פליג תלמודא דידן אירושלמי וכמש"כ הב"ח בסי' רפ"ט ואיכא למידרש סמוכין דלאחר דקאמר הש"ס במנחות ל"ג ע"ב ומאי תחילת שליש העליון דקא אמר להרחקה כו' אמר רבא מצוה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר כו' כדי שיפגע במזוזה מיד. הסמיכות

בא להורות דע"י האי טעמא שיפגע במזוזה מיד בגבוה לא משגחי' בהרחקה וכמ"ש המרדכי ז"ל. ולא מצינו מבואר בראשונים ז"ל לעשות בזה פלוגתא בין בבלי לירושלמי. אך בתוס' שם בד"ה ומאי כו' שיותר לא ירחיקנה מן התקרה. ובירושלמי משמע בפ"ג דמגלה דכשהפתח גבוה הרבה מניחה כנגד כתיפיו וחולק על הש"ס שלנו. וכ' הב"ח שם משמע דס"ל לתוס' דאין ה' כירושלמי מדחולק על תלמוד שלנו. וכן הבינו האחרונים כוונת התוס'. אמנם ראה זה כי בפסקי תוס' שם כ' ומזוזה מניח בשליש העליון ובפתח גבוה מניח כנגד כתפיו. אשר כנראה הוציא פסק זה מהתוס' אם כי לפרקים פ"ת מחולק מהתוס' בכל מקום שימצא הכי יחשב לדוחק גדול ובכל מה שנוכל להשוות דברי הפ"ת עם התוס' עבדינן. ונראה שהבינו בכוונתם מדלא כ' דגם בגבוה לא ירחיקנה ודלא כירושלמי אך כ' ובירושלמי כו' וחולק על הש"ס שלנו לאשמעו' הך דינא דירושלמי להלכה באו. ואם כי אין הלכה כירושלמי נגד בבלי מ"מ כיון דמסתבר טעמיה דירושלמי בזה וכמש"כ המרדכי ז"ל פסקי' לפרקים נגד הכלל (יעיון מש"כ בכעין זה בספרי חידושי בן יאיר בחי' בכורות ט') כ"נ לכאורה כוונת הפסקי תוס'. ומצאתי באשכול ה' מזוזה סי' כ"ה שכ'. וז"ל. וחזי' לן ד"ה כשמואל וכרי"ו דנימוקו עמו ודאמר בירושלמי נותנה כנגד כתפיו אם גבוה הפתח הרבה לא אתמר בתלמודא דידן. אשר פשטות כוונתו נראה דכיון דלא אתמר לא קיי"ל כוותיה. ויע"ש בנחל אשכול דמנה בין הפוסקים דהשמיטו הירושלמי גם הרא"ש ז"ל מכללם. אולם בדינא דמזוזות ביהכ"נ כ' הרא"ש ז"ל בה' ק"ט סי' י'. ובירושלמי בפ"ב דמגלה משמע דבי מדרשא דר"ח היה בו מזוזה ומונחת בין כתפיו של אדם אשר המעיו"ט שם באות מ' עמד בזה ואמר ובאמת שלא הו"ל לרבינו להביא דמונחת בין כתפיו דלמאי איצטרכא ליה הכא יע"ש אולי י"ל דהביאו דרך אגב לאשמעי' הך דינא להלכה ומש"כ שם הנחל בהבנת דברי הירושלמי לא מסתבר וגם בטלים דבריו נגד דברת כל המפרשים ופוסקים אשר לא כ"כ יע"ש ולדינא אין לנו להכניס בין הראשונים אשר המה מערכה מול מערכה שיטת הראב"ד ופסקי תוס' ומרדכי ועוד ראשונים ז"ל נגד שיטת התוס' ורמב"ם להבנת הכ"מ ומ"ע ואשכול ועוד ראשונים ז"ל כי מאן ספין להכריע, ואין לנו אלא פסק רבותינו אשר מפיהן אנו חיין, רבינו הב"י מדהביא דעת המרדכי באחרונה וכ"כ המהרמ"ב בביאוריו בשמו והב"ח מסיק דהכי נקטינן, והגהות דרישה ועט"ז. והט"ז כפל והזהיר ע"ז ססי' רפ"ז רפ"ט והש"ך שם (אם דפסק כדעת הרמב"ם ז"ל דלמטה משליש פסול מ"מ הכריע דבין כתפיו עדיף) ומעיו"ט וביאור מהרמ"ב ז"ל ואחריהם יצאו כל גדולי פוסקים האחרונים, הבה"ט, יד הקטנה דה"ח מצות שמורים חיי אדם האם ננית כ"ז מפני פקפוקו של הרה"ג מהרשג"פ ז"ל אשר

גם בזה הבאים אחריו במסגרת השלחן ובתוספות חיים על החיי"א חלקו עליו כי העיקר כדעת הפוסקים ואין לזוז מדבריהם. והדעת קדושים כדרכו בקודש לחוש ולצאת ידי כל הדיעות בוודאי מה טוב עצתו (לא ראיתי דבריו אך הוגד לי בשמו כן) לעשות משקוף גם למטה שיהיה בין כתיפיו וגם בשליש העליון ובפתחי (ביתי) הגבוהים דקדקתי ועשיתי גם משקוף שניה שיהיה המזוזות בשליש העליון וגם בין כתיפיו (של אדם בינוני כפי' הק"ע בירושלמי שם יעיון בפ"מ שם שפי' שהוא גבוה מלהגיע למקומה. שנראה כוונתו שיוכל להגיע בהנחת ידו אמנם לא כן פי' הקו"א וכ"פ הפוסקים שבכניסתו ויציאתו יתראה לעינו) אולם לאחרים אשר לא ירצו לקלקל יופי פתחם לעשות משקוף באמצע ואין עצה פשיטא דהלכה ומורין כן כהכרעת רובם ככולם מהפוסקים (וגם לדעת מרן האר"י הק' ז"ל יש ליתן טעם בזה) אשר מפיהן אנו חיין וכנאמר ובין כתיפיו שכן. ושכינת ה' יחופף עלינו לטוב לנו ולבנינו כל הימים מעתה ועד עולם. והנלע"ד כתבתי.

חיים מרדכי.

סליק חלק יורה דעה.

חלק אבן העזר

סימן מז

להרב הגאון הגדול המפורסם וכו' מו"ה אברהם מענדל שטיינבערג נ"י אבד"ק בראד.

קונט' מגילה עפה הגיעני. וז"ל השאלה בדבר האיש כו' שזה לערך ז' שנים שנשא אשה מפה קהלתינו כו' ודר עמה השנים הללו ואין לו שום וולד ממנה שלא ילדה עד הנה כלל והאשה היא עתה יותר מארבעים שנה כפי ששאלתי וחקרתי אצל כמה אנשים מפה קהלתינו כולם בפה אחד אומרים שהיא בוודאי יותר מארבעים וי"א שהיא בת מ"ה או אפשר בת מ"ז והאיש הנ"ל הוא צעיר לימים ערך בן כ"ח שנים והאיש הלזה רוצה לגרש את אשתו הנ"ל וצועק מר על ימי חייו שנמאסת בעיניו יען שהיא זקנה כנגדו וא"א לו לדור עמה גם אין לו בנים עמה ובוודאי לא יהיה לה עוד שום וולד ולא תלד אם לא היה לה עד עתה וכעת שהיא יותר ממ"ם מסתמא לא תלד עוד ורוצה לגרשה. ואני דברתי על לב האשה שתתרצה לקבל גט כי בעלה הנ"ל רוצה ליתן לה הרבה יותר מכתובתה כמעט כל מה שיש לה כי מעות מזומן אין לו רק שיש לו בית ששייך מחצה להאיש הנ"ל ומחצה להאשה והוא רוצה ליתן לה כל הבית ומה יש לו לעשות עוד בזה. והאשה אינה מתרצית לקבל ג"פ בשום אופן והאיש הנ"ל דופק על פתחי בכל עת להוציאו ממסגר אסור ולהתירו לישא אחרת כי עם האשה הלזו א"א לו לדור בשום אופן וזה ערך חצי

שנה שאינם דרים ביחד והאשה הלכה מאתו ויושבת אצל קרוביה עכ"ל השאלה. כהד"ג יצא כגבור מלחמה במלחמתה של והנה
תורה בתקפו וגבורתו בש"ס ופוסקים בכחא דהיתרא וחצי גבורותיו קולעים אל המטרה לעשות בת שבע כבת עשר מכח מה דאר"ח (ב"ב קי"ט) ניסת פחותה מבת עשרים יולדת עד ששים בת עשרים יולדת עד ארבעים בת ארבעים שוב אינה יולדת ולזאת בנ"ד שנשאת ביתר משלשים וכעת היא בת ארבעים הלא ידוע לנו שלא תלד עוד וא"כ דינה כדין שהה י' שנים ולא ילדה אשר דעת רוב הפוסקים כי רגמ"ה ז"ל לא גזר במקום מצוה ולשיטת רובם ככולם מאחרונים בהיתר ממאה רבנים כ"ע מודי דשרי במקום מצוה ולאחר שהאריך בזה כהד"ג בקונ"ט כידו הגדולה בש"ס ופוסקים בא למסקנא. וז"ל. עוד זאת איכא בכאן גם צירוף קצת להתיר כיון שהוא צעיר בשנים והאשה היא רבת בשנים הרבה ממנו והבעל אומר שמאוסה עליו בשביל זה שא"א לו לדור עמה בשום אופן וכבר מצינו לחז"ל שאמרו ביבמות מ"ד וק"א דדוחין מצוות יבום מה"ט דמשיאין לו עצה ההוגנת לו מה לך אצל זקנה כלך אצל ילדה שכמותך ואל תכנוס קטטה לתוך ביתך. אם אמנם בשביל טענת מאוס עלי א"א להתיר החדר"ג וכמו שהאריך בתשו' מהרי"ק סי' ק"ז ועיין ברמ"א סוף סי' קי"ז ובח"ס חו"מ סי' ר"ג. אמנם בכה"ג דהיא יותר ממ"ם ואינה ראויה עוד לבנים וגם הבעל טוען מאוסה עלי במה שיש רגל"ד שהוא צעיר לימים נגדה וודאי דיש להתיר וכמו שהארכתי. ומצאתי בס' שד"ח מערכת אישות סי' ב' שהביא בשם תשו' צ"צ החדש שכ' ג"כ בצירוף הני תרי טעמי א' לקיים מצות פו"ר שכמעט אינה ראויה לילד (ע"ש בנדונו ששהה עמה כ"ה שנים וא"ל בנים ממנה שמת' והיא בת מ"ז שנים כעת ע"ש) ב' טענות מאוס עלי שיש הוכחה שהוא אמת שהוא נפרד ממנה שש שנים וטוען דהיא אשה רעה בלתי אפשר לו לדור עמה ומתיר לו עפ"י מ"ר לישא אחרת ע"ש וה"נ בנ"ד איכא נמי הנך ב' טעמי שהבעל טוען שמאוסה עליו וא"א לו לדור עמה אף שאינו נפרד ממנה רק ערך חצי שנה ועתה כבר עבר ערך שנה שנפרד ממנה מ"מ הדבר מוכח שהוא אמת יען שהוא צעיר הרבה ממנה כנ"ל וגם ברור שלא תלד עוד וכנ"ל א"כ יש להתיר לו לישא אחרת עפ"י מאה רבנים עכ"ל של קוטב תשובת היתרא דמר.
אמנם אנכי העני בדעת אומר הן אמת כי זה סוגיא ערוכה בלא שום חולק דבנשאת יותר מכ' אינה יולדת אך עד מ' ובנשאת למ' שוב אינה יולדת ומה שפירש"י ז"ל בהא דתנינן (עירובין מ"ז יבמות מ"ב כתובות ס') או שהיתה עקרה וזקנה איילונות וקטנה כו' ושאינה ראויה לילד פי' שנעקר בית הריון שלה או ע"י סם ולא פי' כגון שנשאת

בת ארבעים וכפי' הרי"ף ז"ל בפ' החולץ והר"ח ז"ל שהובא בתוס' סוטה כ"ד י"ל יען דס"ל דזה נכנס תחת סוג זקנה ולכך נאיד רש"י ז"ל מפירושא דא (ואם כי לפירש"י ז"ל יש מקום לקושית התוס' שהוא בסוג עקרה יעיון מל"מ בפ"ב מה' סוטה מה שתי') והר"ח ז"ל בעירובין שם (בדפוס ווילנא) גורס או שהיתה היא חולה כו' או עקרה או זקנה שאינה ראויה לילד ולא גרס ושאינה ראויה לילד בוא"ו המפרדת ולגירסתו סובב והולך פירושו דקאי בנשאת בת ארבעים באופן כי חלוקת פירושי ר"ח ורש"י ז"ל נובע ממקור חילוף הגרסאות אם זקנה ושאינה ראויה לילד בדבור אחד נשנו או כי שתים המה (ובמציאות רחוק מאוד לאמור כי בפלוגתא שנויה. כל עוד שאינו מבואר להדיא) אולם סוגיא זו דב"ב מוסכמת גם מכל הפוסקים ומפרשים וכדאמרן.

אולם להוליד מכח זה לעשות בת שבע כבת עשר ולדון בנ"ד כדינא דשהה עשר שנים ולא ילדה זה לא ברירא לי כי גלוי וידוע דברי הנו"ב (סי' ס"ט) בביאור דברי התוס' שכ' ביבמות ל"ז דאין סברא כלל לאמור בנשים ששהו עם בעליהן כמה שנים ולא עיברו ומתו בעליהן. דרוב מעוברת היינו רק בשהו עשר שנים אבל קודם ע"ש לא יצאו מהרוב וא"כ פשע זה האיש שנשא אשה בת שלשים ושלש שנים יען דמיעוט המצוי הוא להשהות הלידה עד עשר שנים (ואם כי שכיח וכרובא יחשב המתעברות ויולדת בתוך י' הלא עד מ' כיון שאין הוכחה דהיא הגורמת י"ל דעון חו"ל גורם אשר עי"ז לא נשמע להתיר ע"י מ"ר גם בשהה י"ש וכסהדותא דגברא רבא הגאון בנו"ב מהד"ת סי' ק"ב וסברת כהד"ג אשר יסודה דביותר מארבעים כיון דיש רגל"ד דהמניעה ממנה לא תלינן בעון חו"ל דלא שכיח וכמש"כ הרא"ש ז"ל ובכגון דא גם הנו"ב מודה וכמש"כ הבית שלמה והדבר משה ועוד אחרונים בתשובותיהם בכעין זה אין לה מקום רק כשאנו דנים בשנותיה דלאחר ארבעים) ובהגיע למספר עשר שנים מהנשואין הלא אז עברה תור מ' ולי"א שבע שנים הלא ימי הלידה חלפו ועברו וכיון דסבת אי הלידה בא ע"י פשיעה (וא"ל בזה אטו כ"ע דינא גמירי מלבד מש"כ האחרונים להוכיח מכמה דוכתי דמחזיקין לכ"ע לדינא גמירי ויעוין ש"ך חו"מ סי' ס"ו ס"ק נ"ו. לידע זאת כי אשה הבאתה בשנים ל"ש כ"כ שתלד זה כ"ע ידעי) א"כ לדברת קצת אחרונים ז"ל דמקום מצוה חר"ג ז"ל נדחה מכח דעשה דפ"ו דוחה הלאו דחר"ג ז"ל הלא ידוע שיטת התוס' (בעירובין ק') דאם בא הדחיה ע"י פשיעה אז אין עשה דוחה ל"ת ואם כי אין זה כלל פשוט ולחלק יצא בכמה פרטים וכאשר האריכו בזה הט"א (בר"ה כ"ח) והנו"ב במהד"ת (סי' קמ"א) ועוד כמה אחרונים והדברים עתיקים ויש להאריך בזה טובא אולם אכ"מ כי אין זה עיקר טעמי כי האמת הוא כשיטת הראשונים דלהסוברים דבמקום יבום או קיום פ"ו אין עומד חדרגמ"ה ז"ל

הוא מטעם כי הותרה ובדבור אחד נאמר בעת שרגמ"ה ז"ל עשה את ה"ח לא גזר במקום מצוה והתנה שזה יצא מהכלל אמנם במקום פשיעה ברור מסברא דלא התנה ולא עבד תקנתא לאלו אשר פשיעתם ופחזותם תסלף דרכם וזה פשוט וברור בסברא מעצמותה.
ועם סברא האמורה גם הטענה דמאוסה עליו מסבת זקנותה לא חזי לאיצטרופי גם בצירוף כ"ד כי בעת שנשאה ג"כ היתה זקנה ממנו בשנים עשר שנים לי"א לערך עשרים שנים אשר הכרת פניה ענתה בה ומכל זאת סבר וקבל ומשנה שלימה שנינו (כתבות ע"ה) דבמומין שבגלוי אינו יכול לטעון ואם יש מרחץ באותה העיר אף מומין שבסתר אינו יכול לטעון מפני שהוא בודקה בקרובותיו וכמבואר פרטי הדינים בטוש"ע אה"ע (ל"ט קי"ז) והלא אסור לקדש אשה עד שיראנה וא"כ הוא דחב בעצמו. ובפרט למש"כ כהד"ג בקונ"ט כי מפורסים לכל היודעים אותה בעיר שהיא יותר מארבעים ולי"א ארבעים ושבע אשר ע"ז סמך בגב"ע שלב"פ דכיון שמפורסם א"צ לת"ע דהוי רק כגילוי מלתא בעלמא ופשוט כי כעת כן היה גם בעת הנשואין מפורסים בעיר לכל היודעים אותה שנותיה שהיתה יותר משלשים או עוד קרובה לארבעים ובחזקה ששמע וידע וסבר וקבל וגם אם נאמינו שלא ידע אז כיון שהיה קרוב לו בעיניו לראות ובפיו לשאול ולחקור ואזניו לשמוע והוא לא כן עשה אין אנו אחראין לו.
חדא ועוד קאמינא כי לא מצאנו לאחד מפוסקי' קמאי ובתראי מהמפורסמים לאמור דכדינא דשהה עשר שנים ולא ילדה אשר לדינא דש"ס כופין אותו להוציא בדברים או גם בשוטים לשיטת הרי"ף ורמב"ם ז"ל שכן הדין בהגיע האשה לתור ארבעים שנים גם בלא עברו עשר שנים מהנשואין ג"כ כופין להוציא ומדלא בא מבואר הרי הוא כמבואר כי אין כופין וחז"ל גזרו אך במלתא דפסיקא בשהה ע"ש או בזקנה ועקרה ויעיון בב"י בשם הריב"ש ז"ל בסי' קנ"ד וברמ"א ז"ל בסי' א' כ' וז"ל ובזה"ז נהגו שלא לכוף כו' וכן מי שלא קיים פ"ו ובא לישא אשה שאינה בת בנים כגון עקרה וזקנה כו' ואפי' בנשא אשה ושהה עמה עשר שנים לא נהגו לכוף אותו כו' והח"מ וב"ש שם דקדקו דהלא בריב"ש ז"ל בתשו' נראה להיפוך דמי שרוצה לשא אשה עקרה מסתבר טפי שכופין אותו יע"ש וי"ל בישוב לשון הרמ"א ז"ל דכיון דגזירת חז"ל מצינו להדיא אך בשהה עשר שנים דכופין אותו להוציא דכל כמה דאיתא להא גביה לא נסיב אחריתי (פירש"י ז"ל בכתובת ע"ז) ויש מקום לחלק ולאמור דבעקרה או זקנה כיון דל"ש שישא לכתחלה יען כי בוודאי אינם מולידים ואיכא עוד סברא דמאוסה מסבת זקנותה ובוודאי ישא עוד אחרת עליה ולזאת לא גזרו בהא על כפיה להוציא ואם כי לקושטא דמלתא לא כן הוא וכמבואר בריב"ש ז"ל מ"מ שייך לאמור אפי' על דינא דשהה ע"ש ולא ילדה דבזה מצינו להדיא

גזירתם ומ"מ אין כופין בזה"ז וא"ש לשון הרמ"א ז"ל אולם זה מיירי רק בנושא אשה זקנה שבוודאי לא תלד עוד אמנם בנשא אשה שהיתה יותר משלשים ולא עברו ע"ש עד שנעשית בת ארבעים אשר אין וודאי שלא תלד עוד כי חז"ל על הרוב אמרו ורוב נשים שנשאו אחר עשרים אינם יולדים לאחר ארבעים וכ"כ האזולאי בביאורו לספר חסידים סי' תצ"א שאיני ברור שלא תלד יע"ש ולא מצינו שחז"ל גזרו בזה וגם הפוסקי' לא הזכירו דין זה א"כ פשוט וברור לדינא כי גם להסוברים דבזה"ז וגם בחו"ל כופין מ"מ בהא אין בידינו לכופו גם בדברים עד שיעברו ע"ש מעת שנשאה ודמי למש"כ האחרונים בשיטת הנ"י ז"ל במתני' דנשא אשה ושהה עמה י"ש דבאין לו וולד כלל אז ליכא חר"ג וכמ"ש שם בשם הריטב"א ז"ל מ"מ ביש לו עכ"פ זכרים או נקבות כיון דאין כופין להוציא אם דלא קיים עדיין פ"ו מ"מ איכא בזה חר"ג ז"ל וכמש"כ בברכת יוסף סי' י"ז בשם המהר"ם זיסקינד ז"ל וכהד"ג בקונ"ט כ' כי כ"כ גם בשו"ת הרי"ם, ז"ל, ה"נ בנידון דידן כיון דאין יכולין בדין לכופו להוציא גם הסוברין דכופין גם בזה"ז ובחו"ל מ"מ בעברה מספר ארבעים אין כופין עי"ז עד שיעברו ע"ש מהנשואין לזאת גם החר"ג בתקפו עומד שלא לגרש בע"כ ושלא לשא אשה אחרת ואין בידינו להתיר גם ע"י מאה רבנים.

גם בהצירוף דמאוסה עליו יש לשדות עוד נרגא כי יסודו של כהד"ג הוא במה שאחז"ל שאם היה הוא ילד והיא זקנה הוא זקן והיא ילדה אומרין לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקנה כלך אצל שכמותך ואל תכניס קטטה בביתך הלא גדר גדרו חז"ל ילדות לזקנה אשר בן ששים. לזקנה וכן פי' השבו"י ז"ל בעין יעקב במה שאחז"ל (סנהדרין ע"ו) אל תחלל את בתך להזנותה ר"א אומר זה המשיא בתו לזקן דהיינו בן ששים לזקנה וכדאיתא בפ"ה דאבות (יעיון ברמב"ם ז"ל בפכ"א מהא"ב ובמ"מ שם) וילדות ובחרות המה עוד בפחות מעשרים ולזאת מספר של ארבעים או גם שלשים שנים שביניהם המשנה טבעותיהם וזה גורם גם שינוי בדעותיהם הוא המכניס קטטה ביניהם אולם בהרחקה דעשר או שנים עשר שנים שבין איש לאשתו זה אין נכנס כ"כ תחת סוג זה דמשיאין לו עצה טובה ואין בכח זה לסייע בהתרת חר"ג ז"ל גם בסיוע כ"ד מלבד מטעמים הנ"ל והנה מצאתי תנא דמסייע לי חד מתקיפי גאוני בתראי ועמוד ההוראה הגאון מהרש"ק ז"ל שכ' בהגהות ח"ש לאה"ע סי' א' וז"ל. ואפי' בנשא אשה כו' עיין בתשו' כו' ביו"ד ה"ת סי' ק"ה בחיבורי טוטו"ד מהד"ז שלו שם כ' דאף המתירין חרגמ"ה בשהה עשר שנים היינו רק אם נשא הבעל שכמותו כגון בחור לבתולה וכדומה שהם שווין בשנים אבל אם בחור נשא זקנה או עכ"פ באה בשנים הרבה ממנו לכ"ע אין מתירין לו חרגמ"ה כיון דעשה בפשיעה ונשא זקנה ממנו ולא קיים מאמר חז"ל כלך אצל שכמותך יע"ש ודוק

מוטב עכ"ל (ספרו מהד"ז מעולם לא ראיתי ואולי יצא לאור והוא ת"י כהד"ג לעיין טעמו באריכות) ולשיטתו בנ"ד גם אם היה עשר שנים יש מקום לדון אם להתיר אמנם בזה יען כי בנ"ד אין זה בסוג זקנה לבחור וגם אולי באמת לא ידע כ"כ בעת הנשואין כי היא באה בשנים הרבה ממנו יש מקום להתיר ע"י מ"ר אולם להתיר עוד קודם עשר שנים זה לענ"ד לא נוכל לאמור מכל הני טעמים הנאמרים.

והאמת אגיד כי לא ידענא איה ההכרח אשר יכניס אותנו בפרצה דחוקה כזו להזדקק ולהתיר חר"ג ז"ל החמור אשר שבע שנים ישב עמה והלא אך שלש שנים המה לתשלום עשרה אשר גם אז יהיה אך ל"א שנים שאין מקום יראה אצלו כי בתוך כך יעברו ימי ההולדה למה לא נגביל להם זה הזמן אשר יוכל היות כי תלד אם כי היא בת ארבעים שתהיה מהמיעוט היולדת וכנ"ל ואם גם בשלש אלה לא תלד הלא אז יהי' לנו כחא דהיתרא כהסכמת הגאונים בתשובותיהם דע"י מ"ר יש להתיר לכ"ע בשהה ע"ש ובכאן נוסף עוד דהוי כנתברר יותר דהמניעה ממנה ותלינן בזה ולא בעון חו"ל וגם הנו"ב מודה וכאשר האריך בזה כהד"ג בקונ"ט ואחשוב כי לא אחשב להולך רכיל אם אגלה הסוד כי כנראה האיש הזה רוצה לפטור ממנה תחת המסוה שאין לו בנים ממנה כעת ויש לו טעם הגון שאינו רוצה לישב עוד עמה כי אולי תלד באלו השלשה שנים. ומה יעשה אז. אמנם אנו אין יכולין להזדקק לו מטעם זה ולהתיר חר"ג ז"ל אשר הר"י מינץ ז"ל בתשו' (סי' י') כ' דשמעי' מדברי ר"י הלב"ן ז"ל כי גזירת הגאון חשיבא כתקנה שגזרו חכמי התלמוד יע"ש ולדעת כמה פוסקים ה"ח לאותן שקיבלו עליהם ועל זרעם אחריהם הוא מה"ת ולזאת לענ"ד אין להתיר אך עד שישבו עוד שלשה שנים וכשלא תלד אז יהי' מקום להתיר ע"י מ"ר כנלע"ד בזה להלכה ולמעשה הלא את כהד"ג החכמה והמדע וידיו רב לו בש"ס ופוסקים ומי כמוה מורה לעשות כדעתו הרחבה דעת תורה ובהסכמת גדולי המורים שבזמנינו. ואנכי העני בדעת אם זקנה אין כאן חכמה אין כאן וימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה ואני כלי ריקן קנקן חדש שאפילו חדש אין בו אולם לא אוכל כלומר איני רשאי להצטרף במקום אשר לבי לא כן להלכה והאמת אשר בלבי גליתי ולאדוני משפט הבחירה.

והנה בעת אשר זיו תשובתו היקרה מול פני האירה באורה זו תורה כהמה ברה עלה על לבי איזהו גרגרים הנוגעים לפלפולא דמר ואבוא בקצירת אומר ראשית מה שהאריך כהד"ג בפלפולו הנעים להעדיף מצוות פו"ר על מצוות יבום יען דיבום אפשר בחליצה וכשיטת הב"י ז"ל מלבד מה שקשה להכריע בדרך פלפול בפלוגתא דתקיפי קמאי רבותינו הב"י ור"י מינץ ז"ל הלא לעומת זה יש סברא להעדיף מצוות יבום במה

שיודע בוודאי כשיבמה שקיים המצוה משא"כ פו"ר אולי לא יזכה להבנות גם מאחרת ואולי תזדמן לו עקרה ויעיון בהגהות עזר מקדש להגאון מבוטשאטש ז"ל שהאריך בזה. ומה"ט כתבתי בספרי הדל בחידושי בן יאיר לכתובות פ"ז. וז"ל שם. אלא לרב תחליפתא בר אבימי ליתני נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה כופין. ופירש"י ז"ל וז"ל דמדאורייתא לא מחייב לאפוקה דאפשר ליקח לו אשה אחרת אצלה אבל מדרבנן קאמר דכל כמה דאיתא להא גביה לא נסיב אחריתי ע"כ הרי מבואר דליקח עוד אשה אחרת הוא מחויב מה"ת והוא פשוט ולפ"ז צ"ע בהא דנראה מסתימת כל הפוסקים וטוש"ע באה"ע סי' קנ"ד שלא כ' דאם גם מהשני לא הי' לו בנים מחויב לישא שלישית משמע שאינו מחויב. וזה טעמא בעי. אם כי למש"כ הברכי יוסף באה"ע סי' ט' בשם ראב"ן ז"ל דבשהתה עשר שנים דעלה קאמר ר"י ד"ה כרבי ביבמות ס"ד ע"ב בזה קיי"ל כוותיה לא משום ספיקא. ובשאר מילי קיי"ל כרשב"ג לבר מהיכא דאיכא סכנת נפשות (וכ"נ דעת הב"ש ממש"כ באה"ע שם ס"ק ל"ב ושם בסי' ט' סק"ד יע"ש) יע"ש א"ש דכיון דבנשואין קיי"ל כרבי בלא שום ספיקא לזאת גם לקולא נקטי' כוותיה דבנשא גם השניה ולא ילדה הוחזק הוא שאינו מוליד וא"צ ליקח עוד שלישית. אמנם למה דמבואר בחי' הרמב"ן והרשב"א וריטב"א ונ"י ז"ל שם דלחומרא קיי"ל כרבי בנשואין כמבואר להמעיין בדבריהם הקדושים וגם הברכ"י שם הביאם. וכן הוא הכרעת האחרונים הלא המה הבכור שור. וכו"פ. וברכ"י ומ"י. וביאר הגר"א ז"ל ביו"ד סי' ק' דמספקא לן הלכתא כמאן ובדאורייתא קיי"ל לחומרא ובדרבנן להקל וא"כ כאן דהוא מה"ת היה לנו בדין לילך לחומרא לפסוק כרשב"ג דלא הוחזק בעקר אך בתלתא זימני. ולכאורה י"ל הטעם מפני דאיכא ס"ס שמא ה' כרבי דבתרי זימני הוי חזקה והוחזק הוא בעקר שאינו מוליד ואת"ל דלא זכה להבנות מהם שמא גם מהשלישית לא יזכה (ובפרט למש"כ בהגהות עזר מקודש סי' א' דאיכא עוד ספק שמא תזדמן לו עקרה יע"ש שהאריך להסביר אותו ספק) וכיון דאיכא ס"ס לכך אינו מחויב (יעיון ש"ך כללי ס"ס אות ל"ה) ויותר נראה דכיון דהאי סברא דלא זכה להבנות ממנה הוא ע"צ הרחוק ולכך כל שיש הוכחה קצת לא תלינן בזו וכמבואר בב"ש שם ס"ק י"ד יע"ש (וכ"כ בשו"ת תועפת רא"ם חאה"ע סי' א' ע"ש) ולזאת די דחיישינין בפעם ראשונה ולא לחוש עוד גם בפעם שני כנלע"ד לפום ריהטא וצ"ע לי בזה עכ"ל בחידושיי שם והעתקתיו יען כי אבקש לשמוע בזה חוות דעתו הגדולה דעת תורה להלכה.

ומה שהאריך כהד"ג בדרך פלפול דיבוא עשה דפו"ר ולדחות הלאו דחר"ג ז"ל ואם דלא הוי בעדנא הלא מכשירי מצוה הוי כבעדנא והביא פלוגתא דרנב"ר ור"י הלוי ז"ל דבנ"י

בפ"ב דב"מ ודברי הנו"ב בסי' קמ"א דבסברא זו פליגי רבא ור"א בזבחים צ"ז. ומסיק כהד"ג בזה"ל. אמנם כ"ז לפלפולא אבל לאמת כבר כ' הט"א בר"ה כ"ח והשעה"מ בפ"ג מנדרים דגם ר"א סובר דאין עשה דוד"ת שבמקדש ולכן לא ק' ליה מהא דשבירת עצם ולא בא ר"א לומר רק דבהך דיקדש בלא"ה. ל"ק משום דיקדש הוי עול"ת ע"ש וא"כ אדרבה מרבא מוכח דזה חשוב בעדנא וליכא מאן דפליג עליה עכ"ל בקונ"ט יעיין מר בפ"י ר"נ גאון ז"ל (שבת קל"ג דפוס ווילנא) שכ' וז"ל. וסבר רבא כי ל"ת שבמקדש מוציא מזה העיקר וכי לא נדחה מפני עשה ולא שוה עמו ר"א בדבר זה כמו שאמרו בשחיטת בפ' דם חטאת כו' עכ"ל הרי מפורש יוצא מפי רב ניסים גאון ז"ל בפירושא דסוגיא דר"א פליג על רבא וס"ל דגם במקדש עדל"ת ואלמלי ראו הט"א ושעה"מ דברי הגאון בוודאי לא היו אומרים היפוך פירושו כי אם הראשונים אמרו דאין לחלוק על גאון ק"ו לאחרונים והאמת הוא כפירושא דגאון וכשיטת הנו"ב ולפ"ז לשיטת פלפולו להכלל שבידינו לפסוק כר"א יש להוכיח מסוגיא זו להלכה דמכשירי מצוה לא הוי כבעדנא ועשה דפו"ר איני יכול לדחות הלאו דחר"ג ז"ל מה"ט אולם יען כי זה אך לפלפולא. ובפרט זה האריכו האחרונים למעניתם וגם אנכי בעניי כתבתי בזה הרבה ועתי בל אתי כעת לזאת קצרתי כאן בזה.

אמנם מש"כ כהד"ג דהכולל שהחדר"ג יחול גם על דבר מצוה הוא מכח מגו דחל על אותו איש לשא אחרת שאינה בת בנים חל על כל הנשים ולא משום שחל על מי שקיים פו"ר וכמש"כ התפ"צ בסי' ל"ט ופקפק בזה כוון בזה כהד"ג לדעת הגדולים הריב"ש ורדב"ז ז"ל שכ"כ הביאם הכנה"ג בסי' א' ס"ק ס"א אך בשם מהריב"ל ז"ל כ' כדברי התפ"צ ז"ל יע"ש ובס"ק מ"ג מש"כ בפלוגתא דפליגי אי פו"ר עדיף או יבום. ובס"ק מ"ו כ' גם הוא בשם הראנ"ח ז"ל דבמקום שהוא רוצה לגרשה אך היא אינה רוצית אז גם הר"י מינץ ז"ל מודה דבמקום מצוה לא גזר וכמש"כ גם כהד"ג בשם הנו"ב ותפ"צ ז"ל ושאר אחרונים.

ומש"כ להקשות במש"כ התוס' בגיטין מ"א בח"ע וחב"ח דליתי עשה דפו"ר ולידחי ל"ת דלא יהיה קדש ותי' משום דבדידה ליכא עשה הלא כ' התוס' שם בד"ה כופין דאע"ג דעובר בעשה אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך וא"כ ה"נ נימא לה חטא בשביל שיזכה הוא. וכהד"ג ת"י בזה בדרך פלפול לענ"ד ההבדל מבואר כי בכפיה את רבו הלא יעבור רבו אך פ"א והעבד יקיים עי"ז הרבה פעמים מצות ה' לזאת אומרים לו חטא פ"א בשביל שיזכה חבירך הרבה פעמים והוי כאמרם ז"ל דמוטב לחלל שבת אחת למען ישמור שבתות הרבה משא"כ בח"ע וחב"ח כיון דבדידה ליכא עשה ובכל ביאה וביאה

עוברת בלאו דלא יהיה קדש ואם כי אצלו יחשב בכל פעם לגרם מצוות עשה דפו"ר או קיום לשבת מכל זאת מאי חזית וא"ש בפשיטות.

והנה כהד"ג העיר עוד מדברי הט"א במגלה ד' ה' בד"ה ע"ש זמנם דחכמים אין יכולים לעקור דבר מה"ת גם בשוא"ת אך במלתא דאיסורא ולא לטובת העולם כהד"ג הביא סעד לדבריו מהא דאמר הש"ס בריש מגלה דאי ס"ד אנשי כנה"ג תקנו י"ד וט"ו כו' הא אין ב"ד יכולין לבטל כו' ומאי קושיא הא תקנות אנשי כנה"ג לא חמור מד"ת ויכולין לעבור בשוא"ת שלא לקרות המגלה בי"ד וט"ו א"ו כיון דלא הוי רק לטובת בני עיירות אין יכולין לעקור גם בשוא"ת וה"נ כיון דהר"ג שלא לשא ב' נשים הוא רק לטובת העולם משום קטטה וכמש"כ הב"ש בסי' א' א"כ א"ל בזה דחכמים יכולין לעקור דבר מה"ת בשוא"ת עכתו"ד אולי יש להעמיס כי לזה כוון רש"י ז"ל שפי' שם היכי אתו רבנן דבתרייהו ועברו תקנתא והתירו להקדים בתמיה. כלומר דקושית הש"ס אין סובב והולך על העקירה דבי"ד וט"ו כי זה הוי שוא"ת אך הקושיא הוא על הקדימה שמה שקורא בתורת חיוב שלא בזמנו הוי כעקירה וניגוד לתקנת כנה"ג בקום ועשה. גם י"ל דהסוגיא היה יכול ליישב קושיא זו הכי אבל עדיפא מיניה קמשני כדרך סוגיות הש"ס בכמה דוכתי. ובפרט דכל הקושיא דאין ב"ד כו' הוא רק לאלומי הקושיא וכמש"כ הפ"י ז"ל שם יע"ש ולזאת לא חש הש"ס להאריך בזה. ואין כאן סעד מסוגיא לדברי הט"א וגם נראה דדברי הט"א שכ' שם וז"ל דאל"כ א"א לרבנן בתראי לעקור לתקנתם כיון דאין בו סייג משום דררא דאיסורא דמאי אולמי מצות מתנת עניים ממצות מקרא מגלה דנבטל קריאתה בזמנה משום עיניהם ש"ע נשואות למ"מ. ועוד כו' עכ"ל מלבד מש"כ גם הוא ועוד כו' דנראה דלא סמך העיקר על סברא הראשונה. נראה עוד שהט"א הולך בזה לשיטתו בשאג"א סי' ד' לחלוק על תר"י ז"ל שפי' בריש ברכות דלחכמים משום סייג אם לא קרא קודם חצות שוב איני רשאי לקרות וכ' ע"ז וז"ל אבל הכא אין סברא לגזור ולבטל מצות ק"ש בוודאי ממאן דלא קרא קודם חצות מפני הסייג חדא דאין חשש שלא יבוא לידי איסור בקום ועשה דנימא מוטב לדחות מ"ע של תורה בשוא"ת מפני חשש איסור של תורה בקום ועשה אלא הסייג הוא נמי מפני חשש ביטול מ"ע בשוא"ת וא"כ מאי אולמי דהאי מהאי לדחות זה בפני זה כו' עכ"ל יע"ש ושיטתו תפס גם הכא לאמור דמאי אולמי מצוות מ"ע ממצוות מקרא מגלה לבטל קריאתה משום מ"ע ובאמת שכ"כ גם הפמ"ג באו"ח סי' רמ"ב בא"א סק"א יע"ש ובחי' אנשי שם על הר"ן ז"ל בפ"ב דשבת בסוגיא דנ"ח ונר שבת יע"ש אולם חזי' כי אין כן דעת תר"י ז"ל והאחרונים הביאו סעד לסברתו מביצה ט"ו ע"ב דחזי' גבי ע"ת אליבא דרבא דמשום כדי שיברור מנה יפה לשבת פטרינן

ממצוה משום קיום המצוה עצמה יע"ש ובקו"א לשאג"א שם הביא ג"כ סעד לסברת תר"י ז"ל ושפיר י"ל כי חדר"ג ז"ל יעקור דבר מה"ת בשוא"ת מפני תקנת העולם לשמירת קטטה בבית ובפרט כי קטטה ומריבה בבית המביא ג"כ להטלת אימה יתירה אשר רבים המה האיסורים המסובבים מזה וכאמרם ז"ל בכמה דוכתי. גם י"ל דהט"א לא כ' רק בעקירת תקנת הקריאה שהוא לכל העולם לא עקרו מפני תקנת העולם משא"כ בעקירה לפרקים בשוא"ת כשיזדמן במקום מצוה גם הט"א מודה דיכולים לעקור בשוא"ת גם לטובת העולם.

ובעודני עומד לפני רום כבודו אמינא מה שנפלא בעיני בפלפולו דטוב יותר להתיר ע"י מ"ר לשא אשה אחרת מלהתיר גירושין בע"כ אשר קוטב פלפולא דמר סובב כיון שכל אדם א"י לגרש בע"כ ע"י חדר"ג ז"ל ואין חילוק בין גברא לגברא יש מקום חששא דכ"מ דא"ר ל"ת אעל"מ כפי נעימת פלפולו. ואתפלא האם אין ספרדים ומקומות שלא נתפשט תקנת הגאון ז"ל ואיך אפשר להחשיב זה בסוג כל העולם.

אולם סברתו הטהורה המיוסדת על דברי הב"מ בצלעות הבית סי' ד' היא יפה אף נעימה זכה וברורה ודפח"ח להחזיק הכרעת רובם ככולם מגדולי האחרונים דבמקום דמתירין ע"י מ"ר מבלי להתיר הח' לגרש בע"כ אך להתיר הח' דב' נשים אולם זה במקום דיכולין להתיר אבל בנ"ד כבר גליתי דעתי העניה כי לדידי אין להתיר אך עד עבור עוד שלש שנים שישבו יחד ויהיה עשר שנים מהנשואין וכנ"ל גם אאמ"ו הרב הגאון שליט"א כ' לי כי גם הוא כ"כ לכהד"ג בהכרעת דעתו דעת תורה. והנלע"ד כתבתי

חיים מרדכי

סימן מה

להרב הגאון הגדול המפורסם וכו' מו"ה חיים אריה הלוי איש הורווייץ נ"י אבד"ק קראקא.

קונטרסו מגלה עפה הגיעני ובמה דבדק לן מר לחוות דעתי העניה בהיתרא דהאי גברא ממחניכם הר' נחמן בר' בירך זעליג אשר זה כעשר שנים נשא אשה אכן רק כשנה יוכלו לדור כאורח כל ארעא ואח"כ זה כתשע שנים אשר יצאה מדעתה רח"ל והיא נשתטית גמורה אשר א"א לדור עמה בשום אופן וזה תשע שנים אשר פירש ממנה בעלה והיא אצל אביה ואמה ונתברר משגעונה התמידי באין מרפא וגם רופאים מומחים ומובהקים דנוה למשוגעת גמורה עד אשר גם אבי האשה נכמרו רחמיו על ימי הנעורים של חתנו האומלל הנ"ל והודיע כי בלב ונפש חפצה מסכים להזדקק להתיר חתנו מכבלי העיגון והוא התחייב להחזיק את בתו המשוגעת גם מהיום והלאה כאשר עד הנה להאכילה

ולפרנסה ולשמרה כראוי ויען כי ראה כהד"ג את גודל המצוקה של הנדכא הנ"ל ולא טוב היות לבדו שרוי בלא אשה זה ט' שנים עברו ועד מתי יתעגן וכפי הראות אין למחלתה מרפא וגם לא קיים פו"ר כלל וגם איכא משום הרהורי עבירה לזאת נעתר לבקשת הנדכא הנ"ל להזדקק לו ולהתירו מזיקי העיגון עכ"ת השאלה.

ועתה זו תשובה בקצרה אם כי בני ישראל יוצאים ביד רמ"א ז"ל באה"ע סי' א' דבנשתטית מתירין לו לישא אחרת מכל זאת אין מתירין רק בהסכמת מאה רבנים משלשה מדינות ובהשלשת סך הכתובה ונדוניא ות"כ ביד הב"ד וכמש"כ הב"ח וח"מ וב"ש שם ואולם אחר שנעשה כל זה כפי התקנה בדבר שבממון והשלשת הגט הכל כמבואר בנו"ב סי' ג' חובה ומצוה רבה איכא להתיר את האיש מכבלי העיגון ואם בהתרת עגונה כ' רבינו הב"ח דנחשב כאולי בנה אחת מחורבות ירושלים אשר היא אינו מצוה בפ"ו (יבמות ס"ה) וגם על לשבת לא מיפקדה לכמה פוסקים (יעיון בי"ש סי' א' סק"ב) אשר הרשות נתונה לה שלא תנשא לעולם וכמש"כ הרמב"ם ז"ל (בפכ"א מהא"ב) ואך משום חשדא מחיובת כבהגהות ש"ע שם (סעי' י"ג) ק"ו באיש אשר כולהו איתנייהו ביה דמצוה רבה איכא ונחשב כאולי בנה חורבה אחת מציון וירושלים ואם כי ציון אך במשפט השלשה של הכתובה ות"כ ונדוניא אז תפדה וכמש"כ הב"ח וצ"צ בסי' ס"ז בזה יצא כהד"ג כגבור מלחמה במלחמתה של תורה להיות משכיל אל דל אשר לרש הזה אין כל להשליש כל תנאי ההשלשה במזומנים וחתר לו עצות עפ"י התורה להשליש את מה שבידו במזומנים ולהתפשר עם חותנו אשר התחייב א"ע להחזיקה ולהאכילה ולשמרה כעין עצת הצ"צ שם ועל המותר להשליש וועקסיל אשר בזה עשה משפט וצדקה עם העני הלז עשה צדקה באופן שהוא כמשפט של תורה כאשר כבר יצאה הוראה זאת מגדולי המורים אשר בית ישראל נשען עליהם וראש המדברים בזה הוא הגאון רח"כ ראפיפארט ז"ל בתשובותיו סי' ג' (ושאר התשובות אשר ציונם כהד"ג אינם ת"י) באמרו שם וז"ל:

ועוד נלע"ד דהא לכאורה תקשי הא אף אם לא תיקן ר"ג בכה"ג מ"מ יהיה אסור לשא אחרת עליה דכיון שנהגו הוי כמו התנה כן אלא צ"ל דהואיל וברשות אשתו מותר הוי כמו התנה מתחלה נמי להיפוך דהיא אינסבה ליה נמי אדעתא דהכי דכשיהיה ח"ו הכרח יהיה רשאי לשא אחרת כמש"כ הח"מ בשם הנ"י בטעמא דאינו רשאי לישא אחרת שלא ברשותה וז"ל דאומדנא דמוכח הוא דאדעתא דהכי אינסבה לי' כו' עכ"ל. א"כ להיפוך נמי אמרינן דאומדנא דמוכח הוא כדכתיבנא דאטו ישב בלא אשה ויבטל פו"ר ויהיה בהרהור עבירה ולפי"ז לענין כתובה נמי פשיטא דאמרי' הכי דאדעתא דהכי אינסבה לי' דאם תשתטית יוכל לנסוב אחריתי אף אם לא תשיג ידו להשליש הכתובה במזומנים

ותשאר החוב עליו וא"כ הוי כאלו התנו כן וכל תנאי שבממון קיים והוי כמו ברשות וכן ראיתי למעשה שהשליש אחד ש"ח על הכתובה עכ"ל הרי מפורש יוצא מפי כהן גדול להלכה למעשה להתיר בהשלשת ש"ח על הכתובה אם כי בשו"ת שו"מ מה"ד תליתאה ח"ג סי' ק"ו שדי נרגא בזה באמרו שם וז"ל:

לפענ"ד ל"ש בזה אומדנא דכבר נודע משכ"כ התוס' בכתובות מ"ז דהיכא דתלוי בדעת שניהם ל"ש אומדנא ע"ש וה"ה כאן כו' אמנם עכ"פ אומדנא להיפוך ל"ש בזה וע"כ צריך עיון בזה עכ"ל לענ"ד צדקו דברי רח"כ ז"ל כי התוס' שם בכתובות לא כתבו רק דאומדנא דמוכח אין בכחו לעקור את אשר כבר נעשה (יעיון שו"ת נו"ב מהד"ק חיו"ד סי' ע"ט) היכא דתלוי בדעת שניהם משא"כ הכא דהחיוב מבלי לשא אשה אחרת אתי רק מכח אומדנא דמוכח דאך אדעתא דהכי אינסבא ליה א"כ אתי אומדנא דמוכח להיפוך דאינסבא ליה אדעתא דהכי דאם תשתטית יוכל לינסוב אחריתא גם אם לא תשיג ידו להשליש הכתובה במזומנים ומפיק מאומדנא הנ"ל וזה ברור בישוב דברי רח"כ ז"ל.

ואין לדון בזה אך מכח חדרגמ"ה ז"ל אם אזלי' בתר אומדנא הלא השו"מ בעצמו כ' במהד"ת ח"א סי' רס"ו דבתקנה גם בחרם אזלי' בתר אומדנא יע"ש (ובספיקא ובתקנה מוקמינן אדינא ואכ"מ להאריך בפרט זה דספק תקנה) ואפי' אם תאמר מבלי להחשיב האי אומדנא לאומדנא גדולה אשר גם בתלוי בדעת שניהם הוא להועיל וכמש"כ התוס' שם וכאשר ביאר בארוכה הנו"ב שם אבל גם באומדנא בינונות מידי ספיקא לא נפקא ולזאת התוס' שפיר כ' דאין בכח אומדנא בינונית לבטל מעשה היכא דתלוי בדעת שניהם כי לא אתי ספיקא ומפיק מידי וודאי קנין וכדומה משא"כ הכא אשר אנו דנין אם ניזל בתר אומדנא זאת להתיר חדרגמ"ה ז"ל מלבד מה דנודע שיטת הנוב"י בקמא ותנינא דבספק חרם אזלי' לקולא אם כי בזה יש לפקפק כאשר כבר דברו בזה האחרונים (וגם אנכי בעניי בספרי הדל חידושי בן יאיר בחי' ב"מ קט"ז הראיתי כי לא כן דעת הראב"ח ז"ל בתשובה סי' נ"ה) אבל לאחר אלף החמישי הלא גם השו"מ שם הסכים דאזלי' בספיקא לקולא וא"כ אם דתלוי בדעת שניהם מכל זאת האי אומדנא עכ"פ לספיקא יחשב ושפתי כהן ישמרו דעת בהכרעת אמת להלכה ליזל בתר אומדנא דמוכח ולסמוך על השלשת שטר על הכתובה ומעשה רב כאשר העיד כי כן נעשה מעשה ופוק חזי מאן גברא רבא וכהנא רבא דקמסהיד עלזה. אברא כי מקצת אחרונים חלקו בזה ולמעשה צריכין להתיישב בזה כי רבים חולקים. אבל בדרך שעשה כהד"ג להשליש מה שבידו במזומנים ולהתפשר עם אביה ואמה ואך על המותר להשליש וועקסיל בזה גם החולקים מודים, כאשר השו"מ בעצמו כ' במהד"ק ח"ג סי' י"ב וז"ל:

וע"כ אם לא יספיק הדירה בעד כתובתה בוודאי נוכל לסמוך ע"ז שישליש לה על המותר וועקסיל ואז נוכל להתיר לו עכ"ל יע"ש הרי דפשיטא ליה דאריך למיעבד הכי ולזאת לאחר שיקיים הר"נ ככל אשר פקד עליו כהד"ג בדבר הגט כמבואר בנו"ב ובאחרונים ובדבר שבממון יעשה ככל מה שכתוב בקונטרסו הנדפס אז גם אנכי אצטרף בצירופא דרבנן להתיר להאי גברא מכבלי העיגון ואין עליו חדרגמ"ה ז"ל כי בכגון דא לא גזר ואנן שליחותא דקמאי עבדינן להתיר עפ"י הסכמת מאה רבנים משלשה מדינות כתקנת קדמונינו ז"ל.

ולמען להשתשע קצת בדבריו הנעימים אמרתי להעיר במה שכ' כהד"ג בקנטרסו וז"ל אכן רבינו מהר"י מינץ ז"ל בסי' יו"ד האריך בפסקו לדחות דברי האומר דבמקום פו"ר ליכא חדרגמ"ה ז"ל והביא הא דב"ב ד' ס' ע"ב משחרב ביהמ"ק דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לשא אשה ולהוליד בנים כו' ע"כ וזה הטעם שאין כופין לשא אשה בזה"ז והנה לכאורה קשה להבין דברי רבינו מהר"י מינץ ז"ל הא שם בב"ב הקשו התוס' תימא הכתיב פרו ורבו ותי' שהפי' דדי הוא שנגזור על עצמינו על אותו שכבר קיימו פו"ר שיה להם בן או בת יע"ש וא"כ אין מקום להוכחה שמי שלא קיים פו"ר אין כופין אותו עכ"ל והנה תירוצא דמר עפ"י סברת הט"ז באו"ח תקפ"ח בשם המזרחי כתוב הוא גם עלי ספר פני שלמה להגאון מהר"ש גאנצפריעיד ז"ל בחי' לב"ב שם ואגב ראיתי שתי' עוד שם וז"ל ועוד י"ל כי המ"א בריש ה' שבת הביא דברי הצ"צ שנכון לתקן שלא לקנות דגים לשבת כשמייקרין השער וראייתו מקינון וכ' הפמ"ג לדחות הראיה כי בקינון הוי בקום ועשה ובדגים הוי שוא"ת היינו שיתבטל ממ"ע יע"ש ולפ"ז יפה הקשו התוס' שהרי גם כאן אין עוברין בפועל רק שמתבטלים ממצוות מילה ובשביל כן אין לבטל מ"ע של ופרו ורבו וק"ל עכ"ל ויש לפקפק בתירוצא דא כי מלבד שלא כן דעת תר"י ז"ל בריש ברכות גבי פלוגתא דחכמים ור"ג יע"ש אם כי השאג"א בסי' ד' חולק בזה וס"ל כסברת הפמ"ג וכ"כ בחי' אנשי שם על הר"ן ז"ל בפ"ב דשבת בסוגיא דנר חנוכה ונר שבת יע"ש הלא כבר הביאו האחרונים סעד לסברת תר"י ז"ל מביצה ט"ו ע"ב דחזי' גבי עירוב תבשילין אליבא דרבא דמשום כדי שיברור מנה יפה לשבת פטרינן ממצוה משום קיום המצוה עצמה יע"ש וגם בקו"א לשאג"א שם הביא סעד לסברת תר"י ז"ל ולפ"ז אין מקום לתירוצא דא וגם אם נימי דתוס' לא ס"ל כסברת תר"י ז"ל מ"מ ממה דקאמר הש"ס שגוזרין עלינו גזירות קשות ומבטלות ממנו תורה ומצוה ואין מנחת אותנו לכנוס לשבוע הבן נראה דגזרו על כל התורה כולה אשר זה נכלל במאמרם ומבטלת ממנו תורה ומצוות אך ביחוד אמרו עוד ואין מנחת אותנו לכנוס לשבוע הבן שהוא מצוה הראשונה ואות שבין ישראל

לאביהם שבשמים. וא"כ אין מקום כלל לתירוץ זה. ויעיון בת"ח ובעיון יעקב שם מש"כ בזה ולענ"ד נראה בפשיטות כי אם שחז"ל אמרו דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשוא"ת לא נאמר רק דיש כח אבל לישנא דבדין הוא שנגזור על עצמינו ל"ש לאמור בזה ולזאת לא ניחא להו להתוס' לאמור האי לישנא רק במקום דליכא עקירת מצוה פ"ו וגם זה כ' בלשון ושמא וא"ש בפשיטות.

אולם יהיה איך שיהיה בכוונת דברי התוס' אבל על מהר"י מינץ ז"ל אין שום מקום קושיא. כי ז"ל בתשו' שם. ועוד אוכיח שראבי"ה ס"ל דמצות יבום עדיפא מפ"ו כי זה לשון המרדכי בריש הבעי' נשא אשה ושהה עמה עשר שנים כו' ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה מן המנין כו' ואהא ברייתא סמכי' בזה"ז שאנו בחו"ל ושוהין טפי מעשרה שנים ואין כופין להוציא וכ"פ ראב"ן ז"ל זקיני כו' וגרסי' בס"פ ח"ה משחרב ביהמ"ק דין הוא שנגזור כו' אלא א"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בו הלכך לכל הפחות אין כופין להוציא ואפי' בא"י חייב לתן כתובה ות"כ אביאסף עכ"ל אלמא ס"ל לאביאסף משום דאמרו דין הוא שנגזור עלינו שלא לשא אשה ושלא להוליד בנים אע"פ שלא גזרו מ"מ גורם שאין כופין להוציא כו' ולא אמרי' משום מצות פ"ו ניכוף אותו כדי לקיים מצות פ"ו ואולי לענין יבום לא אמרי' דיגרום מה שאמרו דין הוא שנגזור על עצמינו כו' אלא וודאי מצות יבום יותר גדולה ממצות פ"ו ולית דין צריך בשש כו' וכו' ותוס' ס"פ ח"ה מסופקים בדבר דמקשי התם דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לשא אשה תימה והא כתיב פרו ורבו ושמא על אותן שכבר קיימו פ"ו והיינו זרעו של אברהם כלה שלא יוליד אלא בן ובת עכ"ל אלמא דתוס' הקשו בלשון שמא כו' וכו' עכ"ל יע"ש הרי דמהר"י מינץ ז"ל בעצמו הביא דברי התוס' אך קוטב ראייתו סובב והולך כי התוס' לא כ' רק בלשון שמא וגם אביאסף לא אזיל בשיטת התוס' מדהביא ראיה מסוגיא זו שלא לכוף למצות פ"ו בשהה עשר שנים וכל זה פשוט להמעיין בגוף התשובה (ואולי אין תי' כהד"ג תשו' מהר"י מילץ ז"ל לזאת העתקתי לשונו הנצרך לענינינו) ודברי מהר"י מינץ ז"ל פשוטין וברורין. והנלע"ד כתבתי

חיים מרדכי

סימן מט

להרב המאוה"ג וכו' מו"ה דוב בעריל דרומער נ"י אבד"ק דארהוי.

מכתבו עם שאלתו הגיעני וטרם כל שיח אעתיק לכת"ה מה שהשבתי בכגון דא להרב הגאון ז"ל האבד"ק קראקא אשר דברים אחדים משם גם לנדון דידן המה, וז"ל שמה

ועתה זו תשובה כו' כו' עד כתקנת קדמונינו ז"ל עכ"ל שמה (בתשובתי הקדומה) אשר גם בנידון דידן אמורה.

והנה כדעתי מאז כן דעתי גם עתה מבלי להקל אך כשישליש מה במזומן ועל המותר להשליש שט"ח וכאשר אני רואה כעת כי כן יצא מפי רבותינו הראשונים ז"ל בהג"ה אשרי מאו"ז הקצר ליבמות ב"פ י"ד וז"ל:

על השוטה התירו כל רבותינו חר"ג ע"י מאה ת"ח כו' רק שזו תהי' בטוחה במזונתיה ומכתובה ומפרנסה כו' רבותינו והרא"ש ז"ל השיבו אין ידו משגת יעשה עתה כאשר תשיג ידו והמותר יבטחנה בשטר שלא יתעגנה עכ"ל הרי מבואר שלא יצא להיתר רק באופן שישליש במזומן לפחות אשר ישיג ידו כעת כי הצ"צ שם לא התיר רק באופן שימכור הכתובה בטוה"נ ושיהי' מספיק לה הרווחים בוודאי למזונתיה ולפרנסתה וגם לזה הוכרח להאריך בראיות ולקבוע מסמורות להתיר באופן זה. לזאת די לנו להקל במה שמצינו מפורש יוצא מפי רבותינו הראשונים ז"ל והסכימו לפסק זה רוב מגדולי האחרונים להתיר במשליש לפחות מה במזומן. וכלשון הגאון בעל תפ"צ ז"ל בסי' ל"ט שכ'. לכן עכ"פ ישליש מה שתשיג ידו והמותר יהיו חוב עליו, אמנם להשליש את כל אך בשט"ח. אם כי ידעתי כי מקצת אחרונים בתשובותיהם הקילו גם בזה, ומהם חדשו להשביע את הבעל שבועת אין לי. ומש"כ כת"ה ע"ז וז"ל:

אך לא נ"ל דבריהם דהא מדאורייתא ליכא שבועת אין לי רק הגאונים תקנו שבועה זו וענין השלשת הכתובה עתה שאינה מגרשה הוא ג"כ רק תקנת מאה"ג ז"ל ותקנתא לתקנתא לא עבדינן (ב"מ ה' ע"א) ועוד דהא עיקר היה בכדי שלא תנעול דלת כו' ובכאן ל"ש זה מפני שיותר ממה שהאיש רוצה כו' (גיטין מ"ט ע"א) ע"כ ל"ש בכאן שבועת אין ני עכת"ד אין בכח זאת הסברא לדחות דבריהם. כי בקל יש לחלק דשאני התם בעובדא דרעיא שהוא להוציא ממון מידו מכח שמחיוב שבועה ואיל"מ הלא הוא בא בטענה שיש עמה עוד חזקת ממון שהיא גדולה מכל החזקות כיון דחיוב שבועתו הוא רק מתקנת חז"ל האם עבדו עוד חז"ל תקנתא לתקנתא להוציא מידו מכח שאי"ל, כי תקנתא לתקנתא שהוא אך לטובת המוציא לא עבדי' משא"כ הכא אשר רגמ"ה ז"ל תקן לטובת בנות ישראל (יעיון ד"מ וב"ש סימן א' ס"ק כ"א) וקיימו וקבלו עליהם ועל זרעם אחריהם כל חכמי אשכנז וצרפת. והח' מונח אקרקפתא דגברא (יעיון בה"ט שם סק"כ) אך זאת התנו רבותינו הראשונים כי ביד חכמי הדור להתיר בעת שיהיו מקום להתיר כגון בנשחטית וכדומה והותנה בתנאי קודם לתקנה שלא הותר רק בהשלשת הכתובה ונ' ות"כ וע"י מאה רבנים, והוא בא לבקש מאתנו לעשות לו תקנה לטובתו להשליש

שט"ח ע"ז הלא בידינו לאמר שאין אנו מאמינים לו וישבע שאין לו. וזה תשובה גם להסברא דכאן ל"ש נעילת דלת כי לזה היו מקום רק אם אנו מטילין עליו חוב אבל כאן אדרבה אנו באנו להקל עליו בהשלשת שטיח, ויש מקום לסברת האומר להטיל עליו שבועה שאין לו, ובפרט היכי דיש מקום לחוש שהוא מערים הלא משנה שלימה שנינו (שבועות מ"ד) נגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשות הוא אומר כליי נטלת והוא אומר לא נטלתי הוא נשבע ונוטל ר"י אומר עד שתהא שם מקצת הודאה, וקיי"ל כחכמים. והקשה השטה מקובצת שם בב"מ וז"ל:

ותימא הא רבנן פליגי אדר"י ב"פ כו' גבי נשבעין ונוטלין ולא מצרכי הודאה במקצת. ונראה דשאני התם דאיכא הוכחה דחשיד באותו ממון עצמו כיון שנכנס למשכנו חנא ברשות והכא ליכא הוכחה בשאר חיותא. מהר"י כ"ץ ז"ל עכ"ל הרי דהיכי דאיכא הוכחה במקצת עבדי' גם תקנתא לתקנתא ולחייב שבועה. אברא דלמש"כ הלח"מ בפ"ב מה' גזלה ה' א', על לשון הרמב"ם ז"ל שכ' קנס קנסו חכמים, וז"ל:

וא"ת דכל חשוד על השבועה קנסו שכשהוא חייב שבועת התורה שכנגדו נשבע ונוטל כו' וי"ל דהכא קנסו דאפי' שאמר נטלתי כלי זה ובעה"ב טוען שנטל זה וכלי אחר דמה שאמר כלי זה הוי הילך, ואינו חייב שבועת התורה ובשאר חשוד לא מהפכינין אשכנגדו והכא קנסו טפי דאע"ג דהוי שבועה דרבנן מהפכינין אשכנגדו עכ"ל מיושב קושית הר"פ ז"ל כי הכא שאני שהוא מטעם קנסא שקנסוהו חז"ל לגזלן, ואדרבה נראה דאלולי קנסא אם דאיכא הוכחה, מ"מ לא היינו מחייבין שבועה מכח תקנתא לתקנתא אמנם הש"ך בסימן צ' ס"ק א' תי' דהקנס הוא רק שעשעוהו חז"ל כחשוד יע"ש אשר לתירוצו מוכרחין לבוא לתי' הר"פ ז"ל וכמובן. הרי לנו מבואר דעת חד מקמאי הר"פ ז"ל דהיכא דאיכא הוכחה משביעין גם בתקנתא לתקנתא וכעין דפסק"י בסימן ע"ה סעי' י"ז דהיכא דאיכא רגל"ד משביעין גם על טענת, ספק יע"ש. ות"ח שאמר מלתא אין מזניחין אותו וא"ל כי בדותא היא (חולין ז') כי מי שאמר לחייבו שבועת אין לי יש מקום לדבריו וכדאמרן.

אמנם אנכי לעצמי אם כי מה אני מכל זאת אומר אני כי גם בשבועה אין להתיר אך שיעשה מה שיעשה הבעל להשליש לפחות מה במזומנים. דהלא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. ועכצ"ל דכך הוי תקנת מאוה"ג ז"ל וכמש"כ הב"ח בסימן א' יע"ש וכיון שלא הותר אך ע"י השלשת כתובה ונדוניא ות"כ ומאה רכנים אין לשנות ולזוז מדבריהם אפילו זוז כ"ש כיון דאנן אך שליחותי הו דקמאי עבדי' ובשינוי מה הלא תחדל השליחות אי לזאת די כשנתיר במה שמצינו באו"ז להתיר כשמשליש מה שבידו אשר אנו רואין שהיו בזה הסכמת הראשונים ז"ל וגם יצאה הוראה

זאת מגדולי רבותינו האחרונים אמנם להתיר גם בשלא ישליש מאומה במזומנים אין דעתי דעת תורה נוחה בזה.

וא"ת הלא נתת דבריך לשיעורין וגבול ההשלשה לא הגבלת אשר הרבה פעמים מצינו כי חז"ל חשו מאוד לזה, ואולי זה הוא טעם פי' שיטת רש"י ז"ל בהוריות ט' ע"א דבעא מיניה רבינא מר"נ בר"י נשיא שנצטרע מאי מידחא דחי או מיפטר פטור, א"ל דילך או דגזא (יעיון עין משפט שציין באות ג' על א"ל דילך או דגזא. מי"י פט"ו מה"ש ה' ט', כנראה אשר פסק הרמב"ם ז"ל שם דנשיא שנצטער עבר מנשיאתו והרי הוא כהדיוט מקורו מכאן. ובאמת זה אינו כי פשטות זאת האיבעיא אין לה מקום כלל בפסק הרמב"ם ז"ל לשיטתו שפסק בפ"י מה"ש ה' ז' כר"ע דגם מלך חייב בקרבן עולה ויורד. ופסק הרמב"ם ז"ל שם הוא מסוגיא דהוריות י' ע"א וכמבואר שם בכ"מ, ונראה דציון העין משפט צ"ל על מלות נשיא שנצטער שזה מבואר ברמב"ם ז"ל שם דדינו כהדיוט אשר מזה נובע זאת האיבעיא ופשוט.) וכ' התוס' הרא"ש ז"ל שם וז"ל:

פירש"י ז"ל משלך, או מאוצר שלו יביא. פשיטא דמשלו יביא הלכך אפילו נצטרע נמי פטור דגזא דידי' כדקאי קאי והרי אינו בא לידי עניות. ול"נ להרמ"ה ז"ל דאע"פ שיש לו ממון הרבה יכול לבוא לידי עניות כיון שהוא עבר ממלכותו ואין בידו לקח מעם הארץ. משום דהוי כעשיר שיש לו אוצרות הרבה, ואפ"ה חייב דיכול לבוא לידי עניות אם יאבד העושר ההוא בענין רע, ופי' וכי משלך כו' אבל לישנא דגמ' משמע כפירש"י ז"ל כו' אלא דסתם מלך יש לו אוצרות מרובין, וא"א לבוא לידי עניות הלכך כיון שכבר נפטר מחמת עשרו עדיין הוא עומד באותו הפטור, ול"ד לעשיר מתחלה ואין לו כ"כ אוצרות מרובין ויכול לבוא לידי עניות אין לפטרו משום עשרו שיש לו עתה עכ"ל (הרואה יראה כי גם הרמ"ה ורא"ש ז"ל הלכו בפירושא דרש"י ז"ל בשם גזא, ולא כמש"כ הרש"ש ז"ל בהגהותיו שם, וז"ל:

א"ל דידך או דגזא, גם בזה פירש"י ז"ל דחוק, ואולי י"ל דגזא שם חכם ואשכחנא ביבמות מ"ה ע"ב רבינא ספר ממנו עובדא ולכן א"ל האי שאלה דילך או ששמעת מגזא ולא פשיט ליה. ע"כ אם כי זה אין מקום דיוק על פירושו דלמה ביבמות קראו רבינא בשם רב גזא וכאן קראו רנב"י בלא שם רב. יען כי לשיטת רש"י ז"ל בגיטין ל"א ע"ב, ומגלה כ"ח ע"ב רנב"י הוא ר"נ סתמא שהוא הי' רביה דרביה דרבינא, כי רבא קבל גם מר"נ ורבינא מרבא. אך גם לשיטת התוס' שם ובכמה דוכתי דר"נ סתמא הוא ר"נ בר' יעקב ורנב"י לאו היינו ר"נ סתמא מכל זאת הלא נראה מגיטין שם דרבא ורנב"י יתבי כהדדי כחברים וכיון דרבינא היו תלמידו של רבא, לזאת קראו בשם רב גזא ורנב"י שהיה

חבירו של רבא ואולי גם של רב גזא, לזאת לא קראו בשם רב. אולם האמת כי מש"כ הוא על פירש"י ז"ל שהוא דחוק, יאמר על פירושו כי אין לו ביאור כ"כ דמאי נ"מ אם אמר משמיה דנפשיה או משם רב גזא, והאמת הוא כפי' רבותינו הראשונים רש"י ורמ"ה ורא"ש ז"ל אשר מפיהן אנו חיין) ולסברא האמורה שאין ליתן הדבר לשיעורין י"ל עוד בטעם פירש"י ז"ל ולחלק בין מלך לעשיר גדול כי א"ת שיפטור בעשיר גדול יען שלא יוכל לבוא עפ"י הטבע לעניות, הלא נתת דבריך לשיעורין להגביל איזהו עשיר גדול משא"כ מלך אשר הוא מופלג בעושר באוצרות מרובין, ומלך אחד יש ושם מלך נצמד תמיד בשם מופלג בעשיר משא"כ בעושר אשר צריכין לחלק בין גדול, לעושר שאינו גדול שזה לא נתן להאמר לתן הדבר לשיעורין וה"נ הלא נתן הדבר לשיעורין מה הוא הכמה שישליש במזומן לפחות ואם כי זה נמסר לחכם ומורה אשר יעריך ערכו של עני זה וככה יראה לעשות מה שיעשה ולהשליש גם במזומן כמו התרת מאה רבנים אשר לפרקים יעלה להוצאה מה מכל זאת לא נאמר כי לעני ניקל בפרט זה יען שאין ידו משגת גם לזה וכן בפרט זה של השלשה מחיוב להשליש מה במזומן כפי ראות עיני החכם המתיר למען לקיים מה את תקנת קדמונינו ז"ל.

אולם נלע"ד אם כי נאמר ע"ז שהוא מהדברים שאין להם שיעור הוא רק למעלה אבל לא למטה וגם מלתא דפסיקא נאמר כי לפחות ישליש את הכתובה במזומן יען שזה הוא תקנת חז"ל למען שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (כתובות י"א וכמה דוכתי) ולשיטת הרשב"א ז"ל והעומדים בשיטתו באין לו לסלק הכתובה אסור לגרש וכמבואר באה"ע סימן קי"ט בב"י וח"מ וב"ש ופר"ח יע"ש וכאן אשר קוטב תקנת רבינו הראשונים ז"ל שלא תהא אגידא ביה ותיכף כשתתרפא ותשתפה תקבל הג"פ שהושלש כעת או שינתן אז (יעיון צ"צ שם ד"ה ומסברא) לזאת לפחות מעות הכתובה תהא מונח במזומן אשר אז תהא קל להוציאה, ולא רק בהשלשת שט"ח גם מבטוח, כי מש"כ כת"ה. מה לי האבליגאציע (שטר שעבוד) מאיש בטוח ומה לי באנק נאטען ממלכות, אין הדמיון עולה יפה, כי ההבדל מבואר כי באנק נאטען הלא עובר לסוחר מיד ליד במדינה וחוץ למדינה (יעיון שו"ת השיב משה סימן נ"ה שהחשיבן גם לגופן ממון) אשר לא כן בהאבליגאציע מאדם פרטי, וגם סתירת סברתו הלא מבואר בתוס' הרא"ש ז"ל בסוגיא דהוריות הנ"ל דסתם מלך יש לו אוצרות מרובין וא"א לבוא לידי עניות משא"כ בעשיר גדול שיכול לבוא לידי עניות (ואם כי לפרקים גם מעות המלכות יורד ונפסל הלא הוא מיעוטא דמיעוטא אשר לכ"ע לא חיישי' משא"כ בעשיר פרטי שהוא גלגל החוזר בעולם מיום ליום) וכנ"ל

וזה פשוט וברור מסברא לזאת אין להתיר אך שישליש לפחות מעות כתובתה במזומן ועל שאר הפרטים בטוחות וכהכרעת רובם ככולם מגדולי האחרונים. והנלע"ד כתבתי: חיים מרדכי:

סימן נ

להתורני כו' מו"ה משה יעקב כ"ץ נ"י בעיר באזיען.

מכתבו הגיעני, ובדבר שאלתו כי יש בעיר עשרה ס"ת הצריכין תיקון גדול שעולה לסך מסיום, ובע"ב הכשרים הסכימו שיתן כאו"א יותר מכחו. ולעשות זאת המצוה בהכשר, ולעומתם קמו, פורקי עול תורה, לעשות באל כנהוג מהמנהגים שהוא בהיפוך אתוון גהנם בעו"ה רקודים בחורים וגם בתולות וגם ערב רב מא"י בתוכם. ומהכנסה הזאת לתקן הס"ת, אם רשאין לעשות כן עפ"י התורה. הנה להאריך בתשובת שמה כזאת אך למותר הוא כי האם גם דבר כזה לשאול הגיע? הלא מקרא מלא הוא בתורת ה', לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך. וחז"ל אסרו לכל דבר מצוה וכמבואר ברמ"א ז"ל או"ח קנ"ג סעיף כ"א, אסור לעשות מאתנן זונה (יעיון ש"ע אה"ע סימן כ' ובח"מ ב"ש שם) מחיר כלב דבר של מצוה כגון בה' או ס"ת יע"ש ובמג"א ז"ל ס"ק מ"ו ונוסף עוד בזה, באמרם שעושין זאת עבור תיקון ס"ת דהוי מצוה הבא בעבירה. יעיון סוכה ל' בסוגיא ובתוס' שם ד"ה משום וברא"ש ור"ן ז"ל דאע"ג דקרא גבי קרבן כתיב ה"ה בכל המצוות וכמבואר בב"ק צ'. בגזל סאה של חיטן וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה דא"ז מברך אלא מנאץ. והיכי דמחמת עבירת הגזל באה המצוה, כ"ע מודי שאין יוצא בה יע"ש ובח"י הריטב"א ז"ל ולענין ברכה עור חמור טפי וכמש"כ שם בתוס' ד"ה הא קניא ביאוש. א"נ שאני ברכה דאיכא נמי הזכרה לשם שמים יע"ש ובר"ן אלפסי ז"ל ואיפסקא הכי בש"ע או"ח תרמ"ט סעי' א', ומיהו לא יברך עליו יע"ש במג"א, ובאו"ח סימן י"א סעי' ו' ברמ"ח ז"ל והדברים ארוכים ועתיקים, וא"צ להאריך כי גודל חומר העון פשוט. ויש בזה האיסור חוט המשולש משלשה פשעי בני ובנות ישראל, ברעה כפולה ומכופלת, ענף מאתנן זונה, ומצוה הבא בעבירה, שיאמרו עוד כי מצוות תיקון ס"ת יסבב להם לעשות באל, אשר יש בזה כמה איסורי תורה ודרבנן שיכשלו רבים בהם. ועוד בה שלישיה חשש ברכה לבטלה בברכות הקריאה, שיש בהם הזכרת שם שמים, דחמור טובא ענף מלא תשא וגו' והוא מה"ת לרמב"ם ז"ל.

וכבר הורה זקן בכגון דא הגאון האמיתי בשו"ת דברי חיים ז"ל ח"ב חחו"מ סימן ל"ג, וז"ל: ואודות הס"ת אשר כתבה החמסנית, עפ"י דין מותר דכבר קנתה בשינוי ויאוש, אך לענין הברכה יש לכאורה להחמיר כו' אך ראוי להחמיר שלא לקרות בס"ת שלה. כדי שלא

יוסיפו בני עולה לעשות כזה, ויטילו עוד מום בקדשים לאמור כי המה מקדישים קודש עכ"ל שיצא מגאון ישרף בקדושה וטהרה, למען קדושת ישראל על אחת כמה וכמה בשאלתו, שאין לקרות בס"ת כאלו שנתקנו מחטא הרבים, אשר לשיטת הרמב"ן ז"ל מוכרין ס"ת גם לשא אשה שאינו בת בנים, מפני חששא דהרהור עבירה. יעיון אה"ע סימן א' בח"מ ס"ק ט' וב"ש ס"ק ט"ו, לעשות באל אשר בעו"ה לא אך הרהורי עבירה יש אך כמה וכמה איסורי תורה ודרבנן אשר יעברו בזה, כי גם על חבוק ונשוק לוקה לשיטת הרמב"ם ז"ל, יעיון אה"ע סימן כ' ובח"מ וב"ש שם, די לדאבון לבנו אשר לא ישמעו לקול תוה"ק ואין בידינו למחות, אבל לעשות עוד עם התורה שלא כדת התורה, מי בקש זאת מידם, שמעו זאת הזקנים ? ההיתה כזאת בימיכם או בימי אבותיכם ?? אין זה תיקון התורה, אלא קלקול דת התורה, ולא נשמע נבלה כזאת בישראל, ומי אשר יראת ה' בלבו, ישתדל בכל עוז לעמוד עלי דרך עצת חטאים, ואם לא ישמעו חלילה וחלילה, לקח ממעות זה עבור תיקון תוה"ק. אך כאו"א יתן יותר מכחו ומה שיהיו בידם לתקן יתקנו, ואחד המרבה ואחד. הממעיט ובלבד שיעשה כרצון אבינו שבשמים, ולבי נכון ובטוח כי ישראל קדושים הם, ויעשו עם התורה כתורה, ואז על כל אנשי העיר יאיר אורה באור חיים של שלום וברכה ובזה אחתום:
חיים מרדכי.

סימן נא

להרב הגאון המפורסם כו' מו"ה מנחם מענדל באבד נ"י אבד"ק גאראהאמארא באקאווינא

מכתבו הגיעני, והנה כתב להעיר על הקונט' שלי באר חיים מרדכי להיתר עגונות בזה"ל: כתבתי תשו' בענין עגונה. דנתי בכתב מערכאות שלהם מהמלחמה שיש להתיר לא מטעם ערכאות רק מטעם מסל"ת אף שהוה ע"י כתב, וכתב עכו"ם לא מהני מסל"ת לשיטת הרמב"ם כמבואר בש"ע סעי' י"א. ודנתי כפי מ"ש הלבוש הובא בפ"ת שם ס"ק נ"ג. הטעם משום דהוה תרי קולי מסל"ת ועפ"י כתב. ועיין תשובת שערי דעה סי' פ"ד דכ' טעם זה מדעתיה דנפשיה. והביא סמוכין לזה ממשנה דחגיגה ופלא שהיה נעלם ממנו דברי הלבוש. ועיין רש"י גיטין ע"א ע"א ד"ה ולא מפי כתבם. והסביר בחי' הרי"מ ז"ל היטב דברי רש"י ז"ל, דהתורה לא מיירי בכ"מ רק כאורחיה. ע"כ מותר שלא כדה"נ כיון שנהנה שלא כאורחיה, ע"כ אסור עדות מפי כתבם משום דאורח ארעא להעיד בפיו ולא מפי כתב. אבל בשטר אורחא בכתב, לפ"ז נראה כיון בשעת מלחמה דרך כל העדות רק בכתב כי א"א באופן אחר אלא מפי כתב ואין זה קולא מאי דהוה מפי כתב,

ודוק עכ"ל. הנה מה שחידש כת"ה לדון בזה מטעם מסל"ת הלא הוא מבואר גם בחת"ס סי' מ"ד. דהכתיבה שנכתבה בספר הערכי הוי כמסל"ת אמנם זה דווקא אם הישראל בעצמו ראה שם הכתיבה, אבל בבוא יבוא מערכאות, בתור תשובה לשאלת הנשים או המשפחה לא הוי מסל"ת יע"ש. והובא גם בפ"ת שם, אשר רובא דרובא המה בכגון דא. ובזה אין יכולין לדון מטעם מסל"ת אך מכח נאמנות הערכאות. וכאשר תמה על השערי דעה, כן יש לתמוה על החת"ס שכ' בסי' צ"ד טעם זה דתרי קולי בתור ונ"ל משמיה דנפשיה יע"ש.- ומה שהוליד סברא חדשה מכח דברי הרי"מ ז"ל (ספר זה אינו עמדי לעיין בו). לענ"ד לא בא לעמק השוה. כי שלא כדה"נ שאני שאין זה בכלל אכילה דאסרה תוה"ק, אולם הכא צריכין אנו לדרוש ולאמור בטעמא דקרא מפיהם ולא מפי כתבם יען דלאו אורחיה. והכא בערכאות דאורחיה לזאת נימא דכשר גם מפי כתבם. אשר לפ"ז י"ל עוד בשנאמר הטעם בציווי התורה מפיהם ולא מפי כתבם יען כי מפיהם יכולין הב"ד להכיר יותר האמת וכמש"כ הב"י וסמ"ע בשם הריב"ש ז"ל, בחו"מ סי' י"ג לענין טענות בע"ד בכתב יע"ש בב"י בב"ה מש"כ בשם הריטב"א ז"ל ובערכאות אדרבא עדיף כתבם מדבור. וכמש"כ החת"ס שם דבדבור מקרי ואמרי שקר, אבל לחתום שקר לא מרעי נפשיה כידוע כי הקול קול יעקב אשר אמת ליעקב גם בקולו קול הדר והידים ידי עשו אשר אך בחתימת הידים בערכאות אז לא מרעי נפשם וממילא עדיף כתבם מפיהם, דלא ליתחזי כעדות נכרי יע"ש וכיון דבערכאות עדיף כתבם מפיהם, דלא ליתחזי כעדות נכרי יע"ש, וכיון דבערכאות עדיף כתבם מדבור, שוב אין כאן תרי קולי. אמנם כ"ז אינו, חדא דזה תלוי אי דרשינן טעמא דקרא או לאו, שהוא פלוגתא ישינה בש"ס ופוסקים, ועדיין במחלוקת שנויה שאין בזה הלכה קבועה וברורה והדברים עתיקים וארוכים. חדא ועוד קאמינא כי בנאמנות העכו"ם הלא אסור לנו לדון מכח עדות, דהתורה צותה אל תשת רשע עד וכמבואר בפוסקים ובדברי ד"ז גאון וקדוש ישראל הזכרון כהונה ז"ל, שהבאתי בקונטרס באר חיים מרדכי באות ו', אך מצדדים אחרים להתיר במקום שידוע לנו כי האמת בפיהם, וכמ"ש באות כ' או כדברי החת"ס שהבאתי באות י"ט ואין כאן מקום כלל לדון מכח הטעמים דמפיהם, ולא מפי כתבם וכמובן וכוונת פירש"י ז"ל עיין בתוס' רי"ד ז"ל שם בגיטין מש"כ בזה באריכות אשר בדבריו יתבאר היטב כוונת דברי רש"י ז"ל בקצרה יע"ש וזאת נלע"ד דלסברת הלבוש בטעם הרמב"ם ז"ל משום דהוה תרי קולי כדי שלא לאפושי פלוגתא אשר זה כלל גדול דלמעט במחלוקת עדיף. וגם מאוד שקדו חז"ל לתקנת בנות ישראל, כשיצאה מחזקת א"א דאורייתא, ואך מדרבנן אסורה להנשא לכתחלה. גם הרמב"ם ז"ל יודה דמהני כתב עכו"ם מסל"ת (אם דכהאי

לישנא מבלי להקיל בתרי קולי בהפ"מ הנאמר בט"ז יו"ד צ"א ובש"ך ע', הוא בדרבנן, מלבד מה אם שהם שווים בלשונם אולם אינם כדברים אחדים, הלא גם שם באיכא צירוף שעה"ד וכדומה מתירין) ולזאת כיון דלצירוף תעודת הערכאות איכא עוד אומדנות דמוכחות, אשר בדעבד אם נשאת לא תצא כפסק הרמ"א ז"ל אך דלכתחלה לא תנשא מדרבנן. וכאשר הארכתי בזה הדבור מאות נ"ו עד אות חיים. גם לרמב"ם ז"ל יש לסמוך על כתב עכו"ם מסל"ת ושלא לחוש לתרי קולי (יעיון בהגהות מרדכי ז"ל פ"ב דיבמות הובא בב"ח אה"ע שם). וגם למש"כ החת"ס שם הטעם יען שא"א להבחין מתוך הכתב אם הוא מסל"ת יעיון בית מאיר ובהגהות רב"פ ז"ל באה"ע שם ובמש"כ בזה בספרי חידושי בן יאיר בחי' ב"ק קי"ד, הלא הוי אך ספיקא דרבנן, ויש לקבוע בכ"ז מסמורות בהסבר וראיות באריכות. אולם אין להאריך כי האמת הוא כמש"כ באות טו"ב וגם כת"ה כ"כ כי בעיקר הדבר כבר התירו הפרושים בערכאות. אך יען כי עתה נולד בזה פקפוק חדש, אשר מסבת גודל שערורת כללות מלחמת העולם היה אי משטר וסדר גם בכתיבת התעודות אשר איזהו מהם נכתבו בטעות, על החיים כי מתים כאשר מהם באו אח"כ לביתם בחיים לזאת עוררתי וזה הדבור בקונט' להעמיד האי היתרא אשר הוחלט ויצא מרבו זינו גאוני האחרונים ז"ל בתשובותי' בצירוף האומדנות דמוכחות וכמש"כ באות ס"ז יע"ש.

ומש"כ כת"ה וז"ל:

ובעיקר הדבר איני יודע מאי מקום פלפול בזה ומה שהגאוני' חששו קצת בעדות בע"מ זה היה בזמן הלזו. ידוע לא כל האדם, ולא כל המקום, ולא כל השעות שוין (יבמות ק"כ ע"א) ולא כל העתים שוות (משנה פ"א דתמיד) הם חששו בזמניהם מי היה בזמניהם בע"מ מקודם שהי' קונים מהעיר, איזה אנשים פחותים עבור כל העיר, בוודאי פחותי ערך אנשים גרועים שבכל העיר אף לאח"ז לא היה שכיח שיהי' בע"מ רק אנשי פחותי כמו שידוע לכל. אבל בזמן האחרון בפרט בעת המלחמה שנלקחו לצבא רובם ככולם ת"ח וי"ש אשר מסרו ממש נפשם על קודש איני יודע הפלפול הזה למה וד"ל. עכ"ל. שותיה דמר בזה לא ידענא. האם חלילה על כלל בעל מלחמות דנתי. ידעתי גם ידעתי כי רבים מהם אשר מסרו נפשם על קדושת הדת גם בשדה המלחמה. וסברת כת"ה כי לא כל המקומות והעתים שוין הלא הבאתי גם אני את זאת באות מ"ט דברי הגאון דאונגוואר. דבמדינות שלוקחין עפ"י הגורל אפשר שרובן כשרים. והגאון בעל תשו' יהודא יעלה ז"ל, כ' ע"ז כי דבר אמת בפי הקדוש לדעתי במה שיצא חלק שאותן היוצאון בגורל הם רובם כשרים. ומה שרצה הגאון באמרי אש להחמיר גם ברובם כשרים. הלא למראה עיני כת"ה

משכ"כ באות י"א בסתירת דבר זה. ודברי הד"ח ז"ל באה"ע ח"ב סי' ס"ד ברורים המה במה שהעלה דכ"ז שאין עדות לפסול לבע"מ הוא בחזקת כשרות ולזאת כ' באות נ"א כי בבוא לב"ד גב"ע מב"ד אחר שקבלו עדות מישראל בע"מ אין לדקדק כלל כי בוודאי ידעו דכשרים הם וגם אם אך סופם בכשרות די להכשיר עדותם וכמש"כ באות ח"י כ"א. אמנם כמוני כמוהו יודעים כי יש גם רבים אשר גם בבואם לביתם הם מגולחי זקן. מחללי שבת ועוד ועוד. וגם אני אומר כי לא כל העתים שוות. ואם הגאונים בזמנם מאז פלפלו וחקרו בזה, אנן בזמנינו. אשר רבים הם פסולי עדות דאורייתא. ונשמתי ממקומות רבים וגם לפני באו. אשר תעודות לא היו להם מערכאות והיתרא דבנות ישראל היו תלוי ועומד אך על עדותם אשר על זה סובב והולך נקודה המרכזית של כל הקונט' באר חיים מרדכי להכשיר גם בזה בצירוף כל האומדנות דמוכחות שהיא הוראת שעה לתיקון עולם אשר אם כי לא הלכתי בקונט' בגדולות ונפלאות אמנם הסברות הם ברורות ובראיות חזקות. ונהניתי ממה אשר גם כהד"ג העיד לי כי כל דברי נאמרים בצדק, וכאשר העליתי הלכה למעשה גם בפרט הרביעי באות חיים בעזהש"י. והנלע"ד כתבתי:
חיים מרדכי.

סימן נב

להרה"ג כו' מו"ה יעקב משלם גינצבערג נ"י רב הצעיר בגוראהומארא חתן הרב הגאון המפורסם כו' מו"ה מנחם מענדל באבד נ"י.

מכתבו מגלה עפה הגיעני והנה יצא לפקפק עמש"כ בקונט' באר חיים מרדכי באות ג' ד' וז"ל שם:

והנה אא"ז מאור הגולה רש"י ז"ל במשנתינו וז"ל:

ולפי שנחשדו כל אלו לעבור על דת מחמת ממון חשדום להיות מעידים שקר ע"י ממון ושוחד ע"כ. ולהמבואר בפ' ז"ב דמתניתין נשנית אליבא דר"מ, עי"ז הקשה הט"א ביתר עוז על פירש"י ז"ל וז"ל:

וק"ל למה פי' דלא כהלכתא דה"ט ליתא אלא לרבא, ואנן קיי"ל כאביי דאמר בפ' ז"ב מומר אוכל נבלות לתיאבון ד"ה פסול, להכעיס אביי אומר פסול דהו"ל רשע ורחמנא אמר אל תשת רשע עד, רבא אמר כשר רשע דחמס בעי', ואיפסקא התם הלכתא כאביי דאפי' להכעיס אע"ג דאינו עובר על דת מחמת ממון אפ"ה פסול, ועוד דמסיק כו' הרי למסקנא זו דמתניתין ר"מ היא ולדידיה להכעיס נמי פסול אע"ג דאינו רשע מחמת ממון אפ"ה פסול מגזה"כ עכ"ל יע"ש שהניח בקושיא, ולכאורה הוא קושיא גדולה על אור עינינו רש"י ז"ל. וי"ל כו'. אמנם יותר נראה לאמור כי רש"י ז"ל קאים בשיטת הנ"י ז"ל

שם בפ"ב ז"ב שכ' וז"ל ותלמודא פ' כאביי דל"ב רשע דחמס לאביי לא הוי טעמא משום דעבירה קעביד הוא אלא טעמא דאביי משום דרשע הוא ורחמנא פסליה לעדות דכתיב אל תשת רשע עד. אבל בעלמא בשאר איסורים דל"ש עדות דאפי' עד אחר כשר בהם ואפי' אשה ליכא למפסליה עכ"ל. הרי מבואר שיטת הנ"י ז"ל כי לעדות אשה דל"ש עדות וגם ע"א ואשה כשרין, גם לאביי רק עד חמס דאורייתא הוא דפסול אבל שאר פס"ע גם דאורייתא כשרין והוא אשר רמז והורה לנו המורה, רש"י ז"ל בפי' טעם הפסול, יען דחשודים להיות מעידים שקר ע"י ממון ושוחד להורות לנו בדיוקו של ר"מ, דאם דחשודים מ"מ גזלן דדבריהם כשרין לעדות אשה. ומינה דדוקא בכה"ג אמרי' דגזלן דדברי תורה פסול לע"א כיון דהוא עד חמס. משא"כ בשאר פסולי עדות גם דאורייתא כשרין לע"א כיון דגם עד אחד, ואשה ועבד ושפחה כשרין וכמש"כ הנ"י ז"ל ומיושב קושית הט"א על פירש"י ז"ל, ואם כנים אנחנו בכוונת רש"י ז"ל הלא מצאנו חבר לשיטת נ"י ז"ל רבינו הגדול רש"י ז"ל עכ"ל בקונט' שם.

ועל זה כ' כת"ה וז"ל:

הנה בגוף שיטת הנ"י אי ס"ל להכשיר רשע דלאו דחמס לעדות אשה כבר נחלקו בזה רבותינו הגדולים בדור שלפינו, דהקצה"ח בסי' מ"ו ס"ק י"ז וסי' נ"ב סק"א הבין מדבריו דמכשיר. אמנם מוח"ז בנה"מ סי' מ"ו ס"ק י"ז כ' דלעדות אשה גם הנ"י מודה דרשע דלאו דחמס פסול דחיישי' שמא עיניו נתן בה, כו' אמרתי דנלפענ"ד סמוכין לדבריו מדברי הרי"ף ז"ל בסו"פ האשה בתרא, שהביא ד"פ כיצד מייתי דברי ר"מ דגזלן דדבריהם כשר לעדות אשה גזלן דד"ת פסול לע"א. וכ' עלה, ושמעי' מינה דפסול עד"ת הוא דפסול לע"א. אבל פסול מדבריהם כגון משחק בקוביא וחבריו כשרין לע"א. ולכאורה אין אתנו יודע עד מה מאי הוסיף רבינו ע"ד ר"מ בהאי ושמעי' מינה, ובפרט שסיים דפסול דרבנן כגון משחק בקוביא, כשר לע"א. והן הן דברי ר"מ גופיה, דהא גזלן דדבריהם היינו משחק קוביא, ור"מ כי אמרה אמתניתין דראש השנה אמרה דפתח במשחק בקוביא כו' א"ו כדברי מוח"ז הנה"מ ז"ל דלע"א אע"ג דלא בעי' עדות מ"מ רשע דלאו דחמס פסול, וע"כ ביאר לנו רבינו הרי"ף ז"ל דלא נימא דכיון דנקט ר"מ בדבריו רק גזלן לחודיה דשאר פס"ע אפילו בעבירה דאו' כל שאינו גזלן כשרין לע"א. ע"ז אמר דליתיה דמדלא אכשר ר"מ רק גזלן דדבריהם. ש"מ דכל שעבר מדאורייתא פסול לע"א. וזה ששינה הרי"ף ז"ל לשונו מלשון גזלן דנקט ר"מ ונקיט לשון פסול כלומר כל שהוא פסול בדאו' אפי' שלא בגזלנותא נמי פסול לע"א. וה"ק:

ושמעי' מינה מדלא אשכח ר"מ הכשר רק בפסולי עבירה דרבנן, ש"מ דפסול מד"ת אפי' לא הוי רשע דחמס כיון שעבר עבירה דאורייתא דפסול עי"ז לעדות, פסול לע"א אבל פסול מדרבנן כשר לע"א. וסד"א דכמו דפסול מד"ת דקאמר הרי"ף היינו אפי' בעבירה שלא מחמת חימוד ממון, גם מ"ש דפסול מדרבנן היינו ג"כ אפי' שלא מחמת חימוד ממון ואפ"ה, רק לע"א הוא דמתכשר ולא לשאר עדות. ובאמת אין הדבר כן דפסול מדרבנן בלא חימוד ממון לא מיפסל לשאר עדות ג"כ, כמ"ש התוס' בב"מ ע"ב א' ד"ה ושטר ונפסק בש"ע חו"מ סי' ל"ד ס"ג בהג"ה, ע"כ ביאר הרי"ף ז"ל דהאי פסול דרבנן דמזכיר הכא היינו כגון משחק בקוביא וחביריו דוקא דעברי מחמת חימוד ממון ומש"ה דווקא לע"א מתכשרי כו' ולפ"ז נמצא דשתים זו שמענו מדברי רבינו ז"ל בהאי ושמעי' מינה חדא דבעבירה דאורייתא אפי' שלא בגזלנותא וחימוד ממון נמי פסול לע"א (שעי"ז שיכל את ידיו לכתוב פסול סתם תחת גזלן שנזכר בדברי ר"מ). ועוד דבעבירה דרבנן לא מיפסל לשאר עדות חוץ מע"א רק כשעבר מחמת חימוד ממון דווקא (וע"כ ביאר דפסול דבריהם היינו משחק בקוביא דווקא) ומעתה מדחזי' דהנ"י שם העתיק דברי הרי"ף ז"ל המו ככתבם ולא העיר עליהם שום דבר. ש"מ דגם הוא שר המסכים לשי' זו. וע"כ עינינו הרואות בדברי ק' בפ' כיצד, שכ', וז"ל:

גזלן דאו' פסול לע"א ומיהו מסל"ת כשר הוא ואפי' היה פסול בעבירה של תורה וכ"כ הרי"ף ז"ל (כוונתו לדברי הרי"ף הנ"ל) ודברים אלו בראשית ההשקפה אינם מובנים דכיון דפתח בגזלן דאורייתא כשר במסל"ת מה זה שהוסיף דאפילו פסול בעבירה של תורה כשר א"ו דהוא הדבר אשר אמרנו דהנ"י ז"ל מודה דפסול מחמת כל עבירה נמי פסול לע"א. וע"כ בא לבאר דלא תימא דדווקא גזלן דהו"ל רשע דחמס אינו כשר לע"א רק במסל"ת ע"ז אמר דאפי' היה פסול בעבירה של תורה סתם נמי אינו כשר לע"א, כ"א במסל"ת לחוד. ולכן ראינו בדבריו ז"ל שם מהא דפריך בגמ' גבי הרגתיו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד שכ' ואפי' לרבא דאמר רשע דחמס בעי' בהא מודה דהא קריי' רחמנא לרוצח רשע הורה באצבע דדוקא לרבא בעי' בע"א רשע דחמס דווקא דאל"כ הו"ל להזכיר עכ"פ דבע"א לכ"ע רשע דחמס בעי' א"ו מוכח לענ"ד כדברי מוח"ז הנתה"מ ז"ל.

אלא דגם אם יהיבנא דדעת הנ"י הוא באמת כמש"כ הקצה"ח אליביה, עכ"ז אין שום ראיה מדברי רש"י ז"ל שהביא מעכ"ת דס"ל לרש"י כשי' זו כי בעיקר קו' הטו"א לענ"ד גברא קחזינא קושיא לא קאחזינא שהרי הוא כמבואר ברש"י ותוס' דר"ה שם דכלהו הנך פסולין דחשיב במתני' הם רק פסולי דרבנן כבר אמרנו שדעת התוס' ובעהע"ט ורי"ו

ופסק כן הרמ"א ז"ל דבעי' שעבר מחמת חימוד ממון דווקא ע"כ שפיר הוכרח רש"י (והרע"ב ז"ל בפיהמ"ש הלך בעקבותיו) לפרש דהני פסולין דמתני' דפסלינהו תנא לעדות החודש היינו משום דנחשדו לעבור על דת מחמת ממון דבעבירה דרבנן בעי רשע דחמס דווקא הא שאר פסולין מחמת עבירה דרבנן דלאו דחמס היו כשרים גם לעדות החודש, וז"פ. עכ"ל אשר הוכרחתי להעתיקו יען כי על כ"ז בנה יסודו ע"מ לסתור האי צירופא דשיטת הנ"י ורש"י ז"ל הנאמר בקונט' שם באריכות.

אמנם באמת אין כאן שום סתירה, אם כי לכאורה יש עוד סעד לישובו על קושית הטורי אבן למש"כ המנחת פתים בחו"מ שם ל"ד על הרמ"א ז"ל וז"ל:

וי"א בדבר מדבריהם בעי' משום ח"מ. ונלע"ד שזה ג"כ דעת רש"י ז"ל שכ' בסנהדרין כ"ו החשוד על העריות כשר לעדות דבעי' רשע דחמס כדכתיב אל תשת רשע עד יעו"ש. והדבר תמוה דהא אנן קיי"ל דל"ב רשע דחמס, אלא דשם בחשוד להתייחד עמהם, וכנראה מדברי רש"י ז"ל שם ד"ה ארבעין בכתפיה, ובדרבנן בעי' רשע דחמס, ומה"ט נמי מפרש רש"י שם הא דאר"נ אוכלי ד"א פסולין לעדות משום דהוי"ל רשע דחמס, דבפסול דרבנן גם לדידן בעי' רשע דחמס ודו"ק עכ"ל ולפ"ז תירוצו לקושית הט"א יתחזק עוד לאמור כי רש"י ז"ל בר"ה סובב והולך לשיטתו. אולם להמעיין בסוגיא דסנהדרין שם ובראשונים, הלא יראה מבואר שיטת רש"י בפי' הסוגיא דמיירי בבא על הערוה דפסולים מד"ת רק דכשר לעדות משום דיצרו תקפו עליו, וכמש"כ בקונט' שלי באות נ"ב יע"ש. ואין מקום לדברי המנחת פתים, ולתמיהת המפ' דלמה פירש"י ז"ל אליביה דרבא. נראה דשיטת רש"י ז"ל כפי' המפרשים וגם בחי' הר"ן ז"ל שם צדד לאמור כן. דר"נ ורב ששת פליגו בפלוגתא דאביי ורבא ור"נ ס"ל דבעי' רשע דחמס, ולזאת קיי"ל כר"ש אם דכללא הוא ד"ה כר"נ בדיני כיון דקיי"ל כאביי. וכן מפורש יוצא מפי רבינו הגדול הב"י ז"ל בחו"מ שם בסי' ל"ד ד"ה הבא וז"ל:

ואי לרש"י הרי הוא ז"ל כ' כשר לעדות דבעי' רשע דחמס וכיון דקיי"ל דל"ב רשע דחמס כמו שנתבאר בסי' זה, ממילא אידחי ר"נ וקיי"ל כר"ש דפסול עכ"ל יע"ש. ונסתר הוכחת המפ' כי בפ"ע דרבנן בעי' רשע דחמס לשי' רש"י ז"ל.

ומה דפשיטא ליה לכת"ה, להלכה פשוטה ופסוקה דבפ"ע דרבנן בעי' דווקא רשע דחמס, עד שפלטה קולמסו לאמור על רב האי גאון האדיר הט"א ז"ל כי גברא קאחזינא קושיא לא קאחזינא, לא כוון בזה יפה כי בראשונים ז"ל חזי' דאך בתוס' ב"מ ע"ב וברא"ש ז"ל בפ' המניח שהביאו תירוצא דא דבפ"ע דרבנן בע"י חימוד ממון, אולם בב"ק ל' ב"ב צ"ד כ' רק האי שינויא דאפי' ברבית דאורייתא יש להכשיר העדים דלא תשימון לאינשי

במלוה משמע להו ולא בעדים, וכדאמרי' נמי לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. וכן הרבה מראשונים ומהם בחי' הר"ן ושט"מ ז"ל שם בב"מ שהביאו האי תירוצא (ועוד שינויי, או שלא ידעו העדים כלל שיש רבית בשטר שהוא שיטת הרמב"ן ז"ל). אם די"ל שהביאו האי תירוצא לאשמעוי' הלכתא רבתא דגם ברבית דא"ו לא הוי פס"ע, וכדאיפסקא ביו"ד קס"א חו"מ נ"ב, מכל זאת היה להם להביא גם שינויא דא לאשמעוי' גם האי מלתא חדתא דבפ"ע דרבנן בע"י דווקא חימוד ממון, ומהשמטתם מוכח דלא ס"ל הכי, (וכן מג"ת שהובא בש"ך חו"מ שם סק"א נ' ג"כ הכי ולזאת ציין הש"ך שם במוסגר להג"ה שבסימן ל"ד סעי' ג' יע"ש) אך גם בפס"ע דרבנן נאמרה הלכה כאביי דל"ב דווקא עד חמס. ובב"י ז"ל בסימן ל"ד כ' וז"ל:

וכתוב במשרים נ"ב ח"ד, ויש מן הגאונים (לשון זה מורה ג"כ דאך יש מן הגאונים שכ"כ אבל רבים המה החולקים בזה) ש"כ שאם עובר עבירה של דבריהם שאינו פסול כלל כיון דליתא חימוד ממון כו' עכ"ל. ולשונם תמוה בעיני שאמרו כיון דליכא חימוד ממון דהא איפסקא הלכתא כאביי דאמר דלא בעיא רשע דחמס כו' שוב מצאתי דב"פ א"נ (ע"ב) אהא דתניא שטר שיש בו רבית גובה את הקרן, הקשו התוס' שאיך זה יגבה בשטר שהעדים פסולים כיון שעוברים על ל"ת עליו נשך, ואחד מהת"י שתי' הוא דאיירי הכא ברבית דרבנן, ולא מיפסלו באיסור דרבנן כיון שאין מרויחין כו', ומצאתי בספר העיטור שהעובר על דבר שאיסורו מדרבנן כגון גבינות עכו"ם או חילול יו"ט שני וכיוצא אינו פסול לעדות אפי' מדבריהם. ואיכא מ"ד פסול מדרבנן, ולא נ"ל דלא אשכחן פסולים מדרבנן אלא בחשד ממון עכ"ל מסגנון לשון רבינו הב"י ז"ל מבואר דלא שמיע לי' זאת הסברא ובראשית היתה לו לפליאה, עד שמצא חד ת"י בתוס' ובעיטור כזאת הדיעה, מ"מ לא קנאה זאת המציאה לקבעה להלכה, ולזאת בש"ע סתם דבעבירה דרבנן פסול מדרבנן ולא יצא לחלק דבעי' דווקא חימוד ממון אשר הוא כמבואר דעתו דלא ס"ל הכי להלכה וגם דעת הרמ"א ז"ל אשר כ"ת כ' בפשיטות שכן פסק, לא ידענא מהיכן הוציא זה הלא הביא דיעה זו אך בשם וי"א ולא סיים. וכן עיקר וכדומה, אשר בכגון דא לדעת הפמ"ג ביו"ד בכללים בהוראות או"ה סימן ג', ובב"מ, שיטת הרמ"א ז"ל דעת הי"א להחשיבו לספיקא דדינא, ולדעת השואל בשו"ת מהר"מ זיסקינד ז"ל סימן ד' שהובא שם בפמ"ג דיעה א' עיקר אפי' דיעה א' במחבר וי"א בהרב ונ"ל שזה הוא דעת הב"ש ז"ל באה"ע קכ"ד ס"ק ט"ז, שהקשה דאיך כשר גט חקוק על ידו של עבד בכתובת קעקע, ואפילו כ' ולא מלאו בדיו נעשו רשעים מדרבנן והגט פסול. אשר בספר שער המשפט שם בחו"מ כ' דאשתמיט להב"ש דברי הרב אלו דכיון דלא עברו משום חימוד ממון

אינם נפסלים, כמו עדים שחתמו על השטר שיש בו רבית דרבנן, ולק"מ ונדחק לומר דקושית הב"ש הוא אך על הרמב"ם ז"ל דמשמע דלא ס"ל סברא זו, וכמש"כ המל"מ בפ"ד מה"מ ה' ו' יע"ש. אולם מדחזי' גם להפר"ח ג"פ ועוד פוסקים שם דחתרו ליישב קושית הב"ש (ובהם לא הוזכר כלל שיטת הרמב"ם ז"ל) ולא הביאו דעת הי"א שברמ"א ז"ל נראה לי ברור בשיטתם דס"ל להלכה דגם בעבירה דרבנן ובלא חימוד ממון נעשו ג"כ פ"ע דרבנן, וזה ג"כ שיטת הטורי אבן, ולקושיתו יש מקום מחזה ולישוב צריכה, אשר יאמר בישובה כמש"כ בקונט' דס"ל לרש"י כשיטת הנ"י ז"ל, או כמש"כ כ"ת דאפשר כלומר בדרך אפשר דייקא אבל לא יען כי זה מהלכות הקבועות דשיטת רש"י כדעת הי"א שברמ"א ז"ל ולמש"כ בקונט' באות כ"ב כ"ג בשיטת רש"י ונ"י ז"ל דכיון דע"י דייקא, ומלתא דעל"ג קים להו לחז"ל דקושטא קמסהדי, ומפני תק"ע הפקיעו רבנן כו' אשר עי"ז גם איסורא דאל תשת וגו' אין כאן. בכח זה היה היכולת ביד חז"ל להכשיר גם בעד חמס ורשע בפרהסיא. אך דלא רצו חז"ל להכשיר עדותם מטעמים שכתבתי שם באריכות יע"ש וכיון דברצון חכמים תלי יש מקום לדון בזה כבפ"ע דרבנן ידענא דיש לפקפק בזה, אולם גם לזאת הסברא יש לה מקום לאמור הכי אשר גם לישובו בשיטת רש"י ז"ל דס"ל דבפ"ע דרבנן בעי' חימוד ממון יהיה לנו צירופא דעת רש"י ז"ל דלענין עדות אשה גם בפ"ע דאורייתא אשר לא רצו להכשירם. אך בעד חמס וחימוד ממון אז דווקא לא רצו להכשירם ולהמעיין בקונט' שלי מש"כ בביאור כ"ז באריכות יבין את זאת.

והנה כת"ה סובב והולך לדעתו אשר דעת הי"א שברמ"א ז"ל היא הלכה פסוקה. וגם דעת מוח"ז הגאון בנתה"מ ז"ל כי לע"א גם להנ"י ז"ל לא בעי' עד חמס הוא יציב וקיים, זה הביאו לעשות כמה דיוקים בלשון הרי"ף ז"ל ולהעמיס בכוונתו כל זה, וכל דיוקיו בנוים המה על היסוד שהבין דמש"כ הרי"ף ז"ל ושמעי' מינה כו' נאמר אך על דברי ר"מ אשר לפ"ז יש קצת מקום לדיוקיו אמנם באמת ז"ל הרי"ף ז"ל שם תנן התם בפ' כיצד כו'. אבל לאחר תנשא אשתו ולא אמרי' רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד דקיי"ל כרבא כו' ושמעי' מהא דרשע פסול לע"א, וגרסי' בר"ה אר"מ זאת אומרת גזלן דבריהם כו' דלא גרע מכותי עכ"ל, אשר הלשון מורה כוונת הרי"ף ז"ל בושמעי' מינה כו' על כל השקלא וטריא מסוגיא דר"ה מדר"מ, ומסוגיא דיבמות דקמקשה מדר"מ ומחלק אשר מכ"ז מוכח דפסול מד"ת פסול לע"א ונקיט פסול מד"ת יען כי הוא שם הכולל לכל פ"ע מד"ת, ופסולא דרבנן דנובע מדר"מ דקאי על מתני' דר"ה אשר משחק בקוביא נאמרה בראשית, לזאת כ' הרי"ף ז"ל כגון משחק בקוביא וחביריו וגם יש קצת רבותא אם דלא משמע להו לאינשי כ"כ כגזלנותא מ"מ לבד מע"א גם המה פסולים

הנשנית ברישא דמתני', ובנ"י ז"ל בפ' כיצד הלא מלות גזלן דאורייתא פסול לע"א, הוא ציון בלשון הגמ' ואין כאן כפילא בלשונו שכ' ומיהו מסל"ת כשר הוא ואפי' היה פסול בעבירה של תורה כלשון הרי"ף ז"ל וכאמרם ז"ל חייב אדם לאמור בלשון רבו כן הוא דרך המפרשים. ומש"כ ואפילו לרבא יען דרבא מבואר שיטתו דס"ל דבעי' דווקא עד חמס כדרך הסוגיות ולשון הפוסקים בכגון דא להביא עיקר בעל המאמר. וכ"ז אם כי הם דברים פשוטים אולם המה ברורים אשר יראה כת"ה בעצמו בחכמתו כי אין כאן בלשון הרי"ף ונ"י ז"ל מקום דיוק וישוב ולהוכיח מזה כסברת הגאון הנתה"מ ז"ל.

ובגוף סברת הנתה"מ וטעמו דלע"א גם הנ"י ז"ל מודה דרשע דלאו דחמס פסול דחיישי' שמא עיניו נתן בה צ"ע הלא להרשב"א וכן ס"ל להלכה הב"ח ז"ל דגם אם כנס יוציא אם דלא קיי"ל הכי כבש"ע סימן י"ב, אולם לכתחלה הלא הוא דינא דמתני' ביבמות כ"ה והלכה פסוקה היא בש"ע שם דלא ישאנה, ואולי כוונתו כדאמרי' בסנהדרין שם, אר"נ החשוד על העריות כשר לעדות כו' אמר רבא ומודה ר"נ לענין עדות חשה שהוא פסול אמר רבינא כו' לא אמרן אלא לאפוקה כו' קמ"ל דכמה דקיימא הכי שכיחא ליה, ופירש"י ז"ל בד"ה לאפוקה, לומר מת בעלה כו' דניחא ליה לשוויה פנויה דתיהוי שכיחא ליה ולזה כוון הנתה"מ באמרו שמא עיניו נתן בה לא שישאנה אלא דתיהוי שכיחא ליה. ולכאורה יהיו דבריו בזה סוגיא ערוכה לפירש"י ועוד ממפרשים ז"ל דפי' בטעמא דר"נ דכשר לעדות יען דס"ל דבעי' דווקא עד חמס ומ"מ לעדות אשה פסול דחיישי' דניחא ליה לשוויה פנויה אולם לפי' רוב מהמפרשים בטעמא דר"נ יען דבעריות יצרו תקפו אבל לשאר עדות כשר אין מכאן סעד לסברתו. וגם לפירש"י ז"ל יש לחלק ולאמור דאך בחשוד על העריות נאמר זה (יעיון ח"י ר"ן ז"ל בסנהדרין שם) דהוי כחשוד לאותו דבר במקום שיש לחוש שנתן עיניו בה דתיהוי שכיחא ליה. אבל שאר פסיע דאורייתא להנ"י ז"ל דבעי' דווקא עד חמס גם לע"א כשר, וכמש"כ הגאון הקצה"ח, וכ"נ דעת כמה גדולים בתשובותיהם דקיימי בסברת הקצה"ח מדעשו צירופא משיטת הנ"י ז"ל.

ומה שעמד על פירש"י ז"ל בר"ה שם ד"ה ומלוי, שכ' לאו גזלן דאורייתא הוא למפסלי' משום אל תשת עד חמס דהא מנפשיה יהיב ליה דמה בכך דלא הוי רשע דחמס כיון דיהיב ליה מנפשיה מ"מ הא רשע הוא שעבר על לאו מן התורה ופסול לעדות לאביי דקיי"ל כוותיה, לק"מ כי כסברת התוס' והפוסקים וקיי"ל הכי להכשיר עידי רבית כיון דמשמע להו לאינשי כו' וכנ"ל אשר מטעם זה הכשירם לגמרי כש"כ דלהועיל האי טעמא שלא להיות פסולים אך מדרבנן, ולדעת הנ"י ז"ל שהוא דעת הי"א שבחו"מ סימן ל"ד סעי' י' דבאבק רבית אינו נפסל אלא המלוה ולא הלוה מוכרח לומר דס"ל גם בר"ק אינו

נפסל המלוה רק מדרבנן כמבואר שם בב"י ז"ל וכמש"כ בנתה"מ שם סק"ט יע"ש ובב"ח שם ד"ה ור"י מספק, וזה הוא כוונת רש"י ותוס' ז"ל בד"ה אלו שכ' ותפי' ברבית קצוצה נמי לא משמע ליה לאינשי איסורא כשנותן לו מדעתו, ולזאת הם פסולים אך מדרבנן וזה פשוט, ומש"כ מדברי רש"י ז"ל בד"ה לעדות דריהטת לשונו מורה כשיטת הנ"י ז"ל יפה אמר ומבואר עוד יותר בשיטתו דבעי' דווקא שיהיה חציף לעבור בפרהסיא, וכמש"כ בזה בקונט' באות י"ב יע"ש.

ובמש"כ בקונט' שלי באות ט"ו בזה"ל:

וממקום שלמד רש"י ז"ל פירושו הוא המקור גם לפי' ושיטת הנ"י ז"ל, דלע"א כיון דעד אחד ואשה כשרין גם פסולי עדות דאורייתא כשרים ואך עד חמס דפסול ג"כ מהא דר"מ נקיט אך גזלן, אשר מזה שמעי' רק כי גזלן ד"ת שהוא עד חמס הוא דפסול גם לע"א, אבל לא שאר פס"ע דאורייתא ע"כ. וע"ז כתב כ"ת וז"ל יסלח לי מעכ"ת נ"י אם אומר שהרבה תשובות בדבר, חדא די"ל כמש"כ בסמוך דר"מ קמ"ל רק רבותא דאפי' גזלן דחציף לעבור בפרהסיא נמי כשר לע"א. כיון דלא עבר רק עבירה דרבנן, אבל באמת אי עבר עבירה דאו' אפי' שלא בגזלנותא נמי פסול לע"א. ועוד דלא הוי מצי ר"מ לסתום ולומר דפסולים דדבריהם כשרים לע"א, דא"כ הוי משמע דאפילו בלא חימוד ממון נמי אינו כשר אלא לע"א דוקא ולא לשאר עדות, אע"ג דלא עבר רק אדרבנן לחוד, ובאמת אין הדבר כן דבעבירה דרבנן אפילו בשאר עדות נמי בע"י שיעבור אחימוד דווקא וכנ"ל. ע"כ שפיר עבד כו' ועוד דכיון דאמורא צריך לפרש דבריו כו' עכ"ל. זה אמת דאמורא צריך לפרש דבריו, ולזאת גם אם היה ר"מ אומר סתם פסולים דדבריהם במלת פסולים נכלל גם גזלן דדבריהם מדלא יצא לחלק. ודבריו דהיה משמע דלשאר עדות פ"ע דרבנן פסולין גם בלא חימוד ממון הולך לדעתו ד"ה ברורה היא כי בפ"ע דרבנן בעי' דווקא חימוד ממון אשר כבר נתבאר כי לא כן הוא ורבים החולקים בזה. ואם לא נאמר בהחלט להיפוך להלכה יען כי כן דעת הב"י ומרמ"א ז"ל אין הכרע דחולק אך שהביא דעת וי"א כדרכו בקודש, ולהלכה גם הוא יודה ד"ה כסתימת פסק המחבר דיעה א' ושכ"נ דעת הב"ש פר"ח ג"פ ועוד פוסקים. אולם מספיקא דדינא בוודאי דלא יצא וכנ"ל יהיה למראה עיני כ"ת מה שסיימתי שם באות ט"ו וז"ל:

הלא חזי' בסוגיא דיבמות שם דקאמרה וכ"ת שאני ע"א דאקילו בה רבנן. דלסתמא דתלמודא היו ניחא לאמור דגם גזלן דאורייתא ועוד דרציחה יהיה כשר לע"א וכן ס"ל באמת לרב יוסף, אך דדחו זאת מכח דברי ר"מ וזה כלל גדול דאפושי פלוגתא לא מפשינין וא"כ אך מה דמוכח מדברי רב מנשה לפסול שהוא גזלן דאורייתא דתרתי

אית ביה עד חמס, וגם הוא חציף לעבור בפרהסיא הוא דפסל"י גם לע"א משא"כ בשאר פסולים גם דאורייתא כשרין כמו עבד ושפחה דכשרין לע"א, ועלה לנו כי מוכח וכמבואר בסוגיא כפ"י ושיטת רש"י ז"ל וגם שיטת הכ"י ז"ל וכדאמרן עכ"ל שם. והכל הולך אחר החתום אשר ע"ז סמכתי ויראה כ"ת בעצמו בעין שכלו כי אין מקום סתירה לדבריי מכל דבריו. ודבריי המה בעזהש"י ברורים.

העולה מן המדובר עד כה, כי הך דינא דבפ"ע דרבנן אם בעי' דווקא שיהיו נפסלים מעבירות שיש בהם חימוד ממון מספיקא דדינא בוודאי דלא נפיק והחשוד לעריות בפס"ע דאורייתא גם להנ"י ז"ל פסול לע"א, אם דלא הוי עד חמס וכמש"כ הנתה"מ וכדמוכח מסוגיא דסנהדרין לפירש"י ז"ל אמנם שאר פס"ע דאורייתא כל עוד שאינם עידי חמס להנ"י ז"ל כשרים גם לע"א וכמש"כ קצה"ח ועוד גדולים ואם דלהלכה לא קיי"ל כשיטת רש"י ונ"י ז"ל בזה כאשר נתבאר בקונט' אות כ"ד כו'. אמנם לצירופא מעליא יחשב וכאשר ביארתי באריכות בקונט' באר חיים מרדכי יע"ש. ומה שכ' כ"ת בזה"ל:

וראיתי למעכ"ת שהביא בשם הרב זכרון כהונה שמסיק דהא דנכרי מסל"ת נאמן בע"א, אע"ג דוודאי לא עדיף מישראל רשע שהתורה אמרה א"ת רשע עד דה"ט דגבי ע"א לאו בתורת עד הוא דמהימן רק משום דהוי גילוי מלתא בעלמא כו' וע"ז הקשה דא"כ מדוע נאמן בשטר נהי דלא מרעי נפשייהו עכ"פ י"ב משום א"ת רשע עד ובא לידי מסקנא, דנאמנותו בשטר הוא מטעם הפקר בית דין הפקר. ואני שמעתי ולא אבין לה חדא שהרי מפורסם בי מדרשא שיטת המח"א והג"פ ומוח"ז המקו"ח ז"ל וכמה מגדולי הפוסקים קיימו שיטתם דההפקר ב"ד לא מהני רק להפקיע מרשות מי שהוא, ולא להקנות לאיזה אדם לעשות שאינו זוכה כזוכה. וא"כ יקשה לסברתם איך קני בהאי שטרא. הא הפ"ק ב"ד ל"מ רק להפקיע ולא להקנות. אלא דגם אם נימא דיהיה מכאן ראיה לשיטת הרשב"א ואספז"ק והיש"ש ז"ל דסברי דגם להקנות אמרי' הפ"ק ב"ד הפ"ק, עדיין ק' דא"כ מאי פריך בגמ' דאיך קני במתנה הא שטרא חספא בעלמא הוא, הא מאחר דעיקרא דמלתא מטעם הפ"ק ב"ד הוא א"כ י"ל גם במתנה דקני מטעם הפ"ק ב"ד, ודוחק לחלק דדווקא גבי מכר תקנון חכמים כן מכח הפ"ק ב"ד לפי שיש בזה משום תקון העולם, משא"כ במתנה דאין בזה תקה"ע כל כך וע"כ אוקמוהו אדאורייתא דנכרי פסול לעדות כמו רשע. דא"כ מאי משני בגמ' עלה דינא דמלכותא דינא, ואפי' שינויא בתרא לא פליג מטעם זה כמש"כ הרא"ש שם ובתשב"ץ ח"א סי' קנ"ח מאחר שכ' רבים מגדולי הפוסקים הרדב"ז והתשב"ץ דלעבור על איסור אפי' רק א"י דרבנן לא אמרי' דינא דמלכותא דינא. ובאמת

בעיקר הדבר שאנו מאמינין לנכרי בע"א ול"ח להא דא"ת רשע עד, וכן מה שאנו מאמינין להו בשטרות הנמצאים בערכותיהם כבר עמד בזה התשב"ץ ח"א סי' ע"ח יעו"ש דבריו כי נעמו עכ"ל שו"ת התשב"ץ ז"ל אינו עמדי. ופליאה על החת"ס אשר גם הוא חתר ליישב זה כאשר הבאתי דבריו באות י"ט ולא הביא דברי התשב"ץ להודיעני דבריו מש"כ בזה ז"ל, ובעיקר הדבר אם הפ"ק ב"ד הפ"ק נאמר גם להקנות הדברים ארוכים ועתיקים. אך על פרט אחד באתי לעוררו עמש"כ מוחז"ק המק"ח ז"ל בסי' תמ"ח כי חדש זאת הסברא וחזקה באמרו אח"כ מצאתי בספר ג"פ שכ' בהדיא כן לסברא פשוטה, והנאני מאוד שכוונתי לדעתו ז"ל, אולם אם כי כ"כ בס' ק"כ ס"ק ה' הלא שוברו בצדו כי הוא בעצמו ז"ל שם כ' דלרמב"ם ז"ל דהיא תקנה פשוטה הפקר ב"ד הפקר ואקנויי אקנוה רבנן לבעל, והמחבר שהזכירו כו' אך ראיתי בפרישׁ' שכ' ותקנהו לבעל לאו דווקא שצריכה להקנות לו. אלא כלו' דהוי כמו הקנית לו, וכן נראה מפשט דברי מרן הב"י ז"ל שכ' בסי' זה. עמ"ש הרא"ש ז"ל בס' הגט ואם לא ירצה לתן ונתנתו האשה כשר דט גמא דרבנן אקני ליה ההוא זוזא כדי שלא תתעגן, וכן דייק לשונו כאן בש"ע שכ' והקנוהו לבעל עכ"ל הרי מתבאר ממסקנתו דא"צ שתקנה האשה לבעל בפירוש כי הפ"ק ב"ד הפקר גם להקנות וכן מבואר בח"מ וב"ש ובאחרונים שם. והכי קיי"ל דבדעבד אם שלמה האשה ולא הקנה בפי' מ"מ הגט כשר, דנקנה לבעל מכח תקנת חז"ל דהפ"ק ב"ד. וכן סגנון דעלמא דהפ"ק ב"ד נאמר גם להקנות ותי' רבינו הז"כ ז"ל עולה כהלכה ולדיוקו איך יפרש הסוגיא הלא סברת כ"ת דבמתנה אין כ"כ תיקון העולם אינה נאמרת ע"צ הדחק אך כן היא האמת, ולזאת לא היו עושין בזה חז"ל תקנה, ומשני הסוגיא דינא דמלכותא דינא אשר גם זה נאמר להלכה כדאיפסקא בחו"מ ברמ"א ז"ל סי' ס"ח, ושינויא בתרא במקום שאין בזה דד"מ כלומר והמלכות תקפיד אם יהיו נפסלין שטרי הנעשין בערכותיהן. וכמש"כ המפרשים ובהגה אשרי ז"ל, ואיכא בזה שלום מלכות ולזאת עשו חז"ל ויעיון בש"ך חו"מ סימן ע"ג אשר במש"כ שם בזה יש עוד ליישב וכמבואר להמעיין גם בזה תקנה ודברי ד"ז גאון ישראל וקדושו רבינו הברית כהנת עולם מש"כ בז"כ ז"ל כנים וברורים.

עד כה הוכרחתי להאריך יען כי נוגע לספרי וביתר פלפוליו המחודדים הנה עתי בל אתי להשתשע בפלפולי תוה"ק כאשר אהבתיו אך אציין בקצרה אשר עלה על רעיוניי בקראי מכתבו כמעט בהשקפה הראשונה. מה שעמד על פירש"י ז"ל בשבועות ל' ע"א ד"ה ולא בפסולין שפי' כמו גזלן שהוא פסול מה"ת שנאמר א"ת רשע עד, ולא פי' סתם על כל פס"ע כאביי דקיי"ל כוותיה. והביא קושית הגאון רע"א ז"ל בהגהותיו למשנה דלמה אין

שבועת העדות נוהגת בנשים הלא אמרי' שם ל"ב הכל מודים בעד מיתה דחייב כיון דהאמינו חז"ל. וא"כ ה"נ משכח"ל שבה"ע כיון דנשים נאמנים להעיד על מיתת הבעל, וחתר ליישב דהכל מודים בעד מיתה שחייב אמר ר"פ, והוא לשיטתו דמוקי שם ל"א מתני' למעוטי מלך אבל משחק בקוביא ל"א כיון דמדאורייתא מחזא חזי אשר לשיטתו לק"מ ק' הגרע"א ז"ל. ולראב"י דמוקי למעוטי מב"ק י"ל דס"ל באמת דעד מיתה פטור מקרבן שבה"ע כיון דלהרבה ראשונים אין ע"א מהימן לע"א רק מתקנת חז"ל גם אם נקבל תירוץ כ"ת בסוגיא הלא לא יעלה ארוכה לפסקי הרמב"ם ז"ל בפי' מה' שבועות ד"פ כר"פ בעד מיתה ופ' כרחב"י וקשיח הלכתה אהלכתא. וכל מה שהאריך בזה כ"ת בפלפול נעים הלא יעיין בשו"ת חכ"צ סי' ק"נ ובעטרת חכונים בחי' לשבועות שם ובהגהות הרש"ש ז"ל שם ועוד במפרשים שהאריכו בכל זה. ומה שהעלה מכח פלפולו להעמיס בכוונת פירש"י ז"ל דבדווקא נאמר גזלן. האמת כי לא נוכל כלל לאמור ולפרש סתם פסולין דמתני' רק על גזלנים ולא על שאר פס"ע דא"ו. וכוונת פירש"י ז"ל בפשיטות יען כי רצה להביא המבואר בקרא דא"ת עד חמס לזאת פי' גזלן כדרכו לפרש כפשוטו ובקצרה אבל פשיט כי כל פס"ע דא"ו נכללו בפסולין דמתני' גם לפירש"י ור"ן ז"ל.

ומש"כ מ"ת ועוד נלפע"ד דין חדש אשר הגם שלא מצאתיו מבואר בפוסקים ובמעט הספרים אשר עמי במחיצתי אינו רחוק להאמר דאע"ג דדינא הוא שהאשה שאומרת מת בעלי נישאת לאחרים אין נותנין לה אלא עיקר כתובה מ"מ אם תפסה מטלטלין בעד תו"כ נ"מ ונצ"ב לא מפקינין מינה, ונתן לזה טעם בדרך הפלפול. הנה כ"ת בעצמו בחכמתו הרגיש חלישת דבריו שלא נאמרו אך לפלפולא בעלמא. אמנם האמת הוא דלב"ה בסוטה כ"ד כ"ה דקיי"ל כוותם. דברי הב"ח ומש"כ עליו הב"ש בסי' ט' ידועים המה. וכבר ביאר כ"ז היטב הברכ"י ז"ל בחו"מ סי' י"ב אות ט"ו יע"ש פשיטא דבסוטה גם אם תפסה והיא מוחזקת לא מהני תפיסתה. ולא יצא זה מכל דיני תפיסה שבספק ממונא. חולם כוון כ"ת האמת להלכה ולא מטעמיה. אך כיון דרבים המה התוס' ראב"ד וטור ועוד מקמאי ז"ל דס"ל דגם בנשאת ע"פ עצמה גובה כתובתה ת"כ ונצ"ב וכמבואר בכנה"ג אה"ע י"ז בטור אות תס"ב ובב"י ז"ל אות ח' לזאת כ' המ"צ דבתפסה יכולה לומר קים לי. הובא גם בבה"ט שם ס"ק ק"ל יע"ש ובב"ש ס"ק קכ"ט ופת"ש ס"ק ק"ס יע"ש.

ובהא דאמרי' בשבועות שם ל"ב אר"פ הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב. והכל מודים בע"מ שהוא פטור. הכל מודים בע"מ שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא א"ל לב"ד. דתנן ה"א שאמר' מת בעלי תנשא מת בעלי תתייבם קושיתו הלא בעצמו מסיק שכ' אך ע"ד החידוד כי ע"ד האמת הרבה תשובות בדבר אך בקראי דבריו עלה על לבי לאמור בישוב

קושית הלח"מ בפ"ח מה"ש דלמה השמיט הרמב"ם ז"ל הך דינא דה"מ בע"מ שהוא פטור והניח בצ"ע יע"ש, למש"כ הכנה"ג שם בטור בחות תס"ד בשם הרשד"ם ז"ל דבנשאת עפ"י עד אחד אם גובית ת"כ ונדוניא תלי בפלוגתא דרבוותאי הריב"ש ורשב"ץ ז"ל, דאם נאמן מה"ת יש לה ת"כ ונדוניא יע"ש. וא"כ יש כאן כפירת ממון גם באמר לדידה, אשר אם היא תאמר מת בעלי לא תגבה אלא עיקר כתובתה. וע"י העד תגבה גם ת"כ ונצ"ב. ועכצ"ל דר"פ ס"ל דנאמנות דעד אחד בעדות אשה הוא רק מדרבנן וכמש"כ הריב"ש ז"ל, אשר גם בעדותו אין לה אך עיקר כתובתה. ואין כאן כפירת ממון לזאת ס"ל דבכה"ג פטור. אמנם הרמב"ם ז"ל לשיטתו ונודע שהראו בפלוגתת הריב"ש ורשב"ץ ז"ל מקומות אשר יש להעמיס כי פליגי בזה תנאי ואמוראי כאשר העיד החת"ס כי לשונות הרמב"ם ז"ל כשיטת הרשב"ץ ז"ל וכמש"כ בקונ"ט באות כ"ב יע"ש דע"א נאמן מה"ת בעדות אשה. וא"כ גם באמר לדידה ולא אמר להו לב"ד יש כאן כפירת ממון לזאת לא הזכיר הרמב"ם ז"ל הך חילוקא וצ"ע בזה כי כתבתי אך לפום רהיטא.

ומה שדקדק על פירש"י ז"ל בשבת קמ"ה דפי' הטעם בנאמנות דעד מפי עד בע"א יען כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעוי' רבנן לקדושין מיניה דיוקו דלפ"ז איך אמרו ב"ש לב"ה ביבמות קט"ז התרתם ערוה החמורה לא נתיר ממון הקל, הלא איכא למיפרך האי ק"ו לאמור דבזה התרנו יען דאפקעוי' רבנן לקודושין מיניה. לק"מ דלעומת זה יש בממון הכח דהפ"ק ב"ד הפקר ועוד יש ליישב בכמה גווני דלמה פ"י זאת אך בשבת ולא בשאר מקומות והאריך בפלפול חריף עד שעלה לו כי אך בעד מפי עד אצטרך רש"י ז"ל לטעם זה. הנה רש"י ז"ל לאו יחידאה הוא בזאת הסברא וכמש"כ בקונ"ט אות כ' שכ"כ גם מהרמב"ב רמב"ן ורשב"א ומ"מ ועוד מקמאי ז"ל, ובכל מה שהקילו חז"ל בתקנת עגונות בנאמנות דע"א אשה עבד או שפחה נתנו טעם זה. ודעת רש"י ז"ל ג"כ כן הוא ולא אך בעד מפי עד. והא דפי' זאת בשבת יען כי הוא מקום הראשון שבש"ס שנאמר מה שהקילו חז"ל בעדות אשה לזאת פירש"י ז"ל שם, וסמך בשאר מקומות על מה שפי' שם וזה פשוט ואמת בשיטת רש"י ז"ל. פלפולו בסוגיא דבכורות נאמרו ודעת בהשכל הנלע"ד כתבתי:

חיים מרדכי.

סימן נג

שאלה מבני הרה"ג כו' מו"ה מנחם מענדל נ"י אבד"ק וואסלאי.

במותב תלתא כחדא הוינא ואתי לקדמנא הני תלתא סהדי מפה הוא, ר' משולם ב"ר בצלאל הלוי ור' פאליק ב"ר שמואל. ו"ר אלימלך ב"ר משה. ואחר אשר איימנו עליהם

דת תוה"ק, העידו לפנינו בתו"ע גמור כדת, מה שיודעים בענין ר' אברהם כהנא מפה הוש, ואשר העידו הנני כותבים כמעט בלשונם והן הן הדברים אשר מפיהם נאמרים.

ר' **משלם** ב"ר בצלאל הלוי, העיד בזה"ל ווען מיר זענין געווען אין דער איצטעקאר מאבעליזארע אין בולגאריען אין א שבת פריעה זענין מיר אוועק געגאנגען פאן טארקעשוואשע. איז דעם אברהם כהנא וואס ער איז מיט מיר צוזאממען אין קארט שלעכט גאווארען. ער האט ניכט געקאנט נאך גייען. האט איהם דער אשיציער געצוויכגען ער זאל גייען. איז ער זעהיר שוופר געגאנגפן. אין אז ער האט שוין מעהר ניכט געקאנט גייען האט מען איהם אויף געלייגט אויף א אוקסען וואגען, אין מיהאט איהם אוועק געפירט אין שפיטאל, איז ער געווען דארט א שטיק צייט, ערך פאן 2 וואכען, אין דאן איז געקאממאן א פאפיר צי דעם קאפיטאן אז דער אברהם כהנא. איז געשטארבען. אין דאן איז גאקיממען דער קריסט וואס האט איהם אוועק געפירט אין שפיטאהל, האב איך איהם געפרענט אויף אברהם כהנא האט ער געזאגט אז ער איז נעביך געשטארבען. איך האב בעפאר דעם גוי יעדין טאג געפרעגט אויף איהם האט ער מעהריר מאהל געזאגט, אז געהט איהם בעסיר. אין דער זעלבער קריסט האט אויך געהאט א צעטיל צאן דיא גאשטארבינע פאן דעם רעגימענט איז דער אברהם כהנא אויך געווען אין דעם צעטיל.

ר' **פאלק** ב"ר שמואל, העיד בזה"ל וואן מיר זענין געווען אין בולגאריען אין דאר יעצטיקע מאבעלעזארע זענין מיר געווען יודין אין קארט. אין איינער פאן אינז איז געווען אברהם כהנא מהוש, אין וואט מאן סאפיע ערך 30 ק"מ האט דער אברהם כהנא געזאגט. אז עס איז איהם ניכט גיט. אין דער צריה איז ער פארענדירט געווארען, האבען מיר איהם געזאגט ער זאל גייען אהנע משא. האט דער האציציר איהם געהייסען נאך געהין אן דעם געווהר, ער האט אזוי אויך ניכט געקאנט גייען האט מען איהם געגעמין אין שפיטאהל. מיר האבען זיך נאך געפרעגט אויף איהם, אלע מאהל האט מען געזאגט אז עס געהט איהם נישט גיט. דאן האט דער אינזער פלאטינער געזאגט, אז ער האט באקיממען א אדרעסי פאן דעם שפיטאהל, אז דער אברהם כהנא פאן דעם רעגומענט איז געשטארבען. היינו פאן אינזערע קאמפאניע. האבען מיר אפילו ניכט געוואלט גלייבען. האט ער פאן אינז געלאכט, אין האט געזאגט, אז מען האט מיר געשריבען איז אוודאי אמת. דאן זענען געווען קריסטען פאן דעם שפיטאהל:

האבען זיי אויך אינז געזאגט, אז דער אברהם כהנא איז געשטארבען. אין אייניגע האבען אינו זעלבסט געזאגט אז ער איז געשטארבען דער אברהם כהנא פאן דער קאמפאניע אין פאן דעם דעגימענט.

ר' אלימלך ב"ר משה העיד בזה"ל. וועו מיר זענין געווועהן אין באלגאריען אין דער מאבעלעזארע זענען מיר געווועהן אין קארט 8 מענשין 4 יודין אין 4 קריסטען. צווישען דיא יודען איז אויך געווען אברהם כהנא מהוש, מיר זענין געשטאנען אין אמבראססע אין אווע גייענדונג שאן דארט. איז דער אברהם כהנא קראנקגעווארען אין האט ניכט געקאנט מער גייען, נאר דער האפיציר האט איהם געצווינגען צום גייען, איז ער זעהר שוואך געגאנגען אגאנצען טאג אבענד זענען מיר געקוממען קיין אלכעגצוא האט מען איהם אווע‍ק געצירט אין שפיטאהל. איך האב מיך אלע מאהל נאך געפרעגט אויף איהם. האט מען עטליכע מאהל מיר געענפערט אז עס געהט איהם בעסיר. אין א טאג האב איך געוואשען לעבען דער דאהנא איז צי געקיממען דער פלאטינער אין האט געזאגט בזה הלשון. דער אברהם כהנא פאן וואנעט איז ער, א הושער אדער א ברינזער, האב איך געזאגט ער איז א הושער. האט ער מיר געזאגט ער וועט שוין מעהר נישט זייען הוש, ווייל ער איז שוין גשעטארבען, האב איך נישע געוואלט גלייבין, איז ער געווארען ברוגז אוף מיר אין האט געזאגט אז מען האט מיר אזוי גפשריבען איז דאס העליג. אין דאן האט מען איין געצייגט אין דער קאמפאניע. אז דער צייכען וואס דער אברהם כהנא האט געטראגען מוט זיך איז געקיממען צו אונזער ריגימענט ווייל ער איז נגטשמארבען אין דאן האב איך געזיין דיא ליסטע פאן דיא געשטארבינע פאן ריגימענט איז דער נאהמען פאן אברהם כהנא אויך געשטאנען געשריבען כ"ז העידי לפנינו הח"מ העדים הנ"ל בתורת עדות לאחר האיום כדת תוה"ק, והעדים אינם בכלל מחללי שבת בפרהסיא באיסור דאורייתא וע"ז באעה"ח י"ג כסלו תרע"ד פה הוא יע"א.

חיים ב"ר יעקב איוערבאך שו"ב משה ב"ר ישראל אהרן שו"ב אלי' גוטבעטיר ב"ר יואל מעה"ק צפת יע"א

העתקה מתעודה שבחיל הצבא. איבער ציילונג. סאלדאטאל כהנא אברהם פאן דעד 10 קאמפאניעי האט אבגעלעבט. אין דער צייט פאם קאמפאניע אין בולגאריע. אין טאג פאם 1 אוגוסט 1913 לוט דעם טאגעם ארדין נ' 136 פאם דעגימענט 7 "ראקאווא" נ' 52 פיר אבערסק דער 10 קאמפאניע פלוטאניער מ' שארגאן 14/913 ראמאניע רעגימענמ 7 "ראקאויא 25

העתקה מן רעפעראט מילימאר אפיציאל
סאלדאטאל כהנא אברהם מ' נ' 1158/900 האט אבגעלעבט. אין צייט פאן דער קאמפאניע 1913 אין טאג פאם אוגוסט 1913 לוט אונזער אונטערזוכוגג מיט דעם נ' 47/913 פאם 1/8/913
ידעתי גם ידעתי כי תשובת היתר עגונה אך לגדולי הדור מסור וכמש"כ בשו"ת צ"צ ז"ל סי' מ' וז"ל הרי מבואר שצורך לשאול דווקא לגדול הדור כו' אע"פ שהוא מוסמך מה זו סמיכה הכל יודעים שאין דינים הללו מסורים לכל כשאר דיני איסור והיתר, בב"ח ונטל"פ וכיוצא בזה. עכ"ל הובא בבה"ט אה"ע י"ז ס"ק ק"ו ופ"ת שם סק"ד והנני אך לעורר יסודי ההיתר שיש בזה לענ"ד ולבוא בשערים המצוינים להלכה במקום שבעלי תשובה עומדים.
הנה התעודה מהריגימענט, הלא הוא כתוב וחתום מראשי חיל הצבא. הנומער והיום. ומאיזהו קאמפאניע שהיה, גם מאות שנשא הנומער גם ממנו, אשר כ"ז מציין לבירור גמור על זה האיש אברהם כהנא מהוש שמת. אשר בכגון דא לא מרעי נפשייהו לאסהודי שקרא, בוודאי קושטא הוא וכמבואר בסוגיא דגיטין י' ובחו"מ סי' ס"ח אשר כבר הרחיב בזה הדבור רבינו עמוד ההוראה. אשר כל בית ישראל נשען עליו החת"ס במאה"ע סי' מ"ג מ"ד צ"ד והעלה להלכה ולמעשה כי ע"י תעודת ערכאות גם באינו מסל"ת ובלא צירוף אומדנות יש להתיר יע"ש באריכות אמרותיו כי נעמו ובצרוף אומדנות גם הישיע"ק ז"ל שם בס"ק ט"ו הסכים להתיר, הובא בפ"ת שם ס"ק נ"ג יע"ש. אם כי בשם הבית אפרים ז"ל כ' להחמיר וכן העטרת חכמים בסי' ח' וד"ח בסי' נ"ה ס' בח"ב, וב"ש בסי' נ"א חששו להחמיר, מבלי לסמוך גם על נאמנות ערכותיהם באינם מסל"ת. אמנם לעומתם השואל ומשיב בח"א מהד"ק סי' קמ"ח, קפ"ח, קפ"ט ובח"ב סי' צ"ד ובמהד"ת ת"ב סי' כ"ו והד"ח בח"א סי' ל"ג ובגדי כהונה סי' י' ונחלת דוד סי' ל"ג ותפארת יוסף סי' כ"ג ומהר"מ שיק סי' מ"ב, ונודע בשערים סי' ל"ה והב"ש בעצמו בסי' מ"ז ובדבר משה תנינא סי' מ"ג ועוד כמה גאונים בתשובותיהם שהחליטו להלכה למעשה להתיר ע"י עדות ספר הערכי שלהם, והאריכו בזה למעניתם בדברים כנים וברורים כאשר מבואר להמעיין בדבריהם הקדושים.
גם למש"כ בשם הבית אפרים ז"ל טעמו דחוכך להחמיר בהימנותא דערכאות יען שהיענוראל קאמאנדא. אשר ממנו היה התעודה. לא היה בשעת מיתתו, רק עפ"י מה שהגידו לו המשמשין. ויש לחוש שמא זה ברח כדרך בעל מלחמות שבורחין ומפני היראה אומרים שמת, זאת החששא אין לה מקום בנידון דידן אשר יש עדות מישראל

שהיה חולה מונח בשפיטאהל. שלא היה ביכלתו לברוח. וגם אין כאן שום סבה לבריחה בחזירתם לביתם לשלום אשר בכגון דא יודה גם הב"א ז"ל.

ובצרוף אשר אז הסטאטמאזשאר הודיע זאת בעולם ע"י מאניטאר אפיציאל. כי זה האיש אברהם כהנא מת. לפרסם זה בכל העולם. וזה היה במסל"ת בלא שום שאלה מאדם והיכא דאיכא אומדנות דמוכחי גם המחמירים מודים לסמוך על תעודת הערכאות, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ז"ל סי' ו' דכיון שבא גם על הצייטונג בוודאי יש לסמוך על סברת המקילים בערכאות שנאמנים גם מפי הכתב ושלא במסל"ת יע"ש.

ועוד בה שלישיה, העדות משלשה ישראלים שהעידו מפי עכו"ם אם כי היה ע"י שאלה רוב ידועותיהם. אמנם בעדותו של ר' פאלק נאמר:

דאן האט אינז דער פלאטינער געזאגט אין אייניגע האבען אינז זעלבסט געזאגט, אז פר איז געשטארבעי. דער אברהם כהנא פאן דער קאמפאניע אין פאן דעם רעגימענט. וכן בעדותו מ"ר אלמלך שאמר, אין א טאג האב איך געוואשען לעבין דער דאהנע, איז צי געקיממען דער פלאטינער אין האט געזאגט בזה הלשון:

דער א' כהנא פאן וואנעט אין ער כו' כו'. שכל זה היה בלא קדימת שאלה מהם. דהוי עדות ישראל מפי כותי מסל"ת. אם כי יוכל היות דשאל לאחרים במעמד אלו אשר בכה"ג לא הוי מסל"ת להט"ז וחלקת מחוקק שם ס"ק ל' יע"ש בב"ש ס"ק מ"ב. וגם אולי שאל אותם מקודם ימים אחדים, אשר גם אם כעת השיבו לו בלא שאלה מ"מ לא יחשב למסל"ת וכמש"כ הח"מ שם, ואם כי כ' שאינו אלא חומרא בעלמא, זה רק בזמן רב ביניהם אבל לא כשיש אך ימים אחדים מן השאלה. מכל זאת לו יהיה אלא ספק מסל"ת ידועים המה דברי הט"ז הובא בב"ש שם ס"ק מ"ט דבספק אם אמר עכו"ם מסל"ת או ע"י שאלה. ויש אומדנות מוכיחות, יש לנו לילך לקולא, ואמרי' שהיה מסל"ת אפי' לכתחלה יע"ש ובאחרונים, ובנד"ד יש אומדנות מוכיחות שראו אותו ישראלים תולה ונלקח לשפיטאהל. אשר באיכות החולאת שהיה לו, ובמקום הצבא עלי שדה, כמעט נחשב למסוכן וכל אלו הוכחות הנ"ל אשר המה ידים מוכיחות וברורות, כי זה האיש א' כהנא מת. וכשיצורף לזה עוד ספק מסל"ת בוודאי דיש לסמוך ע"ז להתיר גם לכתחלה.

גם מה שבא בעדותו של ר' אלימלך שאמר, אין דאן האב איך געזייען דיא ליסטע פאן דיא געשטארבינע פאן איוזער רעגימענט, איז דער נאמען א' כהנא הנ"ל אויך גפשטאנען געשריבען. אשר הוא דינא דירשלמי ואיפסקא שם בש"ע סעי' י"א מצאו כתוב בשטר מת איש פלוני ב"פ או נהרג תנשא אשתו. אפי' איני מקיום, וגם לרמב"ם ז"ל שצריך שידעו שהוא כתב ישראל, בידוע ש"כ מסל"ת הסכימו רובם ככולם בתשובותיהם דגם הרמב"ם

ז"ל מודה דסמכי' גם בכתב כותי, והליסטע הלא נעשית בכתב מסל"ת בלא שום שאלה או הודעה לישראל וא"כ לכ"ע יש לסמוך בזה. אברא דיש לפקפק בכלל עדותו של חיל הצבא, אם דבגב"ע בא דאינם בכלל מחללי שבת בפרהסיא באיסור דאורייתא אשר רש"י ז"ל פי' בר"ה כ"ב גזלן דאו' דחציף לעבור בפרהסיא לא הכשירו חכמים לעדות אשה, דנראה שיטתו דגם בפ"ע דאורייתא בעי' בפרהסיא, הלא כבר כ' הבית מאיר ז"ל בסי' י"ז סעי' ג' דמסתימת כל הפוסקים ז"ל לא משמע לחלק בין עובר בפרהסיא או לאו. וכמה גדולי אחרונים מהם החליטו ומהם חששו להחמיר מבלי לסמוך על עדות בע"מ, ומהם צדדו להקל והדברים ארוכים ועתיקים, אמנם ע"י תעודת הערכאות ואומדנות דמוכחות מדלא בא לביתו אשר ידוע דברי המבי"ט וחת"ס ז"ל בסי' קל"א. ועדים מישראלים הנ"ל מכל הלין טעמי נראה דיש להתיר להאשה אסתר א' ר' אברהם כהנא מכבלי העיגון. אמנם מראשית כזאת הודעתי, כי אך לעורר ולציין באתי להיות שואל כענין. מפי גדולי הדור גאונים המפורסמים בעולם. אאמ"ו שליט"א והרב הגאון מו"ה מאיר אריק שליט"א והרב הגאון מו"ה אברהם מענדל שטיינבערג שליט"א אבד"ק בראדי. וב"ה כי יצא מפי ב"ד הגדול להיתר ונתתי שמחה בלבי אשר עזרני ה' לכוון להלכה כדת התורה.

מנחם מענדל ראללער

תשובת הגאון הגדול המפורסם כו' כש"ת מו"ה מאיר אריק שליט"א אבד"ק בוטשאטש ב"ה יום ד' וארא תרע"ד כוטש בוטשאטש ישאו הרים שלום לכבוד ידידי הרב הגדול החריף המופלג מו"ה מנחם מענדל ראללער נ"י אבד"ק וואסלאי.

מכתבו הגיעני ולרוב טרדותי, לא היה הזמן עמדי להשיבו עד כה ע"ד שאלתו בעסק עיגונא דאתתא בסביבה שלו, שה"ר אברהם כהנא היה בחיל הצבא מראמאניען שהיו בבולגאריען ועפ"י תעודה מקוימת מראשי הצבא מת הנ"ל שם, ונסמן היום והנומער של ה"ר אברהם הנ"ל. מריגימענט שלו, שידוע בבירור שזה הוא ה"ר אברהם מעיר הוש והנה באם הדבר ברור שידענו שה"ר אברהם הנ"ל היה בריגימענט הנ"ל בנומער הנ"ל, אם לסמוך על עדות ערכאות כבר הארכתי בספרי מ"פ לאה"ע סי' י"ז ובתש"ו אמרי יושר סי' קי"ד דיש להקל בזה והדברים עתיקין. רק צריך לדעת בבירור שזה ה"ר אברהם כהנא היה בריגימענט בנומער הנ"ל, דאל"כ יש לחוש שמא אחר היה בריגימענט דהוי כשכיחי שיירתא. שבריגימענט אחד יש כמה ישראלים ושם העיר לא נאמר בהתעודה, רק הנומער ע"כ צרך לדעת שכן היה הנומער שלו ואף להמחמירין בעדות ערכאות יפה כתב כ"ת לצרף בזה עדות ה"ר פאלק מחד מחיל הצבא שהעיד בתו"ע שנכרי א' מחיל הצבא שאל לו. אם הר' אברהם כהנא הוא מהוש, או מעיר אחרת, וכחשר אמרו לו שהוא

מהוש, אמר שלא יראה עוד הוש כי כבר מת. וזה הוי מסל"ת גם בקישור דברים, כמו מאן איכא בי חסא, ובפרט דלדינא כבר הסכימו להקל במסל"ת גם בלא קישור דברים. **ומה** שחושש רו"מ מחמת שה"ר פאלק הוא מחיל הצבא דלמא הוא פסול לעדות מחמת עבירה, כבר הארכתי במק"א שאין לחוש לזה כלל, וכעת יראה להוסיף לפימ"ש רש"י ז"ל בפ' בחקותי, והוא מהת"כ עה"כ לא תעשו לכם אלילים כנגד זה הנמכר לנכרי שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמוהו וכו' יעו"ש, הרי שזה הנמכר לנכרי יש לו איזה צד היתר וסברא לומר כן. אף שהזהירה התורה באמת שלח יאמר כן אבל עכ"פ חיל הצבא אין יודעים זה ומורים היתר לעצמם. וכל שיש להם איזה היתר לא נעשו חשודים, כמש"כ הגאון רעק"א ז"ל לענין מגולחי זקן. וגם יש לדון עפ"י דברי הקה"י בסי' י"ז דלשיטת נימו"י דכל שאינו רשע דחמס פסול רק מגזה"כ וכשר לעדות אשה יע"ש, אף שבקצה"ח ונה"מ סי' מ"ו כ' דמודה הנמו"י בעדו"א כיון דרוצח פסול כדאי' ביבמות כ"ה אף שאינו רשע דחמס. אבל בתשו' רעק"א ז"ל מהד"ת סי' י"ז הרגיש בזה, וכ' דרוצח דרע לבריות הוי רשע דחמס, יעו"ש ועיי' תשו' בי"צ אה"ע ח"א סי' קמ"ו צירף ג"כ דברי הנמו"י, ועיי' תשו' בי"ש אה"ע סי' פ' בזה באריכות.

והנני מוסף עוד כיון שאין לנו בבירור ולא הועד עדות עליו שעבר עבירה שנפסל יש לנו לצרף דברי התומים סי' פ"ז ס"ק כ"ו שכ' דגם בעבר עבירה פסול רק מגזיה"כ, ולאחר שהעידו עליו שנפסל למפרע כדאי' בב"ק ע"ג, אבל כל שלא הועד עליו בב"ד לא נפסל והביא ראיה, מהא דפלוני רבעני לרצוני דאמרי' פ"ד עדותן וע"כ דכל שלא העידו עליו ב' עדים לא נפסל יעו"ש, וכה ראיתי בתשו' חלקת יואב אה"ע סי' ה' שהביא דברי התומים הנ"ל, ותמה מהא דחו"מ סי' ל"ד דיודע בחבירו שהוא רשע אף שאין אדם יודע רק הוא, אסור להצטרף עמו ובאמת בתשו' חו"י הובא בפ"ת רס"י ל"ד כ' די"ל דהיינו שלא יחתום לכתחילה עמו בשטר, אבל בתומים גופא סי' ל"ד, לא הזכיר מזה. רק ברס"י כ"ח הסכים לחו"י דאפי' שיודע בעצמו שעבר עבירה כשר להעיד כיון שלא נפסל עפ"י עדים יעו"ש וכ"כ בנה"מ רס"י, כ"ח ולפלא שלא ביארו בסי' ל"ד דמיירי רק לענין לחתום לכתחלה לעד עמו, אבל לא שיפסול מלהצטרף עמו בעדות שכבר ראו. ובתשו' חלקת יואב הנ"ל הביא תשו' חת"ס יו"ד סי' י"א שכ' דהאי דינא דחו"מ סי' ל"ד היינו שנודע שנפסל ע"י ב"ד. אבל כשהוא בעצמו יודע האמת מותר להצטרף עמו יעו"ש, והנה ראיית החת"ס שם מהא דא"כ איך משכח"ל קרבן בשבועת העדות אף בשני הרי כיון שכבר הכחיש הראשון ונשבע הרי נפסל לעדות ואסור לו להצטרף עמו, ואף דמיירי תוכ"ד. הרי לא יוטל חזרתו להכשיר עצמו. ואינו מוכרח לפימ"ש בקצוה"ח סי' כ"ח סק"ח דגם לענין זה

אמרי' תכ"ד כדיבור דמי ולא עבר על השבועה כלל ויעו"ש ראייתו ממגדף. ומ"ש בח"ס שם עוד ראיה לדבריו דאל"כ איך משכח"ל שבועת העדות שחייב קרבן שבועה הרי יוכל לומר שהוא יודע שחבירו רשע ולא יוכל להצטרף עמו לעדות. ונהי דקרבן שבועה משכח"ל כשהודה אבל ק' על רש"י ותוס' ז"ל בשבועות ל"ז שדחקו ליישב הא דל"ב בהזיד בשבועת העדות אם לוקה, הרי בפשיטות שי"ל שיוכל לאמור שיודע שחבירו רשע. ולפענ"ד י"ל דהא בלא"ה קשה דהא אמרי' בכריתות י"ב דיכול לומר לא נתכוונתי להעיד ובתוס' שם, דלא נתכוון להעיד אינו עד כלל. וע"כ לא משכחת מלקות בשבועות העדות מה"ט, וע"כ דקושית התוס' דאכתי משכח"ל כגון שהעדים שהתרו בהו יודעים שהוזמנו בפירוש עם עוד אחד להעיד, דהיינו שיראה ויעיד אח"כ בבי"ד, ובכה"ג הרי ע"כ שאו כשרים היו, דאל"כ לא היה מצטרף עם רשע להעיד, דאין לומר דאח"כ ראה בו דבר עבירה. דאכתי משכח"ל כשהעידו עדים שלא זזה ידם מיד השני מני אז ועד עתה ולא עבר עבירה ובגוף הקושיא על תוס' שבועות ל"ז מכריתות י"ל לפמש"כ הח"ס ז"ל באה"ע סי' ק' דהא לא נתכוין להעיד, היינו כשהיה העדות בזמן רחוק. אבל בזמן קרוב אף כשלא נתכוין הוי עד יעו"ש. ע"כ שפיר משכח"ל הזיד בשבועת העדות שהיה העדות מקרוב. אבל צ"ע דהרי הר"ן פ' כל הנשבעין כ' דבזמן רחוק בלא"ה יכול לומר אשתלי יע"ש וע"כ דהש"ס דכריתות דהוצרך לומר לא נתכוונתי להעיד היינו שהיה בזמן קרוב. ומוכח דבכה"ג אף בזמן קרוב יכול לומר כן וצ"ע.

ושו"ר בתשו' חלקת יואב הנ"ל שהעיר בהא דכריתות י"ב דלמ"ל לטעמא דלא נתכוונתי להעיד, ת"ל דיכול לומר שעבר עבירה שפסול לעדות ורוצה להוכיח מזה דאף שאמת כן לא נפסל לעדות כהח"ס הנ"ל י"ל לפמש"כ בקצה"ח סי' כ"ח דבעבר עבירה ולא הועד עליו בב"ד מועיל אף הרהור תשובה בלבו להכשירו. א"כ אף שעבר עבירה. כיון שבידו להרהר בתשובה ויוכשר להעיד ואינו עושה כן הרי שבועתו לשקר בידו להעיד תיכף ע"י הרהר תשובה. אמנם הוכחתו י"ל מקום עפ"י דברי הש"ך סי' ל"ה דפסול עבירה נמי בעי' תחילתו וסופו בכשרות, א"כ בידו לומר שבשעת ראיה כבר היה רשע ואין בידו להכשיר עצמו ע"י הרהר דהו"ל תחילתו בפסלות, ואולי י"ל באמת דזה כוונת הש"ס בכריתות שלא נתכוונתי להעיד שהדבר תימה דהא כשר לעדות אף בלא נתכוון להעיד וכבר האריך בזה בט"א ר"ה כ"ג. ועתה מצאתי בשע"מ שהביא בשם הרא"ש. ז"ל שהקשה כן ולהנ"ל יתכן עפ"י דברי הבה"ט חו"מ סי' ל"ד ס"ק ל"ו שכ' הטעם דבעבר עבירה אף שעשה תשובה אח"כ פסול להעיד ע"מ שראה בעודו רשע דכיון דהוי פסול לא דקדק בעדות כהוגן, והוי כמלתא דל"ר עליו דמה"ט פסול עכו"ם להעיד לאחר שנתגייר,

ולפ"ז יתכן דאם הוזמנו לעדות בשעה שהיה פסול שלא ידעו שהיה פסול שפיר נאמן אח"כ להעיד כשעשה תשובה, כיון דהזמיניהו לעדות בוודאי דקדק והוי מלתא דרמיא עלה, רק בלא נתכוון לעדות כשהיה רשע פסול אף שעשה תשובה אח"כ, והיינו דקאמר בכריתות דיכול לומר לא נתכוונתי להעיד פירוש שהיה רשע אז ולא נתכוון להעיד א"כ אין בידו להכשיר את עצמו בעדות זה ופטור מקרבן שבועה ודו"ק.

ועכ"פ גוף הסברא של הח"ס הנ"ל יש לה מקום דלא נפסל רק כשהעידו עליו ובתשו' חו"י ז"ל הנ"ל הקשה ע"ז דא"כ בפלוני רבעני לרצוני, דאמרי' פלגינן דיבורא, אבל אי לא"ה הו"א דרשע הוא ופסול לעדות והרי לא הועד עליו בב"ד, ולק"מ דאי הו"א דאדם מע"ר ונאמן ע"ע, הרי כשהעיד בב"ד פלוני רבעני לרצוני. והב"ד מאמינין לו הוי כהעידו עליו ב' עדים וז"פ, ועכ"פ לפי דברי התומים ונה"מ הנ"ל אין לחוש כלל באנשי הצבא כיון שלא העידו עליהם, ובצירוף כל הטעמים הנ"ל ובעדות ערכאות, הדבר ברור שיש להתיר האשה אשת ה"ר אברהם כהנא להנשא ע"י ב"ד של ג' שיתירוה, ובאופן שיסכים גם כבוד אביו הגאון נ"י ועוד רב מובהק

הק' מאיר אריק

תשובת הגאון הגדול המפורסם כו' כש"ת מו"ה אברהם מענדל שטיינבערג שליט"א אבד"ק בראדי ב"ה יום ד' וארא תרער"ל בראדי החיים והשלום לכבוד הרב החריף המופלא ומופלג בתורה מו"ה מענדל נ"י ראללער אבד"ק וואסלאי דאמעניען יצ"ו

מכתבו בדבר העגונה נכון הגיעני, וכבר כתבתי בזה בכמה מקומות וא"א להאריך כעת. ולדינא מ"ש בענין העדות של הישראלים דיש לחוש להם לפס"ע שהם מחללי שבתות, כבר האריכו בזה האחרונים וכ"ת ראה דבריהם, ועיין עוד בשו"ת בי"צ אה"ע ח"ר סי' קמ"ז ובמפתחות שם, ואין מן הצורך להאריך בזה דבל"ז הבעלי מלחמות לא ראו בעצמם מיתת מ' אברהם כהנא רק מה ששמעו מהגוים, ועדות ר' משלם כיון שאמר ששאל להגוי על אברהם כהנא. והשיב לו ער איז געשטארבען. זה לא מיקרי מסל"ת כיון שהיה ע"י שאלה וכמ"ש הרמ"א ז"ל סט"ו, ומה שאמר שראה צעטיל שהיה ביד הגוי מהמתים מהריגימעט. והיה גם אברהם הנ"ל בתוכם. אינו מבואר אופן הצעטיל אם היו חתום בחתימת הערכאות משם לכן א"א להעמיד יסוד ע"ז. דבכתב עכו"ם מבואר בש"ע סי"א והוא מהרמב"ם ז"ל שצריך שידעו שהוא כתב ישראל. ואפילו לפמ"ש הב"י בבד"ה, שאם כתבו כתוב בדרך מסל"ת למה יגרע. ועיין בפ"ת סקי"ג שהביא בשם מה"צ שנתן טעם לדברי הה"מ משום דהוי תרי קולי מסל"ת ועפ"י כתב, והוא היקל כל ש"כ כן בהמשך ענין אחר, ובקישור דברים אחרים. והב"מ כ' דהה"מ הוצרך לחדש דע"י כתב

ל"מ מסל"ת לשיטתו שסובר דאפי' בלא ק שור דברים כל שלא בשאלה מקרי מסל"ת ולכן היה ק"ל על הרמב"ם למה בעי' שיהיה נודע שהוא כתב ישראל. והוצרך לחדש ד"ז דעפ"י כתב ל"מ מסל"ת. אבל להסוברים דצריך דווקא קישור דברים. אין הכרח לדין הה"מ, דהא הרמב"ם מיירי שהיה בלא ק"ד, אבל בק"ד שפיר י"ל דמהני גם כתב נכרי במסל"ת ע"ש וא"כ בנ"ד לפמ"ש הבאה"ט ס"ק מ"ג דאם נכרי מספר לנכרי חבירו לכ"ע א"צ ק"ד והצעטיל שמבואר ממיתת האנשים מהריגימענט, לא נכתב לישראל רק הוי כמו נכרי לנכרי. וגם י"ל כיון דנכתב בו עוד משאר מיתת אנשי המלחמה חשוב כקישור דברים, וי"ל שפיר דמהני משום מסל"ת. אך דנראה דהצעטיל הוא בלא חתימה, ואפי' בכתב ישראל בלא חתימה הארכתי בתשובה אי מהני, ועיין בתשו' ד"ח אה"ע ח"ר סי' ל"ט שמיקל בזה, וכתבתי בזה הרבה, אמנם בכתב נכרי ובלא חתימה וודאי קשה להקל וגם בעדות ר' פאלק היו ג"כ ע"י שאלה אף שאיזו גוים אמרו בלא שמה מ"מ כיוון שהיה באותו מעמד ששאל להערלים אחרים לא מיקרי מסל"ת כמש"כ הח"מ והט"ז ועיין בבה"ט ס"ק מ"ט ואף שנכתב בהגב"ע בזה"ל:

מיר האבען זיך נאך געפרעגט אויף איהם אלע מאהל האט מען געזאגט אז עס געהט אים נישט גיט, דאן האט אינז דער שיהרער געזאגט, אז ער האט באקיממען א אדרעסי שאן דעם שפיטאהל אז אברהם כחק פאן דעם ריגימענט איז גטשטארבען. ויראה שמה שאמר אח"כ שמת לא היה ע"י שאלה רק בעצמו אמר כן מ"מ כיון דמקודם שאלו אותו בכל פעם י"ל דמה שאמר אח"כ בעצמו חשוב כע"י שאלה עיין בח"מ ובבאה"ט ס"ק מ"ו ובפ"ת ס"ק ס"ז. וגם בעדות אלימלך יש לדון כך כיון דכמ"פ שאל עליו י"ל דאף שאמר אח"כ מעצמו חשוב בע"י שאלה, ויש לעיין לפלפל בכ"ז אמנם באמת אין לנו נ"מ בכל עדותם. כיון דגם הגוים לא ראו בעצמם מיתת אברהם, רק ממה שהגיע להם מהשפיטאהל או מהקאמפאניע וא"כ העיקר תלוי בנאמנות הערכאות שכבר האריכו בזה הרבה גדולים, וכתבתי בתשו' והבאתי מפרשת מרדכי ועט"ח ותשו' בית אפרים סי' ל"א שמחמירין בזה אבל הח"ס ונודע בשערים ובשו"מ ותשו' בי"צ סמכו עצמם על ערכאות להתיר. ועיין תשו' מהרי"ק סי' קכ"א ותשו' כנ"י סי' נ"ג ותשו' ב"ש סי' מ"ז וע"י בתשו' ד"ק ח"ב סי' נ"ה שהאריך להחמיר שלא לסמוך על עדות ערכאות שמעידים על איש הצבא שמת דבעי' שידעו דלא מקבלי שוחדא. וגם כי הערכאות שואלים מאנשי מלחמה והם מעידים על מיתתו א"כ הוי מסל"ת ע"י שאלה דלא מיקרי מסל"ת. וכבר הארכתי בזה. והבאתי מתשו' ח"ס אה"ע סי' קל"א קל"ב שכ' להקל גם ע"י שאלת השופט. כל שאין השאלה לצורך דת ישראל. וכ"כ בתשו' מהרש"ם ח"ב סי' ל"ב להקל דמיקרי מסל"ת אף

שאלה מגוי לגוי כל שאין שואלין אותו לצורך עדות נגד התרה דאשה אלא לצורך חיל הצבא ר"ל דלכ"ע מהני ע"ש. והבאתי עוד מתשו' ב"א הנ"ל ומתשו' נו"ב סוס"י מ"ב ש"כ דאין לבדות חששות מלבנו ע"ש ובח"ס סי' מ"ג, וכ' עוד מתה"ד בפו"כ סי' קל"ט שכ' כיון דנאבד זכרו זה כמה שנים אילו היה חי היה נשמע לנו ע"ש שכ' דאפי' באדם דלאו צורבא מרבנן מ"מ בזמנינו, אם איתא דחי הוא הו"ל קלא זה כמה שנים טפי וטפי מקלא דצו"מ בזמן הש"ס ומתיר משום זה בנשאת לא תצא ומסכים עמו הרמ"א ז"ל בזה, וכ' בסט"ו באיכא אומדנות המוכיחות אף שלא מיקרי מסל"ת מ"מ אם נשאת ל"ת יע"ש.

וכבר כ' הח"ס הובא בפ"ת סוס"ק קל"ח וקמ"ד דבזה"ז ע"י מציאות הבי"ד והט"ג והתחדשות בכתבי עתים סגי בי"ב חודש, ואף דבח"ב סי' קל"א וסי' קל"ח כ' שא"א לחדש דבר ע"י אומדנות ע"ש מ"מ לענין מסל"ת אף במתכוין להעיד כיון ד"פ הרמ"א ז"ל דביש אומדנות המוכיחות מהני דאם ניסת לית אף במתכוון להעיד, א"כ בלא נשמע ממנו זמן רב וודאי ריש לסמוך בדעבד לענין אם נשאת דל"ת. אף אם נחזיק דזה קרוי מתכוין להעיד כיון דאמר ע"י שאלת הערכי הגדול, וכיון דעכ"פ אם ניסת ל"ת שוב י"ל לסמוך גם לכתחלה להתיר להנשא ולסמוך על הגדולים המתירים ע"י עדות ערכאות בכה"ג כיון דיש עוד הרבה דיעות דס"ל דאף ע"י שאלה כל שאינו לצורך דת ישראל מיקרי מסל"ת. ועוד הארכתי בזה וא"א לכפול הדברים. אמנם בנד"ד עדיין לא עברו יב"ח מזמן שהיה המלחמה לכן נלע"ד להמתין מלהתירה עד שיעברו יב"ח מעת שנעלם, ואז יש לסמוך להתיר כנ"ל. ויראה כמש"כ כ"ת לשלוח שני אנשים נאמנים שיעיינו בספרי הערכי מהריגימענט היינו אצל הגענעראל קאמאנדע, אם נכתב בביאור היטב שאברהם כהנא מן הוש, מאותו ריגימענט. ומאותו קאמפאניע מת. שאותן הסימנים הם כשמו, ושם אביו, ושם עירו, והוא מת בשפיטאהל ולא במלחמה. אם ימצאו כתוב כן אז יש להמתין עד שיעברו יב"ח מיום שנעלם, ויודיעו גם במכתבי עתים מהעלמתו, יש לסמוך להתיר אשת אברהם כהנא הנ"ל להנשא לאחר יב"ח מיום העלמתו מחיל הצבא, ויושיבו אז ב"ד שלשה ויתירה כדת של תורה. ובאופן שיסכימו עוד שני גדולי רבנים מומחים להיתרא, אז גם אני מצטריפנא בהדייהו. וה' הטוב יצילנו משגיאות שלא נכשל בדבר הלכה ח"ו. באתי עה"ח.

אברהם מענדל הלוי שטיינבערג אבד"ק בראדי. לבני אהובי הרה"ג כו' מו"ה מנחם מענדל ראללער נ"י אבד"ק וואסלאי.

מכתבך בשאלתך שאלת חכם אשר תוכה רצוף גם התשובה בצירוף תשובת ידידיי אהובי הגאונים המפורסמים גדולי הדור כו' כו' כש"ת מו"ה מאיר אריק שליט"א

מבוטשאטש. ומו"ה אברהם מענדל שטיינבערג שליט"א מבראדי. כ"ז היה למראה עיני ולבי, ועתה זו תשובה מאהבה. ובראשית כל הנני פה, בתשובה לרבים אשר לאחר כי שקטה הארץ ממלחמת כללות העולם, אשר כמוה לא נהייתה משנות אלפים, ונשארו בכבלי העיגון בנות ישראל למאות וגם לאלפים, ונשמתי מרבנים הג' ונעלים. ממקומות רבים ובעזהש"י אשר היה עמדי בזכות הרבים, הותרו עגונות רבות בהלכה ברורה, באמת לאמתה של תורה. אמנם מסבות טרדות שונות שלא נתנני הזמן להאריך עם השולים הדבור של חבה בחבת התורה, ובאתי בתשובה בקצרה ברמיזת הטעמים להתירה, ולאחדים מהם שהשבתי אך להתיר מטעמים אשר עמדי. עתה אשר עזרני השי"ת בחסדו להוציא לאור עולם קונטרס באר חיים מרדכי להיתר עגונות לתיקון העולם. אמר מרדכי עם זה הספר גם בתור תשובה כללית לכל השואלים הנעלים רבנים וגדולים. אשר שמה נתבאר כל יסודי ההיתר באריכות. בסברות ברורות, ובראיות חזקות בטוב טעם ודעת בדרך האמת בס"ד. והן הן הדברים, אשר גם לך בני אהובי נאמרים. כי גם תשובת שמתך הלא כתוב הוא עלי ספרי קונטרס באר חיים מרדכי, לזאת מה שהשבתי לך בזה כעשר שנים בארוכה, עתה לדפוס יבא אך תוכן הדברים וברמיזת אמרים להקונטרס אשר שמה באריכות מבוארים. הנה ראשית יסוד ההיתר הוא, עדות הערכאות אשר רובם ככולם מגאוני בתראי בתשובותיהם הסכימו להלכה למעשה לסמוך עליהם כאשר הבאת אותם, וע"ז סמכו גאונים המובהקים מבוטשאטש ומבראדי. וגם אני בעניי ביארתי זה באריכות בקונט' שלי, עד שבאתי למסקנא באות חיי"ם, בזה"ל:

ועתה באתי להלכה למעשה בס"ד. ראשון לציון אמר מרדכי אם כי כבר הורו הזקנים וגאוני האחרונים ז"ל לקבל עדות ערכאות בזה, מכל זאת באלו הימים אשר ע"י אי משטר וסדר שהיה בכל העולם מסבת גודל השערורה, ראינו באחדים כי לאחר שבא התעודה, חתום ומקוים ממקום שהי' בחיל הצבא, כי ביום פלוני ועוד יותר מציון גם במקום פלוני מתו באו לביתם בחיים, אם כי לזאת הסבה אשר היה כן במעט מזעיר לא איתרע בכלל היתר נאמנות הערכאות וכדלעיל באות ס"ז מ"מ על המורה להיות מתון ומדייק היטב היטב, וגם מבלי להתיר עד אחר שעבר יותר משנה מעת שקוטת המלחמה, ואין לספק עליו שהוא במדינת רוסיא וכדומה, אשר עדיין עת מלחמה שמה, ואין יוצא ואין בא כבעת שלום וגם בי דואר אין אז ע"י אומדנא זו דמוכח דלא בא, וגם לא כתב המצטרף לעדות ערכותיהם, יש להורות בלא שום פקפוק להתיר בכח זה בנות ישראל מכבלי העיגון וכמבואר לעיל באות טו"ב י"ט כ' כ"א, בטעם זאת ההוראה אשר כבר יצאה מפי

רבותינו גדולי וגאוני האחרונים ז"ל בתשובותיהם עיין עליהם עכ"ל יע"ש באריכות ואני מוסיף עוד לאמור כי בנד"ד גם הגאונים אשר חששו להחמיר בעדות עדכאות. יודו כאן כי לחששת הבית אפרים ז"ל (אינו תח"י ולמראה עיני אשר עמדי הלא המה אך התשו' חת"ס, עטרת חכמים, ד"ח שו"מ תפארת יוסף ב"ש דב"מ מהרש"ם ז"ל אשר ראיתי דבריהם מש"כ בזה) מבריחה יפה אמרת בני, כי כאן כיון שהיה מונח בשפיטאהל, וגם היה בחזירתם לביתם לשלום, אין כלל מקום לחששא זו והוא ברור בסברא ובעט"ח חא"ה סימן ח'. ראיתי טעמו שכ' וז"ל:

וכ"ז לרווחא דמלתא, כי בלא"ה אין לחדש להקל באיסור א"א בסמיכה על ערכאות ואיסורא מממונא לא ילפי' והרי לדעת הג"א ז"ל בגיטין כל דיני נאמנות בערכאות אינו אלא מצד תקנת חז"ל, כי ראו שהמה מקפידים ע"ז יע"ש, ואף שלא נראה כן מדברי שאר פוסקים עכ"ל. והנה דעת הג"א ז"ל הלא העיד העט"ח בעצמו כי היא דיעה יחידאה, ואך עיקר הטענה היא דאיסורא מממונא לא ילפי' בזה נלע"ד די"ל בנידון דידך אשר יש גם העדיות מישראל מפי עכו"ם אם דיש לפקפק קצת דלא היה במסל"ת, אמנם לאחר שהיה מונח בשפיטאהל חולה, ומדלא בא לביתו ונפסק ממנו גם הכתיבה בצירוף העדיות בוודאי דהוא אומדנות דמוכחות כי מת וכמש"כ גם אתה בשאלתך, אשר בכגון דא קיי"ל כפסק הרמ"א בשם המהרי"א ז"ל דאם נשאת לא תצא, וכבר נתבאר אצלי בקוט' שם כ"ז באריכות מאות נ"ו עד אות חיי"ם, וביארתי שם באות ס"ג כי גם הרדב"ז ז"ל דחולק על המהרי"א ז"ל בנידונים כאלו מודה גם הוא דהוי ידים מוכיחות ואומדנות גדולות יע"ש, וכיון דאך מדרבנן לכתחלה לא תנשא בזה שפיר ילפי' איסורא מממונא. וכמש"כ העצמות יוסף ושארית יוסף ז"ל דאם דלא ילפי' ממונא מאיסורא הוא רק על ידי בנין אב אבל ע"י ק"ו ילפי' הובא דבריהם במלוא הרועים אות מ' יע"ש וכן איסורא מממונא ע"י ק"ו ילפי', ועוד יותר מזה מצינו בתוס' יבמות קט"ו ד"ה והא חבי בר ננאי כו' וז"ל. וא"ת היכי פשיט רבא איסורא מממונא דהכי פרכי' על רבה בפ"ק דב"מ גבי גיטא דאשתכח בי דינא דר"ה, ועוד הא בהוחזקו תרי יצחק מודה רבא כדפי' לעיל, והכא בהוחזקו שני חבי בר ננאי וי"ל דמדמה רבא ממונא היכי דהוחזקו לאיסורא דלא הוחזקו ע"כ יע"ש ובתשו' צ"צ סימן ק"ו. וה"נ נלמוד בתור ק"ו דאם בממון מפקי' על ידי עדות ערכאות מחזקת ממון, חזקה אלימתא דאורייתא דגם ע"י רוב אין מוציאין. (ובספרי חידושי בן יאיר חי' עירוכין ז' ביארתי דגם ע"י ס"ס אין מוציאין יע"ש) ק"ו דיש לסמוך ע"ז היכי דמדאורייתא יצאה מחזקת א"א ואך מדרבנן לא תנשא, ובלימודא ע"י ק"ו גם העט"ח ז"ל יודה דילפי' גם איסורא מממונא וכדאמרן.

ובזה יש תשובה, גם למה שדן העט"ח שם. וחתנו הגאון הד"ח בח"א סימן ל"ג ובח"ב סימן נ"ה ס' אשר אב ובנו ותלמידו, לדעה חדא יחשב לחוש לשיטת הרמב"ם ז"ל דאין נאמנות לערכאות רק בידעי' דלא מקבלי שוחד, ואם כי נידונים כאלו ל"ש שוחד כי מי יתן, מ"מ כיון דמקבלי שוחד שוב אינם נאמנים גם לשאר דברים דל"ש שוחד. והעט"ח שם קבע מסמורת בהחזקת שיטת הרמב"ם ז"ל בזה"ל:

וכדברי הרמב"ם וסייעתו קבע המחבר בש"ע סימן ס"ח, והרמ"א ז"ל הוא שהביא דעת הרא"ש ז"ל בלשון וי"א, ובכנה"ג סימן הנ"ל מביא מספרי תשובתיו כמה וכמה מגדולי קדמונינו שהעלו דעת הרא"ש ז"ל יחיד בדבר זה. ולהלכה כרמב"ם כו' וכ"כ בתומים על ערכאות החשודים והעלה שאין יסוד להכשירם רק מצד דדמ"ד יע"ש, וממילא אין לסמוך על ערכי שאין ידוע לנו עכ"ל, אם כי ידי"נ הגאון מבוטשאטש שליט"א בספרו המאיר מנחת פתים על אה"ע שם סעיף ט', הביא בשם תשו' הרי"מ דמצא און לשיטת הרמב"ם ז"ל מפי' הערוך דהא דאמרו בגיטין י"א בשמות מובהקים, היינו שופטים ידועים דלא מקבלי שוחדא, והמפ' מצא פי' זה גם באו"ז הגדול סימן תשמ"ה יע"ש אם נחשיב זה לראיה חזקה מפי' האו"ז וערוך ז"ל. הלא נימא לאידך גיסא מדחזי' לרש"י ז"ל, ורובם ככולם ממפרשים ופוסקים דלא פי' כן דלא ס"ל כסברת הרמב"ם ז"ל (ויש לדחות וכמובן) ומרמ"א ז"ל נראה דנטה לדעת הרא"ש ז"ל (וכנה"ג ספרדי שהחזיק בדעת הרמב"ם ומחבר ז"ל) אמנם גם לשיטת הרמב"ם ז"ל הוא רק דאם אינם מוחזקים בכך דלא מקבלי שוחדא חיישי' רק דלמא מקבלי שוחדא ומידי ספיקא לא יצא וכמבואר להמעיין. ולזאת אך להוציא ממון אין יכולין כי אין מוציאין ממון מספק, וכן להתיר א"א דאורייתא בזה חששו הגאונים העט"ח וד"ח ז"ל דלמא מקבלי שוחדא וספיקא דאורייתא לחומרא וביחוד בחומרא וחזקת א"א. משא"כ בנד"ד דיצאה מחזקת א"א דאורייתא ורק אנו דנין בדרבנן דלכתחלה לא תנשא (ודבריי הם כעין מש"כ הגאון מבראדי שליט"א, אמנם טעם חדש בא לכאן) בזה יש לסמוך על עדות ערכאות גם לשיטת העט"ח וד"ח ז"ל וכדאמרן מלתא בטעמא ברור.

ועם האמור סרה גם פקפוקו של הגאון מבראדי באמרו, ומה שאמר שראה את הצעטיל שהיה ביד הגוי מהמתים מריגימענט, והיה גם אברהם הנ"ל בתוכם. אינו מבואר אופן הצעטיל אם היה חתום בחתימת הערכאות משם. לכן א"א להעמיד יסוד ע"ז דבכתב עכו"ם מבואר בש"ע סעיף י"א והוא מהרמב"ם ז"ל שצריך שידעו שהוא כתב ישראל כו' וגם אתה בני בשאלתך הרגשת בזה. בלבד מה שהוגד לי, כי צעטיל שנתן לקרות בתוך חיל הצבא מוכרח להיות ככתבו ולשונו של הפונקס מערכותי' אשר שמה כתוב

וחתום בדיוק. ויש להעמיד יסוד על זה, הלא הובא בדברי הגאון מבראדי שליט"א טעם הלבוש בפסק הרמב"ם ז"ל ודברי הב"מ, יעיון בהגהות רב"פ ז"ל שם ובמש"כ בזה בספרי חידושי בן יאיר בחי' ב"ק קי"ד, ולטעם הלבוש בפסק הרמב"ם ז"ל משום דהוי תרי קולי, כדי שלא לאפושי פלוגתא, אשר זה כלל גדול דלמעט במחלוקת עדיף. וגם מאוד שקדו חז"ל לתקנת בנות ישראל כשיצאה מחזקת א"א דאורייתא. ואך מדרבנן אסורה להנשא לכתחלה, נלע"ד דגם הרמב"ם ז"ל מודה דמהני כתב עכו"ם מסל"ת ולזאת בנד"ד אשר אנו דנין אך לאיסורא דלכתחלה מדרבנן יש לסמוך על כתב עכו"ם מסל"ת ושלא לחוש לתרי קולי גם לשיטת הרמב"ם ז"ל, וגם מש"כ אתה דספק מסל"ת בוודאי דיש כאן בכל מו העדיות של הישראלים מפי עכו"ם אשר קיי"ל להקל (ובקונט' שלי באות י"א כתבתי בשם ד"ז החסיד שבכהונה גאון ישראל וקדושו בעל ברית כהנת עולם ז"ל זי"ע מש"כ בשו"ת זכרון כהונה טעם אמיתי ומתוק בהא דקיי"ל ס' מסל"ת להקל יע"ש) רואה אני דבריך ברורים.

ומה שכתבת דיש לפקפק בעדותו של בע"מ, אם דבגב"ע בא דאינו בכלל מחללי שבת בפרהסיא באיסור דאורייתא. אשר רש"י ז"ל פי' בר"ה כו' והבאת דברי הב"מ דמסתימת כל הפוסקים ז"ל לא משמע לחלק בין עובר בפרהסיא או לאו, והיה למראה עיניך דברי האחרונים אם לסמוך על עדות בע"מ, מחמירים. ומקילים, ורחומאי דנפשאי הגאון מבאטשאטש שליט"א השיב שאין לחוש לזה, והביא מת"כ ופירש"י ז"ל בפ' בחקותי, יעיון מש"כ בקונט' מאות א' עד אות כ"ז אשר בעזהש"י ביארתי שיטת רש"י ז"ל דר"ה, ושיטת הנ"י ז"ל כי שיטתם מתבררת וכעין מוכרחת מהסוגיא ודברי רב מנשה. (יע"ש באות י"ד ט"ו) ודחיתי דברי הדב"מ והעמדתי דברי השו"מ כי הני שלשה עמודי עולם רש"י רשב"א ונ"י ז"ל שיטתם הוא צירופא מעליא לתקנת עגונות אם כי לא קיי"ל בזה כשיטת רש"י ונ"י ז"ל וכמש"כ שם באות כ"ד אמנם חזי לאיצטרופי היכא דאיכא עוד יסודות וטעמים להיתרא יע"ש באריכות ותמצא נחת. והעליתי שאין לדקדק כ"כ בעדות בע"מ, ובאתי למסקנא באות חיים, בזה"ל:

שנית, בעדות ישראלים מבעלי מלחמה, אשר בעת שהיה בשדה המלחמה עשו מה שעשו באונס וגם ברצון, מכל זאת אם בבואם לביתם חזרו בתשובה בשלימות, מקבלין עדותם. כי בעדות אשה קיי"ל דדי גם בסופם בכשרות וכדלעיל באות ח"י י"ט כ"א יע"ש, ועוד בה שלישיה, בבוא לב"ד גב"ע מב"ד, אחר שקבלו עדות מישראלים מאנשי הצבא, אין לדקדק בזה, כי בוודאי ידעו בהם שכשרים הם ונכללא דב"ד בתר ב"ד לא דייקי וכדלעיל באות נ' נ"א יע"ש עכ"ל. וכיון שבא כאן בגב"ע דאין העדים בכלל מחללי

שבת בפרהסיח, אין לחוש שמא בצנעא. כי ישראל קדושים הם וחזקתם חזקת כשרות. וכמש"כ הד"ח ז"ל באה"ע ח"ב סי' ס"ד, דכ"ז שאין עדות לפסול לבע"מ הוא בחזקת כשרות יע"ש דבריו כי נעמו.

מבוטשאטש שליט"א, ראיתי שהביא לצרף דברי התומים בסי' פ"ז ס"ק כ"ו, דגם בעבר עבירה פסול רק מגזה"כ קיעיון בקונט' אות ו' מש"כ בשם ד"ז הז"כ ז"ל.) וכל שלא הועד עליו בב"ד לא נפסל. ולתמיהת התשו' חלקת יואב אה"ע סי' ה'. מהא דחו"מ סי' ל"ד דיודע בחבירו שהוא רשע. אף שאין אדם יודע רק הוא אסור להצטרף עמו. הלא י"ל למש"כ החו"י הובא בפ"ת רס"י ל"ד. דהיינו שלא יחתום עמו לכתחלה בשטר או כדברי החת"ס ביו"ד סי' י"א דהאי דינא דחו"מ סי' ל"ד, מיירי שנודע שנפסל ע"י ב"ד. אבל כשהוא בעצמו יודע האמת מותר להצטרף עמו. והחת"ס הביא ראיה לשיטתו מרש"י ותוס' ז"ל בשבועות ל"ז שדחקו ליישב האי דל"ב בהזיד בשבועת העדות אם **ובאמרי נועם** של הגאון המאיר לעולם לוקה, הרי בפשיטות י"ל שיוכל לאמור שחבירו רשע. וה"ג מהר"מ שליט"א הקשה מהא דאמרי' בכריתות י"ב, דיכול לומר לא נתכוונתי להעיד, וחתר ליישב זה. ולדברי החלקת יואב שהעיר בהא דכריתות י"ב דלמ"ל לטעמא דלא נתכוונתי להעיד ת"ל דיכול לומר שעבר עבירה שפסול לעדות, ועשה מזה הוכחה שאף שאמת כן לא נפסל לעדות כשי' החת"ס, השיב (משכ"כ בשם קצה"ח סי' כ"ח דבעבר עבירה ולא הועד עליו בב"ד מועיל גם הרהור תשובה בלבו להכשירו. יעיון מש"כ בקונט' באות נ"ד) דהלא השט"מ בשם הרא"ש ז"ל שם והט"א בר"ה כ"ג. הקשו דהלא כשר לעדות אף בלא נתכוון להעיד והבה"ט בחו"מ סי' ל"ד ס"ק ל"ו כ' דבעודו רשע שראה דהוי פסול לא דקדק כ"כ והוי כמלתא דל"ר. לזאת אולי יי"ל באמת דזה כוונת הש"ס דיכול לומר לא נתכוונתי להעיד, פי' שהיה אז רשע ולח נתכוון להעיד, א"כ אין בידו להכשיר א"ע בעדות זה ופטר מקרבן שבועה עכת"ד הנה מה שרצה להעמיס בלישנא שלא נתכוונתי להעיד כלומר שאז היה רשע ולא דקדק, אם דמה שיש לפקפק דאאמע"ר יש ליישב. אמנם גם אותו גאון בעצמו הרגיש בחולשת פירושא דא, בסתימת דברי אמורא עד שכ' זה בדרך ואולי, ומה יפה אף נעים בזה פירושא דרגמ"ה ז"ל שם וז"ל וכן כשאמרו לו כו' והוא אמר לא ידעתי פטור דאיבעי מצי אמר להון לא נתכוונתי לעדות. לא שמתי דעתי להיות זוכר אם לאו הלכך אין עדותן עדות ונאמן הוא עכ"ל. אשר בזה לא יכחיש את העדים שלא ראה. אך ראה ולא כוון אז להעיד. לשום לב להיות זוכר, ולזאת נשכח ממנו ואינו זוכר דבר ברור להעיד, אשר בפירושא דא אין כאן מקום קושיא דהלא כשר לעדות גם בלא נתכוון להעיד, והוא כמש"כ התוס' בשבועות שם

ד"ה הזיד. משום דא"א לידע לעולם אם הם מזידין שיכולין לומר שכחנו, ולק"מ קושית הגאון מהר"מ שליט"א, דלמה לא תי' דיכולין לומר לא נתכוונתי להעיד כי הלא פירושא שלא נתכוונתי להעיד הוא יען שלא כוון להעיד אינו זוכר ונשכח ממנו העדות אמת כי הגאון שכל קלמסו להביא פירושא דתוס' בכריתות אשר לפי' יש מקום להקשות וליישב. אמנם התוס' דשבועות יפרשו כפי' רגמ"ה ז"ל והן הן דברי התוס', ונראה דלזה כוון הב"ח ז"ל בהגהותיו לכריתות שם על דאי בעי אמר, נ"ב ועיין מס' שבועות ריש ד' ל"ז לרמז לנו כי כמש"כ התוס' שם כן הוא פירושא דסוגיא כאן וכן מבואר בשו"ת מהרי"ט ז"ל ח"א סי' י"ד שכ' וז"ל:

וכ"מ מדבעי' לן בריש שבועות הפקדון כו', וכ' התוס' דבשבה"ע ליכא למיבעי שא"א לעולם לידע אם הם מזידים שיכולים לומר שכחנו. והיינו דאמרי' בכריתות כו' דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות עכ"ל. ועתה נתגלה סעד לפי' הב"ח ומהרי"ט ז"ל מפירושא דמאור הגולה ר"ג ז"ל והוא האמת.

וראתה עיני בספר לוחות העדות פ"ב ה'

ד' אות ג' שהביא דברי התומים ופקפק בראייתו יע"ש. ובאות ד' כ' וז"ל:

נראה לכאורה להביא ראי' גדולה לשיטת התומים, מהא דאמר אביי כריתות י"ב כ"ו, וכמה פלפולים פלפלו גדולי אחרונים, להבין דברי הש"ס הללו, משום דלא מצינו בשום דוכתא דעדים צריכים שיכוונו לעדות דווקא, ואדרבה כו' והלא לכאורה עדיפא מיניה הוה ליה להש"ס לומר מיגו דאי בעי אמר שיודע בחבירו שהוא רשע, ואסור לו להצטרף עמו. וע"כ דלא נפסל אלא בשני עדים שראוהו שעבר עבירה כו' אבל שוב ראיתי דמכאן לא מוכח מידי, ואדרבה יש לדייק איפכא מדלא קאמר אביי מודה ר"מ לחכמים באומרים אתם ידעתם כו' והם אומרים דהא כו' אלא ע"כ דבשנים לא איצטרך ליה לאשמעוי' דפטורים מיגו דאי בעי אמרו כ"א ידעתי בחבירי שהוא רשע, ורבותא אתי לאשמעוי' אפילו בע"א וכגון בנסכא דר"א כו' דג"כ יש לו מגו דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות עכ"ל, ולהאמור בשם רגמ"ה ב"ח ומהרי"ט ז"ל בפירושא דלא נתכוונתי לעדות עדיפא ליה להש"ס לאמור האי מגו שהוא בדרך קרוב וברור, מלאמור מגו בדרך רחוקה שידע בחבירו שהוא רשע, נגד חזקת כשרות דישראל. וגם בדרך לכאורה אין כאן ראיה מסוגיא זו להתומים אולם מש"כ ואדרבה יש לדייק איפכא. איננו רואה שום דיוק לאיפכא דכיון דבמתני' בפלוגתא דר"מ וחכמים מוכרח להיות בשנים אומרים לאחד, לזאת נקט אביי ג"כ בגוונא דא כדרך התלמוד בכל מקום, ולאמור בלשון רבים, ואין כאן

שום סתירה לסברת התומים וחת"ס ז"ל ולשיטתם אין לחוש כלל בעדות חיל הצבא כ"ז שלא העידו עליהם וכמש"כ ידי"נ הגאון האדיר מהר"מ שליט"א

ודע בני כי עתה במלחמת כללות העולם, אשר היתרא דבנות ישראל ממקומות רבים היה תלוי ועומד אך על עדותם מאנשי חיל הצבא כי גם תעודות מערכאות לא היה להם אשר בעו"ה גם בבואם לביתם הם מגולחי זקן ומחללי שבתות ועוד.. אשר רבים הם פס"ע דאורייתא, אשר ע"ז סובב והולך, נקודה המרכזית של כל הקונט' באר חיים מרדכי, עד שבאתי למסקנא באות חיים בזה"ל:

ועל ארבעה אני בא לאמור בעזהש"י להתיר קבלת עדות של ישראלים מבעל"מ גם אם הם בביתם, כאשר הם בעו"ה, מכל זאת בצירוף כל הטעמים הנאמרים שיטת אא"ז רש"י רשב"א ונ"י ז"ל שנתבאר לעיל מאות א' עד אות כ"ז, ויסוד הסובב והולך בבנין החדש מרב האי גאון רי"ש ז"ל דכיון שא"א בענין אחר, בכח זאת הסברא להכשיר עדותם, שהובא לעיל באות כ"ז, אשר בס"ד העמדתי והחזקתי זאת הבנין ביסודות חזקות, וכמבואר להמעיין מאות כ"ח עד אות מ"ט וצדדי קולות אשר צדד הגאון בתשו' יהודה יעלה ז"ל המובא לעיל באות מ"ט נ' יע"ש ובאות נ"ב נ"ג. ועוד זאת יעשו הב"ד לאיים עליהם בעת קבלת העדות ולאמור להם שיהרהרו בתשובה, וגם יאמרו זאת בפיהם אשר לצירופא כ"ד חזי לאמיר כי באותה שעה יצא מכלל רשע ולכשר יחשב וכדלעיל באות נ"ד, ובצירוף אומדנות הגדולות שעברו זמן וזמני זמנים אשר מלבד שלא באו לביתם, גם בדבור הכתיבה לא באו, אשר אומדנות דמוכחות המה. כי דבר אמת בפי הישרמים מבע"מ בעדותם, וכאשר נתבאר מאות נ"ו עד אות "חיים", ובשימת לב גם למש"כ באות ס"ד ס"ז. מדברי המבי"ט ונו"ב ז"ל, מכל הלין טעמי נלע"ד כעת אשר היא הוראת שעה, להתיר מכבלי העיגון בנות ישראל לאלפים שהיא תיקון עולם דיכולין לסמוך על עדותם, כנלע"ד בס"ד אמת להלכה. ואם יסכים לזה גדול מצוין בתורה, ויראת ה' טהורה. יש להורות כן הלכה למעשה. אך על המורה להיות בזה מתון מתון ולדקדק היטב בגב"ע, ובדרישה וחקירה כדת התורה זה הנלע"ד בזה למען גודל המצוה של תקנת עגונות, וכבר כ' הב"ח ז"ל בתשו' סי' ס"ד והמהרש"מ ז"ל במהד"ק סי' פ"ד הביא זאת גם בשם הרה"ק ר"א חיון ז"ל, הובא בנח"ק שמי שמתיר עגונה אחת בזמה"ז כמו בנה מחורבות ירושלים העליונה ק"ו לתקנת אלפים ואולי גם רבבות בעולם אשר עת לחננה, ושנזכה לנחמה בכפלים, לכללות בנין ציון וירושלים, ויקיום בנו מה שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. עכ"ל שמה. ולאחר שנדפס עוד שם ממני תשובה בקצרה להיתר עגונה, באתי באלו הדברים. ועתה. אודה את ה' אשר נחני בדרך אמת, בכל אשר העליתי

להלכה באות חיים כי בשלשה פרטים הראשונים הלא הסכים עמי הגאון האמיתי מהר"מ שליט"א, במלוא המלה כי הדברים ברורים, ועל ארבעה אשר התניתי שמה בתנאי קודם הלכה למעשה, אם יסכים לזה גדול מצוין בתורה ויראת ה' טהורה, הלא מזאת ההוראה. אשר אני בעזהש"י פתחתי השער בראשונה להיתר זאת העגונה והסכים עמדי הרב הגאון מבאקוי שליט"א. ולזה הסכימו וכן הורו גדולי הדור גאונים המצוינים ומפורסמים בכל העולם, מראדמישלא ומבראד שליט"א, ואם כי כלום יש אב כו' מכל זאת יש בזה צירוף דעת תורה של רב האי גאון המצוין בגאוני הזמן מטארנא שליט"א, אשר מזה מובן מאליו כי גם בפרט הארבעה, בהצטרף יחד כל התנאים שהתניתי שמה נתבאר בעזהש"י להוראה ברורה להלכה למעשה. וה' יצילנו משגיאות ויורינו מתורתו נפלאות, לברר האמת לאמתו של של תורה עכ"ל שם, אשר העתקתיו פה אך למען כי העולה מהקונט' באר חיים מרדכי להיתר עגונות לתיקון עולם, יבוא גם בספרי שו"ת כאן לאור עולם, והרוצה לעמוד על עיקרן של דברים, יעיין בקונט' אשר שם באריכות מבוארים.

אמנם לתשובת שאלתך אין אנו צריכין לכ"ז כי יש כאן עדות ישראל שהם בחזקת כשרות מפי עכו"ם, ותעודות מערכאות ואומדנות דמוכחות אשר ע"י שלש אלה ברור דיש להתירה מכבלי העיגון ודעתך בזה דעת תורה, וכאשר הסכימו לך הגאונים האדירים ומפורסמים מבוטשאטש ומבראדי שליט"א, וגם אני בעניי מצטריפנא עמהם לקח חבל בזאת המצוה, והאשה אשת ר' אברהם כהנא מותרת להנשא לאחר שיתירוה ב"ד של ג' כפסק רבינו הרמ"א ז"ל והנלע"ד כתבתי, אביך החותם לך באהבה בחותמי ברכורת שבתוה"ק:

חיים מרדכי.

סימן נד

להרב המופלא וכו' מו"ה יצחק נ"י בעיר מו"ה לעספיץ.

מכתבו הגיעני ובדבר שאלתו לעיין בשריותא דהאי אתתא העלובה ועגונה רכה בשנים ואם משלשה בנים שרה בת אברהם אשת יעקב בר' פנחס שו"ב מבאקוי, וז"ל הגב"ע אשר שלח אלי, להיות לראי' ביד האשה מ' זוסל אשת ה"ר פנחס שו"ב מבאקוי איך כי בעוה"ר נמצא חלל אחד איש עברי מאחב"י ביער אחד הסמוך לכפר האריקעשט ביום א' בחקותי ח"י אייר וביום ג' כ' לחדש אייר הנ"ל הובא הנה להביאו בקברות הן נתתי צו על המתעסקים מפה לחפש בחפש מחופש אולי נמצא בכיסי מלבושו מכתב תעודה לדעת שמו ושם אביו ומשפחתו ושם עירו וגם לבדקו אולי ימצאו בגופו איזה

סימן מובהק, גם בדקוהו מראשו ועד עקבו וכל מום אין בו אף גם שום שומא או בהרת אין בו ואך מלבושיו אשר לבש בו הנם פה אפס כי הגיד לפני הר' גדליהו בר' יצחק אקסינבערג מכפר סאסקאט והגיד לפני בתו"ע כי ביום ש"ק העבר פ' בהר י"ז אייר שמע כי איזה א"י לקחו על הדרך איש יהודי והובילוהו להפרימיריע ע"כ לקחו מאתם אל ביתו ואחר כי שלוהו מי הוא ומאיזה עיר הוא לא רצה להשיב לו אף דבור הקל ולא רצה לאכול ולשתות מאומה אצלו וגם לא הי' בידו מה לאכול והי' נדמה בעיניו כאלו הוא חסר דעה, ולאחר עבור איזה זמן ערך שני שעות אחר כמה הפצרות השיב לו כי הוא הולך מיאססי' לעיר "באקורעשט" ולן בביתו וביום א' בבוקר הלך לדרכו ובנו של הר' גדליהו הנ"ל הלך עמו ללוות אותו עד שיעבור את הכפר סאסקאט ובתוך הליכה דבר עמו ובקש מאתו לאמור לו לדעת שמו ומשפחתו ומאיזה עיר, אחר כמה הפצרות אמר לו שהוא מייאסי וזה עשרה ימים מעת שהלך מיאססי, וויא אזוי היסט איהר ? אברהם אדער יצחק יעקב משה חיים דוד והשיב לו:

איהר האט געטראפען איין נאהמען מאן דיא נעהמין "דוד" האט ער זיך שוין געמערקט ער הייסט חדוד'. האט איהר איין וואב? האט איהם געזאגט ניין. זאת אמר לי בתו"ע הר' גדליהו ולא הנחתי לקבור את המת הנ"ל עד שיבוא הר"ג מסאסקא להכיר אותו אם זה הוא האיש אשר הי' אצלו ולן בביתו בש"ק פ' בהר י"ז אייר ועתה בראותו המת הנ"ל תיכף הכירו בט"ע כי זה הוא האיש אשר הצילו מיד הא"י וגם הכיר את מלבושיו אשר לבש בם. ולכאן הביאו את הנ"ל עם המלבושים וצויתי להעוסקים להטמין את כל המלבושים אשר לבש בם. דיא פרחמעטין האב איך מיט צוויא מענטשין אראפף גינעמין ולא מצאתי בו שום מום וסימן מובהק רק מספר שנותיו לערך לפי המשוער עד שלשים שנים גבהו אמצעי' שערותיו שחורים אמצע ראשו מרוטת שערותיו קצת, נישט קיין ליך נאר שיטערע האר' חטמו ממוצע, אויבען דער בען העפיס העכפר' "שפת זקנו וואנצעס ברויען" שערות זקנו שחורים אקאליכיג בערדיל שערות ראשו איז געוויין אביסיל געבויגען דעד שטערין האט ער געהאט צווייא טיפע ווינקלען'. זה דמות פרצופו אם אמנם יש בפה כמה פרטים שעל פי הדין א"צ לכותבם פה עכ"ז כתבתי הכל באר היטב. והיום יום דלמטה באה לפני האשה הנ"ל אשת הר' פנחס שו"ב ואמרה לי שזה יותר משני שבועות אשר בנה שמו יעקב בר' פנחס שו"ב מבאקוי הלך מבאקוי ואמר שהוא הולך לבאקירעשט וגם אמרה שבנה הנ"ל היו חסר דעה מעט ער פלעגט נישט ענפירין אז מען האט ציא איהם געראט אין פלעג אוועג געהין טויג נישט געגעסין, מיט זיין וואב איז ער געוועזין ברוגז ער פלעג איהר זאגען אז ער וועט זיא איבער לאזען איין

עגונה, וגם אמרה לי דמות פרצופו של בנה פינקט וויא אזוי עס איז געווייז פארצייכינט. וגם המלבושים אשר לבש גם כן אמרה פינקט וויא זייא זענין בצבעונם בחוורי וסומקי "אשווארץ רעקיל מיט פיטער" "אלעכטיג רינדיקיל מיט אויזען" "אין ארעקיל, אטלית קטן אשמועלען' צווייא העמדיר איינס אוואס מיט איבער געלעקטין קאלנער, אין איינס אאינטער העמיד אאקאפיליטש אווייכין אשטאפינים' שטיווילעטין מיט קאפיק' אין מען האט איבער געזעהין אלע מלבושים וואס זייא זענין געווען בעהאלטען זעלען זייא פינקט וויא זיא האט געזאגט מקודם שראתה המלבושים ובנה הניח אשה ושלשה בנים והי' בן כ"ח שנים. את כל הנ"ל אמרה לי בעת שבאתה מבאקוי. את זאת נתתי להאשה הנ"ל להיות לראי' להציע השאלה הזאת לפני רבנים גדולים וע"ז באתי עה"ח יום ג' כ"ז לחודש אייר תרס"ב פה אדזשאד.

הצעיר **מרדכי לאנדמאן** אבד"ק הנ"ל. עוד כתב הרב משם כי הר' גדלי' אמר לו בעיו"ט וז"ל:

וועו איך האב געזעט מיט דעם יונגען מאן וואס מאן האט איהם דער נאך ח"י לחדש אייר געצינען געשטארבען אין איך האב איהם נאך דעם שטארבען ג"כ דער קענט אז דאס איז דער וואס ער איזט געווען בייא מיר אין שטיב שבת י"ז אייר ער איז מיר געווועהין זעהיר קענטליך כמעט איך האב איהם זעכיר געקענט נאר אז ער האט האבער געזאגט אז ער איזט איאס ער האב איך שוין אראפף געלאזט פאן מיינע געדאנקען נאר אזויא וויא איך האב דער נאך געהערט דאס ער איז געווועזין הר' בעריל שוחטס העניקיל האב איך מיך דערמאנט אז דאס איז טאקען בעריל שוחט העניקיל ווייל איך האב איהם געקענט צאן באקוי וואס האב איהם מעהריר מאהל געזעהין אין באקוי ע"כ. גם מר' פייבש לאזאראוויטש גב"ע הרב משם וז"ל:

אזוי ווי איך בין געזעסין א-6 יאהר אין באקוי אין האב כמעט געקאנט דיא גאנצע שטאט איבער האפט דיא שוחטים פאן באקוי מיט זעהרע קינדער אין איך האב מעהריר מאהל געזעט מיט פנחס שוחטס קינדער איבער האפט מיט זאן יונגעל יענקיל בין איך געווען זעהיר גיט נאר עס איז דא א-6 אדער 6 יאהר זייט איך בין שאן באקוי אווענ קיין אדזשאד פאן דאמילס ביז אצינד האב איך רכט געזעהין דעם יעקל בר' פנחס שו"ב מבאקוי נאך דעם אז מען האט אראן גברעכט דעם טויטען מכפר אריקעשט בין איך ג"כ געגאנגען אהן קיקען דעם גישטארבינים מענטש וועו איך האב איהם געזעהין איז ער מיר געווען זעהיר קענטליך וואס אויס דער נאטאר וואל דיא תמונה פין דעם טויטען איז כמעט גאר נישט געווען קיין ענדעריג פאן אלעבידיקין ווייל ער איז געווועהין זעהיר אפגעצויגען פאן

דעם אלייש נאר האבער איך האב געזעהין דאס דער מענטש איז מיר זעהיר קענטליך נאר איך האב נישט געקענט מיך דער מאהנען נאר אז איך האב געהערט אז איז ארעדע אז ער איזט פנחס שוחט זין האב איך מיך תיכף דער מאנט אז זעכיר דאס איז דער מענטש אין דאס איז ער מיר געווען אזוי קענטליך ווייל איך האב איהם געקענט פאר 5 אדער 6 יאהר ע"כ. זה האיש יעקב בר' פנחס הלך מביתו ט"ו לחודש אייר. זאת היא תואר השאלה...

תשובה בס"ד. הנה גלוי וידוע שיטת המהרי"ט ז"ל בתשובה ח"ב סי' ל"ה דבבגד של ציצית וגם בכל הבגדים ליכא חששא דשלה ונימוקו עמו. באמרו שם וז"ל:

ונראה לי לומר לרווחא דמלתא דהכא לא חיישינן לשלה, חדא דציצית לא מושלי אינשי דמצוה דידיה לא שביק אינש ויהיב לאחריני וגבי חומרא דא"א סמכי' אהך סברא דאמרינן בקידושין פ' האומר, המקדש את בתו סתם אין הבוגרת בכלל אע"ג דשויתה שליח ואע"ג דאמרה ליה קידושי לך לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה ואע"פ שהיה בתו ולאו אורח ארעא דלא יעשה כן במקומינו סמכי' אהך מלתא דרמיא עליה דאינש לא שביק לה, ובידוע שכשיצא מביתו לא הוליך עמו אלא ציצית אחד והיה הולך במקומות הקרובים ועדיפא טובא מהא דאמרי בגמ' כיס וארנקי מנחשי אינשי ולא מושלי להו כש"כ מצות ציצית ששקולה כנגד כל המצוות ומצוה תדירית היא שראיה מביא לידי זכירה ונטירותא דידיה הוא כדאמרי' בפ' התכלת כל שיש לו תפילין בראשו כו' מסתמא לא מושלי ליה וישאר ערום בלא מצות עכ"ל ולכאורה יש לחלק מהא דקידושין לכאן ולאמור דהאי סברא דמסתמא לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה הוא כרובא דרוב אנשים לא עבדי הכי ולזאת התם דהבוגרת יש לה חזקת פנויה וגם רובא מסייע לחזקתה והו"ל רובא וחזקה דגם לר"מ לא חיישינן מפני דהוי מיעוטא דמיעוטא כמבואר ביבמות קי"ט אבל בקטנה דהו"ל רובא נגד חזקה וקיי"ל רובא וחזקה רובא עדיף לזאת מקודשת ומפקינן רק זאת הקטנה מחזקת פנויה ולא שניהן משא"כ בחששא דשלה דאשה בחזקת א"א קיימא אם כי רובא דאינשי לא מושלי בגד דציצית דלא שביק מצוה דידיה ויהיב לאחריני אבל עכ"פ יש לחוש לחומרא מדרבנן מכח סמוך מיעוטא לחזקה ואתרע לה רובא והו"ל פלגא ופלגא (כדקיי"ל דגם לרבנן דלא חיישי' למיעוטא מ"מ בהדי חזקה חיישינן לחומרא מדרבנן) ואין לדחות זאת הסברא דא"כ גם בקטנה היה לנו לחוש מכח סמוך מיעוטא לחזקת פנויה ולאמור דאיני מקודשת רק קידושי ספק מדרבנן ולחוש גם אם קדשה שני אח"כ ולא כן כ' הטור באה"ע סי' ל"ז כי מפורש יוצא ממש"כ שם והוי קידושי

הקטנה וודאי (יע"ש בפרישה ס"ק ס"ב ויעיון ברמב"ם ז"ל בפ"ט מה"א ה' ח' לגירסא חדא ואחותה מקודשת) דלקידושי וודאי נחשבים ושלא לחוש לקידושי שני ז"א כי י"ל דשאני התם שנגד חזקת פנויה של הקטנה איכא חזקת פנויה של הבוגרת שאם לא נוציא הקטנה מחזקתה הלא נוציא את הבוגרת מחזקתה וכיון שבוודאי אתרע חזקת אחת מהם לזאת אנו הולכין בתר רובא דאינשי דלא שביק מצוה דרמיא עליה ולעשות מצוה דלא רמיא עליה והקטנה מקודשת בוודאי כי ליכא חזקה כנגד וכמובן משא"כ בחששא דשלה דאיכא חזקת א"א יש מקום לחוש לחומרא מכח סמוך מיעוטא וכו' וכנ"ל.

אמנם רבינו המהרי"ט ז"ל שכל את קולמסו לחזק ראיתו באמרו אע"ג דשויתיה שליח ואע"ג דאמרה ליה קידושי לך כו' ואע"פ שהיא בתו ולאו אורח ארעא דלא יעשה כן במקומינו ומ"מ חזי' דמכח דלא שביק אינש כו' דחינין כל זה, ויש עוד להוסיף כי הלא בקדושי קטנה איכא עוד גריעותא מכח מה שאמר רב (קידושין מ"א) אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה ומכח זה כ' הגאון הרש"ש ז"ל בהגהותיו שם (קידושין ס"ד ע"ב) וז"ל:

לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה כו' נראה שלפ"ז כש"כ קטנות דאינן בכלל דהא בהו איסורא נמי איכא ודנקיט לעיל קטנה לא דווקא אלא הכוונה על נערה וכלפי אחותה הבוגרת ק"ל קטנה וכה"ג מצינו טובא ולפ"ז ל"ד הרע"ב במש"כ אבל הקטנות והנערות כולן צריכין גט הוסיף נערות על לשון הג"מ וגרע ע"כ יע"ש אולם באמת דברי הרע"ב ז"ל ברורין וכן מורה באצבע סתימת כל הפוסקים ובטוש"ע אה"ע שם דסתמו וכתבו דהקטנה מקודשת ולא נתן להאמר כי הפוסקים סתמו כ"כ וסמכו כי נפרש קטנה נערה ובשלטי גבורים שם בהאומר אות ד' כ' בפירוש בשם הריא"ז ז"ל דקטנה או נערה המה בכלל יע"ש וכמש"כ הרע"ב ז"ל וזה פשוט וברור והס מלהזכיר כי אין קטנות בכלל כאשר רצה לאמור הגאון הרש"ש ז"ל, ובקושיתו דהלא לאו מצוה קעביד אך איסורא כבר הרגיש בזה רבינו הב"ח באה"ע סי' ל"ז בד"ה ומ"ש ומ"מ מצוה שלא יקדשנה עד שתגדיל במש"כ להוכיח דגם בקטנה אם אומרת בפלוני אני רוצה מצוה להשיאה וז"ל: ותו דבפרק האומר איתא גבי קידושי קטנה לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה כו' אלמא דמצוה היא ועיין בסמוך אצל המקדש בתו סתם כו' ע"כ יע"ש באריכות. ובב"ש ס"ק י"א (וצ"ע להבין דברי רבינו הב"ח דהלא כאן לא מיירי באומרת הקטנה בפלוני אני רוצה וגם לא נאמר לחלק בין קטנה לקטנה ומשמע דגם באינו פקחית דינא הכי וצע"ק אבל עכ"פ מבואר ברבינו הב"ח דלח כרש"ש ז"ל) ויעיון בטור אה"ע סי' נ"א שכ' בשם הרמב"ם ז"ל דאין ראוי לעשות כן לקדש בתו כשהיא קטנה ובב"י ז"ל שם כ' שכן פי' הרמב"ם ז"ל

מימרא דרב יע"ש ובש"ע סי' ל"ז סעי' ח' בא אזהרה זו בלשון מצוה יע"ש הרי אם דאיכא כל הסברות הנ"ל שכ' המהרי"ט ז"ל ונוסף עוד מה שאין ראוי או מצוה או גם איסורא לשיטת התוס' לקדש בתו הקטנה כל זה אינו עומד נגד הסברא דלא שביק אינש מצוה דרמיא עליה ולעשות מצוה מה דלא רמיא עליה, (וא"ל דהלא לר"ת ז"ל דווקא באומר אחת מבנותיך אבל באומר בתך משמע הגדולה קאמר ואם כי רבו החולקים על ר"ת ז"ל וקיי"ל כוותייהו כמבואר שם בטוש"ע הלא טעמם מפני דס"ל דבתך לא הוי כפירש בתך הגדולה אבל בפירש כ"ע מודים הרי דע"י בקשת אחרים לפרקים קעביד אינש מצוה דלא רמיא עליה ושביק מה דרמיא עליה וא"כ בחשש שאלה דחיישינן שמא חבירו בקש ממנו להשאילו בגד ציצית יוכל להיות כי למלאות בקשת חבירו עשה זאת ז"א כי התם באם אומר המקדש בתך הגדולה אין ביד האב לקדש לו את בתו הקטנה שלא מדעתו וכיון שאין בידו לעשות המצוה דרמי' עליה האם מפני זה לא יעשה עכ"פ המצוה דלא רמי' עליה משא"כ בבגד של ציצית שהברירה בידו לא ישבוק מצוה דידיה גם ע"י בקשת אחרים וזה פשוט) הרי דהאי סברא אלימתא הוא לסמוך עלה גם בחומרא דא"א בתורת וודאי וקמה וגם נצבה ראיית רבינו המהרי"ט ז"ל.

אולם מה שהגדיל המהרי"ט ז"ל סברא הזאת לאמור דציצית עדיפא טובא מהא דאמרי' בגמ' כיס וארנקי מנחשי אינשי ולא מושלי להו וכ"כ בכנה"ג בהגהות לב"י ז"ל סי' שנ"א בשמו דציצית שעליו עדיף מטבעת כיס וארנקי ולפ"ז יש מקום לאמר דגם למש"כ הח"מ בס"ק מ"ב וב"ש בס"ק י"ט בשם הריטב"א וב"י ז"ל דלמאי דקיי"ל סימנים דרבנן גם בכיס וארנקי חיישי' לשאלה י"ל דבציצית כיון דעדיף מהם גם לשיטתם אין לחוש לשאלה אם דקיי"ל סימנים דרבנן נלע"ד דרבינו המהרי"ט ז"ל אשר לבו הקדוש והטהור הי' דבוק במה שאמר נעים זמירות ישראל טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף לזאת היה פשוט לו בלא שום ספק דמקפידין יותר על המצוה מהמזל מבלי להשאיל ארנקי וכיס או טבעת בגוונא דאיכא למיחש לזיופא מלהשאיל בגד של ציצית אבל מהמון יוכל להיות כי מקפידין יותר על מה שנוגע להמזל וגם נראה כי לחלק הדבר יצא לתן לב על האיש שאנו רוצים להחזיק כי זה הוא הנמצא אם לא הלך ד' אמות בלא ציצית ולא נוכל לעשות כלל בזה (יעיון בפ"ת ס"ק צ"ה בד"ה ובדין הכלים שאמרו בש"ס כו' מש"כ בשם המה"צ יע"ש) ועוד יש מקום לאמור דגם רבינו המהרי"ט ז"ל יען דמעיקר הדין ס"ל דלא חיישי' לשאלה וכאשר נכנס בפתח הסברא הזאת פתח ואמר ונ"ל לומר לרווחא דמלתא כו' לזאת סמך גם עלי סברא הזאת אבל להחולקים וכדקיי"ל דמעיקר הדין חיישי' לשמה עדיין צריכין להתיישב אם נוכל לסמוך על סברא הזאת. מכל הלין טעמי נלע"ד דדי

אם נימא דבגד של ציצית הוא ככיס וארנקי וטבעת המבוארים בש"ס אבל לא דעדיף עוד ולזאת פשיטא לי העני בדעת כי לשיטת הריטב"א וב"י ז"ל דס"ל דלדידן דסימנים דרבנן חיישי' לשלה גם בכיס וארנקי ה"ה בבגד של ציצית חיישינן ולפ"ז תליא בפלוגתא דרבוותאי דלב"ש ושאר פוסקים דלא חיישי לשלה בכיס וארנקי גם לדידן ה"ה בבגד של ציצית משא"כ לב"י ז"ל וכדאמרי.

ועתה נשים לב בס"ד למש"כ המהרי"ט ז"ל דבכל מלבושיו לא חיישי' לשאלה וז"ל שם, א"נ אפילו תימא דחיישי' לשאלה היינו בחפץ אחד או שנים שאינו צריך להם ויכול להיות בלא אותם כלים או שיש לו כלים אחרים בביתו אבל מי שיצא מביתו במלבושים שעליו לא היה משאיל כלם לאחרים וישאר הוא שליח ערטילאי כו' ולחלופי לא חיישי' שנתן מלבושיו לאחר ולקח הוא את בגדיו ולבשם דלהא וודאי לא חיישי' שיעשו דברים של בטלה הלכך יש לסמוך שפיר על סימני הבגדים שעליו עכ"ל. וז"ל הכנה"ג בס"ק שמ"ט הא דחיישי' לשאלה דווקא חפץ א' או שנים שאינו צריך להם ויכול להיות בלא אותם כלים או שיש להם כלים אחרים בבית אבל מי שיצא מביתו במלבושים שעליו לא היה משאילין הוא לאחרים וישאר הוא ערטילאי מורי הרב ז"ל כו' וכ"כ הר"ם מפדו' בסי' ל"ו כו' וכ"כ מהרח"ש ז"ל כו' (השוה דעת המהרמ"פ ורח"ש ז"ל לשיטת המהרי"ט ז"ל אבל לא כן דעת הח"צ ז"ל בסי' קל"ד בשיטתם יע"ש). אמר המאסף:

זה י"ד שנים בא מעשה לידינו בכיוצא בזה והרב הכולל כמו"ה יו"ט בן יעוש ז"ל רצה להתיר באמרו דאפילו ללישנא דחיישינן לשאלה לא איתרמי שהשאיל כליו לאחרים והוא נשאר ערום ועריה (מוכח דמירי בחששא דשאלת כל הכלים) והן הן דברי המהרמ"פ ומהרח"ש ז"ל ומורי הרב ז"ל והוסיף עוד הרב הנזכר לומר דלחוש שקנה בגדים אחרים או ששאל גם הוא כלים מאחרים או שהחליכם חששא רחוקה היא ול"ח לה ע"כ ואני חלקתי על הרב בזה אז בימים ההם באותו נדון וכתבתי דלישנא דחיישי' לשאלה התלמוד אינו מדבר בפרט במי שיש לו ב' בגדים ומשאיל הא' והוא נשאר עם הב' אלא בכלל מיירי אפילו במי שאין לו אלא מלבוש אחד דחיישי' שהוא השאיל כליו לאחר והוא קנה אחרים או שהחליפם עכ"ל הארכתי להעתיק כל לשון הכנה"ג יען כי רבינו הנוב"י ז"ל במהד"ק סי' ל"ב רצה להפיס דעת הכנה"ג שאינו חולק רק בשני בגדים דניחוש לשאלה אבל לא לחוש לשאלת כל הבגדים וכ' בעצמו כי לא היה לפניו ספר הכנה"ג לזאת העתקתי כל לשונו אשר מבואר כי הכנה"ג שיטתו לחוש גם לשמת כל הבגדים ולא כמהרי"ט ז"ל אך דהנו"ב כ' דדעתו הטהורה נוטה דשאלת כל הבגדים עדיפא מכלים דלא מושלי אינשי, רק דשדי נרגא בזה למש"כ הח"מ בס"ק מ"ב דלאו

דווקא לשאלה חיישי' ה"ה למכירה ואבידה ומינה ה"ה גניבה די"ל מ"ל גניבה וא"כ דחיישי' לגניבה שוב אין ראיה מכל מלבושיו דסתם גנב כשמוצא לגנוב לא משייר מידי אך אח"כ כ' על זה וז"ל:

דמעיקרא דדינא פירכא גוף, דברי הח"מ נפלאו דנ"ל ראיה ברורה מסוגיא דגמ' דלא חיישי' רק לשאלה אבל לא לאבידה וגניבה אפילו מאן דחייש לשאלה דהרי במס' ב"מ כ"ז ע"ב הקשו אלא הא דתניא מצאו קשור בכיס או בארנקי ובטבעת כו' ואי ס"ד דחיישי' לשאלה כי מצאו קשור בכיסו אמאי כשר ניחוש לשאלה, אמרי כיס וטבעת לא מושלי אינשי כו' וכן הוא ביבמות ק"כ ואי ס"ד דחיישי' לגניבה ואבידה עדיין ק' כי מצאו קשור בכיס מאי הוי ניחוש לגניבה ואבידה דעל זה לא מהני מה דלא מסמני דאילו הגנב מקפיד על מזלו של זה וכן לאבידה לא מהני מה דלא מסמני אלא וודאי דלגניבה ואבידה לא חיישי' כלל, ודברי הח"מ לכאורה תמוהים עכ"ל. ולענ"ד נראה די"ל לא מיבעיא למש"כ השט"מ שם פירש"י ז"ל וז"ל:

שמא השאיל כיסו לאחר והוא קשרו בו פי' שמא השאיל כיסו לאחר ושכח אבל אם השליח אומר ברי לי שלא השאלתי כיסי לשום אדם אחר שנתתי בו הגט למאי ניחוש עכ"ל השט"מ דלק"מ כי חששא זו הוא רק בשאלה דלחזרה נתנה ויוכל להיות ששאלו לאחר ושכח והשואל קשר בו הגט והחזירו עמו אבל לגניבה ואבידה ל"ח כי אין דרך הגנבים להחזיר, וגם באבידה האם נתן לחוש כ"כ שמא לאחר שנאבד מצא אותו אחר וקשר בו הגט וגם הוא אבדו ואח"כ מצאו השליח כ"כ בוודאי ליכא למיחש ובפרט דלא יציור כמעט דלא ידע ולשיטת רש"י ז"ל נאמן כשאומר שיודע בבירור שלא שאלו וכאן בסתמא כיון שאיני יודע מגניבה ואבידה בוודאי דלא נגנב ונאבד ממנו כי לא דמי לשאלה בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר וזה פשוט. אך גם למש"כ השט"מ שם וז"ל: ומורנו אומר דהכא אפילו באומר השליח ברי לי שלא השאלתיו ואו מצאו הוא בעצמו ואומר שהוא שלו ושלא השאילו אה"נ דנוטלו ומגרש (יעיון בטוש"ע אה"ע סי' קל"ב סעי' ד' ובב"ש שם ס"ק י"ב י"ג) אבל הב"ע בשמצאו השליח ביד אחרים שמצאוהו בדרך ונותן סימני הכיס ואנן לית לן לאהדורי על פיו בעדותו שנאמר שיודע שלא השאיל כיסו כיון שהגט בידינו עכ"ל, ג"כ לק"מ כי הני אחרים שמצאוהו בדרך הגט קשור עם הדברים הנ"ל אין לחוש רק שמא נגנוב או נאבד ממנו והגנב או המוצא קשר בתוכם הגט ונאבד גם מהם וא"כ נצטרך לחוש לתרתי לגניבה ואבדה אח"כ או אבדה בתר אבדה ועל זה לא אמר הח"מ דחיישי', אך דחיישי' לחדא זימנא לגניבה או אבידה אבל לא בכפלים וזה לענ"ד פשוט וברור בישוב דברי הח"מ מקושית הנו"ב ז"ל. ואם כנים אנחנו בזה אין אנו

מוכרחין לבוא לישוב רבינו הנו"ב ז"ל כי הח"מ לא כ' דיש לחוש לאבידה ומכירה וה"ה לגניבה רק לשיטת הריטב"א ז"ל וב"י ז"ל דגם בכלים דלא מושלי אינשי לדידן דקיי"ל סימנים דרבנן חיישי' לשאלה ולזאת גם מכירה וגניבה ואבידה אם דלא שכיחי מ"מ חיישי' לדידן דקיי"ל סימנים דרבנן והסוגיא אזדי למ"ד סימנים דאורייתא אבל לשיטת הב"ש דגם למאי דקיי"ל סימנים דרבנן מ"מ לא חיישי' לשלה בהני דמבואר בש"ס דלא מושלי אינשי לפ"ז ה"ה דל"ח לגניבה ואבידה ומכירה יע"ש בנועם פלפולו באריכות אבל להאמור דדברי הח"מ מיושבין באופן דלק"מ יש מקום לאמור דגם להב"ש חיישי' לגניבה ואבידה ומכירה והאי חששא הלא איכא גם בכל הבגדים וכנ"ל.

אמנם עדיין אנו מוכרחין לילך בדרך אשר דרך לנו הנוב"י ז"ל כי תירוצי עדיין אינו מעלה ארוכה למאי דמקשני הש"ס בסוגיא שם ביבמות וב"מ על הקושיא מחמור בסימני אוכף כי אוכף לא מושלי אינשי אשר גם מזה יש מקום להקשות על הח"מ דמ"מ ניחוש לגניבה ואבידה ומכירה והכא ל"ש תירוצי כי בכאן ליכא למיחש רק לגניבה ואבידה בפעם חדא וכמובן. ומצאתי בשו"ת שו"מ מהד"ק ח"א סי' קפ"ז דהקשה באמת קושית הנו"ב גם מאוכף ותי' וז"ל:

והנה באוכף ל"ק דל"ש מכירה כיון דמסקב לחמרא אחרינא כו' וגם לאבידה ליכא למיחש דבוודאי מיזהר זהיר שלא לאבד כו' ע"כ יע"ש אבל צ"ע הלא איכא למיחש שהחמור של הקונה היה שוה להמוכר דלא מסקב ליה האוכף לחמרא (ול"ד לחששא דשאלה דא"א להיות רק באופן דלא יסקב החמור של של השואל וגם של המשאיל כשיוחזר משא"כ במכירה יעיון פירש"י ז"ל ביבמות שם ובשט"מ ב"מ שם ותבין) ומש"כ השו"מ דלאבידה ליכא למיחש דמיזהר זהיר הלא חזי' להח"מ דכ' דחיישי' לאבידה וגם חששא דנגיבה הלא איכא וא"ל עפמש"כ הפוסקים ומפרשים דיותר יש לחוש בא"א מבאבידה כי בממון י"ל דתקנו חז"ל דלא ניחוש (יעיון תשו' הרדב"ז וז"ל ח"ב סי' תשצ"ח ושט"מ ב"מ שם בשם הרא"ש ז"ל) משא"כ בא"א ובזה דווקא כ' הח"מ דחיישי' גם למכירה ואבידה ולזאת לא קמקשה הנוב"י מחמור בסימני אוכף ז"א כי א"כ מאי קמקשה הש"ס כלל מחמור בסימני אוכף על חששא דשלה גבי א"א עכצ"ל כתי' הרא"ש ז"ל המובא בשט"מ שם יען דילפי' מקרא דזיעיון פרש"י ותוס' ז"ל שם בד"ה ת"ש ובמפרשים) לזאת אין מקום לחלק כן וא"א ליישב בהכי דברי הח"מ וכמובן להמעיין.

אברא כי השו"מ שם כ' על כלל דברי הח"מ וז"ל:

ומיהו אני כתבתי בגליון הח"מ דהדבר מבואר בשט"מ דל"ח למכירה ואבידה וכן מצאתי בב"י חו"מ סי' רס"ב שכ' בשם הרמב"ן ז"ל דאין חוששין למכירה ע"ש עכ"ל. אבל אנכי

השפל אומר כי אדרבה מהשט"מ ראי' להח"מ כי מבואר שם בשט"מ בסוגיא הנ"ל בשם הרמב"ן ורשב"א וריטב"א ורא"ש ור"ן ז"ל שני טעמים דל"ח באבידה מכירה ומתנה חדא דמוקמי' אותה בחזקת מרא קמא (משא"כ בחששא דשלה דהדרא לבעליה) חדא ועוד יען כי מנא ידע המוכר או הנותן שנאבד מזה שיבוא ליתן סימן משא"כ בשום דאיכא למימר דנאבד מהשואל והמשאיל ידע מזה, יעיון בשט"מ שם בדבריהם הנעימים באריכות ותראה כי זה תוכן דבריהם ולפ"ז תלוי דינא דהח"מ בשני התירוצים דלתירוצא קמא דמוקמי' לה בחזקת מרא קמא לפ"ז גם בא"א ל"ח למכירה ואבידה (וגם לתי' זה י"ל כמש"כ האחרונים דשאני בא"א דנגד חזקת מרא קמא איכא חזקת א"א משא"כ באבידה) אבל לתירוצם השני שנראה שם כי לזה הסכימו אדרבה הלא מוכח דדווקא באבידה ע"י הסברא דמנא ידע דנאבד מהקונה והמקבל לזאת לא חיישי' אבל בא"א דל"ש זאת הסברא חיישי' וא"כ דברי הח"מ שרירן וקיימין וממעין קדמון עוד נובעים הלא דעת רבותינו הרמב"ן ורשב"א ורא"ש ור"ן ז"ל.

אולם אם כי דברי הח"מ יש להם שורש בקדמונים ולפ"ז יש גם חששא דגניבה אשר לזה יש מקום לחוש גם בכל הבגדים וכמש"כ הנוב"י אבל כיון דמחמור בסימני אוכף דקמשני הש"ס אוכף לא מסקבי אינשי, ג"כ קשה קושית הנו"ב ותירוצי ל"ש וכנ"ל ועכצ"ל כתי' הנוב"י דלשי' הח"מ דניחוש לגניבה יש מקום רק לשיטת הב"י ז"ל (כי לחששא דגניבה ל"ש תי' הקדמונים הנ"ל והבן) דלדידן גם בכלים דלא מושלי אינשי חיישי' לשאלה משא"כ להב"ש ז"ל וכנ"ל. וא"כ הלא לנו עמוד גדול לסמוך עליו רבינו הנו"ב ז"ל אשר בא לידי מסקנא שם וז"ל:

וכיון שכבר עלתה שיטת רבינו הב"י ז"ל בתיובתא לענ"ד א"כ כיון שכבר כ' שכל הבגדים מכף רגלו ועד קדקדו מקרי כלים דלא מושלי אינשי ולגניבה. ג"כ הוכחתי דל"ח א"כ אתתא דא שריא עכ"ל. ולדעתו הכנה"ג והרח"ש ופ"מ המובאים בבה"ט ס"ק ע"א וכל הפוסקים המובאים שם בפ"ת ס"ק צ"ה דס"ל כהב"ש ז"ל לשיטתם אין לחוש לשאלת כל הבגדים ועתה מלבד מה דרבים מגדולי הראשונים ואחרונים אשר ס"ל להלכה דל"ח כלל לשאלה אשר קבצם ומנאם הפ"ת שם בס"ק צ"ה אך למעשה מפני חומרא דא"א אנו חוששין להחמיר כהכרעת הש"ע לשיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל, אבל לשאלת כל הבגדים אם כי בפ"ת שם בד"ה והנה כ' דדעת הב"ח ומהר"ם מלובלין וכנה"ג (אם כי הכנה"ג ס"ל דהכלים דלא מושלי ל"ח לשאלה מ"מ ס"ל לחוש לשאלת כל הבגדים וזה דלא כנו"ב) וב"מ ז"ל דגם לזה חיישי' לשאלה אבל לעומת זה הלא המה המהרי"ט ומהרמ"פ ורח"ש ומהר"י יו"ט ופי' בשו"ת גאוני בתראי סימן כ"א ומהר"ם חאגיז ומהר"ם

ב' ומהר"י בנבשתי ומהר"פ כהן ז"ל וגדולי עמודי הוראה מאחרונים הנו"ב ושו"ת רע"א וחתם סופר ז"ל כולם סמכו להקל דלא ניחוש לשאלה בכל הבגדים, וכמה אחרוני' (יעיון שו"ת שו"מ מהד"ק ח"א סי' י"ג ח"ג סימן קמ"ו ובמה"ד תליתאה ח"א סי' קי"ב וסי' ר"ח) בתשובותיהם סמכו על זה כמבואר לעין כל העומד במקום בעלי תשובה, גם החוששין להחמיר הוא רק בזמן מרובה אבל בזמן מיעוט הלא כ' בהגהות הרע"א ז"ל באות י"ד לקונט' עגונות כי גם הב"ח שחשש לשאלת כל הבגדים אבל אם היו רק איזה ימים מזמן הליכת בעל האשה בבגדים האלו למציאת ההרוג ל"ח בכל הבגדים יע"ש ובפ"ת שם ס"ק צ"ה וכגון דא מצינו בש"ס ופוסקים לענין חששא דמיתה או דתקלה וכדומה דבזמן מיעוט לא חיישי' וה"נ בחששא דשאלה וכיון דלא מצינו דפליגו בזה על הב"ח וגם רוב בנין ורוב מנין מהפוסקים ראשונים ואחרונים ס"ל דל"ח לשאלה בכל הבגדים וגם בהחולקים הלא מצינו להגדול שבהם הב"ח דבזמן מיעוט מודה דאין לחוש לשאלה בכל הבגדים וזה כלל גדול דאפושי פלוגתא לא מפשינין ולמעט בפלוגתא בכל מה דאפשר עדיף ולאמור דבתרתי לטיבותא זמן מיעוט וכל הבגדים ל"ח לשאלה וכשי' הב"ח ז"ל.

המורם מן האמור כי בנידון דידן שבעל האשה יעקב בר' פנחס הלך מביתו בט"ו אייר ונמצא מת בח"י אייר. ובכ' אייר הובא לאדזשאד, ואמו נתנה סימנים בכל הבגדים וגם בהטלית קטן יש לנו לכאורה היתר הראשון הכפול ומשולש מצד בגד הציצית דהוי ככלים דלא מושלי אינשי וגם מצד כל הבגדים. דל"ח לשלה לרובא דרובא מהפוסקים ועוד בה שלישיה דליכא רק זמן מיעוט דאיכא למימר דלכ"ע ל"ח לשאלה וכדאמרן.

ואין לומר דכיון דטעמו של המהרי"ט ז"ל דל"ח לחלופי בכל הבגדים יען שאין לחוש שעשה דבר של בטלה אבל בנידון דידן כיון שהיה חסר דיעה מעט אולי יש לחוש שעשה דבר של בטלה לאחלופי וגם איכא למיחש לאבדה מדעת וכאשר כ' הנו"ב במהד"ק סימן נ"א (הובא בפ"ת שם ס"ק צ"ה) דבשוטה חיישי' לאבידה מדעת ז"א כי לחלופי אין לחוש כי א"כ צריכין לחוש שהיה עוד אחד שעשה דברים של בטלה ולתרי משוגעים ל"ח וכמש"כ התוי"ט בשו"ת גאוני בתראי סימן י' יע"ש ולאבידה מדעת ג"כ אין לחוש בנידון דידן כי מלבד מש"כ שם הנו"ב לדחות חששא זו בכאן אין התחלה כלל לחוש לזה יען כי בנידון הנו"ב היו בגדר משוגע שהיה צריכין להושיב שומרין והיה עלול לקרע את כסותו ולהשאר ערום כדרך השוטים בתגבורת השגעון משא"כ הכא שהיה רק חסר דיעה מעט אבל לא בא לסוג זה להשאר ערטילאי לפשוט ממנו כל המלבושים אין שום התחלה לחשש זה, וזה פשוט.

ואם כי זה פשוט וברור אצלי כי בכגון דא אין מקום לחששא זו יש עוד פנים לאמור ולסלק חששא זו בדרך ממ"נ. דהנה נודע דעת החכם צבי ז"ל דלשאה דיחיד לאמור דאתרמי שהשאיל בגדיו לאיש שיהיה לו הסימנים כמותו ל"ח, וז"ל שם בסימן קל"ד. ועוד יש למצוא פתח תקוה וכאותה שאמרו בפ' ג"פ ד' קע"ב דאף דחייש אביי לנפילה לנפילה דחד לא חייש ופי' שם הרשב"ם ז"ל דל"ח דמיוסף ב"ש נפל ויוסף ב"ש מצא וכ"כ התוס' בפ' האשה שלום ד' קט"ז בד"ה למאי ניחוש לה אי לנפילה כו' וי"ל דהתם איירי בנפילה דרבים אבל נפילה דיחיד כו' וודאי לא חיישי' עכ"ל פתח בחכמה לציין ספי' הרשב"ם ז"ל לשלול פי' הר"ח ז"ל שהובא שם כי לפירושו אין ראי' וכמבואר להמעיין שם אולם התוס' ושט"מ שם ועוד מפרשים כולם פירשו כפי' הרשב"ם ז"ל והראיה בולטת לפירושם. ומה שציין ליבמות א"א לומר כי כוונתו להורות כי גם המה פי' כפי' הרשב"ם ז"ל כי לזה לא היה צריך להביא ממרחק לחמו כי הלא גם בתוס' שם במקומו מבואר כן. אך נלע"ד כוונתו הקדושה לחזק בראשית דבריו מש"כ אח"כ וז"ל:

ואף רבא לא פליג עליה דאביי בהך סברא אלא דרבא עדיפא דאף לנפילה דרבים ל"ח אבל הא פשיטא דרבא לא פליג אהך סברא דאביי ודבר ברור הוא לרגיל ובקי בדרכי התלמוד שאין לנו לחדש ולבדות מלבנו מחלוקת בין התנאים ואמוראים כ"א במקום ובענין שהם חולקים בוודאי לא זולת וזה אחד מעיקרי ויסודי התלמוד עכ"ל וזה מוכח קצת גם בתוס' דיבמות דזה מלתא דפשיטא להו דלנפילה דחד לא חיישי' מדכ' בלשונם הזהב אבל לנפילה דיחיד וודאי לא חיישי' הרי דזה מלתא דפשיטא הוא. וא"ל כי העיקר אצלם יען דהתם קאי אליביה דאביי כי מדכ' אח"כ וה"נ מפליג (פי' אביי) בפ' ג"פ בין נפילה דיחיד לנפילה דרבים הרי שמה שכ' מקודם הוא לכ"ע ופשיטא להו. וי"ל שגם מה שאמר רבא בפ' ג"פ (קע"ב) לנפילה ל"ח ומנא תימרא דל"ח לנפילה דתנן כו' יסוד בנינו לא נתייסד על הראיה ממתני' אך זה פשיטא ליה לרבא מסברא אך דקאמר אח"כ ומנא תימרא פי' דמוכרח לאמור כן וע"ז השיב לו אביי דממתני' אין לך הכרח רק לנפילה דיחיד ולא לנפילה דרבים ומדשתק ליה רבא לאביי משמע דלאחר ששמע מאביי הודה לו לסברא הזאת דיש לחלק בין נפילה דיחיד לדרבים ומכל זאת לא חזר מדינו דאין לחוש גם לנפילה דרבים יען כי זה פשיטא ליה מסברא וכיון דרבא ס"ל כסברת אביי יש ללמוד מכאן לחששא דשאלה דלשאלה דיחיד ל"ח וכמש"כ הח"צ ז"ל ולפירושה דא מיושב קושית הנו"ב בסימן נ"א וגם ההשיב משה בסימן ס"ד כוון ג"כ לקושיתו והניח הדבר בקושיא עצומה דהלא מוכח מראיית רבא דלא ס"ל סברת אביי יע"ש ולהחמור א"ש וכמובן להמעיין ומבין אך המפקפקים אחזו בשאלת הח"צ ז"ל ששם לעצמו וז"ל:

וא"ת היכא מדמינין שמה דיחיד שהוא בכוונת שואל ומשאיל לנפילה שהוא בלתי כוונת מאביד והמוציאה נמי בהיסח הדעת הוא באה לו כדאמרי' בעלמא שלשה באין בהיסח הדעת מציאה כו' ע"כ יע"ש ואם כי שם מבואר תשובת שאלה זו אך כמה גדולים בתשובותיהם נאדו מתירוצא דא של הח"צ ז"ל והחזיקו בחילוקא לחלק בין שאלה שהיא בכוונה לחוש גם בשאלה דיחיד משא"כ בנפילה שהיא שלא בכוונה וא"כ בנידון דידן שהוי ג"כ שאלה דיחיד אשר רחוק ממציאות מאוד לחמור דהשאיל כל בגדיו לאיש אחד אשר שוה בסימניו הנ"ל וא"כ להח"צ ז"ל והעומדים בשיטתו פשיטא דאין לחוש וגם להחולקים לחלק בין נפילה לשאלה אין לחוש מפאת שאלת כל הבגדים וכנ"ל אך אם תרצה לחוש גם לשאלת כל הבגדים יען שהיה חסר דיעה במקצת ועשה שלא בכוונה וכיון שלא נעשה מדעת הלא דמי ממש לנפילה וא"כ גם החולקים על הח"צ ז"ל מודים שאין לחוש מפאת שאלה דיחיד וכדאמרן ומובן להמבין.

העולה מן המדובר כי מפאת ארבעה טעמים אין כאן חששא דשאלה. יען דהוי שאלה דיחיד וגם שאלת כל הבגדים, ובגד ציציתו וגם זמן מיעוט אשר על ארבעה אין להשיב וא"כ לכאורה יש היתר ברור מהכרת הבגדים.

אמנם דא עקא, דהלא זה פשוט דלדידן דקיי"ל סימנים דרבנן ולא סמכי' רק על סימנים מובהקים גם בכלים במקום דליכא חששא דשאלה מ"מ בעי' דווקא סימנים מובהקים בהמלבושים וכמש"כ בד"מ ז"ל בסימן י"ז אות ל"ב וז"ל:

בתשו' מהרמ"פ סימן ל"ו דאף אם הכירו ע"י סימנים של בגדיו מהני ואע"ג דסימן דכליו לא הוי סימן היינו דווקא בסימן דחוורי וסומקי דיש הרבה בגדים כיוצא בהן אבל בסימן מובהק בבגדיו ובמקום דליכא למיחש שמא שאל בגדיו לאחר כגון הכא שנפל למים באותן בגדים נאמן להעיד על זה אפילו עכו"ם מל"ת עכ"ל ובשו"ת השיב משה בסימן ס"ד כ' דא"צ לראיה כלל מרוב פשטותו יע"ש בביאורו להד"מ דפתח בסימן גרוע ומסיים בסימן מובהק. וסיים שם וז"ל:

ויהיה איך שיהיה זה פשוט לפי מה דקיי"ל להחמיר כשתי הלשונות (פי' דסימנים דרבנן וגם חיישי' לשאלה) וודאי לא מהני סימן אמצעי בכליו ואף במקום דליכא למיחש לשאלה. וזה פשוט וברור עכ"ל יע"ש ובדברי השואל שם ובכאן הסימנים שבבגדים לא זו שאינם סימנים מובהקים אך גם לסימנים גרועים יחשבו לכאורה כי הסימן בטלית קטן אשמולען זה שכיח טובא ברוב בני אדם והוי סימן גרוע כחיוורי וסומקי וכפירש"י ז"ל ביבמות שם ק"כ, וגם הסימנים שבכל הבגדים לא הוי דברים שאינם שכיחים כי השווארץ רעקיל מיט שיטער שכיח וכן אלעכטיג רינדיקיל מיט אויזען אין א רעקיל זה

ג"כ לבושים מרוב בני אדם וכן צווייא העמדיר וגם אקאפיליטש ח ווייכין אשווארצען א שטאפיניה וגם שטיווילעטין מיט קאפיק כל זה שכיח והס מלהזכיר לאמור כי נכנס בסוג שאינו נמצא אחד מאף להחשיב לסימן מובהק וגם לסימנים אמצעים לא נוכל להחשיבם. ועתה הלא נפל האי היתרא בבירא כי כיון שכל הסימנים מהבגדים גרועים המה הלא הלכה פסוקה היא בש"ע שם סעיף כ"ד ברמ"א ז"ל דאפילו מאה סימנים שאינם מובהקים אינם כלום וגם החולקים לא יצאו לחלוק רק על סימנים המצעים אבל סימנים גרועים לכ"ע אינם מצטרפים כמבואר שם בח"מ ס"ק מ"ג וב"ש ס"ק ע"ב יע"ש וגם לשיטת הבגדי כהונה שהובא שם בפ"ת ס"ק ק"ו הוא רק שמצטרפים להתחשב סימן אמצעי (יע"ש במוסגר מש"כ בשם מהרי"ם ז"ל) וגם בזה חולקים עליו אבל שיתחשבו כמה סימנים גרועים לסימן מובהק לכ"ע ליתא. וא"כ לכאורה אין לנו היתר מכח סימני הבגדים אולם עדיין יש לנו עמוד ההוראה רבינו החתם סופר בסימן מ"ח ובכמה תשובות (שציינם גם הפ"ת שם בס"ק צ"ה) דבהכרת כל הבגדים אף בחוורי וסומקי אם יש כמה מיני צבעים שחור סימוק לבן רצה לצדד דהוי סימן מובהק אבל לסימן אמצעי מחשיבו בבירור יע"ש וה"נ לא שכיח שיזדמן אדם כזה בסימני כל הבגדים. אשווארץ רעקיל מיט פיטער חלעכטיג רינדיקיל מיט אויזען וגם א רעקיל וט"ק שמולען ושטיווילעטין עם קאפיק וקאפיליטש משטאף שוואר ווייך. לא מיבעיא אם נימי כאשר רצה רבינו החתם סופר, להחשיבו לסימן מובהק הלא יהיה לנו היתר ברור כי חששא דשאלה כבר סלקנו וכנ"ל. אולם חלילה וחלילה לסמוך ע"ז כי גם רבינו החת"ס בא למסקנא (וגם צ"ע כי החת"ס צדד בשלשה צבעים ובכאן אין שלשה רק אם נימי כי הכתונת ומעיל המה לבנים ואיכא לבן שחור לעכטיג אבל לעכטיג ולבן לכאורה כחדא המה וצע"ק מכל זאת נראה דעכ"פ כל זה נחשב לסימן אמצעי) דלא הוי רק סימן אמצעי אבל כיון דעכ"פ כל זה נחשב לסימן אמצעי להחת"ס ובגדי כהונה ועוד לכמה אחרונים אם כי לדידן דקיי"ל סימנים דרבנן אין לסמוך ע"ז אבל יהיה לנו להועיל כשנעתיק עצמינו להיתר השני, והוא:

כשנשים עין העיון בס"ד בהסימנים שבגוף שאמרה כפי המבואר בגב"ע שאמרה פינקט וויא אזוי צי איז געוויין פערצייכינט. הלא המה שערותיו שחורים, אמצעי ראשו מרוטת שערותיו קצת, ניכט קיין פליך נאר שיטירע האר, חטמו ממוצע, אויבען דער ביין עפיס העכיר, שפת זקנו וואנצעס ברויען, שערותיו זקנו שחורים, אקאליכיג ביירדיל, שערות ראשו איז גיוויין אביסיל געבויגען, דער שטערן האט ער געהאט צווייא טיפע ווינקלין. והנה אם כי רוב הסימנים המה סימנים גרועים, הלא דעת הבגדי כהונה ועוד

כמה גדולים בתשובותיהם דהרבה סימני גרועים מצטרפים להיות עכ"פ סימן אמצעי ולמהרי"ם ז"ל המובא בפ"ת שם סימן גרוע מצטרף לסימן אמצעי לעשותו סימן מובהק יע"ש וא"כ הכא מה שאמרה כי באמצע ראשו מרוטת שערותיו קצת נישט קיין פליך נאר שיטירע האר אולי הוא כיחוד מקום דיעיון ק"ע סימן פ"ט) אשר כ' הפוסקים לגבי רושם שבגופו דביחוד מקום הוי סי"מ יעיון ט"ז שם ס"ק ל"א וב"ש ס"ק ע"ד ובאחרונים שם ובתשובותיהם ובפרט הסימן מהטיפע ווינקלען שאמרה שזה לא שכיח (גם מה שהוואנצעס היו ברויען ושערות הזקן שחורים ג"כ נראה דהוי לא שכיח קצת כי עפ"י הרוב שווים המה שערות השפה להזקן וצ"ע בזה) אולי הוי כסימן מובהק. אברא כי ממש"כ המהר"ם מלובלין ז"ל בתשובה סימן נ"ו גבי רגליו עקומות דלא הוי סי"מ וז"ל: אלא שלא נקראים סי"מ אלא בדבר ברור שאינו נמצא כך בגוף אחר כו' וכו' אבל עקומות לחוד או רושם לחוד לא הוי סי"מ דדבר כזה נמצא ג"כ בגוף אחר וא"כ עכצ"ל דהא דכ' הטור בסימן קי"ח בשם תשו' הרא"ש ז"ל אבל אם אמר סי"מ כגון שהיה חסר אחד מאבריו או יותר ברגליו או שום שינוי באחד מאבריו סומכים עליו ע"כ ר"ל חסר או יתיר שנולד עמו ושינוי שאינו מצוי בגוף אחר כו' וא"כ ה"ה בנ"ד מה שהיה פיסח ורגליו עקומות והפוכות לא מקרי סי"מ כי נמצא כזאת באיש אחר עכ"ל לפ"ז נראה דגם טיפע ווינקלען דנמצא ג"כ לפרקים באיש אחר לא הוי סי"מ אבל מרבינו המהר"ם ז"ל נראה דסברא הזאת נבנית על היסוד דנפרש מש"כ הפוסקים חסר ויתיר הוא דווקא מתולדה אבל מסתימת הטוש"ע שם סעיף כ"ד והפוסקים משמע דגם חסר ויתיר אח"כ הוי סי"מ ואדרבה בהגהות רע"א ז"ל שם כ' בשם השט"מ בשם הראב"ד ז"ל דגם בחסר ויתיר בכל הסימנים הבאים מתולדה י"ל דמצוי בבן גילו כמו שומא יע"ש וזה להיפוך ממש ממהר"ם ז"ל אולם צ"ע בכל זה כי מסתימת הפוסקים נראה דאין לחלק בין מתולדה לאח"כ לא כמהר"ם ז"ל ולא כמש"כ השט"מ בשם הראב"ד ז"ל ואנן ניזל בשיטת הפוסקים דאזדי בכללא דכייל לן הב"ש בס"ק ע"ב דסי"מ הוי מה שלא ימצא רק אחד מני אלף ואינו שכיח לרוב בני אדם (יעיון תשו' מהר"ם מלובלין ז"ל בסימן קכ"ח שנראה שגם הוא לא אזיל שם בשיטתו דסי' נ"ו יע"ש) ובפ"ת שם בס"ק ק"ג כ' בשם הפ"י ז"ל שאגודל של אחד נתעקם על האצבע ובא לו מדחיקת מנעלים ותפס זה לסימן מובהק ולא חיישי' שמא גם אחר היה לו מנעלים דחוקים יע"ש ובס"ק ק"ו שכ' בשם הב"מ דהכל תלוי לפי ראות עיני חכמי הדור לענין צירוף סימנים יע"ש וכפי הנראה אין שכיח כ"כ טיפע ווינקלען ולפ"ז לכאורה נוכל להחשיבו לסי"מ אבל פוק חזי מש"כ רבינו הגדול הנו"ב במהד"ק סימן כ"ט וז"ל ואם אסימנים ניקום ונסמוך דמהני אף אחר

ג' ימים מי יודע אם אלו הסימנים מקרי מובהקים כי בזה רבו הדיעות מה נקרא סי"מ ומבואר בפוסקים שאינו נקרא סי"מ אלא שלא ימצא כיוצא בו אדם אחד מאלף ואף שזה הסימן שיש לו שרינד וטיף למעלה הוי רושם הגוף בצמצום מקום מ"מ כיון שלא הגיד באיזה עין אם ימיני או שמאלי מבואר בב"ש ס"ק ע"א דלא הוי סי"מ וסימן השני שיש לו פלאם אף שפרט באיזה יד מ"מ זו דבר השכיח טובא ולא מקרי סי"מ. דרך כלל לסמוך אסימנים לחוד קשה הדבר מאוד עכ"ל הצריך לעניניו ועתה אם דברים אלו יצאו מפי רבינו הגדול רשכבה"ג אנן מה נעני אבתרי' ובוודאי דאין לסמוך על זה לחוד להחשיבו לסי"מ ובפרט כי אולי שכיח קצת באנשים כחושים ודלי הבשר אולם זאת נוכל לאמור בהחלט גמור כי כל אלו הסימנים ביחד עם הסימן דטיפע ווינקלען ומרוטת השערות באמצע הראש עכ"פ לסימן אמצעי יתחשב כנלע"ד ברור.

ועתה אם יצורף לזה עוד הסימן שאמרו שהוא חסר דעה מעט, ער פלעגט נישט ענפירין אז מען האט צי איהם געוועט אשר לדעתי זה הוי סימן מובהק כי זה לא ימצא גם אחד מני אלף בפרט אם נצטרף כל הסימנים ביחד אשר לשיטת המ"ב וט"ז בס"ק ל"א וב"ש בס"ק ע"ג ופ"ת שם ס"ק ק"ו בשם כמה וכמה גדולי הפוסקים דב' סימנים אמצעים הוי סימן מובהק (יע"ש מש"כ בשם הקהלת יעקב וב"מ ויעיון בשו"ת שו"מ מהד"ק ח"א סי' רע"ט ובשו"ת השיב משה סי' ס"ג ס"ד ס"ה משלשה גאוני עולם שכולם הסכימו לצרף שני סי' אמצעים לסי"מ יע"ש ובתשו' אחרונים אשר עצמו מספר) יע"ש נלע"ד דכל אלו הסימנים ביחד בוודאי דנוכל להחשיבם לסימן מובהק להתירה עי"ז מכבלי העיגון וזה לענ"ד היתר ברור ועוד בה שלישיה כי הנה נודע דעת הגאון המהר"ל מפראל ז"ל המובא בב"ש ס"ק ס"ט דאם סימנים דרבנן אין חוששין לשאלה וחיליה דיליה הוא, דהנה ז"ל הסוגיא ביבמות ק"כ: ולהך לישנא דאמר רבא סימנים דאורייתא הא קתני אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו גופו דאריך וגוץ וכליו דחיישי' לשאלה, ואי חיישי' לשאלה חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן לא שיילי אינשי אוכפא דמסקב ליה לחמרא מצאו קשור בכיס ובארנקי ובטבעת טבעת חיישׁ לזיופא כיס וארנקי מנחשי אינשי ולא מושלי ואב"א כליו בחווירי וסומקי ע"כ וכ' התוס' בד"ה ואב"א כליו וכו' ולעולם לא חיישי' לשאלה, הרי כיון דאין לנו הוכחה דחיישינן אז ממילא לא חיישי' לשאלה א"כ גם אם סימנים דרבנן ובעי' דווקא סי"מ ביותר אז ל"ק ממתניתין דקתני אע"פ שיש סימנים בכליו כי איכא למימר דמיירי בסימנים שאינם מובהקים ביותר אך אנן קיי"ל סימנים דרבנן וחיישי' לשאלה יען דאנן חיישי' לחומרות שני אוקמתות דבש"ס לתי' הא' דחיישינן נשאלה ולתי' הב' דסימנים דרבנן ולפ"ז נ"מ אם נמצא סימנים אמצעים בגוף וסימנים מובהקים ביותר

בכלים מהני ממ"נ אי סימנים דאורייתא כתי' הראשון דחיישי' לשאלה מהני סימנים שאינם מובהקים ביותר ואי סימנים דרבנן ולא מהני סימנים שאינם מובהקים ביותר לא חיישי' לשאלה עכת"ד, והב"ש שם דחה דבריו באמרו דבאמת אי סימנים דאורייתא וכיון דל"ב מובהקים אז הסברא החיצונה דל"ח לשאלה אבל אי סימנים דרבנן אף דליכא שום קושיא אז הסברא החיצונה היא דניחוש לשאלה דעכ"פ גורם חשש שאלה דלא ליהוי מובהק ביותר וזה א"צ הוכחה דזה מצד הסברא ובונ"ב שם החזיק בפסק המהר"ל ז"ל דיש הוכחה מהסוגיא דב"מ כ"ז דאי סימנים דרבנן ל"ח לשאלה ויסוד פירושו שבסוגיא נבנה על הדיוק דלמה קמקשה הש"ס חמור בסימני אוכף היכא מהדרינן ולא קמקשה גם מעידי אוכף יע"ש באריכות, אולם בשט"מ שם בשם הרא"ש ז"ל כ' דיש גורסין באמת עידי אוכף וגם למש"כ שם שבכל הספרים גרסי' סימני אוכף י"ל עפמש"כ הרא"ש ז"ל מלתא בטעמא דיותר יש סברא לחוש לשאלה בעידי אוכף מסימני אוכף יע"ש לפ"ז י"ל דלרבותא קאמר הש"ס דגם בסימני אוכף הלא איכא חששא דשאלה וכמובן להמעיין ומבין ולפ"ז אין הוכחה לפירושא דהנוב"י יעיון שם ותבין.

והנה הנו"ב שם עשה עוד הוכחה לפירושו משינוי הסוגיות דב"מ ליבמות כי בב"מ בא תחלה התי' של ואב"א כליו בחווירי וסומקי ואח"כ חזר הש"ס וקמקשה אלא הא דתניא מצאו קשור בכיס וטבעת כו' ואי ס"ד חיישי' לשאלה כי מצאו קשור בכיס מאי הוי ובאמת קושיא זו מקומה קודם ואב"א שהרי התי' של ואב"א הוא תי' כולל דלא חיישי' לשאלה ואז גם קושיא זו לא קשיא אבל לא כן בסוגיא דיבמות דבא כסדר מקודם גם הקושיא דמצא קשור בכיס וטבעת ובמסקנא בא התי' של ואב"א כליו בחווירי וסומקא יע"ש בנו"ב באריכות בנועם פלפולו. וכבר נאמר בזה תירוצים רבים ככתוב עלי ספרים, ולענ"ד נראה עוד בס"ד די"ל בטעם שינוי הסוגיות עפמש"כ התוס' בע"ז ז' ע"א בד"ה בשל תורה בשם ריב"א דכל איכא דאמרי לגבי לשון ראשון כטפל לעיקר יחשב והלכה כלישנא קמא (יעיון שו"ת השיב משה בסימן ס"ג בתשובתו מש"כ בד"ה ומה שהביא כת"ה בשם הב"ח במש"כ לפרש הואב"א אשר פירושו אין לו מקום רק לשיטת ריב"א ז"ל יע"ש ותבין. גם מה שהאריך שם בדברים מאירים כשמש בצהרים ליישב הסוגיא דחולין ע"ט למאי דקיי"ל סימנים דרבנן זכה לכוון למש"כ שם הר"ן ז"ל בחידושיו בשם הרמב"ן ז"ל יע"ש ובפמ"ג בקונט' טביעת עין ובנו"ב מהד"ת חאה"ע סי' ס"ו) ולפ"ז יש מקום לאמור דבסוגיא דיבמות דבמסקנא בא השינויא דואב"א כליו בחווירי וסומקי פי' ולעולם לא חיישי' לשאלה וכמש"כ התוס' וזה הוי כטפל לשינויא קמא דחיישי' לשאלה וא"כ ריהטת הסוגיא דיבמות מורה דחיישי' לשאלה משא"כ הסוגיא דב"מ דבמסקנא בא

הקושיא דכי מצאו קשור בכיס אמאי כשר, וא"כ האי שינוי דחיוורא וסומקא לא נחשב לל"ב להחשיבו כטפל לשינויא קמא ואדרבה הוי כלישנא קמא לשינויא שלאחריו להחשיבו לעיקר אשר לשינויא דא דחיוורא וסומקא אין לחוש לשאלה, וא"כ ריהטת הסוגיא דלא חיישי' לשאלה. וגם לשיטת רש"י ור"ת ורבינו שמשון ז"ל אשר כולם נאדו משי' הריב"א ז"ל וכל אחד הולך בשיטה אחרת וכמבואר שם בתוס' יש ג"כ מקום לאמור הכי ע"פ מש"כ רבינו הפמ"ג בכלל סימנים וטב"ע בד"ה ושם צידד הש"ך וז"ל:

ואי לאו דמיסתפינא הייתי אומר דודאי סברא אלימתא הוא דחיישי' לשאלה כה"ג באדם שאין מכירין אלא עפ"י כלים כו' דאל"כ לאיזה צורך אמר שם ביבמות ק"כ ב' בתי' הא' דגופו ארוך וגוץ כליו דחיישינן לשאלה ומי הכניסו לתגר זה ולא תי' כליו ג"כ בחיוורי וסומקא כתי' ב' דעדיף טפי דכולא מתני' בחדא מחתא ובין גופו וכליו בסימנים גרועים לא דגופו בסימנים גרועים וכליו אפילו במובהק ביותר אלא וודאי סברא אלימתא היא דחיישי' לשאלה באיסורא וקושטא קאמר, וכי מסיק כיס וארנקי לא מושלי אינשי כו' בתר הכי הונח לו יותר דמתני' אין מעידין בסימנים בגופו וכליו בחד גווני מיירי בסימנים גרועים הא אמצעים מהני אף בכליו כמו בגופו (לפום סברא דסימנים מה"ת המה) והיינו באותן כלים שאין דרכם להשאיל כמו כיס וארנקי וכיוצא בהם ועלייהו אמר התנא אפילו סימנים גרועים לא מהני בין בגופו בין בכליו עכ"ל יע"ש. ולפירושא דא כל הסוגיא דיבמות גם לשינויא דואב"א כליו בחיוורי וסומקי מתפרשת דלשאלה חיישינן אבל נלע"ד דזה הפירוש אין לו מקום רק בסוגיא דיבמות אשר הואב"א בחיוורי וסומקי בא לאחר השינויא דכיס וארנקי וטבעת לא מושלי אינשי אשר זה כלי אדם וע"ז יוכל לבוא השינויא דואב"א דסימני דכליו דמתני' מיירי בהני גוונא אם דליכא חששא דשאלה מ"מ יען דהוי סימנים גרועים דחיוורי וסומקי לזאת לא מהני אבל לא כן בסוגיא דב"מ דלאחר שינויא דאוכפא לא מושלי אינשי בא שינויא דואב"א כליו בחיוורי וסומקי א"א לפרש כוונת השינויא לתרץ דמתני' מיירי הני כלים דלא מושלי אינשי כי הלא לא קאמר הש"ס מקודם דאיכא כלי אדם דלא מושלי אינשי (ולאמור דסמך אדיוקא כמו באוכף ה"ה בכלי אדם בגווני דלא מושלי אינשי זה דוחק גדול) ועכצ"ל כפי' הפשוט ואב"א כליו בחוורי וסומקי ולעולם לא חיישי' לשאלה וכמש"כ התוס' ואח"כ קאמר הש"ס אלא הא דתניא מצא קשור כו וכו' ואי ס"ד חיישי' לשאלה כו' פי' אם דלהאי שינויא ל"ח לשאלה מ"מ קשה על הס"ד איך הוי אמינא דניחוש לשאלה (ומיושב בזה קושית המפרשים איך יש מקום לקושיא זו לאחר האי שינויא דואב"א וכמובן). המורם מן המדובר כי שינוי הסוגיות מורה כי לסוגיא דיבמות חששא דשאלה הוא סברא אלימתא

ולכל שינויי חיישי' לה, משא"כ לסוגי' דב"מ לשינויא דואב"א לא חיישי' לשאלה כי כל שאין לנו הוכחה מסברא החיצונה אין לחוש לשאלה, וכדאמרן אמנם זה טעמא בעי ונלע"ד בהקדם סברא אחת די"ל כי חששא דשאלה תליא בפלוגתא דרבא ורבינא בבכורות כ' דלרבינא דס"ל דרובא דתלי במעשה לא הוי רובא דשמא לא אתעביד מעשה (יעיון בסי' ח' ס"ק י"א במג"א וב"ח שם ובפמ"ג שם) לזאת מסברא החיצונה אין לנו לחוש דאיתעביד מעשה דשאלה כל עוד דליכא הכרח משא"כ לרבא דס"ל דגם רובא דתלוי במעשה לא מגרע כח הרוב לזאת גם לחששא דשאלה יש סברא אלימתא לחוש. ולזאת הסוגיא דיבמות דמראשית הסוגיא קאמר הש"ס ולהך לישנא דאמר רבא סימנים דאורייתא הא קתני כו' ואזדי כל הסוגיא אליבא דרבא ולשיטתו גם מצד הסברא איכא חששא דשאלה לזאת כל השינויי דשם סובבים על מרכז הסברא דניחוש לשאלה גם לשינויא דואב"א וכפי' הפרמ"ג משא"כ סתמא דסוגיא דב"מ דאזדי אליבי' דהלכתא דקיי"ל כרבינא דרובא דתלי במעשה לא הוי רובא (יעיון ג"וו כלל ס"ב ויעיון בספרי חידושי בן יאיר בחי' ע"ז ל"ט ע"ב בד"ה ונלע"ד דמה"ת לא הוי רובא יע"ש) וא"כ מסברא החיצונה אין לחוש לשאלה כל עוד שאין הכרח לזאת בא שינויא דואב"א מקודם למען שלא נוכל לפרש אך באופן דלשנויא דא ל"ח לשאלה וכנ"ל וא"ש הכל בס"ד.

ואם כנים אנחנו בזה הלא יהי' סעד גדול לסברת המהר"ל ז"ל מסוגיא דב"מ למאי דקיי"ל כרבינא דרובא דתלי במעשה לא הוי רובא מסברא החיצונה כל עוד שאין הכרח אין לחוש דאתעביד מעשה דשאלה, ועתה דקיי"ל סימנים דרבנן ול"ק כלל ממתני' דאע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו א"כ לא חיישי' לשאלה וקמה הממ"נ של המהר"ל ז"ל ובפ"ת שם הביא בשם כמה גדולים דס"ל כוותיה וגם רבינו הגדול הנו"ב שם החזיק בפסק המהר"ל ז"ל. ועתה מלבד מה דנלענ"ד כי כל הסימנים הנ"ל שבגוף לסימן מובהק יתחשב אך גם אם נאמר דלא הוי רק סימן אמצעי אשר לדידן דקיי"ל סי' דרבנן לא קסמכינין על זה אבל כיון דבסימני הבגדים יצאנו מחששא דשאלה מלבד הטעמים המבוארים בהיתר הראשון נוסף עוד טעם לשבח מכח הממ"נ של המהר"ל ז"ל ויש סי"א במלבושים וכנ"ל וסי"א בגוף אשר כבר כ' הבה"ט בס"ק ע"ה בשם מהר"י ווייל ומהר"ן איגרא ומהר"ם מטראני והראנ"ח וכנה"ג ופ"מ ז"ל דכולהו ס"ל דמצטרפין להתחשב סימן מובהק ואם כי הובא גם דעת החולקים אבל פוק חזי כמה גדולי הפוסקי' דמקילין ויעיון בפ"ת שם ס"ק צ"ה וס"ק ק"ו בשם תשו' מהרי"ם ז"ל דסי"א בגוף וסי"א בבגדים גם מישי"ש ז"ל נראה דמצטרפים יע"ש.

ואין לפקפק על כל זה מכח דנתינת אלו הסימנים נאמרו מחמותה שהיא מחמשה נשים שפסולות להעיד כי תשובת דבר זה כבר כתוב הוא עלי ספר שו"ת חתם סופר חאה"ע סי פ"ח וז"ל:

ואע"ג דהאם היא חמותה דה"ל מחמש נשים שפסולות להעיד היינו לומר שמת בעלה וכיוצא בזה אבל אחר שהיא לא ידעה מהסימן שאמר העד וכיוונה הסימן מהימנא וק"ו ממה ששנינו בגיטין כ"ג ע"ב שהנשים שאינם נאמנות לאמור מת בעלה נאמנת להביא גיטה מה בין גט למיתה שהכתב מוכיח ונראים ק"ו הדברים השתא התם שעל זה אנו דנין שמא הכתב מזויף מ"מ נאמנת לומר בפ"נ ובפ"נ מכ"ש הכא שהס"י מוכיח יותר שנאמנת עכ"ל. וה"נ דכוותה ועוד עדיפא כי כוונה כל הסימנים מבגדים וגופו וז"פ וברור אמנם לזה צריכין ליתן לב כי בעדותו של ר"ג העיד כי לאחר ההפצרה אמר כי הוא הולך "מיאססי" לעיר באקירעשט, והלא "מבאקוי" הלך, וגם אמר שזה עשרה ימים שהוא מיאססי והלא מביתו נעלם ט"ו אייר ובכפר אוריקעשט הי' חיי אייר שאין רק שלשה ימים (ולתרץ דבריו שהיו מקודם ביאססי ימים אחדים זה לא נתן להאמר) גם אמר שאין לו אשה אשר כל זה מורה שאין זה יעקב בן פנחס שתי תשובות בדבר, חדא מפני שהי' חסר דיעה מעט אין להעמיד יסוד על דבריו וכאין המה, חדא ועוד קאמינא והוא העיקר יען כי אמו אמרה שהי' מרגלא בפומיה לאמור כי יניח את אשתו עגונה אשר לזה יראה כוונת יציאתו לזאת עשה בערמה לשנות את עירו לאמור יאססי במקום באקוי וגם אמר שאין לו אשה לעשות כאשר זמם, ודבר זה למדנו מתורת רבינו הר"ן ז"ל בתשובה סי' ל"ג באיש אשר שינה שמו אך הי' רגלים לדבר כי שינה את שמו בערמה יען כי אמר כשיצא מעירו שירחיק נדוד וישנה שמו כדי שתהי' אשתו עגונה הוי שמו כסימן העשוי להשתנות וכיון שהוברר הדבר מתוך עדותו של זה שבעלה של זו מת אלא שיש סימן אחר בדבר שהוא מטיל ספק בענין ואותו סימן עשוי להשתנות סומכין על זה וודאי ותולין את הספק בשינוי העשוי להשתנות עכת"ד יע"ש באריכות. וגם בנידון דידן הוי דכוותה כי אמר שיניח אותה עגונה ובערמה עשה זאת להעלים את שמו ולשנות שם עירו ולאמור שאין לו אשה וכבר הרחיב בזה הדבור רבינו החתם סופר בחחה"ע ח"א סי' ע"א והביא עוד גדולה מזה בשם המ"ב סי' ק"ט דגם בסימן אשר אין עשוי להשתנות אך כיון שהעדות מכוון מכל צד ויש במה לתלות פרט אחד שלא בא בכוונה יע"ש באריכות דקסמך על המ"ב ז"ל וכן בשו"ת שו"מ בהרבה תשובות סמך עליהם ומהם במהד"ת ח"א סי' פ"ד ובסי' רצ"א כ' וז"ל:

אך לפענ"ד כיון דהסמנים אמצעים מבררים שהוא הוא א"כ לא משגיחין בדבריו במה שאמר שהי' לו בנים וסנדלר כמש"כ בשו"ת מ"ב סי' ק"ט שיש לתלות שטעו העדים וכעין זה כ' הר"ן ז"ל סי' ל"ג ובתשו' הארכתי עכ"ל. ק"ו בנידון דידן ממ"נ אין להשגיח על דבריו אם נאמר יען שהי' חסר דיעה מעט זאת היא שסבב את דבריו הלא דברי שוטים לא מעלין ולא מורידין ואם נאמר כי בדעת ובכוונה דבר מה שדבר ממה שאמר שינוח אותה עגונה רגלים לדבר וידים מוכיחות שזה הביאו להעלים שמו ולשנות שם עירו וכיון שהסימנים שבגופו ושמלבושיו ועוד אומדנות דמוכחות מוכיחין שזה הוא יעקב בר' פנחס מבאקוי אין משגיחין בדבריו וכמש"כ הר"ן ומ"ב ז"ל.

ויש עוד אומדנא אשר חזי לאצטרופי קצת והוא עדותן של הר"ג ור"פ לאזאראוויטש שהיו להם קענטליך מאוד אך יען שאמר לר"ג שהוא מיאססי' לזאת לא היו יכול להעלות על דעתו מי הוא אבל כיון ששמעו אח"כ שהוא נכד בעריל שוחטס מבאקוי הלא נתנו אל לבם וברור להם כי זה הוא, ולכאורה יש לסמוך על עדותו של הר"ג אשר הוא תוך שלש ימים להריגתו (גם גופו היו שלם ולא היו חבול בצורתו אשר נודע דעת ריתז"ל כי לאחר ג"י יש לסמוך על טב"ע) ואין לומר דכיון שאמרו שנזכרו לאחר ששמעו שזה הוא יעקב ב"ר פנחס הוי כראו הטביעה דחיישי' שיאמרו בדדמי כמבואר בטוש"ע שם סעי' כ"ח מלבד דבשמיעה איכא פלוגתא דרבוותאי אי חיישי' שיאמרו בדדמי כמבואר שם, הלא בשני עדים לא חיישי' שיאמרו בדדמי וכמש"כ הב"ש ז"ל בס"ק פ"ז דלא כרי"ף ז"ל יע"ש וברמ"א ז"ל סעי' נ' ובב"ש ס"ק קנ"ג ובה"ט ס"ק נ"ב, אולם נלע"ד דאין לסמוך על ט"ע אך אם בעת שראו אותו אומרים ומעידים שמכירים אותו בט"ע גמורה ולח"מ בס"ק מ"ה וב"ש ס"ק ע"ו טביעת עין צריך עיון יע"ש ובבה"ט ס"ק ע"ח ואם כי בנ"וב מהד"ק סי' ל"ט (הובא גם בפ"ת שם ס"ל דסגי בט"ע כל דהו (יעיון במהד"ת מבנו הגאון שהנו"ב צריף זאת רק לסניף אבל לא בהחלט) כל זה לא נאמר רק בהכיר בשעת ראיה אבל לא בכעין נידון דידן שבשעת ראיה לא ידעו מה הוא אך לאחר ששמעו נתנו אל לבם בכגון דא אנכי העני ודל בבקיאות עד מאוד לא ראיתי דיועיל לגבי א"א החמורה ופוק חזי משכ' בק"ע אות ס"ד שני עכו"ם שהיו מהלכים וראו הרוג ואמר א' לחבירו נ"ל שזה ההרוג הוא פלוני היהודי והשיב השני גם לי נראה ונמנו וגמרו שניהם שהוא פלוני היהודי יש להסתפק אי מקרי זה עדות ברורה כיון שלא היה להם ט"ע גמורה דהרי בתחלה נסתפקו ע"כ יע"ש ובק"ע אות י' ובהגהות רע"א ז"ל אות נ"ב הרי אם דבשעת ראיה החליטו בט"ע שזה הוא מ"מ כיון דמתחלה נסתפקו הוי ספיקא דדינא ק"ו כאן שגם מתחלה לא נסתפקו בזה והחלטתם לאחר השמועה היה על הראיה דמעיקרא

פשיטא לי כי אין להעמיד יסוד על ט"ע כזה, אולם לאומדנא קצת ולצירוף כ"ד יתחשב וכעין מה דאיפסקא בטוש"ע חו"מ סי' כ"ח סעי' י"ד שגם אם העדים נזכרו ע"י אחר יכולין להעיד יע"ש וגם יש לצרף קצת דעת המבי"ט ז"ל כי אם נמצא הרוג בדרך שידענו שהלך שם תלינין שזה הוא וה"נ כיון שידענו כי בט"ו אייר נעלם מביתו מעיר באקוי ובי"ז אייר היה בכפר סאסקאט אצל הר"ג אשר ידים מוכיחות כי זה הוא האיש יעקב ב"ר פנחס שנעלם מביתו כי זה דרכו דרך שמה לעיר באקירעשט.

אמנם הלא ידוע כי הגב"ע צריך להיות מב"ד של שלשה וכאן אינני רואה אך חתימת הרב מאדזשוד. לזאת יראה שיהיה על כל זה גב"ע משלשה במותב בי תלתא וחתומים עליו כדת תוה"ק אז ע"י כל הסימנים שבגוף אשר בצירוף מרוטת השערות באמצע הראש. וטיפע ווינקלען, ושערות השפה ברויען, ומהזקן שחורים, ועל כולם הסימן מחסר דיעה במקצת אשר יש מקום לדון דזה בלבד הוי סימן מובהק. כש"כ בצירוף כולם ביחד דלסימן מובהק יחשב, וגם ע"י הסימנים מהבגדים אשר חשש שאלה סלקנו מארבעה טעמים וכנ"ל ובצירוף כל הסימנים בוודאי לסימן אמצעי יחשב. אשר ע"י כ"ז בצירופא דאומדנות דמוכחות קצת וכנ"ל. וכאשר נתבאר כל באריכות מלתא בטעמא בעזהשי"ת נלע"ד דיכולין להתירה עפי' התורה מכבלי העיגון. אולם לא אוכל לבדי שאת עלי אך כשיסכימו להיתרא דא עוד שני רבנים גדולים בתורה ויראת ה' "אז ואך אז" להושיב ב"ד של שלשה כפסק הרמ"א ז"ל בסי' י"ז סעי' ל"ט (יע"ש בח"מ ב"ש וחת"ס סי' מ"א) ולהתיר את האשה שרה בת אברהם אשת יעקב ב"ר פנחס שו"ב מבאקוי כי מותרת להנשא לכל גבר דיתיצביין עפ"י דת תוה"ק והנלע"ד להלכה בס"ד כתבתי חיים מרדכי.

סימן נה

להרה"ג כו' מו"ה גרשון לפידות נ"י רב בעיה"ק ירושלים תובב"א

מכתבו הגיעני, והנה יצא לפקפק עמש"כ בקונט' באר חיים מרדכי, להיתר עגונות, בראשית עמש"כ בהקדמתי להוכיח דרבי יהודה דאמר בירושלמי פ"ג דסנהדרין ה' א' דצריך אורים ותומים, ולמאי דאמרי' בשבועות ט"ז דמ"ד בכל אלו תנן, קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, מוכרח שיטת ר"י דס"ל קדושה ראשונה קל"ע, וע"ז כ' כת"ה וז"ל:

ויש להעיר ע"ז ממנחות מ"ה דר' יהודה השיב לר' יוסי שפי' דמילואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה, ואמר לו תנוח דעתך שהנחת דעתי, דנראה דס"ל דלא

קדשה מדהוצרכו למילואים כו', וסבר לחלק בין קדושת הבנין לקרקע לאמור לר"י דאך ה"ק קל"ע, והוצרכו למילואים על הבנין, ופלפל בזה, ולבסוף דחה האי חילוקא, באמרו: אך יעיין בברכות ס"א ס"ל לר"י דרקיקה אינו אסור בהר הבית אלא בזמן שביהמ"ק קיים. אלמא ס"ל דגם הקרקע ל"ק עכת"ד. ידידי לא כן עמדי, כי המילואים לא נתקרבו לקדש המקדש מזבח ועזרה, וגם למאן דס"ל דקדושה ראשונה קל"ע הוצרכו למילואים, ומפורש יוצא כן מפסקי הרמב"ם ז"ל דבפ"ו מה' בחירה ה' י"ד, כ' דקדושת העזרה וירושלים קדשן שלמה לשעתן ולעת"ל, ובפ"ב מה' מע"ק ה' ט"ו פ' כר' יוסי ורב אשי, דקרבנות שהקריבו בימי עזרא הבאים מהשבי מלואים היו. אם כי שם בה' י"ד כ':

כל שיעורי הנסכים האמורין בספר יחזקאל ומנין אותן הקרבנות כו', אנא הנביא צוה ופירש כיצד יהי' מקריבין המילואין עם חנוכת המזבח ימי מלך המשיח, כשיבנה בית שלישי, דזה כר' יוחנן. כבר עמד בזה הלח"מ שם, ותוכן ישיבו דגם לר"א נבואת יחזקאל נאמר על העתיד יע"ש, ומצאתי סעד גדול לדבריו, מפי' רגמ"ה ז"ל במנחות שם, שפי' וז"ל:

פ' זו עתיד אליהו לדורשה כלומר שיש בה קושיות, ר"א אמר מאי קושיא מילואים הקריבו בימי עזרא לחנוכת הבית כדרך שהקריבו בימי משה. אף הכא נמי האי פר דיחזקאל לצורך מילואים הוא לעת"ל. ומש"ה הוי חטאת כהאי דכתיב כו' ור"ח נמי הוה עכ"ל (יע"ש בשט"מ משכ' בשם התו"ח) ובפירושא דא סובב והולך פסקי הרמב"ם ז"ל והוא האמת, הרי מבואר דגם אם קל"ע מ"מ הוצרכו למילואים. כי לא באו לקדש המקדש והעזרה אך לחינוך העבודה, והשראת השכינה, וכנאמר (ויקרא י"ט) ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'. ופי' אא"ז רש"י ז"ל להשרות שכינתו במעשי ידיכם. לכך קרבנות הללו באין חוב ליום זה, והוא פשוט וברור.

ובציונו לברכות ס"א הלא התם העיקר מפני כבוד השכינה, אשר גם למ"ד דקל"ע אינו דומה לזמן שביהמ"ק היה קיים, אשר מאז חופפת עלינו שכינת קדשינו, לעין כל בהתגלות וגם אז לא נאמר לא יקל כו' מא מן הצופין ולפנים ושיהיה רואה ולא יהיה גדר מפסיק, וכמבואר שם ובפסקי הרמב"ם זיל, וכל זה אינו ענין כלל להפלוגתא דקל"ע או לאו, ואין מכאן שום סתירה, אדרבה מפסק הרמב"ם ז"ל שם בה' ז', שהוא ממשנה דמגלה כ"ח, ועוד אמר ר' יהודה ביהכ"נ שחרב כו' שנאמר והשמותי את מקדשכם, קדושתן אף כשהן שוממין כו', ולשון הרמב"ם ז"ל שהוסיף, שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, מה שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם, שאע"פ שחרב בקדושתו עומד, שהוא לשון הספרא בקדושים אשר סתם ספרא ר' יהודה, מזה יש ג"כ

כעין סעד דר' יהודה ס"ל דקדושת ביהמ"ק לעולם בקדושתו, וכאשר הוכחתי בראיה ברורה בהקדמתי שאין עליה תשובה, וביאורי שם בבארות מים חיים בעזהש"י הוא חי וקיים, בדברי חז"ל שהם דברי א' חיים.

ובמש"כ בקונ"ט באות ו' בשס ד"ז החסיד שבכהונה גאון ישראל וקדושו, בעל ברית כהנת עולם בשו"ת זכרון כהונה ז"ל, ליישב הטעם דרשע פסול לעדות אשה, אף דאיכא טעמא ד"א דייקא ומנסבא ומלתא דעבידא לגלויי, משום דיש בו לאו מפורש בתורה, ל"ת ידך עם רשע והלכך גבי קרובים אם יש מקום לתן להם נאמנות מצד אחר כמו בע"א דאיכא טעמא דדייקא ומנסבא מקבלין סהדותייהו משא"כ ברשע שהתורה הקפידה, שלא לקבל עדותו בשום צד ואופן, וע"ז כ' כ"ת בזה"ל. הנה לבד שהם נגד הש"ג שהביא הב"ש בסי' מ"ב סק"ט כו' אך בלא"ה דחו כל הפוסקים דבריו מהלכה, אך ק' מאוד על דבריו, שכ' דלכך קרוב כשר לע"א, דיש מקום לתן לו נאמנות מצ"א וא"כ אמאי בכל עדיות אם נמצא א' מהם קרוב נתבטל כל העדות, הא ג"כ יש להם נאמנות מצ"א ועדיפא מנאמנות דאשה דייקי כו' עכ"ל:

הנה שיטת הש"ג, הלא ראה בעצמו, דהוא שיטה יחידאה ונדחה מהלכה, ואולי מהאי טעמא שכ' רבינו הז"כ ז"ל, כי ברשע הקפידה התורה, שלא לקבל עדותו בשום צד ואופן, ויהיה גם מזה סעד לסברתו הברורה, ואך בקרוב כשיש נאמנות מצ"א מקבלין עדותם, וקושיתו מנמצא א' מהם קא"פ דבטלה כל העדות, לק"מ לא מיבעיא לשיטת הרי"ף ז"ל דיעה הראשונה שבחו"מ סי' ל"ו סעי' ב' ובש"ך שם ס"ק כ"א דרבו הפוסקים המסכימים לדעת הרי"ף ז"ל דלא בטלה העדות רק בידע הכשר מקורבתו או פסולו של העד שביניהם, אשר לפ"ז יש טעם בדבר כי הכשר נפסל מטעם שצירף עצמו לפסולין (יע"ש בנתיבות סק"ה) ולזאת אבדו גם הם נאמנותם (יעיון בלשון חי' הריטב"א ז"ל במכות ו' ד"ה אר"י ובמפרשים) וא"כ אין כאן נאמנות גם מצ"א, גם לדעת הרמ"ה ורא"ש ז"ל דיעה השניה שבש"ע שם, דגם בלא הכיר בפסולם, נתבטלה העדות אין כאן מקום קושיא כלל, דשאני התם, דכל האי דינא דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, הוי גזירת הכתוב, וכמש"כ הש"ך בסי' ל"ד סק"ג, ולזאת גם אם בשעת ראיה כשר היה, ואח"כ בשעת הגדה נפסל מחמת קורבת אישות או שאר פסול ג"כ בטלה כל העדות, וכמש"כ שם בתומים, גאון צבי, קצות, ונתיבות ועוד כמה פרטים אשר בהאי דינא נאמרים. שאין בהם טעם אך מצד שכן הוא גזה"כ יע"ש, וזה כלל גדול דבחידוש אין לך בו אלא חידושו ואין למדין ממנו. אבל בעדות אשה דמפני תקנת בנות ישראל נתנו חז"ל הנאמנות מצ"א בקרוב, ע"י דייקי ומדעל"ג דברי ד"ז רבינו הז"כ ז"ל שרירין וקיימין.

ובמה שדייק כ"ת, בזה"ל:
באות ז' תי' דעת הרמב"ם ז"ל ש"כ דאפ"י עד כשר שיודע בחבירו שהוא פסול אסור לו להצטרף עמו, שעובר אלאו דל"ת ידך עד שקר, שהקשו הכ"מ ול"מ, דאמאי לא הביא קרא דמדבר שקר תרחק דמייתי הגמ' שבועות ל' ותי' עפ"י דעת ר"ח ז"ל שם דקרא דמדבר שקר תרחק הוא אך אסמכתא ולכן הביא הרמב"ם ז"ל דאיכא לאו מה"ת, ולדבריו ק' על הגמ' דלא הביא הקרא דאל תשת להורות דאיכא לאו מה"ת כו' עכ"ל וכ"ת עשה דיוק דבגמ' אמרי' שיודע בחבירו שהוא גזלן, ורמב"ם ז"ל אומר שיודע בחבירו שהוא רשע, ועי"ז חתר לאמור דדברי הרמב"ם וגמ' הם שני ענינים, הנה ידוע דרך הרמב"ם ז"ל להביא אך המבואר בדברי חז"ל או פשוט מעצמותו, ואז כ' בסתם לא בדרך יראה לי, ואין להעמיס דרך רחוקה בכוונת לשון הלכה פסוקה של הרמב"ם ז"ל, אמנם מש"כ כ"ת דהסוגיא נקיט גזלן יען כי הברייתא אזלי לשיטת ר' יוסי דבעי דווקא רשע דחמס, יפה אמר, והז"כ ז"ל ביישובו בדרך חריף מאוד לדברי הרמב"ם ז"ל כ' ג"כ הכי יע"ש, ויעיון ברמב"ם ז"ל פכ"ב מה' סנהדרין שהביא דינא דסוגיא דשבועות גבי דיין, הלא דייק לאמור גזלן או רשע, כלישנא דתלמודא וגם הוסף לבאר דגזלן לאו בדווקא נאמר, אך כל רשע בכלל, ובה' עדות יען שהביא הקרא דאל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס, נקיט כלישנא דקרא רשע וכדקיי"ל דכל רשע פסול לעדות. וקושיתו לתירוצי דלמה לא הביא תלמודא הקרא דאל תשת וגו', הלא גם לישוב הפוסקים לרמב"ם וטור ז"ל יש מקום לשאלה זו, אמנם האמת דזה פשוט דאיכא בזה לאו דאל תשת וגו'. וכמש"כ הב"ח ז"ל בסי' ל"ד יע"ש, והסוגיא איידי דכמה דברים שם נאמרים, שבאו אך בדרך אסמכתא מקרא דמדבר שקר תרחק, לזאת בא גם זה בכללם, לאשמעוי' דיש בזה גם עשה דרבנן, יעוין משכ' בקונט' שם באות ח' ולהמעיין בדבריי בקונט' שם הלא יראה כי ישובי לרמב"ם וטור, לפרושא דר"ח ז"ל הוא פשוט ואמת. ובמש"כ באות י"א בשם רבינו הז"כ ז"ל, וז"ל:
והא ודאי שאם הוא באמת מתכוון להעיד, כגון ששמוהו כו' דלא מהמני' ליה משום תשת כנ"ל, מש"ה אנו מחזיקין בא"א גמור' והבא עליה בחנק קאי שהרי התורה גזרה שלא להשית עד, וא"כ צריכין אנו להרחיק מלבנו, כל עדותו אם הוא מתכווין להעיד כו' לא הבין כ"ת באמרו כיון דסוף סוף לדבריו האמת, שבעלה מת דאינו משקר, למה היא בחזקת א"א, וכי אם נשמע מעוף הפורח שבעלה מת, ואנו יודעין שכן הוא האמת יהיו חייבין עליו משום א"א עכ"ל. איך לא שת לבו לעובדא דבנו של שמעון בן שטח בסנהדרין מ"ד, אשר האמת היה ידוע, וגם העדים חזרו ויהבי טעמי למלתייהו מ"מ נהרג

ע"י גזה"כ כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (וכה"ג יש טובי ומה נעמו בכעין זה דברי התומים בסי' ל"ד סק"א באורים שכ':

וכן גזירת המלך הוא, ואין לנו להרהר ולחפש טעמים יע"ש) ה"נ כיון דגזירת התורה דאין עדותו עדות הלא היא בחזקת א"א, ודברי הז"כ ז"ל כנים וברורים.

באות י"ד כתבתי בישוב דברי רש"י ז"ל ביבמות כ"ה שדלג למלוי ברבית, וכ"ת צדד לאמור דמלוי ברבית דאורייתא, גם בגווני דהם פסולין אך מדרבנן ס"ל לרש"י ז"ל דפסולין לע"א, איך יפרנס הסוגיא דר"ה כ"ב הא אשה כשרה לה אף הן כשרין לה, דסובב והולך על כל מתני', וגם מלוי ברבית בכלל יע"ש. מה שהבאתי באות ל"ב דברי הב"ש באה"ע סי' ד' ס"ק ס', שהקשה על הר"ן ז"ל שכ' בטעם נאמנות החיה לאמור זה כהן כו' דהוא מתקנת חכמים, דהלא מדאורייתא נאמן ע"א בלא אתחזק איסורא, והביא חבר ובר סמכא לדעת הר"ן ז"ל, מתוס' עירובין נ"ט ד"ה ותחומין, דדווקא הואיל ותחומין דרבנן. נאמנת אשה אבל אי תחומין דאורייתא, אינה נאמנת אף דלא אתחזק איסורא יפה הביא, אמנם גם על דברי התוס' עמדו בזה ביד דוד ז"ל שם על התוס', בשם הרמב"ן רשב"א ורא"ה ז"ל בתוה"ב דתי' קושית התוס' בדרך אחד, ולא ס"ל כסברת התוס' וגם הדברי אמת בסי' ח' הקשה על התוס' מסוגיא דיבמות פ"ח, והקרית מלך דחק א"ע לאמור דהתוס' ס"ל דגם תחומין נחשב לאתחזק איסורא, או שגם התוס' מפרשים כפי' הרמב"ן שבראה"ה ז"ל יע"ש וכ"ז שלא תקשי על התוס' מסוגיא דיבמות וכקושית הב"ש ז"ל.

דברי המקנה שהבאתי באות ל"ג, אשר כ"ת

הביא דברי הנו"ב הסותרים את דבריו, הלא גברא אגברא קרמית, וגם באות ל"ד ל"ה הבאתי סעד לדברי המקנה מתוס' ר"י הזקן ז"ל, והמקנה בעצמו ציין שם לחידושיו ב"ד ס"ג ע"ב אשר שם הביא דברי הפי' ז"ל דצדד לאמור כסברת הנו"ב. והמקנה ז"ל פקפק בזאת הסברא יע"ש בנעימת דבריו באריכות.

מש"כ כ"ת ליישב הקושיא על הרמב"ן ז"ל מסוגיא דגיטין נ"ד אשר כתבתי באות ל"ז, הלא באות ל"ח כ' יעיון בחי' פי' ז"ל שם בגיטין ההוכחה מקרא איך מתפרש, אשר לאחר שיעיין שם הלא כ"ת בעצמו בחכמתו יראה שאין מקום לדבריו ובקונט' שם אות ל"ח, ל"ט, מ. הלא יש ישוב נכון להקושיא מסוגיא דגיטין לדברי הרמב"ן ז"ל יע"ש.

שו"ת המבי"ט ונו"ב ז"ל:

שרמז כ"ת הובא בקונט' באות נ"ו. ס"ד יע"ש מאות נ"ו עד אות "חיים" אשר נתבאר כל באריכות בטו"ט ודעת בעזהש"י חדאי נפשאי בפלפולו היקר פלפולא דאורייתא, אמנם עתי בל אתי להשיב בזה, ואך להנוגע לספרי עתה באתי, והנלע"ד כתבתי:

חיים מרדכי.

סימן נו

להרה"ג כו' מו"ה דוב בעריש ריינמאן נ"י אבד"ק באנילא, באקאווינא.

מכתבו הגיעני, ובדבר אשר עמד עמש"כ בקונט' באר חיים מרדכי באות מ"ב בשם אאמ"ו הרב הגאון זללה"ה בישוב קושית הש"ש לפרש הסוגיא דכתובות ע"ב בתיבת לה דמיותר לדרוש בדרך אם אינו ענין לספירתה תנהו על הטבילה, דהלא זה הכח לדרוש באם אינו ענין נתן אך לחז"ל עכ"ד, אם כי צדקו בזה דבר כת"ה כי כח זה אך לחז"ל הוא. אמנם הלא מלשון הרמב"ן ז"ל בחי' ריש גיטין שהובא שם באות ל"ו מתבאר כי מפרש הסוגיא דוספרה לה לעצמה שנאמנת על הספירה וגם על הטבילה (יעיון תוס' וחי' רשב"א ז"ל בגיטין שם) וכיון שאנו מפרשין הסוגיא, בדרך אם אינו ענין הלא חז"ל אמרו כן אשר בכחם לדרוש הכי וכן מש"כ כת"ה וז"ל:

ועוד מה חסר לנו במה שכ' הפמ"ג בפתיחתו הטעם דנאמנות בטבילה משום דבידה, וילפי' זאת משחיטה כפירש"י ז"ל, וא"כ א"צ תיבת לה על הטבילה כו', ועוד תמיה לי אשר כת"ה כ' בעצמו באות הקדום כי תיבת לה אתי לאשמעוי' אפילו היכא דאפשר לחקור על הדבר כההוא דכתובות אפ"ה נאמנת, ולפ"ז תיבת לה אינה מיותרת ואיך נוכל לומר אם אינו ענין כו' עכ"ל. הן דברי הפמ"ג המה דברי הראשונים בתוס' וחי' רשב"א ז"ל שם בריש גיטין כבסוגיא דיבמות פ"ח יען שבידה, אולם יש בזה שיטות באופנים אחרים כמבואר להמעיין שם ובחי' פי' ז"ל בריש גיטין יע"ש, ואני תרצתי באות מ"א לדרך הפנים יפות, והתי' דבאות מ"ב נאמר לדעת המפרשים אשר לא הלכו בדרך הזה, והדברים ארוכים ועתיקים וצדקו דברי אאמ"ו זללהיה בתירוצו לשיטתם וכמובן –

ומש"כ כת"ה בישוב דקדוק הש"ש, אם כי דבר חכמה דבר בזה אמנם בנה יסודו על דברי השל"ה ז"ל דבימי ספירת הנקיים תמנה בכל יום ותאמר היום יום כו' כדכתיב וספרה, עד אשר כת"ה הקשה דאיך בחרשת ושוטה פקחות מתקנות אותן כדתנן בנדה י"ג וביו"ד קצ"ו הלא א"א להם בספירה וכתיב וספרה לה לעצמה והאריך בזה בפלפול.

הנה בעיקר דברי הגאון הקדוש השל"ה ז"ל בשער האותיות שכ' וז"ל:

תוס' במס' כתובות ד' ע"ב וספרה לה לעצמה, וא"ת אמאי אין מברכות זבה על ספירתה, כמו שמברכין ב"ד כו' וכן עומר אבל בזה שאם תראה תסתור אין לה למנות עכ"ל. דקדקתי בדברי התוס' שאין ראוי לה לברך משום דיש חשש ברכה לבטלה, אבל לספור בלא ברכה היא מחויבת דהא כתיב וספרה לה, וא"ל מאחר שלא תוכל לברך ממילא לא חייבה התורה לספור, ז"א דהא הברכות מדרבנן וא"כ מאיזה טעם לא תמנה ואם

תסתור תחזור למנות כדי לקיים וספרה לה, שתספור ז' ימים רצופים ומה שסיימו התוס' בדבריהם, אין לה למנות פי' למנות עם ברכה, כי כן התחילו התוס' והזכירו בדבריהם ברכה, ואפשר שהוא ט"ס וצ"ל אין לה נברך. וכן נהגתי כל ימי כו' עכ"ל הקדוש. ושם בהג"ה בזה"ל:

ובמק"א מצאתי תי' אחר דבשלמא עומר ויובל כל ישראל שוין בזמנן זמן אחד לכולן אבל ספירת נדה אשה זו מתחלת לספור היום ונשים אחרות כבר טבלו או נטמאו עתה, ואין שייך ברכה אלא במצוה שעושין כל ישראל בשוה עכ"ל. ויש להעמיס זה בלשון הזהב של אמרם ז"ל בת"כ פט"ו אות קמ"ט, גבי זב וספר לו לעצמו, ובכתובות שם, וספרה לה לעצמה כלומר כיון דהספירה לעצמו של כל אחד ואחד, לזאת אין כאן חיוב ברכה כדרכם ז"ל בדרך אגב (כבתוס' ריש ברכות ובכמה דוכתי) לרמז בלשונם לשון צדיק ככסף נבחר המזוקק שבעתים.

ויש להסביר עוד הביאור ביותר למש"כ השט"מ בכתובות שם וז"ל:

הקשו בתוס' אמאי אין מברכת כו' דהא כתיב וספרה, ובשלמא למ"ד שאין הא' נאמנת באיסורין של תורה כדכתיב לעיל ניחא, דמאי דכתיב וספרה לה אתיא למיעוטא, דווקא לענין ספירה היא דנאמנת כו' הלכך שניא הא דכתיב וספרה, ומה דכתיב גבי ס"ה וספרתם לכם. אבל לשיטת התוס' דבכל האיסורין אשה מהימנא, הלכך הא דכתיב וספרה לה הו"ל כמאן דכתיב וספרתם לכם גבי עומר, והלכך קשיא מ"ש דלא מברכה זבה על ספירתה, ותי' בתוס' דאין מברכין אלא ביובל שמברכין ב"ד בכל שנה שלעולם נוכל למנות כסדר וכן עומר, אבל בזה שאם תראה תסתור אין לה למנות כנ"ל עכ"ל. העתקתי לשונו למאן יראה כת"ה כי גם השט"מ פתח בברכה וסיים במנין. אשר מזה מתבאר כי משכ' של"ה הקדוש ז"ל בדרך אפשר שהוא ט"ס וצ"ל אין לה לברך, אלמלי היה לפני עין קדשו דברי השט"מ כלשון התוס', גם בדרך אפשר לא היה כותב שהוא ט"ס ועפ"י שני עדים יקום דבר, שכן הוא גי' האמיתיות בתוס' כאשר הוא לפנינו, והטעם דשמא תסתור הוא גם לזה שאין חיוב למנות, וממילא דא"צ לברך כיון שאין כאן מצוה. וכאשר ביאר הרדב"ז ז"ל בח"ד (בפ"ת קצ"ו ט"ס ח"א) סי' כ"ז לאחר שהביא טעם הראשונים ז"ל דלזאת לא תברך יען דאם תראה תסתור ספירתה ויהיה ברכה לבטלה (יעיון ח"י ופר"ח או"ח סי' תפ"ט, ופליאה עמש"כ בהג"ה בן הנוב"י במהד"ת סי' קכ"ג, וז"ל:

אני רגיל לפרש דברי התוס' שאם תראה תסתור ויהי' הברכה לבטלה, הלא פי' זה מבואר בשל"ה רדב"ז ופוסקים ז"ל) כ' וז"ל:

ואיכא למימר דמהאי טעמא גופיה א"צ להוציא המספר בשפתיה, שמא תסתור ונמצא שקרנית במספריה יע"ש, וזה לדעתי כוונת התוס' ושט"מ דפתחו בברכה וסיימו במנין לאשמעוי' דהאי טעמא עולה לשניהם אולם כ"ז נראה לרדב"ז ז"ל לדוחק, והוא הסכים להטעם כי המצוה של וספרתם היא מצוה הכרחיות, משא"כ ספירת ז"ל אינה מצוה הכרחית, שאם לא רצתה להזקק לבעלה ולהכנס למקדש ולא לאכול קדשים, אלא להשאר טמאה כל ימיה הרשות בידה (יעיון ר"ה ט"ז וברמב"ם ז"ל פט"ז מהט"א ה' י' אשר דברי המה כפי' הר"ח ז"ל בר"ה שם יע"ש. ובבה"ט יו"ד שע"ג וצל"ח ביצה י"ז ובחי' לר"ה כתבתי בזה ואכ"מ) לפיכך אינה מוציאה הספירה בפה ואינה צריכה מעומד יע"ש, והן הן דברי הרמב"ן ז"ל בפ' אמור הובא בנו"ב שם סי' קכ"ד (ובהג"ה שם פקפק בטעם זה, ולפלא שלא הביא דברי הפר"ח וח"י שם, שגם המה כ"כ על דברי הרדב"ז ז"ל יע"ש) ע"ש.

ולדברי השט"מ כמו די"ל דוספרה. לה אתי לאשמעי' דנאמנת להסוברים דאשה א"נ בדאורייתא, כן י"ל לאידך גיסא, דוספרה לה אתי לחיוב מצוה דספירה, אולם הנאמנת תהיה בעדים. (או כמשכ' בפ"י ז"ל שם בכתובות על התוס' יע"ש) לפחות בעדות נשים, וליישב זה רמזו לנו חז"ל בלשונם הזך וספרה לה לעצמה, כלומר דהספירה היא לעצמה לרצונה ולחובתה, אם תרצה להיות טהורה, וכיון שתליא ברצון אין כאן חיוב מצוה דספירה (כמש"כ הרמב"ן ורדב"ז ז"ל), א"כ האי וספרה לה ל"ל עכצ"ל וספרה לה לעצמה, כלומר דאתי לאשמעוי' דנאמנת בעצמה, ומדוקדק היטב לשון חז"ל באמרם לה לעצמה ולא בעצמה (ולמש"כ הרמב"ן ז"ל בריש גיטין דמתוך שנאמנת על עצמה נאמנת לבעלה יע"ש י"ל דלזאת נאמר לעצמה). ואם כנים אנחנו בזה הלא טעם הראשוני מרומז בדחז"ל וכדאמרן.

והנה ידועים המה דברי הרא"ה ז"ל במצוה ש"ל, שכ' וז"ל:

ואם תשא כו' ולא ראינו מעולם שימנה הזב ימי ספורו ולא הזבה ימי ספירתה. ואע"פ שכתוב בהם וספרה לה, זולתו שחייבים שיתנו לב על הימים. ולא שיתחייבו למנותם בפה, ולברך על מניינם. תשובת דבר זה מה שהקדמתי לך בראש ספרי כי כל ענין התורה תלוי בפי' המקובל כו'. וכן באתה הקבלה שציווי וספרת דיובל צריך מנין בפה, וציווי הספירה הכתובה בזב וזבה, אינו אלא השגחה בימים, ומנהגן של ישראל בכ"מ כן הוא, ואע"פ שאינם נביאים בני נביאים הם כו' עכ"ל יע"ש. והן הן הדברים אשר גם בר"ן ז"ל בקצרה נאמרים, בשלהי ערבי פסחים, וספרתם לכם כל אחד גמרי רבנן דהאי וספרתם

מנין ממש, משא"כ בשאר ספירות הכתובות בתורה יע"ש. ובנו"ב סימן קכ"ד שתמה על הגאון מהר"י פיק ז"ל בזה"ל:
ומ"ש שאין חולק על השל"ה רק הרא"ה כו'. אמנם למה נעלם ממנו דברי הרמב"ן ז"ל בפ' אמור כו' שכ' בפי' שספירת הזבין אינו אלא שלא ישכחוהו עכ"ל. ואני בעניי תמה אקרא על שני מאורי הגולה הנו"ב ומהר"י ז"ל שלא הביאו דברי הר"ן ז"ל אשר גם הב"ח וט"ז בסימן תפ"ט הביאו, ונראה שם שהחזיקו בשיטתו יע"ש, ובפמ"ג במ"ז סק"א שכתב וז"ל: והתוס' מנחות ס"ה ע"ב כו' וזבה שמא תראה ותסתור יע"ש. ומ"מ י"ל מצוה בזבה לספור בפה בלא ברכה עכ"ל ולא הביא מתוס' כתובות הקדומים והובאו בב"ח שם. ונראה כי גם הפמ"ג הבין בתוס' כמש"כ למעלה בפירושם, דטעמא דסותרות הוא ג"כ שאין למנות וכמש"כ הרדב"ז ז"ל. אולם במנחות דכ' וגבי זבה דכתיב וספרה ל"ש בה ברכה כיון שסותרת כו' בסתימת לשונם יש מקום לפרש, דמ"מ מצוה לספור בלא ברכה. אולם י"ל דהתוס' במנחות סמכו עמש"כ בכתובות האי טעמא שאין למנות ג"כ מפני זה. כי ד"ת עניים במקומם ועשירים במק"א וכדאי' בירושלמי בפ"ג דר"ה הובא בתוס' כריתות י"ד וסיים שם הפמ"ג, ואנן כתי' הר"ן ז"ל קיי"ל כו' משא"כ אינך ספירות לית מצוה, הרי מלבד מה שהאריך שם הנודע ביהודה בסתירת פסק השל"ה ז"ל העיד עמוד ההוראה הפרי מגדים דקיימא לן כר"ן ז"ל אשר הוא הלכה פסוקה בישראל, כאשר העיד הרא"ה ז"ל כי מעולם לא שמענו כו' וכנ"ל. וגם הגאון מהר"י פיק ז"ל שהחזיק בפסק של"ה הקדוש ז"ל, הודה דגם לשל"ה ז"ל הספירה אינו מעכבת את הטבילה וכמבואר שם בנו"ב. ובסדרי טהרה קצ"ו ס"ק י"ח הרחיב בזה הדבור יע"ש ולזאת חרשת ושוטה פקחות מתקנות אותן כי א"א בספירה אינו מעכבת את הטבילה גם לשל"ה הקדוש ז"ל.
והנלע"ד כתבתי:
חיים מרדכי

סימן נז

ותורני כו' מו"ה נפתלי נ"י במשערנאוויי"ץ. מכתבך הגיעני, ובדבר תמיהת השו"ת ש"ש במהד"ק סימן כ"ח על פירש"י ז"ל בחולין י' ע"ב ד"ה ע"א נאמן באיסורין, דכל יחיד ויחיד האמינתו תורה, וזבחת מבקרך וצאנך, ושחט את בן הבקר ואכלי כהנים על ידו ולא הזקיקו להעמיד עדים בדבר כו' עכ"ל דלפ"ז דנלמד מדכתיב בלשון יחיד, למה אמרינן בכתובות ע"ב מנין לנדה שסופרת לעצמה שנאמר וספרה לה שבעת ימים לה לעצמה, הלא גם וספרה נאמרה בלשון יחיד ומהא איכא למישמע דנאמנת להרבני ותיבת לה ל"ל שהבאתי בקונט' באר חיים מרדכי אות מ"א, וע"ז כתבת דהלא עיקר ראיתו של

רש"י ז"ל הוא מפסוק ושחט את בן הבקר, דמוזבחת מבקרך י"ל ששוחט לעצמו ואוכל. אבל רש"י ז"ל עיקר קסמיך על ושחט את בן הבקר, וכמו שמסיים ואכלי כהנים על ידו, וא"כ י"ל שאני התם דבמקום דכתיב והקריבו וזרקו בלשון רבים, בהאי קרא גופא נאמר ושחט בלשון יחיד ולא ושחטו, וכמו שדקדקו בעלי התוס' בדעת זקנים על התורה, ש"מ למידרש קאתי דע"א נאמן באיסורין. אבל גבי וספרה דכל הפרשה כולה נאמרה בלשון יחיד, ליכא למילף מוספרה אלמלי כתיב מלת לה עכ"ד. יפה הרגשת ולכאורה יש להביא עוד סעד לדבריך מחי' הר"ן ז"ל בחולין שם שכ' ע"א כו' פירש"י ז"ל דכאו"א האמינתו תורה כדכתיב ושחט וגו' ואכלי בני אהרן ולא הזקיקתו להעמיד עדים בדבר, ע"כ ולאמור דבכוונה השמיט הראי' מוזבחת, יען דעיקר הלימוד הוא מושחט וגו'. אמנם ראה בחי' הרשב"א ז"ל. לאחר שהביא הלימוד מושחט וגו' כ'. וכתיב וזבחת מבקרך, הרי דמשניהם ילפי', ובפירש"י ז"ל שלפנינו הקדים עוד הלימוד מוזבחת לושחט אם כי בתורה הוא מאוחר, וזה טעמא בעי. וי"ל למש"כ בפי' מלבים בת"כ פ"ד אות ל"ה עמש"כ בת"כ, כשהוא אומר והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו. מכאן ואילך מצות כהונה, אבל שחיטה כשרה בכל אדם וז"ל שתחלה אמר וסמך ושחט בלשון יחיד ואח"כ אמר והקריבו בני אהרן וזרקו בלשון רבים, ובהפשט ורחיצה חזר ללשון יחיד. ללמד שא"צ בני אהרן עכ"ל יע"ש אשר יש להסביר דבמקום שבעי' בני אהרן והוי עבודה הלא נאמר ברוב עם הדרת מלך משא"כ בשחיטה, ולזאת נאמר בלשון יחיד ולא ללמד דגם יחיד נאמן. לזאת נראה לו לרש"י ז"ל יותר ראיה מקרא דוזבחת ולזאת הקדימו (אשר הקדום יש לו משפט חשיבות כברכות מ"א וחמירא כבסנהדרין מ"ט) וגם שם הוא זובח וב"ב אכלי ולא הזקיקה התורה לעדים. גם אם נאמר שלא כוון רש"י ז"ל לזה בהקדמתו. אמנם זה מתבאר מפירש"י ורשב"א ז"ל דמשניהם ילפי', ועיקר הלימוד ממה שנאמר בלשון יחיד, ויש מקום לקושית הש"ש ולישוב צריכה אשר נתיישב היטב שם בקונט' באות מ"א, ובאות מ"ב בשם אאמ"ו הרה"ג זללה"ה יע"ש.

ומה שעמדת עמש"כ בספרי חידושי בן יאיר בחי' פסחים ט' ע"ב על התוס' ד"ה היינו שתי קופות, ליישב דקדוק האו"ח בקישור לשון התוס' דנראה דיען דהסוגיא מיירי בככר גדול דליכא למימר אכלתיה לזאת לא אתי כר"ל, יען כי אם הסוגיא מיירי בככר קטן, ונימי כתי' הא' מהמג"א ז"ל בסימן תל"ט, דבלאחר שש לא מהני הס"ס דשמא אכלתיה, ושמא נכנס עם החמץ לבית שאינו בדוק, יען כי ספק אחד נודע מקודם אשר זה אך מדרבנן לא הוי ס"ס. וא"כ יוכל הסוגיא לבוא גם כר"ל, כי אם דר"ל גבי שתי קופות בעי תרי דרבנן, תרומה בזה"ז דרבנן וגם רבייה הלא גם הכא איכא תרי דרבנן, בדיקת חמץ

דרבנן כי מה"ת בביטול בעלמא סגי. וגם מדינא דאורייתא הלא יש כאן ס"ס, אך מדרבנן בעי' שיוודעו שני הספיקות ביחד. אבל כיון דהסוגיא מיירי בככר גדול (והתוס' שיטתם כתי' הב' מהמג"א ז"ל) לזאת לא קאי הסוגיא רק אליביה דר"י, עכת"ד בספרי שם. וע"ז שמת בשתים, חדא דמ"מ לא דמי לר"ל בי התם איכא תרי דרבנן, לבד משאני אומר חולין לתוך חולין נפל, ועוד דאיך אפשר כלל למוקמי הסוגיא בככר קטן ובלאחר שש לשיטת תירוצא קמא דהמג"א דבכה"ג לא הוי ס"ס ומחיוב לבדוק ובסוגי' אמרי' דתלינין לקולא עכת"ד. דקדוקך בשניה לאו כלום הוא, כי המג"א ז"ל לא קאמר רק בלא בטלו מקודם דחיוב הבריקה מה"ת אז לא מהני הס"ס, כיון שלא נודע ביחד משא"כ בסוגיא דמיירי בבטלו מקודם ולא נשאר חיוב הבדיקה רק מדרבנן. אם כי ספיקא חדא לא מהני לשיטת הרמב"ם ז"ל מטעם שכ' המ"מ יען דתחלת תקנתם היה על הספק לזאת החמירו בספיקא, אבל ס"ס בדרבנן מהני גם לרמב"ם ז"ל, וכמש"כ הט"ז שם בסק"ב בתחלתו (יע"ש מסקנתו ופמ"ג שם) ובדרבנן הלא א"צ שיוודעו שני הספיקות ביחד, וכמש"כ הפמ"ג שם במ"ז והוא מבואר בש"ך יו"ד ק"י ס"ק ס"ב ובכללי ס"ס אות טו"ב יע"ש.

אמנם שאלתך באחת עלתה לך. ויפה הרגשת בדקדוקך הראשון, וי"ל למש"כ הכו"פ בבית הספק בד"ה ויש דמות ראיה להוכיח דר"ל ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ואך מדרבנן לחומרא וכשיטת הרמב"ם ז"ל (יעיון בספרי שם בחי' לכתובות ט"ו ובחי' נזיר י"ב) יע"ש. ולפ"ז לר"ל בס' אחד דשמא אכלו ג"כ מה"ת לקולא אך מדרבנן לחומרא (יעיון פמ"ג או"ח שם בא"א סק"ג) וא"כ איכא תרי דרבנן חיוב הבדיקה אך מדרבנן יען כי בטלו מקודם, וגם מה"ת בספיקא דשמא אכלו בלחוד הוא לקולא מלבד מה שיש לתלות עוד לאמור כי העכבר עם החמץ נכנס לבית שאינו בדוק ודמי ממש לשתי קופות דאיכא תרי דרבנן מלבד השאני אומר (ואין להקשות דהלא למ"ד ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ל"ב כי יוודעו שני הספיקות ביחד וכמש"כ בכו"פ סימן ק"י ס"ק כ"ט. אולם יעיון שם בפמ"ג בש"ד ס"ק ס"ב בשיטה השלישית והוא שיטת הרשב"א ז"ל הלא זיל בתר טעמא דהוא יען דאם ספק אחד מה"ת לקולא לא בעי' להצטרפות שני הספיקות ביחד, אך כיון דבחדא ספיקא נשאר רק איסורא דרבנן, שוב בספק השני הוי ספק דרבנן ולקולא יעיון כו"פ בבית הספק בדין ס"ס המתהפך בד"ה כשאני לעצמי ולזאת ל"ב כי יוודעו דווקא שני ה"ס ביחד, משא"כ בחמץ דבחדא ספיקא לא מהני גם בהוי ספיקא דרבנן לשיטת הרמב"ם ז"ל, יען דתחלת תקנתם היה על הספק. וא"כ בעי' להצטרפות שני הספיקות רעיון טו"ז יו"ד ק"י ס"ק י"ד, ובנה"כ ופמ"ג שם ובעי' דווקא שיוודעו יחד גם למ"ד ס'

מה"ת לקולא וכמובן) וא"כ יוכל הסוגיא לבוא גם כר"ל אך יען דהסוגיא מיירי בככר גדול לזאת צ"ל דאזדי רק לר"י וכדאמרן שם בספרי וא"ש. והנלע"ד כתבתי.
חיים מרדכי.

סימן נח

להמופלא בתורה חכמה כו' מו"ה יצחק בן ציון ווייגשטיין נ"י בקלויוענשורג. יקרתו הגיעני, ובדבר דקדוקי בלשונו הצח, ושכלו הזך, בסוגיא דריש קידושין, אי תני קונה הו"א אפילו בע"כ, תנא האשה נקנית דמדעתה אין שלא מדעתה לא, בזה"ל:
וק' לי איך יוכל לעלות על הדעת דאפי' בע"כ, הא פסוק מפורש הוא בתורה, לטוב בעיניהם תהיין לנשים. ולא עוד אלא איך תתקיים ולא תסוב נחלה ממטה אל מטה, הא אפשר שיבוא איש ממטה אחר ויקדשנה בעכ"ח, עכ"ל. הנה למש"כ שם בחי' הרשב"א ז"ל וז"ל:
ויש מי שהקשה אפי' תניא האיש קונה, היכא הוה ס"ד דנקנית בע"כ, דהיכא מצינו מקנה בע"כ, ואשתמיטתיה, תליוה וזבין זביניה זביני, ותליוה וקדיש קדושיו קידושין, דאגב אונסא דזוזי גמרה ומקנה נפשה כאמימר דאית ליה הכין בפ' חזקת, והכא לאו בע"כ לגמרי קאמר אלא כי האי גוונא, וקיי"ל כרב אשי דאמר התם באשה איני מקודשת דהוא עשה שלא כהוגן, ודיוקא דהכא כר"א אתיא, ואמימר מתרץ לה כתירוצא קמא, משום דתנא סיפא בדידה עכ"ל. וכ"ה דעת העיטור בפירושא דסוגיא לר"א, ואיני מקודשת גם באומרת רוצה אני, כמבואר שם בעצמות יוסף יע"ש ובאה"ע סי' מ"ב, ובספרי חידושי בן יאיר שם בד"ה ונתני הכא מש"כ בזה, אשר כבודו בחכמתו כי רב הוא הלא יבין מעצמו כי לפירושא דא, אין מקום קושיא כלל וכמובן. ולדיוקו איך תתקיים ולא תסוב נחלה ממטה אל מטה, והא אפשר שיבוא אחר ממטה אחר ויקדשנה בע"כ, מלבד מה שדרך הקרא לדבר בהוה, ועל הרוב, ושיבוא אחד ממטה אחר, לקדשה בע"כ לעשות שלא כהוגן, ובדור דעה אשר תוה"ק העידה עליהם. ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום. כי זה לא נהג שלא בדור זה כמבואר בשלהי תענית יציור לאחד מני אלפי אפים אשר גם למיעוטא דמיעוטא לא יחשב, י"ל עוד דכיון שלא הותרה לדור הזה משבט אחר, הלא לרבא בריש תמורה דקמ"ל כוותיה כ"מ דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ולאביי דמהני, יתרץ כאמימר בתירוצא קמא משום דתני סיפה בדידה וכמש"כ הרשב"א ז"ל גם להמפרשים הסוגיא כפשוטא, דס"ד דנקנית בע"כ אשר יש מקום לדקדוק כבודו, י"ל למה דאמר ר"י אמר שמואל ב"ב ק"כ בנות צלפחד הותרו להנשא לכל השבטים, שנאמר לטוב בעיניהם תהיינה לנשים שאל מה אני מקיים אך

למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים. עצה טובה השיאן הכתוב שלא ינשאו אלא להגון להן כו' יע"ש בסוגיא ובילקוט, וא"כ הקרא דלטוב בעיניהם תהיינה לנשים להכי הוא דאתי וא"ש. והנלע"ד כתבתי:
חיים מרדכי

סימן נט

להרב המופלא וכו' מו"ה שמשון נ"י שו"ב ומו"ץ בעיר אדיבעשט מכתבו הגיעני, ובדבר מה ששאל אם הרשות נתונה לעידי הכתובה לחתום קודם קבלת קנין מהחתן וכבוד הורה. כי אין להתיר זה אך בשעת הדחק, יפה הורה כדת של תורה כאשר אבאר בקצרה בס"ד הנה רבינו הרמ"א ז"ל פסק בהלכה פסוקה באה"ע (סי' ס"ו) שאין לעדים לחתום הכתובה אלא לאחר שקבל החתן קנין לפניהם (דברי הרב) ויש מקומות שמקילין בזה (מרדכי בפ"ב דגיטין) ע"כ. והגר"א ז"ל בביאוריו שם בס"ק ט' תמה על פסק זה וז"ל:
ומ"מ סוף דברי המרדכי א"י להולמו מאי מיחזי כשיקרא איכא וכי בלא קנין א"י לחתום לא מיבעיא לדעת ר"ה בס"ח דא"צ קנין אלא אפילו לדעת החולקים מ"מ כיון שא"ל כתובו וחתומו ודאי א"צ דלא גרע משאר מתנה וכמ"ש בר"פ אע"פ וש"מ ואפשר לדחוק דלא א"ל כתובו וחתומו וצ"ל קנין ל"ד, וצ"ע עכ"ל. ולפ"ז אם החתן אמר להעדים כתובו וחתומו רשאין לחתום גם קודם הקנין אמנם באמת הלא הגר"א ז"ל בעצמו העיד על ישובו כי נאמר בדרך "אפשר" וגם "בדוחק" והניח הדבר בצ"ע. ולענ"ד נראה בטעם פסק הרמ"א ז"ל כיון דאנו כותבים בהכתובות, "וקנינא מיניה" ואם העדים יחתמו קודם קבלת הקנין אף שלאחר שקבלו הקנין מהחתן יתאמת הדבר למפרע מ"מ מיחזי כשיקרא בשעת החתימה ולרב פפי בכתובות (כ"א ע"ב) וגיטין (כ"ו ע"ב) חיישי' למיחזי כשיקרא בשעת החתימה ולא בכתיבה כמבואר בטוש"ע חו"מ (סי' מ"ו סעי' כ"ד) לדיעה הראשונה שהוא העיקר להכרעת הש"ך שם ס"ק ס' יע"ש אם כי הש"ך שם בס"ק נ"ט הוציא כוונת דברי הפוסקים מפשוטן לאמור דאין הטעם משום דחיישי' למיחזי כשיקרא הלא הוא ז"ל בעצמו העיד כי פירושו דחוק קצת בלשון הרמב"ם, ומחבר ז"ל אך הוכרח לזה יען כי סובב והולך לשיטתו בסי' ל"ט ס"ק ל"ח שהכריע שם להלכה לדידן דגם בחתימה ל"ח למיחזי כשיקרא ויצא שם לחלוק על הב"י ז"ל דבחתימה חיישי' למיחזי כשיקרא אולם התומים שם בס"ק כ"א החזיק בשיטת הב"י ז"ל עד שתמה על הש"ך דאיך העלים עין ממש"כ התוס' בכתובות כ"א ע"ב ד"ה האמר ר"פ בשם ר"י מדנפיר ז"ל דאם בדיעבד ל"ח למיחזי כשיקרא אבל לכתחלה חיישי' יע"ש אם כי רבינו הש"ך ז"ל אין לחשוד חלילה בהעלמת עין כי בסי' מ"ו ס"ק ס' הביא את הריטב"א ז"ל שדחה דעת

האומרים לחלק בין לכתחלה לדיעבד אך מדקאמר הש"ס סתמא בכתובות (פ"ה ע"א) וליתא לדר"פ משמע דליתא כלל וגם לכתחלה אין לחוש יע"ש הרי דשמיע ליה לרבינו הש"ך ז"ל שיטה זו אך דס"ל כשיטת הריטב"א ז"ל דאין לחלק ובשיטה מקובצת שם בכתובות כ"א הובאו דברי הרא"ה ותלמיד הרשב"א ז"ל ושיטה ישינה אשר כולם נאדו מתי' הר"י ז"ל לחלק בין לכתחלה לדיעבד כמבואר להמעיין שם וכ"נ שיטת הרמב"ן ז"ל בחי' לגיטין שם ותוס' רי"ד ז"ל בכתובות וגיטין שם יע"ש מ"מ אם כי על רבינו הש"ך ז"ל אין מקום לתמוה אבל לדינא כיון שרבותינו בעלי התוס' הביאו לתי' ר"י ז"ל באחרונה דנראה שהסכימו לשיטה זו וגם רבינו הב"י ז"ל ושאר פוסקים פסקו הכי דחיישי' למיחזי כשיקרא וריהטת פשטות לשון הרמב"ם ומחבר ז"ל בסי' מ"ו נראה הכי וכמש"כ גם הש"ך וכנ"ל וגם התומים שהוא מגדולי רבותינו בתראי תפס להלכה שיטה זו דלכתחלה חיישינן למיחזי כשיקרא לא רחוק הוא אך קרוב ונראה כי זה באמת שיטת וטעם רבינו הרמ"א ז"ל דאין העדים רשאין לחתום קודם קבלת הקנין כי איך יחתומו על וקנינא מיניה כל עוד שלא נתקבל הקנין ומיחזי כשיקרא ממש בשעת חתימתם, אולם הביא הרמ"א ז"ל כי יש מקומות שמקילין בזה להורות לנו דבשעת הדחק יש להקל וכמש"כ הנחלת שבעה בסי' י"ב ס"ק ע"ב וז"ל:

וקודם שקבלו קנין פשיטא דאין לחתום וכמ"ש הרמ"א ז"ל ר"ס ס"ו אע"ג דכ' דביש מקומות מקילין היינו בשעת הדחק כו' ולמיחזי כשיקרא ליכא למיחש מאחר שעדיין עוסקים באותו הענין וכמש"כ המרדכי ז"ל כו' עכ"ל יע"ש (ובמרדכי שיש נוסחאות שונות כמבואר שם בהג"ה בצדו ובהגהות מהר"ם מטיקטין ז"ל יע"ש ובביאור הגר"א ז"ל) ולדבריי יש לנו טעם נכון להקל בשעת הדחק גם באין עוסקים באותו ענין כיון דלשיטת רוב הפוסקים ומפרשים ל"ח כלל למיחזי כשיקרא וגם החוששים מודים דלא נאמר רק לכתחלה אבל לא בדיעבד וכנ"ל וא"כ בשעת הדחק דכדיעבד דמי לא חישי' למיחזי כשיקרא לזאת א רשאין העדים לחתום קודם קבלת הקנין וא"ש.

ואל תשיבוני ממש"כ הרמ"ע מפאנו ז"ל בסי' ס"ה וז"ל:

ולא עוד אלא שנהגו עכשיו כ"ע קנין בכתובה כדאמרן ובהאי עובדא דידן לא קנו מיניה עד לאורתא בשעת החופה כמו שפשט המנהג ואיך נכשיר שטר דכתיב ביה וקנינא ביום מוקדם דשקרא הוא ומזיוף מתוכו עכ"ל הרי דפסל מטעמא דשיקרא הוא גם בדיעבד ז"א כי שאני התם דהחתימה והקנין לא היה ביום הכתיבה ולזאת קפסל אותה הרמ"ע ז"ל מתרי טעמי, חדא דהוי כתובה המוקדמת אשר לדעת צבא רב מקדמונים הלכתא כרב בגיטין (י"ח ע"א) דלא אכשר רק בעוסקים באותו ענין (ובעובדא דרמ"ע ז"ל לא

חשבו לעסוקים באותו ענין כמבואר שם בתשו' באריכות) דס"ל דכתובה לא הוי כמעשה ב"ד (יע"ש בתוס' ורי"ף ורא"ש ור"ן והג"ה אשרי ז"ל שם ובחי' הראשונים שם ובב"י ז"ל וש"ע אה"ע סי' ס"ו) חדא ועוד קאמר דגם לשמואל דכתובה הוי כמעשה ב"ד ואין כאן חשש מוקדם מ"מ יש לפסול מטעם שיקרא ומזיוף מתוכו דכתיב וקנינא ביום מוקדם (ולכאורה י"ל לחד תירוצא שבתוס' כתובות כ"א שם דבמעשה ב"ד קיי"ל כר"פ לחוש למחזי כשיקרא ורבים מהמפרשים אשר הסכימו לשיטה זו א"כ יש לדון בדינא דרמ"ע ז"ל בדרך ממ"נ דאם נימי כרב דכתובה לא הוי כמעשה ב"ד הלא פסול מטעם מוקדם ואם כשמואל דכתובה הוי כמעשה ב"ד ואין כאן חשש מוקדם הלא במעשה ב"ד חיישי' למיחזי כשיקרא, אולם יש לחלק בין מעשה ב"ד דאשרתא דדייני דבעי' שלשה לכתובה דדי בשני עדים ולא הוי כמעשה ב"ד רק להא דקלא אית ליה משעת כתיבה כמעשה ב"ד יעיון בת"י כתובות שם על הגליון ובמפרשים ובכתובות פ"ה ומפרשים שם ואכ"מ להאריך) אשר זה דמי להא דאמרי' בב"ק (ע' ע"א) דלא כתבינין אורכתא אמטלטלי דכפריה משום דמיחזי כשיקרא (וב"ב קע"ב ע"א) כי יתביתו בהיני כתובו בהיני ואע"ג דמימסרן לכו מילי בשילי דאי לא מיחזי כשיקרא אשר רובא ככולא ממפרשים ופוסקים הסכימו (לבר מר"ת ז"ל) דכ"ז הלכתא נינהו גם למאי דקיי"ל דליתא לדר"פ, מטעמא שכ' הר"ן ז"ל בכתובות שם, וז"ל:

והיינו טעמא דמלתא דכי אמרי' דלמיחזי כשיקרא ל"ח ה"מ כגון אשרתא דדיינא, דאע"ג דמקמי דלחוו סהדי אחתימת ידייהו מחזי כשיקרא, מיהו בתר הכי לא מיחזי כשיקרא אבל כל הני דחיישי' למיחזי כשיקרא היינו משום דלעולם מיחזי הכי עכ"ל, וה"נ בדינא דרמ"ע ז"ל אשר גם לאחר קבלת הקנין. מ"מ לא יהיה אמת למפרע. מה שכתוב וקנינא מיניה בזמן המוקדם ולזאת עשה זאת הסברא לפסול גם בדיעבד משום שיקרא ומזויף מתוכו, משא"כ היכי שהקבלת קנין הוא באותו יום. שלאחר הק"ק אין כאן שום שקר בהשטר אך מיחזי כשיקרא בשעת החתימה, לזאת מכשירין בדיעבד ובשעת הדחק, דכדעבד דמי, אבל לכתחלה פשיטא דחיישי' למיחזי כשיקרא בהחתימה אם כי הקנין יהיה באותו יום וכדאמרן.

המורם מן האמור בקצרה, דאם הקנין איני באותו יום, גם בדיעבד הכתובה פסולה וכמש"כ הרמ"ע ז"ל, ואם הקנין באותו יום בדיעבד ובשעת הדחק יש להכשיר, אמנם לכתחלה אין לנו אלא פסק רבינו הרמ"א ז"ל דאין העדים רשאין לחתום קודם קבלת קנין, וכן נוהגין כי כל בני ישראל יוצאין ביד רמ"א ז"ל. והנלע"ד כתבתי:

חיים מרדכי.

סימן ס

לאחי הרה"ג כו' מו"ה בן ציון ראללער נ"י אבד"ק באהאשוי

מכתבו הגיעני, ובדבר שאלתו העד שחתם א"ע מרדכי דוד ואח"כ נודע כי שמו מעריסה דוד מרדכי ובפי כל נקרא אלטר הנה גלוי וידוע מה דאיפלגו קמאי בשינה במה שא"צ לכתוב כגון מקום לידה והעמדה דיש מכשירין ויש פוסלין, וכמבואר בארוכה בב"י ז"ל בסי' קכ"ח והרמ"א ז"ל שם פסק להקל בשעת הדחק, אשר מזה המקור נובעין דברי הת"ה שהוא פסק הרמ"א ז"ל בסי' ק"ל לאמור, י"א מאחר דסגי אם כתב יוסף עד א"כ בן יעקב א"צ למכתב ואם טעה או שינה בו אין לפסול וכמו שיתבאר לעיל סי' קכ"ח כיוצא בזה עכ"ל ובכלל דבר הלמד מענינו נדע כי כמו בסי' קכ"ח מיירי בשינה מקום הלידה למקום אחר כן הכא מיירי ששינה שם אביו לשם אחר וכמש"כ שם הב"ש בס"ק כ"א וז"ל:

או שינה כלומר שהעלה לאביו שם אחר, ולא משמע כן מדברי הרשב"ץ ז"ל שהבאתי לעיל ע"כ ויש לפרש דרק על מש"כ הרמ"א ז"ל בשם הת"ה שאין לפסול הביא הב"ש הסתירה ממש"כ בסק"ג בשם התשב"ץ לפסול אולם למה שמסיק הרמ"א ז"ל ואין לסמוך ע"ז רק בשעת הדחק ובמקום עיגון שהוא כעין הכרעה בסתירת הפסקים שבת"ה מכשיר ומפסקיו סי' קצ"ד יראה דפוסל, ולהשוותם הכריע דשם מיירי במקום שאין דחק עיגון, ובת"ה מיירי במקום שיש דחק ועיגון, גם דעת הרשב"ץ ז"ל יש לאחד עם דעת הת"ה שהוא מיירי במקום שאין דחק ועיגון ולכך פוסל, אולם במקום דחק ועיגון גם הוא מודה להכשיר וכהכרעת הרמ"א ז"ל.

והבית מאיר ז"ל השווה את הדיעות באמרו, וז"ל:

ולע"ד מעולם לא כוונו התה"ד ורמ"א ז"ל לשינה כזו דהא ד"ז למדו הת"ה מן הכלל דבר שא"צ אין השינה פוסל בו, והיינו במקום הלידה, וכבר עלה הסכמת הפוסקים דדירה נמי א"צ וכן מנהגינו ומ"מ מבואר ממתני' שינה שם עירו פסול כו' והיינו כדמחלקו התוס' בין מקום לידה דאינו ידוע ואיני ניכר בו, אין שינה פוסל במה דלא צריכין, משא"כ במלתא דידוע וניכר בו דוודאי גרע השינה מהחסרון ולזה דימה נמי הרא"ש ז"ל אביו של המגרש, שאף דפסקינן סי' קכ"ט סעיף ט' דבלא הזכירו כשר מ"מ בסעיף י' פסקי' שינה פסול, ופשיטא דה"ה בעדים שאין ללמוד שינה שם אב מחסרון ובוודאי מזיוף מתוכו הוא, אלא שכיוונו לשינה לאותיות שאינם יכולים להקרא כלל בשם אחר דאינו אלא כחסרון דכשר, ועובדא דרשב"ץ ז"ל ברור דמזיוף מתוכו הוה עכ"ל, עשה סניף לפירושו למען השוות דעת הרשב"ץ עם הרמ"א ז"ל להוציא דברי הרמ"א ז"ל מפשוטן המורים

באצבע כי בשינה ממש מיירי, וכמש"כ גם הגאון רב"פ ז"ל בהגהותיו לב"מ להוכיח גם מלשון הת"ה כן, וכמש"כ הב"ש, וכן הגר"א ז"ל בביאוריו ס"ק כ"ז כ':
י"ל כו' כנ"ל סי' קכ"ח ס"ב בשם הלידה, וכן כאן כו' מורה ג"כ דפי' כמו דשם מיירי בשינה ממש כן הכא, אלא דסיים וז"ל:
אבל ליתא דווקא במה שא"צ כלל לכותבו ואף לכתחלה משא"כ כאן דלכתחלה וודאי חותמין שם אביו כו' שינה פוסל כמו בשינה מקום הדירה וכן בע"ח שלא לשמה אף לר"א וכמש"כ בפ"ק משום דתקנת ר"ג היא לכתחלה כו' וכ"כ בפסקים סי' קצ"ו ע"ש וז"ש ואין לסמוך דהוי מזיוף מתוכו וכמש"כ בסי' קכ"ט ס"י בשם הבעל, עכ"ל. בא לעמק השוה עם הב"מ להשוות שם אבי העדים לשם אבי הבעל, וסובב והולך לשיטתו בסי' קכ"ט ס"ק י"ח דעיקר החילוק הוא אם גם לכתחלה א"צ לכתוב אז אין השינוי פוסל, ולכך באבי הבעל ואבי העדים אשר בשניהם צריכין לכתוב לכתחלה לזאת גם השינוי פוסל בהם, ויש סעד לסברתו משיטת העיטור דס"ל באמת באבי הבעל דגם לכתחלה א"צ לכתוב ס"ל דגם שינוי אינו פוסל וכמבואר בג"פ ס"ק מ"ג יע"ש, ולשיטת הגר"א ז"ל דשווין המה כמו שאבי הבעל בא ללמד לשינוי בשם העדים כן נמצא גם למוד כמו בשינוי בשם אבי העדים הכשיר הרמ"א ז"ל בשעת הדחק ועיגון כן בשינוי בשם אבי הבעל כשר בשעת הדחק ועיגון וכשיטת עבודת הגרשוני ז"ל.
והנה באם היה השינוי בשם אבי הבעל בהיפוך סדר השמות כגון שהי' שמו דוד יצחק ונכתב יצחק דוד או חיים יהודא ונכתב יהודא חיים בזה באו לעמק השוה הני תרי צנתרי דדהבא הגאונים המהרש"ק ז"ל ב"ח אנשי שם סי' קס"א והשו"מ במהד"ק ח"ג סי' כ"ד להכשיר בשעת הדחק ועיגון וכחא דהיתרא דהשו"מ הוא מכח ס"ס שמא כעה"ג דבשינה בשם אבי הבעל כשר ואת"ל דפסול שמא היפוך סדר השמות לא חשיב שינה וכשי' הישיע"ק ז"ל ואם כי הוה ס"ס במקום חזקה הלא הוא ספיקא דפלוגתא ובשביל החזקה לא ישתנה הדין. ועוד כיון דשינוי בשם האב איני פוסל אלא מדרבנן וכמש"כ הג"פ בסקנ"א. ומה"ת נתגרשה בגט זה כיון שיצאה מחזקתה מה"ת אם כי מדרבנן פסול ל"ש לאוקמא אחזקה דחזקת אשת איש וכמש"כ הר"ש ז"ל בפ"ב דמקואות לענין חזקת טומאה. דכל שיצא מחזקת טומאה דאורייתא אף דנשאר טומאה דרבנן ל"ש לאוקמא אחזקה קמייתא ה"ה כאן עכת"ד אם כי בספרי חידושי בן יאיר בחי' גיטין ס"ג ר"ה, וא"ת הראיתי כי הח"מ בסי' י"ז ס"ק נ"ה ס"ל דגם בספק פלוגתא מוקמינן אחזקה יע"ש, וגם בסברת הר"ש ז"ל יש לפקפק וכאשר כבר דברו בזה האחרונים והדברים ארוכים

ועתיקים, אמנם אם דהח"מ לא ס"ל הכי הלא רבים המה שהסכימו כן להלכה דבשביל קושיא לא ישתנה הדין:

הלא המה הכנה"ג והגהות לפסי ותב"ש ופמ"ג ועוד כמה אחרונים, והכי קיי"ל, ועוד כיון דפסול שינוי זה אינו מא מדרבנן והלא העלה הפמ"ג ביו"ד סי' ל"ג במ"ז סק"ד דבדרבנן מהני ס"ס גם נגד חזקה, כי טעמא דחזקה מסלק הס"ס הוא מפני דס"ס הוי כרובא ואמרי' סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובא והוי פלגא ופלגא אבל בדרבנן שוב הוי ס' דרבנן ולהקל יע"ש, ובזה דאין כאן אך חששא דרבנן מיושב גם מה שיש לפקפק על הס"ס דשו"מ כיון דקיי"ל דבעי' ס"ס השקולין והלא הס' שמא כעבוה"ג אינו שקול כי באמת רובם ככולם חולקים עליו ובספק זה רובא לאיסורא, כי נודע דברת הפ"י ז"ל בכתובות ט' לצדד דל"ב ס"ס השקולין, ובפרט לשיטת הרמב"ם ז"ל דס' מה"ת לקולא אך מדרבנן לחומרא י"ל דלא החמירו רק בספק אחד אבל לא בשני ספיקות אם כי אינם שקולין יע"ש, ובחי' ליומא ס"ה הבאתי לזה סמוכין דבדרבנן ל"ב ס"ס השקולין מכ"מ בפ"ט מהט"מ ה' י"א י"ב יע"ש וא"כ כאן כיון דכל הפסול דשינוי בשם אביו אינו רק מדרבנן סמכי' שפיר על האי ס"ס אם כי אינם שקולין כאמור.

אמנם האה"ש בכלל א' ס"ק י"ג לאחר שהביא דברי החא"ש מסיק על פסקיו דכ"ז אינו שוה לי, והולכים לשיטתם כי המהרש"ק ז"ל בסימן פ' הראה פנים לחלוק על הג"פ בהיפוך סדר השמות והאה"ש בכלל ד' סק"א לאחר שהביא דברי הג"פ כ' ובס' חא"ש סימן פ' חולק ובמחכ"ת כל דבריו אינם נראים בזה ודברי הג"פ נכונים בסברא. וגם אני בעניי קצרה דעתי להבין בזה שיחת הגאון מהרש"ק ז"ל בראיותיו, מש"כ לדקדק מסוגיא דגיטין ל"ד דלמה לא משני הש"ס דסיפא דיצא למקום אחר מיירי דבשניהם היה לו שני שמות כו' יע"ש דאיך אפשר לפרש כן דהלא יצא למקום אחר נאמר אאותו איש ובאותו שם דברישא אך דשינוי מקום יש כאן וסבת השינוי הוא יען דיצא למקום אחר ושמה לא אתחזק בתרי שמי וכשינויא דסוגיא שם. גם הראיה מתוס' גיטין כ' דלמה לא פי' מתני' דשינה שמו ושם עירה בגוונא דהיפוך סדר השמות לא אבין כיון דמשנה שלימה שנינו בראשונה היה משנה שמו ושמה כו' ובא הביאור בסוגיא מתרי שמי ביהודא וגליל אשר בגוונא דא פי' התוס' וכל הראשונים ז"ל גם מתני' דפ' הזורק יניחו משנה שלימה וסוגיא ערוכה ולפרש בדרך ציור שלא נמצא בש"ס שאין זה דרך הראשונים זיל.

ובאמת אין ללמוד מאותה תשובה של הגאון מהרש"ק ז"ל וכאמרם ז"ל בש"ס ב"ב ק"ל אין למדין הלכה עד שיאמרו לו הלכה למעשה ואותו גאון בעצמו הורה שם הוראה אחרת אך בדרך סניף דבר מזה, ובסימן קס"א בסוף התשו' כ' ובפרט בהקדמת שם זה או זה

בפי כל העולם לא נחשב לשינוי וזה כסברת הישי"ע ז"ל שדרך העולם להחליף (ובזמנינו ובמדינתינו שאין דרך העולם להחליף אולי גם הישי"ע מודה) ולהרואה בהשקפה פנימיות בדברי הגאונים המהרש"ק ורי"ש ז"ל הלא יראה יסוד ההיתר יען דס"ל דפסולא דשינוי בשם אבי הבעל אינו מא מדרבנן ולזאת כדאי הוא שיטת עבוה"ג, ושיטת הישי"ע ז"ל. ועוד סברות לסמוך עליהם בשעת הדחק וכדאמרי' בפ"ג דנדה כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק שזה לא נאמר רק באיסור דרבנן וכמש"כ הש"ך ביו"ד סימן רמ"ז בהנהגת הוראות או"ה יע"ש ולזאת האה"ש שכ' שם בכלל א' ס"ק י"ד בשם הדברי אמת להחזיק בשיטת הב"ח שכ' בפשיטות בסימן קכ"ט דבשינה בשם אבי הבעל הגט בטל מה"ת וכ"כ הכנה"ג בשם המשפט צדק בהגהות הטור אות ליג ומסיק ועכ"פ יש צד גדול דבשינה שם אביו או שם אבי' הגט בטל מה"ת (ובס"ק י"ז הוא בעצמו פי' דברי הב"ח לאמור דהוי כעין דאורייתא) יע"ש ולשיטתו הלא החמיר בדינו של המהרש"ק ז"ל, אמנם הג"פ כ' בפשיטות בס"ק נ"א דבשינה בשח האב שאינו פסול רק מדרבנן ותמה על הב"ח וכ"כ בס"ק מ"ט בשם מהרח"ש ז"ל וכ"כ המגי' במנ"מ בפ"י מ"ה גירושין ה' ב' יע"ש וכן הוא דעת עוד כמה אחרונים ובזה החזיקו גם הגאונים הרי"ש ומהרש"ק ז"ל לזאת הורו להקל בשינוי בהיפוך סה"ש בשם אבי הבעל בשעת הדחק וכדאמרן.

ולשיטתם פשיטא דבשינוי בשם אבי העד בהיפוך סה"ש דיש להקל דאם בשם אבי הבעל דהפסול מבואר בשינוי בטוש"ע מ"מ סמכו להקל בהיפוך סה"ש במקום דחק או עיגון כש"כ בשינוי בשם אבי העדים שמבואר ברמ"א ז"ל להכשיר במקום עיגון ושעה"ד, אך הב"מ הוציא דברי הרמ"א ז"ל מפשוטן, ולאמור דבשינה ממש פסול כמו בשם אבי הבעל. אולם עכ"פ דיו לבוא מה"ד להיות כנדון וכמו דהתם מכשרי בהיפוך סה"ש ה"נ כאן וזה פשוט לשיטתם.

אמנם למעשה גם בעובדא דמהרש"ק ורי"ש ז"ל צריכין להתיישב, כי יש מאחרונים החולקים וגם המה לא התירו רק במקום דחק ועיגון., וא"כ בנד"ד שאין כאן דחק ועיגון ונוסף עוד דכאן היה השינוי בשם אשר לדעת המהרש"ך ז"ל ועוד אחרונים גם לת"ה פסול, וגם הב"ש הכריע שאין להקל למעשה, לזאת האשה הזאת אסורה להנשא עד שתקבל גט אחר מבעלה, וכאשר עלתה בידך שנתגרשה עוד הפעם והוראתך ברורה כדת התורה. והנלע"ד כתבתי:

חיים מרדכי.

סימן סא

להרה"ג כו' מו"ה ברוך באסערעם נ"י אבד"ק בארדזען.

מכתבו הגיעני, ובדבר שאלתו שמת חכם בזה"ל:
כבאי הנה אשתקד לחון את פני העיר. ומאשר שהרבנים שקדמוני ע"ה סדרו גיטין פ"ק, חקרתי לדעת איך נכתב שם העיר והנהר, כי כל ספרי הרב האחרון מהר"מ שפירא ע"ה, עלו על מוקדה עם כל הכתבים בהתבערה שהיתה באותה שנה. אמנם הרב מבאקוי שלח לי ג"פ אחד שנשלח לו מהרב דפה עוד בשנת תרנ"א ולא מסר ליד האשה ע"י איזה סיבה וראיתי כתוב בו למנין שאנו מונין כאן בבארדזען מתא דיתבא על נהר וואלקאנעשט ועל מי מעינות, ולבי מהסס לכתוב כן בג"פ בארדזען בלא יוד אחר הדלית. דבקריאת שם עירנו יש שינוי מהיהודים לעכו"ם דישראל קורין לה בארדיזען וכן כותבין באגרותיהם. וגם ראיתי פתוח חותמו של הרב האחרון שהיה לפני וסגנונו הוא מ' שפירא האבד"ק בארדיזען (מ"מ בג"פ סידר גם הוא שם בארדזען בלא יו"ד). והערלים בערכותיהם ובאגרותיהם בשפת רומעני כותבין Burdujeni (אות בשפת המדינה נבטאה כמו z בפולנית) בקמץ תחת הדלית וגם מבטיאים מעט מזער את הנון האחרונה קצת בחירק ונקרא בלשונם אי קצרה כמו שמבטיאים פה במדינתינו באטאשאני, באקארעשטי, זולת האשכנזים מחוץ למדינה מדגישים הנון באחרונה ביוד ומסתבר דהעיקר המה הערכאות והערלים הרומנים אזרחי המדינה והמושלים בקרבה. והמה אך מעט מדגישים החירק בנון האחרונה עד שהשומעים אותם מזכירים שם העיר ישמעו רק בארדזען ולא יותר עכ"ל שאלתו. וכת"ה החלטת דעתו לכתוב בארדיזען ביוד, יען כי מדגישין הד' בחירק ושוה לכל מו השמות אשר מדגישין המבטא של החירק דכותבין ביוד ולחוש ללעז על גיטין הראשונים. כבב"ש קכ"ה סק"י יען דבשרפה נשרפו כולם בבית הרב וכולם ספו תמו אין זכר למו אין כאן האי חששא, וכמש"כ בשו"ת שאילת שלום מהד"ת סימן ק"ל ושם בארדאזעני כקריאתם בקמץ לאחר הד' להשמיט כבאה"ע קכ"ח ג'. בשם רעדיש וכמש"כ הח"מ דבההפרש נקודה אחת אזלי' בתר שם העברי והרה"ג מהר"י צוף שליט"א מלבוב השיב לכתוב בארדזען ודמתקריא בארדזעני על שם העכו"ם ותשובתו לראות טעמו לא היה למראה עיני אך האיר נגד עיני תשובת המאיר לארץ בספריו ותשובותיו רחומאי דנפשאי הגאון האמיתי מו"ה מאיר אריק שליט"א, אשר השיב אם כי לא דמי כ"כ לרעדיש הרעדיש מ"מ כיון דבכל ענין קיי"ל דשם ישראל עיקר ובהשמיטו שם הטפל כשר בדיעבד אין לשנות עבור זה סדרי גיטין ובכה"ג יש לחוש ללעז הראשונים וסמך עצמו בזה על דברי החת"ס בליקוטים סימן מ"א, ועל מה שהאריך הבית שלמה ז"ל בסימן ע"ח להוכיח שלא כדעת מרכבת המשנה שבתשו' רח"כ ז"ל סימן ע"א דלא אזלי' בתר שם ישראל שנשתבש, מא בכל ענין שם ישראל עיקר

לזאת אין לשנות בשביל זה ולכתוב אך שם ישראל שהוא בארדזען ובכתיבת היוד צדד כדעת כת"ה, ואם כי בחת"ס שם כ' לצדד דבכל ענין שינוי יש לתלות דבשעת קביעת שם בגיטין היה נקרא כן ואח"כ נשתנה ויש לכתוב כמקדם, והביא מתשו' מרן הב"י ז"ל בה' גיטין סימן א' שכ' כן. וא"כ אפשר דגם בנד"ד י"ל כן. דבעת קביעת השם לענין גיטין היה נקראת בפי ישראל בלא הרגשת חירק בארדזען וא"כ אין לשנות כלל, מכ"ז צ"ע טובא יען כי בהשמיטו היוד המורה על חירק, יש חשש אף בדיעבד וכמש"כ הב"ש בסימן ע"א לענין שם גיטל שהשמיטו היוד שבין ג' ל"ט דפסול אף בדיעבד, ובכה"ג דיש חשש בדיעבד אין לחוש ללעז קריאת הראשונים וגם כיון שנמצא רק גט אחד מרב דלפנים נכתב בארדזען יש לחוש דלמא טעה אז הסופר והשמיט היוד ואולי מקרה הוא וגם מאז נהגו לכתוב בארדיזען, וגם אין בהוספות יוד חשש לעז כ"כ על גיטין הראשונים וכדאמרי' בע"א ח' תנא תוספאה ספרא בצירא, לכן היה נראה לכתוב עתה בארדיזען, אך יען כי הוא במדינתינו לא החליט אך אם יסכים לזה אני וידי"נ הרב הגאון כו' מו"ה בצלם זאב שאפראן שליט"א מבאקוי זה ת"ד והרה"ג מבאקוי השיב לכ"ת כי לדעתו נכון הדבר לכתוב בלא יוד וכמש"כ הט"ג בלק"ש עיירות ס"ק ט"ו בשם עיר טרעבוולא אם דבפי כל הוא בהרגש יוד אחר הל' מכל זאת כיון דרבנן קמאי כ' בלא י' אין לחוש מה שהשם משתרבב בפי העולם. והביא ע"ז מתוס' כתובות ב' ד"ה לא נשאו מקובלין היו כך לקרות לא נישאו ומר"ן ז"ל נדרים ל"ה שכך היתה קבלה בידם לקרות נתנן בחירק ה"נ י"ל דהרבנים שקדמוהו כך הוה להם בקבלה לכתוב בארדזען בלא יוד, וציין לתשו' מהרשד"ם ומהר"י הלוי ז"ל לענין שם אישקופייא שהובא בג"פ סימן קכ"ח סק"ג וב"מ קכ"ח ותו"ג שם לזאת בא למסקנא שבכאן אין לשנות ממש"כ הרבנים שקדמוהו וכת"ה השיב לדחות ראייתו מהט"ג מכח דברי תשו' אבן יקרה מהדו"ג סימן ע"ט. וגם מה שהעיר מכתובות ונדרים האריך לבאר שאין זה ענין כלל לנד"ד, ועומד בדעתו לכתוב ביוד וכאשר צדד הגאון מהר"מ שליט"א ובא לשאול הכרעת דעתי דעת תורה, ועתה זו תשובה הנלע"ד בזה להלכה בס"ד.

הנה שנינו (גיטין ע"ט) היה במזרח וכ' במערב במערב וכ' במזרח תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה. ובגמ' שם פ', ומאן אילימא בעל היינו שינה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה, אלא לאו סופר, כדאמר להו רב לספריה וכן אמר להו ר"ה לספריה כי יתביתו בשילי כתובו בשילי ואע"ג דמימסרו לכל מילי בהיני כו'. ובחי' דו"ז הפ"י ז"ל שם ד"ה ושם עירו ושם עירה, כ' וז"ל:

וחפשתי בכמה פוסקים ומפרשים קדמאי ובתראי ולא מצאתי שום טעם למה תקנו לכתוב מקום עמידת הסופר והעדים יע"ש באריכות ומש"כ בישוב שיטת אא"ז רש"י ז"ל על התוס' ד"ה וצריכה גט ובחי' ל"ד י"ז ל"ו ד"ה מפני תיקון העולם דצדד לאמור דבגט לא בעי' עדות שאתה יכול להזימה יע"ש בנעימת דבריו הקדושים, אולם הנו"ב במהד"ק סי' פ"ח כ' והנלע"ד שתקנו כדי שיהי' עדות שאתה יכול להזימה ומש"כ הפ"י ז"ל דבגיטין ל"ב עדות שאי"ל אין נלע"ד כו' כו' יע"ש שהאריך בפלפולו ובנה ע"ז בנין חדש ומפואר כידו הגדולה. לעומתו יצא הבית מאיר ז"ל בסי' קכ"ז להוכיח דבגיטין ל"ב עדות שאי"ל יע"ש ובסי' קכ"ח שהאריך בזה. ולזאת כ' בטעם התקנה וז"ל:

וטעם תקנות מקום העדים לענ"ד פשוט עס"י דאיתא בגיטין ד' ל"ו, בראשונה היה כותב אני פלוני חתמתי עד כו' אר"ג תקנה גדולה התקינו שיהיו מפרשין שמותיהם מפני תיקון העולם, ופירש"י ז"ל מאחר שיתפרשו שמותם יחזרו אחר מכיריהם להעיד על כת"י. וידוע שע"פ השם לבד בלא המקום אין בנקל לדעת על מי נשאל ונהי דלהפוסקים המכשירים בלא מקום עמידת העדים. ע"כ לחלק בין חתם מבלי הזכרת השם דפסול, דהיינו משום דהזכרת השם לחוד מ"מ אפשר לחקרו ע"צ הדוחק, ובלא השם א"א כלל לחקרו, אבל על התקנה דלכתחלה שיהא מורווח לאהדורי אבתרייהו, וודאי נכון הטעם, וכן משמעות לשון הרשב"א ז"ל שהעתקתי ריש סי' ק"ל, שכ' דמצי לאהדורי אכולהו ראובן דאיכא במתא וק"ל עכ"ל. והחת"ס ז"ל בחאה"ע סי' י"ב כ' על דבריו, גם מ"ש הב"מ שימצא קיום לחתימת העדים, אינו נראה דא"כ היה יותר ראוי שיכתבו מקום דירתם, ששם ניכר יותר מבמקום עמידתם, לפי שעה לפעמים. ולדעתו הטעם בכתיבת שם עיר עמידה, העיקר משום שלום מלכות נגעו ביה, כי לפרקים שנות המלכות ישתנה ממקום למקום, וכעין טעם זה כ' גם התו"ג בחי' לגיטין בסוגיא זו ד"ה שא לאו סופר, ולשניהם טעם זה שייך אך בגיטין ולא בשטרות (יעיון תוס' שם ד"ה לפי ובחי' ראשונים ז"ל דדווקא בגיטין הקפידו ואיכא בזה שלום מלכות) כמבואר להמעיין בדבריהם, וכן הטעם שהוסיף החת"ס בליקוטים סי' מ"א למען לידע אם הוחזק במקום הכתיבה בתרי שמא יע"ש אך בגיטין יש לו מקום, ובזה לדחות טעם הנוב"י ז"ל יען דבגיטין ל"ב עדות שאיל"מ באו לעמק השוה הגאונים הב"מ חת"ס ותו"ג ועוד מגדולי האחרונים ז"ל **אמנם** ראה זה אור חדש אשר האיר לעולם, התוס' רי"ד ז"ל בסוגיא זו שכ' וז"ל:

שלמה כותבין המקום בגיטין או בשטרות כדי שתראה עדות שאתה יכול להזימה, שההזמה הוא תלי בזמן ובמקום, כדתנן בסנהדרין באיזה יום ובאיזה שעה באיזה מקום, ואם יבוא להזימן יאמרו להם הלא ביום פלוני עמנו הייתם במקום פלוני, נמצא שעיקר

ההזמה היא תלויה במקום ובזמן, והלכך אם שינוי המקום פסול הוא, דהויא לה עדות שא"א יכול להזימה, וכל עדות שא"א יכול להזימה קיי"ל דלאו שמה עדות עכ"ל. אשר דברי חד מקמאי דקמאי לא נתן לדחות מפני קושיות ולכל קושיא יש פירוקא, ולא אפונה כי אם רבותינו הגאונים הפ"י ב"מ חת"ס תו"ג ז"ל היה רואים ושומעים דבר זה מפורש יוצא מפי גאון קדמון היו מיישבים טעם זה לשבח וטעם הנו"ב שנדחה חוזר ונראה לאמת.

ויש להעמיס עוד בלשון רבינו התוס' רי"ד ז"ל שכ' שלמה כותבין המקום בגיטין או בשטרות אשר בחדא מחתא מחתינהו גיטין ושטרות, למש"כ התוס' בריש מכות ד"ה מעידין אנו באיש פלוני דגבי עדות דבן גרושה וב"ח דל"ש בהו כאשר זמם ולא נכתב לגבי עדות ב"ג וב"ח לא חיישי' בזה לעדות שאי"ל. (יעיון חי' ריטב"א ז"ל שם ובנו"ב קמא חאה"ע סי' ע"ב וב"מ שם קכ"ז והדברים עתיקים וארוכים) לזאת כ' הנו"ב שם וז"ל: והנה לפ"ז עדים שבאו להעיד פלוני גירש אשתו והוזמו מה דין הזמה שייך בהו אם שיגרשו הם נשיהם, הא בעי' לו ולא לאשתו, כמו שאמרו בעדים דב"ג ממש בריש מכות, וא"כ למה נצטרך בעידי גט עדות שאי"ל, אמנם ע"י הגט הא גובה כתובתה כו' וא"כ בממון בעי' עדות שאי"ל ואף שבטלו לדו"ח בדיני ממונות, אבל עדות שאי"ל בעי' כמבואר בש"ך חו"מ סי' ל"ג ס"ק ס"ז באריכות עכ"ל יע"ש ובב"מ שם, והוא שרמז לנו התוס' רי"ד ז"ל (כדרך הקדמונים לרמז בקצרה בלשונם הזהב) באמרו שלמה כותבין המקום בגיטין או בשטרות כו' לכולם יחד מצד השתוות שביניהם דאיכא דררא דממונא בשניהם. ובזה מובן היטב לשון הרמב"ם ז"ל כפ"א מה' גירושין ה' כ"ד שכ' וז"ל:

וכן התקינו חכמים שיכתוב זמן בגט ומקום כתיבתו כשאר השטרות. אשר הג"פ שם בסק"א עמד בזה בזה"ל:

דלמה ליה למתלי דין הגט בדין שאר שטרות ותלי תניא בדלא תניא הלא בגיטין יש רמז לתקנה זו מדתנן היה במזרח וכ' במערב. אבל בשאר שטרות לא מצינו שום משנה בענין זה יע"ש מה שתי' ולהאמור א"ש כי הרמב"ם ז"ל בצחות לשונו הזהב רמז לנו טעם תקנת כתיבת המקום בגיטין יען דיש בו ממון דכתובה כשאר שטרות של ממון אשר עי"ז בעי' עדות שאי"ל (ו תשיבני מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' עדות שהובא בחו"מ סי' כ"ח סעיף י"ב יע"ש ובש"ך ס"ק י"ד, הלא יעיון בלח"מ ובט"ז תומים ונתיבות שם, ובנו"ב וחת"ס שהובאו בפת"ש שם ס"ק כ"א יראה דיש מקום לדבריי גם בשיטת הרמב"ם ז"ל) ע"י המקום והזמן וכדברת התוספת רי"ד ז"ל אם כי דרך הרמב"ם ז"ל להביא אך המבואר הלא הוא כמבואר בסוגיא, אשר להתקנה ודינא דמתני' דכ' במזרח כו' שנשנית בגיטין

קאמר הש"ס כדאמר להו רב לספריה כו' שהוא לשטרות כמבואר גם בב"ב קע"ב כי היינו טעמא דשטרות היינו טעמא בגיטין (יעיון פ"י ז"ל שם בסהיד ג"כ הטעם דכותבין בגיטין יען דצריכין לכותבו בשטרות וכן בשיירי קרבן בירושלמי בסוגיא זו דגזרו גיטין אטו שטרות יע"ש). ואולי לזה כוון גם המ"מ שם שכ' וז"ל:

ומקום כתיבתו נמי כדאמרי' בפ' ג"פ כי קיימיתו בהיני כתובו בהיני, אשר יש מהדיוק הלא זה נשנה במשנה מפורשת כ' במזרח כו' ולמה ציין לשטרות דג"פ, אך לרמז כי מקום כתיבתו הוא רק מטעמא דשטרות (משום דבעי' עדות שאי"ל כטעם התוס' רי"ד ז"ל, או כטעם הב"מ שהוא ג"כ טעם קדמונים) וכדאמרן וא"ש הכל להמעיין ומבין.

וכאשר הנו"ב בטעמו כוון לדעת קדמון התוס' רי"ד ז"ל (אמנם מה שתמה שם הנו"ב עוד על הפ"י ז"ל עד שכ' ואני אומר שרי לי' מריה בהאי הלא כדברי רבינו הפ"י ז"ל מבואר בנ"י ז"ל ר"פ אד"מ ומצאתי בד"ח ז"ל בשער התשובות סימן רצ"ה שתמה ג"כ בזה על הנו"ב יע"ש, אברא כי בתומים סימן ל"ד סק"ט ועוד מגאוני בתראי שהאריכו לתמוה על שיטת הנ"י ז"ל הלא האחרונים חתרו ליישב דבריו וגם בספר תפארת מנחם על הרמב"ם ז"ל בה' גירושין שם האריך הדבור בזה ליישב כל הקושיות והדברים ארוכים ולא עת האסף פה אמנם תמיהת הנו"ב מהפ"י ז"ל סרה. כי יש לו אילן גדול מקדמונים לעזרתו הנ"י ז"ל). כן הבית מאיר ז"ל בטעמו מלבד מה שתלה עצמו בלשון הרשב"א ז"ל הלא מבואר עוד כדבריו במרדכי ז"ל פ' ג"פ סימן תרמ"ו וז"ל:

כי יתביתו בהיני, כ' ראבי"ה ז"ל י"מ משום שע"י מקום כתיבת השטר נדע לחקור אחר עדים המכירים חתימות עדי בני מקומן כו' כו' ואין הדבר תלוי אלא בחתימות העדים שידעו כדי לקיים חתימתן כו' עכ"ל ואלמלי היה באותה שעה נגד רבינו החת"ס דברי הראבי"ה שבמרדכי ז"ל לא היה כותב שאינו נראה, ומה שהקשה דא"כ היה יותר ראוי שיכתוב מקום דירתם ששם ניכר יותר ממקום עמידתם לפי שעה, לק"מ לענ"ד כי רגילות הוא רובא דרובא דהעדים המה מיושבי העיר אשר עמידתם הוא גם מקום דירתם ולמיעוטא דמיעוטא אשר עמידתם לא יהיו במקום דירתם, לא חששו חז"ל וטעם הב"מ (ולהמעיין ימצא סעד לטעם זה מלשון הפוסקים) שיצא עוד מראבי"ה שבמרדכי ז"ל הוא שריר וקיים.

והנה גם לטעם זה גיטין ושטרות טעם אחד להם, וכאשר התוס' רי"ד ז"ל כללם ביחד גיטין ושטרות וכהוראת לשון הרמב"ם ז"ל אשר הוא כמבואר מפשטות הסוגיא כי על דינא דמתני' דכ' במזרח כו' שנשנית בגיטין קאמר תלמודא כדאמר להו רב לספריה כו' כי יתביתו בשילי כו' שהוא בשטרות כי טעם אחד להם. וזה תשובה לטעמי החת"ס

ותו"ג ועוד מגדולי האחרונים ז"ל אשר יש להם מקום אך בגיטין ולא בשטרות ואין לנו לעיקר אלא טעמי הראשונים תוס' רי"ד וראבי"ה שבמרדכי ז"ל אשר כוונו לדעתם מתקיפי גאוני בתראי הנו"ב וב"מ ז"ל.

ולטעמים הנאמרים הלא מובן יען כי הזמה לקיום חתימתם הוא אך ע"י עדי ישראל, לזאת העיקר לידע שם מקום העיר המפורסם אצל ישראל אשר הן הן דברי מהרי"ק שהובא בב"י ז"ל שם בסימן קכ"ח והועתק סיום לשונו בג"פ שם ס"ק כ"א וז"ל:

מ"מ לכאורה אין לחלק בכך מאחר שנתקן (לכתוב שם העיר) דלא ליתי למיטעי באחר ששמו כשמו ושמה כשמה (יעיון שט"מ ב"ב קע"ב מש"כ בשם הרמב"ן ז"ל ויעיון פמ"א סימן י"ט כ' כ"א) יש לנו לכתוב בשם המתפרסים יותר בין העברים דפרסום הגוים לא מעלה ולא מוריד יע"ש ובב"י ז"ל שם שסיים וכיוצא בזה כ' מו"ה ישראל בכתביו סימן קמ"ב כו' הרי דאינו חושש כו' אלא על לשון אשכנז שהוא המפורסם. בין העברים יע"ש ובד"מ, ואם דנודע דעת המהרש"ל ז"ל ביש"ש פ' השולח סימן ל"ב להחשיב שם העיקר שנקרא בערכאות בעת התייסד העיר ונחקק בספר הערכי שנקרא גרונד בוך. הלא כל בית ישראל יוצאין ביד רמ"א זיל שם סעיף ג' אשר קבע להלכה בזה"ל. ואם יש לעיר ב' שמות א' נקרא בפי ישראל וא' בלשון כותי, שם שקורין לו ישראל עיקר וכותבין כפי משמעות לשונם ונרשם המראה מקום לפסקי מהרי"א ומהרי"ק ז"ל דבשו"ת ד"ח סימן ק' כ' שבטעות נרשם מהרי"ק, ולדעתי אין כאן שום טעות כי מדברי שניהם מתבאר דמעיקר הדין שם ישראל עיקר וא"צ לכתוב אך שם ישראל ואם הב' לשונות קרובין זה לזה, ושם שקורין לו ישראל אינו אלא קיצור לשון כגון עיר שכותים קורין הרעדיש וישראל רעדיש אין כותבין רק שם ישראל, וזה מפסקי מהרי"א ז"ל סימן רנ"א שהובא בד"מ וכלשונו שסיים בד"מ ומשמע הא בלא"ה יש לכתוב ב' השמות (ואולי שזה אך ממנהגא והוא שסיים שם) וכן נוהגין. כן כ' גם בהג"ה, אבל בלא"ה כותבין שם ישראל תחלה. ונרשם, כן משמע שם כלשונו שבד"מ (אולם י"ל ד"ה ס"ל למהרי"א ז"ל אך ממנהגא ולא מעיקרא דדינא וצ"ע בזה) ועל שם כותים דמתקריא, ולדעתי העניה זה פשוט ומבואר, וכן פי' בנו"ב מהד"ת סימן קי"ו ובילקוטי חת"ס סימן מ"א יע"ש וכתבתי זאת אך מפני כי הגאון הג"פ שם סקל"א תמה על המראה מקום כי הכרעה הזאת דבשמות מחולקים צריך לכתוב שניהם הוא רק הכרעת הרמ"א ז"ל אבל ממהרי"ק ז"ל לא נראה כן. וגם ממהרי"א ז"ל אין הכרח אך דממש"כ בסימן רנ"א יש להוכיח קצת דבשמות מחולקים צריך לכתוב שניהם דנשאל כו' הרעדיש כו' הא אם לא הוה קיצור כו' היה צריך לכתוב שניהם. אע"ג

דשם הא' הוא מפורסם בין העברים עכ"ל יע"ש ולא הבנתי והוא לי לפליאה, כי הלא הן הן הדברים בעצמם אשר המה מבוארים בד"מ ובהמשך לשון הרמ"א ז"ל.

והנה מה שהעיר הרה"ג מבאקוי מתוספות כתובות ב' ור"ן ז"ל נדרים ל"ה, כל מה שהשיב כת"ה על זה המה דברים ברורים ויעיון בהגהות יעב"ץ ז"ל בכתובות שם וז"ל: רב שאין נקוד במשנה והיוד שנמצאת בתיבת נשאו שבוש כי אינה סובלת חירק מושך יוד שהשין דגושה כי המלה מבנין נפעל בחסרי פ"א, דכוותה בנדרים ל"ה אר"א דיקא נמי דקתני שנתנה כו' עכ"ל אשר בזה סעד לכל דברי כת"ה. ויעיון בשט"מ שם בכתובות בשם הרשב"א ז"ל על הא דכתובות ונדרים דכך היו רגילות הקריאה יע"ש וברא"ש ז"ל בנדרים שם שפי' בע"פ היתה הגירסא שגורה בפיהם אשר כוונתו מובן מדבריו שבשט"מ כתובות שם שכ' דהא לא היה להם כתיבת תורה שבע"פ וגורסין עפ"י הקבלה והיה ידוע להם איך קבלו הקריאה יע"ש אשר מלבד דלדעת כמה פוסקים לשון בני אדם לחוד ולשון חכמים לחוד, הלא ברור כי לא נתן כלל להשוות לקבלה בלימוד תוה"ק תורה שבע"פ לשון בני אדם ולאמור כי כן קבלו הרבנים בקריאת שם העיר ואין מקבלין דין מן דין להיות גם סמך כל דהו גם ציוני הרב הגאון מבאקוי לתשובות שהובאו בג"פ שם ולהב"מ ותו"ג שהובאו גם בפ"ת שם סק"ג י"א בנידון שם העיר מאישקופייא. אך בזה יש מקום לציוניו לעומת דברי הגאון מהר"מ שליט"א שכ' דיש חשש אף בדיעבד בהשמיטו היוד המורה על חירק, כאשר פסל הב"ש בשם גיטל שהשמיטו היוד בין ג' לט', לזה בוודאי יש תשובה כי אין למדין משם איש ואשה דחמיר הרבה. לשינה במקום העמידה אשר בלא כתב ואף בשינה ממש מקום עמידה יש מכשירין כמבואר בטוש"ע שם. וכבר האריכו בזה המפרשים בסוגיא והפוסקים בביאור השיטות כי רבים המה וגם אמלי היו צריכין לכתוב ביוד ונכתב חסר יוד בדיעבד ושעת הדחק בוודאי דיש מקום לצדד ולהקל, אמנם אינם ציונים להלכה שאנו דנין עליה כי המה דברו על דיעבד ושעת הדחק אם להכשיר אשר אך ע"ז סובב והולך כל פלפולם לצדד להקל בדיעבד, ונדון דידן הוא איך לכתוב לכתחלה שם העיר בארדזען, ומה נעמו בזה דברי הט"ג בשם המג"ש ז"ל בילקוטי שמות עירות סק"ג שכ' וז"ל:

שלכך דקדקו חז"ל כל מי שאינו יודע בטוב גיטין ולא אמר בה' גיטין אלא שזה אפי' בה' שחיטה כל טבח שאינו יודע בה' שחיטה כו' אך בגיטין צריך לדעת בטיב גיטין דהיינו נתקן שיהיה כשר בלא גמגום, כדאמרינן אתקין שמואל בגיטא דש"מ כו' מעכשיו לאפוקי מדר"י דאמר זמנו כו' ופירש"י ז"ל אע"ג דקי"ל כר"י מ"מ בגט משום חומר א"א יש לתקן שיהיה כשר אליבא דכ"ע ע"ש ואמרתו צרופה לכל בעל נפש היפה עכ"ל יע"ש

במוסריו ונועם אמרותיו אמנם מה שהביא מהט"ג בשם טרעבוולא בזה צדקו דבריו, והשגת כת"ה עליו מכח דברי האבן יקרה גוללין את האבן גם אם נאמר כי הצדק כדברי האבן יקרה בשם טרעבוולא ל"צ לטעם הט"ג מכל זאת הלא חזינין לדעת הגאון הט"ג דאין לשנות ולכתוב אך כאשר כ' רבנן קמאי בגיטין וזה לו ליסוד מונח במקומות רבים. ושפיר הביא הרב הגאון מבאקוי שליט"א.

אמנם בזאת אתפלא עליו ועל כת"ה, במה שאני רואה כי אך היוד דבארדזען פורח באויר החקירה והשאלה אם לכתבה או לא ולא שמתם כלל לבכם להידוע לכם לכם דייקא ולא להגאון מהר"ם שליט"א לזאת לא דבר מזה כי לא זו אשר בשפת המדינה נכתבת Burdujeni הלא גם בלשון ישראל בכל מדינה נקראת בארדיזשען בז' שבורה, אשר ידועים המה דברי הד"ח ז"ל בש"נ אות מ' ס"ק ו' שכתב ויש נקראים מנדזשא בז' שבורה, ומלשון פולניא כידוע שנשתרבב בין היהודים, ואין בלשונינו הקדוש אות שיורה על מבטא זה, לכן כותבין על הברה כזה:

זיין שין יע"ש ובאהלי שם כלל י' אות ב' כ' ויש בלשון לע"ז הברה שמדגישין כמו ז' ושין מחוברין יש לכתוב כן וכן הוא בט"ג בשם העיר פרעשבורג דמתקריא פאזשען יע"ש בס"ק י"א, אם כי ידוע דברי התה"ד דבדקדוק לשון בני אוסטרייך ובני כפרים גם ה"ז והשין בימין קרובים להתחלף להם לפי עבות לשון אשכנז שיש להם ויעיון בט"ג בש"נ באות זאפירה שכ' זה בשם המהרי"ט ז"ל והניח בצ"ע, וכ' ומ"מ גם לדידיה הדבר ברור דדווקא בכה"ג שהם קרובים במבטא ויש שלשונם גסה ויש שלשונם רפה, וכל הקורא מרגיש שהוא שפה אחת ודברים אחדים משא"כ בשאר חילופים אע"ג דגם ה"ז מתחלפת בצ' ובש' ימנית שהם מאותיות זסשרץ כו' וכיוצא בהם בשאר אותיות החילוף פוסל בהם כיון שבמבטא הם רחוקים זמ"ז, אין זה מציל מה שבמקרא מתחלף לפעמים, כיון שבפי העולם הם רחוקים במבטא לא יצאנו מידי חשש לעז ופסול כו' יע"ש, ובד"ח שם סק"א ובשאר שינוי אותיות אות ד' ובאה"ש כלל י' סק"ג אשר הכלל בכל אלו הדברים דאם יש שינוי במבטא ונרגש הרבה פסול ובין ז' לז"ש הלא השינוי במבטא נראה וניכר טובא (יעיון שו"ת ד"ח מהד"ק חחו"מ סי' מ"ט דכ':

אך בנידון ה"ז כיון שהישראל והגוים קורין בשוה בוודאי א"צ לכתוב דמתקרי כלל יע"ש, אשר מבואר מדבריו דאם אך ה"ז אין קורין בשוה צריכין לכתוב שניהם) ולהמעיין היטב באלו התשובות שהובאו בג"פ שם סק"ג, ובאלו שציינם שם הפ"ת ס"ק י"א י"ב י"ג הלא נראה כמבואר דבכגון דא צריכין לכתוב שניהם. ובצירוף עוד מה שנתעורר כת"ה בחסרון היוד כי בבארדיזשען יש בכתיבה יוד לאחר הד', וא"כ מבארדזען לבארדיזשען

הלא יש חסרון שתי אותיות, אשר בזה אין דרך הסופר לחסר שתי אותיות כמבואר בב"ב קס"ו וחו"מ מ"ב סעי' ו' (יעיון תו"ג שם סק"ז), אשר ע"י כ"ז גם לדיעבד יש לכאו' לדון בהשמטת שם בארדיזשען אמנם לכתחל' בוודאי הלא צריכין לכתבו ולא עוד גם להקדים שם בארדיזשען יש מקום, יען כי לשיטת הרמ"א ז"ל הלא שם זה נקרא ומפורסם בישראל בכל המדינה, ולשיטת המהרש"ל ז"ל הלא בלשונם וכתבם. נקרא ונכתב באות (j) שהוא זש' ז' שבורה, ואיך לא נתתם כלל לב לזה ועברתם ע"ז בשתיקה כת"ה והרה"ג מבאקוי, הלא הרבה צריכין להתיישב בזה.

ולצאת מזאת המבוכה אין לנו להשען אך על הגט שנמצא מסודר מרבנים הקודמים וכתוב בו בארדזען בלא יוד ובלא שי"ן ונסמוך על כחו של אותו זקן הגאון החת"ס ז"ל אשר גם הגאון מהר"מ אריק שליט"א בראשית דבריו הניח עליו יסוד הבנין אשר שם בסי' מ"א (ויען כי לכת"ה נשרפו כל הספרים, לזאת אעתיק לו לשון החת"ס באריכות קצת) כ' וז"ל:

ובלאה"נ ממש ברוב קהלות ישראל ידוע ומפורסם שנשתנו שמות העיר והנהר שכותבין בגיטין, מאשר נאמרים בפה ומבטא שפתים, מענץ כותבין מעגנצא, פ"פ דמיין כותבי וורנקבורט הנה גם פה העיר נקרא בפי כל מאטרשדארף, ואין אחד הן ישראל או גוים שיקרא בשם אחר, כ"א מאטרשדארף בד' ח' בין שין לריש, וכשסדרתי גט פה, חקרתי אחר טופסי גיטין הראשונים, וראיתי בגט אחד שסדר הגאון מו"ה גרשון זצ"ל כו' וכ' בו מאטורשטורף בט' ואו בין שין לריש ואח"כ הובא לפני ג"כ טופס אחר מהגאון מו"ה ירמיה נ"י כ' ג"כ כנ"ל, וכן העידו לפני שכן נכתב שם העיר בגט מעולם אבל אין א' יודע מאין בא זה השם, ואנכי עמדתי מרעיד ואשתומם כשעה חדא וכי נשוי לכל הגאונים והרבנים טועים ח"ו הלא דבר הוא, והנה אם באנו לדון אחר כל עיר ועיר, ולהמציא בו בסברות הכרס ולדרוש לשון הדיוט לומר טעם קריאת שם זה כך ושם זה כך נאריך בדברים שאין להם שורש, ונבדה דברים מלבנו ע"כ אמרתי אני עם לבי להסביר בזה סברא כוללת, בכל עניני שמות עיירות אשר בו יתורצו כל הקושיות, ונביא קצת ראיה לדברינו מדברי הש"ס והראשונים ויהיו כל דברי חכמים קיימים עכ"ל ובדברי השכל ודעת כידו הגדולה הבנוים על יסודי האמת, עשה בזה שלשה כללים וכהכרעה שלישית כ' וז"ל:

הכלל השלישי עיר שיש לה שם קבוע ונכתבו כבר כמה גיטין ומכ"ש כשהובא שמה בספרים, ולא נמנו עליו לשנותה שמה מעולם, אך מכח מבטא הלשון משתנת לאותיות שונות בכל דור ודור בכל כי האי גוונא, אנן לנו לחקור כלל, ושם המפורסים בגיטין

הקודמים כה יהיה וכה יקום, דמה שנשתנה שמה לא היה בהסכמה באופן שיעקר שם הראשון, רק ממילא נעשה, א"כ בוודאי אבותינו הראשונים שכ' גיטים המה חקרו וידעו מוצא הלשון, ואז נקרא העיר כך. וכה יהיה וכה יקום. ולאו כל כמיניה דהנהו אינשי לשנות שמה, אפי' כ"ע אם לא בהסכמה, דהרי אזלינן בתר צחות לשון משום דתלינן מסתמא כך היה עיקר השם מתחלה, אע"ג דאפשר דמניח השם ג"כ היה מלעגי שפה, מ"מ מסתמא הבונה עיר הוא מחשובי המדינה המדבר צחות וסמכי' ע"ז, א"כ מכ"ש כשיש לפנינו גיטין ותופסים מקדמונינו ז"ל שאין להרהר אחריהם, ותלינין השינוי בבני העיר ולא אזלי' בתרייהו. ומכ"ש כשכבר נתפרסם בין העולם שכך כותבים שם העיר בגט, א"כ המשנה מזה קרוב לומר דהו"ל שינה שמו דאזלינן בתר לשון המורגל בגט, ועמ"ש בתשו' חו"י סי' נ"א, וללעז ליכא למיחש כה"ג, דכ"ע ידעו שכך כותבים בגט, ומכ"ש אותם שמות שכבר נכתבו על ספר, וזה היה תועלת המחברים לעלות שמות הערים על ספר שנדע עיר פלונית כבר הוקבעה שמה ע"פ גיטין הנמצאים שם מקדמות דנא כו' כו' ומצינו למדין לפ"ז להחזיק במעוזנו כל מורה כאשר ימצא טופס גט מקדמונים בעירו, הוא נם הוא ינהג אחריו, ובלבד שלא נעשה בטעות בתחלה דאז לא ניזול בתריהון, ולא נאמר כי הם הפקיעו שם העיר כך ע"י טעותם. כי דעת שוטים אינו דעה, אך כל מה דאפשר ליישב ולתרץ דלא נשוויין לקדמונים לטועים חובה עלינו, ובפרט בעניני גיטין כי אם נאמר שהמסדרים נכשלו בעניני שם העיר ולא ידעו זה הדין נהי דמצד שינוי השם לא היה איכפת כ"כ לדעת כמה פוסקים כמו שהביח מעלתו בדבריו, מ"מ יש לחוש לומר שלא היו בקיאים בטיב גיטין ח"ו כי נכשלו בדבר פשוט וקרוב לפסול כל הגיטין שסדרו ח"ו ע"כ חובה עלינו ליישב כל מה דאפשר, ומזה הטעם לא שניתי כלל בטופס הגט כאשר מצאתי פה עכ"ל יע"ש באריכות וזאת היא גם הכרעת עמוד ההוראה בכל וביחוד בטיב גיטין' אשר כל בית ישרף נשען עליו מלבד מש"כ בעיר טרעבוולא שהביא הרה"ג מבאקוי, הלא הוא לו להחלטה ברורה בכמה מקומות שם, ומהם בסק"ו וס"ק ל"ה שב' וז"ל:

ברעזן כך נכתב ני משם שכותבין כך בגיטין, והנה לפי מה שקורין העולם עתה היה צריך לכתוב בערזן העין אחר הבית, ועיין בהקדמת ספר צאן קדשים איתא שם העתק מכתב וד ד"ז הגאון בעל ת"ח שכ' אני וחברי הגאון מויה מרדכי ה דק"ק בערזאן כו' והנה מחמת המה שאחר יין אין קפידא כיון שקורין הזיין בפתח ושפיר קורין בפתח אף בלא אף, ומ"מ אם כותב אף נסימן על נקודת פתח גיר כשר כמש"ל כמה פעמים, אד בשינוי העיין שנתחלף מקומו אחר הריש יש קפידא, וצ"ל דבימי קדם היתה נקראת בפי

העולם הבית בשבא והריש בסגול, ואף שנשתרבב הלשון לקרות הבית בעיין לא פסקו מלכתוב בגיטין ובשטרות כאשר כ' מקודם, והו"ל כחתימתה כמש"ל גבי טרעבוולא ע"ש עכ"ל. וכ"כ האחרונים בתשובותיהם. ובחי' אנשי שם בהשמטות סי' ד' דהגט צריך להיות נשמר שלא יהיו שום שינוי ממה שנהגו מקדם יע"ש.

ועתה גם אנו נאמר בנד"ד כאשר כותבין ברעזן אם שנקרא ג"כ בעולם בערזשאן בז' שבורה כבארדיזשען (יעיון שו"ת בית שלמה סי' מ"ט ומהרש"מ ז"ל מהד"ק סימן כ"ו) מכל זאת כותבין כמימי קדם אך בז' וגם בחילוף העיין לאחר הריש כן בנד"ד כיון שבטופס הגט מרב הקודם נכתב אך בארדזען בז' ולא בז"ש אין לנו בסידור גיטין אך שם זה, ופשיטא דאין ביד כת"ה לתפוס החבל בתרי ראשין ולאמור כי מה שלא נכתב בז' שבורה אך בז' לחוד הוא כהוגן, ומה שבא בחסרון יוד הוא בטעות אלא לכתוב בלא יוד וגם בז' לחוד ככתבו וכלשונו של טופסי גיטין מרבנים הקודמים.

ומש"כ כ"ת, וכן אזכור כי ראיתי בשו"ת שאילת שלום להגאון ר"ש טויבש ז"ל אבד"ק באטשאן הרובה לקהלתינו ושם נדפס כמפ' תשובות לרבנים דפה שם העיר ביוד אחר הדלית, ומכ"ז נראה בעליל שהרב המסדר הראשון שגה לכתוב בג"פ שלא בדיוק בארדזען ונהרו אחריו הרבנים ר"א אמוניא ור' מרדכי שפירא כי יראו לשנות מחשש לעז על גיטין הראשונים, וכבר נתבאר דאין לחוש בזה בנד"ד מכמה טעמים עכ"ל. הנה טעמו דאין כאן לחוש ללעז יען דגיטין הראשונים נשרפו אשר כסברא זאת כ' בש"ש סימן ק"ל הלא הש"ש שם כ' יען דאין זכר לגיטין הראשונים. והרבנים הקודמים בעצמם אינם זוכרים בבירור וכ"א כ' כפי שעלה על לבו וכסומא בארובה לכן יש לתקן לכתוב מהיום כפי הראוי מדינא יע"ש. משא"כ הכא מסתמא ל"ח לב"ד טועין ובוודאי רבנים הקודמים ידעו מה שעשו ובזכרון וישוב הדעת היה כתיבתם וסברתו יען דגיטין הראשונים נשרפו הלא מבואר היפוך סברתו בנו"ב מהד"ת חאה"ע סימן קי"ח שכ' וז"ל:

ומש"כ שכיון שנשרפה העיר נשרפו כל גיטין הראשונים א"כ ל"ש הוצאות לעז על הראשונים, אני תמה וכי מה בכך שנשרפו הגיטין כיון שידוע שם גיטין ונכתב בהם שם העיר באהניאדי הרי יש חשש לעז על הנשים שנישאו בגיטין הללו, ועל הבנים שהולידו. ועוד אפי' לדבריו מי הגיד לו שלא נתקבלו איזהו רבנים משם למקומות אחרים והוליכו הגיטין שסדרו שמה עמהם למקומם שנסעו עכ"ל אשר גם בכאן אלו דברים נאמרים, כיון שנודע שם העיר איך נכתב ע"י הגט שנמצא כתוב בו בארדזען, ואם כי הרבנים לא נסעו מבארדזען עם הגיטין מכל זאת כאשר מצא כת"ה גט הנשלח אצל הרה"ג מבאקוי, מי יודע לאיזה רב עוד נשלח מגיטין הקודמים פוק חזי בתשו' הב"ח ישנות סימן צ'

שהובא בתשו' מהרש"מ מהד"ק סימן ק"ח, ובתשו' פמ"א סימן כ"א בדברי הגאון מהר"א ברודא ז"ל דגם עבור גט אחד שנכתב בשעת הדחק ומקום עיגון וכשר אך בדיעבד מכל זאת צוו לכתוב להלא כגט זה שלא להוציא לעז על גט אחד בלבד ובחי' אנשי שם סימן ר' החזיק דגם בשוא"ת חיישי' ללעז, ויעיון בנו"ב מהד"ת חאה"ע סימן קי"ח:

ובמהרש"מ שם סימן ק"ח משכ"כ בשם האבני צדק חאה"ע סימן קי"ג, והביא עוד לזה מתשו' הרא"ש ז"ל שהובא בפר"ח סימן תצ"ו אות י"ב יע"ש וכן כאן מי הגיד לכת"ה שלא נמצא עוד גיטין מרבנים הקודמים ששלחו לרבנים אחרים כאשר נמצא אצל הרה"ג מבאקוי שליט"א.

ודברי כת"ה כי המסדר הראשון שנה לכתוב כו' ואחריו נהרו הרבנים כו' המה נגד כלל הידוע כי ב"ד בתר ב"ד לא דייקי אם כי לרדב"ז ז"ל בתשו' מבי"ט ז"ל סימן קע"ב הובא גם בפ"ת חו"מ סימן י"ט סק"ג) דאסידנא לא בקיאי כ"כ בדינין ולזאת ב"ד בתר ב"ד דייקי בזה"ז הלא הוא יחידאה נגד דעת הב"י ז"ל שם בסימן קע"ג וח"מ וסמ"ע וש"ך חו"מ י"ט יע"ש ובתומים סק"ד ויעיון באה"ע קס"ט סעיף נ"ו וב"ש סימן קנ"ה סעיף י"א, ומבואר בכמה דוכתי בפוסקים דזה יתד שלא תמוט דב"ד בתר ב"ד לא דייקי גם בזה"ז, וכפי השמועה מסדר הראשון היה הרה"ג רי"ל ז"ל תלמוד הגאון הקצוה"ח ואולי עשה זאת את עוד מדעת רבו הגאון. וגם אם עשה מדעת עצמו הלא היה מוחזק לת"ח גדול וירא ה' גם בדורו של הגאון מהר"מ טאביש ז"ל כנראה מכבוד הגדול שחלקו לי בתשובות תועפת ראם ושאילת שלום ובלא שום ספק היה מתון ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא וביחוד בה' גיטין החמורה לעשות כדת התורה בהוראה ברורה.

ומה שהביא כת"ה סעד לדבריו מתשובת שאילת שלום שנדפס כמה פעמים בתשו' להרבנים שם בארדיזען ביוד, מלבד מה שאין להעמיד יסוד על דפוס וכמש"כ בט"ג. אולם יען כי כעין סעד וזכר לדבר יחשב, לזאת חפשתי שם וראיתי כי גם משם סתירה לסברת כת"ה ומבואר ההיפוך, כי אך בש"ש מהד"ת סי' קכ"ד רע"ט נדפס בארדיזען ביוד. ולעומת זה בש"ש מהד"ק י"ט, מ"ז ע"א ק"א וכן במהד"ת ט' נ"ו נ"ז בכל אלו המקומות בא בארדזען בלא יוד, וכן הוא בשו"ת דבר משה מהד"ת סי' קט"ו ובתשו' תועפת ראם סי' א' ס"ז בחאה"ע בכולהו נדפס שם בארדזען אך ב"ז ובלא יוד וכנראה כי אז בזמן קביעת השם בגיטין היה כן הקריאה בפי ישראל, ושם זה הוי כמפותם גם מספרים, לזאת אך כאשר כתוב בגיטין הקודמים כן יש לסדר גם עתה וכהכרעת הגאונים החת"ס וט"ג ועוד מגדולי האחרונים ז"ל בתשובותיהם ועוד אני אומר כי לכל זה אנו צריכין ליישב כתיבת שם העיר ב"ז בלחוד, אמנם לחסרון היוד אין אנו צריכין לכל זה.

כי זה כלל גדול ומבואר כי אך אם מדגישין ודוחקין האות בחירק אז צריכין לכתוב יוד. ולזאת גם בשם גיטל וכדומה שאין דוחקין ה"ט בחירק אין כותבין יוד בין ט' לאות ל'. וכן שם העיר בארדזען להברת מדינתינו אין דוחקין ה"ד בחירק שיוכרח ליוד:

והוא ממש במשקל השוה לשם עיר פאלטשען שאין דוחקין ה"ט ונכתב בלא יוד בין ט' ל"ש. וכן הוא בקריאת שם עיר בארדזען, ולדעתי כשמדקדקין היטב בהברת קריאת שם העיר אם נקרא ב"ז שבורה כאשר אנו קוראין כעת בארדיזשען אז נדחק ה"ד ביותר ואז צריכין לכתוב ביוד. לזאת בשו"ת חיים של שלום במהד"ק בשו"ת להגאון ר' חיים טאביש ז"ל אבד"ק באטשאן בכל מקום תשובותיו להרבנים דשם נכתב בארדיזשען כי כשתבוא בז"ש אז תבוא גם היוד. אולם כשנקרא בארדזען אך ב"ז אז באמת אין מדגישין, כ"כ ה"ד ולזאת בכל אלו התשובות הנ"ל שבא שם זה אך ב"ז בא בחסרון יוד ונכתב בארדזען.

ולדעתי יש מקום נתינת טעם למסדר הראשון שקבע כתיבת השם בלא יוד. יען אם דאין לנו אלא פסק הרמ"א ז"ל. לכתוב אך שם המפורסם בישראל באם שניהם קרובים, מ"מ חתרו הגדולים בתשובותיהם. להשוות בכתיבת שם העיר בכל מה דאפשר, שיהיה נקרא לכל עם ועם כהברת לשונו. ובחת"ס שם בד"ה ומעתה נבוא לענין קובלסדארף והגוים קוראים קאברשדארף. כ' יען כי שינוי סמך ושין הוא שינוי הרגיל במדינה זו שהגוים מדברים שפת אוסטרייך כמש"כ מהרי"א הנ"ל גבי קרימש וקרימס. וא"כ כ' הרבנים בשין דמשתמע בימין ובשמאל כמש"כ מהרי"א הנ"ל יע"ש בנו"ב מהד"ת סי' קט"ז שכ' בטעמא דכותבין פרגא אם שנקרא פראג. וז"ל וכיון ששם היהודים נכלל בפרגא ולפעמים גם בלה"ק מלות קמוצים שבאים בחסרון אלף לכן אין כותבין פראג יע"ש ה"נ כשנכתב בארדיזען ביוד הלא השינוי מבוארת, מלשון העמים אשר הוא ב"א אחר ה"ד בקמץ. ובב"ש שם בסי' ע"ח צידד לאמור דביש שני שינוים יש לכתוב דמתקריא אף דמשום שינוי א' מאילו השינוים לא היה צריך לכתוב יע"ש וא"כ בנד"ד אשר בלשונם כותבין (Burdujeni בארדאזשעני) ב"ז שבורה (בהוספת היוד צדד הגאון מהר"מ שליט"א דאין כאן חשש לעז כ"כ וציין לע"א ח' תנא תוספאה ספרא בצירא, יעוין בד"ח שער התשובות סי' רפ"ט מש"כ בזה בשם המבי"ט ומהרי"ט וס"ש ז"ל. אולם בקריאה מ"ז לחוד לז"ש הלא ההבדל ניכר הרבה במבטא. ואין כאן שום צידוד להסיר חששא דלעז ואנו מוכרחין אך לסמוך על כתיבת גיטין הקדומים וכנ"ל) ויהיה השינוי בכפלים יוד במקום א'. ו"ז לחוד במקום ז' שבורה שהוא ז"ש, הלא אז היו צריכין לכתוב גם שם העכו"ם ובדמתקריא וכמש"כ הב"ש לזאת קבעו מאז לכתוב בלא יוד בארדזען.

למען אשר יקרא גם כלשונם ה"ד בקמץ אם כי נחסר ה"א להוראת הקמץ וכמש"כ הנו"ב ז"ל ובלשונינו שהוא העיקר הלא נקרא בנקודת מלאפום או חירק שאינו נדגש כ"כ ה"ד דבארדזען. וזה מסתבר מאוד בטעם מסדר הראשון שקבע כן כתיבת שם העיר וכמובן.
והנה הגאון הד"ח ז"ל המצוין בגאוני דורו וביחוד בהלכות גיטין שירד בספרו לעמקם ולרחבם, כ' בתשו' ח"ב סימן ק' וז"ל:
וכ"ז כתבתי להלכה ולא למעשה כי דבר זה אינו אצלי דבר פשוט כ"כ כאשר בעיני מעכ"ת כי אנכי דל ויראתי לנפשי. ומחוד מאוד החמיר בזה בספר הקנה הקדוש, ואמר כי כמה עולמות תלויין בניקוד קל וחומר א"א אין לשער, לכן אינני מחליט דעתי בזה. ורק לאחר החקירה היטב ויציע הדבר לפני שלשה גדולים אמתיים אז כן יעשה עכ"ל יע"ש ובסימן ק"א ק"ב ק"ו איך דן בכובד ראש בעניני שמות עיירות, אנן יתמי דיתמי מה נעני אבתריה לזאת אם כי מכל הני טעמים הנאמרים באמת בעזהש"י ברור אצלי להלכה לכתוב בגיטין בארדזען בלא יוד ככתוב בטופס גט מהרבנים הקודמים אשר בזה ואך בזה נצא מחששא דנקרא כעת בז' שבורה, ונסמוך על כחם של הזקנים עמודי ההוראה הט"ג וחת"ס ועוד מגדולי בתראי בתשובותיהם ז"ל וכנ"ל, ובאתי לעמק השוה עם ידי"נ הרב הגאון מבאקוי שליט"א מ"מ אינני מחליט להלכה ולמעשה עד אשר כת"ה ישלח תשובתי לרחומאי דנפשאי גדול הדור וגאון אמיתי ומצוין ביראת ה' מו"ה מאיר אריק שליט"א אשר הוא נשא ראשון בזה, אך כדעת זקנים של הד"ח ז"ל במהד"ת חחו"מ סימן מ"ט שכ' יען שאינו בקי בשפת מדברת של מדינת וואלישכייע לא אוכל להורות וכמש"כ בשער אפרים ועדות ביהוסף ז"ל יע"ש לזאת גם אותו גאון העמיס זאת ההוראה עלינו, ולאחר שיהיו למראה עיניו דברינו נשמע מה בפיו של אותו גאון שליט"א וזאת אשר השיב לי בדבר העיר בארדזען בטח כת"ר אשר העמיק יותר בזה, וגם בקי שם בלשון המדינה וגם הסכים לו הרב הגאון מבאקוי נ"י כוונו יפה להלכה כו' עכ"ל. ולאחר אשר גם הוא עמנו נקבע זאת הלכה למעשה וה' יהיה עמנו בכל לכוון לאמתה של תורה.
והנלע"ד כתבתי:
חיים מרדכי.
אמנם

סימן סב

לכבוד הרבנים ה"ג כו' מו"ה יצחק נ"י אב"ד דק"ק בריטשאן, ומו"ה שלמה נ"י הרב מסקרן במדינת באסאראביע
מכתבם הגיעני עם שמתם שאת חכם בדבר חלוץ בזה"ל:

אשר יש בו חשש שיש לו כאב כשגרוגא ברגל של ימין מזמן חליו ואף שהוא הולך על ב' רגליו אך רגל הימין הוא גורר קצת ומגביה אותו רק קצת וכשרוצה להגביה אותו יותר מגביה אותו עם ידיו ולכאורה יש לספק בזה אולי הוא בכלל המבואר בה' חליצה סי' קס"ט סעי' ל"ד דברגלו עקומה אינו חולץ אך לפי הטעמים המבוארים ביבמות ד' ק"ג ע"א בתוס' ד"ה מאן אותן הטעמים אינן שייכים בנ"ד דלא מבעיא לטעם רש"י ז"ל כיון שהופכו כל שוק דידיה לא מקרי מעל רגלו א"כ בנ"ד דרגלו הוא כשאר כל אדם רק דכאיב ליה דמקרי מעל רגלו, ואף לטעם ר"ת ז"ל שם בתוס' דמש"ה לא חליץ מאן דמסגי על לוחתא דכרעיה משום דלא מצי למדחסיה לכולי כרעיה אארעא א"כ בנ"ד הלא מצי שפיר למדחסיא כרעא אארעא אך מהיות שאין מבואר בש"ע מה הוא הדין בחלוץ שיש לו שגרונא ע"כ מסתפקים אנחנו בזה ומחלים אנחנו מכת"ה להשיבנו תשובתו הרמתה ודעתו דעת תורה בזה עכ"ל השאלה.

תשובה בס"ד, הנה בקידושין כ"ד ע"ב א"ר ששת הרי שהיתה עינו סמויה, וחטטה, עבד יוצא בהן לחירות מ"ט מחוסר אבר הוא ותנא תונא תמות וזכרות בבהמה ואין תו"ז בעופות, יכול יבשה גפה נקטעה רגלה וחטטה עינה ת"ל מן העוף ולא כל העוף, והקשה הרשב"א ז"ל, בחי' וז"ל:

תמיהא לי היתה שינו נדודה נמי בשאין יכול להשתמש בה כבר והפילה אמאי אינה יוצאה בה לחירות דהא שן נמי אבר הוא וכדאמרינן מה שן ועין ראשי אברים וצ"ע, ע"כ יע"ש ובמהרש"א ז"ל שהקשה ג"כ הכי עוד הקשו בת"י וז"ל:

תימה דלא דמי לעוף דמתחלה לא היה בו דבר שראוי לפסול בו דאפילו עינו סמויה בו לא היה פסול אבל עבד הרי היה בו מתחלה דבר הראוי לצאת בו ע"כ, וליישב גם שניהם, בחדא מחתא כ' ד"ז הפנ"י ז"ל בזה"ל:

ולולי שאיני כדאי היה נ"ל דלא מייתי רב ששת ראיה לעיקר הדין דוודאי פשיטא ליה מסברא מריבויא מישלחנו דכל שעשאו מחוסר אבר פשיטא דיוצא לחירות ולא הוצרך להביא ראיה אלא דעין מקרי אבר משום דלכאורה לא הוי אבר כיון שאין בו עצם ובאהלות נמי לא קחשיב ליה לגבי רמ"ח אברים שבאדם ולהכי מייתי מעופות דאע"ג דאין מום פוסל בו לא מחוסר אבר אפ"ה פסול להקרבה בנחטטה עינו, אלמא דאשכחן דעין מקרי אבר מש"ה יוצא לחירות דהא עשאו מחוסר אבר, משא"כ בשן לא אשכחן דמקרי אבר כנ"ל נכון עכ"ל, ולדעתי העניה נראה בגוף הסברא שכ' הפ"י ז"ל דשן לא מקרי אבר ועיקר ראיית ר"ש הוא דעין מקרי אבר שלל זאת הרשב"א ז"ל באשר שכל קלמסו לאמור דהא שן נמי אבר הוא וכדאמרי' מה שן ועין ראשי אברים, אשר מזה

שתים שמענו דשן ועין גם שניהם נקראו לענין חירות העבדות אברים בלשון חז"ל ולזה לא היה צריך ר"ש לראיה, ולדברת רבינו הפ"י ז"ל דלעיקר הדין לא מייתי ר"ש ראיה דוודאי פשיטא ליה מסברא מריבויא דוישלחנו דכל שעשאו מחוסר אבר פשיטא דיוצא לחירות מלבד מה שלא כן דעת מפרשים הראשונים ז"ל, גם מלשון הפוסקים מבואר הסתירה ממש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' עבדים ה' ו' וז"ל:

היתה עינו סמויה וחטטה עבד יוצא בה לחירות שהרי חסרו אבר, וה"ה לאחד מראשי אברים שהוא בטל ואינו עושה בו מלאכה שאם חתכו הרי חסרו אבר ויצא לחירות, וכלשונו כ' בטוש"ע יו"ד סי' רס"ז סעיף ל"ג הרי שהאריכו והוסיפו לאשמעוי' האי דינא גם בשאר אברים אשר בכלל רמ"ח אברים הם ומכל זאת איצטרכו לאשמעוי' האי דינא דאם דבטלו מעבודתם מ"מ בחתכום ועשאו מחוסר אבר יצא לחירות ומעינו סמויה וחטטה למדו זאת בה"ה (יע"ש בביאור הגר"א ז"ל) הרי נתבאר דעת המפרשי' ופוסקים דעל זה סובב והולך קוטב ראיית ר"ש ושלא כדברי רבינו הפ"י ז"ל.

ובישוב קושית הרשב"א ז"ל נלע"ד די"ל דשאני שן נדודה ואין יכול להשתמש בו שהוא כאבר המדולדל דהוי כעין אבר ובשר המדולדלין דאסרו חז"ל משום מצוות פרוש כבחולין ע"ד דנחשב כפירש מן החי כן בשן הנדוד שאין יכול להשתמש בו ועומד לנפול כנפול דמי וכ"כ המקנה שם בפיסקא בגמ' לחפשי ישלחנו. באמצע הדבור משא"כ בשן דלא משכחת ביה כה"ג דאם היתה נדודה עד שאינה ראויה להשתמש בו כנפול דמי יע"ש וא"כ במה שהפילה לא עשה רבו בזה שום חדשות כי מעיקרא היה ג"כ כמח"א משא"כ בעין אם שנסמית מ"מ הוא מחובר בחבור גמור בגוף ובחטטה רבו עשה בו דבר חדש לעשותו כמח"א לזאת יוצא לחירות, ומצאתי אח"כ גם בשו"ת בית שלמה חאה"ע סי' קמ"ט שכ"כ ולדעתו זה כוונת המהרש"א ז"ל בהוי"ל שכ' יע"ש ולענ"ד הוא האמת בישוב קושית הרשב"א ז"ל. ומש"כ הרש"ש ז"ל בהגהותיו ליישב זה לענ"ד לא מסתבר יע"ש, גם על לשון הרמב"ם ז"ל שם בה' י"ג שכ' ואצ"ל אם היתה עין העבד כואבת והיה רבו אומן ועקרה לו שהרי יצא לחירות כ' שם הרש"ש ז"ל וז"ל:

תימה לי מאי איריא כואבת אפילו סמויה לגמרי נמי אין כאן שום תימה כי זה אמת דגם בסמויה לגמרי נמי דינא הכי אך דבר בהוה כי הסבה אשר עין העבד כואבת היא המסבב אשר רבו האומן יוציאה לטובתו ועקרה לו מכל זאת יוצא לחירות וזה פשוט וברור בכוונת לשון הרמב"ם.

אמנם קושית הת"י במקומה עומדת עוד יש מהדיוק דבזבחים ס"ח במשנה ובת"כ ובכ"מ נשנית בסדר שיבשה גפה, ושנסמית עינה נקטעה רגלה ואך בסוגיא דקידושין נשתנה

הסדר לאמור יבשה גפה נקטעה רגלה נחטטה עינה להקדים רגל לעין גם יש לתן לב כי בת"כ ויקרא פ"ו הגי' ואין תמות וזכרות בעוף יכול שיבש גפו ושנסמא עינו ושנקטעה רגלו ת"ל מן העוף ולא כל העוף ובפ' אמור פ"ז הגי' יכול שיבש גפה ושנחטט עינה ושנקטע רגלה כו' השינוי מנסמא לנחטט. טעמא בעי. גם הקושיא מבוארת דביבשה גפה אין כאן מחוסר אבר ולמה פוסל בעוף אשר ליישב זאת, כ' הרשב"א ז"ל בחי' וז"ל: יבשה גפה כ' הראב"ד ז"ל אע"פ שעדיין מחובר בגופו מח"א מקרי כיון שכל כחו של עוף בכנפיה ויבשו עכ"ל. והנלע"ד בישוב כל זה, דהנה אא"ז רש"י ז"ל בזבחים פ"ה ע"ב ד"ה הואיל וכשרין בעופות פי' וז"ל:

דכתיב תמים זכר בבקר בכשבים וגו' תמות וזכרות בבהמה ואין תו"ז בעופות ומיהו מחוסר אבר לא משום הקריבהו נא לפחתך, וכן (נ"א וכל) מום מגונה ע"כ וכ' הראש יוסף ז"ל בחולין כ"ג ד"ה ודע דמשמע מדברי רש"י ז"ל דמום מגונה נמי פוסל בעופות משום דהקריבהו (וציין לפנים מאירות בחי' זבחים כ"ה ד"ה בדוקין שבעין ואינו תח"י) ובזה מיושב קושית התוס' דמן העוף איצטרך למום גדול דלא אסור לב"נ עכ"ד יע"ש וברמב"ם ז"ל פ"ג מה' איסורי מזבח ה' א' שכ' בד"א במומים קטנים כו' ובה' ג' גבי טו"א שכ' אע"פ שאין לך מום גדול מהן הרי הן פסולין למזבח מדרך אחרת כו' וכ' שם בלח"מ וז"ל:

אלא וודאי צ"ל דבלא קרא ראוי למעטינהו אפי' בעוף משום דהוי מומין גדולים דכי ליכא מומין בעוף היינו מומין קטנים וכדכתב רבינו לעיל בד"א במומין קטנים ואלו הוו מומין גדולים כמחוסר אבר וכמש"כ רבינו אין לך מום גדול מזה כו' עכ"ל יע"ש ואם כי בלב אריה שם בחולין ד"ה איצטרך תמה על הלח"מ יע"ש אין כאן תמיה קיימת כי גם בלשון רש"י ז"ל מבואר כן דס"ל דמומין גדולים פסולים משום הקריבהו ונאמר כי רש"י ורמב"ם ז"ל בקדא שיטה קיימו וכאשר פ' שם הרמב"ם ז"ל בה' א' דגם בעוף אם נולד בו אחת מן הטרפות שאוסרין אותה באכילה הרי זה נפסל לקרבן מטעמא דהקריבהו נא לפחתך וכמש"כ שם בכ"מ, ומלח"מ שם נראה דמומין גדולים הוי כמחוסר אבר ופסולן מה"ת, אם כי למש"כ הכ"מ שם פ"ב ה"ו מטעמא דהקריבהו אינו אלא פסולא דרבנן הלא מלשון הרמב"ם ז"ל שכ' שאין מקריבין חסר כלל וכן אם נולד בו אחת מן הטרפות כו' ה"ז נפסל לקרבן סתימת הלשון מורה דשוה ממש לחסר אם כי בכ"מ שם כ' הטעם דהקריבהו וכן מבואר בלשון רש"י ז"ל שכ' ומיהו מח"א לא משום הקריבהו כו' דהקריבהו הוא טעמא לפסול עי"ז גם מה"ת ולשיטתו גם מום מגונה. אם שאינו מח"א ג"כ פסול מטעם זה ועל קוטב זה כוון רש"י ז"ל לפרש בזבחים ס"ח ע"ב שנסמית עינה דהו"ל מחוסר אבר

והקריבהו נא לפחתך וכי אמרי' כו' לענין דוקין שבעין הוא דקאמרי' (והשטה מקובצת הוסיף בלשונו שאין מומן ניכר) אשר התוס' שם פי' ושנסמית היינו שנחטטה דמח"א דממעטי' לה מדכתיב מן העוף ולא כל העוף ולא כמו שפי' שם בקונט' משום הקריבהו נא לפחתך. אמנם רש"י ז"ל בכוונה מיוחדת לא פי' נחטטה וגם אחז בכ"מ טעמא משום והקריבהו כי גם נסמית אם שלא נחטטה הוא מום שבגלוי וניכר יותר מדוקין שבעין ומקולקל ומגונה ופסול כמח"א משום הקריבהו והוא הנרמז גם בת"כ דשנוי בלשון נסמא ולשון נחטט לאשמעוי' כי גם שניהם פסול בנחטט משום מח"א ממש, ובנסמא דהוי מום מגונה וגלוי הוי כמח"א ופסול משום הקריבהו ולזאת גם ביבשה גפה אם שעדיין מחובר בגוף מ"מ פסול מפני דהוי מום גלוי ומגונה והוא הטעם שנסמך בכ"מ נסמית עינה ליבשה גפה להורות כמו ביבשה גפה אם דעדיין מחובר לגוף מ"מ פסול משום הקריבהו דהוי מום מגונה כן בנסמית עינה גם בלא נחטטה ג"כ פסול משום הקריבהו לשיטת רש"י ז"ל דהוי מום מגונה ומיושב קושית התוספת ישנים כי גם בכאן דמי ממש לעבד דגם בעינו סמויה פסול משום הקריבהו ובנחטטה נוסף אך דהוי מחוסר אבר ממשה וכיון דבסוגיא דידן מיירי בנחטטה ממש דמקודם היתה סמויה ואח"כ נחטטה וכפירש"י ז"ל ואינו שוה בקו המשוה ליבשה גפה דשם עדיין מחובר בגוף לזאת כאן בסוגיא בא בשינוי להקדים יבשה גפה נקטעה רגלה אשר הרגלים וכנפים הם עיקר תנועת וכח העוף אשר יעופף ונתבאר כי לשיטת אא"ז רש"י ורמב"ם ז"ל (לדעת הלח"מ בשיטתו) עלה ישוב נכון לכל בעזהש"י. ואם כנים אנחנו בדברינו הלא מתבאר כי אין מקום כלל לראיית החס"ל ז"ל באו"ח סימן ג' שדן על מי שיבשה ידו השמאלית עם הזרוע ואין לו ביד הזה שום שליטה ואבדה כל הרגשתה לענין הנחת תפילין דיחשב כאלו אין לו יד שמאלית מהא דיבשה גפה דאם שעדיין מחובר בגופה מחוסר אבר מקרי ולהאמור לשיטת רש"י ורמב"ם ז"ל הלא הפסול הוא מפני דהוי מום מגונה ומשום הקריבהו אם דלא נחשב כחסר ואין כאן שום ראיה. וכ"כ באמת הגאון מהרש"ק ז"ל בקנאת סופרים בהשמטות לשנות חיים סימן נ"א בתשובתו על זאת השאלה וז"ל:

ומה שהביא רו"מ ראיה מ"ד כ"ד בקידושין ומחי' הרשב"א שם יפה העיר ומה שהוכיח מחי' הרשב"א ז"ל בקידושין כ"ד ביבשה גפה כו' אין זה ראיה דבעוף דבע"מ פוסל בה ולכך כיון דעכ"פ יבשה גפה אינו דומה לשאר עופות ולשאר הגוף לכך נקרא העוף גופה בע"מ כו' יע"ש אשר במנחת פתים על או"ח סימן כ"ז תמה עליו בזה"ל אמנם מש"כ בק"ס דיבשה גפה שאני דעכ"פ בע"מ מיקרי אף שאינו מחוסר אבר דבריו תמוהים דהא

אין תמות וזכרות בעוף יע"ש, אשר לכאורה דברי הגאון מהרש"ק ז"ל תמוהין מאוד ולדברינו יש ישוב לדבריו אשר יש להם מקום לשיטת רש"י ורמב"ם ז"ל וכדאמרן.

והנה התוס' בזבחים ל"ה ע"ב ד"ה אלא בדוקין שבעין כ' א"נ שאר מומין פסלי מדרבנן ומה שפי' בקונ"ט דמח"א פסול בעוף משום הקריבהו נא לפחתך בחנם פי' דבהדיא דריש לה בקידושין מדכתיב מן העוף ולא כל העוף עכ"ל:

אשר יש לפרש דבריהם דס"ל כמש"כ הכ"מ בפ"ב מה' א"מ ה"ו דמטעמא דהקריבהו איני אלא פסול דרבנן ולזאת שאר מומין גם באינם. מח"א פסולין מדרבנן מטעמא דהקריבהו אך במח"א הקשו על רש"י ז"ל דל"ל האי טעמא שאיני אלא מדרבנן כיון דבהדיא דריש לה בקידושין מקרא וא"כ הוא מה"ת ועלה מהמדובר כי שלש שיטות המה, להתוס' דזבחים ל"ה בעוף גם שאר מומין שאינם מח"א כיון שניכרים וגלוים פסולין מדרבנן. ולרש"י ורמב"ם ז"ל במום מגונה וגדול גם שאיני מח"א פסול מה"ת כמח"א דנדרש מקרא וטעמא דהקריבהו הוא גם טעמא דקרא למה"ת (יעוין רש"י ז"ל חולין כ"ג ד"ה אלא מומין גדולים כגון מח"א וטעמא משום הקריבהו כן הוא הגי' להגהת השט"מ שם דמפורש דטעמא דהקריבהו הוא טעמא דקרא) ושיטה השלישיה שיטת התוס' ומפרשים דבעוף איני פוסל אך מח"א לבד מיבשה גפה כנלע"ד כפת בזה וצ"ע עוד לבאר כל זה באר היטב.

אולם גם לשיטה השלישית אשר מריהטת פשטות הסוגיות היא המכרעת דדווקא מח"א פסול בעוף א"כ לכאורה קמה ראיית החס"ל דמיבשה גפה מוכח דאבר שיבש כחו הוי כמח"א אבל היטב אשר דברו בזה הב"ש ומ"פ דממקום שבא מבואר סתירת דבריו ממש"כ הרשב"א בשם הראב"ד ז"ל דדווקא עוף שכל כחו בגפה מקרי מח"א ביבשה גפה אבל לא בשאר אבר יע"ש בבית שלמה ז"ל סי' קמ"ח שדחה כל ראיותיו של החס"ל בדברים ברורים, והכי קיי"ל דאדם שיבש ידו השמאלית לא מיקרי מחוסר יד ויניח תפילין על ידו השמאלית וכאשר באו בזה לעמק השוה הגאונים המהרש"ק שם בק"ס והשו"מ במהד"ת ח"ג סי' קכ"ד וב"ש ומ"פ יע"ש כי דבריהם כנים וברורים להלכה.

ועתה נבוא לנד"ד כי במה שדן שם הב"ש ז"ל לענין רגל שניטל הרגשותיו ואח"כ נתרפא אך שנשאר לו חולשה אין אנו צריכין במה שאנו דנין אשר רגלו רגל ישרה ומעולם לא נאבד הרגשותיו ואך ע"י כאב שגרונא ברגל ימין אשר הוא גורר קצת ומגביה אותו קצת ושם רגל עליו. וכנים המה דבריכם אשר כתבתם כי לשני הטעמים מרש"י ור"ת ז"ל מבלי לחלוץ ברגלו עקומה אינם שייכים בנד"ד וכאשר אבאר בקצרה בס"ד.

ביבמות ק"ג: אמר אמימר האי מאן דחלץ צריך למדחסיה לכרעיה וא"ל רב אשי לאמימר והתניא בין עומד בין יושב בין מוטה, אימא ולעולם דדחיס לכרעיה ואמר אמימר האי

מאן דמסגי על לוחתא דכרעיה לא חליץ א"ל ר"א לאמימר והתניא סמוכות הרגלים, מאי לאו דחליץ בה איהו לא דיהיב ליה לאחר וחליץ אר"א כו' והנה נודע דעת הטור בסי' קס"ט בשיטת הרי"ף ורמב"ם ז"ל דגם האי דינא דצריך למדחסיה לכרעיה נאמר לעיכובא דאם לא דחק רגלו בקרקע גם בדיעבד החליצה פסולה יע"ש בב"י ובש"ע סעי' ל"ב וב"ש סק"ל ובלח"מ פ"ד מה' יבום ה' י"ז והגאון בנו"ב מהד"ק חאה"ע סי' צ"ד הרחיב בזה הדבור ולהוכיח דמימרא קמא אך על לכתחלה נאמר וז"ל. אלא מימרא קמא דאמר צריך למדחסיא לאו לעכובא נאמר אלא למצוה לכתחלה לכך אמר צריכא וכמבואר ברש"י ז"ל בברכות ט"ו ע"א ד"ה אלא ר"י לכתחלה כו' וכל צריך לכתחלה משמע הא בדיעבד שפיר דמי עכ"ל רש"י שם וא"כ אמימר נמי צריך לכתחלה קאמר כו' כו' יע"ש בנעימת דבריו וכוון לדברי ראשונים ז"ל שכן בחי' רשב"א נ"י ועוד מפרשים ז"ל שם כ' דהא דאמימר צריך קאמר דהיינו לכתחלה אבל בדיעבד אע"ג דלא דחיס ליה חליצתה כשרה יע"ש ולדעת הטור בשיטת הרי"ף ורמב"ם ז"ל נלע"ד די"ל כי הא דפשיטא להו דצריך לכתחלה משמע וכבגיטין ט"ו לאו כלל מוחלט הוא דבכמה דוכתי אמרי' צריך ואין לו תקנה (עיון ברכות שם בציון הגרי"ב ז"ל ובגיטין מ' אמר אמימר המפקיר עבדו כו' א"ל ר"א לאמימר והאמר עולא אר"י כו' וצריך גט שחרור א"ל צריך ואין לו תקנה הרי דאמימר ס"ל בפירושא דצריך ואין לו תקנה והוא שהביאם לפרש דברי אמימר צריך למדחסיה לכרעיה דצריך ואין לו תקנה אם לא דחס וזה יש להטעים במה דא"ל ר"א לאמימר אשר לכאורה מאמר ליה בלחוד נדע דלאמימר אמר (אם כי מצינו כן רבות פעמים בש"ס, אבל לפרקים נאמר גם אמר ליה בלחוד והיכי דאיכא לדייק ולמימר טעמא אמרי' בדברי חז"ל המזוקקים שבעתים) אך בדיוק נאמר כאן דא"ל ר"א לאמימר כלומר לשיטתו בביאור מלת צריך דאין לו תקנה גם בדיעבד והתניא בין כו' חליצתה כשרה עכ"פ בדיעבד וא"ש. **ולמה** שצדד רבינו הב"י ז"ל גם בשיטת הרי"ף ורמב"ם וכן הוא דעת רוב הראשונים ז"ל דאמימר במימרא קמא אך לכתחלה אמר דצריך אין להקשות מסוגיא דגיטין כי י"ל דס"ל כא"ד שם דאמר אמימר המפקיר עבדו ומת אותו העבד אין לו תקנה כו' אשר לא"ד קעיעיון תוס' ע"ז ז' ע"א וברא"ש ז"ל בגיטין פ"ו סי' י"ב וב"ק פ"א סי' ו' ובקצ"נ פלפלא חריפתא שם דמבואר שיטת הגאונים ורי"ף ז"ל דנקטי' העיקר לא"ד כי הוא לישנא בתרא יע"ש ולטור בשיטת הרי"ף ז"ל למש"כ הרא"ש ז"ל בב"ק פ"א סי' ו' י"ל דסוגיא דגיטין לא נכנס בכלל זה וכמובן להמעיין) אין הכרח דאמימר ס"ל בפירושא דצריך שאין לו תקנה ושפיר פי' צריך דאמימר אך על לכתחלה ור"א הקשה לו מברייתא דבין עומד כו'

בין מוטה דמשמע מהברייתא דגם על לכתחלה נאמר וכאשר ביארו הסוגיא הראשונים ז"ל והנו"ב ז"ל כוון לדבריהם יע"ש.

והנה הלח"מ שם הקשה כיון דפיסול דמסגי על לוחתא לא הוי אלא משום דצריך למדחסיה א"כ אמאי לא פריך ר"א לאמימר מהאי דסמוכות הרגלים ולימא ליה וודאי דל"ב למדחסיה ואמאי פריך מהא דסמוכות הרגלים דקדים בברייתא במימרא בתרא ולא פריך ליה לאלתר במימרא קמא יע"ש תירוצו, ובנו"ב שם הוסיף להקשות עוד וז"ל: דלכאורה דחוק הוא שהמקשן והתרצן יהיו חלוקים בסברות הפוכים דר"א הקשה ממוטה דסובר מוטה א"א למדחסיה והתרצן השיב דשפיר דחיס ורש"י נדחק דר"א הקשה משום דסתם מוטה לאו אורחיה למדחסיה יע"ש בנעימת דבריו בביאור הסוגיא. ולענ"ד י"ל להאי כללא הידוע מהרא"ש ז"ל בפ"ק דחולין הובא בט"ז סימן ב' סק"ד דהיכי דבדיעבד שרי ל"ש לגזור שמא ישכח, אולם בדעת תורה שם סק"ב ביאר דהאי כללא בפלוגתא שנויה וציין לתוס' שבת קמ"א ע"ב ד"ה במנעל מרופט ותוס' גיטין ג' ע"ב ולתשו' הרא"ש ז"ל כלל י"ט דין ו' דמבואר כן ולעומת זה מתוס' פסחים ל' ע"א ד"ה אמר רב נראה דלא ס"ל כן ולישועות יעקב ז"ל אה"ע סימן כ"ב נחלקו בזה רש"י ותוס' קידושין פ"א ע"א ד"ה בעלה בעיר יע"ש ולפ"ז לא רחוק הוא לאמור דבזה נחלקו ר"א ואמימר דקושית ר"א הוא כיון דמברייתא מוכח דגם לכתחלה שרי במוטה מטעמא שכ' הראשונים ז"ל א"כ איך מתירין לכתחלה במוטה ולא חיישי' לשמא ישכח למדחסיה אם כי כל מעשה חליצה נעשה בפני ב"ד ורבים אשר רבים מדכרי אהדדי וב"ד לאו אורחיה לשכוח ואימת ב"ד עליהם להזהר במה שיאמרו להם הלא לעומת זה סתם מוטה לאו אורחיה למדחסיה כפירש"י ז"ל ולכאן וכן לכאן לא שכיח ונשאר הדבר עומד בקו המשוה דיש חששא דשמא ישכח וס"ל לר"א דאם דבדיעבד כשר מ"מ חיישי' לשמא ישכח ולזאת הקדים הקושיא דמוטה אם דמאוחר בברייתא לסמוכות רגלים יען כי בדרך אגב נשמע מכח האי קושיא דגם היכי בדיעבד שרי מ"מ חיישי' לכתחלה לשמא ישכח וע"ז השיב לו אמימר אימא ולעולם דדחיס לכרעיה לזאת שרי גם לכתחלה כי הב"ד ישגיחו ויזהירו על הדחיסה ולשמא ישכח לא חיישי' כיון דבדיעבד שרי (כדקיי"ל כהאי כללא) ואמר אמימר כו' האי מאן כו' לא חליץ כלומר דגם בדיעבד לא עלתה החליצה בזה משא"כ מימרא קמא אך לכתחלה נשנית ובדיעבד החליצה כשרה גם בלא דחיס לכרעיה כיון דאפשר ליה למידחס וכל הראוי כו' וכמש"כ הראשונים ז"ל ולהמעיין מבואר כי זאת היא שיטה הממוצעת מוסכמת מרובם ככולם מקדמאי ובתראי ז"ל.

והנה הנו"ב שם האריך לסתור דעת הרה"ג ר"ז ז"ל ולהחזיק במנהג ישראל אשר הגבהת הרגל הוא קודם חליצת המנעל והמציא שני טעמים נכונים בהא דצריך למדחסיה לכרעיה מלבד מש"כ בזה הראשונים ז"ל ובשו"ת דברי חיים ז"ל מהד"ק סימן ק"ג סתר גם שניהם באמרו שם וז"ל:

ודברי הנו"ב הנ"ל בשמעתא זו לא זכיתי להבין בטעם הראשון דקאמר צריך למדחסיה כדי שתגביה אותו כדרך שבני אדם נוהגים בשעה שחולצים מגביהים רגליהם והוי זה כעין חלוצה, ולענ"ד א"א לומר כן כלל דיהיה הגבהה חליצה ואם כדבריו הוא רק צורך וסיוע לחליצה אבל לא נאמר דהגבהה יהיה מקרי חליצה והא ראיה דבתלמוד שלנו לא מוזכר כלל שתתפוס רגלו ותגביהנו ואם כדברי הנו"ב ז"ל הנ"ל הו"ל לגמ' למימר העיקר דצריך שתגביה רגלו ויחלוץ וממילא יהיה נשמע שהוא צריך לדחוסי ולא לומר ההיפוך דהוא צריך למדחסיה עכ"ל ואני אומר להצדיק את הצדיק וגאון הנו"ב ז"ל כי הלא כ' שם וז"ל:

וכיון שהוכחנו דהך ותתפוס הרגל היינו הגבהה א"כ אף דברי הירושלמי שהביאו התוס' כו' כיצד הוא עושה מתירתו בימין ותופסת בשמאל. ושומטת עקב בימין כו' הך ותופסת ג"כ פירושו הגבהת הרגל ומן הירושלמי יליף הטור הגבהת הרגל עכ"ל יע"ש. ורמז הגבהת הרגל גם בש"ס דילן יבמות ל"ט ע"ב בלשון חז"ל המזוקק ככסף צרוף באמרם איטלע לה רגלך ולאחר שהאריך בדברי טעם ונועם סיים וז"ל:

ודע כי החי אף שהוא כולו באוויר וא"א בלתי נושא אותו אפ"ה אמרו חי נושא את א"ע כי אין החי אבן דומם ודרכו להתנועע ולכן נושא א"ע ואם זה בכולו באוויר ק"ו בעמדו על הארץ שבידו להגביה אחד מאבריו בעצמו כמו רגלו אף אם אחר תופס ברגלו ומגביה מ"מ אין הרגל אבן דומם והוא בע"ח מתנועע ונקרא נושא א"ע ולכן אף אם היבמה אוחזת רגלו ומגבהתו שייך לומר שהוא מגביה רגלו שבוודאי א"א שלא יתנועע ויסייע ולכן נאמר ליטלע לי ואיטלע לה הכל הכינויים עליו שהוא מגביה, וא"כ נזכר הגבהת הרגל באוויר בגמ' ורי"ף ורמב"ם ורא"ש ומ"ש אמימר דצריך למדחסיה היינו קודם החליצה ומטעמים שהארכתי עכ"ל אשר מהעתקת לשונו נתבאר כי מש"כ עליו בספר אור מורה על ה' חליצה אות נ"ח בזה"ל:

לפע"ד הדבר דחוק כיון דעיקר פעולת הגבהת הרגל נעשה על ידה איך שייך האמורה איטלע עליו עכ"ל אין להם שום מקום תפיסה ודברי הנו"ב ברורים כי כלפי שאמר אמימר צריך למדחסיה הלא יכול לדחוק כ"כ עג"ק שלא תוכל היא להגביהו לזאת אם כי החיוב עליה להגביה הלא עליו להניח להגביה וכדרך תנועת הבעל חי וכאשר הסביר

הנו"ב לזאת שפיר תיוחס ההגבהה גם אליו ולאמור איטלע עליו, והן הן הדברים אשר גם בספר גט פשוט נאמרים במצות חליצה אות קכ"ג שפלפל שם ג"כ בפירושא דאטלע בפירש"י וערוך ז"ל וכ' ומפני זה סדר המתרגם והוא המסדר כאן ליטלע שהוא לשון שליפה ויחס אותה ליבם ולא ליבמה משום דהוא הסרת הרגל ונוגע אליו שלא ידחוק הרגל בקרקע מאוד שלא תוכל להסירו ע"כ יע"ש ובצירופא כל דא הלא הדחיסה בקרקע בא במימרא דאמימר, והגבהת הרגל נאמר בירושלמי בפירוש בותופסתו וגם רמוז בש"ס דילן יבמות ל"ט בואיטלע לה רגלך (וכדאמרי' בירושלמי פ"ג דר"ה ה' ה' ד"ת עניים במקומן ועשירים במקום אחר הובא בתוס' כריתות י"ד) ומובן מאיו כי סרה השגת הד"ח ז"ל ודברי רבינו הנו"ב ז"ל בטעם הראשון א"ש.

ועל טעם השני מהנו"ב כ' הד"ח ז"ל, וז"ל:

והפי' השני שכ' וז"ל:

משום שצריך שיהיה פ"א מגין ברגלו ואי לאו לא דמי למנעל זה אין לו הבנה כלל דא"כ עיקר הפסול הוא משום שאינו מנעל ולא משום חליצה ובכל הראשונים מבואר שעיקר הטעם משום שיהיה החליצה יפה לכל מר כדאית ליה, וגם הגמ' ה"ל לומר מנעל של חליצה צריך לילך בו או לעמוד בו על הארץ ולא למתני המעשה ביה דצריך לדחוסי לכרעיה עכ"ל לקושיתו אשר הראשונים לא כ"כ הלא התשובה מבוארת בנו"ב שם שכ' דהוא חידש טעם זה ועשה לו קצת סמוכין בפי' הרמב"ן ז"ל יע"ש ולמה שהקשה דגם הגמ' הו"ל לומר מנעל של חליצה צריך לילך בו י"ל כיון דאין החסרון במנעל עצמו כמו מנעל הנפרם שאינו חופה את רוב הרגל או בסנדל הנפחת וכדומה אך העיקר תלוי בדחיסת החולץ אשר עי"ז שמגין עליו משוי ליה למנעל לזאת בא עיקר הציוו אך על החולץ (ומה שטען שם באור תורה על או הטעמים למה שכתבתי ולהמעיין יראה דדברי הנוב"י ז"ל צהירים וברורים) דצריך למדחסיה לכרעיה וא"ש גם טעם השני של הנו"ב ז"ל.

והמהר"ם ז"ל בסדר חליצה אות ס"ו נתן טעם להדחיסה, וז"ל:

וידחק היבם רגלו בארץ כדי שתהא עקבו דבוק במנעל אשר גם ע"ז קרא תמה הד"ח ונטה קו באמרו שם וז"ל:

ולא ידעתי אנה מצא זה באיזה מהפוסקי' טעם זה. וגם לא ידעתי מה צורך שידבק המנעל ברגל ע"כ לענ"ד טעם המהר"ם ז"ל ברור כאשר כתב המרדכי בשם ראביה וטור ז"ל ובש"ע סעי' כ"ו דיש לדקדק שלא יהא טיט דבוק במנעל מבפנים וגם לרחוץ רגלו יפה יפה אשר בכ"ז הלא מבואר הטעם שם כדי שיהיה חליצת המנעל מעל הרגל ממש, כן

ה"נ צריך דחיסת הרגל שיהיה עקבו דבוק במנעל שיהיה מעל הרגל ממש ולא שיהיה חציצה מאוויר בין העקב למנעל ואם כי בש"ע שלא יהיה דביקת טיט ורחיצת הרגל נאמר אך בתור יש לדקדק אולי כשיש אוויר מפסיק חמור טפי לזאת הוא עוד מדינא דתלמודא בחיוב הדחיסה, אמנם גם בזה לא נאמר אך על לכתחלה כנ"ל ומצאתי בשו"ת בר ליוואי סי' ס"ז שדן בזה בדרך פלפול דכיון דבעי' מנעל למדת רגלו וכעין בגדי כהונה שכ' התורה מדו בד שיהיה כמדתו, ובעי רבא בזבחים י"ט נכנסה רוח בבגדו מהו על בשרו בעי' וליכא או דלמא דרך לבישה בכך ולזאת גם אמימר בעי לכתחלה מדחסיה לכרעיה שלא יהיה אוויר בין המנעל לרגלו יע"ש באריכות שהסביר את דבריו והיא הערה נכונה. וסעד למה שכתבתי בהסבר טעם רבינו המהר"ם ז"ל.

אמנם בדברי רבותינו הראשונים רא"ש וטור ונ"י ועוד פוסקים ז"ל מבואר הטעם כמש"כ ברא"ש ז"ל שם כדי שיהיה ניכר שטורחת לחלוץ מנעל דלפעמים מנעל של ב"ד גדול ממדת רגלו ו"נ כיוצא מאליו אם לא שידחוק רגלו בקרקע מעט וכאשר הסביר הנו"ב שם דבריהם וז"ל:

דהכוונה שיהי' ניכר שהיא עושה כן לצורך מצוות חליצה להתיר עצמה ואם לא היה דחיס רגלו לא היה ניכר שהיא עושה כן בשביל מצוות חליצה רק שהיה נראה כיוצא מאיו והיתה סבורה שיפול הנעל מעל רגלו ואולי יאבדנו מרגלו לכך קדמה ושלפתו שלא יפול מאליו ולא עשתה לשם מצוה אבל עתה דדחיס לכרעיה וצריכה היא לטרחה יתירה הגבהת הרגל בשביל שתוכל לחלוץ המנעל ומדטרחא כולי האי ש"מ שעשאה כן בשביל עצמה להתיר עצמה בחליצתו והטרחא שזכר הרא"ש ונ"י ז"ל שתהיה טורחת לחליצה הגבהת הרגל עצמו הוא הטרחה עכ"ל יע"ש באריכות, ובאור זרוע ז"ל סי' תרס"ט כ' הטעם וז"ל:

ודוחק היבם את רגלו בקרקע כדי שתחלוץ ע"י הדחק ותהא חליצה מעולה (יעיון יש"ש ז"ל שם ביבמות סי' ט"ו שכ' פשיטא הא דצריך למדחסיה לכרעיה אינו אלא לכתחלה כדי שתהא החליצה בכח שלה וזה כדברי האו"ז שתחלוץ ע"י הדחת כלומר שתהא בכח שלה) אם כי ריהטת לשונו שתחלוץ ע"י הדחק נראה קצת כסברת מהר"ז ז"ל אולם כאשר העמיס הנו"ב בכוונת דברי הנ"י ורא"ש ז"ל כן יש לפרש גם בכוונתו כדי שתחלוץ ע"י הדחק כלומר שתטריח בהגבהת הרגל שזה הוא התחלת והכשר החלוצה, וזאת חזי' דעת רבותינו הראשונים האו"ז רא"ש ונ"י ועוד פוסקים ומפרשים ז"ל בטעמא דאמימר דצריך למדחסיה לכרעיה (יעיון ברבינו העיטור ח"ר אות ג' בגט חלוצה דהשמיט כלל

מימרא קמא דאמימר וצ"ע מה זה ועל מה זה) הוא כדי שתטריח היבמה בחליצת המנעל מאיזהו טעם שיהיה טעם טרחתה זאת היא טעם הראשונים ז"ל.

ועתה הלא נתבאר תשובת שאלתכם כי בזה לדון אם רגל שיבש כחו ונתרפא אם נחשב כרגל לענין חליצה אשר דן בזה הב"ש בסי' קמ"ח יע"ש ובדברי חיים ז"ל ח"ב אה"ע סי' ל' אין אנו צריכין כלל לבוא לזה אשר מעולם לא אבדו הרגשותיו ורגלו רגל ישרה אך הפקפוק הוא במה שיש לו חולי כשגרונא והדחיסה לדחוק רגלו בקרקע הלא יכול לעשות ואם הגאון בשו"מ מהד"ק ח"ג סי' כ"ה ובמהד"ת, ח"ג סי קכ"ד דן להתיר ביבם אשר מאיזהו חולאת נתכווצו הגידים מתחת לארכובו בעבור זה בעת שעומד או הולך עקבו מרגלו אינו מגיע לארץ והולך על חצי כף הרגל הסמוך לאצבעות וכשהוא יושב או מוטה יכול שפיר לדחוס רגלו על הארץ כשאר כל אדם השמה שם באטר ורגל השמאלי) יע"ש באריכות טעמיו להתיר אם כי בנדון דידיה יש להעיר לשיטת הרמב"ן ז"ל בספר הזכות ביבמות שם דאם דעמידה ממש לא מעכבא אבל דרך עמידה מעכבא כדר"ז דכל הראוי כו' ובעי' שיהיה יכול לדחוס רגלו דרך הליכה יע"ש ובביאור הגר"א ז"ל סי' קס"ט ס"ק ק"י ובחי' רשב"א נ"י ז"ל שם. אמנם נראה כי הראשונים ופוסקים לא אזדי בשי' הרמב"ן ז"ל בזה יעיון בשו"ת ברכת יוסף ז"ל חאה"ע סי' ק"ה (יעיון שם בשו"מ סי' קכ"ד ד"ה והנה שצדד לאמור דבר חדש דלגבי דידה הוי כגמר דין ובעינן עמידה משא"כ לגבי דידיה חדש זה הוא נגד דעת הרמב"ם ז"ל דכ' לגבי דידה ויושבת יעיון בטוש"ע סעי' כ"ט ועיקר ועמד דבקרא הלא גבי דידיה נאמר כמבואר בראשונים ז"ל יעיון בדבריהם ובנוב"י שם, ובגוף הדין של הגאון השו"מ ז"ל צ"ע) ק"ו בנידון דידן אשר יכול לדחוק בכל רגלו דרך הליכה שגם לדעת הרמב"ן ז"ל אין שום חששא ואך מפני הכאב שיש לו ברגלו כשגרונא שאינו יכול להגביה רגלו יותר אך עם ידיו אשר מובן מאיו כי לטעם הראשונים ומהר"ם ונו"ב ז"ל לכולהו ארבעה טעמים שנתנו בחיוב הדחיסה אין כאן שום חששא יען כי יכול לדחוק את רגלו היטב ואדרבה לטעם הראשונים ז"ל שהיא תטריח ביותר בהגבהת הרגל לביאור הנו"ב כאן הלא תטריח ביותר יען כי הוא בעצמו אין בכחו להגביה וגם מתנועת בע"ח שנושא א"ע אין כאן אך שלא ידחוק ביותר שתוכל להגביה וכנ"ל ויעיון בה"ט שם ס"ק ל"ג במי שרגליו נפוחות (נראה שהוא חולי פאדגורא אשר הוא גרע עוד יותר משגרונא יעיון בשו"ת שבות יעקב ז"ל ח"ב סי' ס"ה הובא באחרונים ביו"ד סי' מ"ח דתרנגולים שרגליהם נפוחה שיש לחוש שבאו מחולי פאדגארא והאוכלים באו לידי חולי זה שומר נפשו ירחק מהם. ואולי בשגרונא לא נמצא בשום מקום לחוש גם לבעל נפש) אם יוכל לעמוד על כפות רגליו חייב לחלוץ

דשפיר מצי דחיק ואף אם לא יוכל להלך, עם המנעל אין חשש (יע"ש מש"כ עוד בשם מהרשד"ם ור"א ששון ז"ל), הרי"מ פדוואה ז"ל סימן כ"ג יע"ש, מכל הלין טעמי רשאין לחלוץ ולהתיר עלובתא דא מכבלי העיגון בלא שום חשש כלל וזה פשוט וברור להלכה בס"ד. והנלע"ד כתבתי:
בעזהש"י.

חלק חושן משפט

סימן סג

להרה"ג כו' מו"ה שמואל מאיר האלענדער נ"י רב בטשערנאוויץ
מכתבו עם שאלתו שאל חכם הגיעני וז"ל שאלתו קהל שיש להם מקוה כשרה ואח"כ קם אחד ובנה ג"כ מקוה עם שוויטץ למסחר ורצה לעשות גם מקוה כשרה עבור נשים אך הקהל המחו בו ולא רצו להכשירה אך ע"י הפצרות רבות אשר נתנו לו הרשות ושישלם בכל חדש איזהו סכום להקהל, וכעת עשה קהל עוד מקוה כשרה לנשים לטבול בו, ע"כ אסרו הקהל בצירוף הרב והב"ד דשם המקוה של יחיד עבור נשים לטבילה, וקצת מיחידי הקהל מעוררים ע"ז ואין ברצונם לשמוע להאיסור כי יאמרו אם כבר התירו א"א עוד לאסור, והקהל והב"ד אסרו משום שמפסיד הכנסה מהקהל. ועוד משום שזה היחיד עושה זיעה ומרחץ בשבת ומחלל שבת בפרהסיא ע"כ נפשינו בשאלתינו אם יש ממש באיסור שלהם ואם אסור לנשים לטבול בהמקוה של היחיד עכ"ל השאלה וע"ז הביא דברי הרמ"א ז"ל בחו"מ סימן ב' שיש חולקין וס"ל דאין כח ביד טובי העיר המה רק להכריח הצבור במה שהיה מנהג מקדם או שקבלו עליהם מדעת כולם. אבל אין רשאים לשנות דבר במידי דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי או להפקיע ממון שלא מדעת כולם, מ"מ הולכין אחר מנהג העיר וכ"ש אם קבלו עליהם לכל דבר כן נ"ל. ודברי הסמ"ע שם ס"ק י' י"א י"ד, ומש"כ בשו"ת מהר"מ אלשיך ז"ל בביאור תרי לישני בשיטת ר"ת ז"ל במרדכי ז"ל בפ"ק דב"ב, וגם מש"כ הסמ"ע בסימן רל"א בשם מהר"מ אלשקר ז"ל דבני העיר א"צ חבר העיר ועוד בא בציונים כהלכה להרמ"א ז"ל בחו"מ סימן ל"ח סעיף כ"ב וסימן קנ"ו קס"ג, ולהשו"ת שמובא בפ"ת שם, וליו"ד סימן א' סעיף י"א ורכ"ג סעיף ל"ג לענין תקנת הקהל, ועוד רמז לשו"ת חת"ס וד"ח ז"ל ובשם הבית יצחק ז"ל (שאינו תח"י) לענין מרחץ שיש בהקהל כח לגזור שלא לעשות עוד מקוה כשרה כדי שלא להפסיד להקהל ולפ"ז אם הקהל והב"ד אסרו להמקוה אסור לנשים לטבול בזאת המקוה, ויש כח ביד הקהל והב"ד לאסור עכת"ד בשאלתו.

והנלע"ד בזה בס"ד, הנה מקור זאת ההלכה היא בש"ס ב"ב ח' ע"ב בברייתא ורשאין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים ועל שכר הפועלים ולהסיע על קצתן, ובמרדכי ז"ל שם סימן ת"ס תפ"א, תפ"ב. אמר עם הספר לבאר פלוגתתא דראשונים שנחלקו לשני מערכות בפירושא דשמעתתא דלהסיע על קצתן אם היא דווקא על מה דאתנו עלייהו כלהו מעיקרא או יכולין נמי להתנות עתה מחדש והכח עוד ביד רוב הקהל וטובי העיר לעשות תקנות ולהכריח לכל העיר לקיים דבריהם. והאריך הדבור בזה בשו"ת מהר"מ אלשיך ז"ל בסימן נ"ט לבאר באר היטב באמרי נועם וז"ל:

הנה לפנינו ב' לשונות על דעת ר"ת ז"ל ללשון הראשון יש כח ביד טובי העיר להתנות לכתחלה על שערים ומדות ופועלין דאע"ג דאיכא פסידא להאי ורווחא להאי כל כמיניהו כמו שיש כח לבי"ד גדולי ישראל להפקיר כפשטא דברייתא דרשאין קאי להתנות על השערים ועל המדות כו' כל עוד שעושין מדעת החכם או בלא מחאתו (יש להעמיס כוונה בלשונו הטהור שעושין מדעת החכם הוא לשיטת האומרים דגם בבני העיר בעי' דעת החכם או בלא מחאתו לשיטת האומרים דבבני העיר ל"ב דעת החכם מ"מ במחאת החכם גם הם מודים שאין בכחם לעשות נגד מחאת חכם העיר) ור"מ מסייע להאי סברא. וללשון אחרון אין כח לט"ה להתנות על השערים ועל המדות ועל הפועלין אם לא שיעשו בני העיר כלם משום דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי ואין כח לט"ה לבדם להפקיר ומאי דקאמר רשאין לאו להתנות קאי אלא להסיע על קיצתן דהיינו היכא דכבר התנו כל בני העיר ואח"כ עבר אחד מב"ה רשאין לקנוס את העובר כיון שכבר קיימו וקבלו ולא מיחו מתחלה אבל בשעת התקנה יכולין לעכב, ומצאו כך בתשו' הר"י ט"ע. וראוי לחקור אי זה מ"ב לשונות או עדיף מסברא או מדעת הפוסקים ואין ספק כי מסברא הראשון נראה עיקר, דלא נהיר ולא צהיר ולא בהיר למימר דלישנא דרשאין לא קאי להתנות לא להסיע ועוד שא"כ לא הול"ל ולהסיע. בו דמשמע שהוא דבר שני ועוד בבבא דסמיך לה קתני רשאין בני העיר לעשות מקופה תמחוי כו' וסמיך לה רשאין בני העיר להתנות כו' וכי היכי דבבא קמייתא לכתחלה רשאין לשנות ה"נ בבא דסיפא רשאין לכתחלה להתנות הרי דמסברא לשון ראשון עיקר עכ"ל הזך ולדעתי העניה נראה בישוב שלש אלה הדיוקים שעשה רבינו האלשיך ז"ל על לשון שני של ר"ת ז"ל שהוא גם שיטת צבא רב מקדמונים ז"ל בהקדם, מה דאמרי' שם ט' ע"א הנהי בי תרי טבחי דעבדי ענינא בהדי הדדי דכל מאן דעביד ביומא דחבריה לקרוע למשכיה אזל חד מינייהו עבד ביומא דחבריה קרעו למשכיה, אתו לקמיה דרבא חייבינהו רבא לשלומי איתביה רב יימר בר שלמיא לרבא ולהסיע על קיצתם לא אהדר ליה רבא אמר ר"פ שפיר

עביד דלא אהדר ליה מידי ה"מ היכא דליכא אדם חשוב. אבל היכא דאיכא אדם חשוב לאו כל כמיניהו דמתנו ע"כ. ראה זה חדש בפ"י רגמ"ה ז"ל שכ' וז"ל:

אבל אי איכא אדם חשוב ולא אתנו קמיה לא תנאיה תנאה (מפירושו ולשונו מוכרח לאמור דגירסתו בש"ס היה אבל היכא דאיכא אדם חשוב לא, ולא יותר) ואיכא דאמר היכא דליכא אדם חשוב עביד אינש דיניה לנפשיה אבל איכא אדם חשוב נקיט ליה בדינא קמיה עכ"ל אשר לפירושא דאיכא דאמר לקיום התנאי אינו מבואר כלל בסוגיא לחלק בין אדם חשוב או לא. אמנם פירושא דא היא דעת יחידאה וכפי' הראשון של רגמ"ה ז"ל הוא שיטת כל הפוסקים ומפרשים וכגירסתינו דבאיכא אדם חשוב לאו כל כמיניהו דמתנו אלא בפניו ובלעדי הסכמת חבר העיר התנאי שלהם אינו כלום. אך בזה נחלקו הפוסקים כי הרמ"א וש"ך ועוד פוסקים ז"ל שם בחו"מ סי' רל"א ס"ל דגם בתקנת בני העיר דינא הכי, ולשיטת הריב"ש סימן שצ"ט הובא בכ"מ בפי"ד מה' מכירה ובסמ"ע שם בשם מהר"מ אשקר ז"ל דלמש"כ הרמב"ן ור"ן ועוד ראשונים ז"ל הטעם דבעי' אדם חשוב משום דמפסדי הלוקחים שאינם בני אומנים ע"י קצתם לזאת לא כמיניהו להפסיד לאחריני משא"כ בבני העיר שתקנתם רק לבני עירם ואין הפסד למי שחוץ לעירם. לא בעי אדם חשוב והכא בידם לתקן גם בלא הסכמתו, ולקושית הש"ך שם על שיטה זו בחת"ס חחו"מ סימן קי"ז כ' דהרגיש בזה הריב"ש ז"ל בעצמו ותי' יפה וצוה לעיי"ש (ואינו תח"י) יע"ש בחת"ס אך בחיו"ד סימן ה' שם הוסיף החת"ס להקשות וז"ל:

וביותר קשיא מ"ט לא אהדר ליה רבא וכי היה לו להשיג מדעתו לחלק בין אדם חשוב לליכא אדם חשוב. בשלמא אי ברייתא דבני עיר נמי מיירי דליכא אדם חשוב דווקא ומסתמא כך שנו חכמים לתלמידיהם זאת הברייתא להסיע על קיצתם בדליכא אדם חשוב א"כ הו"ל למידע אבל כיון דברייתא מיירי אפילו באיכא אדם חשוב רק בעובדא דטבחי בעי' אדם חשוב א"כ מ"ט לא אהדר ליה רבא וכי הוה ליה לאסוקי אדעתיה הך חילוקא עכ"ל יע"ש מש"כ בישוב זאת הקושיא ולדעתי נראה די"ל בשנדייק עוד בלשון הגמ' לא אהדר ליה רבא דלא היה צריך להזכיר רבא אך לא אהדר ליה בלחוד דכיון דרב יימר בר' שלמיא איתביה לרבא מלא אהדר ליה בלחוד ידעי' דרבא לא השיב לו, ומצינו כהאי דיוקא בתוס' ב"ק ס"ז ע"ב ד"ה רבא אמר ולעיל ס"ו ע"ב גרס א"ל רבא כו' אע"ג דרבה הוה בר פלוגתיה דר"י ולרבה הקשה אביי צ"ל דרבה עצמו לא השיב לו כלום אלא רבא השיב לו כו', וכ"מ דבכל הספרים גרס לעיל א"ל רבא ואי רבה השיבו הול"ל א"ל

ולא היה צריך להזכיר רבה כיון דמקשה לרבה יע"ש לזאת נראה לפרש למש"כ מלתא בטעמא דרבא לא השיב בהגהות חו"י על הרי"ף ז"ל שם וז"ל:
אבל איכא אדם חשוב. הוא רבא מרא דאתרא ולכך לא אהדר ליה לקח גדולה וכבוד נ"ל ע"כ. אשר לפ"ז יש מקום לפרש לא אהדר ליה רבא כלומר דרבא בעצמו הוא דלא אהדר ליה אבל נאמרה זאת התשובה לריב"ש ע"י אחד מתלמידיו והוא שכוון ר"פ באמרו שפיר עביד דלא אהדר ליה מידי כלומר רבא בעצמו (ואולי משיב התשובה מתלמידי רבא לריב"ש היה ע"י ר"פ בעצמו שגם הוא היה מתלמידיו כמבואר בתוס' ב"ק שם ובע"ז נ"ט ע"ב ד"ה אמר ר"פ ובכמה דוכתי) כי יש בזה שופרא דרבא מעין שופריה דרב יוסף רבו דאמר אלא תתני ענוה דאיכא אנא (שלהי סוטה) דלא אהדר ליה בעצמו מגודל ענוותנותו לא לקח הכבוד לעצמו דהוא מרא דאתרא והאי חילוקא בין איכא אדם חשוב לליכא יצא לחלק ע"י אחד מתלמידיו לריב"ש ומדוקדק היטב לשון הגמ' וגם עלה ישוב לקושית החת"ס ז"ל.
ובזאת השיטה שהיא דעת הריב"ש ור"ם אלשקר ועוד פוסקים ז"ל דבתנאי בני העיר לא בעי' להסכמת חבר העיר הלא מיושב קושיא המבוארת לדעת האומרים דרשאין בני העיר אך בהסכמת כולם ואין הרוב יכול לכוף את המיעוט דא"כ פשיטא ומאי קמ"ל, אשר נאמר בזה תירוצים שונים כמבואר שם בהג"ה למרדכי בשם מהרי"ק ובשט"מ ב"ק קט"ז ע"ב ועוד בראשונים ז"ל יע"ש ולהאמור הלא יש לפרש בפשיטות דהברייתא תרתי קמ"ל חדא דרשאין בני העיר להתנות על המדות ושערים ושכר פועלים בהסכמת כולם גם בדאיכא אדם חשוב ולא אתנו קמיה מכל זאת תנאם ותקנתם קיים. חדא ועוד קמ"ל דכחם חזק בתקנתם עוד ולהסיע על קיצתן לקנוס את העובר לאחר שקבלו עליהן ושפיר נהיר וצהיר גם בהיר לישנא דברייתא דרשאין דסובב והולך גם על רישא דברייתא דלהתנות ובזה עלה מרפא גם לשני דיוקי בתראי של האלשיך ז"ל מלבד מה די"ל אם כי בגמ' הגי' ולהסיע ב"ו וכן הוא ברי"ף ורא"ש ורגמ"ה ור"ן ועוד מפרשים ז"ל אולם מפירש"י ז"ל בגמ' ואלפסי נראה דגרסי להסיע בלא ו' יע"ש ובלשון התוס' ושט"מ שם ב"ק קט"ז ע"ב ד"ה ורשאין גם לדיוקא תליתאה י"ל אדרבה כיון דנאמרו סמוכין רשאין בני העיר לעשות קופה כו' ורשאין בני העיר להתנות כדרכם ז"ל לשנות בלשון קצרה היה מקום לקצר ולאמור אך ולהתנות על המדות כו' שהיה סובב והולך על ורשאין בני העיר דסמך ליה ולמה חזר לשנות ורשאין בני העיר עוד הפעם זה בא להורות לנו אם דשווין בלשונם אבל חלוקין המה בפירושן דורשאין קמייתא נאמר גם על לכתחלה ורשאין בתרייתא דקאי על ולהסיע לדעבד נשנית הא כדאיתא והא כדאיתא

ולזאת לא נשנית בוכן המורה דשווין המה ממש רק בהוספה דורשאין כו' יען כי חלוקין בדיניהם אמנם להאמור הלא מיושב כל הני דיוקי בחדא מחתא כי פירושא דרשאין קאי באמת על להתנות לכתחלה בהסכמת כל בני העיר גם בלא חבר העיר וכנ"ל ושפיר יש לו השתוות עם פירושא דרשאין קמייתא דקאי ג"כ על לכתחלה. וגם ה"ו דלהסיע מתפרשת שפיר דעוד זאת בכחם גם להסיע על קיצתן ולקנוס גם בדיעבד את העובר. ומהאי טעמא נשנית עוד הפעם ורשאין בני העיר להתנות כו' ולא היה יכול לבוא אך בלשון וכן להתנות, כי בדבור זה של ורשאין בתרייתא שתים שמענו על לכתחלה וגם על דיעבד וא"ש הכל וכמובן.

ומה שטען שם רבינו מהר"מ אלשיך ז"ל לסתור דברי מהרי"ק ז"ל יעיון בשו"ת מבי"ט ז"ל ח"א סי' רל"ז מה שהאריך בדברי טעם לקיימם. ומה שעמד למנין וחשב וספר שם י"א גדולי עולם הרי"ף ור"י בן מיגאש רש"י ורמב"ם רמב"ן רשב"א ורא"ש ראבי"ה טור רי"ו וריב"ש ז"ל דגם במידי דאיכא פסידא להאי ורווחא להאי יש כח גם ברוב בני העיר וטובי העיר לכוף את המיעוט, אם כי בשיטת הרמב"ם ז"ל יש עוד כעין סעד לזה מלשונו שכ' בפי"ד מה' מכירה ה' י"א אבל אם יש בה אדם חכם חשוב אין התנאי שלהן מועיל כלום ואין יכולין לענוש ולהפסיד על מי שלא קבל התנאי אלא א"כ התנה עמהם ועשו מדעת החכם כו' אשר הדיוק מבואר וכמש"כ שם הכ"מ וב"י ז"ל. ואיכא. למידק דמלשון זה משמע שאם קבל עליו התנאי אע"פ שלא היה בפני החכם החשוב חייב וזה היפוך מאי דאתמר בגמ' בעובדא דהני תרי טבחי דאתנו בהדי הדדי ואסיקנא שמפני שלא היה בפני אדם חשוב לאו כלום וכן מבואר בדברי רבינו בסמוך, וצ"ל שמ"ש אין יכולין לענוש ולהפסיד על מי שלא קבל עליו התנאי פי' על מי שעבר התנאי ע"כ אשר גם לישובו של הכ"מ טעמא בעי בלשון הרמב"ם ז"ל שהוא לשון צדיק ככסף נבחר דלמה כ' בלשון הזה שנצטרך לדחוק בכוונתו שלא כמשמעות הפשוט אשר לא באלה דרכו. אם לא שנאמר כי בדרך אגב בא הרמב"ם ז"ל לאשמעוי' בזה דיוקא מפשוטן של דברים דרק מפני שלא נעשה מדעת החכם אין יכולין לענוש ולהפסיד את מי שלא קבל התנאי אבל בצירוף דעת החכם או בתקנת בני העיר לשיטת הסוברים דל"ב הסכמת החכם יכולין לקנוס גם על מי שלא קבל התנאי כי הרוב יכולין לכוף את המיעוט ומיושב יותר לשון הרמב"ם ז"ל וסעד לדעת האלשיך בשיטת הרמב"ם ז"ל, אבל מובן מאליו כי אין זה הכרח בשיטתו, ובשו"ת מבי"ט שם וחו"י סי' פ"א כ' בשם הרא"ם ז"ל כי דעת הרמב"ם ז"ל שאין כח ביד הרוב לכוף ולקיים את התקנות רק אותן שהסכימו אבל לא לאותן שלא הסכימו יע"ש (שכ' כן גם בדעת הרא"ם רא"ש וטור ז"ל) וכלשון שני של ר"ת ז"ל

ובישוב קושית המשיך לשיטתו א"ש שיטתו בשיטתו דס"ל כסברת הריב"ש וכמש"כ שם בכ"מ ז"ל.

ואם כנים אנחנו בדברינו לאמור דשיטת הסוברין בפירושא דסוגיא דרשאין דווקא כולן. תלוי בשיטת ריב"ש ומהר"מ אלשקר ז"ל דבתקנתם לא בעי' הסכמת חבר העיר גם באיכא אדם חשוב וכנ"ל הלא יעלה לנו מזה. כי למש"כ בפתחי תשובה סי' רל"א סק"ו בשם התשב"ץ ושב הכהן ז"ל דרב האי גאון רמב"ן ורשב"א סמ"ג רא"ש וטור (ולמנין המשיך הלא דעתו בשיטת הרא"ש וטור דס"ל כלשון ראשון של ר"ת ז"ל) מרדכי והגהמי"י בשם הראב"ן ור"ב ז"ל כולהו ס"ל דאין חילוק בין בני אומנות או בני העיר ודברי הרמ"א ולבוש ז"ל שכ' או של כל בני העיר הוא ברור ואמת להלכה ולמעשה יע"ש אם כי כ' דמשמעות החת"ס בחחו"מ סי' קט"ז קי"ז דעתו לפסוק כריב"ש ומהר"ם אלשקר ז"ל הלא ביו"ד שם סי' ה' כ' ומ"מ הרמ"ה ז"ל עצמו ורוב פוסקים ס"ל אפי' בסתם בני העיר וליכא פסידא לאחריני נמי היכא דאיכא אדם חשוב אין יכולין להסיע על קיצתן בלתי הסכמתו להתקנה וכ"פ בש"ע סי' רל"א אשר כמבואר מדבריו דהכי פסקי' הלכה למעשה גם זאת נאמר להלכה ומורין כן ברבים אשר גם הרוב יכולין לכוף את המיעוט, והרמ"א ז"ל אשר בסי' רל"א פ' דגם בבני העיר בעי' להסכמת חבר העיר הכריע באמת בסי' ב' כדעת האומרים דהרוב יכולין לכוף את המיעוט גם באיכא פסידא וכמבואר ממש"כ שם וכן היו נוהגין בכ"מ שטובי העיר בעירן כב"ד הגדול כו' כפי המנהג כו' וכמש"כ בפ"ת שם בשם הזכרון יוסף ובשו"ת חכ"צ ז"ל בסי' קל"א בשיטת הכרעת הרמ"א ז"ל (יעיון חו"י ז"ל שם ד"ה והנה שצדד להשוות דברי חכמים שלא יהיו מחלוקת כלל) יע"ש וכאשר הביא גם כת"ה מתשו' אחרונים וביחוד בשו"ת דברי חיים ז"ל חחו"מ ח"ב סי' ס"ד. אשר שם הביא בשם הב"ח בתשו' סי' ס"ג שהעיד שכן המנהג וגם הוא העיד שכן נוהגין בכל תפוצות ישראל כי בתקנת הקהל אפילו הרוב יכולין לכוף את המיעוט וכן הגאון רב"פ ז"ל כ' כן להלכה למעשה כאשר מבואר להמעיין כי זאת השיטה היא דעת רובא ככולא מקמאי ובתראי וכן מורין להלכה ולמעשה.

אמנם להעמיד יסוד על האי פסקא בנידון שאלתכם לא נהירא לי כלל כי נודע דבכל הסכמות ותקנות בעי' לרוב מתוך כל ובמעמד כולם ביחד כמבואר בתשו' שהובא בבה"ט שם סי' רל"א ופ"ת שם וסי' קס"ג ויעיון בספרי חידושי בן יאיר בחי' מגילה בד"ה לכאורה מש"כ בזה יע"ש כי בירור אמיתת הדעת לא יוכל לבוא אך מתוך הויכוח של הניגוד יעיון תוס' רי"ד ז"ל י"ג מש"כ בטעם אמרם ז"ל שנקבע ה' כב"ה יען שהיו שונים דבריהם ודברי ב"ש וכיון שדקדקו ונתנו בטענות וסברות הניגוד הביאם לכוון אמיתת ההלכה

יע"ש ובהגהות הגאון רי"ש ז"ל בשם הרמב"ם ז"ל בטעמא אשר בד"נ כולו חייב זכאי כעין זה יע"ש ובזה יתפרש אמרם ז"ל ב"ק צ"ב ועזר מצריו תהיה לאסוקי שמעתתא אליביה דהלכתא כי עזר זה בא מסבת צריו אשר מתווכח עמהם ועל ידי הוויכוח יבוא לנקודת האמת ביתר שאת וכמש"כ הג"פ בכלל א' יע"ש והדברים ארוכים ועתיקים ולא עת האסף פה, ועתה אשר התקנות מנבררי הקהל אינם נעשים באופן זה לזאת אחרונים בתשובותיהם מהנדזים בכח תקנות הקהל כעת. ובספר דרכי תשובה ביו"ד סימן א' ס"ק ר"ח הביא ג"כ בזה בשם המשפט שלום ושו"ת בנין עולם. ועוד זאת הביא בשם הגאון מהרש"ק ז"ל בטוטו"ד מה"ד תליתאה אם שייך בזה"ז ז' טובי העיר וכל אלו הספרים וגם השו"ת בית יצחק ז"ל שהביא כ"ת לענין מרחץ שיש בהקהל כח לגזור שלא לעשות עוד מקוה כשרה אינם עמדי לראות דבריהם בזה. אולם לא נחיתנא כעת לזה כי בנידון דידן אשר כבר באו הקהל עם היחיד בעל המרחץ לעמק השוה כי ישלם בכל חודש סכום להקהל וכעת רוצים לחזור הלא תשובת שמתכם כבר כתוב הוא עלי ספר שו"ת מהר"א בר' חיים ז"ל בסימן ס"ג בקהל שפטרו את ראובן מכל מסים ועולי המלאכות בעד סכום ממון שקבלו ממנו וכ' לו שטר על זה דאם רוצים אח"כ לחזור ממנו ולהעריך אותו כפי ממונו העלה שאין בכחם דהלכה רווחת בישראל שכל עניני הרבים וכל דבר הנעשה בפני רבים קיים אע"פ שלא נעשו בקנין ואין בו דיני הקנאה וכמש"כ הרא"ש ז"ל בתשו' סימן כ"ד דכל תקנות הקהל ומסיען על קיצתן כל דבריהן ככתובין וכמסורין דמי וכשפטרו הקהל איזו איש מן הקהל שתנאם מתקיים בדבור בעלמא ואין יכולין להחזיר בהן ולאחר שהאריך בדברים נעימים בטוב טעם ודעת בא למסקנא דאין הקהל יכולין לבטל המעשה ההוא אשר כבר עשוהו יע"ש וכעין זה כ' ג"כ בשו"ת חוות יאיר ז"ל סימן פ"א בשם מהר"א ששון ז"ל שלסתור מנהג ולתקן דבר חדש במקום דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי פשיטא דלא מצי אך בנתחדש איזה דבר הגורם לתיקון חדש וודאי רשאין יע"ש. ומה שעשו הקהל עוד מרחץ חדש פשיטא לי כי זה לא נכלל בדברי החוו"י להחשב נתחדש איזה דבר הגורם לתיקון חדש אשר עי"ז יהיה בכחם להחזיר ממה שבאו מאז עם היחיד לעמק השוה, והב"ד בצירוף הקהל הכשירו את המקוה לטבילת נשים. ואני רואה בזה הצדק עם היחידים מהקהל המעוררים ע"ז באמרם דכיון שהגידו והכשירו שוב אינם חוזרים ומגידים וכמו אשר יאמר בכח חיזוק הקהל להכריח את המיעוט בתקנתם יען כי נחשבו לב"ד אשר הפקר ב"ד הפקר כמבואר בראשונים ז"ל כן נאמר כי אין אחר מעשה ב"ד כלום ואין בכח הקהל לחזור וזה לענ"ד ברור להלכה.

אמנם ע"י אותו דבר שנתחדש שכ' כת"ה כי זה היחיד בעל המרחץ עושה זיעות (שוויטצען) למרחץ בשבת ומחלל שבת בפרהסיא בזה דעתכם דעת תורה בהוראה ברורה כי למגדר מלתא הלא כל הפוסקים קמאי ובתראי החליטו אשר הכח ביד הב"ד והקהל גם לרוב לכוף את המיעוט לעשות סייג וגדר כאשר חכמים הגידו בסנהדרין מ"ו תנא ראב"י שמעתי שב"ד כו' מא כדי לעשות סייג לתורה ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת כו' וסקלוהו לא מפני שראוי לכך מא שהשעה צריכה לכך. שוב מעשה באדם אחד כו' ויש מהדיוק קצת אשר במעשה הראשונה נאמר אך מעשה באחד ואדם אין, אם כי ביבמות צ' בשניהם נאמר בהם אדם, אולם בסנהדרין אין הגי' כן ולא רחוק לרמז באמרם ז"ל המזוקק שבעתים להא דאמרי' ביבמות ס"א אדם אתם, אתם קרוין אדם ואין א"ה כו' ומומר לחלל שבת בפרהסיא הלא הוא מומר לכל התורה כבחולין ה' וכמה דוכתי ושוב לא נקרא אדם. לזאת בדיוק במעשה הראשונה שחלל שבת בפרהסיא נחסר תיבת אדם, והראשון אשר ספרו חז"ל כי סקלוהו לא מפני שראוי לכך א שהשעה צריכה לכך היה גדר לשבת ורמיזא עוד באורייתא במקושש עצים אשר לשם שמים נתכוון וכמש"כ התוס' כ"ב קי"ט ע"ב ד"ה אפילו בשם המדרש, ולר' יהודה בסנהדרין פ' ע"ב מקושש הוראת שעה היתה כי עבור שמירת שבת קודש השקולה ככל התורה עבדינן גם הוראת שעה, וביחוד כעת בעו"ה אשר פתיחת מרחץ בשבת לא הוי אך פרצת יחיד (יעיון פ"ת שם בחו"מ סימן ב' בשם מהר"מ מלובלין ושבו"י ז"ל שהחזיקו בדעת הסמ"ע ולזה הסכימו גם גדולי האחרונים בתשובותיהם) כי הוא פרצה לרבים לקלי הדעת ליילך לרחוץ ולהזיע ולחלל שבת בפרהסיא, וגדולה המכשלה לרבים, וכעין שכ' התוס' בשבת ד' ד"ה וכי וגיטין מ"א ד"ה כופין בסה"ד ויעיו שו"ת דרכי שלום סימן ה' הנספחות לדעת תורה על ה' שחיטה) יע"ש לזאת בכח הב"ד והקהל לתקן ולאסור הטבילה למגדר מלתא, ובפרט למקוה אשר בכמה פרטים צריכים לנאמנות הבלן לפרקים וכיון שהוא מחלל שבת בפרהסיא ומחטיא עוד את הרבים בחלול שבת אבד הנאמנות. ולזאת אם כי הקהל באו עם היחיד בעל המרחץ לעמק השוה והכשירו את המקוה הלא גם כשהיה מאז מנהג קבוע כ' החו"י ז"ל דבנתחדש איזה דבר הגורם לתיקון חדש וודאי רשאין לשנות ולתקן ואין לך תיקון גדול שנתחדש כעת להב"ד ולהקהל לאסור עבור חילול שבת, ולמגדר מלתא אשר הכח ביד הרוב עם הרב לכוף את המיעוט לכ"ע כנ"ל והדין דין אמת כי הנשים אסורים ליילך ולטבול בהמקוה מהמרחץ של היחיד מכח תקנת הקהל וחכם העיר ביחד אם לא כשיקבל עליו בעל המרחץ מהיום ולהלאה לשמור שבת כדת תוה"ק ואז הלא אין לך דבר שעומד בפני התשובה והב"ד שבעיר עם נבררי הקהל יעשו את כל

באמת ובשלום כפי ראות עיניהם בפנים בשיקול הדעת בדעת תורה אשר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. והנלע"ד בס"ד כתבתי:
חיים מרדכי.

סימן סד

לכבוד חמי התורני חכם ונבון דייק וסביר כו' מו"ה אברהם חיים נ"י מכתבו הגיעני, ובדבר דיוקו בהא דאמרי בסנהדרין ל"ד ור"מ האי ושפטו את העם בכל עת מאי דריש ביה אמר רבא לאתויי יום המעונן דתנן כו' דל"ל קרא ע"ז דהלא אך בנגעים הדין נותן למעט מסברא האמורה בש"ס שם משא"כ בדין דל"ש האי סברא ומה בין יום המעונן ליום ברור, ידע חמי יקירי כי זה כלל גדול דאין היקש למחצה ואם כי התוס' בקידושין ל"ד בד"ה גברא בעי חיי בסה"ד כתבו דסברא מפיק מהיקשא כבר האריך מלוא הרועים באות ה' סי' ט"ז להוכיח מתוס' קידושין י"ד ע"ב ד"ה ולא אזנו ומסוגיא דקידושין ט"ו, ע"א ומ"ב ע"א דסברא אין מפיק מהך דאין היקש וגז"ש למחצה (ודברי הפ"י ז"ל בריש קידושין ובק"א שם אות א' ידועים המה אלא שאין ענינם לכאן וכן כעין זה מנדרים ס"ט דקיי"ל כר"י דנשאלין על ההקם ואין נשאלין על ההפר אם דאיתקשי להדדי הקמה והפרה שאני התם דבהפרה ל"ש כלל שאלה וכמש"כ הר"ן ז"ל ולזאת בכגון דא לא נאמר אין היקש למחצה וסברא דלא מפיק מהך דאין היקש למחצה ענין אחר הוא וכמובן להמעיין, ועוד כי בר"ן ז"ל נדרים פ"ו ע"א ד"ה למימרא דלאו היקישא הוא אלא סמיכותא בעלמא יע"ש) יע"ש שכ' וז"ל:
ונ"ל דבהא פליגו אביי ורבא בקידושין ה' במ"ש ונקיש נמי יציאה להוי' מה הוי' בכסף כו' אמר אביי יאמרו כסף מכניס כו', רבא אמר, אמר קרא וכתב לה כו' נראה דלאביי סברא דוחה היקש ולרבא אין סברא דוחה היקש ולכך הוצרך ללמוד מוכתב לה עכ"ל יע"ש וגם הכא האומר הוא רבא לשיטתו דאין סברא מפיק מהך דאין היקש למחצה לזאת אי לאו קרא דושפטו הו"א אין היקש למחצה וגם ליום המעונן איתקש ריבים לנגעים כיון דלר"מ הוא היקש גמור ולרבנן אשר לכמה רבוותאי (ויוסף הוא המשביר ומלקט כל כסיפת אמרי קודש מקמאי ובתראי בזה בברכי יוסף בחו"מ סי' ה' יע"ש באריכות) וגם הרמב"ם ז"ל מכללם בפ"ג מה' סנהדרין ה' ג' דגם הם מקשי ריבים:
לנגעים מ"מ כיון דס"ל דלאו היקש גמור הוא ואין בזה לדון מכח אין היקש למחצה לא איצטרכו באמת ושפטו ליום המעונן וכמש"כ הכ"מ שם יע"ש וברדב"ז מכ"י ז"ל (בר"מ ז"ל מדפוס ווילנא) והר"ן ז"ל בחי' לסנהדרין כ' מזה וז"ל:

דוודאי אי מכשירינין לילה אית לן לאכשורי נמי סומין (באחד מעיניו) מפני שהן שווין ודומין זה לזה שבשניהם יש חושך ולא אור אדרבה יותר רואה הסומא באחד מעיניו משאר בני אדם בלילה כו' ומ"ה הוצרך ר"מ לדרוש ושפטו את העם בכל עת לאתויי יום המעונן מפני שיש בו קצת חושך ומוציא לילה מפני שהיקש הכתוב ריבים לנגעים ואם היה דורש ושפטו להתיר לילה היה מבטל ההיקש לגמרי כי כמו כן מותר סומא בא' מעיניו (ולהמבואר ברדב"ז ז"ל וכאן קצת בחי' הר"ן ז"ל דאם סומא באחד מעיניו כשר אז י"ל דושפטו אתי להתיר לילה כי לאו היקש גמור הוא ההיקש דריבים לנגעים ואם פסול אז א"א למדרש מושפטו להתיר לילה מדיוק מאוד במה דקא נטיר הסוגיא בהקושיא ור"מ האי ושפטו את העם מאי דריש ביה לאחר המעשה דהאי סמיא ולא קשאל הכי תיכף לאחר דקאמרה מתני' דלא כר"מ דתניא כו' כי מהברייתא יש מקום לדחות דר"מ לא פסל רק בשתי עיניו דבזה גם רבנן מודים וגם הוא ס"ל דלא היקש גמור הוא וא"כ ושפטו אתי להתיר לילה לגמ"ד (והא דקאמר הש"ס מתני' דלא כר"מ מנא ידע יעיון בר"ן ז"ל ובמפרשים) לזאת הובא מקודם גם המעשה דהאי סמיא דמבואר מדברי ר"י שר"מ פוסל בסומא מא' מעיניו, והיקשא גמורה הוא וא"א לומר דושפטו אתי להתיר לילה דא"כ מבטל ההיקש לגמרי וא"כ קשה מאי דריש ביה וא"ש כנלע"ד לפום רהיטא) אבל בשביל היתר יום המעונן אין ההיקש בטיל שאין הפסול לענין נגעים אלא מפני שכהה נראית עזה כו' עכ"ל יע"ש וכ"ז פשוט וברור.

ובעמדי בזה צופה הייתי לפי הגאון הר"ח ז"ל שכ' וז"ל:

דיני ממונות כו' אמר רבא דכתיב ושפטו את העם וגו' וכתיב והיה ביום הנחילו וגו' עד והיתה לבני ישראל לחוקות משפט אורעה כל הפרשה כולה להיות דין הא כיצד יום לתחלת דין ולילה לגמ"ד וכדרב יהודא דאר"י כו', ואר"ח כו' עכ"ל. הרי שהאחיד דרשת רבא תם דינא דר"י ור"ח ביחד והיו לאחדים בידו אשר הוא שלא כדברת מרן הכ"מ בישוב דברי הרמב"ם ז"ל שם בפ"ג מה"ס ה' ג' שכ' ח"ל:

אין מתחילין את הדינין בלילה מפי השמועה למדו שהדינים כנגעים שנאמר כל ריב וכל נגע מה ראיית נגעים ביום בלבד אף הדיינים ביום בלבד ע"כ אשר הדיוק מבואר לעין כל שהביא היקשא דר"מ להפסק כרבנן לחלק בין התחלה לגמ"ד אשר זה נובע מרימויא דרבא ודרשתו, וחתר שם רבינו הכ"מ ליישב דכיון דדרשה דביום הנחילו את בניו לשיטת ר"מ הלכה היא וכפסק הרמב"ם ז"ל שם בה' ו' וא"כ בטלה לה האי ראיה דרבא יע"ש באריכות ומהרח"ש חיון הובא בברכ"י ז"ל שם אות י' הקשה עליו במש"כ דכיון דביום הנחילו איצטרך לביום אתה מפיל נחלות בטלה ראיית רבא דהלא נחלות

משום דנקראים משפט ומינה דדינין ביום וכמש"כ הרשב"ם ז"ל בב"ב קי"ג והלשון למודים יצא לישע הכ"מ אמנם התורת חיים בח"ג סימן צ"ג ונתיבות המשפט הסכימו למהרש"ח וקושית הלשון למודים דא"כ לר"מ הדק"ל ביום הנחילו מאי עביד ליה דכיון דנחלות דין וודאי הם ביום מהיקשא דריבים. כבר יישבו זה הראשונים התוס' בב"ק צ' וב"ב שם ורמב"ן וריטב"א ז"ל בב"ב שם ור"י, ור"ן ז"ל בחי' בסנהדרין כאן וכמבואר שם בברכיי יע"ש בדבריו הנעימים וברורים וכעת זכינו לאור חדש בהכרעת גאון אשר אין לחלוק על גאון כבחו"מ סימן כ"ה שכל דבריו דברי קבלה בביאור הסוגיא לאחד ההלכה דביום הנחילו דקאמר הש"ס לר"מ עם דרשת רבא ביחד כי אחדים המה ואלמלי היה זה נגד עיני מרן רבינו הכ"מ ז"ל בוודאי לא היה אומר נגד גאון וביחוד ליישב בזה דברי הרמב"ם ז"ל אשר רובא ככולא מפסקיו סובבים והולכים לגירסות וביאורי הר"ח ז"ל שכל דבריו דברי קבלה מקבלת הגאונים ז"ל, ולפ"ז הדק"ל בישוב לשון הרמב"ם ז"ל מלבד מה שהאריכו בזה כל הגדולים בישוביהם וכמבואר בברכ"י שם וגם התומים שם בסק"ג (אגב ראיתי שהקשה שם וז"ל:

דבלא"ה יש לדקדק דאם ס"ל לרמב"ם הך היקשא א"כ אין היקש למחצה ונימא כהיקשא דר"מ מה ריבים שלא בקרובים אף נגעים שלא בקרובים והרמב"ם בה' נגעים פוסק כל נגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו הרי דמכשיר קרובים לראיית נגעים ע"כ יע"ש להאי כללא דחדית לן הצל"ח בפסחים כ"ח הובא במלוא הרועים שם בס"ק י"ב דאין היקש למחצה נאמר דווקא בסגנון אחד כגון היכא דהיקש ללמד חמץ ממצה אז למדין כל דברי חמץ ממצה אבל שנאמר כיון דאין היקש למחצה נילוף להיפוך ג"כ מצה מחמץ זה ל"א די"ל דההיקש רק ללמד חמץ ממצה ולא מצה מחמץ יע"ש לק"מ קושית התומים כי י"ל דרבנן ס"ל רק ההיקש מריבים לנגעים לכל דבר ללמוד ריבים מנגעים אבל לא נגעים מריבים שאין זה נכנס בסוג אין היקש למחצה לדברת הצל"ח ומבואר מקושית התומים דלא ס"ל סברת הצל"ח וגם המלוא הרועים הניח בצ"ע יע"ש ואכ"מ להאריך בזה) ונתיבות שם האריכו בנועם פלפולם בישוב זה ואני לעצמי אם כי מה אני מכל זאת אומר אני בפשיטות להמבואר בכללי רמב"ם ז"ל בשם מהרי"ק ולח"מ ובאר שבע ומהר"י קורקס וכנה"ג ז"ל דדרכו של הרמב"ם ז"ל לכתוב הדרשה היותר פשוטה אע"ג דבגמ' אידחיי לה לפעמים מביא קרא שלא נזכר בגמ' כלל מאחר שהוא מבואר יותר (יעיון תוס' גיטין כ"א ע"ב ד"ה אינה מתגרשת ובגליון שם ציין לעיין בתוס' עירובין ט"ו ומ"ק ח' ומגילה וסנהדרין ל"ד וזבחים קי"ז וכריתות ט"ו יע"ש כעין זה, ויעיון מש"כ בספרי הדל חידושי בן יאיר בחי' יומא ז') ולזאת גם הכא כיון דבירושלמי נדרים פ"ט ה' א' מצינו ר'

ירמי' כד לא הוי ביה למידן אמר עיני כהיי ועל פיהם יהיו כל ריב וכל נגע לכל מראה עיני הכהן הרי דבירושלמי אשר דרך הרמב"ם ז"ל בהרבה פעמים להביא כדרשות הירושלמי ור' ירמי' דהוא בתרא תפס היקשא דר"מ (יע"ש במראה פנים מש"כ בזה ובשיירי קרבן ובברכי יוסף שם באות י"ג) דהיא יותר פשוטה מדרשה דרבא ולזאת אחר שיצא הדין דין אמת לחלק בין התחלה לגמ"ד מרומיא דקראי כדרשת רבא והרמב"ם ז"ל ביאר זאת אשר אין כאן מקום טעות לאמור דמהיקשא הלא גם אין גומרין לר"מ להדיא לזאת תפס על דינא דהתחלת הדין ביום הדרשה היותר פשוטה מהיקשא כדרכו בכמה מקומות וא"ש בפשיטות. והנלע"ד כתבתי חתנו המכבדו:

חיים מרדכי.

סימן סה

להתורני כו' מו"ה משה שמואל נ"י בפאשקאן.

מכתבו עם שאלתו בדבר הד"ת הגיעני, ולאחר שהיה למראה עיני הפסק מדייני אדעס והמכתבים מר' ישראל צבי סרעברעניק בצירוף השטר שותפות והטענות שבינו עם שותפיו הר' יעזר שמואל לעסיס ור' ליעזר אדאווסקיע ראיתי כי לא אוכל כלומר איני רשאי לחוות דעתי דעת תורה בדבר המשפט אשר בין הר' ישראל צבי עם שותפיו מתרי טעמי כאשר אבאר בקצרה בעזהש"י.

חדא כי ש"ס ערוך הוא בבבא בתרא קל"ח ע"ב דבי דינא בתר בי דינא לא דייקי (ובנ"י ושטה מקובצת שם כתבו ואסיקנא דבי דינא בתר בי דינא לא דייקי יע"ש ובש"ך חו"מ סימן מ"ו ס"ק נ"א) וגם אין הב"ד רשאין וכמבואר בד"מ ס"ס כ' הובא בסמ"ע סימן י"ט סק"ב וז"ל:

וכ' בד"מ ס"ס כ' בשם תשובה שבסוף חזה התנופה וז"ל:

ראובן ושמעון שבאו לדין ויצא אחד מהם זכאי ושוב חזר בעל דינו ותבעו בפני ב"ד אחר אין זקוק לירד עמו לדין ולא להשיב על טענתו, וגם אין הב"ד רשאים לשמוע דבריו כלל אחר שכבר יצא זכאי מב"ד הראשון עכ"ל וכ"כ בד"מ בריש סימן כ"ה בשם תשו' הרא"ש ז"ל כלל פ"ה סימן ה' דב"ד בתר ב"ד לא דייקי ע"כ יע"ש ובש"ך סק"ג אם כי בתשו' המבי"ט ח"ב סימן קע"ב הובא תשובת הרדב"ז ז"ל (ובפ"ת שם סק"ג הביאו) וז"ל:

ואע"ג דאמרי' בגמ' לא חיישי' לב"ד טועים וב"ד בתר ב"ד לא דייקי ה"מ בזמניהם אבל האידנא דייקינין ודייקינין שכ"כ רי"ו בשם הרשב"א ז"ל בתשובה דהאידנא לא בקיאי כ"כ בדינין הלכך דייקינין בתר ב"ד ואם בזמן של הרשב"א ז"ל ככה כש"כ בזמנינו זה עכ"ל ועתה אנן מה נעני אבתריה דרבינו הרדב"ז ז"ל אם בדורו דור דעה ככה ק"ו

ב"ב של ק"ו בדורינו דמלבד שאין לבן של אחרונים כלבן של ראשונים (עירובין נ"ג), וא"א לאחרונים להיות כראשונים (ר"ה כ"ה ע"ב בפירש"י ז"ל) הלא כתב הרמב"ם ז"ל באגרותיו בתשובה להחכם ר' פנחס בר' משולם ז"ל וז"ל:

אמרתי אל תתמהו אלו בני פרנצ"א גם כל היהודים שבערי הנוצרים אפילו חכם גדול שבהן אינו בקי בדינין לפי שאינן רגילין בהן שאין הנוצרים מניחים לדון כמו הישמעאלים וכשיבוא להם דין יאריכו בו יותר מדאי ולא ידעו אותו עד שיחפשוהו בתלמוד הרבה כמו שאנו עושים בדין מדיני קרבנות היום לפי שאין אנו עוסקין בהן ובאותו הזמן שהיו עוסקין בהם היו בקיאין בהן ואין צריך לשאול ולא לחפש כמו שאנו השוכנים בין הישמעאלים בפסקי הדינין שכבר הורגלו פה אפילו התלמידים עכ"ל והן הן הדברים אשר בזה"ז נאמרים כי בעו"ה דת תוה"ק בדיני ממונות אשר יסודתו בקודש על עמודי האמונה והתבונה מונחת כעת בקרן זוית מסבת... ואין הדיינין רגילין בזה וא"כ לכאורה קמה וגם נצבה סברת הרדב"ז ז"ל כי בזה"ז ב"ד בתר ב"ד דייקי אולם התומים שם בסק"ד חולק על זה באמרו שם וז"ל:

ובתשובת המבי"ט כו' וסייע מרי"ו ותשו' רשב"א הובא בב"י סימן ט"ל וכן הוא בש"ע סימן ט"ל סעיף י"א יע"ש אבל הש"ך חולק לקמן דיש ריעותא שיש מקום לתלות שטעו אז אמרי' בזה"ז אולי טעו אבל מסתם אף בזה"ז ב"ד בתר ב"ד לא דייקי עכ"ל והוא האמת להמעיין בש"ך שם ס"ק ל"ו (יעיון בציונים שציינם שם בהגהות אמרי ברוך ז"ל) יע"ש ובש"ע אה"ע סימן קס"ט סעיף נ"ו ובבית שמואל בסימן קנ"ה ס"ק י"א יע"ש והרדב"ז ז"ל יחידאה בדבר לגד דעת רבינו הב"י (בתשו' מבי"ט שם סי' קע"ג) וד"מ וסמ"ע וש"ך ז"ל ועוד פוסקים דס"ל דגם בזה"ז נאמר האי כללא דב"ד בתר ב"ד לא דייקי וכהכרעת התומים.

ועתה אשר אך צד אחד הוא הרי"צ סרעב רעניק אשר בא בקובלנא במכתביו כי לדברת אחד מהדיינים נשתנה פרט אחד בכתיבת הפסק ממה שאמר בפה וזאת הביאו לחשוד לדיינים כי גם מה שכפול ומשולש בהפסק כי דנו בזה דין תורה כאשר זאת מראשית התנה כי אין רצונו בפשרה אולי גם זה אינו אמת ואחזו במצוה לבצוע את הדין אשר לא הסכים לזה ועוד אולי טעו בדין על זה אני אומר כי לענין החשד התשובה מבוארת בתשובת ב"י ז"ל שם וז"ל:

ומה שאמר כי כפי דברי ראובן התובע האי עולבנא דדיינא הוא שמאמין את התובע וחושד את הדיין עכ"ל וכן בכאן איך אתן אומן לצד אחד כי הפסק הנכתב הוא רק מפי כתבם ולא מפיהם וגם דנו עפ"י פשרה והעלימו זאת לאמור כי דנו בדין תורה חלילה

חולין הוא לי לחשוד בזה דייני ישראל ולחששא דב"ד טועין אולי טעו בדינא הלא כתבתי דקיי"ל בי דינא בתר בי דינא לא דייקי ולא זו שאין חבירו זקוק לירד עמו לדין עוד הפעם אך גם הדיינים אין רשאים לשמוע כלל דבריו כל עוד שלא יתרצו שני הצדדים לדון עוד הפעם ולמראה עיני אין רק מכתב מרי"צ סרעברעניק אבל לא משותפיו הרא"ש ור"א כי באו לעמק השוה לדון עוד הפעם או לשום עין העיון על פסק הדיינים.

חדא ועוד קאמינא דגם לשיטת הרדב"ז ז"ל דבזה"ז ב"ד בתר ב"ד דייקי וחיישי' לב"ד טועין וגם אם ישלחו כל השותפים טענותיהם ויסכימו כולם לעיין בפסק הדיינים. אשר בנתרצו שני הצדדים לכ"ע הרשות נתונה לדון מכל זאת א"א להשיב ע"י טענות בכתב יען כי הב"י בסימן י"ג כ' בשם הנ"י ז"ל ואיפסקא שם בש"ע סעיף ו' וז"ל:

אם הוצרכו הדיינים לשאול דבר מב"ד הגדול כותבין ושולחים וב"ד הגדול מודיעים להם והם דנין אותם דליכא למימר שיפסקו ב"ד הגדול עליהם את הדין דהא בעי' שיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיינים ע"כ ולשיטת הסמ"ע בס"ס י"ח ס"ק י"ג ובש"ך שם בסימן י"ג הא דמבואר בש"ע ס"ס י"ח דב"ד פוסקין בדיני ממונות שלא בפני בעלי דין זה דווקא כשכבר טענו לפניהם אבל לולי זאת בכל גווני גם בדיעבד וא"א דכדיעבד דמי מ"מ אין לדון עפ"י טענות בכתב יע"ש וגם לשיטת הב"ח דבדיעבד וא"א דכדיעבד דמי דנין בד"מ גם שלא בפני בע"ד אשר הסכימו לזה הקצות שם והתומים בסק"ד יע"ש וא"כ גם כאן נאמר דאולי א"א להם לבוא כפת וכדיפבר דמי אשר דנין גם שלא בפני בע"ד לדעת הב"ח נלע"ד דזה דווקא בבאו לדון בפנינו בפעם ראשונה אבל בנידון דידן אשר איפסקא בבי דינא דאדפססי וכתבו בראשית הפסק כי יצא זה הפסק מהם לאחר העיון היטב ואחרי החקירה והדרישה איך יש מקום לדייק בתר בי דינא ע"י טענות בכתב הלא קיי"ל בש"ע סימן י"ג סעיף ג' דאין לדיין לקבל טענות בכתב לא ישמעו טענותיהם מפיהם (אך בנתרצו הבע"ד) ומבואר הטעם בב"י וסמ"ע ז"ל שם בשם הריב"ש ז"ל וז"ל:

וגם יש לדיינים לשמוע טענות הכתוב מפיהם שמא מתוך דבריהם ילמדו ויבינו מי מהן טוען באמת ולא שיבואו בטענות מסודרות מפי אחד כאשר בודה מלבו ליפות טענות של שקר בתיקון הלשון הא ישמעו הדיינים טענות התובע והנתבע מפיהם (יפיון בבד"ה בשם הריטב"א ז"ל די"א כי גם בבע"ד בעי' מפיהם ולא מפי כתבם יע"ש) עכ"ל וא"כ איך נוכל לאמור כי דייקי' בתר פסק בי דינא ע"י טענות בכתב הלא תשובתם על אתר כי אך להם משפט הבחירה לעמוד על הדרישה והחקירה ושלא יהיה דין מרומה יען כי שמעו הטענות מפיהם משא"כ ב"ד השני אשר ראו אך טענות מסודרות בכתב וזה ברור מסברא לענ"ד.

ולזאת לא אשיב בזה אך אם הדיינים בעצמם אשר דנו האי דינא המה יציעו לפני את כל הטענות וטעמם ונימוקם בפסקם, אז אי"ה אשיב להם בזה שיקול דעתי דעת תורה בס"ד. דברי חיים מרדכי.

סימן סו

לכבוד חמי התורני ונבון שואל כענין כו' מו"ה אברהם חיים סאריף נ"י

מכתבו הגיעני, ובדבר שאלתו בהא דנזהרין מלשבע גם שבועה באמת, והאריך בזה בטוב טעם ודעת, הנה חז"ל אמרו בשבועות ל"ט ע"ב: ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים זל"ז סורו נא כו' בשלמא ההיא דקא משתבע קאי בסורו נא אלא האי דקא מישבע ליה אמאי כדתניא כו' שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שחלה שבועה על שניהם ואא"ז מאור הגולה רש"י ז"ל פי' דשניהם נענשין בה שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן ויבוא לידי ח"ה, וכ"כ הגאון ר"ח ז"ל (בש"ס דפוס ווילנא) פי' ע"ז שנשבע לשקר וע"ז שנתן לו בלא עדים וגרם לו ליכפר ולישבע ע"כ ובדעת הרמב"ם ז"ל ס"ל לכ"מ ורדב"ז ז"ל כי ס"ל כפירש"י ז"ל כי עמש"כ בפי"א מה' שבועות ה' י"ח אמר הריני נשבע וחבירו תובע העומדים שם כו' הביא הכ"מ פירש"י ז"ל והרדב"ז ז"ל שם כ' וז"ל שגם על המשביע יש צד עונש ממ"נ אם נשבע לשקר הוא היה סבה שנשא ונתן עמו בלא סהדי ואם נשבע על אמת הוא סבה להוציא שם לבטלה שלא דקדק יפה בחשבונו וזה שאמרו שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהם ע"כ וכנראה הוציאו כן מלשון והוא תובע שהוסיף הרמב"ם ז"ל וכפי' הסמ"ע בסי' פ"ז ס"ק ס"א יע"ש וגם הגהממ"י שם באות ו' כ' על הרמב"ם ז"ל וז"ל:

גרסינן התם כו' ששבועה חלה על שניהם ופי' ר"ת נשבע לשקר יש גם על המשביע עונש שבועה שגורם לכ"ז שלא היה לו לשא ולתן עמו ואם נשבע באמת יש על המשביע עונש שבועת שוא שהשביעו ועל הנשבע עונש שבועה בחנם שנתגלגלה על ידו, אכן בתוס' גרסי בין שניהם אין יוצאין בלא עונש אם נשבע לשקר השבועה חלה עליו ואם נשבע באמת סוף עונש שבועת שוא בא על המשביע וכן פר"ח וכן ס"ה ע"כ והביא מקודם פי' ר"ת ז"ל להורות כי הוא כדעת הרמב"ם ז"ל כדרכו להבקי בהגהמ"י וכפי' התוס' פי' גם הר"י ז"ל בשערי שבועות שהביא כבודו והוא נכד האלפסי אשר הוא כבתרא נגד ר"ח ורש"י ז"ל, וגם חז"ל בויקרא רבה פ"ו פי' וז"ל. שבועת ה' תהיה בין שניהם שאינה זזה מבין שניהם אם המשביע משביע לשקר סופה לצאת עליו ואם הנשבע נשבע על שקר סופה לצאת עליו, ע"כ שהוא כפי' התוס', ומבואר מזה כי הוא פלוגתא דרבוותאי אם הנשבע לשקר חל עונש על המשביע או לאו לשיטת התוס' ור"י וס"ה ז"ל אך הנשבע

לשקר ילכד בעונו, ולשיטת הראשונים נגדם הר"ח ורש"י ורמב"ם ור"ת ועוד ראשונים ז"ל גם המשביע לא יצא נקי, ובטור וב"י ז"ל אין הכרעה כי הביא שיטת רש"י ותוס' גם שניהם ולשיטת התוס' נראה דתלוי בחילוף הגירסאות אם גרסינן על שניהם או בין שניהם ולפ"ז סגנון דעלמא אשר הגי' היא על שניהם תכריע אולם הר"י ז"ל בש"ש בהקדמתו פי' פירושו גם על הגירסא דעל שניהם בהוספת מלת "אחד" משניהם יע"ש, אולם פי' הפשוט מראה פנים יותר לרבן של כל הפרשנים מקמאי ובתראי רש"י ז"ל ובש"ע אשר הועתק לשון הרמב"ם ז"ל והוא תובע לשיטת ופי' הפרישה ובסמ"ע הכריע בש"ע כשיטת רש"י ורמב"ם ור"ת ז"ל ואין לנו אלא הכרעת הש"ע וגם הוא שיטת ודעת רובן מראשונים ז"ל.

אמנם אם גם הנשבע באמת צריך לחוש אין למדין כלל מכל אלו הראשונים אך מדברי ר"ת ז"ל שבהגהמ"י שכ' ואם נשבע באמת כו' ועל הנשבע יש עונש שבועה בחנם שנתגלגלה ע"י והוא הלכה פסוקה בש"ע או"ח סי' קנ"ו ליזהר מלישבע אפי' באמת יע"ש בב"י ז"ל, והנה בירושלמי שבועות פ"ו ה' ה' איתא וז"ל:

בא וראה הדברים שאין האש שורפן שבועת שוא מכלתן, ר"י אומר אף על האמת חגיי דריש כהא דר' יוסי עובדא הוה בהדא איתתא כו' בסגנון המובא בויק"ר פ"ו שם יע"ש הדא מלתא אמרה בין זכאי בין חייב לשבועה לא תיעול ע"כ ופי' הפ"מ שם "על האמת" אפילו הוא נשבע על האמת בדעתו וכסבור שאמת הוא אלא שטועה בדבר דסוף סוף אצלו הוא כהאי עובדא דלקמן "הדא מלתא אמרה" שצריך לשמור עצמו מן השבועה ואפי' קסבר שהוא זכאי ואמת הוא ולא תכניס עצמך לשבועה, ע"כ וגם בויק"ר שם סיימו הכי יע"ש ובסוגיא דידן בגיטין ל"ה שהובא זה בסגנון אחר כ' בחי' הרשב"א ז"ל בשם בה"ג דש"מ דמיתפיס בשבועה אע"ג דלא ידע, ובמקום שכ' התוס' דגבי פקדון הוה ליה להזהר טפי כתוב בחי' שם דלענין ממון שאני דהוה ליה למידק טפי יע"ש ואדם בהול על ממונו וקרוב מאוד שישבע בדדמי, ובשבועה מיתפיס גם בדלא ידע וק"ו מזאת העובדא אשר באמת בדרך זר ורחוק מאוד שלא יעלה על לב האדם כי המעות יהיה שם מ"מ לא יצאה נקיה ק"ו לגווני אחרינא אשר האדם קרוב אצל עצמו וביש לו נגיעה עצמיות עלול לטעות וביחוד בנגיעת ממון העולה על כולנה.

והנה הרמב"ם ז"ל בפ"א מה"ש ה"א כ' וז"ל:

כשם ששבועת שוא ושקר בל"ת כן מ"ע שישבע מי שנתחייב שבועה בב"ד בשם שנאמר ובשמו תשבע זו מ"ע שהשבועה בשמו הגדול והקדוש מדרכי העבודה היא והדור וקידוש גדול לישבע בשמו וכ' ע"ז הרדב"ז ז"ל וז"ל בפרק זה מבאר רבינו דיני שבועות

הדייניו ולפי שאם נתחייב אדם שבועה יפרוש מפני חומר השבועה לכך הקדים שכשם שמצווה על שבועת שוא ושקר כן הוא מצווה לשבע בשמו באמת כי הידור וקידוש גדול הוא להשבע באמת בשמו ע"כ אשר במקום שאין בכחו לפשר ולתן או לוותר למי שרוצה לעשקו ולבו נקפו ומה יעשה יש לו אילן גדול לסמוך עליו כי דרכיה דרכי נועם. אולם נראה כי הרדב"ז ז"ל כ' זה אך לשיטת הרמב"ם ז"ל אשר במנין המצוות סי' ז' כ' שצוונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו כי בזה תהיה הגדולה והכבוד והעילוי והוא אומרו ית' ובשמו תשבע אמנם הרמב"ן ז"ל בהשגותיו שם כ' שאין הפסוק הזה מצוה אלא רשות שנשבע בשמו לעת הצורך ובתנאים ידועים ונסתייע לזה מדברי חז"ל במד"ר פ' מטות וז"ל:

ונשבע חי ה' באמת במשפט ובצדקה אמר להם הקב"ה לישראל לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי הגדול אפי' באמת אין אתה רשאי להשבע בשמי אא"כ יהיה בך כל המדות האלו את ה' אלקיך תירא וג' וכו' כו' אם יש בך כל המדות, אתה רשאי להשבע בשמי ובפשיטות הטעם כי אז לא ישבע בדדמי גם ע"צ הרחוק באחד מני אלף שיש לחוש שאינו אמת ואם לאו אין אתה רשאי להשבע מעשה בינאי המלך שהיה לו ב' אלפים עיירות וכולם נחרבו על שבועות אמת כיצד אומר אדם לחבירו בשבועה שאני הולך ואוכל כך וכך כו' צע"ק כי שבועות האלו אין להם כלל נגיעת ממון והוי כשבועת חנם הנשבע באמת כך כו' עכ"ל יע"ש ובתנחומא. אשר זה סעד גדול לשיטת הרמב"ן ז"ל ולשיטתו אשר על השבועה אין מקבלין שכר בתור קיום מ"ע פשוט כי מקבל שכר יותר על הפרישה מהשבועה וכדאמרן

והטעם באזהרת השבועה גם לאמת התב"ש בחי' בכ"ש לשבועות שם כי יען כי על המשביע יש עונש שבועה והמשביע בחנם מסבב עונש לו ולעולם כסוג שבועת שקר יע"ש ולפ"ז יש לחלק דאם העכו"ם הוא התובע ומשביע גם לזה אין לחוש וכמובן. אולם בפשיטות הטעם למען שלא ילכד בשבועת שקר בטעות אשר בשבועה נענש גם על זה וכמבואר בירושלמי ובמד"ר וגיטין שם ובהגהות הר"צ ז"ל שם תמה דלמה לא קאמר הש"ס דאיענשיה גם על שבועת אמת וכאמרם ז"ל ולא נצטרך להגיה כנשבע באמת יע"ש ולק"מ כי על שבועה באמת אם דצריכין ליזהר מ"מ אין עונש גדול כזה וחומרא דשבועה נאמרה פה להענש בעונש כזה בשבועה בטעות אשר גם זה חידוש הוא והבו דלא לוסיף עלה כי האזהרה על שבועה באמת הוא רק שלא ילכד בעונש שבועה בטעות, וגם כבוד ה' הוא מבלי להשבע בשמו הגדול והנורא גם באמת ויעיון בספר חסידים תי"ח, תי"ט,

ובשו"ת חתם סופר חחו"מ סי' צ' ובאוריין תליתאה סי' מ"ה שציינו והאריכו בכל זה יע"ש בדבריהם הנעימים.

העולה מן המדובר בירור הדבר, כי בנשבע על שקר אם גם על המשביע יש עונש בפלוגתא דרבוותאי הוא וכנ"ל. ובנשבע על האמת אז על המשביע בחנם לכ"ע ילכד בעוונו והנשבע אם הוא אך סובר שנשבע באמת וטעה נענש גם על שגגתו וכנ"ל. אמנם אם הוא אמת לאמתו, אם א"א לפשר וכפי ראות עיני הדיין, אז בשבועתו לדעת הרמב"ן ז"ל יצא נקי בלא עונש ולא שכר, ושכר מצוה יש להציל עשוק מיד עשקו ולרמב"ם ז"ל עוד יקבל שכר כקיום מ"ע, אולם היכא דאפשר מחיוב לעשות כל טצדקי מבלי לשבע גם באמת כאשר זאת מפורש יוצא מפי רבותינו חז"ל בירושלמי, ותנחומא, ומד"ר והוא דעת הראשונים ר"ת ור"י החסיד ועוד ז"ל. והלכה פסוקה הוא בחו"מ סי' פ"ז בסמ"ע שצריכין לפשר בכל מה דאפשר וכדאיפסקא באו"ח סי' קנ"ו שצריכין ליזהר גם בשבועת אמת ומקמאי ובתראי הוא הוראה ברורה והנזהר בזה אשרי וטוב לו. ואחתום בטוב.

חתנו המכבדו:

חיים מרדכי.

סימן סז

להרב הגאון המפורסם כו' מו"ה בצלאל זאב שאפראן נ"י אבד"ק באקוי.

ועתה על דברי תורה באתי במה שהעיר כהד"ג בלאו ד"א ויתום ל"ת אשר הרמב"ם ז"ל מנה אותם לחד והרמב"ן ז"ל בסיה"מ במל"ת סי' תנ"ו השיג עליו, באמרו שם וז"ל:

שאפילו נאות לדעת הרב נאמר שהלאו שבכללות לא ימנו פרטיו אלא אחת אבל כאן נאמר שהוא לאו פרטי וימנו לשתים שהרי חלקו הכתוב באמרו אם ענה תענה אותו וזה מדרש חכמים בכ"מ כיו"ב ע"כ. והתשב"ץ בזהר הרקיע שם תי' שיטת הרמב"ם ז"ל בפלוגתת ר"י ור"ל בסנהדרין ס"ה דלר"י חלוקה דמיתה לאו שמה חלוקה, וע"ז השיב כת"ה דזה ליתא כי המל"מ בפ"ד מה' שגגות ה' א' ובפי"ח מה' מע"ק הוכיח כי הרמב"ם ז"ל פ' ר"ל עכת"ד הנה במנחת חינוך מצוה רנ"ו הביא דברי המל"מ ומכח זה קרא תמה על הכ"מ בפ"ו מה' עכו"ם שכ' בפלוגתא דר"י ור"ל, ופ' הר"ם כר"י דעל ידעוני חייב דאיך כ' ד"ה כר"י דהלא באמת הר"ם פ' כר"ל והניח בצ"ע יע"ש אולם יעיון במראה פנים בירושלמי סנהדרין פ"ז משנה ט' בד"ה משל למה הדבר דומה שרוח אחרת עמו בישוב פסק הרמב"ם ז"ל וז"ל ובעיקר פלוגתא דר"י ור"ל כו' לא פ' הרמב"ם ז"ל כוותי' דר"י שהרי כו' נ' דהיינו טעמא משום דר"י לא קאמר הכא אלא אליבא דר"ע כדקאמר התם כו' אבל חכמים פליגו עליו בהא כו' עכ"ל. ולפ"ז לרבנן גם לר"י חלוקה דמיתה

שמה חלוקה, ויעיון ירושלמי שם ה' י' ולמה לא תנינן ידעוני בכריתות ר"ח בשם ר"ל מפני שנכללו כולם בלאו אחד כו' הרי דמיחלפי שיטתי' דר"ל יע"ש במה"פ ואולי הי' גי' הרמב"ם ז"ל גם בבבלי כגירסת הירושלמי דלר"ל חלוקה דמיתה שמה חלוקה ולר"י להיפוך. ובזה קמה לדממה הסערה בטעם פסקו וא"ש דברי רבינו הכ"מ ז"ל.

ולשיטתא דא דלרבנן גם לר"י חלוקה דמיתה שמה חלוקה ביתר שאת ועוז נתחזק עוד קושית הרמב"ן ז"ל על הרמב"ם ז"ל שכלל יתום וא' בלאו אחד לאחר שחלקו הכתוב באמרו, ואם ענה תענה. ועלה על לבי לאמור דשאני גבי אוב וידעוני שנאמר או לחלק וכפירש"י ז"ל בסנהדרין שם וכריתות ג' (יעיון בפסקי רגמ"ה ז"ל בכריתות שם ד"ה חלוקה דמיתה לא הוי חלוקה שכ' וז"ל. דלאחר שמת אינו חוזר ומת ולהכי תני להו תרווייהו דסד"א דלא לימות עד דעביד תרווייהו קמ"ל דהי דעביד חייב סקילה ע"כ דלפ"ז יש מקום לחלק בין חלוקה דמיתה לחלוקה דעונש מלקות דבזה נימא לכ"ע שמה חלוקה יען דאפשר דילקה בכפלים ויעיון מל"מ בה' מע"ק שם וצ"ע בזה ואכ"מ) משא"כ הכא דדיוקא לחלק הוא רק מכח מה שנאמר ענה תענה בכפילא אשר יש צד לאמור דכל היכא דלא מסתבר לאמור הכי אמרי' דברה תורה כלשון בני אדם (וכעין מש"כ התוס' בכתובות ס"ז ד"ה וחכ"א וכ"כ במלוא הרועים אות ד' סק"א) ולזאת הרמב"ם ז"ל דמסתברא ליה למנותם כחדא (ואולי מהטעמים שכ' הפ"ד בדרך מצוותיך ד"ה ולא ידעתי יע"ש) ס"ל דענה תענה דברה תורה כלשון בני אדם. והרמב"ן ז"ל דמסתברא ליה להיפוך לזאת ס"ל דענה תענה לחלק נאמר, ולפ"ז שורש פלוגתתם מסובב מסברתם. אולם כבר מנה וספר המשביר הגדול רבינו המל"מ בפ"ו מ"ה דיעות מקומות דבבלי וירושלמי דדרש"י יתורא וכפילא דלישנא ומהם דאמרי' דברה תורה כלשון בני אדם יע"ש באריכות ובתוס' סוטה כ"ד ע"א ד"ה הרי וצ"ע בפסקי רמב"ם ז"ל לבאר באר היטב אנה סובב והולך שיטת קדשו בזה.

ונלע"ד בישוב שיטת הרמב"ם ז"ל בפשיטות כי ענה תענה הלא איצטרך לדרשת חז"ל אשר קרובה היא במקומו שם במכילתא. ופסיקתא זוטרי וילקוט שם וז"ל:

אם ענה תענה אחד ענוי מרובה ואחד ענוי מיעוט רבי אומר אם ענה תענה מגיד שאינו חייב עד שיענה וישנה כבר היו כו'. אמרה תורה אם ענה תענה אחד כו' ע"כ ואולי זה מקור לשון הזהב של הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' דיעות באמרו:

וכל המקניטן או מכעיסן כו' שזה בכלל עינוי מיעוט. הרי זה עובר בל"ת וכש"כ המכה אותן או המקללן שזה בכלל עינוי מרובה וכדרשת ר' ישמעאל, ועתה הלא לדרשה

איצטרך כפילת הלשון של ענה תענה ולא בא לחלק ולזאת מנה אותם באחד וא"ש דברי הרמב"ם ז"ל בדרך פשוט ואמת בס"ד.

ומה שעמד כהד"ג עמש"כ בספרי שער נפתלי בזה"ל. פ' שופטים כ' וז"ל:

ישראל שנקראו ציון כנאמר ולאמור לציון עמי אתה דכאן מצינו שנקראו ישראל ציון (ב"י ז"ל או"ח קכ"ה בשם חז"ל) עכ"ל. הנה הב"י ז"ל כ"כ בשם הפסיקתא ותמהני שלא הביא להתלמוד ירושלמי בפ"ד דתענית סוה"ב ופ"ג דמגלה סוף ה' ו' ולאמור לציון עמי אתה או ישראל, אר"ח בפ' חזרנו על כל המקרא, ולא מצאנו שנקראו ישראל ציון אלא זה כו' וכן מצאתי בזוה"ק פ' צו כו' עכ"ל דמר. הנה ירושלמי הלז שהובא בילקוט ישעיה שם (נ"א) במקומו, וגם זוה"ק המצוין שם בת"א כ"ז היה למראה עיני ולזאת אם כי בב"י ז"ל שם הובא אך בשם הפסיקתא דקדקתי לכתוב בשם חז"ל הכולל אמרם ז"ל שנאמר בכמה דוכתי, ולדעתי הציון לכל המקומות שנאמר המאמר למותר יחשב, וביחוד בדברי אגדה וגם בדבר הלכה הלא מבואר בנזיר (נ"ו ע"ב) כל שמעתתא דמתאמרה בבי תלתא קדמאי ובתראי אמרי' מציעאי לא אמרי' ולאחר שהבאתי בשם קדמאי שהוא מאמר חז"ל והובא בבתראי בפוסקים די בזה ולתמיהת כהד"ג על רבינו הב"י ז"ל שלא הביא גם מירושלמי מלבד מה שאין זה דרך הקדמונים להביא ולציין כל המקומות, ולפרקים גם המס' או הפרק לא ציינו אך כ' סתמא בשם חז"ל כי הכל היה גלוי לפניהם והפסיקתא אשר סתמא הוא פסיקתא רבתא דרב כהנא תלמוד רב שהיה בזמנו של ר"י מארי דירושלמי הלא הוא קדום כירושלמי י"ל עוד דהנה בתי' שם תרגם ולמימר לדדייריו בציון עמי אתון וכפי' הרד"ק ז"ל לבני ציון כי הוא עיקר המלכות ולפירושו הלא גם במקרא הזה לא נקראו ישראל ציון, ובירושלמי שם קדום תמן תנינין שמעון הצדיק כו' היה אומר על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח, ושלשתן בפסוק אחד ואשים דברי בפיך זה ת"ת, ובצל ידי כסיתיך זו ג"ח ללמדך שכל מי שעוסק בתורה ובג"ח, זוכה לישב בצלו של הקב"ה הדא הוא דכתיב מה יקר חסדך וגו', לנטוע שמים וליסוד ארץ אלו הקרבנות, ולאמור לציון עמי אתה, ארחב"פ חזרנו וכו' ופי' שם הק"ע, שע"י מצות אלו ישראל הם עמו ומצויינים בעולם, שאין כל אומה ולשון יכולין לעקרן, ולפ"ז דהמשך לשון הירושלמי מורה, דלזאת נקראו ישראל ציון, יען כי הם מצוינים באלו שלש המצוות א"כ שם ציון הוא אך שם המושאל על ישראל, כדוגמא אמרם ז"ל (ברכות ח') אוהב ה' שערי ציון שערים המצוינים בהלכה, מכל זאת לא נקרא בעצם הלכה ציון אולם בפסיקתא הובא לשונו בילרוט שם וז"ל:

ר"ה בשם ר"א עוברי הים פירשו אותו, נחית בחסדך עם זו גאלת זו ג"ח נהלת בעזך זו תורה ה' עוז לעמו יתן. ועדיין העולם מתמוטט ואימתי נתבסם, כשבאו אל נוה קדשך, ולאמור לציון עמי אתה ארחב"פ כו' אשר לא דרש אלו ג' דברים מהמקרא ואשים דברי בפיך, הקדומים על הנאמר ולאמור לציון עמי עתה, ודרש מזה דכאן מצינו שנקראו ישראל ציון, מבואר ומוכח יותר דישראל נקראו בעצם בשם ציון. (וי"ל הטעם למה שנאמר רועה ישראל האזינה נהג כצאן יוסף וגו' ופי' אא"ז רש"י ז"ל מנהיגם ופרנס שלהם יוסף. וכל ישראל נקראים על שם יוסף, לפי שהוא פרנסם וכלכלם בימי הרעב וחושבנא דציון הוא בחושבנא דיוסף, והן הן דברי הזוה"ק שם בפ' צו להמעיין ומבין) וכן באבודרהם כ' וז"ל:

ובדברי קדשך כתוב לאמור ימלוך ה' לעולם א' ציון ישראל נקראו ציון כדאיתא בפסיקתא כו' או י"ל ציון ממש, ומן הדין היה לומר ה' ימלוך לעולם ועד שהוא של תורה, אלא בשביל הזכרת ציון אנו אומרים זה שאמר דוד על שם אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי ובכל התפלות אנו מזכירין או ציון או ירושלים טעם השני מאבודרהם י"ל שהוא לפי' התי' שאין הכרח מהקרא דישראל נקראו ציון ולהמבואר באור זרוע ה' תפלה סי' ק"ו, דקול רעש גדול בא מג"ע ואומר ימלוך ה' לעולם א' ציון וגו' ואז דוד בא וכל מלכי בית דוד אחריו כו' עומד ואומר שירות ותשבחות כו' וכשפותח ואומר ימלוך וגו' וכל מלכי בית דוד אומרים, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ע"כ יע"ש באמרי קודש כי נעמו, הלא מובן היטב הטעם שאומרים ימלוך ה' לעולם א' ציון וגו' אשר אמר נעים זמירות ישראל דוד מלך ישראל חי וקיים. אשר ע"י ביאת משיח בן דוד יהיה בנין ציון וירושלים. ותגלה ותראה על כל העולם כולו מלכות שמים באור תורת א' חיים. ובזה אחתום באהבה בחותמי ברכות שבתוה"ק:

חיים מרדכי.

סימן סח

להרב המופלא כו' מו"ה יצחק חנוך העניך נ"י רב בטעלגיש טראנסילוואניא.

מכתבו עם צעקתו מקרב לבו לב נשבר בא אלי בדבר איש אחד אשר קם עליו לערער על חזקתו חזקת הרבנית שנתקבל שמה זה כתשעה שנים באמרו כי בשטר הרבנית הוגבל הזמן על שלשה שנים וכעת אשר כבר חלף ועבר הזמן שוב אין לכת"ה דין רב העיר והרשות נתונה לאחר לבוא בגבולו ושלא לנהוג בכת"ה כבוד הרב מרא דאתרא, הנה תשובת וביטל דעת זאת אשר מעצמותה היא מוקצית מדת התורה בראשונה ומשכל אנושי באחרונה כבר כתוב הוא עלי ספר שו"ת חתם סופר חלק או"ח סי' ר"ו וב"ח חו"מ

סי' כ"ב ומלבד מש"כ שם החת"ס הלא אצל כת"ה זה כששה שנים מעת כלות הגבלת השלשה שנים ולא היה שום מערער עד היום ושתיקה כהודאה דמיא (יעיון טוש"ע חו"מ ס"ס קמ"ב) והאריכות בזה אך למותר כי פוק חזי מאן גברא רבה קמסהיד עלה הלא הוא רבינו עמוד ההוראה הגאון בעל חתם סופר ז"ל כי מעולם לא נשמע כזאת בכל תפוצות ישראל והגבלת הזמן משלשה שנים הוא רק לאפקועי איסורא דלי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים לשיטת הגה"מ המובא ברמ"א ז"ל בחו"מ סי' של"ג אבל חזקת הרבנית לו ולזרעו אחריו ואנשי עירו מחיובים עפ"י דת תוה"ק לפרנס אותו ואת ב"ב בהרחבה כאשר קבלו עליהם ומפורש יוצא מפי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' שקלים ה' ז' וז"ל:

מגיהי ספרים שבירושלים ודיינין שדנין את הגזלנין בירושלים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה וכמה היה נוטלין תשעים (ובגמ' הגירסא תשעים ותשע) מנה בכל שנה ואם לא הספיקו להן אע"פ שלא רצו מוסיפין להן כדי צרכן הם ונשיהם ובניהם ובני ביתן עכ"ל הרי מבואר דהצבור מחויבין לפרנס גם את כל בני ביתם ורבינו החתם סופר שם ב"ח חו"מ עמד בזה וז"ל:

ונושאי כליו לא הראו מקום לדין זה, ולענ"ד ממקומו הוא מוכרע דאי ס"ד לו ולא לשארי ב"ב המרובים א"כ תקשי בש"ס כתובות ק"ה ע"א דאמרו לא הספיקו אע"פ שלא רצו כו' וקשה איך אירע שלא הספיקו להם שכר הראשון אי תימא דאייקר פירי א"כ מ"ט לא רצו הרי בתחלה נתמנו על מנת לקבל פרס צרכי גופם מתרומת הלשכה וכיון דאייקר פרי למה לא יקבל הוספה לפי הזמן אלא ע"כ לא אייקר פירי רק ב"ב נתרבו ועבדיהם ומשמשיהם ולא רצו לקבל אותו התוספות ומ"מ כופים אותם לקבל עכ"ל אולם למה שפירש שם השטה מקובצת וז"ל:

לא ספקו למזונות אע"פ שלא רצו ליטול יותר ורוצים לצמצם עצמן במיעוט מזונות מוסיפין להם בעל כרחם ע"כ יש לפקפק קצת על תירוץ החתם סופר וכמובן, ולענ"ד נראה בפשיטות דהלא התוס' שם בד"ה גוזרי גזירות כ' וז"ל:

הא דלא פריך הכי והיכי עבדי הכי והא כתיב ושוחד לא תקח כו' ורבי מפרש דהכא לאו בתורת שכר היה נוטלין אלא הכא כל שעה היה יושבין בדין ולא היה עוסקין בשום מלאכה ולא היה להם במה להתפרנס והיה מוטל על הצבור לפרנסן עכ"ל ולפ"ז אין מקום לשאול מאין הוציא הרמב"ם ז"ל כי מחיוב הצבור לפרנס גם את ב"ב כי אם היה נוטלין שכרן רק עבור פעולתן היה מקום לאמור כי אך הם בעצמם רשאים לקח חלף עבודתם משא"כ לטעם התוס' דיען דעי"ז שלא היה עוסקין בשום מלאכה כדי שיהיה

לבם פנוי לעבודת הקודש מוטל על הצבור חיוב פרנסתן וא"כ החיוב אשר עליהם בעצמם לפרנס אותם ואת בני ביתם פשיטא כי בכל חיוב זה נכנסין הצבור במקומם (יעוון טוש"ע חו"מ סי' ט') לפרנס אותם ונשיהם ובני ביתם, ואולי מוכח עוד מהא דאמר רב יהודא אר"א כי גוזרי גזירות שבירושלים היה נוטלין שכרן תשעים ותשע מנה מתרומת הלשכה כמבואר שם בכתובות, והלא גוזרי גזירות לא היה רק שנים או שלשה לר"נ וכדאיתא שם בסוגיא האם שנים או שלשה (יעיון שטה מקובצת שם) צריכין כ"כ לפרנסת עצמן ? ועכצ"ל כי נתן להם סך זה מתרומת הלשכה עבור פרנסת בני ביתם. ובזה מיושב מה שיש לדקדק קצת במש"כ הרמב"ם ז"ל שם וכמה היה נוטלין תשעים מנה בכל שנה דהלא נודע דרך הרמב"ם ז"ל לכתוב רק מה דנ"מ להלכה ומאי נפקותא לידע כמה היה נוטלין האם סכום זה בדווקא נאמר הלא הכל לריבוי הגוזרי גזירות ולערך הספקת של בני ביתם, ולהאמור י"ל כי כתב זאת יען כי מכאן מוכח (אם כי מלשון הרמב"ם ז"ל נראה דקאי גם על מגיהי ספרים אבל נלמוד סתום מן המפורש בש"ס שם כי רק הגוזרי גזירות נטלו שכרן התשתי' ותשע מנה יעיון שט"מ שם) מה שפסק כי צריכין לפרנס אותם ונשיהם ובניהם ובני ביתן וכאמור וא"ש.

הרי למדנו מתורת רבינו משה ז"ל כי בני העיר מחויבים לפרנס חכמיהם ובני ביתם, ולפי' השט"מ מבואר כי כופין אותם לפרנס להחכמים בהרחבה (יעיון ברע"ב ז"ל בפ"ד דאבות משנה ה') לזאת אמר מרדכי לבוא עם קסת הסופר ולבקש מאת פני אנשי הקהלה דעיר טעלגיעש. ראשיה ונגידיה סוחריה ונכבדיה. אנא חוסו נא חמלו נא. על הרב מרא דאתרא במחניכם. המייגע א"ע בתורת ד' ותראו להיטב את מצב פרנסתו. כי יתפרנס הוא ובני ביתו בהרחבה, אשר זה יאה אף נאה לפניכם לעשות הטוב והישר לפני ד' ואדם, ובזכות זה תתברכו ממקור הברכות בברכה המשולשת בתוה"ק והזהרו בכבודו לכבדו בכבוד הרב מרא דאתרא כי כבודו כבוד התורה. דברי הכותב למען כבוד תורת ה' ולומדיה:

חיים מרדכי.

סימן סט

להתורני כו' מר צבי בלאמענפעלר נ"י גאר ליטץ לבאקאווינא.)

מכתבך הגיעני, ובדבר קושיתך, במס' מכות ג' תוס' ד"ה באומר עדות שקר העדתי ושוב הוזם כו' לכך יש לפרש עדות שקר העדתי ושוב הוזמו שניהם כו' וק"ל לפי דברי התוס' מאי מקשה בגמ' כמאן דלא כר"ע דלמא ה"נ מיירי הגמ' בכה"ג דאמר א' מהם העדנו והוזמו וחבירו לא הודה לו ואח"כ הוזמו שניהם בב"ד זה וחייב חבירו לשלם מכח הזמה

וזה שאמר העדני פטור מכח הא דר"ע וצ"ע עכ"ל אם כי קושיתך נאמר בתבונה אולם לאור האמת אינו נכונה, ראשית צריך אתה לידע כי דרך הסוגיא בכ"מ לחפש ולתפוס ביותר השינויא אשר למדין מזה חידוש דין בכאן הלא שינויא דרבא לפי' התוס' הלא יש בזה חידוש דין גדול כי גם בהוזמו שניהם העד שאמר עדות שקר העדתי יען דסתר עדותו ל"ש ביה תורת הזמה אשר באמת לא קיימא למסקנא וכדדחי הש"ס כל כמיניה כיון שהגיד שוב א"ח ומגיד וגם אותו עד בא לידי הזמה, ולריטב"א ז"ל גם לס"ד לא נאמר כי הוא הביא פי' התוס' בסגנון אחר וז"ל:

בחי' ובחבורה נאמר פי' אחר דהא דרבא כשהוזמו שניהם ולהכי קרי ליה עד זומם אלא שהאחד מהם אמר קודם שהוזמו עדות שקר העדתי או העדנו וקאמר רבא שמשלם בהזמה שהזימוהו העדים כמו חבירו ופריך תלמודא הא פשיטא דהא מחמת הודאתו לא נתבטלה עדותו עד שנאמר שלא תחול עליו הזמה דכיון שהגיד שוב א"ח ומגיד עכ"ל (ולסגנון פי' התוס' שהביא הוא אין מקום כלל לדקדוקך וכמובן) הרי שמעי' מפירושו דגם לס"ד דש"ס גם אותו עד אתי לידי הזמה והש"ס דחי שינויא זה יען דפשוט הוא ומאי קמ"ל וא"כ לפי' התוס' שלפנינו דלס"ד דש"ס לא אתי הוא לידי הזמה הלא הוא חידוש גדול ושפיר קמשני רבא וכיון שנדחה האי שינויא קמשני הש"ס אלא באומר כו' ומקשה כמאן דלא כר"ע כו' אף אינו משלם ע"פ עצמו ומסיק אלא באומר העדנו והוזמנו בב"ד פלוני וחוייבנו ממון אשר מפלפול הסוגיא ושינויא שתים שמענו חדא ד"ה כר"ע וכמש"כ הכ"מ בפי"ח מה' עדות ה' ח' יע"ש, ועוד דגם לר"ע באומר וחוייבנו ממון מחיוב לשלם גם בהודאתו, ועוד בה שלישיה מה דקמסיק הש"ס סד"א כיון דלחבריה לא מצי מחייב ליה איהו נמי לא מיחייב קמ"ל אשר לא כן אם היה הש"ס משני באומר העדנו והוזמנו וחבירו לא הודה ואח"כ הוזמו שניהם שהוא פטור וכר"ע וחבירו חייב לשלם כקושיתך שאין כאן שום חידוש דין ומאי קמ"ל מה דחבירו משלם פשוט יען דהוזמו שניהם ומה דהעד שהודה פטור הוא פשוט אליבא דר"ע ואם לא נשמע מדינא דרב אך דה' כר"ע היה לו לאמור אך דה' כר"ע בפירוש, ועתה יראה נא אהובי האם יש מקום כלל לקושיתך להקשות דהש"ס ישנה בשינויא רחוקה (ומפי' התוס' שלפנינו נאדו כל המפרשים) ושאין בזה שום חידוש דין במקום דקמשני הש"ס שינויא עדיפא וטובא קמ"ל וזה פשוט וברור.

ודע כי זה כלל גדול בסוגיות הש"ס כי במקום דיוכל הש"ס לאשמעוי' דרך אגב חידוש דין מה ניחא ליה להש"ס לשנות הכי ובזה יש מקום ליישב קושית התוס' בסנהדרין ד' ע"א ד"ה מנין לרביעית דם כו' שכ' וז"ל ומיהו ק' דבפ' כל שעה לא משני אקושיא דדם

כשהותרה נבלה היא ודמה הותרה כדמשני אקושיא דחלב וגיד משמע דדם לא חשיב כבשר כו' ע"כ ומכח קושיא זו הוכרח התוס' לחזור ממש"כ מעיקרא וסיימו בקושיא יע"ש וי"ל עפמש"כ הנו"ב במהד"ת חיו"ד סימן ס"ב בשם הפרי תואר דמותר לסחור בדם אם דאסור לעשות סחורה בדברים אסורים מ"מ כיון דקאמר הש"ס בפסחים כ"ב שאני דם דאיתקש למים דכתיב לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים מה מים מותרין אף דם מותר ואם מועיל היקש זה להתיר דם בהנאה יועיל נמי להתיר הסחורה בדם יע"ש ולפ"ז י"ל דאה"נ דהסוגיא שם היה יכול לתרוצי דכשהותרה נבלה היא ודמה הותרה אך הש"ס קמשני האי שינויא דהוקש דם למים בדרך אגב לאשמעוי' הך דינא דמותר לעשות סחורה בדם שהוא נ"מ רבתי לדינא וא"ש.

ועיין שם בתוס' ד"ה אקרא אני שבעים שכ' וז"ל:

ה"מ לשנויי כדמשני בפ' ב"ש משום דכתיב כנדתה פי' כך יש להוסיף בנקבה על ימי שבע טומאה דזכר ע"כ אולם בזה נלע"ד די"ל בטעם שינוי הסוגיות עפ"י מה דנודע כי גדר המספר לתשעה יחשב כי עשירית יחשב לאחד ועשרים לשני עשירית וכן במאות ואלפים לזאת בסוגיא זו אשר שאלת התלמידים היה לקרות שבעים לא קמשני הסוגיא מהא דכתיב כנדתה כי יש לפרש וטמאה שבעים שבעה עשירית כנדתה אשר יש שבעה אחדים לזאת הוכרח הש"ס בסנהדרין לשינויא אחרינא אולם בזבחים דהסוגיא אזדי דנימא אהני קרא ואהני מסורת לאמור ארבעין ותרין שפיר קמשני הש"ס כנדתה כתיב כי בארבעין ותרין ליכא שבעה עשירות (יעיון תו"כ בתוה"מ פ' תזריע אות י"ט מש"כ בשם הרוו"ה ז"ל אולם ריהטת ופשטות הסוגי' דסנהדרין וזבחים לא משמע הכי יע"ש בזבחים בפירש"י ז"ל) וא"ש שינוי הסוגיות.

וכל זה כתבתי אך להתלמד במקום אחר ולהאריך עמך קצת הדבור של חבה בחבת התורה. אמנם הכא מעיקרא דקושיא ליתא כי אם דרב שהוא בעל המאמר דעד זומם משלם לפי חלקו ס"ל דמודה בקנס ואח"כ באו עדים ג"כ פטור וכמבואר בב"ק ע"ה אולם זה רק בהודה שגנב שחייב א"ע בקרן קודם שבאו העדים אבל בהודה בטביחה ומכירה ואח"כ באו עדים חייב בדו"ה לפי שפטר עצמו תחלה מכלום עד שבאו העדים וכמבואר שם בסוגיא וברמב"ם ז"ל בפ"ג מה' גנבה יע"ש (ובמל"מ שהוכיח מהסוגיא שכן הדין בהודה בח"נ למ"ד דקנסא הוא או שהודה שהפיל שן עבדו או עינו דליכא ממונא ואח"כ באו עדים דחייב יע"ש מה שתמה על סוגיא דשבועות ל"ד ומסיק וז"ל:

וכל מה שכתבנו הוא ליישב הסוגיא דשבועות אך אכתי יש לתמוה על רבינו, דכאן בהי גניבה פ' כרב וכר"ה ובפ"ט מה' שבועות פסק דמשביע עדי קנס פטורין משבועות

העדות. ולפמש"כ הוי תרתי דסתרן אהדדי וצ"ע עכ"ל. אולם יעיון בשט"מ ב"ק בד"ה ולענין פסק בשם המאירי ז"ל שכ' וז"ל:

וכבר בארנו שיציאת העבד בראשי אברים קנס הוא מעתה מי שבא והודה שסימא כו' ואם באו עדים אח"כ יצא שהרי פטר עצמו בהודאתו מכלום ויש חולקים בזו שלא לומר טעם זה אלא בגנבה ולמדוה ממה שלא השיבו כן במה שהקשו על רב ממעשה הנ"ז בר"ג במה שבא בסוגיא זו וכן ממה שפסקנו כן בפ"א בענין פלגא נזקא עכ"ל יע"ש ולהיש חולקים יש מקום ליישב פסקי הרמב"ם ז"ל וכמובן אמנם הכרעת המאירי נראה כסתימת דעה הראשונה וכפסק המל"מ ויש להאריך בזה ואכ"מ) וא"כ ה"נ באומר העדנו והזמנו בב"ד פלוני הלא פטר א"ע מכלום (לשיטת הר"ח ז"ל דבאומר עדות שקר העדתי פטור גם מדינא דגרמי ולא כרא"ש ז"ל עיין טוש"ע חו"מ סימן ל"ח ובש"ך שם ובקצה"ח שם והתומים בסימן כ"ט שחלקו על הש"ך, ועיין בפי' הר"ח ז"ל בש"ס דפוס ווילנא ובחי' הריטב"א ז"ל שכ' וז"ל:

ואיכא למידק על פי' זה דמאי קושיא כו' וי"ל דלישנא דנקט רבא עד זומם קשיא ליה לתלמודא דמשמע מדין עד זומם משלם ולא מדינא דגרמי וכ"ש מדין הזמה בעי' כאשר זמם ולא כאשר עשה אפי' לגבי ממונא כדכתיבנא לעיל וכיון שזה אינו יכול לחזור מעדותו כאשר עשה הוא ולא כאשר זמם ע"כ יע"ש באריכות ובחי' ב"ד ב' ע"ב ד"ה תדע. אולם לא כן דעת התוס' בב"ק ד' ע"ב בד"ה ועדים זוממין אך דבממון גם בשלח ל"ש כאשר זמם ולא עשה מתרי טעמי יע"ש ואולי מטעם זה נאדו התוס' במכות מפי' המפרשים שהביא הריטב"א ז"ל יען דלשיטתם אין מקום לתי' הריטב"א ז"ל וכמובן ועיין ברמב"ם ז"ל בפ"כ מה' עדות ובכ"מ שם והדברים עתיקים וארוכים ולא עת האסף פה. אך מכל זה תבין כשתעיין היטב כי קרוב לנו הדבר מאוד לאמור כי התוס' ס"ל לפטור גם מדינא דגרמי וכר"ח ז"ל ובפרט קודם ששלם הלא אז ל?כ"ע פטר א"ע מכלום בהודאתו) ואם באו עדים אח"כ והוזמו שניהם הלא גם לרב אותו עד שהודה מראשית מ"מ חייב גם הוא לשלם ואין מקום כלל לקושיתך וכמובן. והנלע"ד כתבתי:

חיים מרדכי

סימן ע

לגיסי התורני וירא ה' כו' מו"ה מנחם מענדיל סאריף נ"י בפארז.

מכתבך הגיעני, ובדבר שאתך אם רשאון למכור תכשיט לאשה בעד סכום מסיום. בעת שתאמר להמוכר כי בעלה לא ידע מזה, והיא תשלם מעט מעט, אשר כנראה בעלה נותן לה כסף להוצאות הבית, והיא תקמץ. האם מדמים זה לצדקה שאין מקבלין מהם אלא

דבר מיעוט ולא דבר גדול, כבשלהי ב"ק וטוש"ע יו"ד סי' רמ"ח עכת"ד. הנה גם בצדקה ידועים המה דברי הישׁ"ש ז"ל בב"ק סי' נ"ט שכ' וז"ל:

וראב"ן ז"ל כ' בספר צפנת פענח, שהאידנא נשים אפוטרופסים של בעליהן. לוקחין מהן כל דבר, וכן מקבלין מהן צדקה, אפי' דבר מרובה, ומ"מ נראה הכל לפי הבעל ואשה. דלפעמים עיקר השתדלות בתוך הבית אינה אפוטרופוס, על דבר מרובה, ואף אם היא אפוטרופוס, מ"מ אין הבעל מרשה לה אלא כדי להוציא לצורך הבית. או אפי' קצת לקנות או למכור כדי להרוויח, אבל ליתן צדקה צריכה רשות בעלה, א"ל שהיא אשת חיל ומחייה את בעלה, דאז אפי' סך מרובה מסתמא מרשה לה בעלה, וניחא ליה שאם ימחה תפסק מלישא וליתן. ס"ד הכל לפי הענין והסיבה עכ"ל יע"ש. ובחו"מ סי' צ"ו ובש"ך ס"ק ט' דה"ה לענין תביעה ושבועה יע"ש ובאחרונים. אולם זה בסתם אמנם במוחה הבעל הלא הלכה פסוקה היא שם ביו"ד סעי' ד', אבל אם הבעל מיחה אפי' כ"ש אסור לקבל מהם. וא"כ לכאורה גם הכא כן. אמנם מאמרה שבעלה לא ידע מזה, אין במשמעות שיש כאן מבעלה מחאה, אך כי חוששת שלא יסכים לה לזאת תעשה אך עתה את זאת בהעלם ממנה עד שתכוון את השעה. אשר גם הסכמת בעלה יהיה בזה.

אמנם בכלל הענין אשר באת לדון בשאתך אך מה דאין מקבלין צדקה מנשים, תדע גיסי יקירי כי לא כן הוא. אך מקור הלכתא דא. הוא מהא דתנינן בב"ק קי"ג אין פורטין לא מתיבת המוכסין ולא מכים של גבאין כו', ושם קי"ח אין לוקחין מן הרועים צמר וכו' ולא משומרי פירות כו', ואיפסקא ברמב"ם וטוש"ע ז"ל שניו שס"ט וז"ל הרמב"ם ז"ל שבש"ע שם שס"ט סעיף א' אסור לקנות דבר הגזול מהגזלן ואסור לסעדו כו' שכל העושה דברים האלו וכיוצא בהם מחזיק ידי עוברי עבירה, ועובר על ל"ע לא תתן מכשול כו' ובסי' שנ"ו סעי' א' אסור לקנות מהגנב כו' ועון גדול הוא שהרי מחזיק יע"ע וגרם לו לגנוב גנבות אחרות, שאם לא ימצא לוקח אינו גונב וכן אסור לסייע לגנב בשום דבר כדי שיגנוב (רמ"א ז"ל) ובסמ"ע שם סק"ג רימז למ"ש הריב"ש סי' ק"ח, דכ' וז"ל:

אותו נפח שעשה ל"א ראובן שני מפתחות בהסתר פנים מבעלה, ונתנה לו שכר הרבה עבורם, ראוי לעונשו על בלי הגיד לבעלה, שכבר הי' לו להבין. שלא על חנם רבתה במחיר שני המפתחות, אלא שהיתה כוונתה לגנוב מנכסי בעלה, וסייע בגניבתה כו' יע"ש. ואם כן לכאורה ה"נ דכוותה, ע"י שמוכר לה התכשיט גורם שתגנוב ממעות בעלה לשלם, והוי כסייע לגניבתה, אולם ההבדל מבואר דבעשיית המפתחות, הלא בזה עיקר הסיוע שתוכל לגנוב. משא"כ כשמוכר לה הלא תוכל לשלם גם בדרך היתר.

והלא מתבאר כי כלל עיקר האיסור בזה הוא אך ממסייע וע"ע ולפני עור, אשר בחד עברי דנהרא אינו אלא מדרבנן כמבואר בע"ז ו' ופסחים כ"ב (יעיון תוס' ורא"ש ז"ל ריש שבת ובמג"א ז"ל שמ"ז וביו"ד סי' קנ"א ויעיון מש"כ בזה לעיל סי' ל"ה) וגם בנד"ד הלא אם אתה לא תמכור לה תמצא הרבה אחרים שימכרו לה (ול"ד למסייע לגנב לקנות ממנו כי ירא לנפשו למכור וכמבואר בשו"ת חו"י ז"ל סי' ר"ט יע"ש). ובדרבנן אמרי' דיש ברירה אשר לבסוף שתתקשט עם התכשיטין לפני בעלה ותתגלה לו יהיה סופו ברצון, אמרי' כי הוברר הדבר למפרע שהיה מסכים לה. גם זאת ידוע כי מה שתקמץ האשה מפרנסת הבית ועוד עבור קניית דבר תכליתי אין דרך להבעל להקפיד ועוד יש סברא בזה לחלק כי בקונה מן הגנב. או כל דבר שנהנה מהם בשעה שלוקח קעביד איסורא שמסייע בזה יע"ע. משא"כ הכא בשעה שמוכר לה הלא אז הדבר בהיתר והמכירה אך אח"כ אשר תשלם לו, שהיא מה שלוקחת שלא בידיעת בעלה, הלא מבואר שם בב"ק קי"ג, דאם דאין פורטין מתיבת מוכסין, אבל נותן לו דינר ונותן לו את השאר. ואיפסקא שם בשס"ט סעיף ד' דשרי, מטעמא שהוא כמציל מידו, וה"נ שרי אח"כ להשתלם ממנה, אם כי בעת שמוכר לה הלא יודע הוא כי אח"כ צריכה לשלם לו. ואיך מותר לכתחלה למכור, הלא כעין זה מצינו לב"י ז"ל באו"ח סי' רמ"ד שכ' גבי יהודים הקונים המכס שהתיר הר"ם ז"ל לשכור עכו"ם לקבל המכס משום פסידא, דהוי כמציל מידם, שכ' וז"ל:

ונ' שאין ד' הר"ם אלא במי שכבר קנה המכס כו' אבל לקנות המכס להדיא לא שרינן ליה, משום הרווחה, ומיהו אפשר דבשעת קנויה שרי' דהא לא עביד איסורא, ולכי מטי שבת כיון דכבר קנוי הוא שרי להשכיר לו עכו"ם בקבולת לקבל לו המכס משום פסידא עכ"ל יע"ש. ומה"ט התיר הדעת תורה בסי' י"ז ס"ק כ"ד לקנות בהמה מסוכנת מעכו"ם כי הקניה שרי ואח"כ שוב הוי ממון ישראל דשרי בהפ"מ והביא מב"י ז"ל ועוד מכמ"ק סעד לזה יע"ש ויש להביא עוד כעין זה מרמב"ם ז"ל פ"ה מה' מלכים ה' ח', מותר לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא כו' ואינו אסור אלא להשתקע שם, ואין לוקין על לאו, זה שבעת הכניסה מותר הוא, ואם יחשוב לישב ולהשתקע שם אין בו מעשה יע"ש. ויעיון ב"ב י"ז ע"ב התם דבעידנא דקא נטע ליתנהו לשרשיה דמזקי לה לבור, אם כי בוודאי יבוא אח"כ אנו דנין אך כאשר הוא עתה, שהוא ג"כ כעין זאת הסברא. והוא הנאמר גם בנד"ד כי המכירה הלא הוא עושה בהיתר ואח"כ שמקבל ממנה התשלומין הלא הוא כמציל מידה דבכה"ג מבואר להדיא דשרי וגם י"ל דתשלם בדרך היתר, כי גם הבעל יסכים לבסוף ואין דרך להקפיד וכנ"ל הלא מבואר שם בסוגיא ובחו"מ שס"ט סעיף ג' ד' דגם באיכא למתלי במיעוט דהיתרא תלינין ושרי לקח ולהנות מהם יע"ש כש"כ בנדון

זה דאיכא כל או הצירופים דשרי למכור לה תכשיטין מכל הלין טעמי' הנאמרים באמת.
והנלע"ד כתבתי:
חיים מרדכי.

סימן עא

לבני הרה"ג כו' מו"ה מנחם מענדיל נ"י אבד"ק וואסלאי.

מכתבך עם ח"ת היקרים הגיעני, ובדבר שאלתך באחד שהלוה לחבירו גמ"ח עשרת אלף רובעל בעת שהיו השער הקורס 2.60 לעי ועבר זמן וזמני זמנים ובעת שמשלם לו הקורס הוא 70 באני כל רובעל, ואמרת כי המטבע כלומר המעות שלוה ממנו הלא משלם לו, יפה אמרת, ודעתך בזה דעת תורה. כי להמעיין במקור האי דינא בסוגיא דב"ק צ"ו, ובטוש"ע חו"מ סימן ע"ד וביו"ד סימן קס"ה, ובשו"ת חת"ס חחו"מ סימן נ"ח ס"ג ס"ד ס"ה שביאר כ"ז באריכות ובנתיבות שם בביאורים סק"ה, וביו"ד שם בחוות דעת הלא נראה מבואר כי הלוה יוכל לאמור למלוה הלא אותו שטר המלכות שלויתי ממך זה אני משלם לך וגם עתה אין כאן שינוי השם כי לא נפסל אך הוזל, ובכל או השטרות זולא ויוקרא הוא מסבת קורס הבורזא, ואינו בסוג מטבע שפסלתו מלכות (מובן מאליו כי באלו השטרות שירדו עד לארץ ואין גופו ממון כלל לא בזה אנו דנין) וכמובן ועוד אני מוסיף לאמור גם אם המלוה תבע ללוה והוא דחאו בלך ושוב מ"מ אינו יכול לתבוע לו בכח הטענה, אולי היה משלם לו מאז היה מחליפם בעת שעמדו למעלה כי אין זה אלא גרם הפסד. וכמש"כ התומים שם בס"ק י"ב וז"ל:

אברא אף דאין להמהרש"ל ראיה משם מ"מ אפשר דדינו אמת הואיל ודחאו בלך ושוב. וא"כ היה גרם בהפסדו ולו פרעו בזמנו היה מוציאו במקום אחר אך מ"מ לא נ"ל חדא דהוא גרם בעלמא ועוד מתוס' דהקשה שם למה בלא התנה נותן לו מטבע הנפסלה הא בגזל אומר לו הרי שלך לפניך משמע דלולי המטבע בעין א"י לומר הרי שלך לפניך, ובמלוה להוצאה ניתנה הו"ל כאילו אינו בעין, וק' מאי קושיא הא בגזל הפסידו דלולי דגזלו היה מוציאו בדוכתי טובי טרם שנפסל, והרי זה גרוע מהלוה שדוחה להמלוה בלך ושוב, כי שם דרך הלווים כך משא"כ גזלן הרשיע לעשות וגרם רעה לחבירו ועכצ"ל דבשביל כך אין לחייבו ממון, ומכ"ש בעובדא דמהרש"ל ז"ל ולכן ברור דאין להוציא מיד המוחזק עכ"ל. והן הן הדברים אשר גם בנד"ד נאמרים יען שאין זה אלא גרם הפסד, ועוד הלוה בא בטענתו לאמור להמלוה מאן מוכח כי אתה היית מחליפו, הלא רבים שהחזיקו אותם ולא החליפום וגם אתה היית כאחד מהם לזאת אין מוציאין ממון מיד הלוה המוחזק כי חזקה דממון עדיפא מכל החזקות אשר קיי"ל דאין הולכין בממון אחר

הרוב, וגם ע"י ס"ס אין מוציאין כאשר ביארתי בספרי חידושי בן יאיר בחי' עירוכין להלכה בס"ד יע"ש אמנם מרגלא בפומי לפרש מה שנאמר (תהלים ע"ה) כי אקח מועד אני משרים אשפוט כי תוה"ק שב"כ ושבע"פ דברי א' חיים אשר זכינו שנתנה לנו מאבינו שבשמים לא תשתנה חלילה לרוח העת והזמן גם אות אחת מתוה"ק, וח"ו שתשתכח תורה מישראל (שבת קל"ט) שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו (דברים ל"א) ודברי תורה שנתנה לנו ולזרעינו מפי הגבורה אשר היא ואך היא לכל בית ישראל לאורה. המה חיים וקיימים בכלל ובפרט לעד ולעולמי עולמים. אמנם בדבר שבממון אשר כל תנאי שבממון קיים, צריכין לתן לב למנהג המדינה, והעת והזמן כי כן הוא דין התורה לדוגמא בקנין כסף ומשיכה פלוגתא דר"י ור"ל (ב"מ מ"ז ובכמה דוכתי) דכלל גדול הוא ד"ה כר"י דאין מעות קונות במטלטלין וכדאיפסקא בטוש"ע חו"מ (סי' קצ"ח) בי דינא דדיינא הכי לא ישפוט בזה דין אמת לאמתו. להמבואר דקנין סיטומתא קניא ב"מ ע"ד וכל דבר שנהגו התגרים לקנות בו כגון ע"י שנותן הלוקח פרוטה וכדומה נקנה המקח קנין גמור ואין אחד מהם יכול לחזור בו (חו"מ ר"א) וזה "כי אקח מועד" לצרף מנהג המדינה ודרך התגרים בכל עת וזמן אז "משרים אשפוט" כי כן הוא דעת התורה. בדבר שבממון ודינא דמלכותא דינא כל עוד שאינו סותר דין תורה (יעיון ש"ך חו"מ סי' ע"ג ס"ק ל"ט) לזאת נלע"ד דגם בזה כדינא דמלכותא ודרך ומנהג התגרים יש להורות בזה. והיה בזה משפט הפשרה (סנהדרין ו') אמת ושלום. וה' יברכך לחיים של שלום וברכה, ויעשה עמך אות לטובה, באורך ימים ושנות חיים של תורה ויראת שמים ולטוב לך ולבניך כל הימים.

דברי לב אביך:

חיים מרדכי.

סימן עב

לחתני התורני ונבון כו' מו"ה יעקב חיים ראטטער נ"י בקלויזענבורג.

מכתבך עם ח"ת היקרים הגיעני. והנה בדבר שאלתך, בזה"ל:

אם מותר לסרסור האגענט למכור שפירטוס של פאבריק שאדוני הפאבריק אין עושין שום תיקון ומכירה קודם חה"פ ואין חוששין שלא לעבור על ב"י וב"י, ולכאורה יש לצדד להיתר, כי חמץ לאחה"פ אסור רק מדרבנן משום קנס, ובכאן אצל הסרסור הנ"ל שפרנסתו מזה לא שייך קנס. אלא שיש לעיין אם אינו נוגע לזה חשש דרוצה בקיומו שמובא במג"א ז"ל סי' ת"נ יע"ש. כי גם זה הסרסור רוצה בקיומו של השפירטוס הנ"ל. כדי לקיים מקחו. דאם אדוני הפאבריק אינם מקיימים מקחו, אזי אין מגיע לו שום שכר. וא"כ נהנה גם הוא מהחמץ דווקא עכת"ד. הלא תדע בני, אם כי אנן קיי"ל כר"ש

בפסחים כ"ט. דאך קנסא קניס הואיל ועבר עליו בב"י וב"י. הלא כבר מפורש יוצא מפי רבינו הר"ן ז"ל, דלאו לדידיה בלחוד דעביד איסורא, הוא דקא קניס. אלא אפילו לאחריני נמי אסור, וראיה לדבר מדאמרי' פ"ק דחולין ד' ע"ב, חמצן של ע"ע אחה"פ מותר מיד. מפני שהן מחהליפין. (יע"ש בתוס', ובספרי חידושי בן יאיר בקידושין נ"ו בחי' על התוס' ד"ה המקדש מש"כ בביאור דברי התוס') כר"ש. וטעמא דמחליפין הא לא"ה אסור. וש"מ דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח לכ"ע אסור יע"ש. והוא הלכה פשוטה בטוש"ע או"ח סי' תמ"ח יע"ש בפר"ח. ובזה הלא מבואר תשובת שאתך. דגם אם הסרסור ימכור היי"ש מהפאבריק שעבר עה"פ לעכו"ם. יש גם בזה איסורא מטעמא, כי הסרסור מרוויח מזה היי"ש במכירתו. ונהנה ממנו אשר הוא אסור בהנאה לכל אדם מישראל, וכשימכור לישראלים, יש בזה עוד איסור מוסיף, דקעבר על ל"ע וגם בחד עברי דנהרא אסור מדרבנן, וכמבואר בתוס' רא"ש ז"ל בריש שבת וביו"ד סי' קנ"א יע"ש בש"ך סק"ו ובמג"א ז"ל באו"ח שמ"ז. וגם באיסור דרבנן אסור, ואין כאן עצה אך כי יעבור ימים אחדים אחר חה"פ באופן שיש מקום לתלות (גם קצת) כי היי"ש שיקבל הקונה ע"י מכירת הסרסור נעשה אחר הפסח, אם כי בספק חמץ שעבר עליו הפסח נסתפקו הפוסקים אם גזר ר"ש או לאו. ויעיון בספרי בחי' לפסחים ל' שהבאתי ראיה לזה מרא"ש ז"ל וצדדתי לאסור יע"ש, אולם במקום שיש לתלות שנעשה לאחה"פ קיל ושרי, כאשר היא הוראה מפורשת במג"א ז"ל בסי' תמ"ט יע"ש בחי' פמ"ג וש"ע הרב ז"ל, ובאחרונים. ומחבואה אחת דמצלת על הכהנות (כתובות כ"ז) יוכיח, יעיון ט"ז יו"ד סי' ק"צ ס"ק י"ז, ובדרבנן גם נה"כ מודה. ואם כי שם נאמר הטעם יען כי בשבויה הקילו הלא גם בחמץ שעעה"פ הרבה הקילו בזה. דיעיון טוטו"ד מהד"ת סי' רכ"א. וגם ידוע דברי הפ"י ז"ל דצדד לאמור על יי"ש שאינו אלא חמץ דרבנן. והאריכו בזה הח"י שע"ת ואחרונים בסי' תמ"ב יע"ש) לזאת יהיה הסרסור מתון מתון עד אשר יעברו ימים אחדים, ויהיה מקום לתלות שנעשה אחר החג ואז בוודאי שרי. זה עלה על לבי בהשקפה ראשונה. ואח"כ ראיתי בספר ארחות חיים בסימן תמ"ח, שהביא בשם שו"ת הריב"א ז"ל חאו"ח סימן ל"ג שו"ת זה אינו תח"י בזה"ל:

דאסור להמוזג לסייע יע"ע למכור להם יי"ש שעבר עה"פ (נראה דנדון שאתו היה במקום שאין להמוזג הנאה מזה. לזאת איצטרך לטעמא דמסייע יע"ע) וחולק שם על הפמ"ג בסי' קס"ג שכ' דבמקום דיכול לטול בעצמו, דליכא ל"ע רק משום מסייע, לא גזרי' באיסור דרבנן, והוא דחה דבריו שם. (יעיון לעיל סי' ל"ה שנתבאר זה באר היטב) אמנם אם יש

לספק על הי"ש שהוא נעשה לאחה"פ אז יש להקל יע"ש שהאריך בזה עכ"ל. ונהניתי כי מצאתי חבר לשיקול דעתי בראשונה, שהוא דעת תורה להלכה.

ובחידושי תורה בסוגיא דביצה ג' ב"מ כ"ז, חולין מ"ג, קידושין מ"א אשר ערכת לפני. חדאי נפשאי בפלפולא דאורייתא, יהי ד' בעזרתך ללמוד ולקיים תורת א' חיים, מתוך עושר ויראת שמים, ויען כי עתה ימי רצון ותשובה, לזאת אי"ה בל"נ בזמן אחר, ארחיב עמך בני, הדבור של חבה בחבת התורה כאשר אהבתי.

ועתה זו תשובה בדבור אחד מעניני דיומא. בר"ה ל"ב תנן אין פוחתין מעשרה מלכיות כו' הני עשרה מלכיות כנגד מי, אמר ר' לוי כנגד עשרה הלולים שאמר דוד בספר תהלים, ר"י אמר כנגד עשרת הדברות כו' ר"י אמר כנגד עשרה מאמרות כו' ושם ע"ב בגמ' שאו שערים ראשיכם וגו' שאו שערים ראשיכם וגו'. ראשונה שתים, שניה שלש, דברי ר' יוסי, ר' יהודה אומר ראשונה אחת שניה שתים. ועמד שם המהרש"א ז"ל, באמרו, בספר תהלים שלפנינו, ראשונה הם ב' פסוקים ושניה ג"כ ב' פסוקים. וקראה ראשונה ושניה בלשון יחיד כו' יע"ש. ועוד יש מהדיוק בפי' אא"ז רש"י ז"ל, ר"י אומר ראשונה אחת שניה שתים. מי הוא זה מלך הכבוד לאו ממנינא, דהלא מי זה מלך הכבוד קדום. ולמה נקט רש"י ז"ל האי קרא דמי הוא זה וגו' שהוא בשניה, ואם כי י"ל דפירושו סובב על מה דסליק שניה שתים. אמנם בדברי אא"ז רש"י ז"ל המזוקקים שבעתים. יש לפרש ולרמז בזה כוונה מיוחדת, בהקדם עוד קושית המהרש"א ז"ל שם, בזה"ל:

ומיהו ק"ק לר' יהודה דמי הוא זה מלך וגו' לא קחשיב ממנינא בין בראשונה בין בשניה, לא ה"ל למפלגי אלא במי הוא זה מלך הכבוד וגו' דלא ממנינא די' מלכיות הן. ומה להם להזכיר דהיה שתים ושלש או אחד ושתים עם המלכיות דכתיבי בהנהו קראי עכ"ל יע"ש תירוצו הנעים. עוד יש מהדיוק בשינוי הסוגיית דבמגלה כ"א, קדום הטעם דנגד עשרת הדברות, ואח"כ נגד עשרה הלולים. וכאן הקדימה הסוגיא הטעם דעשרה הלולים. וביום תרועה כ' כי מהרנ"ח ז"ל עמד בזה ועוד דקדק שם הי"ת בלישנא יתירא דקאמר הני י' מלכיות כנגד מי דלא הול"ל אלא י' מלכיות כנגד מי, ומאי הני יע"ש.

והנלע"ד בישוב כל זה, למש"כ הב"י ז"ל בסי' תקצ"א בד"ה, ומ"ש רבינו וז"ל. ויש לתמוה דבמאי פליגי דמשמע דלא נ"מ במחלוקת דהא משמע ד"י פסוקים אשר צריכין לומר שבכל אחד מהם מוזכר מלכות. ומה לי אם יהיה נזכר בפסוק אחד. או שיהיה נזכר כמה פעמים, ומדחזי' דפליגי בהני קראי, נראה דלאו אמנין קראי קפדי'. אלא אמנין הזכרת מלכיות כו'. ולישנא דמתני' הכי דייק דקתני אין פוחתין מעשרה מלכיות כו', ולא קתני אין פותחין מ"י פסוקי מלכיות כו', אלמא דלאו במניין קראי תליא מלתא, לא

במנין המלכיות כו', ואע"פ שרבינו כ' כו' אבל אה"נ דאי משתכח קרא. דאית ביה תרי זימני או תלתא מלכיות עולה במקום שנים או שלשה. וה"ה לזכרונות ולשופרות כנ"ל עכ"ל. וכדברי רבינו הב"י ז"ל הלא יצא גם מפי הראשונים ז"ל, באו"ז ב"ה ר"ה סי' רס"ג, כ' וז"ל:

ורגילין מן הכתובים כי לה' המלוכה וגו' ה' מלך גאות וגו' שאו שערים ראשיכם והנשאו וגו' שאו שערים ראשיכם ושאו, ובהני תרי קראי איפלגו בהו ר"י ור"י, דר"י אמר ראשונה שנים ושניה שלש, ר"י אמר ראשונה אחת ושניה שתים. והשתא אי כר' יוסי עבדי' נימא שניה ודיו. ואי כר' יהודה עבדי' נימא הני תרתי פסוקי ודיו. עכ"ל:

הרי מבואר באור בהיר כי לר' יוסי בשניה דיו. דנחשב לשלשה מלכיות, אם כי אין בו אך שני פסוקים, כי לא קפדי' אמנין דקראי, וכ"כ הריטב"א ז"ל בחי' כאן וז"ל, בגמ' אמרי' שהפסוק שיש בו ב' מלכיות, עולה ל"ב כגון מי הוא זה מלך הכבוד וש"מ דכיון שאמר המלכות או הזכרון או השופר א"צ לגמור כל הפסוק עד כאן לשונו הרי לנו מבואר בדברי רבותינו הקדמונים האו"ז וריטב"א ז"ל כמש"כ רבינו הב"י ז"ל (יעיון ב"ח ז"ל שם דנראה דמעיקרא לא ניחא ליה כסברת הב"י ז"ל. אולם להמבואר כי כן גם דעת הראשונים ז"ל, בוודאי קאים הכי להלכה ברורה). ולפ"ז מיושב שפיר קושית המהרש"א ז"ל, דלא ה"ל למפלגי. אלא במי הוא זה מלך הכבוד אם הוא ממנין י' מלכיות, ומה להם להזכיר דהי' שתים ושלש או אחד ושתים. כי בזה טובא קמ"ל דלא קפדינן אמנין דקראי, אך אמנין דמלכיות. והוא דנקטי פלוגתתם בסגנון זה דשנים ושלש או אחד ושתים, לאשמעוי' זאת, אשר זה לא היה שמעי' אם הי' פליגו. במי הוא זה מלך הכבוד בלבד אם הוא מן י' מלכיות (ולפ"ז צ"ע במה שהוליד רבינו המהרש"א ז"ל מכח קושיתו וכמובן) לזאת נשנית פלוגתתם בסגנון זה ויען כי זה דלא קפדי' אך אמנין דמלכיות נשמע רק מפלוגתתם בשניה, דבראשונה גם לר' יוסי. הלא איכא תרי פסוקים לתרי מלכיות. אך משניה דיש ג' מלכיות ושני פסוקים. הוא שרמז לנו רש"י ז"ל בצחות לשונו לשון צדיק. בנקטו הקרא דמי הוא זה מלך הכבוד דגם בהאי קרא טעם פלוגתתם, הוא רק אם נכנס למנין, יען שנאמר בתור שמה. אמנם לולי זאת גם ר' יהודה הי' מודה לר' יוסי דנחשב לשלשה אם דליכא רק ב' פסוקים. והוא הטעם שנשנית פלוגתתם. בלשון ראשונה ושניה. לאשמעוי' זה ובחי' יום תרועה שם הביא סעד לדברי רבינו הב"י ז"ל, בזה"ל:

דאמרי' לעיל הני י' מלכיות כנגד מי, ומשני כנגד י' הלולים. והתם לא הוו י' קראי אלא מנין הזכרת הלולים ודוק עכ"ל. יע"ש מש"כ בזה. ולפ"ז הכי פירושא דסוגיא. הני י' מלכיות כלומר לישנא דמתני דקתני אין פוחתין מעשרה מלכיות, ולא קתני עשרה פסוקי

מלכיות דמזה נשמע דלאו במנין קראי תליא מילתא, אלא במנין המלכיות וכמש"כ הב"י ז"ל, וזה הני י' מלכיות דייקא, כנגד מי, כלומר מנלן דדי אך במנין המלכיות, לזאת הקדימה פה הסוגיא, הטעם כנגד י' הלולים. וכמש"כ הי"ת דהתם לא הוו י' קראי, אלא מנין הזכרת הלולים. אמנם לר"י ור"י דקאמרי הטעם, נגד עשרת הדברות ועשרה מאמרות לכתחלה צריכין לאמור גם עשרה פסוקים כאשר מנהג ישראל תורה היא. ובזה מיושב מה שיש לדייק. כי לאחר שהעלה הב"י ז"ל בספרו הארוך כי אך במנין י' מלכיות די, סתם בש"ע לאמור, אומרים עשרה פסוקים של מלכיות כו' ולא אמר עשרה מלכיות כלשון המשנה. (בפשיטות נ' שכ' כלשון הרמב"ם וטור ז"ל וכאשר נוהגין). ולהאמור א"ש. כי במתני' נאמר דאין פוחתין מעשרה מלכיות. המורה גם על דיעבד לזאת בא בדיוק אך מלכיות. כי בדיעבד גם בלא עשרה פסוקים די. (ומה דאמר ר"ח א"ר:

כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמור יצא, אינו ענין לזה וכמובן) אך במנין י' מלכיות וכדנשמע מעשרה הלולים, והוא שדייק הב"י ז"ל בלשונו הקדוש בש"ע, שלא אמר אין פוחתין, אך אומרים המורה על לכתחלה, אשר כתחלה צ"ל גם עשרה פסוקים, וכאידך טעמי נגד עשרת הדברות, ומאמרות, שיש בהם גם עשרה פסוקים וא"ש הכל בס"ד.

והב"ח ז"ל שם כ' וז"ל. ואע"ג דאנן עשרה פסוקים בעי', והני חמש בתרי פסוקי לחוד נינהו. אפשר דר"י פסיק ליה לפסוקא קדמאה לתרתי פסוקי, ובתראה לתלתא פסוקי כו' אלא דמפרשים כו' ועיין במ"ש הב"י ז"ל עכ"ל. ולכאורה לשונו הקדוש איני מובן דהלא ד' פסוקים יש, ולא תרי פסוקי, ונראה כמש"כ מחצית השקל בסי' תצ"ד. דאנכי ולא יהיה לך עושין אותן פסוק אחד. כיון דשניהם מפי הגבורה שמענו, כן השאלה והתשובה דהני תרי שאו. שאו. לחדא המה, והוא שדייקי חז"ל בלשונם לקראם בלשון יחיד. ראשונה ושניה, ומיושב דקדוק המהרש"א ז"ל. וגם תשובה לשאלת האור זרוע ז"ל דלר"י נימא שניה ודיו. ול"ר יהודה נימא הני תרתי פסוקי ודיו. מלבד מש"כ רבותינו הראשונים ז"ל דאך אין פוחתין נאמר אבל להוסיף שפיר דמי. הלא ההוספה בא אך בכתובים בפסוקי מלכיות, אשר כי לה' המלוכה וגו' וה' מלך וגו' לשנים יחשב והני תרי שאו. שאו. מי זה, מי הוא זה, אשר חז"ל בכוונת פנימיות לשונם הזהב, קראום ראשונה, ושניה, אשר בזה עוד בה שלישיה. המכריע ביניהם לכוללם יחד, עד שכולם נחשבים כאחד. קנין גמור ואין אחד מהם יכול לחזור בו (חו"מ ר"א) זה "כי אקח מועד' לצרף מנהג המדינה ודרך התגרים בכל עת וזמן אז משרים אשפוט כי כן הוא דעת התורה. בדבר שבממון ודינא דמלכותא דינא כל עוד שאינו סותר דין תורה (יעיון ש"ך חו"מ סי' ע"ג ס"ק ל"ט) לזאת נלע"ד דגם בזה כדינא דמלכותא ודרך ומנהג התגרים יש להורות בזה. והיה בזה משפט

הפשרה סנהדרין ו') אמת ושלום. וה' יברכך לחיים של שלום וברכה. ויעשה עמך אות לטובה, באורך ימים ושנות חיים של תורה ויראת שמים ולטוב לך ולבניך כל הימים.
דברי לב אביך:
חיים מרדכי

סימן עב

לחתני התורני ונבון כו' מו"ה יעקב חיים ראטטער נ"י בקלויזענבורג.
מכתבך עם ח"ת היקרים הגיעני. והנה בדבר שאלתך, בזה"ל:
אם מותר לסרסור האגעלט למכור שפירטוס של פאבריק שאדוני הפאבריק אין עושין שום תיקון ומכירה קודם חה"פ ואין חוששין שלא לעבור על ב"י וב"י, ולכאורה יש לצדד להיתרו כי חמץ לאחה"פ אסור רק מדרבנן משום קנס, ובכאן אצל הסרסור הנ"ל שפרנסתו מזה לא שייך קנס. אלא שיש לעיין אם אינו נוגע לזה. חשש דרוצה בקיומו שמובא במג"א ז"ל סי' ת"ל יע"ש. כי גם זה הסרסור רוצה בקיומו של השפירטוס הנ"ל. כדי לקיים מקחו. דאם אדוני הפאבריק אינם מקיימים מקחו. אזי אין מגיע לו שום שכר. וא"כ נהנה גם הוא מהחמץ דווקא עכת"ד. הלא תדע בני, אם כי אנן קיי"ל כר"ש בפסחים כ"ט, דאך קנסא קניס הואיל ועבר עליו בב"י וב"י הלא כבר מפורש יוצא מפי רבינו הר"ן ז"ל. דלאו לדידיה בלחוד דעביד איסורא הוא דקא קניס. אלא אפילו לאחריני נמי אסור, וראיה לדבר מדאמרי' פ"ק דחולין ד' ע"ב, חמצן של ע"ע אחה"פ מותר מיד. מפני שהן מחליפין. (יע"ש בתוס', ובספרי חידושי בן יאיר בקידושין נ"ו בחי' על התוס' ד"ה המקדש מש"כ בביאור דברי התוס') כר"ש. וטעמא דמחליפין הא לא"ה אסור. וש"מ דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח לכ"ע אסור יע"ש. והוא הלכה פשוטה בטוש"ע או"ח סי' תמ"ח יע"ש בפר"ח. ובזה הלא מבואר תשובת שאלתך. דגם אם הסרסור ימכור היי"ש מהפאבריק שעבר עה"פ לעכו"ם. יש גם בזה איסורא מטעמא, כי הסרסור מרוויח מזה היי"ש במכירתו. ונהנה ממנו אשר הוא אסור בהנאה לכל אדם מישראל, וכשימכור לישראלים:
יש בזה עוד איסור מוסיף, דקעבר על ל"ע וגם בחד עברי דנהרא אסור מדרבנן, וכמבואר בתוס' רא"ש ז"ל בריש שבת וביו"ד סי' קנ"א יע"ש בש"ך סק"ו ובמג"א זיל באו"ח שמ"ז, וגם באיסור דרבנן אסור, ואין כאן עצה אך כי יעבור ימים אחדים אחר חה"פ באופן שיש מקום לתלות (גם קצת) כי היי"ש שיקבל הקונה ע"י מכירת הסרסור נעשה אחר הפסח, אם כי בספק חמץ שעבר עליו הפסח נסתפקו הפוסקים אם גזר ר"ש או לאו. ויעיון בספרי בחי' לפסחים ל' שהבאתי ראיה לזה מרא"ש ז"ל וצררתי לאסור יע"ש, אולם

במקום שיש לתלות שנעשה לאחה"פ קיל ושרי. כאשר הוא הוראה מפורשת במג"א ז"ל בסי' תמ"ט יע"ש בחי' סמ"ג וש"ע הרב ז"ל:

ובאחרונים. ומחבואה אחת דמצלת על הכהנות (כתובות כ"ז) יוכיח, יעיון ט"ז יו"ד סי' ק"צ ס"ק י"ז ובדרבנן גם לה"כ מודה. ואם כי שם נאמר הטעם יען כי בשבויה הקילו הלא גם בחמץ שעעה"פ הרבה הקילו בזה. (יעיון טוטו"ד מהד"ת סי' רכ"א. וגם ידוע דברי הפ"י ז"ל דצדד לאמור על יי"ש שאינו לא חמץ דרבנן. והאריכו בזה הח"י שע"ת ואחרונים בסי' תמ"ב יע"ש) לזאת יהיה הסרסור מתון מתון עד אשר יעברו ימים אחדים. ויהיה מקום לתלות שנעשה אחר החג ואז בוודאי שרי. זה עלה על לבי בהשקפה ראשונה. ואח"כ ראיתי בספר ארחות חיים בסימן תמ"ח, שהביא בשם שו"ת הריב"א ז"ל חאו"ח סימן ל"ג שו"ת זה אינו תח"י בזה"ל:

דאסור להמוזג לסייע יע"ע למכור להם יי"ש שעבר עה"פ (נראה דנדון שאתו היה במקום שאין להמוזג הנאה מזה. לזאת איצטרך לטעמא דמסייע יע"ע) וחולק שם על הפמ"ג בסי' קס"ג שכ' דבמקום דיכול לטול בעצמו. דליכא ל"ע רק משום מסייע, לא גזרי' באיסור דרבנן. והוא דחה דבריו שם. (יעיון לעיל סי' ל"ה שנתבאר זה באר היטב) אמנם אם יש לספק על היי"ש שהוא נעשה לאחה"פ אז יש להקל יע"ש שהאריך בזה עכ"ל. ונהניתי כי מצאתי חבר לשיקול דעתי בראשונה, שהוא דעת תורה להלכה

ובחידושי תורה בסוגיא דביצה ג' ב"מ כ"ז, חולין מ"ג, קידושין מ"א אשר ערכת לפני. חדאי נפשאי בפלפולא דאורייתא. יהי ד' בעזרתך ללמוד ולקיים תורת א' חיים, מתוך עושר ויראת שמים, ויען כי עתה ימי רצון ותשובה, לזאת אי"ה בל"נ בזמן אחר, ארחיב עמך בני, הדבור של חבה בחבת התורה כאשר אהבתי.

ועתה זו תשובה בדבור אחד מעניני דיומא. בר"ה ל"ב תנן אין פוחתין מעשרה מלכיות כו' הני עשרה מלכיות כנגד מי, אמר ר' לוי כנגד עשרה הלולים שאמר דוד בספר תהלים, ר"י אמר כנגד עשרת הדברות כו' ר"י אמר כנגד עשרה מאמרות כו' ושם ע"ב בגמ' שאו שערים ראשיכם וגו' שאו שערים ראשיכם וגו'. ראשונה שתים, שניה שלש, דברי ר' יוסי, ר' יהודה אומר ראשונה אחת שניה שתים. ועמד שם המהרש"א ז"ל, באמרו, בספר תהלים שלפנינו, ראשונה הם ב' פסוקים ושניה ג"כ ב' פסוקים, וקראה ראשונה ושניה בלשון יחיד כו' יע"ש. ועוד יש מהדיוק בפי' אא"ז רש"י ז"ל, ר"י אומר ראשונה אחת שניה שתים. מי הוא זה מלך הכבוד לאו ממנינא דהלא מי זה מלך הכבוד קדום, ולמה נקט רש"י ז"ל האי קרא דמי הוא זה וגו' שהוא בשניה, ואם כי י"ל דפירושו סובב על מה

דסליק שניה שתים. אמנם בדברי אא"ז רש"י ז"ל המזוקקים שבעתים. יש לפרש ולרמז בזה כוונה מיוחדת. בהקדם עוד קושית המהרש"א זיל שם, בזה"ל:
ומיהו ק"ק לר' יהודה דמי הוא זה מלך וגו' לא קחשיב ממנינא בין בראשונה בין בשניה, לא ה"ל למפלגי אלא במי הוא זה מלך הכבוד וגו'

מפתחות בספר

סימנים:
א.) ביאור השיטות בדינא דאבא בנימין בברכות ה'.
ב.) חלה אשר בזריקתה לשרפה, נפלה לקדרה של תבשיל בשר, ותיכף ניטלה החלה מהקדירה, ונזרקה לאש. מה הדין של הקדירה והתבשיל.
ג.) מקוה שנעשית משלג או כפור, אם רשאין להתיכן ע"י כח חימום הדאמפף.
ד.) קביעת ארון הקודש שיהיה אך בצד מזרח.
ה.) אם רשאין לסתור כותל אחד מביהכ"נ למען להרחיב ולחדש ביופי והדר יותר בית מקדש מעט.
ו.) בענין הנ"ל, ונתגלגל בזאת התשובה פלפולים בכמה ענינים.
ז.) אסור לעשות נשואין בבית המדרש, ובעו"ה עוד נשים וראשם פרוע, לרקד בבית ה'.
ח.) באין לוי בביהמ"ד, אם לעשות כהוראת המהרש"ם ז"ל למען השלום.
ט.) דרשאין לקח ס"ת מביהמ"ד לביהמ"ד אחר גם בנתנוהו סתם.
י.) בוודאי איסור אם דמסיח דעתו מאכילתו, מ"מ חיישינן לתקלה.
יא.) בדבר עצת הבי"צ בשם המהרש"ק ז"ל בשכח בשעת התקופה, ולא הניח דבר על מאכל ומשקה כנהוג, שיתנו לתוכה דבר חריף, ואם יש לחוש גם לתקופת ר"א.
יב.) דאסור להשמיע קול הפאניגראף בשבת וכן לרחוץ בבורית בשבת הוא איסור גמור.
יג.) בעת מלחמה שלא היה אך סתם צוקר לפסח, איך לעשות.
יד.) ביאור דברי המג"א ז"ל סי' ל"א סק"ג.
טו.) בישוב שיש מנין. ויש מגילה הכשרה אך בדיעבד, ובמק"א יש מגילה הכשרה גם לכתחלה אך אין שם מנין, הי מינייהו עדיפא לדחות זה מפני זה, ונתבאר עוד שם דמקרא מגילה עדיפא מסעודת פורים ומש"מ.
טז.) מקוה שנעשית ע"י קטפרס היא פסולה מה"ת.
יז.) בענין זה.
יח.) אם לסמוך על עדות אב לבנו בסמיכה להוראה.
יט.) ישוב לקושיא בחולין ל"ד.

כ.) שו"ב שקבלו עליהם בנדר ושבועה, שאסור לכ"א לשחוט בלתי תשלומי שכירות לשותפו ואחד עבר, אם השני יצא עי"ז חפשי מהקבלה.
כא.) מקוה שיש בה מ' סאה, אך שמימה מרודדין, אם רשאין לתן בה מים שאובין עד שיהיה בה שיעור טבילה.
כב.) ישוב לכפילת פסקי הרמ"א ז"ל ביו"ד מ"ח סעיף ח' ובדינא דעשה שאינו זבוח חל גם על ח"ש.
כג.) בהמה שמנענת בראשה, גם בעבר יב"ח צריכה בדיקה.
כד.) בדינא דניקב טרפש הכבד וחלב טמא סותם.
כה.) בניקב חצר הכבד שלא כנגד הכבד ועלה בו סירכא אך לא נסתם הנקב לגמרי ועוד נשאר נקב כמחט סדקית.
כו.) בענין ספק דרישה
כז.) בספק חסרון ידועה ולא נודע.
כח.) ביאור דברי הד"מ ביו"ד סי' ס"ה.
כט.) באווזות שלא הופשטו, ונקרשו מקור וקרח, ושהו כך כשני שבועות, ויש הפסד גדול, מהו הדין של הבשר והשומן.
ל.) כי אם הבשר דינה כבשר למליחה.
לא.) בשיעור כבישה בחומץ שאיני חזק, וביאור דברי הש"ך ביו"ד סי' ק"ד סק"ד.
לב.) ישוב לדבריי, מספרי חידושי בן יאיר בחי' לחולין צ"ח.
לג.) ביאור דברי רבינו הכ"מ ז"ל, בפ"ז מה' עכו"ם ועוד ענינים.
לד.) ביאור דברי התוס' בע"ז ע"ב.
לה.) אם רשאין למכור סתם יינים לגוים בעת אשר בעו"ה גם יהודים במסיבתם, וקרוב לוודאי שישתו גם המה, ונתבאר שם כמה פרטים, בזאת ההלכה.
לו.) ישוב לקושית הגאון מהרש"ק ז"ל, בספר עבודת עבודה לע"ז כ"ח.
לז.) אחד שנדר וגם שלח סך מה לגזבר עבור הכנ"כ לעניה, והיא נישאת לאיש עשירי סימנים:
ובשעת נישואין עבר חדר"ג דרשאין לשנות מעות זה למצוה אחרת.
לח.) באיש שנלכד רח"ל ברשת המינות דאסור ללמד בני יהודה תורה ותעודה.
לט.) בתינוק אשר הטבור לא היה קשור היטב ועי"ז זב ממנו דם הרבה, למולו צריכין בזה מתינות וישוב הדעת.
מ.) איש בליעל אשר הפר מצות הי, לקח אשה נכריה, ולא נתגיירה דאסור למול את בנה ושם נתבאר בכלל ענין הגירות, ע"י סבות צדדיות איך להורות.

מא.) ישוב לפרש"י ז"ל בכריתות כו'.
מב.) כשמפנים עצמות ממתים רבים ע"י גזירת המלכות, לארון גדול בהפסק חרסית אדמה, דרשאין לקח מצבה מקבר של נפטר אחד, לשום על זה הארון, ולחקוק עליו כל שמות הנפטרים. מג.) בפדה"ב ע"י שליח, איך להתנהג בברכת שהחיינו.
מד.) ביאור למה שהעליתי בספרי חידושי בן יאיר, בחי' לעירוכין כי אם אבי הבן על הדרך שיפדה במקום שהוא, דזה הוראה ברורה. ושם בדינא דספק גזל. ואם רשאין לעקל בפקדון.
מה.) שאין לפדות בבאנקנאטען.
מו.) בפתח גבוה לקבוע המזוזה נגד כתפיו.
מז.) אברך ששהה עם אשה ז' שנים ואין לו שום וולד ממנה, ונמאסת עליו יען שהיא זקנה נגדו, מ"מ אין להתיר בזה החדר"ג ע"י מאה רבנים.
מח.) בהיתר נשתטית.
מט.) בדינא דהשלשה בנשתטית במזומן ושט"ח.
נ.) שרוצים לתקן ממעות באל שעושין בעו"ה, רקודים מבחורים וגם בתולות, דאין לקרות באלו הס"ת.
נא.) בכתב עכו"ם ומסל"ת לעדות אשה.
נב.) ביאור וישוב לדבריי שבספרי קונט' באר חיים מרדכי, ובדינא דפ"ע דרבנן אם בעי' שיהי' נפסלים דווקא מעבירות שיש בהם חימוד ממון, ועוד פרטים בענינים שונים שנתבאר שם.
נג.) תשובה בדבר עגונה, ורצוף שם גם תשובות מהגאונים מבוטשאטש ובראדי, וגם העולה להלכה, מקונט' שלי באר חיים מרדכי, להיתר עגונות הובא שמה.
נד.) תשובה בדבר עגונה.
נה.) ביאור וישוב לדבריי שבספרי קונט' באר חיים מרדכי.
נו.) ביאור בהלכה שחדש השל"ה ז"ל דאשה בימי ספירת הנקיים תמנה בכל יום ותאמר היום יום כו' כדכתיב וספרה.
נז.) ישוב וביאור לדבריי שבספרי קונט' באר חיים מרדכי, וספרי חידושי בן יאיר בחי' לפסחים ט'.
נח.) ישוב לדקדוק בסוגיא דריש קידושין.
נט.) דלכתחלה אין לעידי כתובה לחתום קודם קבלת קנין.
ס). בעד שחתם א"ע בגט מרדכי דוד, ואח"כ נודע כי שמו מעריסה, דוד מרדכי, ובפי כל נקרא אלטר.

סא.) בכתיבת שם עיר בארדזען בגיטין, איך לכתוב, וביאור הטעמים בתקנת כתיבת שם העיר.

סב.) במי שיש לו כאב כשגרונא ברגל ימין והולך על ב' רגליו, אך רגל הימין הוא גורר קצת, וכשרוצה להגביה אותו יותר מגביהו עם ידיו, דרשאי לחלץ, ושם באדם שיבש ידו השמאלית דלא מקרי מחסור יד ויניח תפילין על יד השמאלית.

סג.) בקהל שיש להם מקוה כשרה וקם אחד ובנה מרחץ ומקוה, ועושה זיעה ומרחץ בשבת, דיש בכח הקהל בצירוף הרב וב"ד דשם, לאסור הטבילה לנשים בזאת המקוה.

סד.) ביאור בגמ' סנהדרין ל"ד וישוב לדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה"ס ה' ג'.

סה.) בדינא דב"ד בתר ב"ד לא דייקי

סו.) דצריכין להזהר בשבועה גם באמת והזהיר אשרי וטוב לו.

סז.) ישוב לשיטת הרמב"ם ז"ל דמנה הלאו ד"א ויתום ל"ת לחד, וגם ביאור לדבריי שבספרי שער נפתלי.

סח.) בענין חזקת רבנית. ובני העיר חייבים לפרנסם בהרחבה.

סט.) ישוב לקושיא בתוס' מכות ג'.

ע.) אם רשאין למכור תכשיט לאשה, כשאומרת שבעלה לא תדע מזה.

עא.) באחד שהלוה לחבירו באנקנאטען בגמ"ח, וזמן רב עבר, עד שבתוך כך ירד השער מאוד, אם הלוה יכול לשלם באלו הבאנקנאטען שלקח.

עב.) יי"ש שלא נמכר בפאבריק קודם הפסח כדת תוה"ק דאסור לסרסור למכרו אך ביש מקום לתלות שנעשה אחר חג הפסח, ושם ישוב לכמה דיוקים, בסוגיא דר"ה ל"ב, ובירור הלכה במנין הני עשרה מלכיות, אשר המה לקבלת עול מלכות שמים בשמחת הלב וכל טוב באור פני מלך חיים.